

A

NYUGOTI NAGY EGYHÁZSZAKADÁS TÖRTÉNETE

VI. ORBÁN HALÁLÁIG.

1378—1389.

IRTA:

DR. ÁLDÁSY ANTAL.

BUDAPEST

PFEIFER FERDINAND

1896.

Nyomatott: Buzárovits Gusztávnál Esztergomban.

ELŐSZÓ.

Nemcsak a XIV. századnak, hanem az egész középkornak tagadhatatlanul legérdekesebb eseménye az 1378-ban bekövetkezett nyugoti nagy egyházszakadás, mely időtartamra nézve a leghosszabb valamennyi szakadások között: csak negyven év múlva a konstanci zsinattal érve végét.

E negyven évet felölelő időszak az egyház legválságosabb ideje. A pápák avignoni fogsága alatt beállt züllött viszonyok a szentszékeknek 1377-ben Rómába történt visszahelyezésével korántsem javultak. A csakhamar bekövetkezett egyházszakadás alatt az egyház helyzete még rosszabbra fordult, az obedientia megoszlása pedig az európai államok belbékéjét zavarta meg, sok helyt végnélküli bonyodalmakra adva okot.

Csakhogy a nyugoti nagy egyházszakadás neve alatt ismert szakadás egy külön sajátos jelleggel bir, melynek folytán egész lényege elüt az előző szakadásoktól. A pápák avignoni tartózkodása alatt az egész curia elfranciásodott. Francia pápák ültek Szent Péter trónján, francziákból állott a bibornoki testület többsége, s francia szellem érvényesült a pápai szék egész politikájában. Csak természetes következménye volt ennek az, hogy az egész curia első sorban hazája, Franciaország érdekeit tartotta szem előtt. Az olaszországi szomorú állapotok jórészt ennek köszönhetik eredetüket. De az avignoni tartózkodással karöltve járt a pápaság tekintélyének súlyedése is, és világi hatalmának fokozatos csorbulása. Egyuttal beállott egy

lassan, de biztosan fejlődő reakció, mely egyre hangosabban sürgette a pápai székhely visszahelyezését Rómába. Ettől várta, főleg az olasz közvélemény, a viszonyok gyökeres javulását. Érthető tehát az öröm, melyet a pápai székhely visszahelyezése Rómába okozott. XI. Gergelynek nemsokára bekövetkezett halála azonban méltán aggasztá az olasz félsziget, főleg Róma lakosait. Köztudomású volt, hogy a bibornoki testület minden követ megmozgatott, hogy a pápát visszatérésre bírja Avignonba. Maga XI. Gergely is — mint mondják — nem idegenkedett egészen e gondolattól. Méltán lehetett attól tartani, hogy a bibornoki testület, melyben a francziák különben is többségben voltak, újból francziát választanak a pápai trónra, s ez bizonyára nem késend újból Avignonba visszatérni.

Az 1378. április 8-án tartott conclave olasz származású pápát ültetett Szent Péter trónjára. Ezzel el volt hárítva a pápai székhely áthelyezésének veszélye. De e választás egy még nagyobb bajnak volt a kútforrása. A francia bibornokok érezték, hogy az általuk eddig gyakorolt hatalom és befolyás ez által tűnőfélben van. Természetes, hogy mindent elkövettek, hogy azt maguknak megtarthassák. A hatalom utáni vágy, az ahhoz való görcsös ragaszkodás vitte őket az elszakadásra VI. Orbántól és a fondii választásra.

A most bekövetkezett egyházszakadás sajátos jellegét ép az adta meg, hogy hatalmi érdekek, a veszendőbe induló befolyás megerősítése szolgáltak okul kitörésére. És ha vizsgáljuk az egész egyházszakadás lefolyását, azt találjuk, hogy az Avignonban székelő ellenpápa pártjával csak Franciaország és a francia érdekek szolgálatában állók tartanak. Az egyházszakadás, miután első sorban a hatalom körül forgott, nem szorítkozott tehát tisztán az egyházra, hanem átnyult a politikai térre is, és elsőrangú szerepet játszott az európai országok történetében.

Azt hiszem, bővebb részletezésre e kérdés körül, nincs szükség.

Kiváló politikai fontossága daczára, az egyházszakadás kérdése összefüggően, az összes kutatásokra kiterjedőleg tárgyalva eddig nem volt. Azon néhány régi munka, mely a múlt században jelent meg, s mely a szakadást a maga egészében tárgyalja, ma már számításba nem jöhet. A mai kutatások alapján álló, az egyházszakadás politikai jelentőségét s viszonyát az európai államokhoz föltüntető munkát, melyből tájékozást nyerhetnénk az eseményekre nézve, mindeddig az európai irodalom föl nem mutathatott.

E hiány pótlását tűzte ki jelen munka céljául. Az egyházszakadás első tizenegy évének történetét a mai kutatások alapján akarja föltüntetni. Tisztán az egyházszakadás által előidézett politikai helyzettel kívánok foglalkozni. Hogy csak VI. Orbán pontificatusát ölelem fel, annak oka abban rejlik, hogy a politikai viszonyok teljes kibontakozását, a két párt állásfoglalását, csoportosulását akartam feltüntetni. Tisztán politikai oldalát az egyházszakadásnak szándékom az olvasónak bemutatni, s ép ezért nem terjeszkedtem ki az egyházszakadás folyamán megjelent vita-iratokra, melyek a választások érvényes vagy érvénytelen voltát feszegetik. Nem terjeszkedtem ki bővebben az általános zsinat eszméjére sem, csak annyiban érintettem azt, a mennyiben arra kénytelen voltam. Nem vettem fel munkám keretébe a különféle haeretikus mozgalmat sem, melyek a politikai történettel amúgy sincsenek szorosabb összefüggésben.

A cél tehát, mely jelen munka megírásánál vezérelt, az volt, hogy kézikönyvet nyujtsak, mely a schisma első tizenegy évének történetét összefoglalóan, a legujabb kutatások eredményeit is felhasználva, az olvasónak bemutassa. Ennek megfelelőleg az egész anyagot négy könyvre osztottam, melynek elseje VI. Orbán megválasztását, másodika

a fondii választást és annak elő s utó történeteit, harmadika az európai államok viszonyát az egyházszakadáshoz, negyedik a két pápa közt támadt harcot tárgyalja. Függelékben emlékeztem meg a szerzetes- és lovagrendek és egyetemeknek az egyházszakadáshoz való viszonyáról, nemkülönben VI. Orbán kancellaria szabályzatának az egyházszakadásra vonatkozó pontjairól. Végül pótlásokat adok a harmadik könyvhöz oly adatokból, melyeknek birtokába a munka nyomása közben jutottam. Törekedtem a tárgyamra vonatkozó anyagot lehetőleg teljesen felhasználni, s e tekintetben minden lehetőt elkövettem. Nem rajtam mult, ha munkám e tekintetben hiányokat mutat fel. Mentségemül szolgáljon ez esetre az anyag óriási terjedelme, melynek feldolgozására egy ember ereje alig képes.

Csak kis része az egyházszakadás történetének azon rész, melyet e munkámban nyujtok. Hisz a tulajdonképeni bonyodalmak csak VI. Orbán halála után indultak meg. E bonyodalmak tárgyalása, de főleg a haeretikus mozgalmak és viszonyok az egyházszakadáshoz, ha időm és erőm engedi, egy külön tanulmányom tárgyát fogják képezni.

Budapest, 1895. deczember 24-én.

Dr. ÁLDÁSY ANTAL.

IRODALOM.

Abhandlungen der böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Phil.-hist. Kl. VII. Folge, Bd. II.

Adinolfi, Pasquale: Roma nell'eta di mezzo. Roma, 1881.

Archdall: Monasticon Hibernicum. Edited by P. F. Moran 2 vols. Dublin, 1873. (a III. kötet még nem jelent meg.)

Aschbach: Geschichte der Universität Wien. I. kötet. Wien, 1865.

Baddeley, St. Clair: Charles III. of Naples and Urbain VI. by — London, William Heinemann, 1894.

Bader: Schicksale der Abtei St. Märgen. Freiburger Diöc. Arch. II. und ZGOR. XXX.

Bader: Schicksale des Frauenstiftes Günterstal. Freiburger Diöc. Archiv. Bd. V.

Bader: Das ehemalige Kloster St. Blasien. Freib. Diöc. Arch. VIII.

Bader: Urkundenregesten über das ehemalige St. blasische Waldamt. ZGOR. VI.

Baluze: Vitae paporum Avenionensium, hoc est historia pontificum Romanorum, qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV. usque ad annum MCCCXCIV. Parisiis, 1693. 2 kötet.

Bellesheim: Geschichte der katholischen Kirche in Schöffland. Bd. I. von 400—1560. Mainz, 1883.

Benvit: Histoire de la ville et de la Diocèse de Toul. 1707.

Bernardinus: Epitome fastorum Lucellensium. Bruntr. 1667.

Bianchi: Le materie politiche relative a l'estero degli Archivi di stato Piemontese. Roma, 1876.

Bisson, de Saint-Marie: Testamente de Jacques de Tarente. Bibl. de l'école des chartes tome XLV. 1884.

Bloesch: Geschichte der Stadt Biel. Bd. I.

Boos: Urkundenbuch der Stadt Aarau. In Argovia Bd. XI. 1880.

Boos: Urkundenbuch der Stadt Worms, Hgeg, durch Heinrich B. — Bd. II. Berlin, 1890.

Boos: Urkundenbuch der Landschaft Basel. Bd. I. Basel 1881.

Boulaeus, C. E. Historia Universitatis Parisiensis. T. IV. (1300—1400.) Parisiis, 1668.

Böhmer: Regesta Imperii. VIII. Karl IV. Bearbeitet von A. Huber. Innsbruck, 1877.

Braun: Geschichte der Bischöfe von Augsburg. II. Bd. Augsburg, 1814.

Brusch: Magni operis de omnibus Germaniae episcopibus epitomes. T. I. contin. Annales Archiepiscopatus Moguntini ac XII. aliorum episcopatum, qui Mog. suffrag. subsunt, item Babenbergensis episcopatus. Norimb. 1549.

Buchelius: Appendix Suffridi Petri ad chronicon Johannis de Beka. Ultraieci, 1643.

Calmet: Histoire enlésiastique et civile de la Lorraine jusqu'à la cession 1737. avec pièces justificatives. Nancy, 1745—57.

Camera: Elucubrazioni storico diplomatiche su Giovanna I. I. regina di Napoli e Carlo III. di Durazzo. Salerno. 1889.

Cancellieri: Notizie storiche delle stagioni e de' siti diversi in cui sono stati tenuti i conclavi nella città di Roma. — 1823.

Canestrini: Documenti per servire alla storia della milizia italiana. In: Archivio storio italiano. Tomo XV.

Capasso B: Due scritture riguardanti la storia Napoletana nella seconda metà del secolo XIV. Archivio storico per le provincie Napoletane pubblicato a cura de società di storia patria. Anno VI. Napoli, 1881.

Capecelatro, Alfonso: Geschichte der h. Catherina von Siena und des Papstthums ihrer Zeit von — Übersetzt von Franz Conrad. Würzburg, Staudinger, 1873.

Carinci: Documenti scelti dell'archivio della ecc^{ma} famiglia Gaetani di Roma. — Roma, 1846.

Carinci: Lettere di Onorato Gaetani. Roma, 1870.

Chapeaville: Qui gesta pontificum Leodiensium scripserunt autores praecipui. Tomus III. Lüttich, 1612.

Christophe: Geschichte des Papstthums während des vierzehnten Jahrhunderts. Aus dem französischen übersetzt und herausgegeben von Dr. J. Ign. Ritter. Dritter Band. Paderborn, Schöningh, 1854.

Chroniken der deutschen Städte vom vierzehnten bis ins sechzehnte Jahrhundert. Hgeg. von der histor. Commission bei der königl. Akademie der Wissenschaften. Bd. I—XIX. Leipzig, 1862—1882.

Chronique des quatre premiers Valvis. Ed. par S. Luce. Paris, 1874.

Chronique des religieux de Saint Denys. Edit. par Bellauguet. Tome I. Paris, 1859.

Les grand chroniques de France, selon que elles sont conservés en l' église de S. Denis en France. Paris, 1836—38. Publicés Paulin Paris.

Ciaconius: Vitae et resgestae Pontificum Romanorum et S. R. E. Cardinalium ab August. Oldoino S. J. recognitae. T. II. Romae, 1677.

Cipolla, Carlo: Storia delle signorie italiane dal 1313 al 1530. Narrata da — Volume quarto, parte Ia. Milano.

Colleção de Ilvros ineditos de historia portugueza dos reinos de D. Dinis. D. Alfonso IV. D. Pedro I. e D. Fernando. Publicados de ordem da academia real das sciencias de Lisboa. Pela commissao de historia da mesma academia. Tomo IV. Lisboa, 1816.

Collenuccio, Pandolfo: Compendio delle historie del regno di Napoli bomposto da messer -- iurisconsolto in Pesaro. In Venetia 1591.

Creighton: A history of the papacy during the period of the reformation. Vol. I. The grest schism. — The concil of Constance. 1378—1418. New edition. London, Longmans, Green, and Co. 1892.

Cronaca di Cuneo. In: Miscellanea di storia italiana. Tom. XII. 1871.

Cronache e statuti della città di Viterbo. Publ. per Ign. Ciampi. Firenze, 1872.

Cronicas de los reyes de Castilla. Madrid, 1877. Tom. II.

Cronicon Siculum incerti authoris. Pubbl. per G. de Blasiis. Napoli, 1887.

Czarnkow de Johannis: Chronicon Poloniae. Monumenta Historiae Poloniae edidit Bielowski II. kötet.

Dalham: Concilia Salisburgiensia provincialia et dioecesana. Augustae Kunst. 1788.

Delaville le Roulx: Un anti-grand maitre de l'ordre de Saint-Jean de Jérusalem. Bibl. de l'école des chartes. Tome XL.

Denier: Urkunden aus Uri. — Geschichtsfreund. Bd. XLII.

Denifle, Heinrich: Die Universitäten des Mittelalters bis 1400. Von — I. Bd. Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400. Berlin, Weidmann, 1885.

Denifle-Chatelain: Chartularium Universitatis Parisiensis Parisiis 1894. Tomus III.

Dévillers: Cartulaire des comtes de Hainaut. Bruxelles, 1883.

Dierauer: Geschichte der schweizerischen Eidgenossenschaft. Bd. I. Gotha, 1887.

Dinter: Chronicon ducum Brabantiae et Lotharingiae. Bd. III.

Documenti di storia italiana. Bd. VI. Firenze, 1876.

Douët d'Arcqu: Choix de pièces inédites relatives au règne de Charles VI. Paris, 1863—1864. 2 vols.

Döllinger: Lehrbuch der Kirckengeschichte. II. Bd. 1. Abth. Zweite Auflage. Regensburg, 1843.

Döllinger: Beiträge zur politischen, kirchlichen und Cultur-Geschichte der sechs letzten Jahrhunderte. III. Band. Wien, Manz, 1882.

Duchesne: Les régions de Rome au moyen âge. Mélanges d'archéologie et d'histoire. 1890.

Durrieu: Le royaume d'Adria. Revue des questions historiques, tome XXVIII. 1880.

Durrieu: La prise d'Arezzo par Enguerrand VII. sire de Coucy en 1384. Bibl. de l'école des chartes, tome XLI. 1880.

Durrieu: Les Gascons en Italie. Auch, 1885.

Eckertz: Fontes adhuc inediti rerum Rhenanarum. Nieder-rheinische Chroniken. I. Bd. Köln, 1864.

D'Égly: Histoire des rois des Deux-Siciles de la maison de France. Paris, 1741.

Ehrhard: Geschichte Münster's nach den Quellen bearbeitet. Münster 1837.

Eichhorn: Episcopatus Curiensis in Rhaetia sub metropoli Moguntina etc. 1797.

Ennen: Quellen zur Geschichte der Stadt Köln. Band V. Köln, 1875.

Erath: Codex diplomaticus Quedlinburgensis 1764.

Erhard: Geschichte der Stadt Passau. I. Bd. Passau, 1862.

Erlor: Dietrich von Nieheim. (Theodericus de Nyem). Sein Leben und seine Schriften. Von — Leipzig, Dürr, 1887.

Erlor: Theoderici de Nyem de scismate libri tres. Recensuit et adnotavit — Lipsiae, Veit et Co. 1890.

Eschbach: Die kirchliche Frage auf den deutschen Reichstagen von 1378—1380. Dissertation. Berlin, 1887.

Eubel: Die Provisiones Praelatorum während des grossen Schismas. RQuSchr. 1893. p. 405—446.

Eubel: Geschichte der oberdeutschen Minoritenprovinz. Bd. I.

Eubel: Die päpstlichen Provisionen auf deutsche Abteien während des Schismas und des Pontificats von Martin V. 1378—1431. StMCBO. 1894.

Eubel: Das Itinerar der Päpste zu Zeit des grossen Schismas. HlbG. XVI.

Fabisz: Quidnam Poloni gesserint adversus schisma occidentale. Würzburger Dissertation. 1879.

Faigl: Die Urkunden des regulirten Chorherrenstiftes Herzogenburg. Hgeg, von M. — Wien, 1886.

Fecker: Friedrich von Saarwerden, Erzbischof von Köln. Münster, 1880.

Ficker: Beiträge zur Urkundenlehre. Innsbruck, 1877—78. 2 kötet.

Ficker: Die münsterischen Chroniken des Mittelalters. Geschichtsquellen des Bisthums Münster. Bd. I. Münster 1851.

Forschungen zur deutschen Geschichte I—XVI. kötet. Göttingen 1860. skk.

Fratì, Ludovico: Una raccolta di lettere politiche del secolo XIV. nella Biblioteca Municipale di Bologna. Archivio storico italiano. Tomo XI. 2893. p. 129—144.

Fricker: Geschichte der Stadt und Bäder zu Baden. 1880.

Fumi: Notizie ufficiali sulla battaglia di Marino dell'anno 1379. Studi e documenti di storia e diritto. Tom. VII. 1886.

Fumi: Un nuovo avviso della battaglia di Marino. In: Stud. e documenti di storia e diritto. Tom. VII.

Fürstenbergisches Urkundenbuch. Bd. VI. 1889.

Gallia christiana in provincias ecclesiasticas distributa. Megkezdte D. Sammarthanus, folytatták a congregatio S. Mauri tagjai, a XIV. kötettől B. Hauréau. 1—16 kötet. Lutetiae Paris. 1715—1865.

Gams: Series episcoporum ecclesiae catholicae quotquot innotuerunt. Ratisbonae, 1873.

Gatrio: Die Abtei Murbach in Elsass. I. Bd. Strassburg i. E. Le Roux et Co. 1895.

Gatticus: Acta caeremonialia Sacrae Romanae ecclesiae. Romae, 1753. I.

Gay: Histoire du Vallais. I.

Gayet, Louis: Le grand schisme d'occident, d'après les documents contemporains déposés aux archives secrètes du Vatican. Les origines. 2 vols. Florence—Berlin, Loescher—Calvary 1889.

Gemeiner: Reichsstadt Regensburgische Chronik. 4 kötet. Regensburg, 1800—1824. II. kötet.

Gengler: Codex juris municipalis Germaniae medii aevi. Bd. I. Erlangen, 1863.

Gerbert: Historia Nigrae Silvae. Ord. S. Bened. Coloniae. Tom. II. 1788.

Gioffredo della Chiesa: Cronaca di Saluzzo. Monumenta historiae SS. tom. III.

Giulini: Memorie spettanti alla storia, al governo, ed alla descrizione della città e campagna di Milano, Milano, 1856.

Glöckler: Geschichte des Bisthums Strassburg. Bd. II.

Gottlob, Adolf: Karls IV. private und politische Beziehungen zu Frankreich. Innsbruck, Wagner, 1883.

Görlich: Urkd. Geschichte der Praemonstratenser Abtei St. Vincenz in Breslau. Bd. I.

Görz: Regesten der Erzbischöfe zu Trier 814—1503. Trier, 1861.

Grautoff: Chronik des Franciskaners Detmar. Band. I. Hamburg, 1829.

Gregorovius: Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter. Bd. VI. Dritte Auflage, 1879.

Gregorovius: Die Grabdenkmäler der Päpste. Leipzig, Brockhaus, 1881.

Gregorovius: Briefe aus der »Corrispondenza Acciajoli« in der Laurenziana zu Florenz. Sitzungsberichte der philos. — philol. und histor. Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften zu München. 1890. II. Bd. München, 1890.

Gretser: Catalogus episcoporum Eystettensium (in Gretseri opera omnia, tomus X.) Regensburg, 1737.

Grotanelli: Legenda min. di S. Caterina di Siena e lettere dei suoi discepoli. Bologna, 1868.

Grube: Gerhard Groote. Köln, 1883.

Günhagen: König Wenzel und der Pfaffenkrieg zu Breslau. AÖG. XXXVII.

Grünhagen und Markgraf: Lehens- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter. II. Theil. Leipzig, Hirzel, 1893. (Publicationen aus den k. preuss. Staatsarchiven, Bd. XVI.)

Gudenus: Codex diplomaticus Francofurtiae, 1751.

Guichenon: Histoire généalogique de la royale maison de Savoie. Turin, 1778.

Günther: Codex diplomaticus Rheno-Mosellanus. Tomus III. Coblenz, 1820.

Hafner: Regesten zur Geschichte des schwäbischen Klosters Hirsau StMCBO. 1894.

Handloss: Adolf I. Erzbischof von Mainz, Graf von Nassau und sein Gegner Ludwig, Bischof von Bamberg, Markgraf von Meissen. Dissertation. Breslau, 1874.

Hansiz: Germania sacra. Aug. Vindel. 1727—54.

Haupt, H.: Das Schisma des aufgehenden 14. Jahrhunderts in seiner Einwirkung auf die Oberrheinischen Landschaften. ZGOR. N. F. Bd. V. Freiburg i. Br., 1890/4. 29—74, 273—319.

Haupt, H.: Markgraf Bernhards I. von Baden kirchliche Politik während des grossen Schismas 1378—1415. ZGOR. N. F. VI. Freiburg i. Br. 1891. pp. 210—234.

Haupt: Johannes Malkaw. ZschrftKG. VI.

Häusser: Geschichte der Reinischen-Pfalz. Heidelberg. 1845.

Hearne: Historia vitae et regni Riccardi II. a monacho quodam de Evesham consignata. Edidit —. Oxford, 1729.

Hefele, Carl Joseph: Conciliengeschichte. Nach den Quellen bearbeitet von — VI. Band. Zweite Auflage von Dr. Alois Knöpfler. Freiburg i. Br. Herder, 1890.

Heinemann: Codex diplomaticus Anhaltinus. Hgeg. von Dr. Otto H. IV. Bd. 1380—1400. Dessau, 1879.

Henaux: Histoire du Pays de Liège. Liège, 1872.

Hergenröther: Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte, II. Bd. Freiburg i. Br. Herder, 1885.

Hess: Prodrömus monumentorum Guelficorum, 1781.

Heyne: Documentirte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau (v. 966—1642.) 3 Bde. Breslau, 1860—68.

Polychronicon Ranulphi Higden montachi Cestrensis. Vol. IX. edited by I. R. Lumby. Rolls series, 1886.

Hinneschiedt, Dominik: Die Politik König Wenzels gegenüber Fürsten und Städten im Südwesten des Reiches. I. Theil. Von seiner Wahl bis zum Vertrag von Heidelberg (1384). Wissenschaftliche Beilage zum Programm des Grossherzoglichen Realgymnasiums zu Darmstadt. Frühjahr 1891. Darmstadt, Brill, 1891.

Histoire de la ville d'Aix 1666.

Hontheim: *Historia Trevirensis diplomatica*. Tomus II. 1750.
Hontheim: *Prodromus historiae Trevirensis*. Augustae Vin-
 delicorum, 1757.

Höfler, Constantin: Anna von Luxemburg Kaiser Karls IV.
 Tochter, König Richards II. Gemahlin, Königin von England
 1382—1394. Von — Wien, Gerold, 1871.

Huber, Alfons: *Geschichte Österreichs*. Von — II. Band.
 Gotha, Perthes, 1885.

Huber: *Geschichte des Stiftes Zurzach*. Klingnau 1869.

Hüttebräuker, Otto: *Der Minoritenorden zur Zeit des grossen
 Schismas*. Berlin, Speyer und Peters, 1893.

Jahr: *Die Wahl Urbans VI.* Halle, 1892.

Janssen: *Frankfurts Reichscorrespondenz nebst andern ver-
 wandten Aktenstücken von 1376—1519*. Bd. I. Aus der Zeit
 König Wenzels bis zum Tode König Albrechts II. 1376—1439.
 Freiburg i. Br. Herder, 1863.

Jarry: *La vie politique de Louis de France, duc d'Orleans*.
 Paris, 1889.

Jarry: *La »Voie de fait« et l'alliance franco-milonaie*
 (1386—1395.) *Bibliothèque de l' école des chartes*. Tome LIII.
 Paris, Picard, 1891.

Jarry E.: *La mort de Jeanne II. reine de Jérusalem et de
 Sicile, en 1382*. *Bibliothèque de l' école des chartes*. Tome LV.
 Paris, Picard, 1894.

Joannes: *Rerum Mogunticarum libri V.* 3 voll. Frankfurt,
 1722—27.

Joannes: *Historiae Moguntinensis scriptores*. Tom. III. 1727.

Karácsonyi János: *Magyarország és a nyugoti nagy egyház-
 szakadás*. Felavató értekezés. Nagyvárad, 1885.

Kehrmann, Carl: *Frankreichs innere Kirchenpolitik von der
 Wahl Clemens VII. und dem Beginn des grossen Schismas bis
 zum Pisaner Konzil und zur Wahl Alexanders V.* 1378—1409.
 Leipziger Dissertation. Jena, 4. Pohle, 1890.

Kervyn de Lettenhove: *Oevres de Froissart publiées avec
 les variantes des divers manuscrits par — 25 kötet*. Bruxelles 1877.

Kervyn de Lettenhove: *Histoire de Flandre*. Bruxelles,
 1846—50.

Kervyn de Lettenhove: *Istore et cron. de Flandres* 2
 vol. Dans: *Collection des chroniques Belges inédites etc*. Bruxel-
 les, 1836.

Joannis: *Scriptores rerum Moguntiacarum*. Francofurtiae,
 1722—27.

Khamm: *Hierarchia Augustana chronologia tripartita*. Augs-
 burg, 1709.

Kneer, August: *Die Entstehung der Konziliaren Theorie*.
 Zur Geschichte des Schismas und der kirchenpolitischen Schrift-
 steller Konrad von Gelnhausen (1390) und Heinrich von Lan-

genstein († 1397). Erstes Suppl. Heft der röm. Quartalschrift. Roma, 1893.

Knighton, Henry de: *Compilatio de eventibus Angliae*. In Twysden et Selden: *Historiae Anglicanae Scriptores* X. Londini 1652.

Kummer: Die Bischofswahlen in Deutschland zur Zeit des grossen Schismas, 1378—1418, vornehmlich in den Erzdiöcesen Köln, Trier und Mainz. Leipzig, Fock, 1892.

Kurz, Franz: Oesterreich unter H. Albrecht den Dritten. Von — I. Theil. Linz bei C. Haslinger, 1827.

Dr. Karl Kübel und Dr. Eduard Roeser Dortmund-Urkundenbuch. II. Dortmund, 1890.

Lacomblet: Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins oder des Erzstiftes Köln, Jülich, Berg etc. 4 Bd. Düsseldorf, 1740—58. Bd. III.

Lecoy de la Marche: *Extraits des comptes et mémoriaux du roi René*. Paris, 1873.

Lecoy de la Marche: *Le roi René*. Paris, 1875.

Lehmann: *Chronicon Spirense*. 1711.

Leibnitz: *Scriptores rerum Brunsvicensium*. Hannoverae, 1707.

Leibnitz: *Codex juris gentium diplomaticus*. Hannoverae, 1693. — 2 kötet.

Leroux, Alfred: *Nouvelles recherches critiques sur les relations politiques de la France avec l'Allemagne de 1378 à 1461*. Paris, Bouillon, 1892.

Lettera del venerabile maestro Luigi Marsili contro i vizi della corte del Papa. Testo di lingua ora ridotto alla sua vera lezione. Genova, 1859.

Lichnowsky: *Geschichte des Hauses Habsburg*. Vierter Theil. Vom Regierungsantritt Herzog Rudolfs bis zum Tode Herzog Albrecht des Dritten. Wien, Schaumburg und Compagnie, 1839.

Liebenau: *Die Schlacht bei Sempach*. 1886.

Liebenau: Papst Clemens VII. und Herzog Leopold von Oesterreich. In: *Anzeiger für schweizer Geschichte*. Bd. XIX. 1888.

Lindner: *Geschichte des deutschen Reiches unter König Wenzel*. Braunschweig, 1875. Bd. I.

Lindner: *Die Wahl Urbans VI. 1378*. *Historische Zeitschrift* hg. von Sybel. Bd. XXVIII.

Loegel: *Die Bischofswahlen zu Münster, Osnabrück, Paderborn 1256—1389*. Dissertation. Paderborn, 1883.

Loserth, J.: *Beiträge zur Geschichte der Husitischen Bewegung*. I. *Der Codex epistolaris des Erzbischofs von Prag Johann Jenzenstein*. Herausgegeben von —. In *Archiv für österreichische Geschichte*. 55. Band. Wien, Karl Gerold in Komm. 1877.

Loserth, J.: *Beiträge zur Geschichte der Husitischen Bewegung*. III. *Der Tractatus de longo schismate des Abtes Ludolf*

von Sagan. Mit einer Einleitung, kritischen und sachlichen Anmerkungen herausgegeben von — In Archiv für österreichische Geschichte. 60. Band. Wien, 1880.

Ludewig: Geschichtsschreiber von dem Bischofthume Würzburg, 1713. (Lorenz Friess, Historie etc. der gewesenen Bischöffen zu Würzburg und Herzogen zu Franken, 1544.)

Luce, Simeon: Louis duc d'Anjou etc. BECH. XXXVI. 1875.

Lupi: Delle relazioni fra la repubblica di Firenze e i conti e duchi di Savoia. In: Giornale storico degli archivi Toscani. Tom. VII. 1863.

Lünig: Deutsches Reichsarchiv. Leipzig, 1710—22. 24 kötet.

Lünig: Codex Italiae diplomaticus. 4 kötet. Francofurti, 1725—35.

Lüntzel: Geschichte der Diöcese und Stadt Hildesheim. II. Bd. Hildesheim, 1858.

Mabillon: Museum italicum seu collectio veterum scriptorum ex bibliothecis italicis 2 vol. Lutetiae Paris. 1687—89.

Magyar diplomatiai emlékek az Anjou korból. Budapest, 1876. III. kötet.

Maimburg: Histoire du grand schisme d'Occident. Paris, 1723.

Mandalari: Pietro Vitali ed un documento inedito riguardante la storia dit Roma. (secolo XV.) Studio. Roma, 1887.

Martène: Thesaurus novus anecdotorum complectens regum ac principum aliorumque virorum etc. Lutetiae 1717. 5 kötet.

Martène et Durand: Veterum scriptorum et monumentorum etc. amplissima collectio. Parisiis, 1724—1733. 9 kötet.

Mas Latrie: Trésor de chronologie d'histoire et de géographie. Paris, 1889.

Mau: König Wenzel und die rheinischen Kurfürsten. Dissertation. Rostock, 1887.

Mayer in den XVII. Jber. der hist. ant. Gesellsch. von Graubünden, 1887.

Mayer: Mezlers Monumenta-Monastica I. Freiburger Diöc. Arch. XIII.

Meibom: Rerum Germanicarum tomi III. 3 voll. Helmaest. 1688.

Mencken: Scriptores rerum Germanicarum praecipue Saxonicarum. 3 voll. Lipsiae 1728—30.

Merck: Chronik des Bistthums Constantz. 1627.

Meurisse: Histoire des évêques de l'église de Metz. Metz, 1634.

Meyer: Urkundenbuch der Stadt Augsburg. II. Band. Augsburg, 1878.

Meyer Chr.: Das Schisma unter K. Wenzel und die deutschen Städte. Von — In Forschungen zur deutschen Geschichte. 16. Band. Göttingen, Verlag der Dieterichschen Buchhandlung, 1876.

Mignaty: Catherina da Siena e la parte ch'ebbe negli avvenimenti d'Italia nel secole XIV. Firenze, 1894.

Minicis: Cronache della città di Fermo. Firenze, 1870.

Mittheilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde XII.

Mohr, Th. v.: Die Regesten der Archive in der schweizerischen Eidgenossenschaft. Auf Anordnung der schweizerischen geschichtsforschenden Gesellschaft herausgegeben von — Erster Band. Chur Hitz, 1848.

Mone: Quellensammlung der badischen Landesgeschichte. Karlsruhe, 1848—67.

Monumenta Boica ed. academia scientiarum Maximil.-Boica. 1—44 kötet. Monachi 1763. skk.

Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Tomus IV. Zagrabiae, 1874.

Moor: Codex diplomaticus Raetiae. Bd. III. Chur 1861.

Moor: Geschichte Currätiens. B. I.

Moranvillé: Journal de Jean le Fèvre. Tome I.

Mossmann: Cartulaire de Mulhouse. 6 kötet. Strassburg (Colmar) 1883. skk.

Muratori: Rerum Italicarum scriptores praecipui ab anno aerae christianae D ad MD quorum potissima pars nunc primum in lucem prodit etc. Mediolani 1723—1751. 28 kötet.

Mülinen: Helvetia sacra. Bern, 1858. Bd. I.

Naruszewicz: Historya narodu polskiego. Prez Adama —. W Lipsku, u Breitkopf e Haertel, 1837. Bd. X.

Neugart: Codex diplomaticus Alemaniae et Burgundiae transjuranae. intra fines dioecesis Constantiensi. 2 voll. St. Blas. 1795—96. Tomus II.

Niesert: Münsterisches Urkundenbuch. II. Bd. Münster, 1823.

Niesert: Beiträge zu einem Münsterischen Urkundenbuche, aus osterländischen Archiven. I. Bd. in 2 Abth. Münster 1823.

Niesert: Münster'sche Urkundensammlung. Bd. V. Coesfeld, 1834.

Nüscheler: Die Gotteshäuser der Schweiz. Heft 2. Bisthum Konstanz. Abth. I.

Ochs: Geschichte der Stadt und Landschaft Basel. Bd. II.

Osio: Documenti diplomatici tratti degli archivi Milanesi. Tomus I. Milano 1864.

Palacky, Franz: Geschichte von Böhmen. Grösstentheils nach Urkunden und Handschriften von — Dritten Bandes erste Abtheilung. Prag, Kronberger und Řiwnač, 1845.

Palacky, Franz: Über Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte. Nebst Beilagen. Ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im XIII., XIV. und XV. Jahrhundert. Von — 1. 2. Lieferung, Prag, 1842—1847.

Papencordt: Geschichte der Stadt Rom. 1857.

Pastor: Geschichte der Päpste. Bd. I². Freiburg i. Br. 1891.

Pauli: Geschichte von England. Bd. IV.

Pelzel, Franz Martin: Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen. Zweiter Theil. Prag, 1781.

Pelzel, Franz Martin: Lebensgeschichte des römischen und böhmischen König Wenceslaus. Erster Theil. Prag, 1788.

Pessina: Phosphorus septicornis ecclesiae Pragensis. Praegae, 1673.

Pistorius: Rerum Germanicarum Scriptores. Tomus III. Francofurti a. M., 1654.

Placentii Catalogus omnium antistitum Leodiensium in Zuerii de Leodiensi republica auctores praecipui. Amsterdam, 1633.

Poinsignon: Urkundenauszüge über das Kloster Beuron in Mittheilungen des Vereins für Geschichte von Hohenzollern. Bd. XV. 1880—81.

Potthast: Bibliotheca historica medii aevi. Berlin, 1862.

Pór: Nagy Lajos 1326—1382. Budapest, 1892.

Raccolta di lettere politiche del secolo XIV. In: Archivio storico italiano. Serie V. Tomo XI. 1893.

Rappoltsteinisches UB. hgeg. von Dr. Karl Albrecht. II. Bd. 1892.

Ratti: Storià di Genzano.

Rauch: Rerum Austriacarum scriptores. 3 kötet. Vindobonae, 1793—94.

Raumer: Die Kirchenversammlungen von Pisa, Kostnitz und Basel. — Hist. Taschenbuch. Neue Folge X. 1—164. Leipzig, 1849.

Raynaldus: Annales ecclesiastici etc. Continuat A. Theiner Bar le Duc, 1864—83.

Rawdon Brown: Calendar of State Papers and manuscripts relating to english affairs existing in the archives and collections of Venice and in others libraries of northern Italy. Vol. I. 1202—1503. London, Longmann, Green et Co. 1864.

Recueil des chroniques de Flandre. 4 kötet. Publié par de Smet. Bruxelles, 1837—1865. II. kötet.

Regesta Boica. Tomus X. Monoci, 1834.

Regesten der Markgrafen von Baden und Hachberg 1050—1515. Bearbeitet von R. Fester. Innsbruck, 1892.

Regesten der Pfalzgrafen am Rhein 1214—1400. Bearbeitet von A. Koch und I. Wille. Innsbruck, 1887.

Remling: Urkundenbuch zur Geschichte der Bischöfe von Speyer. 1852.

Remling: Geschichte der Bischöfe zu Speyer. Mainz, 1852—1856. Bd. I.

Reumont: Geschichte der Stadt Rom. Bd. II.

Rheinischer Antiquarius. 2. Abth. Bd. IV. Koblenz, 1854.

Riccio Camillo Minieri: Saggio di codice diplomatico, formato sulle antiche scritture dell'archivio di stato di Napoli per — Volume secondo, parte prima. Napoli, Forchheim, 1879.

Ricotti, Ercole: Storia delle compagnie di ventura in Italia di — Vol. II^a. Torino, Pomba et Co., 1846.

Ried: Codex chronologico-diplomat. episcopatus Ratisbonensis. Edidit — Ratisbonae, 1816.

Riezler: Geschichte Bayerns. Gotha, 1889. Bd. III.

Robert: Sigillographie de Toul. Paris, 1868.

Roepell-Caro: Geschichte Polens. Hamburg, 1840—69.

Roman: Tableau historique du département des Hautes-Alpes. Tome I. 1887.

Romano: Il primo matrimonio di Lucia Visconti e la rovina di Bernabo. In: Archivio storico lombardo, 1893.

Rose: L'identité d'un évêque de Vintimille. 1857.

Rossi, Girolamo: Un vescovo schismatico della chiesa Ventimigliese. Archivio storico italiano. Tomo XII. 1893.

Roth von Schreckenstein: Die Zeitfolge der Bischöfe von Konstanz. ZGOR. XXIX.

Rothe: Düringische Chronik — 1440. Hgeg. von R. v. Liliecron Thür. Gesch. Quellen III. Jena, 1859.

Ruffi: Histoire de la ville de Marseille. Marseille, 1696.

Ruppert: Die Chroniken der Stadt Konstanz 1890—92. 2. kötet.

Rymer: Foedera conventiones literae et cujuscunque generis acta publica inter reges Angliae et alia etc. 1709.

Sachs: Einleitung in die Geschichte der Markgrafschaft Baden. Bd. II.

Salambier: Petrus de Alliaco. Insulis, 1886.

Salutatus Linus Coluccius Pierius: Epistolae ex cod. mss. nunc primum in lucem editae a Jos. Rigaccio. P. I. II. Florentiae. 1741—1742.

Sardo: Chronicon Pisanum in Archivio storico italiano. Bd. IV.

Saucy: Histoire de l'ancien abbaye de Bellelaye. 1869.

Sauerland: Das Leben des Dietrich von Nyem, Göttingen, 1875.

Sauerland: Itinerar des Gegenpapst Klemens VII. von seiner Wahl bis zu seiner Ankunft in Avignon. Sept. 1378—Juni 1379. HlbG. Bd. XIII.

Sauerland: Die Zerstörung der Engelsburg unter Urban VI. und ihre Wiederherstellung unter Bonifaz IX. MIÖG. Bd. VIII.

Sauerland: Rede der Gesandtschaft des Herzogs Albrecht III. von Oesterreich an Papst Urban VI. bei der Rückkehr der Länder des Herzogs Leopold III. unter die römische Obedienz, verfasst von Heinrich Hembuche gen. von Langenstein oder de Hassia. (ca 1387.) MIÖG. Bd. IX.

Scarabelli: Dichirazioni di documenti di storia piemontese. In: Archivio storico italiano. Tomo XIII. 1847.

Schanmat: Historia episcopatus Wormatiensis chartis et documentis authenticis asserta. 2 voll. Francofurti, 1734.

Schaten: Annales Paderbornenses. II. kötet. Neuhusii, 1693.
Schatz: Stellung Leopolds III. von Oesterreich zum grossen abendländischen Schisma. StMCBO. XIII.

Scheuffgen, F. J.: Beiträge zu der Geschichte des grossen Schismas. Freiburg i. Br. Herder, 1889.

Schmidt: Urkundenbuch des Hochstifts Halberstadt. Bd. IV. Leipzig, 1889. (Publikationen aus den Königl. preussischen Staatsarchiven. Bd. XL.)

Schneller: Regesten der gedruckten Bischöflich-Constanzi-schen Urkunden. In: Geschichtsfreund. Bd. IV. 1847.

Schneller: Jahrzeitbücher des Cistercienserstiftes St. Urban. Geschichtsfreund. Bd. XVI.

Schöpflin: Alsatia diplomatica. Manhemii, 1772.

Schöpflin: Historia Zaringo-Badensis. Hét kötet. Karlsruhe, 1763—66. V. kötet.

Schöttle: Geschichte der Pfarrei Seekirch. Freiburger Diöc. Archiv XVIII.

Schreiber: Urkundenbuch der Stadt Freiburg i. Br. 4 Bde. Freiburg i. Br. 1828—29.

Schubiger: Heinrich III. von Brandis, Abt zu Einsiedeln und Bischof zu Konstanz, und seine Zeit. Freiburg i. Br. 1879.

Schulthaiss: Konstanzer Bischofschronik. Freiburger Diöc. Archiv Bd. VIII.

Schwab: Johannes Gerson, Professor der Theologie und Kanzler der Universität Paris. Würzburg, 1858.

Siebeking: Beiträge zur Geschichte der grossen Kirchenspaltung. Dresden, 1881.

Simonsfeld, Henry: Analekten zur Papst und Konziliengeschichte im 14. und 15. Jahrhundert. Von — München, 1891. (Aus den Abhandlg. der K. bay. Akad. der Wiss. III. Cl. XX. Bd. I. Abth.)

Suchon, Martin: Die Papstwahlen von Bonifaz VIII. bis Urban VI. und die Entstehung des Schismas 1378. Braunschweig, Goeritz, 1888.

Spangenberg: Chronika aller Bischöfe des Stifts Verden. Hamburg, 1776.

Stengel: Commentarius rerum Augustanorum. 1647.

Stillfried et Märcker: Monumenta Zollerana. Berlin, 1859. V. kötet.

Strobel: Vaterländische Geschichte des Elsass nach Quellen bearbeitet, fortges. von Engelhardt. 6 Bde. Strassburg, 1841—49.

Studer: Justingers Berner Chronik. 1871.

Stüve: Geschichte des Hochstifts Osnabrück. Jena, 1853.

P. Suchenwirts Werke hgeg. von Primisser. Wien, 1827.

Sudendorf: Urkundenbuch zur Geschichte der Herzöge von Braunschweig und Lüneburg und ihrer Lande. 11 kötet. Hannover 1859—83. VIII. kötet.

Sulger: *Annales imperialis monasterii Zwifaltensis* Ord. S. Benedicti in Suevia etc. Bd. I. II. Aug. Vindel, 1697—98.

Summonte: *Dell' historia della città e regno di Napoli*. Tomo II. Napoli, 1675.

Tadra, Ferdinand: *Cancellaria Johannis Noviforensis, episcopi Olomucensis*. (1364—1380.) Briefe und Urkunden des Olmützer Bischofs Johann von Neumarkt. Herausgegeben von — In *Archiv für österreichische Geschichte*. 68. Bd. Wien, 1886.

Tartini: *Rerum Italicarum scriptores*. Florentiae, 1770.

Tausin: *Les diocèses d'Aire et de Dax pendant le schisme d'occident*. *Revue Gascogne* 1892.

Temple Leader et Marcotti: *Giovani Acuto*. Firenze, 1889.

Le Petit Thalamus de Montpellier. Publié par la société archéologique de Montpellier, 1840.

Theiner: *Vetera Monumenta Poloniae et Lithvaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia*. Tomus I. 1217—1403. Romae, 1860.

Theiner: *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*. Tomus II. 1322—1526. Romae, 1860.

Theiner: *Codex diplomaticus dominii temporalis S. Sedis*. Tomus Ilcundus 1335—1389. Romae, 1862.

Theiner: *Vetera monumenta Hibernorum et Scotorum historiam illustrantia*. 1216—1547. Romae, 1864.

Thompson: *Chronicon Angliae ab anno Domini 1328 usque ad annum 1388*. Auctore Monacho quodam S. Albani. Edited by — *Rolls Series*. 1874.

Thüringische Geschichtsquellen. Herausgegeben von Wegele. Bd. II. *Chronicon ecclesiasticum Nicolai de Siegen* O. S. B. Jena, 1855.

Toepke: *Die Matrikel der Universität Heidelberg 1389—1662*. Heidelberg, 1884—93. 3 kötet.

Tommaseo: *Le lettere di San Caterina da Siena*, ridotte a miglior lezione e in ordine nuovo disposte con proemio e note. 4 voll. Firenze, 1860.

Tonduzzi: *Historie di Faenza*. Faenza, 1675.

Tromby: *Storia critico cronologica diplomatica del patriarca San Brunone e del suo ordine Cartusiano*. T. VII. Napoli, 1777.

Trouillat: *Monuments de l'histoire de l'ancien évêché de Bâle* 5 vols. Porrentruy 1852—67. Tome IV.

Tumulillis: *Notabilia temporum*. Roma, 1890.

Twysden: *Historiae Anglicanae Scriptores decem*. London, 1652.

Ughelli: *Italia sacra, sive de episcopis Italiae*, 10 kötet. Venetiis, 1717—32.

Urkundensammlung zur Geschichte des Kantons Glarus. Bd. I.

Ussermann: *Episcopatus Wirceburgensis*. S. Blas. 1794.

Ussermann: *Germaniae sacrae prodromus etc.* 2 kötet. S. Blas. 1790—91.

Vahlen: *Der deutsche Reichstag unter König Wenzel.* Leipzig, Hirzel, 1892.

Valois, Noël: *Le rôle de Charles V. au début du grand schisme.* (8 avril — 16 novembre 1378.) *Annuaire-bulletin de la société de l'histoire de France* année 1887. Paris, Renouard, 1887.

Valois, Noël: *L'élection d'Urban VI. et les origines du grand schisme d'occident.* RQH. 1890. pp. 353—420.

Valois, Noël: *Discours prononcé, le 14. juillet 1380, en présence, de Charles V. par Martin, évêque de Lisbonne, ambassadeur du roi de Portugal.* Bibliothèque de l'école des chartes. Tome LII. Paris, Picard, 1891.

Valois, Noël: *Louis Ier, duc d'Anjou et le grand schisme d'occident 1378—1380.* RQH. 1892. p. 115—158.

Valois, Noël: *Une ambassade allemande à Paris en 1381.* Bibliothèque de l'école des chartes. Tome LIII. Paris, Picard, 1892.

Valois, Noël: *Le grand schisme en Allemagne de 1378 à 1380.* RQuSchr. 1893 pp. 107—164.

Valois, Noël: *L'expédition et la mort de Louis Ier, d'Anjou en Italie 1382—1384.* RQH. 1894. pp. 84—153.

Vanotti: *Beiträge zur Geschichte der Orden in der Diöcese Rottenburg.* Freibg. Diöc. Arch. Bd. XVIII.

Vautrey: *Histoire des évêques de Bâle.* Tome II. 1885.

Verdeil: *Histoire du canton de Vaud.* Tome I.

Vincenzo, Barone di: *Notizie storiche tratte dai registri di cancellaria di Carlo III. di Durazzo.* In: *Archivio storico per le provincie Napoletane*, tomo XII. 1887.

Vischer, Wilhelm: *Geschichte des schwäbischen Städtebundes der Jahre 1376—1389.* In: *Forschungen zur deutschen Geschichte.* Bd. II. Göttingen, Dietrich, 1862.

Vischer: *Zur Geschichte des schwäbischen Städtebundes.* Forschg. z. dt. Gesch. Bd. III.

Walsingham, Thomas, quondam mon. S. Albani: *Historia Angliana*, 2 vols. Edited by H. T. Riley. London, 1863—64.

Waschow: *Otto von Tarent.* Glatz. 1874.

Weech: *Urkundenbuch des Benediktiner-Klosters St. Trudpert in ZGOR.* Bd. XXX.

Weissenborn: *Acten der Erfurter Universität.* Halle, 1881.

Weissäcker, Jul.: *Deutsche Reichstagsakten. Erster Band. Deutsche Reichstagsakten unter König Wenzel. Erste Abtheilung 1376—1387.* Herausgegeben von — München, J. G. Cotta, 1867.

Werveke: *Les relations entre Metz et Luxembourg sous le règne de Wenceslas.* In: *Jahrbuch der Gesellschaft für Lothring. Gesch. und Alterthumskunde*, 1891.

Westphal: *Geschichte der Stadt Metz.* Bd. I. Metz, 1875.

Wharton: *Anglia sacra sive collectio historiarum etc.* de

archiepiscopis et episcopis Angliae etc. ad annum 1540. Londini, 1691.

Wiemann: Eckard von Ders, Bischof von Worms 1370—1405. Halle a./S. Kaemmerer, 1893.

Wimpheling: Argentinensium episcoporum catalogus, 1508.

Winkelman: Acta Imperii inedita saeculi XIII. et XIV. Innsbruck 1885. II. Bd.

Winkelman: Urkundenbuch der Universität Heidelberg. II. kötet. Heidelberg, 1886.

Wirz: Helvetische Kirchengeschichte. Bd. II.

Wollny: Excommunication des Markgrafen von Mähren Prokop und seines Anhangs im Jahre 1399. und was damit zusammenhängt. AÖG. VIII.

Wron: The crusade of 1383. known as that of the bishop of Norwich. London, 1892.

Wurstisen: Basler Chronik. Darin alles, was sich in oberen Teutschen Landen, nicht nur in Statt und Bisthumbe Basel zuge tragen. Basel, 1580.

Wyss: Geschichte der Abtei Zürich. Mittheilg. der antiquar. Gesellsch. in Zürich. Bd. VIII.

Wytenbach et Müller: Gesta Trevirorum integra lectionis varietate et animadversionibus illustrata edid. — 3 voll. Augustae-Trevirorum 1830—39. Vol. III.

Röviditések.

AÖG. = Archiv für österreichische Geschichte.

BECh. = Bibliothèque de l'école des chartes.

HibG. = Historisches Jahrbuch der Görres Gesellschaft.

MIÖG. = Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung.

RQH. = Revue des questions historiques.

RQSchr. = Römische Quartalschrift.

StMCBO. = Studien und Mittheil. aus dem Cisterc. und Benedict. Orden.

ZGOR. = Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins.

TARTALOM.

<i>Előszó</i>	Lap. III—VI
<i>Irodalom</i>	VII—XXII
<i>Bevezetés</i>	3—6

ELSŐ KÖNYV.

VI. Orbán választása.

<i>Első fejezet. Előzmények.</i> XI. Gergely halála, Viszonyok Rómában. Előkészületek a conclavera	7—20
<i>Második fejezet. A conclave lefolyása.</i> A bibornoki testület, Pártállások. Jelölések. A barii érsek jelöltsége. A conclave kezdete. Előkészü- letek a választáshoz. A választás. Intézkedések a választás ered- ményének kihirdetésére. A conclave megtörése. Tibaldeschi pro- klamálása. A barii érsek elfoglalja a pápai trónt mint VI. Orbán. Volt-e reelectio vagy sem? A pápai koronázás. Követségek a külállamokhoz. A választás érvényes volta	21—69

MÁSODIK KÖNYV.

A szakadás.

<i>Első fejezet. Előzmények.</i> Oppositio VI. Orbán ellen. VI. Orbán jel- leme és magaviselete a bibornokokkal szemben. Orbán viszonya Nápolyhoz és a fondii grófhhoz. A bibornokok szövetségre lépnek a pápa ellenségeivel	70—80
<i>Második fejezet. A bibornokok elszakadása. A fondii választás.</i> A bibor- nokok Anagniba mennek, Ellenséges magatartásuk a pápával szemben. Az olasz bibornokok Anagniban. Visszatérnek Orbán- hoz. Ujabb követség megy Anagniba. A Salara-hid melletti ütközet. Braunschweigi Ottó közbenjár Orbán és a bibornokok között. VI. Orbán konzisztoriumot tart. Az olasz bibornokok elutaznak Tivoliból. Ingadozó magatartásuk. A bibornokok szövetségre lép- nek a francia királlyal. Az olasz bibornokok helyzete. Orbán pápa új bibornokokat creál. A fondii választás	81—98
<i>Harmadik fejezet. A schisma első phasisai.</i> Orbán fáradozásai a schisma megszüntetése körül. IV. Károlyba helyezi reményét. Károly Orbán mellett foglal állást	99—102

HARMADIK KÖNYV.

Az európai államok és az egyházszakadás.

<i>Bevezetés</i>	105

<i>Első fejezet. Németország.</i> Venczel approbatiojának kérdése. IV. Károly és az egyházszakadás. Károly halála. Venczel és az egyházszakadás. A birodalmi gyűléseken az egyházi kérdésben folytatott tárgyalások s az ezeken hozott határozatok. A schisma területi kiterjedése Németországban. Az egyházi és világi urak, püspökök, apátságok, testületek és városok viszonya az egyházszakadáshoz	107—289
<i>Második fejezet. Franciaország.</i> V. és VI. Károly francia királyok viszonya az egyházszakadáshoz. Anjou Lajos álláspontja. A párizsi egyetem. A schisma területi kiterjedése Franciaországban.	290—333
<i>Harmadik fejezet. Angolország.</i> II. Richard angol király viszonya az egyházszakadáshoz. VI. Orbán érdekében kiadott rendeletei. A norwichi püspök által indított keresztes hadjárat. Az angol egyházak és a szakadás	334—341
<i>Negyedik fejezet. Magyar- és Lengyelország.</i> Nagy Lajos VI. Orbán pártjára lép. Állítólagos követsége VI. Károly francia királyhoz. Magyarország és az egyházszakadás. Fehér Wladislaw és VII. Kelemen. A lengyel egyházi viszonyok	342—352
<i>Ötödik fejezet. Olaszország.</i> Az olasz egyházak viszonya a szakadáshoz	353—373
<i>Hatodik fejezet. Spanyolország és Portugallia.</i> A portugall király álláspontja. Aktiot kezd a szakadás megszüntetése végett. A lissaboni püspök Franciaországba megy. Castilia állásfoglalása. A medina del campoi gyűlés. Egyházi viszonyok	374—385

NEGYEDIK KÖNYV.

VI. Orbán és VII. Kelemen küzdelmei.

<i>Első fejezet. A fondii választástól VII. Kelemen Franciaországba tértéig.</i> A küzdelem kitörése a két pápa között. Az Angyalvár ostroma. A marinoi ütközet. Az Angyalvár kapitulál. VII. Kelemen Nápolyba megy, hol ellenségesen fogadják. Elhagyja Nápolyt s Fondiba majd Francziországba megy	389—400
<i>Második fejezet. VI. Orbán viszonya Johannához és Durazzói Károlyhoz.</i> Alkudozások Orbán és Johanna között. Orbán szakít Johannával s Durazzói Károlyhoz fordul segélyért. Károly Lajos magyar király segélyével Olaszországba megy. Utja Olaszországon keresztül. Római viszonyok. Az általános zsinat eszméje. Károly Rómába ér. Nápolyi királyllyá koronáztatik. Előkészületei a nápolyi hadjáratra. Nápoly alá érkezik. Nápoly ostroma és bevétele. Károly birtokába veszi a királyságot	401—419
<i>Harmadik fejezet. A francia expeditio. VI. Orbán viszálya saját pártjánál.</i> Anjou Lajos herczeg Johanna érdekében a küzdőterre lép. Előkészületei a nápolyi hadjáratra. Pénz és fegyveres erők gyűjtése. Szövetségesei Olaszországban. Gyülekezés Pont-Saint-Espiritben. Elindul Nápoly felé. Utja Olaszországon át. Ancona elfoglalása. Nápoly alá érkezik. Táborozása Nápoly környékén. Orbán pápa elhagyja Rómát. Megindul Nápoly felé. Találkozása	

Károlylyal. Viszály a kettő között s kibékülés, Károly és Buttillo-Prignano Ferencz. Anjou Lajos helyzete Dél-Olaszországban. Háboru a két fél között. Anjou Lajos halála. Végrendelete. Enguerrand de Coucy expedíciója	420—465
<i>Negyedik fejezet. Az utolsó évek eseményei.</i> VI. Orbán beavatkozása a nápolyi királyság belügyeibe. A curia Noceraban. Károly ostrom alá véteti Nocerat. Összeesküvés Orbán ellen. Az összeesküvés fölfedeztetik. A fogoly bibornokok sorsa. Nocera felszabadítása. Orbán Genuába megy. Genuai tartózkodása. A bibornokok kivégzése. Durazzói Károly halála. Braunschweigi Ottó a küzdőterre lép II. Lajos anjou herczeg érdekében. Orbán viszonya Nápolyhoz. A pápa Luccaba megy. Olaszországi viszonyok. Braunschweigi Ottó hadjárata. Elfoglalja Nápolyt. Orbán Perugiába megy. Előkészületei a nápolyi hadjáratra. Elhagyja Perugiát s Rómába megy. Bevonul az örök városba. Uralkodása utolsó hónapjai. Halála	466—503

FÜGGELEK.

I. Szerzetes és lovagrendek viszonya az egyházszakadáshoz. Egyetemek	507—518
II. VI. Orbán kancelláriai szabályzatának néhány intézkedése . . .	519—523
Pótlások	525—532
Névmutató	533—566

A nyugoti nagy egyházszakadás története.

BEVEZETÉS.

A Forum Romanum közelében Konstantin bazilikája mellett, a régi Venus és Roma templomához részben hozzáépítve egy régi templomot, a S. Francesca Romana, régebben S. Maria Nuova templomát pillantják meg az örök városban bolyongók szemei. Külseje nem nyújt semmi feltűnőt. Kopottas régi épület, barokkstilű, Madernától származó homlokzata alig hívja fel a szemlélő figyelmét. Ha belépünk, az apsistól jobbra egy magas márványtalapzaton álló szarkofagot pillantanak meg szemeink. Négy alabastrom oszlop tartja a homlokzatot, melynek csúcsán hat rózsza és egy pólyából alkotott czimer tűnik elénk. E czimer beauforti Roger Péter czimere, a szarkofagban XI. Gergely, az utolsó avignoni pápa aluszsza örök álmait.

A pápai siremlékek szokásos kiegészítő részét, a megholt pápa szobrát nem találjuk e siremléken. Helyét egy nagyszabású dombormű foglalja el, melyet 1584-ben a római senatus Oliveri Péter szobrász által készíttetett annak emlékére, hogy hetven év múlva ismét Rómába tért vissza az apostolok utódja.

XI. Gergely pápa visszatértét 1377. január 17-én Rómába tárja elénk a dombormű. A háttért az örök város foglalja el, mely fölött felhők között sz. Péter széke lebeg, fölötte angyal a pápai tiara és kulcsokkal. A város kapujából a fegyveres Róma Minerva alakjában lép ki, követve az emberek tömegétől. Szemközt jő vele XI. Gergely, a római senatus és a papság által emelt mennyezet alatt lovagolva. Utána fényes kísérete, bibornokai és fegyveres nemesek. Így vonult be XI. Gergely Róma falai közé a S. Paolo kapun át; a pápai szék hetven évi távollét után ismét ott volt, hová őt százados tradíciói utalták.¹⁾

¹⁾ L. a pápai siremlék leírását Gregorovius: Die Grabdenkmäler der Päpste. II. kiadás, 78. oldal.

Az 1377. január 17-iki esemény fordulópontot képez Róma történetében. Több mint hatvan éve volt távol a pápai szék Rómától. A pusztulás és enyészet nyomai látszottak mindenfelé. A pápai paloták, a főtemplomok nagyrészt romban heverték, gaz és fű ütötte föl fejét sz. Péter bazilikájában, kecskenyáják letelestek a Kapitoliumon és sok templomban. A régi Róma, a hatalmas, világhódító Róma az enyészet szélén állott. Huszezer lelket számlált azon város lakossága, mely hajdan a világaluralmat tartá kezeiben. A gyászoló özvegy képe, aminőnek a századnak Dante után legnagyobb szellemóriása, a halhatatlan Petrarca festé Rómát, jobban illett a városra, mint Oliveri Minervája.

Midőn XI. Benedek halála után 1305-ben V. Kelemen lépett sz. Péter trónjára és a pápai székhelyet Rómából Avignonba helyezte át, senki, tán ő maga sem gondolta, hogy a távollét az örök várostól hetven évig fog tartani. E hetven év, mint Rómában magában, úgy magára a pápaságra nézve sem tűnt le nyom nélkül. A francia befolyás alatt állva, lassanként letörlődött róla azon világegyetemes vonás, mely a pápaságot mindig jellemezte. A bibornokok tulnyomó részben francia származásúak voltak, francziák ültek az apostolfejedelem trónján, francia befolyás érvényesült az egész egyház kormányzatában. Az olasz elemnek mondhatjuk öntudatos visszaszorítása hetven év óta végre visszahatást szült. A pápák által Olaszországba küldött francia legátusok visszaélései által szított elégtelenség végre magasan felcsapott s lángba borítá az egész olasz félszigetet, harcra híván fel a lakosságot az elfrancziásodott pápaság ellen.

A nemzeti érzület megnyilatkozása volt ez. Olaszország egyik legszebb vidékéből, Flórenczből indult ki a mozgalom, mely hálás talajra talált mindenfelé. Rövid idő alatt az egész egyházi államot magával ragadta a mozgalom, melytől csak Róma, Cesena, Ancona, Osimo és Fesi tartották magukat távol. De ezek hűsége is kemény próbára volt téve. A nagy nemzeti mozgalom nem maradt minden hatás nélkül ezekre sem. Magában Rómában is mutatkozni kezdett az elégtelenség, mely már-már tettelességre vetemedett. Már arról volt szó, hogy új pápát választanak, ha XI. Gergely nem teszi át a pápaság székhelyét újból Rómába.

Sienai szent Katalin volt kétségkívül az, ki XI. Gergelyt arra birta, hogy hagyja el Avignont s térjen vissza az örök város

falai közé. Lángoló szavakkal festé Róma és a pápaság helyzetét s nem szünt meg leveleiben a visszatérést sürgetni. És valóban fellépésének volt eredménye. XI. Gergely félretéve minden tekintet s függetlenítve magát minden külbefolyástól, 1376. szeptember 13-án elhagyta Avignont s a következő év január 17-én a nép örömrivalgásai, harangok zúgása közepette vonult be a vatikáni palotába. Egy újabb korszak bekövetkeztét várta mindenki.

De e remény nem teljesült. A Flórenczből kiindult mozgalom sokkal jobban el volt már terjedve, semhogy a pápa visszatérése ezt lecsillapíthatta volna. Alig hogy a pápa bevonult Rómába, a harcz még hevesebb lett, sőt magában Rómában is kitört a lázadás. A fejtelenség, a zűrzavar növekedése nem maradt befolyás nélkül a pápa kedélyére. Ehhez járult még, hogy bibornokai nem szüntek meg őt ösztönözni, hogy térjen ismét vissza Avignonba. Óriási erőfeszítésekkel sikerült végre a nyugalmat legalább Rómában helyreállítani. De e nyugalom csak külső volt. A római nép belsőleg forrott, mintha csak előre készült volna a bekövetkezendő eseményekre.

Márczius második felében futó tűz gyanánt járta be a várost a hír, hogy az agg pápa halálán van. Megdöbbenve hallá mindenki e hirt, mert érezte, hogy a pápa halála esetére minden kockára van téve. A pápai széket visszahelyezte volt ugyan Rómába, de ki nyújtott biztosítékot arra, hogy halála után nem megy ismét vissza utódja Avignonba. Róma végpusztulását jelentette volna ez. Érezte mindenki, hogy itt a válság órája, melytől minden függ.

Maga XI. Gergely is érezte ezt. Lelki szemei mintha előre látták volna kórágán a bekövetkezendő eseményeket. Mintha isteni sugallat éreztette volna vele a jövőendő egyházszakadást. E gondolat bántotta őt halála órájában, e gondolat nem engedte őt nyugodtan meghalni. Az egyházszakadástól való félelme birta őt arra, hogy márczius 19-én utódja választását illetőleg a legmesszebb menő felhatalmazásokat adta bibornokainak. Pár nappal rá, márczius 27-én ravatalon feküdt, szent Péter trónja új utódrát várt.

És most megindult a küzdelem, a létért való küzdelem. Egyfelől a bibornoki testület saját egyéni érdekeiért, befolyásáért, másfelől Róma létéért, életéért küzdött. A francia befolyás küzdelme ez az olasz érdekekkel szemben. A küzdelemből az utóbbi került ki győztesen. De viszont az előbbi is minden erejét megfeszíté,

hogy befolyását, hatalmi állását kezei közül kisiklani ne engedje. Az ellentétes érdekek küzdelme az egyház, főleg a pápaság történetében a legszomorúbb időszak. Az egyházszakadás, mint ilyen, ebből folyólag sajátos jelleggel bír. Nem volt tulajdonképeni egyházszakadás, nem dogmák körül folyt a harcz, hanem a hatalom, a lét körül. Visszahatás volt az eddigi francia befolyás ellen.

ELSŐ KÖNYV.

VI. ORBÁN VÁLASZTÁSA.

ELSŐ FEJEZET.

ELŐZMÉNYEK.

XI. Gergely pápa halálos ágyán, mintha tisztában lett volna a halála után bekövetkezett eseményekkel, utódjának választása tekintetében többféle intézkedést tett, melyek mind arra szolgáltak, hogy a megtartandó conclave zavartalan, csendes lefolyását biztosítsák. Rendkívüliek voltak ezen intézkedések, megfelelőleg a viszonyoknak.

Mert a viszonyok Rómában nem voltak olyanok, melyek egy nyugodt lefolyású conclavet ígértek volna. XI. Gergely pápa szándéka, hogy a szentszéket Rómából ismét visszahelyezze Avignonba, nem maradt titokban a római lakosság előtt. A lakosság, mely a fent vázolt szomorú viszonyok orvoslását ép a pápaságnak Rómában maradásától várta, érthetőleg el volt keseredve Gergely pápának szándéka felett. Még nagyobb volt a megdöbbenés a lakosság között, midőn a pápa halálos megbetegedéséről szóló hírek keltek szárnyra. Egy bekövetkezendő conclave kevés reménnyel biztatta a lakosságot. A Rómában tartózkodó bibornoki collegium alkatát tekintve, több mint valószínű volt, hogy a legközelebbi conclaveból ismét egy francia bibornok fog mint pápa kikerülni. Ezen esetlegesség a város pusztulását jelenté. Mert láttuk, hogy a francia származású bibornokok maguk részükről mindent elkövettek, hogy Gergelyt visszatérésre bírják Avignonba. Érthető, hogy nem birták hazájokat elfeledni. Ha a conclaveból francia ember lép az apostolok fejének trónjára, biztosra volt vehető, hogy az új pápa legelső teendője lesz a pusztulás szélére jutott örök városnak hátat fordítani s Franciaországba visszatérni. Ezt nagyon jól tudták Rómában s ezért megmagyarázhatjuk magunknak a hangulatot, melylyel a lakosság a bibornoki kar iránt viseltetett. A város létkérdése függött attól, olasz lesz-e az új pápa vagy francia? Látni fogjuk alább,

hogy a város hangulata oly fenyegető volt, hogy a bibornoki collegium biztonságát is veszélyeztetve látta Rómában.

XI. Gergely előtt sem maradt titokban az elégtelenség s nyugtalanság, mely a városban uralkodott. Egy bekövetkezendő conclave veszélyes helyzetét előre látta. Ép ezért tette tehát meg intézkedéseit a bibornoki testület s a conclave biztonságának érdekében. Halálos ágyán márczius 19-én »Periculis et detrimentis« bullájában messze menő felhatalmazást adott a bibornokoknak az új választást illetőleg. A rendes szokástól eltérőleg felhatalmazza őket a választást a rendes határidőn belül is, bármikor, esetleg közvetlenül halála után azonnal megtarthatni. Ép úgy nincsenek a bibornokok kötve a conclave helyéhez, tarthatják azt ott, ahol akarják és félbeszakíthatják s újra kezdek tetszésük szerint, akár Rómában, akár azon kívül. De ezen a conclave helyét és idejét illető határozmányokon kívül, még egy nagyfontosságú rendelkezést is tőn XI. Gergely. A bibornoki karnak csak egy része, ha mindjárt nagyobbik része — számra nézve 16-an — volt jelen Rómában, hét bibornok hiányzott közülök, hat Avignonban, egy Flórenczben időzött. XI. Gergely határozata értelmében a Rómában jelenlevő bibornokok fel voltak hatalmazva a conclavet távollevő társaik megérkeztenek bevárása nélkül megtartani. Sőt a pápai rendelet értelmében a jelenlevők a választást megtarthatták, akár mint többség, akár mint kisebbség voltak jelen. Ami pedig a választás érvényes voltát illeti, arra nézve a rendelkezés értelmében, egyszerű többség is elegendő volt, a szokásos kétharmad szótöbbség helyett.¹⁾

Ily módon akarta a haldokló pápa bibornokainak a választás nehézségeit megkönnyíteni. De ezzel nem érte be. Majdnem egyidejűleg parancsot adott Gandelin Péternek, az Angyalvár francia származású parancsnokának, hogy a várat az új pápának csak az Avignonban maradt bibornokok világos beleegyezésével adja át.²⁾

¹⁾ L. a pápa bulláját Raynald ad an 1378. §. 2. Valois: L'élection d'Urbain VI. R. Q. H. 1890. 358. oldal, azt hiszi, hogy Gergely pápa e rendeletében a szokásos $\frac{2}{3}$ szótöbbségtől nem tért el. Igaz, hogy Gergely nem mondja világosan, hogy egyszerű szótöbbség döntsön, hanem azt hiszem, hogy a többség, melyről beszél, csakis így értelmezhető, mert hisz különben az egész rendeletnek nem lett volna semmi gyakorlati értelme. V. ö. Boulaeus Hist. univ. Paris IV. 492. Martène et Durand: Thes. nov. anecdot. III. 1111.

²⁾ Baluze Vitae paparum II. 813. Gayet: Le grand schisme d'occident I. p. j. 161. 168.

E rendelkezés a legjobban mutatja, hogy Gergely előre sejtette a választásból eredő zavarokat. Sejtette, hogy az Avignonban maradtak könnyen megtagadhatják az új pápa elismerését, ami rendkívüli bonyodalmakra adhat okot. Sejtelve azonban csak részben teljesült; nem Avignomból, magából Rómából indult ki az egyházszakadás.

A pápa márczius 19-iki rendelkezése nem maradt titokban. Hire úgy látszik bejárta a várost s alighanem ez adta meg a városi tanácsnak az ötletet, hogy követséget küldjön a bibornokokhoz, előterjesztvén a város kívánatait egy olasz származású pápa választása ügyében. Még élt XI. Gergely, midőn a tanács küldöttsége, Guy de Pruinis senator, a conservatorok, a banderensik, a papság és a polgárság képviselői a San Spirito templomban megjelentek a bibornoki kar előtt, kérve őket, hogy tekintetbe véve a város és az egyház helyzetét, tegyenek eleget az általános kívánságnak: olasz származásut ültetve sz. Péter trónjára.¹⁾ A bibornokok válasza, mint előre látható volt, olyformán hangzott, hogy meg fognak tenni mindent, ami az egyház javára szolgál, kötelező ígéretet nem tettek, de kötelességük teljesítését megígérték.²⁾ A tanács küldöttsége által előadott kérés mutatja, minő volt a városban uralkodó hangulat.

Midőn XI. Gergely márczius hó 27-én meghalt, a városi tanács gyűlést tartott, melyben a teendőket megbeszélte. A vélemény oda irányult, hogy a város lakosságának kívánatait újból tolmácsolni kell a bibornoki testület előtt. A bibornoki collegium a pápa halála után a szokásos kilencznapi exegiumok végzésére a S. Maria Nuova templomban gyűlt össze. Ezek folyama alatt többször megjelent a tanács küldöttsége a templomban, újból a bibornoki kar figyelmébe ajánlva a polgárság kérelmét. Élénk szinekkel ecsetelték a város állapotát, melybe Róma, egykor a világalom székhelye, jutott. Hivatkoztak arra, hogy Róma Péternek és utódainak székhelye volt mindig s maga az Isten büntette meg a pápát, midőn az Rómába visszatérve, azt megint el akará hagyni. A városnak szomorú állapota, a romlás, pusztulás, mely lépten-nyomon a városban észlelhető, mind csak a szentszéknak távollétére vezethető vissza. Figyelmökbe ajánlották mindezt a bibornokoknak, kiket

¹⁾ Casus trium cardinalium Gayet II. P. j. 4. oldal. Boulaeus IV. 486. Raynald ad an: 1378. §. 75.

²⁾ Ugyanott.

kértek, hogy mindezeket tekintetbe véve, teljesítsék a lakosság kérelmét, mely oda irányul, hogy szent Péter utódjának széke újból ott, hol volt, Rómában maradjon. Sőt ennél tovább mentek, amennyiben egyenesen felhívták a bibornokokat, hogy nyilatkozzanak szándékuk felől, hozzátéve, hogy ezt a lakosság lecsillapítása végett kéri, máskülönben nem állhatnak jól arról, hogy a lakosság közt forrongás ne üssön ki, mely esetben a bibornokok komoly veszélytől tarthatnak.¹⁾ A bibornokok ez előterjesztésre ugyanazon feleletet adták, mint a tanács első izbeni követségének. A flórenczi bibornok jegyzetei szerint a bibornoki testület a négy olasz bibornokot bizta meg, hogy a tanács előterjesztésére válaszoljon. Tibaldeschi lakásán összegyűlve kijelenték a tanács követeinek, hogy a bibornoki testület minden pártérdektől menten, egyedül csak az egyház javát fogja szem előtt tartani a megejtendő választás alkalmával. Figyelmeztették őket, hogy minden oly kísérlet, mely elhatározásukat befolyásolni akarná, csak arra vezethet, hogy az ilyenmü pressió alatt végbe ment választás már eleve is érvénytelennek fog tekintetni. Az eljárás, melyet a tanács követ, a legalkalmasabb arra, hogy szakadást idézzon elő, ami pedig Rómának és Olaszországnak épen-séggel nem állhat érdekében. Sőt figyelmeztették őket arra, hogy ép az ellenkezőjét érik el követeléseikkel, mint amit akarnak, hogy t. i. a curia Rómát tényleg el fogja hagyni.²⁾ A maguk részéről szintén két kérést intéztek a küldöttséghez, melynek vezetője Nardus banderensis volt.³⁾ A bibornokok elsőben is azt kérték, hogy a városban levő vidékieket távolítsák el s ügyeljenek arra, hogy a nép nyugodtan maradjon, főleg pedig tartózkodjanak minden a népet fölizgató tett- és tanácstól. Másodsorban azt kívánták, hogy a borgo őrizetére egy megbízható kapitány rendeltessék ki bizonyos számú fegyverrel együtt. Továbbá kívánták, hogy a Péter templomhoz vezető hidakat zárják el, vagy legalább kellő számú fegyverrel rakják meg, hogy ilyformán minden nagyobb népcsoportot megakadályozzanak.⁴⁾

A tanács ezen kívánságok teljesítését megígérte, de csak

¹⁾ Raynald ad an 1378. § 76. Gayet I. P. j. 9. II. P. j. 4. a flórenczi bibornok egyik familiarisának depositója. U. o. I. 82. és a recanatí püspöké. U. o. I. 94.

²⁾ Gayet II. P. j. 7.

³⁾ Gayet I. P. j. 9.

⁴⁾ Gayet II. P. j. 7. oldal.

keveset váltott be ezen ígéret közül. A banderensik egyike — Nardus¹⁾ — kapitánynya neveztetett ki s az általa választott négy segéddel (connétables) együtt ápril 7-én, a conclave napjának reggelén, a bibornokok kezébe letette az esküt az »Ubi periculum majus« constitutió megtartására.²⁾ A tanács megbízásából négy lovag vonult ki a sz. Péter előtti térre s ott trombiták harsogása közt kihirdették, hogy a városi tanács védelmébe vette a bibornoki testületet. Hogy minden kísérlet, mely a rend megbontására vagy a bibornokok s kíséretük biztonsága ellen irányul, elfojtassék, egy márványtőke állíttatott föl a szent Péter terén, rajta a hóhér-eszközök. Halálbüntetés mondatott ki minden emberölésre, karját veszté az, ki kést rántott embertársára.³⁾

Amíg ily módon a városi tanács a város és a bibornokok biztonságát illetőleg intézkedéseket tett, másfelől a bibornokok által felállított követelések teljesítését megtagadta. Említettük, hogy a bibornokok kérései között az is szerepelt, miszerint a városban időző vidéki csapatok távolíttassanak el. Ezen u. n. montanarik⁴⁾ jelenléte a városban nem magyarázható meg teljesen kielégítőleg. Bizonyos, hogy nagyobb számú csapatokban vonattak be a városba. Lehet, hogy a tanács az által, hogy ezekre és nem a városi polgárookra bízta a borgohoz vezető utak s hidak védelmét, a bibornokokat akarta megnyugtatni.⁵⁾ Másfelől azonban bizonyos, hogy az idegen elem ezen nagyszámú bevonásával megghiusítani akarták azt, hogy a bibornokok a vidéken tartózkodó breton zsoldosokat a városba hívják. Az egyház zsoldjában álló breton és egyéb zsoldos csapatok, még mindig Róma közelében állottak,⁶⁾ még pedig elég tekintélyes számban, körülbelül 800 lándzsát számlálva.⁷⁾ A rómaiak elővigyázata érthető volt. Tartottak attól, hogy a bibornokok e csapatokat a városba hívhatják,

¹⁾ Gayet II. P. j. 8.

²⁾ Baluze II. 824. Gayet I. P. j. 45. II. P. j. 127. I. P. j. 31. II. P. j. 42. 43. V. ö. Souchon: Die Papstwahl 141. oldal.

³⁾ Gayet I. 99. 100. Valois i. h. 363. Thomas de Acerno Muratorinál III/2 716. oldal.

⁴⁾ Jahr: Die Wahl Urban VI. 25. oldal.

⁵⁾ Martene-Durand Vet. SS. collectio VII. 426. olvassuk, hogy 6000 embert vontak be a városba vidékről. Ugyanígy nyilatkozik Acerno is i. h. 718.

⁶⁾ L. Valois i. h. 365. oldala jegyzetben a távolságokról, hol e csapatok állomásoztak.

⁷⁾ U. ott.

s azok segélyével magukat a város uraivá tehetik. Növelte az aggodalmat különösen azon körülmény, hogy egyes csapatok Bernard de la Sale, Jean de Malestroït, Pierre de la Sagra, Sylvestre Bude, Guy de Pesteil vezérlete alatt Rómához nagyon is közel mutatkoztak.¹⁾ Különben is elég bizonyosságunk van, hogy a bibornokok tényleg gondoltak arra, miszerint a csapatokat segítségül hívják. Így a poitiersi bibornok vallomásából tudjuk, hogy a rómaiak komolyan kérték a bibornokokat, miszerint Bernard de la Sale csapatait ne hívják segítségül a városba.²⁾ A bibornokoknak tényleg csak jelt kellett volna adniok s a zsoldos csapatok előzőnlük a várost. Hogy erről valóban szó volt, azt több forrásunk mondja. A castrói püspök és Pierre de Cros camerlengo, nemkülönben néhány bibornok is tett erre vonatkozó indítványt.³⁾ Névleg Malestroït Jánosról volt szó, ki 50 lándzsa fölött rendelkezett.⁴⁾ Azonban a higgadtabb elemek ellene szegültek az ily tanácsnak. Főleg a viviersi bibornok volt az, ki ezt megakadályozta, belátva, hogy könnyen nagy botrány fejlődhetnék a dologból.⁵⁾ A vidéki csapatok eltávolítása, bármi okból történt légyen is, nem történt meg, sőt mint Acerno Tamás mondja, még erősítették azok számát.⁶⁾ Ezzel kapcsolatosan a tanács egy rendeletet adott ki, mely szerint a városban tartózkodó nemesség, kivéve ha nem visel egyházi méltóságot, a várost három nap alatt, különbeni vagyon és életvesztés alatt elhagyni tartozik.⁷⁾ A bibornokok megkísérlették e rendelkezés ellen tiltakozni, de hiába. Kérelmüket, hogy legalább a nolai és fondii grófokat, a patrimonium s a Campagna rectorait engedjék a városban maradni, a tanács kezerken megtagadta, azt adván okul, hogy a nevezettek iránt a lakosság semmi bizalmat nem érez, s tartani lehet attól, hogy a városban maradván, a választás előtt ők, vagy kíséreik bonyo-

¹⁾ U. o.

²⁾ Gayet II. P. j. 98. oldal.

³⁾ Valois i. h. 366.

⁴⁾ U. o. jegyzetben.

⁵⁾ U. o. Az Angyalvár parancsnokának depositioja szerint Pierre de Cros camerarius csakugyan küldött is levelet a breton csapatoknak, felszólítva őket, hogy siessenek Rómába, de e levél a polgárok kezébe került. Gayet I. P. j. 159.

⁶⁾ Muratori i. h. V. ö. Gayet I. 86–89, 98. 102. II. P. j. 127. Amit Noellet bibornok mond ezen vidékiek vérengzéséről, aligha lesz igaz, sehol más forrásban elő nem fordul. Gayet II. P. j. 127.

⁷⁾ Gayet I. P. j. 152. II. P. j. 30, 126, I. 90. Baluze I. 1205.

dalmat idézhetnének elő.¹⁾ Ez is a bibornokok hátrányára történt, mert főleg a két utóbbi a collegium testi-lelki hive volt. A városi tanács hangulata, mint ebből látjuk, a bibornokokra nézve nagyon is ellenséges volt. Pedig a városi tanács követeléseivel, noha azok elég alkalmasak voltak a bibornokokra nyomást gyakorolni, megmaradt mégis a tisztesség határai között. Azonban elképzelhetjük, mily magaviseletet tanusított a nép a bibornokok irányában. Maga a tanács nem érte be a bibornokokhoz küldött követséggel. Egyes tagjai személyesen keresték fel a bibornokokat, újból s újból figyelmükbe ajánlva a város kívánságait. Glandève bibornokot több ízben fölkereste a banderensek háromtagu küldöttsége, úgyszintén Vernyo és Noellet bibornokokat is.²⁾ Azonban ezen tárgyalások a bibornokok és városi tanács között, ha nem is tagadható, hogy gyakran éles magyarázatokra szolgáltattak alkalmat, mégis olyanok voltak, hogy a bibornokok nem érezhették magukat miattok nyugtalannak. Annál fenyegetőbb volt a nép hangulata. Rómában komoly zavargások lehettek ez alkalommal, hisz látni fogjuk, hogy a conclave alkalmával mily nagymérvű rendbontás történt a sz. Péter téren. Feljegyzéseink több helyen megemlékeznek, hogy mily módon adott a nép kifejezést óhajának egy olasz származású pápa iránt. Diego Martinez d'Urduna, toledói kanonok vallomásaiban olvassuk, hogy Glandève bibornokot, midőn márczius 28-án templomából,³⁾ mise végeztével kilépett, egy körülbelül 300 főnyi, nagyobbrészt trasteveriekből álló sereg fogadta, melynek vezetője hosszabb beszédet intézett a bibornokhoz. Kiemelte, hogy mint gyermekei jönnek hozzá, kérve őt és bibornok társait, hogy méltatnák figyelemre a lakosság kívánságát s válasszanak római, vagy olasz származású pápát a pápai trónra. Nem kívánnak határozott személyt megnevezni, hanem megelégednek azzal, ha az új pápa olasz, illetve római származású lesz. Mert — mondták az egybegyűltek — ha továbbra is kizárják az olaszokat a pápaságból, nem római, hanem avignoni curiának lehet nevezni a pápai udvart. Glandève bibornok hiába igyekezett őket lecsillapítani. Hiába bizonyította a tömegnek, hogy a pápa egyháza az egész világ s római pápa maradhat akkor is, ha székhelyét Rómán kívül helyezi is. Hivatkozik saját magára, ki glandèvei püspök, jóllehet nem időzik

¹⁾ U. o. Gayet II. P. j. 8.

²⁾ Gayet II. P. j. 86, 125, 141.

³⁾ S. Cecilia temploma a Trastevereben.

egyházmegyéjében. Hanem fejtegetéseivel nem ért el semmit. A tömeg egyre csak azt hajtá, hogy eddig Franciaország dúskálódott a római aranyban, most fordult a sor, hadd dúslakodjanak most ők a francia aranyban.¹⁾ E jelenet, noha bizonyos, hogy nem folyt le oly simán, mint forrásunk feltünteti, mutatja, hogy a lakosság hangulata mily izgatott volt. Még jobban mutatja ezt a limousi bibornok esete, kit, midőn egy nap kilovagolt, hogy a templomokat látogassa, mindenünnen e kiáltás fogadta: »Rómaid akarunk, vagy legalább is olaszt.«²⁾ Tamás amanatási püspök vallomásában mondja, hogy Róma utczáin jártában a csapszékekben egybegyültek, asszonyok és gyermekek kiabáltak utána, hogy olasz származásut kívánnak pápául.³⁾ Hanem a lakosság már nem elégedett meg azzal, hogy pusztán kiáltozással adjon jelt hangulatáról. A követelések közé fenyegetések is vegyültek, halállal fenyegették a bibornokokat, ha eleget nem tesznek kívánságaiknak.⁴⁾ Mindebből azt látjuk, hogy a hangulat a városban rendkívül izgatott volt. Hisz a conclave napján történt botrányok s rendezavarások a legjobban mutatják, hogy a hangulat már napokkal előbb izgatottnak kellett, hogy legyen, egyszerre nem törhetett ki oly vehemens erővel. A bibornokok nem is titkolhatták el maguk előtt, hogy helyzetük, a nép forrongó hangulatát tekintve, nem a legbiztosabb. S tényleg úgy ők, mint számos más, a városban időző egyháznagy különféle intézkedéseket tett saját élete és vagyona biztosítására. Sokan vagyonukat biztonságba helyezték az Angyalvár vagy az Aracoeli kolostorban. Az Angyalvárban helyezte biztonságba Pierre d'Arles Camerlengo a pápai kincset is, élelemmel és fegyverrel látva el a várat.⁵⁾ Sokan elhagyták a várost, így az amiensi és carpentrasi püspökök.⁶⁾ Maguk a bibornokok is különféle előkészületeket tettek; így Luna Péter elkészíté végrendeletét, Latgier glandëvei bibornok gyónatóját akarta magával vinni a conclaveba, sőt Róbert genfi bibornok, mielőtt a conclaveba ment, pánczélt öltött ruhája alá.⁷⁾

1) Baluze I. 1073. Valois i. h. 358—59.

2) Baluze I. 12. 14.

3) Gayet I. P. j. 67. oldal.

4) Baluze i. h.

5) Gayet I. P. j. 69.

6) Gayet I. 129—132. P. j. 69.

7) Gayet I. 133. 197. Baluze I. 999. Valois i. h. 364.

Csak azt mutatja mindez, hogy a bibornokok féltek a conclave-tól, ami az előzményeket, főleg a város hangulatát tekintve, nagyon is érthető volt. Mert a nép ellenséges hangulata mutatta, hogy a választás komoly viszonyok között fog végbemenni. Látható volt, hogy francia származású pápát választani nagyon nehéz, sőt majdnem lehetetlen, mert ez esetben a bibornokok élete is veszélyben forog. Pedig a bibornokok magaviselete, így azon kitérő válasz, melyet a banderensik követségének adtak, arra mutat, hogy tényleg arra gondoltak, hogy francia származású emelnek a pápai trónra. Helyzetük eléggé nehéz volt, mert ha olaszt választanak meg, akkor úgy tűnik fel a választás, mintha külérőszak behatása alatt történt volna s ez esetben könnyen egyházszakadás volt várható, míg ha ezt nem teszik, életüket teszik kockára.

E viszonyokat vizsgálva egy kérdés merül fel, melyre választ adni egykönnyen nem tudunk. Ismeretes, hogy XI. Gergely a halála előtt kiadott, a választást szabályozó rendeletében úgy intézkedett, hogy a conclave Rómán kívül is megtartható, valamely biztos helyen. Tekintetbe véve az engedélyt s tekintve a római nép ellenséges hangulatát, önkényt fölmerül azon kérdés, miért nem éltek a bibornokok XI. Gergely ezen felhatalmazásával s miért nem ejtették meg a választást nyomban a pápa halála után, ha pedig már a választás megtartását későbbre halasztották, miért nem vonultak biztosabb helyre, minő például az Angyalvár volt?

Ami a kérdés első részét illeti, arra nézve nagyon is hihetők látszik azon nézet, hogy a bibornokok közvetlen Gergely pápa halála után nem látták oly fenyegetőnek a helyzetet, hogy a választást azonnal megtartsák. Így tehát teljes nyugalommal elhalasztották a conclave megkezdését az exequiák végéig. Ezzel tehát, jobb magyarázat hiányában, tisztában lennénk. Azon kérdésre azonban, hogy miért nem vonultak a bibornokok más, biztosabb helyre, hol egyéni biztonságuk s a választás minden külső nyomástól ment lefolyása biztosítva lett volna, nem oly könnyű a válasz. XI. Gergely rendelkezése értelmében a conclave a városon kívül is megtartható volt. Pierre de Cros azt mondja, hogy ő maga indítványozta a bibornokoknak, hogy ha akarják, menjenek Anagniba, hol a választás csöndben, minden nagyobb háborítás nélkül megtörténhetik.¹⁾

¹⁾ Idézi Valois i. h. 368. oldal.

Ebből láthatjuk, hogy a város elhagyásának terve tényleg fölmerült. Hogy miért nem hajtották végre, arra nézve a cataniai püspök azt mondja, miszerint a bibornokok elegendő biztosítéknak vették a rómaiak — értsd banderensek — ígértét, hogy a választást csendben, minden erőszakos nyomás nélkül ejthetik meg.¹⁾ Ezt azonban bajos elhinni. Mert, hogy a bibornokok, a lakosság eléggé fenyegető hangulata ellenében a tett intézkedéseket elegendőnek tartották volna, azt bajos föltételezni. Különben miért gondoskodtak vagyonuk biztonságba helyezéséről s miért tettek oly előkészületeket, mintha haláluk küszöbön lenne? Sokkal valószínűbb, miszerint a bibornokok azért nem mentek ki a városból biztosabb helyre, mert nem eresztették őket. Emlékezzünk, hogy a tanács a borgohoz vezető kapukat s hidakat a vidékről bevont csapatok őrizetére bizta. Ezen őrizet nagyrészt arra szolgálhatott, hogy a bibornokokat megakadályozzák abban, miszerint a városból más helyre menjenek. Mert, hogy a tanács tudott XI. Gergely pápának már idézett rendeletéről, az bizonyos. A bibornokok a városbéli távozásban tehát külerőszak által akadályozva voltak.²⁾ Ezzel szemben már most előáll azon kérdés, hogy miért nem vonultak a bibornokok Rómában magában egy biztos helyre, minő az Angyalvár volt.

Az Angyalvárba vonulás terve, több forrásunk biznysága szerint, szintén felmerült. A conclave színhelyét az Angyalvárba áthelyezni, több oldalról ajánlották a bibornoki testületnek.

Éliás cataniai és János castrói püspökök voltak úgylátszik azok, kik a bibornokoknak az erre vonatkozó indítványt tették. János castrói püspök depositiójában olvassuk, hogy ő néhány előtte ismeretes rómainál hallá, miszerint a bibornokokat, ha vonakodnának a nép óhaját egy római, illetve olasz származású pápa választása által betölteni, kényszeríteni fogják a választást a közóhajtnak megfelelőleg megejteni. De ha ekkor is vonakodnának, akkor a halál fiai. Közlé ezen dolgokat a bibornokokkal, kik erre tanácsát kérték ki, hogy mitevők legyenek, mire ő azt tanácsolta nekik, hogy küldjenek a patrimoniumban állomásozó breton és gascon hadakért, hogy jöjjenek a bibornoki testület segítségére,

¹⁾ Gayet I. 105. Valois i. h. jegyzet.

²⁾ Vernyo bibornok depositiójában olvassuk: »... quando volebam ire ad spatium, vel peregrinationem more solito, extra muros Urbis, non poteram, cum porta custodirentur per romanos ne aliquis exire posset.« Gayet I. P. j. 138. oldal
Ime látjuk, hogy a bibornokok a várost tényleg nem hagyhatták el.

vagy pedig erősítsék meg az Angyalvárat, vonuljanak oda s akkor szabadon választhatnak minden nyomástól menten.¹⁾ Azonban a bibornokok János tanácsait követni nem voltak hajlandók, mondván, hogy a rómaiak ígérete és esküje által eléggé biztosítva érzik magukat, de meg különben sem engednék meg a rómaiak, hogy az Angyalvárba menjenek.²⁾

A castrói püspök ezen előadását megerősítik nagyrészt a többi források is, így Pierre de Cros,³⁾ ki hozzá teszi, hogy a bibornokok közül egyedül Flandrin bibornok volt az, ki hajlandó volt tanácsát meghallgatni. Ugyanígy nyilatkozik Eliás cataniai püspök,⁴⁾ Jakab, Tibaldeschi bibornok kamarása⁵⁾ és még többen is. Említett Jakab többek közt említi, miszerint hallá, hogy a fondii gróf tanácsolta a bibornokoknak, hogy jöjjenek oltalma alá a Campagnába, hol szabadon választhatnak, míg ha a városban maradnak, a választás olyformán fog feltűnni, mintha a lakosság által gyakorolt kényszer következtében történt volna meg.⁶⁾ Előbb láttuk, hogy Pierre de Cros ajánlatott tett a bibornokoknak, hogy menjenek Anagniba. Jakab kamarás vallomása a fondii grófról nem is lehet minden alap nélküli, hiszen tudjuk, hogy a bibornokok kérték a banderenseket, engednék legalább a nolai és fondii grófot a városban maradni.

Azon kérdést illetőleg, hogy miért nem mentek tehát a bibornokok az Angyalvárba, Petrus de Luna bibornok, a későbbi XIII. Benedek pápa, úgy nyilatkozik, hogy a bibornokok egy része, főleg az olasz bibornokok, nem akartak az Angyalvárba menni. Ez igaz lehet, de nem áll Luna bibornok azon állítása, hogy a bibornokok azért nem akartak az Angyalvárba menni, mert az nem volt kellőleg megerősítve.⁷⁾ Ez határozottan téves állítás. Mert ha a vár nem lett volna kellőleg megerősítve, akkor a bibornokok nem deponálták volna ott ingóságait, de nem de-

¹⁾ Valois i. h. 368. oldal a jegyzetekben közli a részleteket a castrói püspök depositiójából.

²⁾ Ugyanott.

³⁾ Ugyanott.

⁴⁾ Gayet I. 105.

⁵⁾ Gayet I. P. j. 27.

⁶⁾ Gayet II. P. j. 27. Petrus de Luna depositiójában így szól: »de exeundo villam ad faciendam dictam electionem dixit quod non credit quod romani consensissent, nec ipsi potuissent facere commodum.« Gayet II. P. j. 151. oldal.

⁷⁾ Luna depositiója Gayet II. P. j. 151.

ponálták volna ott a pápai kincset sem. Aztán a vár jó karban volta mellett szól az is, hogy meglehetősen hosszú ideig állotta az ostromot, míg Orbán kezébe került.¹⁾ Luna ezen állítása tehát gyöngye alapon áll, annál is inkább, mert a bibornokok, ha csak rövid ideig is, de tarthatták volna magukat a várban, a patrimoniumban levő hiveik pedig bizonyynyal segítségükre sietnek, ha ostrom alá fogják őket. Az Angyalvárba menés kérdése tényleg még egyszer fölmerült a conclave kezdete előtt s Luna állítása szerint hosszabb vizsályra adott okot.²⁾ Az Angyalvárba vonulás kérdését tehát elejtették a bibornokok. Hogy miért, erre nézve a fentebb idézettek szerint azt mondhatjuk, hogy a bibornokok egy része elegendő biztosítékot látott a rómaiak részéről tett ígéretekben. Petrus de Luna azt mondja, hogy az olasz bibornokok ellenkezésén szenvedett hajótörést e terv. Gayet szerint az olaszok nem akarták a conclavet oly helyen megtartani, mely idegenek — francziák — hatalmában volt.³⁾ Nagyobb valószínűséggel bir Petrus de Luna állítása, mely szerint a rómaiaktól való félelem tartóztatta vissza a bibornokokat attól, hogy az Angyalvárba tegyék át a conclave színhelyét.⁴⁾ Luna ezen állítását könnyen elhithetjük, ha meggondoljuk, hogy az Angyalvár, mely teljesen a francziák kezében volt, a bibornokoknak lehetővé tette volna, hogy francziát emeljenek a pápai trónra. Azt a rómaiak nagyon is jól tudhatták, hogy ha a conclave az Angyalvárban tartatik meg, a bibornokok biztos helyen lévén, azt tehetik, amit akarnak. Nagyon közel fekszik tehát azon föltevés, hogy a lakosságtól való félelem birta rá a bibornokokat ezen terv elejtésére. Mert az bizonyos, hogy ha a conclave egy oly biztos helyen történik, mint az Angyalvár, az eredmény egészen más lesz, mint amilyen volt.

Ily viszonyok előzték meg a conclave megkezdését. Lássuk már most magát a conclave lefolyását. Előbb azonban vessünk egy pillantást a bibornoki collegium pártállására, valamint arra is, valjon kiket találunk jelöltek gyanánt megemlítve a conclave megkezdése előtt.

¹⁾ Lindner Sybel Hist. Zeitschrift XXVIII. kötetében 115.

²⁾ Gayet II. P. j. 154.

³⁾ I. 102—105.

⁴⁾ Gayet i. h. 154.

MÁSODIK FEJEZET.

A CONCLAVE LEFOLYÁSA.

I.

A bibornoki collegiumból XI. Gergely halálakor 16-an voltak jelen Rómában. Ezek a következők voltak: Corsini Péter portói bibornok-püspök, rendszerint flórenczi bibornoknak nevezve, mint-hogy Flórenczből származott; Jean de Cros, francia származásu, praenestei bibornok-püspök, volt limousei püspök, ezért rendesen mint limousei bibornok fordul elő; Aigrefeuille Vilmos, francia származásu, S. Stefano rotondo templomról czimzett bibornok; Lagery Bertrand, francia, a Sz. Czeczilia templom bibornoka, glandévei püspök, s ezért glandévei bibornoknak neveztetik; Tibaldeschi Ferencz, római származásu, Sz.-Szabina bibornoka, a Sz. Péter templom arciprete-je, ezért Sz. Péter bibornoka nevét is viseli; Montelais Hugo, a SS. quatuor coronat. templom bibornoka, szülőföldjéről bretagnei bibornoknak is neveztetett, francia származásu; Róbert genfi gróf, francia származásu, a tizenkét apostolról czimzett templom bibornoka, másképp genfi bibornok, a későbbi VII. Kelemen ellenpápa; Malesec Guido, francia, S. Croce in Gerusalemme templom bibornoka, Poitiers püspöke és innen poitiersi bibornok nevet visel; Sortenac Péter, S. Lorenzo in Lucina bibornoka, Viviers püspöke, innen neve viviersi bibornok, francia származásu; Brossani Simon, olasz származásu, Sz. János és Pál egyház bibornoka, majlandi érsek, innen neve majlandi bibornok; du Puy Gerard, francia származásu, Sz. Kelemen bibornoka, Marmoutiers apátja, innen neve marmoutiersi bibornok; Orsini Jakab, római származásu, S. Giorgio in Velabro bibornoka; Flandrin Péter, francia származásu, Sz. Eustach bibornoka; Noellett Vilmos, S. Angelo in Pescheria bibornoka, francia származásu; Vernyo Péter, S. Maria in via

lata bibornoka, francia, végre Luna Péter S. Maria in Cosmedin bibornoka spanyol származású, a későbbi XIII. Benedek ellenpápa. A bibornoki testület ezeken kívül még hét tagot számlált, összesen tehát huszonhármat. E hét közül hat Avignonban maradt, u. m. Grimoard Angelicus albanoi, Aiscelin Egyed tusculumi és de Blandiac János sabini püspök-bibornokok, továbbá Monteruc Péter, Sz. Anastázia egyház bibornoka, alkancellár; de Chanac Vilmos St. Vitalis és St. Martial Hugó S. Maria in porticu bibornoka. Végre Jean de la Grange, Sz. Marcell bibornoka, másképp amiensi bibornoknak nevezve Flórenczben időzött, hova még XI. Gergely küldte volt a sarzanai béke megkötése céljából.¹⁾

A Rómában jelenlevő bibornokok pártállását, származását szemügyre véve, azt találjuk, hogy túlnyomó részük — 12 — francia származású volt, s a collegium illetén számaránya mellett a francziáknak számuknál fogva kilátásuk lett volna a conclaveben újból francia származású pápát választani. Hogy ez nem sikerült nekik, főleg két körülmény okozta: a római lakosság ellenséges hangulata irányukban és a francia párt, a többség kebelében kitört viszály, mely a pártot két részre osztotta: a limousi pártra, melynek tagjai közül csak 2—3 volt limousi származású, a többi a szomszéd tartományokból származott, és az ultramontán, vagy gall pártra, mely körülbelül négy szavazat fölött rendelkezett. A limousi-párt feje Crosso, az ultramontáné Róbert genfi bibornok volt.

A francia bibornokok pártjában beállott szakadásról elsőnek Jacobus de Seva emlékezik meg. Tőle vette át e hirt Alfons spanyol remete,²⁾ ettől pedig Gobelinus Persona.³⁾ Alap-forrás tehát Sevanak factuma, mely szerint a bibornokok három pártra osztak, a limousira, mely a pápai trónra Malesec Guido bibornokot, az olaszra, melynek tagjai Tibaldeschi, Corsini és Brossani és a francia, melynek tagjai Lagéry, Flandrin, Montelais, Róbert genfi és Luna bibornokok voltak, kikhez még Orsini is csatlakozott.⁴⁾ A francia párt teljes erejéből törekedett meghiusítani a

¹⁾ Raynald ad an. 1378. §. 73. Ciaconius II. 618.

²⁾ Raynald 1378. §. 13.

³⁾ Cosmodromium Meibomnál SS. rer. germ. I. 293.

⁴⁾ Boulaeus Historia Univers. Paris. IV. 489.

limousi párt törekvéseit, melyek oda czéloztak, hogy Malesec Guido bibornok emeltessék a pápai trónra. A francia párt, hogy a limousiak törekvését kijátszhassa, kész volt az olasz párttal is szövetkezni, s ezért közeledett is feléje. A két párt közti érintkezés és tárgyalás eredménye gyanánt tekinti Seva, hogy a limousi párt belátva azt, hogy az egyesült két ellenpárt fölött nem birna semmi kilátással, maga ajánlja, hogy olasz származásut válasszanak meg a pápai trónra. Elejti tehát jelöltjét Malesec-et és Prignano Bertalan barii érseket ajánlja a pápai székre, kit meg is választanak. Seva előadása szerint tehát a barii érsek a limousi pártnak köszönheti megválasztatását és mint párt jelöltje szerepel már a conclave megkezdése előtt.¹⁾

Souchon volt tudtunkkal az első, ki Seva ezen relatióját kétségbe vonta. Ő főleg azzal argumentált, hogy Sève munkája a legnagyobb mértékben tendencziózus, s arra támaszkodván, hogy a szakadásról szóló hír csak Sèvenél található, míg előbbi — Orbán-párti — jelentések arról mind mélyen hallgatnak, azt következtette, hogy a bibornoki testület három részre oszlásáról szóló állítás merőben koholt, melyet Sève talált ki, hogy VI. Orbán választása ne tűnjék fel a lakosság által gyakorolt nyomás útján kierőszakoltnak. Támogatja ezen következtetését azzal, hogy maguk az Orbán-pártiak érezték Sève állításainak valószínűtlenségét, s azért az 1380-ban készült s a castiliai királyhoz intézett relációban, mely a Sève-félére támaszkodott, gyöngíteni törekedtek Sève állításait.²⁾ Ámde midőn Souchon e következtetéseket vonta, még nem láttak volt napvilágot azon különféle depositiók, melyeket Gayet bocsátott közre munkájában s melyek a leghatározottabban bizonyítják, hogy a szakadás a bibornoki collegiumban tényleg létezett. De ezektől eltekintve, akkor, midőn Souchon munkáját írta, ismereteseek voltak Pileus de Prata, a későbbi ravennai bibornok, Acerno Tamás és a brindisii érsek depositiói, melyek a szakadásról hirt adnak. Azon ellenvetést, hogy ezek is ép úgy, mint Sève párt-szemponctokból beszélnek, eloszlatják az említett Gayet által közzétett okmányok, melyek nagyrészt az ellenpártiaktól származnak, s melyek a szakadás létezését nyíltan bevallják. Feltűnő persze azon körülmény, jöllehet nagyon könnyen érthető,

¹⁾ Ugyanott.

²⁾ Souchon i. h. 123—124. oldal.

hogy a bibornokok által a választásról kiadott nyilatkozatokban szó sincs a collegium kebelében történt szakadásról. Végül nem szabad figyelmen kívül hagyni azon körülményt, melyre minket Hefele figyelmeztet,¹⁾ hogy t. i. az ellenpárt egy tagja sem törekedett ezen szakadásról szóló híreket megczáfolni. Ez ellenvetések, noha kétségkívül helyes alapon nyugosznak, korántsem érnek azonban annyit, mint a positiv bizonyítékok számába menő említett vallomások s nyilatkozatok.

Bartholomaeus recanatai püspök, Vernyo bibornok bizalmas barátja vallomásában a szakadásról minden kétséget kizárólag nyilatkozik. Szerinte a limousi párt még XI. Gergely halála előtt tanácskozásokat folytatott egy bekövetkezendő conclaveban választandó pápa személye iránt. A limousi párt tagjaiul a limousi bibornokot, Aigrefeuillet, a poitiersi, a marmoutiersi, St. Eustach és St. Angelo bibornokokat nevezi meg, kiknek tanácskozásaiban Vernyo bibornok is részt vett. Szerinte a párt még XI. Gergely életében felállította jelöltjéül St. Eustachot vagy a poitiersi bibornokot.²⁾

De az összes források, vallomások között a legnagyobb bizonyítási erővel Luna bibornok depositiója bír, ki nemcsak a szakadásról beszél meglepő nyíltsággal, hanem egyuttal megnevezi a pártok tagjait. Szerinte a szakadás már a conclave megkezdése előtt tört volt ki, miután nem birtak megegyezni abban, hogy kit válaszszanak a pápai trónra.³⁾ Ezen vallomás által a szakadás minden kétségen felül áll. Pártok tekintetében Luna három párt-ról szól: az egyik párton a limousi, Aigrefeuille, Poitiers, Viviers, Marmoutiers, Vernyo, Glandève és St. Eustach állottak, a második párt magában foglalta a négy olasz bibornokot, míg a harmadik párt három tagból állott, u. m. Róbert genfi, a bretagnei és magából Luna bibornokból.⁴⁾

Első pillanatra látjuk, hogy e névsor nem teljes. Hiányzik belőle St. Angelo bibornok, kit Sève munkája sem említ, s kinek pártállásáról egyedül a recanatai püspök szól, a limousi párthoz sorolván őt. Valószínű, hogy St. Angelo bibornok voltaképen egyik párthoz sem csatlakozott. A recanatii püspök vallomásában többek

¹⁾ Conciliengeschichte VI² 772.

²⁾ A recanatai püspök depositiója. Gayet I. P. j. 93. oldal.

³⁾ Luna depositiója. Gayet II. P. j. 154. oldal.

⁴⁾ U. o.

között azt olvassuk róla, hogy jelen volt Aigrefeuille bibornokkal a S. Spirito templomban, hova a limousi párt XI. Gergely halála előtt a többi bibornokokat tanácskozásra hívta.¹⁾ Ez azt mutatná, hogy a limousi párthoz tartozott. Részben ellentmond azonban ennek magatartása a conclaveban; amint látni fogjuk ő volt Orsinival együtt az, ki a barii érsek választását nem helyeselte föltétlenül. Azonban vallomásából is kitűnik, hogy nem értett egyet a limousiak pártjával, s azok jelöltjének megválasztásával.²⁾ Már pedig ha ő limousi párthoz tartozott volna, feltűnő lenne, ha nem egyezett volna be a saját pártja tervébe. Ily módon nem igen kételkedhetünk a fölött, hogy St. Angelo bibornok pártonkivüli maradt, noha kétségekivül a limousi párt terveibe be volt avatva.

Ami már most a három pártnak végleges névsorát illeti, minden tekintetben teljes és biztosra vehető az olasz párt. E párthoz a négy olasz bibornokon Corsini, Orsini, Brossani és Tibaldeschin kívül más nem tartozott. Ép úgy teljesen bizonyos, hogy a limousi párthoz Aigrefeuille, a limousi, poitiersi, viviersi és a marmutiersi bibornokok tartoztak. A francia párthoz biztosan Luna, Róbert genfi és a bretagnei bibornok tartozott. Mindezek nevei a fentebb említett, s a pártok viszonyait részletesebben tartalmazó forrásokban előfordulnak. Ellenben eltérnek ezek egymástól a glandèvi, St. Eustach, St. Angelo és Vernyo bibornokok pártállását illetőleg. St. Angeloról már fentebb szólottunk, kimutatni igyekezvén, hogy valószínűleg pártonkivüli állást foglalt el. Marad tehát még a glandèvei, St. Eustach és Vernyo bibornokok pártállásának kérdése.

Ezek közül a glandèvei bibornokot a legnagyobb valószínűség szerint a francia párthoz számíthatjuk. Seva és a recanatii püspök e párt tagjai közé sorolják. Mint ilyen említettik a bresciai püspök, Cremonai Miklós vallomásában is.³⁾ E három forrást másal támogatni nem lehet, a többiek mind hallgatással mellőzik a glandèvei bibornokot. Hajlandók lennénk tehát őt a gall párthoz számítani, ha Luna bibornok vallomásában nem látnánk nevét, mint a limousi párt tagjáét szerepelni. Mert ha a glandèvei bibornok a francia párthoz tartozott volna, Luna kétségtelen fölveszi a párt tagjainak sorába a glandèvei bibornok nevét.

¹⁾ Gayet I. P. j. 94.

²⁾ Gayet II. P. j. 130. oldal.

³⁾ Gayet I. 147. oldal.

Még egy nyomósabb bizonyítékot hozunk fel amellet, hogy a glandèvei bibornok tényleg a limousi párthoz tartozott. Ezt Acernói Tamásból mutathatjuk ki, még pedig az általa a barii érsek jelöléséről mondottakból.

Mint még látni fogjuk, a barii érsek jelöltsége a limousi pártban került legelőször szóba. Jahr azt mondja,¹⁾ hogy midőn a pártban a barii érsek jelölésére vonatkozó tárgyalások folytak, e tárgyalásoknál a glandèvei bibornok neve nem fordul elő. Ebben azonban Jahr tévedett. Mert Acernói Tamásnál olvassuk, hogy a glandèvei bibornok a Santa Maria Novella templomban megkérte őt (Tamást) mondaná meg a barii érseknek, hogy keresné fel őt (Glandève-t) titokban, mert fontos dolgokat akar vele közleni. Tamás maga kisérte el éjnek idején Prignanot Glandèvehez s azon véleményének ad kifejezést, hogy már ekkor közölte Glandève a barii érsekkel, hogy jelölve van.²⁾ Ebből kitünik, hogyha Glandève a barii érsekkel jelöltségét tudatta, akkor Glandève tagja kellett, hogy legyen a limousi pártnak, mert különben alig közölhette volna a jelöltséget az érsekkel.

Vernyo bibornokról szintén Sève és Luna állítják, hogy a limousi párthoz tartozott. Ahhoz számítja őt Bartholomaeus recanatii püspök. Vallomásában két izben szól a bibornokról, először azt mondja, hogy Vernyo, ki limousi születésű volt, a limousi párt fölhívása folytán résztvett azok tanácskozásaiban.³⁾ Kevéssel utóbb pedig egyenesen a limousi párt tagjai közé sorolja.⁴⁾ Pártállását tehát kétségbe alig vonhatjuk, ellenben bizonyosra vehetjük, hogy oly szerepet, aminőt a recanatii püspök Vernyonak tulajdonít, midőn őt a limousi párt vezére gyanánt tünteti föl, a bibornok korántsem játszott.

Végezetül Flandrin (St. Eustach) bibornok pártállásának kérdésével kell foglalkoznunk.

A limousi párthoz számítják Luna és a recanatii püspök. Ellenben Sève a francia párthoz számítja, sőt szerinte a francia párt St. Eustach bibornokot jelölte. S. Eustach jelöltsége tényleg bizonyítva van más forrás által is, csak hogy nem mint a francia párt jelöltje. A recanatii püspök mondja, hogy a limousi párt

¹⁾ J. m. 40. oldal.

²⁾ Muratori III/2. 717. oldal.

³⁾ Gayet I. P. j. 93. oldal.

⁴⁾ U. o. 96. oldal.

másodsorban St. Eustach bibornokot jelölte a pápai trónra.¹⁾ Bizonyos tehát, hogy Flandrin bibornok összeköttetésben volt a limousi párttal, sőt azon körülmény, hogy a limousiak jelöltje volt a pápai trónra, mutatja, hogy a párt tagjának kellett lennie.

Összegezzük most röviden az elmondottakat. A bibornokok között tehát a conclave kezdete előtt három párt volt, a limousi, melynek tagjai a limousi bibornok, Aigrefeuille, a poitiersi, viviersi, marmoutiersi, Vernyo, Glandève és St. Eustach bibornokok, az olasz, melynek tagjai Corsini, Orsini, Brossani és Tibaldeschi és a francia, melynek tagjai Róbert genfi, a bretagnei és Luna bibornokok voltak.

Ilyen volt a bibornoki collegiumban a pártállás, mielőtt a conclave megkezdődött. A pártállás kérdésével kapcsolatban azonban fölmerül azon kérdés, voltak-e a conclave előtt az egyes pártok jelöltjei s főleg: szóba került-e már a conclave előtt a barii érsek jelöltsége vagy sem?

A limousi párt az első, melyről biztosan tudjuk, hogy positiv jelöltjei voltak. Maga a párt minden erejéből azon volt, hogy a pápai trónt egy közülök nyerje meg. Jelöltjük először a *poitiersi* bibornok volt, másodsorban, ha ennek választását keresztül nem vihetik, a *viviersi* bibornokra gondoltak.²⁾ A nevezettek legerősebb kortese Aigrefeuille bibornok volt, ki főleg azért agitált mellettük, mert — mint a viterbói püspöknek mondá — sem a limousi bibornokot, sem Flandrint, ki mindegyik saját magát jelölte, nem tartá alkalmasnak a pápai trónra.³⁾ A limousi párt ezen jelöléseiből kitünik, hogy ők tulajdonképen csak azt akarták, hogy a befolyást, melyet pártjuk eddig birt, el ne veszítsék. Azonban már ez alkalommal érezhették, hogy befolyásuk hanyatló félben van már, noha számra nézve a két másik párt egyike sem vetekedett velök. De befolyásuk, melyet a bibornoki testületben eddig gyakoroltak, már nem volt a régi. Mutatja ezt azon körülmény, hogy kénytelenek voltak eredeti jelöltjeiket föladvá, egy a conclaven

¹⁾ Gayet I. P. j. 93. oldal. Souchon i. m. 124. szintén a limousi párthoz számítja Flandrint, de hogy milyen forrásokra alapítja e nyilatkozatát, nem mondja meg.

²⁾ Raynald ad an 1378. §. 79. Gayet II. P. j. 108. A recanatii püspök azon állítása, hogy St. Eustach bibornokot is jelölték, ép a püspöknek a bibornokhoz való viszonyánál fogva nem tarthat hitelre igényt.

³⁾ A viterbói püspök depositiója a Vatikáni levéltár armar. 1054. »De schismate« 17. kötet 74. stb.

kivül állót a pápai trónra előterjeszteni. Kétségkívül legerősebb ellenfelük a francia párt volt. Bartholomeus recanatai püspök szerint maga Vernyo bibornok fakadt ki saját pártja ellen, mondván, hogy a limousi párt, már mintegy örökséget tekint a pápaságot, mely fölött szabadon rendelkezhet.¹⁾ A francia párt, mely legerősebb ellenfele volt a limousinak, kész volt a legvégső határokig ellenállani s főleg azért, hogy a párt jelöltjeit megbuktassa, késznek nyilatkozott szövetkezni az olasz párttal. Több Orbánpárti forrásunk említi ezen körülményt, megjegyezve, hogy az olasz bibornokok között főleg Orsini volt az, ki kész volt a francia párttal szövetkezni.²⁾ Luna bibornok megemlékezik ezen tervről is, anélkül azonban, hogy Orsinit megemlítené. Ő csak általánosságban három francia bibornokot nevez meg, kik az olasz párttal szövetkezni hajlandók lettek volna. E három bibornok Montelais Hugó, Róbert genfi és Luna voltak. Ezek nevei bizonyítva vannak Fredus de Canali pápai ajtónálló által, ki szerint Róbert genfi és Luna bibornok meglátogatva Gergely pápa halála után Tibaldeschit, Róbert felajánlta neki a pápai tiarát s biztosítá őt, hogy a bretagnei és az aragoniai bibornokok is reá fognak szavazni. Ennek fejében azt kérte tőle, hogy az esetre, ha Tibaldeschi jelölését nem lehetne keresztül vinni, szavazzon ő reá. Másodizben a bretagnei bibornok is elkísérte említett két társát Tibaldeschihez, ki azonban nem tudta magát elhatározni. Habozott és végül is kijelenté, tanácsot tartva Corsinival, hogy ezen egyezséget nem hajlandó megkötni.³⁾ Fredus elbeszélését megerősíti Angelo Feducci is, ki azt mondja, hogy Tibaldeschi lakásán a három francia és Luna bibornok egybegyűltek tanácskozásra s ez alkalommal az említett négy bibornok azt hozta javaslatba, miszerint az olaszok maguk nevezzenek meg egyet saját körükből mint jelöltet a pápai székre. De az olaszok e kijelölést nem fogadták el, hanem annak megtevésére a francziákat kérték föl, mit ezek szintén visszautasítottak. Ez oknál fogva tehát megegyezés nem jött létre a két párt között.⁴⁾ Bármilyen okozta is a compromissum meghiusultát, tény az, hogy a két párt közt csakugyan megvolt a közeledési szándék, amiből kitűnik az is,

¹⁾ Gayet I. P. 93.

²⁾ Raynald ad an. 1378. §. 79. Martène: Thesaurus II. 1084.

³⁾ Valois i. h. 373. oldal.

⁴⁾ Valois u. o. jegyzetben.

hogy ily körülmények között a limousi pártnak nem volt kilátása a saját jelöltjeinek egyikét a pápai trónra emeltetni. Felmerül már most a kérdés, szóba került-e még a conclave kezdete előtt egy a conclaven kívül állónak megválasztása s ha igen, szóba jött-e a barii érsek vagy sem?

Az olasz bibornokoknak a flórenczi bibornok által szerkesztett irata váltig erősíti, hogy a bibornokok még a conclave folyása alatt is, nemcsak annak kezdete előtt, saját körükből való jelöltet törekedtek a pápai trónra emelni.¹⁾ Ezen eléggé határozott állítást azonban más források ép oly határozottan megcáfolják s belőlük kitűnik, hogy a bibornokok tulajdonképen már a conclave előtt tervbe vették, hogy egy a conclaven kívül álló személyt emelnek a pápai trónra, sőt a választandó személy tekintetében előre meg is egyeztek, az pedig senki más nem volt, mint a barii érsek. A mindjárt felsorolandó forrásokból látni fogjuk, hogy a bibornokok már a conclave előtt tartott tanácskozásokban jelölték volt a barii érseket, sőt egész magukviselete mutatta azt, miszerint személyében, mint a jövődő pápa személyében előre megegyeztek volt.

St. Eustach bibornok vallomása szerint Corsini és Brossani bibornokok jelölése is szóba került volt.²⁾ Bizonyos, hogy főleg Corsini bibornok azon reményben ringatta magát, hogy a conclave alkalmával az ő neve fog mint győztes az urnából kikerülni. Ezt egyébiránt a collegium majdnem mindegyik kiváló tagja reménylette. Így tudjuk határozottan Róbert genfi bibornokról, hogy saját jelöltségét nagyon valószínűnek tartotta.³⁾ A barii érsek jelölését a conclave előtt tanusítja többek közt St. Angelo bibornok, ki azt vallja, hogy Aigrefeuille bibornoknak egy erre célzó kérdésére azt felelte, miszerint a barii érseket tartja a legalkalmasabbnak a pápai trónra.⁴⁾ Hasonlókép nyilatkozik Marmoutiers bibornok a limousi bibornoknak egy hasonló kérdésére.⁵⁾ Aigrefeuille bibornok, ki a barii érsek jelölésének egyik főfactora volt, vallomásában már óvatosabban nyilatkozik. Azt ugyan bevallja, hogy a conclave előtt tanácskozásokat tartottak a jelölt érdeké-

¹⁾ Gayet II. P. j. 10.

²⁾ Valois i. h. 374.

³⁾ U. o. 375.

⁴⁾ Gayet II. P. j. 136.

⁵⁾ U. o. II. P. j. 167.

ben, mely alkalommal a rómaiak részéről több egyházi személy neveztetett meg, mint jelölt, köztök a barii érsek. Ezt közlé aztán társaival, megjegyezve, hogy azon esetre, ha csakugyan kényszerítettének egy olasz származású pápa választására, ő a maga részéről a barii érsekre szavazna.¹⁾ De minden tekintetben kétségen kívül helyezi a barii érseknek a conclave előtt történt jelölését Luna bibornoknak több idevágó nyilatkozata. Vallomásaiban magában ugyan azt mondja, hogy nem emlékezik, vajjon a bibornokok közt történt-e említés a barii érsekről.²⁾ Azonban ugyanakkor megczáfolja ezen állítását, midőn ezt mondja, hogy lehetséges, miszerint a bibornokok tanácskozásaiban előfordult a barii érsek neve s megnevezi mint annak jelölőit a limousi bibornokot, mint teljesen bizonyost, továbbá Aigrefeuille, Viviers és Poitiers bibornokot.³⁾ Jahr, Luna vallomására támaszkodva bizonyosnak tartja, hogy Luna nem szándékozott a conclave előtt a barii érsekre szavazni.⁴⁾ Ezen felfogást támogatja Luna vallomásaiban azon nyilatkozat, mely szerint ő és pártja a conclave előtt el voltak határozva Viviers bibornokot emelni a pápai trónra s hogy e tekintetben pártja megváltoztatta-e véleményét vagy sem, nem tudja. Azt azonban itt is megengedi, hogy a választás előtt a barii érsek neve mint esetleges jelölté, szóba kerülhetett.⁵⁾ Csakhogy ezen vallomással szemben meg kell jegyezni azt, hogy Luna más nyilatkozata, melyet a választás előtt tett, egészen másképp hangzik. Hogy vallomásaiban így nyilatkozik, az nagyon is érthető, hiszen nagyon furcsának tűnt volna fel, ha azt vallja, hogy ő jelölte a pápát, kinek akkor, midőn vallomását tette, már halálos ellensége volt.

De lássuk azon bizonyítékot, mely szerint Luna a barii érsek jelölését erősen támogatta. Valois már többször idézett értekezésében szól először erről, melyet ő a párisi nemzeti könyvtár kéziratái közt talált, melyet egyébiránt más más napvilágot látott források is megerősítenek.

Luna bibornok a conclave reggelén Alfons, jaëni püspöknek meggyónt, és a püspök vallomása szerint kinyilatkoztatá neki,

¹⁾ Gayet II. P. j. 119.

²⁾ Gayet i. h. II. P. j. 149.

³⁾ Utóbbi azt vallja (Gayet II. P. j. 104.), hogy nem emlékszik, volt-e említés a barii érsekről. Meglehet, — mondja — hogy a majlandi bibornok szólt róla.

⁴⁾ I. h. 50. oldal.

⁵⁾ Gayet II. P. j. 150.

hogy határozott szándéka a barii érsekre szavazni. Ezt megerősítik más nyilatkozatok is.¹⁾ De érdekes azon körülmény, hogy nemcsak Luna, hanem Róbert genfi bibornok a későbbi VII. Kelemen ellenpápa maga is bevallja, hogy a barii érsekről olyformán volt szó, miszerint biztosra volt vehető megválasztása.²⁾ Sőt Róbert bibornok április 7-én este egy czédulát mutatott társainak, melyen a pápai trónra jelölt két prelatus nevét jegyezte volt fel, s melyek egyike a barii érsek volt.³⁾

De a barii érsek jelölése a conclave előtt kitűnik a többi bibornok magaviseletéből is. Erre nézve példa gyanánt hozható fel a majlandi bibornok nyilatkozata, midőn a barii érseknek mondá, hogy ha rajta állna, az érsek vállára nemsokára nagy teher nehezedne. Vagy Viviers bibornok példája, ki a barii érsekkel a San Spirito templomba menve, az érsek előtt, daczára, hogy rangban magasabban állt, levette kalapját.⁴⁾ Hogy a barii érsek jelölése bevégzett tény volt, mutatja Acernói Tamás vallomása, ki levelében, melyet Johanna nápolyi királynő egyik kamarásához intézett, azt mondja, hogy a bibornoki testületben uralkodó viszonyok teljesen lehetetlenné teszik, miszerint a bibornokok egyike nyerné el a pápai trónt, s ez esetben, ha a conclaven kívül állók vonatnak kombinációba, a barii érseknek van legtöbb kilátása a pápai trónra. E levél alapján a nápolyi udvar már biztosan megválasztott pápának tartotta a barii érseket, mielőtt a conclave elkezdődött volna.⁵⁾ Számos más nyilatkozatokat hozhatnánk még föl, melyek mind azt bizonyítják, hogy a barii érsek jelöltsége már a conclave előtt befejezett tény volt. Nem terjeszkedünk ki mindezekre, hanem még csak a viterbói püspököt említjük meg, ki azt mondja, hogy a barii érsek megválasztását Corsini bibornoknak köszönheti, ki a conclave előtti nap határozta el magát arra, hogy Prignanora adja szavazatát.⁶⁾

Egybefoglalva a főtebbieket, arra a következtetésre jutunk tehát, hogy a barii érsek neve már a conclave előtt szóba került volt, mint jelölté. Egyuttal kitűnik az idézett bizonyítékokból az

¹⁾ Valois i. h. 375. jegyzet. Gayet I. 164.

²⁾ Valois 375.

³⁾ U. o.

⁴⁾ U. o. és 377.

⁵⁾ Muratori III/2. 730. Baluse I. 1001. Martène-Durand Thesaurus etc. II. 1084.

⁶⁾ A vatikáni levéltár 54. Armarium XVII. kötetében.

is, hogy a barii érsek jelöltsége nagyon is komoly volt, elanyyira, hogy neki volt tényleg a legnagyobb kilátása a tiara elnyerésére. De ennek konstatálásával kapcsolatban, még két kérdés merül föl, melyről, mielőtt a conclavera magára áttérnénk, pár szót kell szólnunk. Mi okozta azt, hogy a bibornokok ép a barii érseket jelölték a conclaven kívül állók közül, s másodsor melyik párt kebeléből indult ki a jelölés.

Ami az utóbbi kérdés föltevésének jogosultságát illeti, arra nézve utalunk kell arra, mit főntebb a pártok alakulásáról mondtunk. Az ott elmondottak szerint, a francia és az olasz párt közeledése egymáshoz, s állásfoglalása a limousi párttal szemben lehetetlenné tették ez utóbbinak, hogy saját jelöltjei bármelyikét keresztülvigye. Ennek következtében közel fekszik azon kérdés megkoczkáztatása, vajjon a limousi párt, látva szorult helyzetét, nem-e ajánlotta saját maga, más expediens hiányában a barii érseket.

E kérdésben pro és contra számos nyilatkozat áll rendelkezésünkre. Általában azt lehet mondani, hogy Orbán párthívei a kérdésre igenlőleg, ellenesei pedig tagadólag felelnek. Így Valois egybeállítására szerint tagadják Aigrefeuille, Marmoutiers, Vernyo, Viviers, Poitiers és a limousi bibornokok.¹⁾ Azonban Valois ezen egybeállítására legalább Aigrefeuille-re nézve nagy hibában leledzik. Mert egy elsőrangú kutforrásunk, még pedig olyan, melynek kietlenségéhez kétség nem férhet, Aigrefeuille-vel szemben határozottan másképp nyilatkozik, s nyilatkozatából kitűnik, miszerint igenis a limousi párt, közelebbről pedig annak tagja Aigrefeuille volt az, ki a barii érseket jelölte.

E kutforrásunk a viterbói püspök depositiója, mely eddig még kiadatlan. A vatikáni levéltár »De Schismate« című seriesének 54. kötetében található e depositió, melyre legelőször Pastor hívta föl a figyelmet. Az irat szerkesztésének ideje, valamint, hogy kihez volt intézve, illetve mily alkalomból készült, ismeretlen. Valószínű, hogy az iratot a püspök egy, rangban fölötte álló egyházi személyhez intézte.²⁾ Szerkesztésének ideje alkalmasint a conclave utáni hónapokba esik. A püspök a conclave ideje alatt betegen feküdt, s így arról, mi a conclave előtt és annak folyama alatt történt, felvilágosítást nem ad.

¹⁾ Valois i. h. 376. oldal.

²⁾ Erre mutat a »Reverendissime Pater« megszólítás.

Midőn a kettős hír hozzá érkezett, először, hogy Tibaldeschi bibornok, másodsor, hogy a barii érsek a pápa, elhatározta volt, hogy utána jár a dolognak. Néhány bibornoknál kérdezősködött, kik közül Aigrefeuille bibornok adott neki legbövebben felvilágosítást. A viterbói püspök kérdésére, hogy ki tehát az igazi pápa, Aigrefeuille kijelenté, hogy soha szent Péter székén jogosabban megválasztott pápa nem ült, mint a barii érsek. A püspök azon kérdésére, hogy mi módon választhatták meg a barii érseket, miután voltak annyian, hogy azt választhatták volna, kit akarnak, Aigrefeuille könyek közt vallá be, hogy biz ennek egyes-egyedül a collegiumban kitört irigykedés és viszály az oka. Miután a jelöltek közül — miről fentebb volt szó — Aigrefeuille látta, hogy egyiket sem vihetnék keresztül, Tibaldeschivel tanácskozott s a barii érsek jelölésében állapodtak meg, kit ő a választás alkalmából meg is nevezett, mire váratlanul a többi bibornok is hozzájárult Prignanohoz, kinek megválasztása ilyformán biztosítva volt.¹⁾

Ezen nyilatkozatból minden kétséget kizárólag konstatálhatjuk azon körülményt, hogy a limousi párt volt az, melynek kebeléből Prignano jelölése kiindult. Az ok az volt, mit fentebb említettünk, t. i. saját jelöltje megválasztásának lehetetlen volta. Hogy Aigrefeuille a párt tudtán kívül értekezett volna Tibaldeschivel, alig hihető. Valószínű, hogy a barii érsek jelölése a limousi párt tagjainak hozzájárulásával történt, s Aigrefeuille a párt megbízottja gyanánt szerepelt Tibaldeschivel szemben. Ha e föltevést elfogadjuk, azon kérdés merülhet föl, vajjon miért közölte a limousi párt Aigrefeuille utján a barii érsek jelölését Tibaldeschivel, az olasz bibornokok doyenjével. Kétséggkívül választási manőver volt ez, melynek feladata volt az olasz bibornokokat lehetőleg a limousi párt részére vonni s ily módon a francia pártot meglepni. Alig hihető azonban, hogy a limousi párt egy ily eljárása az olasz pártnál, a francia párt előtt titokban maradt volna, tekintve a két utóbbi közti érintkezést. Alkalmasint bizalmas tanácskozás volt ez a két párt emberei között egy végleges jelölt föllállítása érdekében.

Ami már most azon kérdést illeti, hogy miért esett a választás a barii érsekre, arra nézve azt felelhetjük, hogy a bibornoki collegium hamarjában alig talált volna alkalmasabb személyt

¹⁾ Vatikáni levéltár.

a pápai trónra, mint őt. Az alacsony származásából a barii érseki székre saját tehetségei által magát felküzdött Prignano Bertalan nápolyi származású volt. XI. Gergely alatt nyerte el az érseki széket s midőn a curia Avignonból visszatért Rómába, a pápai udvarba hivatott, hol az Avignonban maradt Pampelonai bibornok helyett alkanczellár lett. Kevéssel a pápa halála előtt házat vett Rómában, hogy itt állandóan letelepedjék.¹⁾ Hivatalánál fogva a curia ügyeiben rendkívüli jártasságra tett szert. Jogi és kánoni képzettsége, kiváló munkaereje s jellemtisztasága, miket még leglegnagyobb ellenségei is kénytelenek voltak nála elismerni, messze fölé helyezték őt a curiánál időző többi egyházi férfiú fölé. A barátságos viszony, melyben a nápolyi királyi házzal állott, választása esetére kedvező kilátással kecsegtetett. Mint indifferens ember, jóllehet szándékában sem volt a curiát Avignonba visszahelyezni, a limousi párt előtt a legalkalmasabbnak látszott a pápai trónra. Két szempont vezethette a pártot jelölésében. Elsőben is arra gondolhattak, hogy ha már kénytelenek olasz származásút választani, inkább választanak olyat, ki érzelmeinél fogva inkább látszik hajolni Franciaország felé, mintsem egy határozottan olasz színezetűt. Másodszorban arra gondolhattak, hogy a barii érsek, mint olyan, ki nekik köszönheti a tiarát, inkább fog szavukra hajlani, mint más valaki, vagyis, hogy befolyásukat az ügyek vezetésében megtarthatják s pártjuk, mely eddig is uralkodó volt, a hatalmat továbbra is bírhatja. Hogy ebbeli reményeikben alaposan csalódtak, később látni fogjuk. A barii érsek, mint pápa, egyáltalán nem volt hajlandó az őt trónjára segített pártnak befolyást engedni. De kiváltkép erőszakos jelleme volt az, mely hiveit tőle visszariasztotta. Határtalan dölyf, fékezhetlen indulatosság és roppant makacsság, gorombasággal párosulva, ezek voltak jellemének árnyoldalai. Kiméretlen volt nemcsak önmagával, hanem másokkal szemben is s jórészt ez volt az oka, hogy a bibornokok, kik őt a pápai trónra emelték, tőle ismét elszakadtak.

II.

A conclave napjául XI. Gergely pápa halála utáni kilencedik nap ápril 6-ika volt kítüzve. De e nap elmúlt, anélkül,

¹⁾ Gayet II. P. j. 112. Nyem. I. 13. tagadja. E körülményt fölhasználták ellenei, állítván, hogy a tiara után törekedett és saját magát portálta. Hogy mily alaptalan ez, azt bizonyítani is fölösleges. V. ö. különben Jahr i. h. 32.

hogy a bibornokok elfoglalták volna a conclave helyiségeit. A conclave megkezdését egy nappal elhalasztották. Hogy mi okból, arról nem tudunk semmi bizonyosat. Úgy látszik, hogy újból tanácskozni akartak a városi tanácscsal a conclave őrizetére célzó rendszabályok felől.¹⁾ Hivatalos iratukban, melyet ápril 19-én Avignonban maradt társaikhoz intéztek a conclave elhalasztásáról, szólnak ugyan, de azt csak bizonyos okokból történtnek mondják.²⁾

Az izgatottságot, mely a városban uralkodott, még különféle természetfölötti események is növelték. Egész Róma a csodajelek hatása alatt állott. A conclave kezdetére eredetileg kitűzött napon, ápril 6-án, fényes nappal hirtelen egy fekete felhő jelent meg az égen, ép a conclave fölött, s a villám cikázva csapott be Luna bibornok czellájába,³⁾ XI. Gergely czimerét ketté törte, s összetörte a pápai hatalmat jelképező kulcsokat ott, hol össze vannak kötve.⁴⁾ A Szent-Péter templomban hirtelen fekete galamb jelent meg, mely szárnycsattogtatva röpködte körül Szent Péter oltárát, majd hirtelen lecsapva, az oltár előtt égő lámpát kioltotta.⁵⁾ A XIV. század babonára hajlandó emberisége borzadással hallá ez események hírét, s Isten kijelentését látta bennök egy jövőendő szakadásra.

Ápril 7-én végre bevonultak a bibornokok a conclave helyiségeibe.⁶⁾ A San Spirito templomban tartott előzetes Veni Sancte után megindult a menet, tengernyi néptömeg közepette a Vatikán felé. XI. Benedek conclaveja, 1303. október 22-én volt az utolsó conclave, melyet Rómában tartottak. Azóta hetven év folyt el, s az újabb generáció a pápa-választást csak hírből ismerte. Mi természetesb, minthogy mindenki aki csak tehette, talpon volt, hogy szemtanuja lehessen. A Szent Péter előtti téren ember ember hátán tolongott, magát a bazilikát, annak lépcsőit, a körülfekvő házak ablakait, tetőit elborítá a néptömeg, melynek számát Me-

¹⁾ Erre mutat Mabillon Museum Italicum II. 534.

²⁾ Boulaeus IV. 465.

³⁾ Állítólag a genfi bibornok czelláját is érte.

⁴⁾ Gayet I. 189. Baluze I. 1184. hol ez esemény ápril 7-re, a conclave megkezdése utáni időre van téve. Christophe III. 8.

⁵⁾ Gayet I. 191.

⁶⁾ Pastor I. 98. helytelenül veti szemére Souchonnak, hogy a conclave kezdetét hibásan ápril 8-ra teszi. Souchon i. h. 118. ugyan ápril 8-ról szól, de egyidejűleg ápril 7-ét nevezi meg a conclave tulajdonképeni kezdőnapjának.

nendus cordovai érsek 20,000-nél többre becsülte.¹⁾ A javarészben kíváncsiakból és asszonyokból álló tömeg, amely között pár száz fegyveres is volt,²⁾ illusztrikussá tett minden rendet. A bibornokok, kik a tanács ígéretében bíztak, mely a conclave biztonságát garantírozta, joggal aggódhattak a következők felett.

A nép hangulata rendkívül izgatott volt. Amit a városi tanács csak mint óhajt fejezett ki, egy olasz származású pápa megválasztását, azt a néptömeg harsány hangon kezdte követelni. A bibornokok a kiabáló néptömeg sorfalai között voltak kénytelenek fölhaladni a Vatikán lépcsőin. Fülükbe hangzott folytonosan a néptömeg kiáltása »Romano lo volemo o almanco italiano« — Rómait akarunk, vagy legalább is olaszt. — Fenyegetések és szitkok hangzottak a levegőbe, midőn egyes népszerűtlen bibornokok haladtak át a téren, mint Luna, Malesec, Noëlet. Az öreg Tibaldeschi volt az utolsó, ki a conclaveba lépett, köszvénytől gyötörve, úgy vitette magát a Vatikánba.³⁾ Fenyegetések hangzottak innen-onnan, nem egy helyről hangzott fel kiáltás, mely a bibornokokat halállal fenyegeté, ha a nép akaratát nem teljesítik. »Siessetek eleget tenni a nép óhajtásának, mert ha nem, ne számítsatok többé védőitek hitbuzgóságára«, mondá egy római a poitiersi bibornoknak.⁴⁾

A conclave helyiségeül a vatikáni palota első emeletét jelölték ki. A helyiség két kápolnát, egy előcsarnokot, s a conclavisták számának megfelelő szobákat foglalt magában. Egy közvetlen lépcső vezetett le a conclave helyiségeiből az udvarra, melynek alsó ajtaja befalaztatott. A conclaveból három ajtó vezetett ki az első emeletet körülfutó folyosóra, melyek egyike hasonlóképp be volt falazva.⁵⁾ A másik kettőn át vonultak be a bibornokok, kikkel együtt, minden fáradozás daczára, a bibornokok után tóduló menet nagy része is benyomult a conclave helyiségeibe. Hiába kísérlették meg a conclave őrei a helyiséget a betódult néptől megszabadítani, fáradozásukat csak órák mulva koronázta siker, amidőn sikerült a néptömeget kiszorítani. Ez azonban csak nehezen ment; majd három óráig maradt a conclave

¹⁾ Gayet I. 198.

²⁾ L. ezek számára nézve Gayet U. o. 201—203.

³⁾ Baluze I. 1033, Gayet I. 198—203. 217—220.

⁴⁾ Gayet I. P. j. 78. Valois i. h. 383.

⁵⁾ Valois i. h. 383.

ajtaja nyitva, melyen át bárki beléphetett a conclave helyiségeibe. Végre sikerült a hivatlan elemeket eltávolítani, s a marseillei püspök hozzáfogott a conclave elzárásához. Midőn az ajtót be akará zárni, a körülötte tolongó nép kiragadta kezéből a kulcsot.¹⁾ Nagynehezen sikerült neki visszakapni a kulcsot s az ajtót elzárni, de alig hogy ezt megtette, sietve elmenekült szobájába, anélkül, hogy a conclave végleges elzárásával tovább törődött volna.²⁾ Az elzárás különben sem volt teljes, a nép megakadályozá az elzárás rendes módját, a külső ajtó befalazását.³⁾

A conclave helyisége maga ilyformán végre megtisztított minden oda nem való elemtől. Hanem a bibornokok nem maradhattak nyugton. A palota első emeletéből kiszorult néptömeg a földszintet foglalá el, honnan nem lehetett kiszorítani. A pápai pinczéket feltörték s az ott talált borok mellett dőzsölt a néptömeg egész éjen át.⁴⁾ Lärmájuk felhallatszott a conclaveban levő bibornokokhoz, kik méltán nyugtalankodhattak. Hiszen a conclave helyiségeihez közel eső termekben tüzet raktak az ott időzők, úgy hogy tűzveszély fenyegette az egész palotát. A palotában vigadók lármája egyesült a Szent Péter terén időzőkével. A néptömeg a térről nem mozdult, hanem a szabadban tölté az éjet, kiabálva, vigadva, folyton hangoztatva kívánságukat egy olasz vagy római pápa után. A palotát fegyveresek vették körül, kiknek engedélye nélkül senki sem léphetett be vagy távozhatt a palotából.⁵⁾

A conclave őrei Palosius István todii püspök, Ruffini Gezza Fülöp tivolii püspök, Sanguigni Lőrincz, XI. Gergely alatt gubernator pacis, Voulte Vilmos marseillei püspök, Bertrand de Veyrac és Murlis Péter voltak.⁶⁾ A conclave feletti főfelügyeletet Vilmos marseillei püspök gyakorolta, kinél a kulcsok voltak. Azonfelül Guido de Prunis senator is jelen volt még a palotában, ki a városi tanács részéről gyakorolta a conclave felett a főfelügyeletet, főgondja a rend megóvása és az »Ubi periculum majus« constitutio pontos betartása lévén.⁷⁾

¹⁾ Gayet I. P. j. 40.

²⁾ Valois i. h.

³⁾ Gayet i. h.

⁴⁾ Acernói Tamás Muratorinál i. h.

⁵⁾ Gayet I. P. j. 40. II. P. j. 144. Acernói Tamás i. h. 719. Gayet I. 231. 244/45. Baluze II. 826. Valois i. h. 386. jegyzet.

⁶⁾ Souchon i. h. 120. Baluze II. 824. Gayet I. P. j. 31, 45. II. P. j. 127.

⁷⁾ Jahr i. h. 55.

A bibornokok, miután a conclave ajtai elzárattak, elhelyezkedtek a clausomon belül. A nyugalom a conclave környékén végre annyira-mennyire helyre állt, de a bibornokok kedélyhangulata nem volt nyugodt. A palotában dőzsölők, s a teret elfoglalva tartók lármája felhatott hozzájuk, s egész éjjel nem hagyta őket nyugton aludni.¹⁾ Ezen nyugtalansághoz még egyéb zavaró körülmény is járult. Késő este, midőn a bibornokok már lenyugodni készültek, újból kopogtak a conclave ajtaján. Guido de Pruinis senator ép a conclaveban levőkkel tanácskozott egyes rendszabályok felett, midőn, úgy nyolcz óra tájban járhatott ekkor az idő, a városi fő-elöljárók, az u. n. caporioni-k számra nézve tizenhárman²⁾ megjelentek kíséretökkel a conclave ajtaja előtt, bebocsáttatásukat kérve. A conclave őrei óvást emeltek ez ellen, nem tartván a conclave szabályaival megegyeztethetőnek, hogy főleg ily késő órában, a clausura megtöressék. Azonban tiltakozásuk nem használt semmit, a conclavet meg kellett nyitniok, s a küldöttséget bebocsátaniok. A bibornokok értesítve a küldöttség jövetele felől, az egyik kápolnában gyűltek össze. A küldöttség a bibornokok elé járulván, bizonyos Pál nevű előljáró szólott annak nevében a bibornokokhoz. Saját és a római nép nevében kérte a bibornokokat, biztosítaniok őket, miszerint a rómaiak kívánságainak eleget téve, olasz vagy római származásut fognak a pápai trónra emelni. A bibornokok megbízásából a flórenczi bibornok felelt a küldöttségnek. Hivatkozott azon feleletre, melyet a bibornokok már első ízben adtak a rómaiak kérésére, hogy a választásnál Isten, az egyház és a város érdekeit szem előtt fogják tartani. Beszédét félbeszakítá a küldöttség egy tagja, mondván, hogy megelégtették már a bibornokoktól nyert általános szavakat, most az egyszer határozott választ kívánnak, követelve, hogy tegyenek kötelező ígéretet, miszerint római, illetve olasz származásut emelnek a pápai trónra. Mindinkább követelősen lépett föl a küldöttség, sőt fenyegetődni is kezdett. A flórenczi bibornok ép oly erélyes hangon utasítá vissza követelésüket. A vitába belevegyültek a többi bibornokok is, Aigrefeuille, de különösen Orsini bibornok, ki egyeneesen utalt

¹⁾ Acernói Tamás Muratorinál III. 2. 720. Vö. Scheuffgen Beiträge és Lindner HZschr. XXVIII.

²⁾ L. ezen hivatalnokokról Duschene: Les régions de Rome au moyen âge a Mélanges d'archéologie et d'histoire 1890. évi folyamában.

arra, hogy ők a pápaválasztásra gyűltek itt össze. Intette őket minden erőszakoskodástól, mert könnyen megeshetik, hogy föllépésük még egyházszakadásra vezetne.¹⁾ A küldöttség végre kénytelen volt távozni. Több mint egy óráig tartott tanácskozásuk a bibornokokkal, anélkül, hogy azoktól mást, mint az első ízben tett ígéret ismétlését nyerhették volna.²⁾

Távozásuk után a conclave újólág elzáratott. A marseillei püspök újra bezárta az ajtót, s a rendes elfalazás helyett két nagy fagerendát alkalmazott az ajtón.³⁾ A bibornokok végre — tíz felé járt az idő — nyugton maradtak.

Az éj a körülményekhez mérten elég jól mult el, noha a conclaveban levők a behallatszott nagy láрма folytán zavartalan éji nyugalomnak nem örvehdhettek.

Másnap hajnalban a conclave csengetyüje imára hivta össze a bibornokokat, kik ezután a Szentlélekhez intézett misét és az a napra való rendes misét hallgatták meg. Már a második mise alatt roppant zaj támadt a conclaven kívül, mely folyton növekedett. Egyszerre harangzugás hallatszott. A Szent Péter harangjai kondultak meg, mely körülmény a bibornokokra aggasztó benyomással volt. Nem tudták elképzelni, mi történt. Egyik-másik találgatni kezdte a harangzugás okát, míg végre a marmoutiersi bibornok egyik szolgálja, ki a palota tetejére szaladt föl, hirül nem hozá, hogy a Szent Péter tér tömve van fegyveres emberekkel.⁴⁾ A dolog tényleg így volt. Kora reggel római polgárok jöttek a Szent Péter templom kanonokaihoz, kik magukat, mint a banderensik megbizottait mutatták be. Kérték a kanonokokat, adnák nekik át a harangtorony kulcsait, mert a harangok félreverésével egybe akarják hívni a népet a Szent Péter térre, minthogy a bibornokok a lakosság kívánságainak eleget tenni vonakodnak. A káptalan megtagadta a kulcsok kiszolgáltatását, mire a kinnálló néptömeg egyszerűen betörte az ajtókat, felrohant a toronyba s félreverte a harangokat.⁵⁾

¹⁾ Valois i. h. 385. Gayet I. 239.

²⁾ Gayet II. P. j. 9—10. Baluze II. 825. Valois u. o.

³⁾ Gayet I. P. j. 40. Baluze II. 826.

⁴⁾ Baluze I. 1214. II. 127. Gayet II. P. j. 128. Gayet I. 265. 266.

⁵⁾ A marseillei püspök depositiója Gayet I. P. j. 40. Paparoni kanonok valomása u. o. 15. II. P. j. 128. I. 255. Valois 388. Alig hihető, mit Bessaria János mond, hogy a rómaiak a conclave ablakait kövekkel dobálták meg. Gayet I. 257.

Hogy a harangokkali jeladás megtörtént, ahhoz kétség nem fér, mert az minden oldalról megerősítettik.¹⁾ Csak arra nézve tehetünk kérdést, hogy mi jelentősége volt a harangozásnak s mikor történt az. Az elsőre nézve Paparoni vallomása, melyet fentebb mi is követtünk, a legvalószínűbb s minden nagyobb kétkedés nélkül elfogadható. Vannak ugyan, kik hajlandók az egész harangozásban csak azon rendes eljárást látni, melylyel a római népet gyűlésre hívták.²⁾ Igaz ugyan, hogy a római népet harangzúgással hívták össze gyűlésre, csak hogy ily alkalommal a capitolium harangjaival történt a jeladás, nem pedig a Szent Péter temploméival. A marseillei püspök szerint ekkor is a capitolium harangjait verték félre,³⁾ csak hogy ezen állítással szemben elég szava-hihető bizonyítékaink vannak arra nézve, hogy ez a harangozás a Szent Péter harangjaival történt. A harangozás időpontját azért tartom szükségesnek itt röviden fölemlíteni, mert erre nézve is eltérők a vélemények. Fernandez Péter szerint a harangokat csak az ebéd után verték félre.⁴⁾ Ez kézzelfoghatólag hamis adat. Mert majdnem valamennyi vallomás, melyet a később ellenpárti bibornokok tettek, megerősíti azt, hogy a harangozás a mise befejezte után történt. Másfelől Sève, Acerno Tamás és még többen⁵⁾ a választás befejezése utáni időre teszik. Mindegyik más célból teszi ezt. Az ellenpárt a harangozás idejét a választás előtti időre téve, ezzel indirect azt akarja mondani, hogy ez is csak arra szolgált, miszerint a választás szabadságát korlátozzák. Ellenben az Orbánpárti források intentiója oda irányul, hogy a harangozást a választás befejezése utánra téve, ezzel a conclave hirteleni, erőszakos megszakítását megmagyarázzák. Kétségen kívül helyezi azonban e kérdést a Paparoni-féle vallomás, mely szerint a harangozás tényleg kora reggel a választás kezdete előtt, 6 óra tájban történt.⁶⁾

¹⁾ A fondii püspök vallomásában Gayet I. P. j. 46. ezen harangozásról említés nem tétetik. E körülmény ugyan eléggé feltűnő, mert a püspök egyike volt a conclave őreinek, de megmagyarázható abból, hogy a püspök az éjet a palotán kívül töltötte s a választás napján csak akkor érkezett oda, midőn a választás már folyt.

²⁾ Így Souchon i. m. 125. V. ö. Baluze I. 1213. 1341.

³⁾ Gayet I. P. j. 40.

⁴⁾ Valoisnál i. h. 387. jegyzet.

⁵⁾ Idézett helyeken.

⁶⁾ » — et hoc fuit quasi hora missarum prima, Gayet I. P. j. 15.

Mise után a választás megtartására az előkészületek megkezdődtek. A bibornokok egymásután léptek be a kápolnába, megejtendők a választást. Lefolyásáról a flórenczi bibornoknak a »casus trium cardinalium«-hoz irt jegyzetei, a többi forrásokkal kiegészítve, megközelítőleg teljes és hű képet nyújtanak.

Miután a bibornokok a kápolnában rangjuk szerint elhelyezkedtek, a flórenczi bibornok, mint rangra köztők a legelső, fölemelkedett, hogy a szokásos beszédet társaihoz megtartsa. Alig kezdett azonban beszédéhez, midőn a kívül támadt lárma oly mérveket öltött, hogy a conclaveban, abból, amit a bibornok beszélt, semmit sem hallottak.¹⁾ A flórenczi bibornok kénytelen volt beszédét megszakasztani. Ezzel egyidőben a marseillei püspök kopogtatott a conclave ajtaján és sürgősen magához kérte az egyik bibornokot. Aigrefeuille bibornok a conclave ablakához ment többek kíséretében. Ott a conclave őrei közlék vele, hogy a nép hangulata olyan fenyegető, miszerint ha életüket kockára tenni nem akarják, teljesítsék a nép kívánságát s válaszszanak az ő akarata szerinti pápát. Ők, a conclave őrei, kik jobban meg tudják ítélni a nép hangulatát, mint a bibornokok, miután attól nincsenek elzárva, azt tanácsolják a bibornokoknak, miszerint siessenek a választással s válaszszanak olasz származásu pápát, mert különben nem állhatnak jól arról, hogy a conclave zavartalan lefolyásu lesz.²⁾ Aigrefeuille erre visszatért a kápolnába társaihoz és közlé velök a marseillei püspöktől hallottakat. »Inkább az ördögöt választjuk meg, semmint életünket kockáztassuk,« ezt mondta volna, a kápolnába visszatérve, Orsini bibornokhoz.³⁾

Aigrefeuille előadása a bibornokokat aggodalommal tölté el. Tanácskozni kezdtek a teendők felett, hogy a személyöket fenyegető veszélyt hogy kerüljék ki. A tanácskozás, mely jó félóráig tartott, azzal végződött, hogy a rómaiaknak adassék tudtára, miszerint kívánságuk teljesített fog. Aigrefeuille bibornok erre fel szólítá Corsinit, a flórenczi bibornokot, hogy miután ő a bibornoki testület feje, adja tudtul e határozatot a conclave ajtója előtt egybegyülteknek. Azonban Corsini ezt tenni határozottan vona-

¹⁾ A flórenczi bibornok szerint ekkor kezdtek a Péter-templom harangjai szólani. Gayet II. P. j. 12.

²⁾ Gayet II. P. j. 12. Baluze I. 1000, 1041, 1042, 1214, 1436. Gayet II. P. j. 88. II. P. j. 144, 152. I, 278.

³⁾ Valois i. h. 389. Hogy honnan veszi, nem mondja meg.

kodott. Vonakodását azzal okolta meg, hogy először is egy ily eljárás nyilvánvalóan a választás szabadságának korlátozására vall. Másodszor pedig ő nem ígérhet semmi ilyest, mert ha esetleg más-kép fordulnak a dolgok, kockáztatja életét a rómaiakkal szemben, ezt pedig ő nem teszi. Az általa felhozott okok azonban a bibornokokra mi hatást sem tettek, hanem újból felszólítottatott, hogy menjen, közölje a néppel a hozott határozatot. Aigrefeuille bibornok megragadta a vonakodó balkarját, Orsini a jobbját s így kényszeríték őt, hogy velük a conclave ablakához menjen. Oda érve Orsini bibornok tudatá a kint állókkal a bibornokok határozatát. A kívül állók e határozattal ugyan nem látszottak teljesen megelégedve, Orsini ismételte nekik az ígéretet, hogy másnap reggelig kedvök szerinti pápa fogja a trónt elfoglalni, mire a conclave ablakát becsukták s a bibornokok visszatértek társaikhoz, kik az alatt, míg három társuk eljár a küldetésben, fölfüggesztették a tanácskozást.¹⁾ Aigrefeuille bibornok visszatérés közben szóba hozta a barii érseket;²⁾ visszatérve a kápolnába, a bibornokok újra elfoglalták helyeiket, mire megkezdődött a választás.

A rómaiaknak tett ígéret beváltása sürgös volt. Mégis jóideig tanácskoztak a választás és a megválasztandó személye fölött. Orsini bibornok azon tanácsot adta, hogy a rómaiak lecsilapítása végett koronázzanak meg valakit, akár pl. egy egyszerű minorita barátot a tiarával s az ily módon látszólag megválasztott a néppel szemben játssza a pápa szerepét.³⁾ Azonban e terv élénk ellenzésre talált minden oldalról. Aigrefeuille bibornok ezután felszólítá Corsinit, mint a bibornoki testület fejét, hogy tegye meg jelölését a pápai trónra. Corsini erre Tibaldeschi bibornokot ajánlá a pápai méltóságra, hozzátéve, hogy ő az ultramontánokból is megválasztana bárkit a pápai trónra, ha a rómaiaknak tett ígéret s a tőlük való félelem nem akadályozná őt. Corsini után szót emelt a limousi bibornok. Rövid beszédet tartott a bibornokokhoz, melynek folyamán kijelenté, hogy nem járulhat Tibaldeschi megválasztásához, miután az már öreg és törődött. De kizárja a pápai trónról a florenczi bibornokot is, miután az egy a szentszékkal

¹⁾ Gayet II. P. j. 13. és a fentidézett források.

²⁾ A florenczi bibornok állítása szerint azonban ő nem hallotta ezen ajánlatot. Gayet II. P. j. 14.

³⁾ Raynald ad an 1378. VII. 350, 304, 305. Martène Thes. nov. II. 1085. Baluze I. 1001. 1094. Valois i. 390. jegyzet.

ellenséges városhoz tartozik, kizárja a majlandi bibornokot, mint Visconti Bernabó honfitársát. Orsinit ifjú koránál fogva nem ajánlhatja a pápai székre, hanem a maga részéről a barii érseket ajánlja a pápai trónra. Aigrefeuille bibornok e nevezéshez azonnal hozzájárult s példáját követték a többiek is. A bretagnei bibornok eleinte habozott szavazatával. Nem akart a barii érsekre szavazni, kit, mint állítá, jobban ismer, mint a többiek. Egymásután két olasz bibornokra adta szavazatát s csak miután látta, hogy a többség Prignano mellett van, adta arra szavazatát. St. Angelo bibornok Prignanora szavazott ugyan, de, mint megjegyzé, csak kényszerüsből tette, magát a választást érvénytelennek nyilvánítva. Orsini hivatkozva a kényszerhelyzetre, melyben vannak, megtagadta szavazatát. Látva, hogy a bibornoki kar egynek kivételével, a barii érsekben egyezett meg, Corsini bibornok eljuttatva jelöltjét, Tibaldeschit, hozzájárult Prignano megválasztásához.¹⁾

Ily módon a barii érsek, majdnem egyhangulag, a pápai trónra megválasztatott. Választásának érvényességéhez kétség nem férhetett.²⁾ De szóba került rögtön, hogy amint csak szerét ejthetik, vonuljanak egy biztos helyre s válasszák meg ott, minden kényszerből menten, újra a barii érseket. Úgy látszik, ez indítványnak szerzője Aigrefeuille bibornok volt, ki e tekintetben IX. Leó választására hivatkozott, azonban ez indítvány fölött egyelőre napirendre tértek, mert figyelmüket a választás által megteremtett helyzet teljes mértékben lekötötte.³⁾

Amíg a választás folyt, a conclave őrei több ízben beüzentek a bibornokokhoz, hogy siessenek a választással, mert a nép folyton nyugtalankodik. Most, hogy a választás megtörtént, a bibornokok késtek annak közzétételével. A marseillei püspök újból beüzent a conclaveba, magához kéretve a bibornoki kar három

¹⁾ Valois i. h. 392.

²⁾ Amit a casus trium cardinalium s az alább idézett források mondanak, hogy a bibornokok közül többen azon hozzátevéssel szavaztak, miszerint Prignanot szabadon választják, vagy őt valóban megválasztott pápának tartják, ezt nem tagadják az Orbánpárti források sem. Kik voltak e bibornokok, az könnyen megállapítható. Valois i. h. 392. a limoges-i, Viviers, Luna, Aigrefeuille, Poitiers, Tibaldeschi, Orsini, esetleg Vernyo, Glandève, Marmoutiers bibornokokat tartja ezeknek. V. 8. Baluze II. 935—943, 1104. Gayet II. P. j. 154, 79, 83.

³⁾ Gayet II. P. j. 14, 15. Baluze 1000, 1001, 1002, 1042, 1114, 1143, 1095. Raynald VII. 305, 352. Acerno Murat. III/2, 719. Gayet II. P. j. 153. Baluze II. 953. az aug. 2.-i declaratio Raynald adan. 1378.

priorját. A választás előtt tett ígéret nem csillapította le a néptömeg izgatottságát. Ellenkezőleg nőtt a láрма s a követelések új erővel hangzottak föl. A banderensik a conclave őreit újból megkeresték, hogy hívják az ablakhoz a bibornokokat. A marseillei püspök végre engedett a sürgetésnek. Bennt ezalatt a választás már véget ért, midőn a három bibornok prior a conclave ablakához ment. A marseillei püspök újból fölszólítá őket, sietnének a választással, teljesítve a rómaiak kívánságait. Szavait a körülállók nagy lelkesedéssel fogadták, újból fölhangzottak a kiáltások: »Rómaít, rómaít akarunk.« Orsini szólanı kezdett, azonban a láрма elfojtá szavait. Nagynehezen sikerült szóhoz jutnia,¹⁾ Aigre-feuille lecsillapítá a dühöngő néptömeget, Orsini pedig fölhatalmazá a marseillei püspököt és Nardo banderensit, hogy a népet újból biztossítsák, miszerint estig kedvük szerinti pápát fognak nyerni.²⁾ Felszólíták egyúttal a népet, hogy hagyják el a conclave helyiségeit, amit nagynehezen el is értek.

Midőn a választás megtörtént, a barıi érsek nem volt a palotában. Ezért felmerült annak szüksége, hogy érte küldve, őt a palotába hívassák. De nehéz volt a megválasztottat egyedül a palotába hivatni. Mert ez nyilvánvalóvá tette volna a néptömeg előtt, hogy a barıi érsek a pápa. Tekintve a néptömeg hangulatát, mely most már határozottan rómaít követelt és nem olaszt, esztelenség lett volna ily eljárás. Azért azon expedienst találták ki, hogy a választottal együtt több más egyházi férfit is meghívják a palotába. Corsini, midőn a népet estig várakozásra intette, átadott a marseillei püspöknek egy papírlapot, melyre hét prelatusnak neve volt írva, azon meghagyással, hogy hívassa azokat rögtön a palotába.³⁾

A választási eredmény kihirdetésének elhalasztására két okot találunk. Először természetes, hogy a barıi érseket, mielőtt őt mint újonnan megválasztott pápát proklamálják, tudósítani kellett a reá esett választásról s őt megkérdezni, vajjon a reá esett választást elfogadja-e vagy sem. Mig ennek eleget nem tettek, addig természetesen a választás kihirdetésének mi értelme sem lett volna. Minthogy pedig Prignano nem volt a palotában, érte kellett kül-

¹⁾ Amit Valois Orsinirol mond, hogy a rómaiakat disznóknak nevezte s fenyegetőzött, hogy bottal veri őket széjjel, alig hihető. Valois i. h. 359.

²⁾ Gayet II. P. j. 15. I. P. j. 42. 94. I. P. j. 10. Baluze I. 1094.

³⁾ Ugyanott.

deni s megérkeztéig a kihirdetést el kellett halasztani. A másik ok azonban, mely a bibornokokat a halasztásra bírta, az volt, hogy félve a néptömeg fenyegető hangulatától, mely most egyenesen római származását kívánt pápának s tekintve, hogy a megválasztott nem volt az, nem merték a választást kihirdetni. Félték attól, hogy a reményeiben csalatkozott nép tettelegességre engedi magát ragadtatni. És ezen körülmény, t. i. a néptől való félelem nagyban befolyt az első sorban említett ok mellett a bibornokok határozatára.

A választás eredményének tehát a palotába hívott prelatusok megérkeztéig titokban kellett maradni. Azonban a kintállók, különböző jelek után indulva, sejteni kezdték, hogy a conclave már véget ért. Abból, hogy a bibornokok néhány prelatust a palotába hívtak, joggal következtették, hogy a választás már megtörtént s hogy a meghívottak egyikére esett. De a conclave ajtaja előtt állók látták, midőn Orsini a marseillei püspökkel beszélt, hogy a conclaven belül szokatlan sürgés-forgás uralkodik. Miután a bibornokok attól tartottak, hogy ha a nép a választás eredményét meghallja, a conclaveba betörhet, mely alkalommal rablást és pusztítást visz véghez, parancsot adtak familiareseiknek, hogy a náluk levő értékesebb holmikat biztos helyre tegyék. Az egyik kápolnában az oltár háta mögé rejtettek el minden értékesebb dolgot s ez a kint állóknak szintén jel volt, hogy a választás véget ért.¹⁾ Egyik-másik tudni akarta, hogy a barii érsek választatott meg. Az izgatottság egyre növekedett s a nép hallálal kezdte fenyegetni a bibornokokat. A marseillei püspök engedett a kérésnek. Ujból magához kéreté a bibornokokat. A bibornokok közül az ablakhoz mentek a flórenczi bibornok és Orsini, kikhez még a genfi bibornok is csatlakozott, s Orsini ismétlé az előbbi ígéretet. A fondii püspök, ki az ablakhoz közel állott, azon betekintve, látta, hogy a bibornokok familiaresei már szede-lőzködni kezdenek, amiben ő biztos jelét látta annak, hogy az új pápa már meg van választva.²⁾

A bibornokok újabb ígéretei a népet annyira-mennyire megnyugtatták. A lárma szünni kezdett, s a bibornokok, a conclaveba hívott prelatusok megérkezésére várva, reggelihez ültek, míg az

¹⁾ Gayet I. P. j. 47—49, 79, 117, 130.

²⁾ Gayet I. P. j. 48. és 49. oldal.

egymásután megérkező prelátusok a marseillei püspök vendégei voltak.¹⁾

Reggeli után a bibornokok újból összegyűltek a kápolnában. Tervük az volt, hogy a választás eredményét most közzéteszik. Mert jóllehet a rómaiaknak azt ígérték, hogy a választás eredményéről másnap tudósítandják őket, a bibornokok közt némelyek azt vélték, hogy a nép hangulatára való tekintettel jobb lesz a választást most kihirdetni, mint azzal másnapig várni, törekedjenek minél előbb e helyről eltávozni.²⁾ A választás publikálásának szándéka vezette tehát a bibornokokat a kápolnába; három közülök nem volt jelen. Összegyűlvén a kápolnában, a flórenczi bibornok azon kérdést intézte hozzájuk, vajjon beleegyeznek-e, hogy a választás eredményét mindjárt közzé tegyék. Erre mindenünnen helyeslő választ nyert, egy részük erősítette, hogy ő ugyanazt vallja most is a választást, mint reggel, mások ismét indítványozták, hogy a hozott határozat mellett maradjanak meg, szóval a választás kihirdetése mellett voltak mindnyájan. Egyikök közülök indítványozza, hogy miután a zaj ottkünn lecsillapodott, válaszszák meg újra a barii érseket. De erre azt felelték, hogy misem bizonyítja a mozgalom lecsillapultát, mindegyikök erősítette, hogy megmarad már beadott szavazata mellett. Ilyformán tehát akkép alakult a dolog, hogy a választás eredményének kihirdetésébe mindegyikök beleegyezett s már azon voltak, hogy a kihirdetést megtegyék, midőn a conclave hirtelen véget ért.³⁾

Mielőtt ezzel foglalkoznánk, vegyük vizsgálat alá röviden az ép imént elmondott eseményt. Az általunk elmondottak alapjául a három bibornoknak Corsini által szerkesztett nyilatkozata szolgált, melynek állításaival az idézett források többé-kevésbé megegyeznek. Ha most vizsgálat alá vesszük az ezen eseményre vonatkozó források közül az augusztus 2-iki manifesztumot és Sève-nek elbeszélését, lényegesen másképp látjuk a dolgot előadva. Az augusztus 2-iki manifesztum azt mondja, hogy a reggeli után a bibornokok, három ultramontán kivételével egybegyűltek a kápolnában. Itt egyikök azt indítványozta, hogy miután a nyugalom annyira-mennyire helyreállott, válaszszák meg újból a barii

¹⁾ U. o. 49. oldal.

²⁾ *Casus trium cardinalium* Gayet II. P. j. 16.

³⁾ Idézett források.

érseket. Ezt az indítványt elfogadták, s megkezdődött a szavazás, melyet a nép betörése hirtelen megakasztott.¹⁾

Sève hasonlóan adja elő a dolgot. Szerinte a bibornokok reggeli után tanácskozássra egybegyűlve, azon indítvány hallatszott, hogy a reggel hozott határozat mellett maradjanak meg. Ezen indítvány helyeslésre talált, s a bibornokok újra szavazni kezdtek. A szavazás eredménye volt, hogy a barii érsek egyhangulag újból megválasztatott. Miután azok, kik az első választásnál a szavazástól tartózkodtak, most látva, hogy ellenkezésük hiábavaló, hozzájárultak a többiek szavazatához. Ezalatt a néptömeg künnt újra zajongani kezdett, mire Orsini bibornok az ablakon át kiáltott »Menjetek Sz. Péterhez«, azt akarván ezzel mondani, hogy menjenek a Sz. Péter bazilikába, hol a választás eredményéről értesülendnek. A néptömeg ezt arra magyarázván, hogy Tibaldeschi, Sz. Péter bibornokja választatott meg, a conclave ajtajára vetette magát, hogy azt betörve az újonnan választottnak hódolatukat bemutassák. Másrészők a bibornok lakása felé sietett, hogy azt a kor szokása szerint kirabolja.²⁾ Ez alatt a conclaveban — mint Sève mondja — a bibornokok a választás kihirdetésének ügyében még mindig tanácskoztak, tehát a berohanó néptömeg a tanácskozást, illetve az újjáválasztást félbeszakította.

Ha e két előadást vizsgáljuk, azt látjuk, hogy mindkettő mást mond. Sève előadása szerint a barii érsek újból megválasztatott, tehát új választás történt a bibornokok második gyűlekezetében. Szavaiból látjuk, hogy formális indítvány tétetett az új választás megejtésére. A manifesztum ugyan szintén szavazásról szól, hanem szavaiból nem lehet új választásra következtetni. Mert a manifesztum azt mondja, hogy indítvány történt ugyan a barii érsek újbóli megválasztását illetőleg, de ezen indítvány ellen erős okokat hoztak fel, s míg a bibornokok szavaztak, a conclaveba betört a nép. A manifesztum ezen előadása egyez az általunk előadottal is. Nem az volt a kérdés, hogy újra választják-e meg az érseket vagy sem, hanem afölött volt szavazás, kihirdessék-e a választást vagy sem. E kérdés fölött adták le a bibornokok szavazataikat, miközben az egyik is, másik is olyképen szavazott, hogy kijelenté, miszerint a barii érsek mellett beadott első izbeni szavazatát fönntartja. Hogy nem volt új szavazás, illetve új vá-

¹⁾ Raynald ad an 1378. i. h.

²⁾ Boulaeus IV. 492. oldal.

lasztás, az ebből eléggé kitűnik. De új választásnak nem volt absolute semmi értelme. Ha a különféle depositiókat vizsgáljuk, melyeket Gayet adott ki, azt látjuk, hogy ezek mind megegyeznek abban, hogy midőn a banderensik első ízben kérték magukhoz a bibornokokat, reggeli kilencz óra felé a választás már megtörtént volt. Ha tehát a választás már megtörtént volt, akkor »a választottnak joga volt kánonok szerint ad rem, tehát variatio personae resignálás nélkül nem volt helyén, következőleg új választásról sem lehetett szó.«¹⁾ Igaza van azonban Hefelének, hogy a választás kihirdetése magában foglalja a választáshoz újabb hozzájárulást, ha mindjárt hallgatagon is, tehát tekinthető új választásnak is. Különben Sève iratának nyilvánvaló azon indoka, hogy Orbán választását mint minden kétségen felül állót tüntesse fel, természetes, hogy e célra nagy szolgálatot tehetett neki azon kijelentés, miszerint a bibornokok, iparkodva jóvá tenni azt, mi az első választásnak hibájául lett volna felróható, megújították a választást. Sève tendenciózusan dolgozik, s állítása már ezért is elővigyázattal fogadandó. De határozottan kizárja az új választás megtörténtét az olasz bibornokok nyilatkozata, nemkülönben a többi vallomások is. Sőt azon körülmény, miszerint a bibornokok közül három távolt volt, mutatja, hogy választásról szó sem lehet. Mert az augusztus 2-iki manifestum szerint három bibornok távol volt, sőt azokat nem is hívták a gyülekezetbe. Már pedig ha egy új választásról lett volna szó, bajosan képzelhető, hogy a bibornoki kar azt nem teljes számban ejtette volna meg. Ezzel szemben nem állhat meg azon vélemény sem, miszerint a bibornokok az étkezés előtt csak próba-szavazatot tettek volna, a tulajdonképeni választást az ebéd utánra halasztva.²⁾ Mert amíg a választás kihirdetésével a bibornoki karnak nem kellett teljes számban megjelenni, ennek szükséges volta a döntő választásnál igenis fenforgott. Azt hiszem nem kételkedhetünk abban, hogy új választás nem történt meg, hanem a bibornokok csak tanácsot tartottak a választás eredményének kihirdetése végett.

Mig folyt a tanácskozás, vajjon a választás eredményét kihirdessék-e vagy csak másnap, midőn a conclave véget ért. A künn várakozó néptömeg betört a conclave helyiségébe, s ott egy pillanat alatt szétugrasztá az egész gyülekezetet.

¹⁾ Hefele VI.² 775.

²⁾ Lindner Hist. Zschr. XXVIII.

Említettük fentebb, hogy Sève előadása szerint a nép, Orsini szavait félre magyarázva, Tibeldeschi-t hitte választott pápának, s ezért, hogy hódolatukat neki bemutathassák, betörték a conclaveba. Ezzel ellenkezőleg Nyem azt mondja, miszerint hire terjedt, hogy a barii érsek választatott meg. A nép Baro Jánosra XI. Gergely egyik neposára gondolt, ki nem a legjobb hírnek örvendett. A fölötti haragjában, hogy a választás ily egyénre esett, rohanta meg a nép a conclavet és tört oda be.¹⁾ Azonban Nyem ezen állítása ép oly valószínűtlen mint Sève-é. Sokkal valószínűbb, hogy a néptömeg türelmét veszítve, megtámadta a conclave helyiségét. A nép türelmetlensége nagyon is érthető volt. Anynyit tudtak már, hogy a választás megtörtént, a bibornokok által a palotába meghívott prelatusok megérkezte mutatta, hogy az új pápa valószínűleg ezek sorából választatott, sőt már egyes nevek is forgalomba jöttek, úgy hogy a nép egész érthetőleg követelte, hogy az új pápa neve publicáltassék. Nem értette, hogy miért húzzák-halasztják a bibornokok az eredmény kihirdetését, sőt midőn Orsini őket ujabban türelemre intette, a nép mivel sem gondolva, megrohanta az ajtót.

A conclave őrei a nem várt támadással szemben tehetetlenek voltak. A marseillei püspök mellének kardot szegeztek s ő a kulcsok hátrahagyásával megfutott. A todii és tivoli püspökök még együtt voltak a prelatusokkal a conclave termében. A conclavisták ijedtségben ellenállásra gondoltak; midőn az ajtó engedni kezdett, odasiettek és fadorongok segítségével igyekeztek megvédeni a betöréstől. Hanem igyekezetük hiába való volt. Az ajtók a reájok rohanók csapásai alatt engedve, végre feltáruultak s a rómaiak minden oldalról berohantak a conclave helyiségeibe.²⁾

Itt rögtön felfordult minden. A berohanó nép elől mindenki menekült a merre látott. Vernyo, Noellet, Viviers bibornokok néhány társaikkal együtt szerencsésen a camerlengo szobájába menekültek.³⁾ A többi a második kápolnába menekült. Még sem hitték, hogy a rómaiak ily tettelegességre engedik magukat ragadtatni.⁴⁾ Mindegyikük most arra gondolt, hogy életét mentse. De a

¹⁾ Nyem I. 2, V. ö. Gayet I, P. j. 140. szám.

²⁾ Baluze I. 1147, 1215, 1216. Muratori III. 2. 120. Chron. Sic. 30. Gayet 373—385. Valois. 399.

³⁾ Baluze I. 1117. VII. 30. Raynald. Gayet II. P. j. 132. Valois 400.

⁴⁾ Gayet i. h. 181.

menekülés nem volt könnyű. A néptömeg útját állta a menekülőknek, s a küzdelemben többé-kevésbé súlyos sebet kaptak.¹⁾ Ki tudja hová vezetett volna a dulakodás, ha valaki a menekülők közül el nem kiáltja magát, hogy Tibaldeschi a pápa. Erre a helyzet képe egy csapásra megváltozott. A nép kívánságát teljesítve látta, azonnal Tibaldeschi felé fordul, ki erélyesen protestál azon föltevés ellen, mintha ő lenne a pápa. Védekezése, hogy a barii érsek választatott meg, senkinél sem talált hitelre az első pillanatban. Montalais Hugó bibornok hozzá siet,²⁾ s rábeszélni igyekszik, hogy bibornoktársai megmentése miatt is egyezzenek bele a szerepváltozásba. A Tibaldeschi felé tóduló népnek azt mondja, hogy a bibornok vonakodik a választást elfogadni, törekedjenek tehát őt rábeszélni. Tibaldeschi ellenkezik, de figyelemre nem méltatják. A néptömeg, mely őt körülveszi, hódolatát kezdi neki bemutatni, mire a conclavisták megragadják őt, reá adják a pápai öltönyöket, fejére teszik a tiarát, s miközben a pápa megválasztását jelző harangot megkondítják, a Te Deumot intonálják. Tibaldeschit minden vonakodása daczára az oltárra helyezve inthronizálják s hódolnak neki.³⁾ Az általános figyelemnek Tibaldeschire fordulását felhasználták a bibornokok, egymásután szökve meg a palotából. A palotában csak Tibaldeschi, Prignano és néhány prelatus, köztük a todii püspök maradt meg. Ugyanakkor, előbb lassan, bizonytalanul, majd határozottabb formában kelt szárnyra a hír, hogy voltaképp nem is Tibaldeschi, hanem Prignano a pápa. Tibaldeschi protestálása lassanként szöveget ütött a környezet fejébe, s kezdték hinni annak valódiságát. Már az esteli órákban szélteben beszéltek Prignano megválasztásáról, melyet általánosságban kedvezőleg fogadtak. Csupán elvétve akadtak hangok, melyek a barii érsek ellen szólottak. Sok helyett arról volt szó, hogy keressék fel őt s kényszerítsék, hogy méltóságáról lemondjon, de ez csak elvétve fordult elő. Annak daczára, hogy a barii érsek megválasztásának híre mindinkább

¹⁾ L. az előző lap ²⁾ alatt idézett forrásokat.

²⁾ Az aug. 2-i nyilatkozat s a casus trium cardinalium nem neveznek meg senkit. L. azonban Montalais depositioját Baluzenál. I. 1227, 1466.

³⁾ Casus trium cardinalium. Gayet II. P. j. 17. és a többi források mind. Sève azt állítja (Boulaeus IV. 493.), hogy Tibaldeschit még a conclaveba törés előtt akarták társai rávenni, vállalná el a pápa szerepét. Oly állítás, melynek valószínűsége bizonyításra nem szorul.

elterjedt, Tibaldeschi pápasága mégis talált hívőkre. Állítólag még aznap Flórenczbe követtek indultak, megviendő Tibaldeschi pápaságának hírét. Sőt ápril 17-én John Hawkwood Gonzaga Lajos mantuai herceghez Tibaldeschi választásának híreről ír.¹⁾ Ez mutatja legjobban, mennyire elterjedt a választás hire. A barii érsek az éjet a Vatikánban tölté el, Tibaldeschivel együtt.²⁾ A todii püspök egyedül maradt vissza a palotában a conclave őrei közül. E körülménynek köszönhetjük, hogy vallomásában a conclave szétrobbantása után történt eseményekről pontosan tájékoztat bennünket. Vallomásának igaz voltában nem kételkedhetünk, s azért alábbiakban követjük is előadását.

Midőn tudomására jött a népnek — mondja a püspök — hogy nem Tibaldeschi, hanem Prignano választatott pápának, a hangulat egyszerre megváltozott. A nép elkeseredvén, a bibornokok ellen fordult, halálra keresve őket, amiért ennyire kijátszották. Kiáltások hangzottak a barii érsek ellen, kiről oly nyilatkozatok hangzottak, hogy egyáltalán nem akarják őt a pápai trónon látni. A rómaiak egyrésze a sz. Péter templom harangjait verte félre, hogy a népet összehívja. A barii érsek a todii püspök segítségével elrejtőzött. Utóbbi késő este még a banderensik követségét is fogadta, kik oly szándékkal jöttek a palotába, hogy a barii érseket fölkérjék, mondana le a pápaságról. De a todii püspök kapaczitálni igyekezett őket, mondván, hogy miután eddig csak azt tudják, hogy Tibaldeschi nem pápa, a barii érsekről még nem tudják teljes bizonyossággal,³⁾ vajon ő-e a pápa, ennélfogva semmi okuk, de semmi joguk sincs őt felszólítani, hogy a pápai trónról lemondjon. Az éj különben elég rendesen folyt el. A barii érseket a todii püspök rejté el egy szobában, gondoskodva egyttal az érsek barátaival, hogy kellő számú őrzőket vigyázzon éjjel a rend fönntartására.⁴⁾

Fordítsuk most figyelmünket a bibornokokra. Felhasználva, mint említettük, az általános figyelmet, mely Tibaldeschi felé fordult, egymásután szöktek meg a palotából. Róma nem látszott nekik elég biztosítékot nyújtani. Csakis öten tértek vissza városi

¹⁾ Rawdon Brown, Calendar of State Papers. Venice. I. 60. szám.

²⁾ Baluze I. 1467, 1469, 1227. Gayet I. P. j. 51. 149. az aug. 2. manifestum; Baluze 1185, 1228, 1467. Gayet I. P. 389—395. P. j. 17. Valois 401.

³⁾ Már t. i. a banderensik.

⁴⁾ Gayet I. P. j. 53—55. oldal.

lakásukba: a flórenczi bibornok, a majlandi és Marmoutiers. Glandève bibornokot a Sz.-Czeczilia-templom kanonokai kísérték a trasteverei minorita kolostorba. Luna bibornok utolsónak hagyta el a Vatikánt. Utja az Angyalvár mellett vezetett el, melynek őrizete, midőn a bibornokot, nagy néptömegtől körülvéve haladni látta, azt gondolva, hogy megtámadták, kitört a várból, s rajta ütött a kísérő népen. Csak midőn már vér folyt, derült ki a félreértés.¹⁾ Vernyo, Viviers, Aigrefeuille, Poitiers és a limousi bibornok az Angyalvárba vonták meg magukat, késő éjjel a bretagnei bibornok is csatlakozott hozzájuk.²⁾

A többi bibornok Róma falain kívül keresett menedéket. Orsini és St.-Eustache Vicovaroba, Orsini Raymond várába menekültek, kísérve a marseillei püspöktől. Róbert genfi bibornok Zagaroloba, Colonna Agapet birtokára menekült. St.-Angelo bibornok a S. Paolo fuori le mure kolostor birtokára, Ardea várába menekült.³⁾ Ily módon a Vatikánban csupán Tibaldeschi maradt hátra.

Az éj nyugodtan mult el. A lakosság az előző napok, még inkább a mult éj izgalmaitól kimerülve, pihenni tért. Colonna Agapet és a todii püspök által kirendelt örök czirkáltak a Vatikán körül.⁴⁾ A hirt, hogy a barii érsek és nem Tibaldeschi a pápa, úgylátszik, minden nagyobb felindulás jele nélkül fogadta a lakosság, melynek csak egy csekély töredéke mutatkozott elégtelennek a választással.

Felvirradt végre április 9-ike. A barii érsek helyzete elég furcsa volt. Megválasztva a pápai trónra, nem volt senki, ki azt neki ünnepélyesen tudtára adja, senki, ki őt inthronizálja, neki hódolatát bemutassa. Pedig a barii érsek perczig sem habozott, hogy a reá esett választást elfogadja. Csakhogy a körülmények különös alakulásánál fogva még messze volt attól, hogy a pápai trónt elfoglalja.

Mindenekelőtt nagy súlyt fektetett arra, hogy választását a bibornokok, most már minden nyomástól menten, megerősítsék,

¹⁾ Muratori III/2, 721. Baluze I. 1078, 1177, 1208, 1461. Gayet I. 384. I. P. j. 80. 148. 150. 182. Valois 402.

²⁾ Rostaing Péter vallomása Gayet I. P. j. 164.

³⁾ Gayet I. P. j. 132, 183, 43. Baluze I. 1114, 1118, 1143, 1458. Muratori III/2, 721.

⁴⁾ Gayet I. P. j. 55.

s őt mint urokat elismerjék. Csakhogy ezt nem lehetett oly könnyen elérni. A bibornoki testület háromfelé is szét volt szórva: egy részök az Angyalvárban, másik részök városi lakásaikban, a harmadik rész Rómán kívül, a vidéken tartózkodott. Mindenekelőtt tehát arra kellett törekednie, hogy a bibornoki testületet maga köré újból összegyűjtse, s csak ezután gondolhatott a további lépésekre.

Az ápril 9-én történt események leghitelesebb tanuja a todii püspök. Röviden szól ugyan az eseményekről, főleg Prignano fáradozásairól, a bibornokokat maga köré gyűjteni. Azonban e tekintetben elég forrással rendelkezünk, melyek segítségével az általa rajzolt képet meglehetősen hiven rekonstruálhatjuk. De ép oly fontos tanu az ápril 9-én délután tartott conclavera nézve is, melyen mint annak egyedüli öre vett részt. És így előadásunkban nagyrészt az ő adatainak alapján indulunk.

A vidékre menekült bibornokokról egyelőre le kellett mondania. Jóllehet még mindjárt aznap, ápril 9-én Colonna Agapet-et Zagarolába küldte Róbert genfi bibornokhoz,¹⁾ s hasonlóképp a többieket is felszólította, hogy térjenek ismét vissza ő hozzá, csak ápril 10-én tért vissza a négy, vidékre menekült bibornok.²⁾ Ezekről tehát legalább egyelőre le kellett mondania. Könnyebben ment a dolog a városban lakó bibornokokkal, nehezebben ismét az Angyalvárba menekültekkel.

Ápril 9-én reggel Tibaldeschi bibornok tudtával a Capitoliumra küldött, fölhiva a városi hatóságot, hogy jönné a palotába. A hatósági képviselők megjelentek, s elismerték uroknak a barii érseket. Hódolatukat azonban az érsek még nem fogadta. Nem akarta hódolatukat addig elfogadni, míg a bibornokok nem hódolnak meg neki. Ezt tudatta is velök.³⁾ Súlyt fektetett arra, hogy előbb a bibornokok hódoljanak neki mint pápának. És e törekvése érthető is volt, mert elvégre jóllehet megválasztatott, sem a választást neki hivatalosan tudtára nem adták, sem meg nem kérdezték, elfogadja-e a reá esett választást vagy sem, szóval hivatalosan még ő sem tudta, hogy tényleg ő választatott meg a pápai trónra. Ugyanaznap reggel Tibaldeschi a városban levő összes bibornokokhoz küldött, felszólítva őket, jönnének a palo-

¹⁾ Gayet I. P. j. 56.

²⁾ Gayet I. P. j. 149.

³⁾ Gayet I. P. j. 83.

tába. Felszólításának, noha Colonna Agapet és a városi hatóság is támogatta, nem volt mindjárt eredménye. A bibornokok közül elsőnek a flórenczi bibornok jelent meg a palotában.¹⁾ Utána Marmoutiers,²⁾ a majlandi, Luna és Glandève bibornokok jöttek a palotába.³⁾ Csak az Angyalvárba vonult bibornokok nem voltak még jelen.

A barii érsek a hatóság hódolatát visszautasítá mindaddig, míg a bibornokok részéről nem történt meg az ünnepélyes elismerés. A tanács méltányolva az okokat, melyek Prignanot erre birták, követeket küldött a maga részéről is a városban tartózkodó bibornokokhoz, fölkérve őket, hogy jönnének a palotába. A városban magában tartózkodóknál czélt is értek. Nem így az Angyalvárba menekültekkel. Ezekkel a dolog már bajosabban ment. Érthető is, hogy vonakodtak az Angyalvárt elhagyni. Itt minden körülmények között biztonságban érezhették magukat, s ezért, miután a nép hangulatáról tájékozva nem voltak, érthető, hogy nem szívesen hagyták oda a várat. A városi tanács és Prignano követei egymást érték a vár kapujánál. A bibornokok azonban nem voltak hajlandók Prignano hívásának engedni. Állítólag Petrus de Cros kamarásnak, ki a pápai kincscsel az Angyalvárban tartózkodott, befolyása volt a bibornokok magaviseletére. Mondják, hogy a banderensik követeit a várkapu előtt várakoztatta, míg az őrizetet csatasorba nem állította, ily módon akarván a követeknek megmutatni, hogy a vár eléggé meg van erősítve. Állítólag olyformán nyilatkozott a követek előtt, hogy egyáltalán nincs szándékában Prignanot mint pápát elismerni.⁴⁾ Hogy mi igaz ezen állításból, mi nem, bajos eldönteni. Cros aligha tette azt, mit róla mondanak, hogy a csatasorba állított csapatokkal akarta demonstrálni a vár erősségét. Mert annak ugyan absolute semmi értelme sem lett volna. Az is bajosan hihető, miszerint úgy nyilatkozott, hogy Prignanot nem ismeri el pápának. Ellenben más oldalról bizonyosságunk van arra, hogy a bibornokok közt visszatetszést

¹⁾ Baluze I. 1043. Muratori III/2, 722. Raynald VII. 308. V. ö. Baluze I. 1044, 1046, 1221. Gayet II. 18. I. P. j. 81.

²⁾ Gayet I. P. j. 55. V. ö. Gayet II. P. j. 165.

³⁾ Erler Nyem kiadásában 15. oldal jegyzet azt állítja, hogy Glandève bibornok csak az Angyalvárban levőkkel együtt jött a palotába. Ezt megczáfolja Acerno Tamás Murat. III/2, 722 és Ammanatis vallomása, Gayet I. P. j. 13.

⁴⁾ Baluze I. 1066, 1443. Raynald VII. 308. Gayet I. P. j. 82.

szült, hogy Prignano magát pápának nevezi, holott még nem az.¹⁾ Csakhogy itt tekintetbe kell vennünk azt, hogy a bibornokoknak erre tényleg volt alapjuk. Mert Prignano választását ki nem hirdették, sem pedig azt neki hivatalosan tudomására nem hozták, tehát joggal mondhatták azt, hogy Prignano a pápai címet jogosan nem használhatja.

Prignano és a banderensik követei több ízben tették meg az utat a Vatikán és az Angyalvár között. A bibornokok végre engedtek reservált álláspontjukból. A várat ugyan még most sem hagyták el, de hogy a dolgok folyását ne gátolják, elhatározták, hogy a Vatikánban összegyűlt társaikat megbízzák helyettesítésekkel. E célból egy iratot intéztek hozzájuk, melyben fölhatalmazták a városban időző társaikat, hogy Prignano inthronisatióját, valamint a többi még szükséges ceremóniákat nevökben is megtegyék.²⁾ Ez irat tanuk előtt kelt, s a bibornokok mindegyike sajátkezüleg aláírta. Tudomással birt mindegyikök annak tartalmáról, s ezért bajos elhinni azt, mit Aigrefeuille állít, hogy ő az illető okmányt sebtében írta alá, anélkül, hogy tartalmáról bővebb ismeretet szerzett volna.³⁾

Ha tehát személyesen nem is jelentek meg a bibornokok, írásbeli fölhatalmazásuk társaik kezében volt, s ezeknek mi sem állott útjában Prignanoval szemben most a rendes eljárást, mit a pápa-választásoknál követni szoktak, folyamatba tenni. Inthronisálhatták, megkoronázhatták volna őt, mert erre minden kétséget kizárólag társaiktól is fel voltak hatalmazva. Azonban, ha ők hajlandók is voltak Orbánt azonnal beigtatni, ő maga nem akarta azt. Súlyt helyezett arra, hogy a várban tartózkodó bibornokok is személyesen megjelenjenek előtte, mert ily módon a collegium két harmadrésze együtt lett volna.⁴⁾ Ezért újból követeket küldött a várba, s kéréseit a városi hatóság is támogatta. Követeik újból megjelentek a bibornokoknál⁵⁾ biztosítva őket, hogy semmitől sem kell tartaniok, a város teljesen nyugodt, tehát bátran elhagyhatják a várat. Ez így is volt. A todii püspök állítása,

¹⁾ Gayet I. P. j. 82.

²⁾ Boulaeus IV. 496. Az iratot Jean de Revellon sarlatii püspök kézbesítette a bibornokoknak.

³⁾ Gayet II. P. j. 73.

⁴⁾ Souchon i. h. 142. oldal.

⁵⁾ Sève Boudaeusnál IV. 496.

hogy a Capitoliumon újból gyülekezni kezdett a nép, de e nyugtalanító készülődést azonnal elnyomták,¹⁾ kevésbbé valószínű. Egy újabb gyülekezésnek híre csakis ő nála található, a többi források arról nem szólnak, s azért ha nem is vethetjük el egészen, nem is hihetjük, hogy nagyobb jelentőségű mozgalom lett volna. Annyi bizonyos, hogy a bibornokok végre elhatározták az Angyalvárat elhagyni. Erre őket kétségkívül az bírta rá, hogy a lakosság hangulatát egészen megnyugtatónak láthatták, s belátták, hogy nincs mitől tartaniok. Kevésbbé valószínű, hogy Petrus de Cros kamarás bírta volna őket a vár elhagyására azon kijelentéssel, hogy az élelmiszerek fogytán vannak, tehát amúgyis csak rövid ideig tartózkodhatnak a várban.²⁾ Valószínűtlen ez állítás, mert Crosnak érdekében utóvégre nem állott a bibornokoktól megszabadulni. De ha összevetjük Cros főntebbi eljárását Orbán követeivel szemben, nem valószínű, hogy ő, ki Prignanot elismerni nem akarja, most a bibornokokat rábeszéli, hogy menjenek a barri érsekhez, őt elismerni. Alig tévedünk, ha a bibornokok visszatérésének okául a nép csendes viselkedését tartjuk, melyből láthatták, hogy egészen nyugodtan visszatérhetnek. Semmiesetre sem volt az a valódi ok, mit Valois hoz föl, hogy azért tértek vissza, mert nem akarták társaik házait a rómaiak részéről pusztításnak kitenni.³⁾

Az ismételt sürgetéseknek és a biztosításnak, hogy a lakosság részéről mitől sem kell tartaniok, eredménye volt, hogy a bibornokok elhagyták az Angyalvárt. Délután három óra felé⁴⁾ megjelentek a Vatikánban, hol ilyformán a bibornoki kar kétharmad-része együtt volt. Azonnal tanácskozásra gyűltek össze s hozzáfogtak a választás végleges ratificációjához. A történetek leghitelesebb forrása a todii püspök vallomása, ki a conclave-örök közül egyedül maradt vissza a palotában, s szemtanuja volt az április 9-iki eseményeknek mindvégig. Azért főleg az alábbiakban az ő előadását követjük.

Miután az Angyalvárban időzött bibornokok a palotában egybegyűltek volt, újból elfoglalták helyeiket a kápolnában. A todii püspököt, mint az egyedül visszamaradt conclave-ört, újból megbízták a functiók végzésével. Formalis conclave tartatott újból.

¹⁾ Gayet I. P. j. 56.

²⁾ Gayet II. P. j. 147. Valois 407.

³⁾ Valois i. h. 408.

⁴⁾ Baluze I. 463. V. ö. Souchon 142.

A todii püspök a conclave helyiségeiből eltávolított mindenkit, csupán Baro János XI. Gergely subdiaconusa és két pap maradt a bibornokok mellett. Ezután a todii püspök bezárta az ajtót, a bibornokok pedig tanácsot tartva, az előző napon tartott választás eredményét vették tárgyalás alá. Rövid tanácskozás után határozatba ment, hogy a választás eredménye mellett megmaradnak. E határozat értelmében Prignanot mint pápát elismerték, s beigtatását és koronázását elhatározták.¹⁾ Aigrefeuille erre a conclaveba kísérte a barii érseket, hol a flórenczi bibornok mint a collegium feje, tudatta vele, hogy ő reá esett a választás. Együttel kérdést intézett hozzá, valjon elfogadja-e a pápai méltóságot s mely nevet veszi fel. Prignano igenlőleg válaszolt, s az Orbán nevet választá.²⁾ Erre a bibornokok reá adták a pápai öltönyöket, köpenyt, tiarát és — még mindig zárt ajtók mögött — az oltárra emelvén, haranghúzás mellett ünnepélyes Te Deumot tartván, őt a pápai székbe beigtatták. Te Deum után egyik bibornok a másik után a pápa elé járult, s neki hódolatát bemutatá. Ennek végeztével Vernyo bibornok, a jelenlevő diakonus bibornokok legidősebbje az ablakhoz lépett s a künnállókkal tudatta a megtörtént pápa-választást. A conclave ajtajai erre megnyitlak, s a künnváarakozók beléptek a kápolnába, hódolatukat bemutatók, melynek végeztével a pápa a bibornokoktól kisérve viszsza vonult szobáiba.³⁾

Ily módon folyt le az ápril 9-iki délutáni esemény, legalább megközelítőleg így kellett megtörténnie. Két pont van azonban, melyet ez eseményből folyólag tárgyalás alá kell vonunk, az egyik: volt-e reelectio ápril 9-én vagy sem, a másik pedig: hogy viselkedett Orbán a bibornokokkal szemben, midőn a választást vele tudatták.⁴⁾

¹⁾ Jahr i. h. 83. erről szólva azt mondja, hogy a bibornokok újból leadták szavazataikat a barii érsekre. Nem idézi, honnan veszi ez állítást. A todii püspöknél csak azt találjuk, »deliberaverunt, prout tanquam verum et Dominum nostrum papam.« Gayet I. P. j. 56. oldal.

²⁾ A glandevei bibornok depositiójában szembe állítja egymással Orbán és Kelemen választását. Mig Orbán, mint mondja, minden habozás nélkül fogadta el a választást »Ego consentio« kifejezéssel, addig Kelemen, méltatlanságára hivatkozva, vonakodott elfogadni a reá esett választást, és csak hosszas rábeszélésre tette azt. Gayet II. P. j. 90.

³⁾ Gayet I. P. j. 56. Factum Raynaldnál ad an. 1378. §. 91, 92.

⁴⁾ Siebeking munkája Beitr. z. Gesch. d. gr. K. Spaltung a választást tisztán

Ami e második kérdést illeti, ez voltaképen a következő körül forog, valjon Orbán kérdést intézett-e a bibornokokhoz, hogy jogosnak tartják-e a választást vagy sem? Ugyanis forrásaink között Sève azt mondja, hogy Orbán, midőn tudatták vele a reá esett választást, felvetette a kérdést, valjon kánonszerűleg érvényes-e a választás? Erre a bibornokok igennel válaszoltak.¹⁾ E körülményt megerősíti a három olasz bibornoknak Corsini által szerkesztett emlékirata.²⁾ Későbbi források már túlozzák ez eseményt is, olyformán adva elő a dolgot, hogy a bibornokok erősítették, miszerint a barii érseket még sz. Péternél is jogosabb pápának tartják.³⁾ Ez kétséggkívül túlzás. Hanem az előbb előadott forma sem felel meg a valóságnak. Bajosan hihető el, hogy Prignano mindjárt inthronisatiójánál kérdést intézne a bibornokokhoz, választásának érvényes volta felől. Hisz ez föltételezné azt, hogy ő már eleve jogtalannak és érvénytelennek tartotta a választást, s ezért előre biztosítani akarta magát minden támadás ellen. Ez pedig merő absurdum. Forrásaink ezen elszórtan előforduló állítására nagyon helyesen jegyezte meg Souchon, hogy az anekdotaszerű koholmány, milyen hasonló esetekben számtalan támadt.⁴⁾

Ami a második kérdést, a reelectiót illeti, arra nézve előbb meg kell okolnunk, miért vetjük föl a kérdést. A todii püspök vallomásából kitűnik, hogy a bibornokok újból egybegyültek a kápolnában, miután onnan három személyen kívül mindenkit eltávolítottak, mire a todii püspök bezárta az ajtót. Olybá tűnik fel a dolog, mintha egy új conclavet tartottak volna, aminthogy az ápril 9-iki tanácskozásnak egészen conclaveszerű jellege van. Zárt ajtók mellett tanácskoztak a bibornokok. Fájdalom a tanácskozásban résztvettek egyike sem szól a tanácskozás menetéről. A todii püspök hallomás után mondja, hogy a barii érsek beigattatásáról folyt a tanácskozás.⁵⁾ Jahr azt állítja, hogy újból szavaztak,⁶⁾ hanem adós marad, honnan vette ez állítását. Ép ezért

Nyemre támaszkodva adja elő. Rövid, de kitűnő átnézetet nyújt Creighton History of the papacy. I. kötet.

¹⁾ Boulaeus IV. 495.

²⁾ Gayet II. P. j. 19.

³⁾ Döllinger: Beiträge III. 359.

⁴⁾ Souchon 143. oldal.

⁵⁾ Gayet I. P. j. 56.

⁶⁾ 83. oldal.

helyén tartjuk itt megvizsgálni, vajon megtörtént-e a reelectio vagy sem. A ránk maradt források ápril 9-én nem szólnak reelectióról, hanem azt ápril 8-ra, a conclave szétugraszása pillanatára teszik. Ennek alogtalanságát, hogy tudniillik ápril 8-án sem volt reelectio, már Hefebe bebizonyította.¹⁾ Hivatkozik Luna bibornok familiaresének, a conclave-örök és a flórenczi bibornok vallomásaira, melyek mind azt mondják, hogy ápril 8-án reggel, midőn a banderensik a conclaveba jöttek, a választás már megtörtént volt.²⁾ Ha ez igaz — így fűzi tovább Hefebe következtetéseit — »akkor a megválasztottnak a kánonjog szerint joga volt ad rem is, tehát variatio personae, előzetes lemondás nélkül nem volt lehetséges, s azért tényleges reelectióról szó sem lehet.«³⁾ Hefebe ezen okoskodását alkalmazhatjuk az ápril 9-iki tanácskozásra is. Ha elfogadjuk azon tételt, hogy reelectio (variatio personae) csak előzetes lemondás folytán lehetséges, mindenekelőtt azt kell konstatálnunk, vajon lemondott-e a barri érsek vagy sem? Erről forrásaink mit sem szólnak, jele tehát annak, hogy Prignano nem mondott le. Csupán Glandève bibornok mondja, hogy midőn a barri érsekkel a reá esett választást közölték, felhívták többen, hogy a választást ne fogadja el, mert azt kioroszakoltnak tartják, de az érsek ennek dacára elfogadta ezt.⁴⁾ Ez az egyedüli forrás, mely szem- és fültanu tollából eredve, a barri érsek lemondásáról, ha mindjárt más alakban is szól. Hogy az érseket többen felszólították a lemondásra, ennek megtörténte fölött alig kételkedhetünk. Ámde ugyanazon forrás mondja, s ezen állításában sem kételkedhetünk, hogy Prignano e föltevést elutasítá magától.

Glandève bibornok vallomása szerint tehát Prignanot a lemondásra felszólították, de ő azt megtagadta. Így tehát reelectióról szó sem lehetett. Azonban figyelembe kell vennünk azon körülményt, hogy Glandève bibornok szintén azok között volt, kik VI. Orbántól később elpártoltak, s vele ellenséges állást foglaltak. Természetes, hogy az ő törekvése, ép úgy mint társaié odairányult, hogy Orbán választását kioroszakoltnak, tehát érvénytelennek nyilvánítsa, ellenben VII. Kelemen választását mint érvé-

¹⁾ Conciliengeschichte VI/2. 775.

²⁾ Az idézett okmányok Gayetnél.

³⁾ Hefebe ezen szavait már fentebb is idéztük volt.

⁴⁾ Gayet II. P. j. 90.

nyest tüntesse föl. Pártállását tekintve, állításait csak nagy óvatossággal fogadhatjuk, sőt ezen csupán nála előforduló körülményt a lemondásról határozottan koholtnak kell nyilvánítanunk s róla csak azért szólottunk, mert elszigetelt állítás, s teljesség kedvéért megemlítendőnek véltük.

Látjuk ebből, hogy Orbán lemondása nem történt meg, s ezért reelectiónak helye nem volt. De hogy az tényleg nem történt meg, azt a többi források hallgatása után is állíthatjuk. Az ápril 9-iki tanácskozmány, úgy látszik, csak a körül forgott, hogy Prignano választása konstatáltatott, azt hivatalosan kihirdették, s őt a pápai székbe beigtatták. Azonkívül maga azon körülmény, hogy az Angyalvárban levő bibornokok fölhatalmazzák társaikat, hogy Prignanot beigtassák, megkoronázzák, mutatja, hogy a választás érvényessége fölött senki sem kételkedett, reelectióra senki sem gondolt, s azt meg sem ejtették.

III.

Orbán pápa jogérvényesen meg volt választva. A bibornoki testület, kivéve a városon kívül levőket, hódolatát bemutatta az új pápának, őt inthronisálta s beigtatta. Azonban e cselekményekben a bibornoki testület korántsem vett részt teljes számban. A városból távollevők nem voltak jelen. Orbánnak érthetőleg szívében feküdt, hogy a még távollevő négy bibornok Orsini, St. Eustach, a genfi és St. Angelo neki hódolatukat bemutassák. Úgy látszik főleg Róbert genfi bibornok hódolásának tulajdonított nagy fontosságot. Ezt mutatja azon körülmény, hogy a conclavet követő napon, ápril 9-én, Colonna Agapet-et Zagaroloba küldte, hová a genfi bibornok menekült volt.¹⁾ Colonna ápril 10-én tért vissza azon hirrel, hogy a genfi bibornok még a következő éjjel vissza fog térni Rómába.²⁾

Ápril 10-én a pápa a bibornokok jelenlétében³⁾ a Szent-Péter-templomban misét mondott,⁴⁾ mely után az egész pápai

¹⁾ Todii püspök vallomása. Gayet I. P. j. 56.

²⁾ Gayet I. P. j. 57.

³⁾ Kivéve természetesen a távollevőket és Tibaldeschit, ki beteg volt.

⁴⁾ A todii püspök e misét Orbánnal a pápai magán kápolnában mondatja. Gayet I. P. j. 57. De Fernando de Perez levele szerint, mely ápril 11-én kelt, a Szent-Péterben mondta. Gayet I. P. j. 150. V. ö. Valois 417. oldal.

udvar egy másik kápolnába vonult, hol a pápa ünnepélyes misét hallgatott. Aznap érkezett meg a genfi bibornok és a többi három, bemutatva hódolatukat az új pápának.¹⁾ Virágvasárnapján — ápril 11-én — a pápa a Sz.-Péterben mondott ünnepélyes misét az összes bibornokok jelenlétében, kik átvették kezeiből a szent pálmát. A nagyhét a szokásos szertartások között tölt el. A bibornokok folyton a pápa környezetében időztek, ki hol egyiket, hol másikat tüntette ki s vont a székéhez.²⁾ Róbert genfi bibornok értékes gyűrűt ajándékozott neki, mely anyjái volt.³⁾ Nagycsütörtökön, ápril 15-én, a bibornokok a pápa kezéből megáldoztak, valamint jelen voltak a pápa által végzett nagyszombati szertartásoknál is.⁴⁾

Hátra volt még az ünnepélyes koronázás és a laterani palota birtokba vétele, mely a pápa-választás zárkövét képezte. A koronázás napjául ügylátszik még ápril 10-én husvétvasárnapja tüzetett ki.⁵⁾ A nevezett napon a pápa nagymisést mondott Sz.-Péter templomában, melynek végeztével Orsini bibornok a templom lépcsőinek legfelsőbb fokán állva, fejére tette a tiarát.⁶⁾ A koronázás után a pápa, követve a bibornoktól, fehér lóra ült s a Lateránhoz nyargalt, azt birtokába véve a szokásos ünnepélyek között. Ezután az egész gyülekezet a Vatikánba tért vissza.⁷⁾

Orbán pápa most már tényleg birtokába vette a legfőbb egyházi hatalmat. Szokás szerint most a külállamokhoz intézett notifikálás következett. Erre annál inkább szükség volt most, mert a bibornokok közül többen tudvalevőleg Avignonban maradtak volt, s nekik szintén beleszólásuk volt a pápa választásába. A curiánál időző bibornokok ápril 19-én Avignonban maradt társaikat egy levélben tudósították a történekről. Miután — mond-

¹⁾ Gayet I. P. j. 150. oldal.

²⁾ Gayet i. h. 58.

³⁾ Gayet I. P. j. 57. Állítólag Aigrefeuille is hasonló ajándékot adott. V. ö. Hefele VII/2. 777. j.

⁴⁾ Gayet u. o.

⁵⁾ Fernando de Perez levelében azt mondja: »coronabitur die Pasce vel die lune sequenti«, a levél pedig ápril 12-én kelt. Gayet i. h. 150. V. ö. Christophorus de Piacenza levelét Gonzaga Lajos mantuai herceghez 1378. ápril 12-ről. Pastor I², 681/2.

⁶⁾ Sève i. h. 499. V. ö. Gatticus: Acta caeremonialia Sacrae Romanae ecclesiae, Romae, 1753. I. 366.

⁷⁾ Gayet I. P. j. 58.

ják ez iratban — fontos dolgoknál az igazságot gyakran hamis hírek elhomályosítják, ezért tudomásukra hozzák a valódi tényállást: hogy ápril 8-án szabad akarattal egyhangulag választották meg a barii érseket XI. Gergely utódja gyanánt, ki a VI. Orbán nevet vette fel.¹⁾ E levelet, melyet a Rómában levő bibornokok mindegyike aláírt, az Avignonban maradtak tudomásul vették, meghagyva azonnal az Angyalvár parancsnokának, hogy a vár kulcsait Orbánnak szolgáltassa át. Maguk részéről szintén levelet menesztettek Orbánhoz, melyben tudatták vele, hogy őt törvényes uroknak, pápának elismerik, s egyuttal elrendelték, hogy czimere Avignonban kifüggesztessék.²⁾ Ily módon valamennyi bibornok elismerte VI. Orbánt, kivéve az amiensi bibornokot, la Grange Jánost, ki a conclave ideje alatt Flórenczben volt, hová őt még XI. Gergely küldte, a köztársasággal békét kötendő. La Grange csak a koronázás után érkezett Rómába, hódolatát az új pápának bemutatandó.³⁾

De nemcsak Avignonba ment levél a bibornokok részéről. Hasonló tartalmu iratokat intéztek úgy együttesen, mint külön-külön IV. Károly császárhoz és a többi európai fejedelmekhez és más személyekhez, melyekben a megtörtént választásról szó-lottak.⁴⁾ Választását egyébiránt maga Orbán is tudatta a keresztény világgal, melyet engedelmességre hívott fel.⁵⁾ A bibornokok által intézett levelek közül több jutott el napjainkig; róluk alkalmunk lesz mindjárt bővebben szólni, kapcsolatban azon kérdéssel, valjon érvényesnek tartották-e a bibornokok Orbán választását, vagy sem.

A bibornokok magaviselete az új pápa irányában cseppet sem különbözött attól, melyet hasonló alkalommal a pápa irányában a bibornokok tanusítani szoktak. Láttuk, hogy a pápa által végzett nagyheti szertartásoknál a bibornokok jelen voltak, kezeiből a virágvasárnapi pálmát, nagycsütörtökön az Úr testét vették. Ezen tisztán egyházi térre szorító tényeken kívül, magukviseletük Orbán irányában más tekintetben is mindig olyan volt, mint bibornokoké a pápával szemben rendesen. A legna-

¹⁾ Raynald ad an. 1378. §. 20. Gayet II. 142.

²⁾ Raynald ad an. 1378. §§. 20. 24. Baluze II. 813—816. Boulaeus IV. 523.

³⁾ Gayet I. P. j. 58. oldal.

⁴⁾ Raynald ad an. 1378. §. 99. Boulaeus IV. 497—506.

⁵⁾ Raynald ad an. 1378. §. 16.

gyobb hódolattal viseltettek iránta. De más tekintetben is a rendes jelenséget észleljük, VI. Orbán pontifikátusának első napjaiban. Közvetlen a választás után a bibornokok mindenféle kéréssel fordultak a pápához részint saját, részint familiareseik érdekében; e tekintetben régi és újabb források számos példát mutatnak föl. Nem akarjuk ezeket mind elősorolni, csak a főbbekre terjeszkedünk ki, mert célunk csak az, hogy megmutassuk, miszerint VI. Orbán uralkodásának első idejében minden a rendes kerékvágásban ment. A választás után a bibornokok a legkülönbözőbb kérésekkel járultak a pápa elé. Közvetlen az inthronisatio után Aigrefeuille, Cros és Malesec bibornokok félrevonták a pápát s különféle kegyeket kértek tőle úgy maguk, mint családjuk, a Rogerek részére.¹⁾ Példájukat követték a többiek is. Forrásaink sok helyen emlékeznek meg ily fajta kérelemről. A bretagnei, St. Eustach, a majlandi bibornokok különféle javadalmakat nyertek tőle. Glandève bibornokot ostiai püspökké nevezte ki.²⁾ A pápa által végzett functióknál a bibornokok jelen voltak, neki az egyházi szertartásokban segédkeztek, szóval minden úgy történt, mint más alkalommal. És ennek láttára még egy kérdés áll elő, melyre röviden felelnünk kell, tudniillik az, hogy a bibornokok érvényesnek tartották-e Orbán választását vagy sem? E kérdésre a választ maguknál a bibornokoknál kell keresnünk.

Ha a bibornokok vallomásait figyelemmel kísérjük, azt látjuk, hogy vallomásaikban mind arra törekednek, hogy Orbán választását mint kierőszakoltat tüntessék fel és így azt érvénytelennek nyilvánítsák. Ebbeli törekvésük nagyon is érthető. Hiszen pár hónappal a választás után elszakadtak Orbántól s helyette a genfi bibornokot emelték a pápai trónra. Ez alkalommal a választást érvénytelennek nyilvánították. Érdeklükben állott tehát minden oly alkalommal, midőn a szakadás, illetve az április 8-iki választás szóba került, hangsúlyozni, hogy az, mint a rómaiak által kierőszakolt, érvénytelen volt. Perfid eljárásukat Orbánnal szemben csak így menthették s természetes, hogy ez utat készséggel ragadták meg. Ebből magyarázhatjuk meg tehát azon körülményt, hogy vallomásaik mindig odairányulnak, hogy a

¹⁾ Sève IV. 497.

²⁾ Gayet I. P. j. 59. Sève IV. 505. V. ö. Raynaldnál a függelékben Lignano II. tractatusát c. 54., hol arról szól, miszerint a genfi bibornok is törekedett az ostiai püspökség után,

választást kierőszakoltnak, tehát érvénytelennek tüntessék fel. Azonban minden igyekezetök daczára a tényeket nem hazudtolhatták meg. Ha a választást csakugyan érvénytelennek tartották, miért hódoltak Orbánnak, miért fordultak hozzá különféle kérésekkel s fogadtak el tőle javadalmakat s egyéb méltóságokat? Ki kényszerítette őket erre? Ki kényszeríté pl. a genfi bibornokot s még másokat is, hogy az ujonnan megválasztottnak értékes ajándékokat adjanak? Ezek mind oly kérdések, melyek tényeken alapulnak s melyeket a bibornokok igaz, hallgatással mellőznek nagyrészt, de viszont egykorú források minden kétségen kívül megtörténteknek jeleznek. Ha nem maradtak volna más bizonyítékok is reánk, ezeknek alapján is minden kétséget kizárólag konstatálhatnánk, hogy a bibornokok a barii érsek választását érvényesnek tartották. Azonban maradtak reánk részint indirect, részint direct bizonyítékok, melyekből látjuk, hogy a bibornokok közvetlen a választás, de még azután is jó ideig annak érvényességében egyáltalán nem kételkedtek.

Indirect bizonyíték számba mennek a szemtanuktól származó nyilatkozatok, minő pl. a todii püspöké. Igaz, hogy ezek csak azon tényeket sorolják föl, melyekről fentebb szólottunk, szólva a bibornokok magaviseletéről a pápa irányában. Hasonló ezekhez Miklós viterbói püspök nyilatkozata, mely eddig kiadatlan, s noha a vatikáni levéltárnak az egyházszakadásról szóló iratgyűjteményében van, Gayet figyelmét kikerülte.¹⁾ E nyilatkozat annál fontosabb, mert a viterbói püspök közvetlen a választás után érintkezett a bibornokokkal s azokat a választás érvényes volta fölött megkérdezte s nyilatkozataikról jelentésében leszámol. Ezért jónak látjuk jelentésére röviden kiterjeszkedni.

A viterbói püspök a conclave ideje alatt betegen feküdt, s azért magáról a conclaveről mitsem szól, valamint annak előzményeiről sem tud semmit. Úgy látszik, még a választás napján ápril 8-án egy familiárese hírül adá neki, hogy látta az új pápát, Tibaldeschit, amint neki hódoltak s őt mint pápát üdvözölték. De megjegyezte, hogy Tibaldeschi folyton hangoztatta, miszerint nem ő a pápa. Kevéssel utóbb egy magasrangú prelatus kereste fel a viterbói püspököt azon hirrel, hogy a pápa hivatja őt. Mondá egyuttal, hogy ő mondá ugyan a pápának, hogy a püs-

¹⁾ Először Pastor hívta fel reá a figyelmet. I² 103.

pök ágyban fekvő beteg lévén, nem mehet a palotába, mire azon választ nyerte a pápától, hogy a viterbói püspököt nem betegsége, hanem az tartja vissza, hogy be akarja várni, minő fejleményt fognak az ügyek venni. A viterbói püspök azon kérdésére, ki tehát a pápa, azon választ nyerte, hogy a barii érsek választatott meg. Erre ő, miután látta, hogy itt két ellentétes nyilatkozat forog fenn, s fontolóra véve azt, mit a pápa ő reá vonatkozólag mondott, elhatározta, hogy bizonyosságot szerez a dologról. Ezért tehát ámhelyest betegsége engedte, fölkereste a bibornokokat, hogy tőlük megtudhassa, ki választatott meg a pápai székre. Az első, kit felkeresett, a flórenczi bibornok volt, ki kérdésére azt felelte, miszerint a barii érsek választatott meg, ki leginkább ő neki (a flórenczi bibornoknak) köszönheti a tiarát és hogy választása a Szentlélek sugallatának eredménye volt. St. Angelo röviden odanyilatkozott, hogy a barii érsek választatott meg a limousi párt és a saját pártjuk közti viszály folytán. Aigrefeuille odanyilatkozott, hogy szent Péter óta jogosabban senki sem ült még a pápai trónon, mint Prignano. Viviers bibornok azon nyilatkozatot tette, miszerint a barii érsek egyhangulag választatott meg a pápai trónra, sőt még hozzáteszi, hogy még a conclave előtt határoztatott el Prignanot emelni a pápai székre. Glandève bibornok minden nyilatkozat helyett utalt arra, hogy hiszen Prignanának a bibornokok hódolatukat bemutatták, ő consistoriumokat tart, püspökségeket, apátságokat minden ellenmondás nélkül conferál, tehát ki kételkedhetik még abban, hogy ő az érvényesen megválasztott pápa. Ezen nyilatkozatokat a viterbói püspök május-junius hónapokban Rómában hallotta az említett bibornokoktól. Ugyancsak junius havában, de már Anagniban újból kérdést intézett Aigrefeuille és Viviershez a választás érvényes volta felől s ugyanazon feleletet nyerte. A limousi bibornokot szintén Anagniban kérdezte meg s azon választ nyerte tőle, hogy a barii érsek minden kétségen kívül érvényesen választott pápa.¹⁾

Ezen nyilatkozatból látjuk tehát, hogy a bibornokok a barii érseket közvetlenül a választás után követő hónapokban, mint érvényesen megválasztott pápát tekintették. De még jobban kitűnik ez azon pár levélből, melyet egyes bibornokok a választás után

¹⁾ Vatikáni levéltár. Arm. 54. tom. 17. i. h.

irtak. Említettük volt fõntebb, hogy a választás után a bibornokok részint együttesen, részint pedig egyenként különféle egyénekhez intéztek leveleket, melyekben a választás megtörténtét jelentették. Idéztük fõntebb azon levelet, melyet együttesen bocsátottak ki, s mely voltaképen VI. Orbán választásáról szóló hivatalos notificáló irat.

A magánlevelek között a legnagyobb nyomatékka az ápril 14-én kelt két levél bir, melynek szerzõi a flórenczi és a genfi bibornok. A flórenczi bibornok Johannes de Pistoriához az apuliai Antoninus-ház fõnökéhez intézett levelében VI. Orbán választásáról szólva azt mondja, hogy az ápril 8-án tartott conclaveban a Szentlélek befolyása folytán egyértelműleg a barii érseket emelték a pápai trónra, õt a szokásos szertartások mellett inthronisálták s választását kihirdették.¹⁾ Ebből látszik, hogy a flórenczi bibornok, midõn e levelet írta, Orbán választását érvényesnek tartotta. Midõn vallomását tette a castiliali király követei elõtt, e levél szerzõségét kerekén tagadta, állitván, hogy e levelet sem nem írta, sem azt tollba nem mondotta.²⁾ Ezen védekezése ép azon oknál fogva, hogy késõbb az ellenpárthoz állva, Orbánnal ellenséges állást foglalt el, s ezért érdekében feküdt minden nyomát eltörölni annak, hogy valaha Orbánt mint urát elismerte, nagyon természetes s ezért bõvebb magyarázatra nem is szorul. Másképp áll azonban a dolog a genfi bibornok levelére nézve. Róbert bibornok ugyanis ápril 14-én Károly császárhoz intézett egy levelet, melyben azt írja, hogy VI. Orbán conclaveja a rendes szokás szerint a kánoni szabályok pontos megtartása mellett, XI. Gergely halála után tizednapra ment végbe, melyben a bibornokok egyhangulag a barii érseket választották meg a pápai trónra. Azt ugyan megjegyzi, hogy a conclave rövid ideig tartott³⁾ és hogy ennek oka volt, hogy a rómaiak a bibornokokat nem engedték tovább a conclaveban együtt maradni.⁴⁾ A levél írója ennélfogva elismeri ugyan, hogy a rómaiak a conclave tartamát megrövidítették, de arról, hogy a választást ily módon

¹⁾ Gayet II. P. j. 65. oldal.

²⁾ U. o. 67. oldal.

³⁾ »... in conclavi solummodo unius noctis mora pertractata...« Pastor I. 687.

⁴⁾ »... quod Romani in longioris temporis in dicta conclavi moram consentire noluerunt.« U. o.

kierőszakolták volna, semmit sem szól. Ez annál fontosabb s annál többet nyom a latban, mert a genfi bibornok később éles ellentétbe helyezkedett Orbánnal, minthogy a fondii választásból ő került ki mint ellenpápa. Természetes, hogy ezen levél, mely Róbertet nagyon is kompromittálta, csakhamar feszélyezni kezdte őt, s azért utóbb IV. Károly császárnak még XI. Gergelyhez küldött követe Konrád előtt olyformán nyilatkozott, hogy Orbán pápa e levelek megírását tőle és társaitól erőszakkal csikarta ki, s hogy ők kénytelenek voltak, hacsak életüket nem akarták kockáztatni, ezen kívánságának eleget tenni.¹⁾ Azonban erre is csak azon argumentumot kell felhoznunk, miszerint Róbertnek ép úgy, mint társainak érdekükben volt a dolgot olyformán csürni-csavarni, hogy elszakadásuknak és a fondii választásnak törvényes színezetet kölcsönözzenek.

Még egy kérdést kell tisztába hoznunk. Róbert ezen nyilatkozatában Konrád előtt azt mondja, hogy Orbán ezen levelet úgy csikarta ki tőle és hogy társait hasonlóképp kényszerítette hasonló levelek megírására. E tekintetben Valois is azt állítja, hivatkozva Konrád Henrik nyilatkozatára, hogy Orbán egyenes meghagyásából irattak e levelek. Azonban Konrád ezen állításához némi tekintetben szó fér. Ha az általa elősoroltak chronologiai sorrendjét vizsgáljuk, azt látjuk, hogy a levelek, köztök a genfi bibornoknak Károly császárhoz intézett levele, a koronázás után keltek. Ő ugyanis azt mondja, hogy Prignano husvét napján koronáztatott meg, rá pár nappal konsistoriumot tartott, s ezután néhány nappal később magához hivatván a bibornokokat, meghagyá nekik, hogy ki ezt, ki amazt tudósítsa a lefolyt eseményekről, főleg a conclaveről. A koronázás napja, husvét napja, mint tudjuk, ápril 18-án volt, Konrád állítása szerint tehát a genfi bibornok levele Károly császárhoz ápril 18-a után kelt volna. Már pedig a levél az ápril 14-iki dátumot mutatja, látjuk tehát, hogy a genfi bibornok nyilatkozata Konrád előtt csak arra szolgált, hogy a levélnek megírását parancsból eredettnek tüntesse fel. Különben Konrád depositiója úgy egészben, mint részletekben nagy óvatossággal fogadandó, mert ő VII. Kelemennek buzgó párhive volt, s így természetes, hogy Orbánt mindenáron befeketíteni törekszik, s választását érvénytelennek akarja fel-

¹⁾ L. Gayet II. P. j. 176/177. oldal.

tüntetni. Van azonban Konrádnál egy állítás, ép a levelek megírására vonatkozólag, melyet nem hagyhatunk szó nélkül. Ugyanis Konrád azt mondja, hogy Orbán a bibornokoknak meghagyta, miszerint az általuk irt leveleket elküldésük előtt neki kézbesítsék, hogy tartalmukról tudomást vehessen és hogy azokat az általa irt levelekkel összevethesse. Ez állításra azért terjeszkedünk itt ki, mert tényleg több helyen találunk ily esetről említést. Aigrefeuille bibornok vallomásában olvassuk, hogy őt Orbán pápa egy izben egyenesen megkereste, írta a pampelonai bibornoknak, mely levelet, mielőtt elküldetett, a pápa át is olvasott. Ez alkalommal néhány oly kifejezést, melyek alkalmasak voltak, hogy az olvasóban kételyt támaszsszanak a választás érvényessége fölött, a bibornokkal töröltetett.¹⁾ Csakhogy Aigrefeuille, mint azt a levele végén megjegyezte, e levelet egyenesen a pápa megbízásából írta,²⁾ természetes tehát, hogy Orbán tudomást akart magának szerezni arról, valjon mit irt a bibornok a levélben. Aigrefeuille azon állítása, hogy még magán jellegű levelekben sem nyilatkozhattak a bibornokok szabadon a választásról, mint Hefele nagyon jól megjegyzi, oly naiv, hogy czáfolatra nem is szorul.³⁾ Másodszorban Luna bibornok vallomásában van szó egy hasonló esetről. Luna tudniillik azt mondja, hogy Orbán meghagyta neki, miszerint írjon levelet Spanyolországba a királynak, egyháziaknak és más személyeknek. E levelet Orbán elől-vasta, igaz ugyan, hogy csak részben, mert, mint mondá, megbizik benne, hogy az van benn, aminek benn kell lennie.⁴⁾ Ez ugyan igaz, hanem azt kell vennünk, hogy Luna bibornok e levelet szintén VI. Orbán megbízásából írta, tehát a pápának jogában állott tudomást szerezni arról, hogy mi van a levélben. Ebből arra következtetni, hogy Orbán választásának érvényes voltát tárgyalta a bibornokokkal, nagyon is merész dolog lenne.

Levonva azonban a most előadottakból a következtetéseket, következő eredményre jutunk. VI. Orbán néhány bibornoknak meghagyta, hogy részint ismerőseiknek, részint egyes fejedelmeknek leveleket írjanak, néhány levelet átnézett, sőt azok egyikében javítást is eszközölt. Mindez igen valószínű, hogy így tör-

¹⁾ Gayet II. P. j. 121.

²⁾ »Et ista scribo vobis de mandato dicti Domini nostri.« U. o.

³⁾ Hefele VI/2. 778. oldal, jegyzet.

⁴⁾ Gayet II. P. j. 158. old.

tént, jöllehet még ezt sem fogadhatjuk el minden habozás nélkül, mert az ide vonatkozó nyilatkozatok mind az ellenséges táborból származnak. Azon állítást pedig, hogy Orbán választása érvényességének bizonyítása végett iratta ezen levelet, mint ugyanazon oldalról jövöt, még kevésbé fogadhatjuk el. Mert ez csak akkor állhatna meg, ha fölteszszük, hogy Orbán pápa a reá esett választást már a priori érvénytelennek tartotta. Hogy pedig ezt nem tette, azt mutatja, hogy a választást elfogadta s minden tekintetben, mint érvényesen megválasztott pápa viselkedett.

Ha már most az előadottakat összefoglaljuk, azon kérdést illetőleg, valjon a bibornokok érvényesnek tartották-e a választást vagy sem, határozottan igenlőleg felelünk. A bibornokok egész magaviselete a választás után és különböző nyilatkozataik mind azt mutatják, hogy ők az egyszer megejtett választást teljesen kánonszerűnek, tehát érvényesnek, VI. Orbánt pedig kánonilag érvényesen megválasztott pápának tartották.

MÁSODIK KÖNYV.

A SZAKADÁS.

ELSŐ FEJEZET.

ELŐZMÉNYEK.

Láttuk az előzőkben, hogy VI. Orbán választásának érvényes voltában sem ő, sem a bibornokok nem kételkedtek. Utóbbiak egész ténykedéséből, magukviseletéből Orbánnal szembe kitűnik, hogy őt érvényesen megválasztott, tehát jogos, törvényes pápának ismerték el. Láttuk, hogy úgy a pápa, mint a bibornokok a választást követő napokon megtették a szükséges intézkedéseket, hogy a választás megtörténte mindenfelé hivatalos formában tudtul adassék. Az ápril 19-én kelt hivatalos proklamációt, mely Avignonban maradt társaikhoz volt intézve, az összes Rómában jelen volt bibornokok aláírták, tudatva azokkal, hogy ápril 7-én a barii érseket a pápai trónra megválasztották.¹⁾ E proklamációt az Avignonban maradt bibornokok tudomásul vették, meghagyva azonnal az Angyalvár parancsnokának, hogy a várnak kulcsait Orbánnak átszolgáltassa. Ezzel egyidejűleg levelet intéztek a pápához, melyben őt tudósították, hogy őt törvényes uruknak és pápának elismerték s egyuttal elrendelték, hogy Avignonban czimere kifüggesztessék.²⁾ Láttuk azt is, hogy privátim a bibornokok ezintén küldtek ki értesítéseket, melyekben Orbán választásának érvényességét hangsúlyozták.³⁾ Pápa és bibornokok között látszólag a legnagyobb egyetértés uralkodott.

Azonban ezen egyetértés csak látszólagos volt. Valójában a két fél között nemsokára a választás és koronázás után differenciák kezdtek mutatkozni, melyek a két fél közti jó viszonynak

¹⁾ Raynald ad an. 1378. §. 17, 19. Gayet II. 142.

²⁾ Raynald ad an. 1378. §. 20, 24. Baluze II. 813—816. Boulaeus IV. 523.

³⁾ Ilyenek például Raynald 1378. §. 16, 92—100. Boulaeus IV. 497—506. és a fentebb idézett nyilatkozatok.

lazulására nagyban befolytak. E differentiák okai, melyekből később a fokozatos elidegenedés folyamánya gyanánt a végleges szakítás fejlődött ki, legnagyobbbrészt Orbán személyes tulajdonságaiból eredtek, mihez még azután különböző, nagyobbbrészt külső okok járultak.

Ugy látszik, hogy az oppositio Orbán ellen a francia bibornokok köréből indult ki. Említettük volt, hogy a francia párt, csakhogy a limousi párt jelöltjének megválasztását megakadályozza, az olasz bibornokok pártjával bocsátkozott tárgyalásokba, s készebb volt egy olasz származásut a pápai trónra emelni, semmint a limousi pártnak jelöltjét támogatni. Midőn a barii érsek jelöltsége szóba került, a francia párt készséggel ragadta meg annak jelöltségét, mert, tekintve annak félolasz, félfrancia származását, megválasztása előnyösebbnek látszott, mint egy tiszta olaszé. Nagyban közrejátszott ebben az is, hogy a bibornokok azt vélték, miszerint a barii érsek, kit alacsony állásból ők emeltek a pápai trónra, inkább fog nekik befolyást engedni az ügyekre, mint egy másik. Ezt főleg a francia származásu bibornokok remélték, kik 70 éven keresztül gyakorolt befolyásukat látták veszélyeztetve. Ezen befolyás újbóli megszilárdítása birta őket rá, hogy a barii érsekre szavazzanak. Azonban e tekintetben a bibornokok alaposan csalódtak. Orbán egyáltalán nem volt hajlandó a francia pártnak befolyást engedni az ügyek vezetésébe, s meglehetősen távol állt attól, hogy az ő fejük szerint vezesse a curia ügyeit. Legjobban kitűnik ez álláspontjából, melyet a pápai szék áthelyezésének kérdésében elfoglalt. E kérdés már XI. Gergely életének utolsó hónapjaiban merült volt fel. A francia bibornokok érthetőleg rossz néven vették Gergely pápának azt, hogy a curia székhelyét Avignonból Rómába visszahehelyezte. Természetes, hogy ők, kik Avignonban a legnagyobb kényelemhez és pompához voltak szokva, az elhanyagolt és minden tekintetben pusztulásnak induló Rómában magukat jól nem érezték. XI. Gergelyt folyton ostromolták, hogy tegye ismét át a székhelyet Rómából Avignonba. Gergely pápa, kit az akkori politikai viszályok is nagyban elkedvetlenítettek, úgy látszik hajlandónak is mutatkozott, a bibornoki kar kérésének engedve, Avignonba visszaköltözni. Közbejött halála meggátolta e terv kivitelét, sőt sokan isteni újjmutatást láttak a pápa halálában. Orbán választása után a bibornokok őt keresték meg,

kérve, helyezné át a pápai széket Avignonba. Orbán ezt kereken megtagadta, ami által a bibornokokat nagyon is elkedvetlenítette.¹⁾ Még jobban növelte neheztelésüket azon fenyegetése, hogy a bibornoki karban a francziák befolyását megtörendő, számukat felülhaladó számban fog olasz bibornokokat kreálni.²⁾ Ezen nyilatkozatából a francia bibornokok láthatták, hogy mi jót sem várhatnak tőle s befolyásuk komolyan veszélyeztetve van. Ha már e körülmény elég volt arra, hogy Orbán ellen francia részről oppositót teremtsen, még inkább szította az elégtelenséget a bibornokok közt Orbán személyes magaviselete irányukban. Midőn őt a pápai trónra megválasztották, első sorban mérvadónak vették azon körülményt, hogy ő mint a curia ügyeiben rendkívül jártas ember, kellő képességgel is bír a méltóságából eredő kötelemek teljesítésére. Valóban Orbán nem volt tehetség nélküli ember. Kiváló képzettsége főleg a kánonjog terén, jellemének és erkölcsének tisztasága s szilárdsága eléggé ajánlották őt. De másfelől hibái nagyban lerontották ezen jó tulajdonságait. Nyem szerint, ámbár ez a pápának testi-lelki hive volt, heves, erőszakos jellemű ember volt, ki mástól tanácsot nem igen fogadott el, hanem saját feje szerint szokott eljárni. Emellett nem zárkózott el a hízog szavaktól, s bármit mondjanak is, nepotismusa nagyban befolyásolta őt. Ezt mutatja eljárása III. Károlylyal szemben unokaöcscse javára. Kiméletlen és nyers eljárásával nem egyszer sértette meg érzékenyen a bibornokokat. Mindjárt koronázása után érzékenyen megsértette őket. Vecsérnye után husvét hétfőjén a Vatikán kápolnájában összegyűltek a főpapok, püspökök, kik ekkor Rómában tartózkodtak, hódolatukat a pápának bemutatandók. Ekkor ő hevesen megtámadta őket, hitszegőknek nevezvén, mert egyházaiktól távol időzvé, azokat a romlás szélére viszik. A pápa heves kifakadása nagyon is jogtalan volt, mert a főpapok nagyrésze egyházi ügyekben tartózkodott a curiánál. Szemrehányására ép oly élesen felelt a pampelonai püspök, ki utalt arra, hogy ő egyáltalán nem tartja magát hitszegőnek, mert nem saját, hanem közérdekű ügyek miatt időzik a pápai udvarnál.³⁾ Szemrehányást is tett állítólag a pápá-

¹⁾ Baluze I. 1222. Raynald ad an. 1378. §. 25. Lignono tractatusának ide vonatkozó része. Pastor I/2. 684/685.

²⁾ Acerno Tamás Muratorinál III/2. 725.

³⁾ Nyem I. 4.

nak, ki ily bánásmód által a bibornokokat csak elidegeníti magától.¹⁾ Hanem a bibornokoknak még különös okuk is volt a haragra. Husvét után két hétre konsistoriumot tartott, melyben beszédet intézett hozzájuk: »Én vagyok a jó pásztor« mondatból indulva ki. Korholta erősen a bibornokok és főpapok erkölceit és szokásait, amit persze azok rossz néven vettek neki.²⁾ Nem kevésbé bosszantották őket Orbán különféle rendeletei, melyek által a bibornokok és főpapok életmódját akarta szabályozni. Így meghatározta, hogy asztalukra mennyi ételt adjanak, korlátolta fényűzésüket. Eltiltotta őket ajándékoktól, így jelesen megtiltá a világi fejedelmek által adományozni szokott pensiók elfogadását. Egyikét-másikát sértő szavakkal illette, miközben szavait éppen nem válogatta. Elrendelte, hogy a bibornokok a templomokat, melyektől czimöket veszik, jó karban tartsák, szóval csupa oly rendeleteket adott ki, melyek által a bibornokok magukat joggal vagy jog nélkül, de sértve érezték.³⁾ Nem csoda, ha ily módon a viszony a pápa és bibornokai közt mindig hidegebb lett. Hogy a bibornokok maguk sem tartották őt képesnek uralkodásra, daczára fényes tehetségeinek, azt Glandève bibornok nyíltan bevallja.⁴⁾ Úgy látszik Nyem fején találta a szöveget, midőn azt mondja, hogy Prignanonak a hirtelen jött dicsőség erősen fejébe szállott.⁵⁾

A viszony a két fél közt mindinkább elmérgesedett. Úgy látszik azonban, hogy csak titokban terjedt, nyíltan nem mutatkozott. Alkalmassint nem akadt a bibornokok között senki, ki a pápa elleni mozgalomnak élére állott volna. Úgy látszik, hogy az amiensi bibornok, kit Orbán maga is az elszakadás főszervezőjének tartott, volt az, ki a társai között lappangó elégedetlenséget kitörésre birta. Ő a conclaveban nem volt jelen, miután még XI. Gergely Flórenczbe küldte őt, hogy Toscanában a békét helyreállítsa. Ápril 24-én érkezett vissza Rómába, pár nappal rá ő is

¹⁾ U. o.

²⁾ Nyem I. 5.

³⁾ Raynald ad an. 1378. §. 25. Acerno i. Tamás i. h. 724. Baluze I. 998, 1005. Gayet II. 167. P. j. 159. Hogy a fejedelmi követekkel sem bánt különben, mutatja Konrád, IV. Károly követének vallomása, Gayet P. j. 178., mely azonban óvatosan használandó. V. ö. Nyem I. 5.

⁴⁾ Baluze I. 1080.

⁵⁾ Nyem I. 7.

hódolt Orbánnak, ki őt rendkívül szívesen fogadta. A pápa hangulata azonban nemsokára megváltozott, árulónak nevezte őt, ki az egyház érdekeit nem viselte kellőképp szíven. A bibornok nem kevésbé hevesen válaszolt s a szóváltásnak az lett a vége, hogy az amiensi bibornok élet-halál ellensége lett a pápának.¹⁾ Úgy látszik a bibornokok élére állt ekkor, legalább annyi bizonyos, hogy a bekövetkezett eseményekben neki nagyrésze volt.²⁾ Jó részben neki és a genfi bibornoknak tulajdonítható, hogy az Angyalvárat annak parancsnoka, kit még a camerlengo Péter arles-i érsek is izgatott, folyton vonakodott a pápának átadni, jöllehet a többi bibornokok meghagyták neki, miszerint a várat, ha a pápa a reá fordított költségeket megtéríti, annak adja át.³⁾ Már ekkor merültek fel kételyek — mint mondják — Orbán választásának érvényes volta felől.⁴⁾

A pápa és a bibornokok közt kitört viszály oka ilyformán abban rejlett, hogy a bibornokok csatlakozva érezték magukat azon reményekben, melyeket Orbán választásához fűztek. Sem befolyásukat a curia ügyeire nem sikerült fönntartaniok, sem a pápai szék visszahelyezését Avignonba nem sikerült kivívniok. Reményeikben csatlakozva, személyes hiuságuk s önérzetükben Orbán által érzékenyen sértve, mindinkább közeledtek azon ponthoz, melyen túl csak a nyílt szakítás feküdt. Hogy aránylag oly sokáig elhúzódott a válság kitörése, az főleg azon körülménynak tulajdonítandó, hogy a bibornokoknak nem volt támaszuk, kire egy esetleges szakítás esetén támaszkodhattak volna. Franciaországgal még nem indították meg a tárgyalásokat egy, ez esetben nyújtandó segélyre nézve, a közelben pedig nem volt senki, kire támaszkodhattak volna. Hanem Orbán maga gondoskodott arról, hogy ez is meg legyen.

Természetes szövetséges és szükség esetén biztos támasznak kínálkozott Orbán részére a nápolyi királyság. A nápolyi királyi udvar és a curia között fennálló viszony érthetővé is tette ezt. Érdekében kellett tehát Orbánnak lenni, hogy a nápolyi királyi udvart magának minden esetleges szükségre lekötölte. A józan

¹⁾ Baluze I. 1066, 1149, 1150—1160.

²⁾ Ha mindjárt nem is hihetjük el a recanatai püspök azon vallomását, hogy a pápát méreggel akarta láb alól eltenni. Gayet I. P. j. 106. II. 161.

³⁾ Gayet I. P. j. 166. II. 174.

⁴⁾ V. ö. pl. Gayet I. P. j. 166.

okosság szerint törekednie kellett volna a nápolyi udvarral a jó viszonyt fenntartani. Nem került volna nagy nehézségbe, annál kevésbé, mert mint már említettük, a nápolyi királyi udvar Prignano választásának hírére kedvezően fogadta. Azonban Orbán föllépése a nápolyi királynő ellen csakhamar feszült helyzetet teremtett a két udvar között.

A nápolyi trónon ekkor Johanna királynő ült. A pápa választásának hírére férje Braunschweigi Ottó herceg, kívül 1376-ban lépett házasságra,¹⁾ Rómába sietett, hogy a pápának az ő és neje szerencsekívánatait kifejezze, s az ajándékokat neki átadja. Orbán hidegen, lehetne mondani sértő módon fogadta őt. A diszlakoma alkalmával, melyen Ottó a főpohárnoki tisztet teljesítette, s a rendes szokáshoz képest, térdén állva nyújtotta át a pápának a borral telt serleget, oly sokáig hagyta őt térdelő helyzetben, hogy a bibornokoknak a pápát figyelmeztetniök kellett ezen etikett-sérelemre. Ottó herceget, ki amugy is büszke és önérzetes jellemű volt, a pápa ezen eljárása mélyen sérté. De Ottót nemcsak ez kedvetleníté el. Rómába jövetelének tulajdonképeni célja volt megnyerni a pápa beleegyezését a János Montferrati gróf, Ottó rokona és Mária, III. Frigyes volt szicíliai király leánya közt kötendő házassághoz.²⁾ A pápa beleegyezését kereken megtagadta, mi Ottót szintén elkedvetleníté. De sértette nejét, Johannát is, ki nemcsak a férjét ért sértés, hanem más okból is nehezelt Orbánra. Ugyanis azt a kérést intézte a pápához — úgy látszik férje útján — hogy a nápolyi királyságért általa fizetendő adó fizetési határidejét két hónappal hosszabbítsa meg. Ezen magában véve csekély fontosságú kérés teljesítését Orbán szintén megtagadta, sőt még heves támadásokkal tetézte, kikelve a királynő ellen, kit fenyegetett, hogy kolostorba küldendi, országát pedig a francia király fiának fogja adományozni, kit a magyar király leányával fog összeházasítani.³⁾ Ugy látszik, ezzel a francia és a magyar udvart akarta magának biztosítani. Ebbeli nyilatkozatai azonban éppenséggel nem voltak alkalmasak arra, hogy a nápolyi udvart magának megnyerje. A surlódások és kedvet-

¹⁾ Giornali Napoletani apud Muratori XXI. 1038. l. Ottóról Waschow értekezését, Otto von Tarent Boroszlói egyet. dissertatio, 1874.

²⁾ Camera. Elucubrazioni storiche diplomatiche su Giovanna I. etc. 282. Raynald ad an. 1378. §. 46.

³⁾ Boulaeus IV. 521. Baluze: I. 1124. Raynald ad an. 1378. §. 46, 47.

lenségnek eredménye volt, hogy a két udvar közti viszony hideggedni kezdett. Ámbár, hogy Johanna mindennek daczára Orbán iránt még mindig kész volt segíyezni, az kitünik Marsilius de Inghen 1378. július havában kelt leveléből, melyben a választás után történetekről, főleg az anagnii dolgokról tudósít.¹⁾

A curia és a nápolyi udvar közti feszült viszony, ha befolyása volt is, az egyházszakadás kitörését korántsem mozditotta oly nagy mértékben elő. Igaz ugyan, hogy a bibornokok azon esetre, ha Johanna elszakad Orbántól, számithattak arra, hogy a királynő segíyezni fogja őket további lépéseikben, de voltaképen a válság kitörését nem sietteté. Ezt inkább a fondii gróf elpártolása Orbántól okozta, ki hatalmi állásánál s a területi közelségnél fogva a bibornokoknak inkább lehetett segélyére, mint Johanna.

Onorato Gaetani fondii gróf XI. Gergelynek 12.000, — mások szerint 20.000 forintot adott kölcsön, melyek visszafizetését most Orbántól követelte. A pápa az összeg visszafizetését azon megokolással tagadta meg, hogy miután e pénzüsszeg nem fordítatott egyházi czélokra, annak megtérítésére ő nem kötelezhető.²⁾ Hogy a fondii gróft e dolog kellemetlenül érinté, nagyon is természetes. Még inkább elkedvetlenité őt azon körülmény, hogy Orbán gyanút fogva ellene, meghagyá neki, hogy a Campagna fölött még XI. Gergely ideje óta gyakorolt helytartói méltóságáról mondjon le.³⁾

Ezen eljárás még jobban felingerelte a fondii gróft, ki most nyíltan az ellenzékhez csatlakozott. Áttérése a bibornokoknak megadta a várt támaszt, — melyre építve, lehetségesnek látszott nekik minden nagyobb kockázat nélkül, Orbánnak az engedelmességet nyíltan fölmondani. Szövetségre léptek a fondii gróffal, mely szövetséghez nemsokára Vico Ferencz viterbói prefektus is csatlakozott. Mindkettő azonban korántsem volt elegendő. E célból, hogy helyzetüket még inkább megerősíthessék, a bibornokok érintkezésbe léptek a breton zsoldos csapatok maradványaival, melyek XI. Gergely zsoldjában szolgáltak s annak halála óta bárki rendelkezésére állottak. E csapatok a bibornokok fel-

¹⁾ Boulaeus: IV. 466.

²⁾ Acernói Tamás: i. h. III/2. 726. Gayet II. P. j. 183. — V. ö. Carinci Lettere etc. 119. 21. a Documenti etc. 35. Mandalari 27, 41.

³⁾ U. o.

szólítására hajlandóknak mutatkoztak a bibornoki kar szolgálatába lépni; az alkú a két fél közt megkötöttet, mire a csapatok megtették az előkészületeket, hogy új állomás helyökre, Anagniba vonuljanak.¹⁾ Még egy harmadik támaszuk volt, mely ugyan közvetlenül nem sok hasznot hajtott nekik, t. i. az Angyalvár. Igaz ugyan, hogy az avignoni bibornokok meghagyták volt parancsnokának, hogy szolgáltassa át a várat Orbán pápának, hanem e parancsuk, úgy látszik, még nem érkezett volt meg Rómába, midőn a római bibornokok meghagyták a parancsnoknak, hogy a várat Orbánnak át ne adja, kijelentvén, hogy a zsold fizetése az ő zsebüket terhelendi.²⁾ Ily módon készítették elő az oppositiót Orbán ellen és csak az alkalomra vártak, hogy a pápa elleni működésüket megkezdjék. Ez alkalom nem is késett sokáig.

¹⁾ Boulaeus: IV. 502. Baluze: I. 464, 1212. Acernói Tamás i. h. III/2 726.

²⁾ Gayet I. P. j. 172. U. o. 170—172. a tárgyalások Orbán és a várnagy közt a vár feloldozása végett.

MÁSODIK FEJEZET.

A BIBORNOKOK ELSZAKADÁSA. A FONDII VÁLASZTÁS.

Az elszakadás ily módon elő volt készítve. Kivitelére alkalmas ürügyül kínálkozott a nyári évszak bekövetkezése. A bibornokok körülbelül május végéig tartózkodtak Rómában.¹⁾ Ekkor a beköszöntött nyári meleget adván okul Aigrefeuille, Viviers és Poitiers bibornokok engedélyt kértek a pápától, hogy egészségi szempontokból engedje meg nekik a távozást Rómából. A pápa az engedélyt minden habozás nélkül megadta. A három bibornok el is utazott Anagniba, hova, példájukat követve, Rómában maradt többi társaik is egymásután elutaztak, ki a pápa engedélyével, ki anélkül. Nemsokára a pápa mellett csak az olasz bibornokok maradtak meg. A dolog elég feltűnő volt, s Orbán előtt gyanusnak is tűnhetett fel. Mert azon körülményből, hogy lassanként az összes ultramontán bibornokok elhagyták Rómát s csak az olaszok maradtak Orbán mellett, arra lehetett következtetni, hogy valami készülöben van. Azonban a bibornokok magaviselete eleintén semmivel sem igazolt ily gyanut. Úgy látszik, nem érezték még magukat teljesen biztosítva, daczára, hogy a szövetséget a fondii gróffal és Vicoval már megkötötték volt, azonfelül a patrimoniumban állomásozó breton zsoldosokkal is tárgyalásokba bocsátkoztak s azokat részükre vonták. Ezzel azonban, amint látszik, még nem érezték magukat minden bekövetkező eshetőség ellen biztosítva. Valóban ezen szövetségek egyike sem volt elegendő arra, hogy a bibornokoknak egy bekövetkezendő teljes szakítás esetén minden tekintetben biztos támaszt nyújtson. Erősebb támaszra volt szükségük, mely esetleg fegy-

¹⁾ Gayet I. P. j. 89.

veres erővel is támogassa őket. Ily támasz gyanánt a francia király ígérkezett. Franciaország e kérdésben első sorban volt érdekelve. Hetven év óta francia pápák álltak az egyház élén. Franciaországban volt a curia székhelye, francziákból állott a bibornoki collegium majdnem teljesen, így mi sem természetesb, minthogy francia befolyás uralkodott az egész curiánál, annak minden ügyeiben. Nem szükség fejtegetni, mily óriási előny háramlott e viszonyokból a francia udvarra s az országra. Most azonban, hogy az ápril 7-iki conclave olasz származásu pápát ültetett szent Péter trónjára, Franciaország komolyan veszélyeztetve látta befolyását, melyet eddig az egyház ügyeire gyakorolt. Természetes, hogy a hatalmat nem örömet látta kezeiből kisiklani, s e tekintetben előre látható volt, hogy minden oly kísérlet, mely a francia befolyás helyreállítására czélozand, támogatásra fog találni a francia udvarnál. Ezt jól tudták a bibornokok s azért megindultak a tárgyalások Anagni, illetve még Róma és a francia udvar között.

Úgy látszik még római tartózkodásuk alatt léptek a bibornokok összeköttetésbe a francia királylyal. Sajnos, e tárgyalások menetéről és módozatairól csak gyér tudósításaink vannak. E tudósítások a francia király egy levele és, jöllehet ennek, ha azt a király levele meg nem erősitené, hitelt nem adhatnánk mindenben, IX. Bonifác pápának egy levele, melyekből azt a benyomást nyerjük, hogy a bibornokok és a francia udvar közt tényleg alkudozások folytak.¹⁾ Ezt különben csodálnunk nem is lehet, s föl kellene tételeznünk, ha nem is volna bizonyítékunk, hogy a francia udvar a francia származásu bibornokokat egy ily lépésnél, mely utóvégre mégis csak a francia befolyás megmentése érdekében történt, nem hagyja magára.

A francia királylyal a tárgyalások, úgy látszik, még nem voltak teljesen befejezve, midőn a bibornokok szökése Anagniba megkezdődött. Ennek tulajdoníthatjuk legalább azon körülményt, hogy a bibornokok anagni-i tartózkodásuk első idejében még mindig olyformán viselkedtek, mintha Orbán ellen absolute semmi ellenséges szándékkal nem viseltetnének. Nemcsak hogy befoglalták nevét a misébeni könyörgésekbe, hanem még Anagniból is intéztek hozzá folyamodványokat, maguk és hozzátartozóik

¹⁾ Boulaeus i. h.

részére különféle pápai kegyeket kérve. Leveleikben őt nemcsak pápának ismerték, hanem uralkodása évei szerint keltezték is azokat.¹⁾ Misem mutatott tehát arra, hogy a bibornokok csakugyan komoly tervekkel foglalkoznak Orbán ellen, ámbátor valószínű, hogy Orbán pápa értesült a bibornokok minden lépéseiről, csak hogy hajlandó volt hinni, miként békésen elintézheti a feszült viszonyt, mely, mint maga sem titkolható el, tényleg fennállott köztük. Mert a bibornokok által folytatott tárgyalások, az általuk eszközölt seregelfogadás stb. mutatta, hogy nem viseltetnek jó szándékkal a pápa iránt. Különféle kalandos hírek kerültek forgalomba, de biztosat senki sem tudott.

Junius 21-ike óta az ultramontán bibornokok teljes számban voltak egybegyűlve Anagniban.²⁾ Nemcsak ők, hanem egész kíséretök, sőt a Rómában időzőtt prelatusok közül is többen Anagniba érkeztek.³⁾ Úgy látszik ekkor nyertek befejezést a tárgyalások a francia királylyal. Erre mutat legalább az, hogy a bibornokok junius utolsó napjaitól kezdve merészebben léptek föl Orbán ellen. Ennek első jelensége az volt, hogy megtiltották Arles Péter camerlengonak, ki a pápai tiarával és kincstárral együtt az Angyalvárat elhagyva Anagniba ment,⁴⁾ hogy a tiarát Orbánnak kiszolgáltassa. Úgy látszik, ekkor újból eltiltották az Angyalvár átadását is, ami mind elég nyíltan jelezhette Orbánnak, hogy a bibornokok most már komolyan veszik a dolgot.

A pápa, mint látszik, belátta ekkor, hogy az ügynek fejlődése békés úton meg nem akadályozható. Alkalmassint belátta azt, hogy jó részben saját maga oka a viszonyok ily fajta alakulásának. A bibornokok tényleg most minden közvetlenebb veszély nélkül kezdhették meg működésüket a pápa ellen. Hirteleni támadások ellen a fondii gróf, Vico praefektus és a breton zsoldos csapat legalább egy időre elég támaszul szolgált, azonfelül pedig biztosítva volt a francia király segélye is, valamint azt is tudták, hogy Orbán egyszerre nem léphet fel ellenök nagyobb erővel. Ehhez járult, hogy a bibornokok között néhány társuk izgatása, így pl. az amiensi bibornoké⁵⁾ nagyban sietteté az ellentétek

¹⁾ Boulaeus IV. 509. Baluze I. 1067, 1191. Raynald ad an. 1378. §. 27/28.

²⁾ Gayet I. P. j. 90.

³⁾ Így pl. Thomas de Amanatis is ott volt. U. o.

⁴⁾ Ugyanazon források.

⁵⁾ Két egyébíránt Orbán maga is a szakadás legnagyobb előmozdítójának tartott.

elmérgesedését. Orbán, ki már gyanút fogott, noha nem volt nagy kilátása, megkísérté a fenforgó ellentéteket békés úton kiegyenlíteni. Csakhogy ez már nem volt könnyű, a viszonyok annyira élükre voltak állítva, hogy békés megoldás alig volt remélhető. E célból a nála maradt olasz bibornokok közül Orsinit, Corsinit és Brossanit Anagniba küldte, hogy lépjenek érintkezésbe ott időző társaikkal. Rómában Orbán mellett egyedül csak Tibaldeschi bibornok maradt vissza, kit betegsége tartott a pápa közelében.

Az Anagniban folyt tárgyalásokról Orbánnak küldöttei maguk számolnak be egy az európai fejedelmekhez intézett levelükben. Rendelkezésünkre áll azon felül Orbán küldöttei egyikének, Corsini bibornoknak egy emlékirat-féle levele, mely a bibornokok levelének adatait több lényeges pontban egészíti ki. Előadásunk alapjául az utóbbi iratot vettük.¹⁾

A három bibornok Orbán megbízásának eleget teendő, Anagniba utazott, hol megérkezvén, érintkezésbe léptek társaikkal. A főtemplomban gyűlt össze a collegium, hol az olasz bibornokok átadták a pápa üzenetét. A pápa csodálkozását fejezte ki, hogy a bibornokok tőle elpártolva, Anagniba mentek. Tudtokra adta, hogy sem ő tőle, sem a rómaiaktól nem kell tartaniok, tehát nincs is értelme, miért gyűjtöttek össze sereget. Felhívta őket, hogy jöjjenek hozzá Tivoliba, hova legközelebb átköltözik. Biztosította őket, hogy nagyobb engedményekre számíthatnak részéről, mint akármely más pápa részéről. Szóval a pápa mindent megtett, a mi tőle telhetett, hogy a bibornokok hozzá visszatérjenek. A bibornokok csodálkozásuknak adtak kifejezést, hogy a pápa ily üzenetet küld nekik követség útján s hogy hitelt ad ily tárgyú híreszteléseknek. Megkérték a bibornokat, vigyék meg a pápának üzenetüket, miszerint ilyfajta híreszteléseknek a jövőben hitelt ne adjon. Ezzel a hivatalos érintkezés véget ért. A francia bibornokok azonban ezután privátim felkérték olasz társaikat, hogy keressék fel őket még aznap este felé. Hivatalos megbízásuknak eleget tettek, — mondták a francia bibornokok, — most már mint testvéreikkel, mint a római egyház bibornokaival akarnak velök beszélni. Az olaszok megígérték megjele-

¹⁾ Gayet II. P. j. 22—26.

nésöket; a találkozás helyéül a betegen fekvő Róbert genfi bibornok lakását állapították meg.¹⁾

Vecsernye után a bibornoki collegium összegyűlt a megbeszélthelyen. Itt a francia bibornokok közölték olasz társaikkal, hogy ők, tekintve a nyomást, mely alatt a bibornoki testület állott, midőn a barii érseket megválasztották s a mit az olaszok is tudnak, mert ők is résztvettek a conclaveban, soha a barii érseket érvényesen megválasztott pápának nem ismerik el, a választást érvényesnek nem tartják és a pápai trónt ép úgy üresen állónak tekintik, mint az a választás előtt volt. Kijelentették egyúttal, hogy a mint a haláltól való félelem birta őket arra, hogy a barii érseket a pápai trónra emeljék, ugyane körülmény volt okozója eddigi magaviseletüknek a pápa irányában. — Ezen kijelentés valóságát mindegyikök az evangeliumra tett esküvel erősítette meg. A három olasz bibornokot felhívták, hogy csatlakozzanak hozzájuk, s Anagniban maradván, az üresen álló pápai szék betöltése ügyében velök tanácskozzanak. Hanem e felszólításnak, noha látszólag nagy hatása volt az olasz bibornokokra, eredménye még nem volt; az olaszok még nem csatlakoztak társaikhoz. Eszükbe jutott azon körülmény, hogy őket a pápa követek gyanánt küldte ide, s azért, szem előtt tartva az egyház és még inkább a saját érdeküket, jobbnak látták küldőjükhöz Rómába visszatérni. Elhatározásukat közölték társaikkal, s azzal ott hagyva Anagnit, Tivoliba mentek, hova Orbán időközben június 26-án szintén átköltözött.²⁾

Tivoliba érkezve, a három bibornok küldetésük eredményéről részletesen beszámolt a pápának. Orbán ünnepélyes kihallgatáson fogadta őket, mely alkalommal beszámoltak a pápának arról, a mit bibornoktársaik nekik a nyilvános ülésen mondtak. De hozzátették egyúttal, hogy még egyéb közleni valójuk is van, melyet azonban a pápa által meghatározott alkalommal, négy-szemközt fognak elmondani. A pápa a következő nap a három bibornokot külön-külön kihallgatáson fogadta, mely alkalommal mindhárman megegyezőleg teljes őszinteséggel beszámoltak arról, mit a bibornoki titkos gyülekezetben hallottak. A pápa e kijelentésre láthatólag megijedt, de csakhamar összeszedve magát s megköszönve fáradozásukat, szinlelt nyugalommal mondá, hogy

¹⁾ Gayet: II. P. j. 22—23. Boulaeus: IV. 527.

²⁾ U. o. Boulaeus: IV. 508. Nyem. I. 8. Acerno Tamás Muratorinál. III/2. 726.

ő mind abban, mi Anagniban történt, semmi fenyegető jelenséget nem lát, ne törődjenek tehát a bibornokok sem ezekkel, mert még minden jóra fog fordulni.¹⁾ A három bibornok azonban kevésbé látta rózsás színben a dolgokat. Tudván, hogy a pápa leginkább Durazzói Károly, a nolai gróf, S. Severinói Tamás és Orsini Raynald befolyása alatt áll, bizalmasan közölték velök az Anagniban történeteket, felkérvén őket, hogy a bekövetkezendő bonyolultok ellensúlyozására törekedve, próbálják meg befolyásukat Orbánnál érvényesíteni. Ámde még ezen négy bizalmas tanácsadó sem volt képes VI. Orbánt optimisztikus hangulatából kiragadni. A pápa úgy látszik egyáltalán nem törődött az Anagniban időző bibornokokkal, noha azok terveiről követői által eléggé fel volt világosítva. Ezen valóban érthetetlen magaviselet megértéséhez némileg kulcsot nyújt azon körülmény, miszerint Orbán jól tudta, hogy az elpártolt bibornokok maguk sem tudnak megegyezni abban, hogy voltaképpen mit tegyenek. A bibornokok közt ugyanis a vélemények nagyon megoszoltak. Az egyik rész azt vélte, hogy Orbánt feltétlen lemondásra kell kényszeríteni, míg a másik megelégedett volna azzal, ha a pápa coadjutort vesz maga mellé. A harmadik párt, melynek élén Vernyo bibornok állott, hajlandónak mutatkozott Orbánnal kibékülni. Ez irányban maga Vernyo bibornok működött legbuzgóbban, kinek törekvése oda irányult, hogy Róbert genfi bibornok, Aigrefeuille és St. Eustach befolyását ellensúlyozza. Nevezettek, kikhez még az amiensi bibornokot is számíthatjuk, képviselték a radikális irányt a bibornoki collegiumban. Főtörekvésük oda irányult, hogy társaikat minden áron rábírák a szakításra. Főleg ennek ellensúlyozására törekedett Vernyo bibornok, kinek véleményét Luna, Glandève, a bretagnei, St. Angelo és a viviersi bibornok is osztotta. Vernyo bibornok alig hogy az olasz bibornokok Anagniból eltávoztak, bizalmasát, a recanatii püspököt Orbánhoz küldé. Megbizta a püspököt, hogy kötné lelkére Orbánnak, miszerint az olasz bibornokok iránt viseltessék jóindulat és elnézéssel, főleg pedig törekedjék őket maga mellett megtartani s ne engedje, hogy mellőle eltávozzanak. Mert ha ezek szorosan megmaradnak a pápa mellett, a többiek, kik elszakadtak, kénytelenek lesznek szintén visszatérni hozzá.²⁾ Ebből látszik, hogy a bibornokok mily rend-

¹⁾ Acerno Tamás Muratorinál III/2. 726.

²⁾ Gayet II. P. j. 111.

kivüli súlyt fektettek arra, hogy az olasz bibornokokat csatlakozásra bírják. Úgy látszik, megfordult elméjükben, hogyha az olasz bibornokok nem csatlakoznak hozzájuk, elszakadásuk s az új választás határozottan pártütésnek, jogtalanak tűnik fel, míg hogyha a Rómában maradtak is csatlakoznak hozzájuk, hivatkozhatnak arra, hogy az egész bibornoki testület egyetértőleg járt el az új választásnál, tehát ennek bizonyos jogszerű szint kölcsönöznek. Vernyo bibornok küldöttje által még az olasz bibornokoknak is küldött üzenetet, felhiva őket, hogy tartsák magukat szorosan Orbánhoz, s ne engedjék magukat eltántorítani, hanem tartsák szemök előtt az egyház és Olaszország javát. Figyelmeztette egyúttal a pápát, hogy a camerlengo élete ellen tör, tehát legyen óvatossággal, s bejelenté neki, hogy szükség esetén fentnevezett társai készséggel fognak csatlakozni hozzá.¹⁾ Egyúttal azt ajánlotta neki, küldene követséget az Anagniban időző bibornokokhoz, felszólítva őket, hogy jönnének vissza Rómába.

A recanatii püspök megbízatásában el is járt. Tivoliba ment, hol őt Orbán pápa Durazzói Károly és a Sanseverinói gróf jelenlétében fogadta. Az üzeneteket közölte úgy a pápával, mint e két tanácsadójával. A pápa másnapra titkos konzisztoriumot hirdetett, melyben a recanatii püspök újból elmondá azt, mivel meg volt bizva. Átadta egyúttal Vernyo üzenetét az olasz bibornokoknak, mire Corsinitól azt a választ nyerte, hogy ő maga részéről egyáltalán nem szándékozik a pápát elhagyni, s nem is hiszi, hogy a többiek erre gondolnának. A körülmények persze csakhamar meghazudtolták Corsini bibornok ezen kijelentését.²⁾

Orbán pápa Vernyo bibornok tanácsai közül csak egyet fogadott meg. Követet küldött Anagniba, felszólítva a bibornokokat, hogy térjenek vissza Rómába. Colonna Agapet járt el e küldetésben, de eredmény nélkül. Ellenkezőleg Orbán helyzete súlyosbodott. Az Avignonban maradt bibornokok Orbán ismételt kéréseinek engedve, újból felszólíták az Angyalvár parancsnokát,

¹⁾ Gayet II. P. j. III. V. ö. Baluze I. 1081, 1119. és 1191., hol mindez tagadva van. Csakhogy a recanatii püspöknek semmi érdekében sem volt ilyenü vallomást koholni. — A recanatii püspököt saját vallomása szerint Orbán maga küldte Anagniba több egyházi férfiúval együtt alkalmasint, hogy a bibornokokat visszahívja. V. ö. Gayet I. P. j. 106—108. I. P. j. 62.

²⁾ Gayet i. h.

adná át a várat Orbánnak.¹⁾ Csakhogy e felszólításnak ép oly kevésbé volt eredménye, mint a megelőzőknek. Az Angyalvár továbbra is ellenséges kézen maradt, ami, tekintve a bekövetkezett eseményeket, Orbánra nézve nagyon kellemetlen következményeket vonhatott volna maga után.

Említettük ugyanis fentebb, hogy az Anagniba ment bibornokok a patrimoniumban tartózkodó breton zsoldosokat szolgálataukba fogadták. A csapatok, melyek fölfogadásánál a fondii gróf járt közbe, Viterbónál állomásoztak, várva a bibornokok parancsára. Julius első felében útnak indultak Anagni felé. Petrus de Cros camerlengo parancsából történt ez, ki a bibornoki testület megvédése céljából hívta őket le Anagniba.²⁾ Úgy látszik, a bibornokok ekkor már el voltak tökéelve az elszakadást kimondani. Eymerich Miklós aragoniai inquisitor, ki julius havában a genfi bibornok mellett időzött, azt mondja, hogy a bibornokok julius közepén határozták el Anagniban az elszakadás kimondását. Valószínűleg publikálni akarták azt s azért, hogy magukat esetleges támadás ellen megoltalmazzák, hívták le magukhoz a breton csapatokat, melyek számát Menendus cordovai püspök 200 lándzsára teszi.³⁾ A bretonoknak, hogy Anagniba érhesse-nek, Róma falai alatt kelle elvonulniok. Vezérök Bernard de la Sala, a város közelébe érve, követei által kérte, engedtetnék meg neki a békés elvonulás Róma falai alatt. Hanem a rómaiak fegyveres kézzel várták a bretonokat. Az átvonulási kérelmet kereken megtagadták és egy körülbelül 5000 főnyi csapat julius 16-án a Salara-hid mellett útját állta a bretonoknak. Rövid, de heves küzdelem fejlődött ki, mely a rómaiak vereségével végződött.⁴⁾

A vereség Orbánra rendkívül leverőleg hatott. Nem titkolhatta el maga előtt, hogy e vereség a bibornokok malmára hajtja a vizet. Belátta, hogy most már szó sem lehet a békés

¹⁾ Raynald ad an. 1378. §. 24. Gayet II. 212. idézi ezen levelet s azt mondja, hogy a bibornokok e levelükben kijelentik a pápának, miszerint csatlakoznak anagnii társaikhoz. Mindebből azonban a levélben egy árva szó sincs. Honnan vette Gayet ez állítást, az megfoghatatlan; e levélből azt absolute ki nem hozhatta.

²⁾ Baluze I. 465.

³⁾ Baluze II. 1237.

⁴⁾ Gayet: I. P. j. 61. II. 235. Nyem. I. 13. Chron. Sicul. 33. Acernoî Tamás Muratorinál III/2. 727. Infessura Muratori III/2. 1115.; Chron. San. ese U. o. XV. 239. di Pisa. U. o. XX. 1074. Gregorovius VI² 494.

megoldásról, hanem csak fegyveres kézzel szerezhethet érvényt jogainak. Azért segély után nézett. Most bánhatta csak azt, hogy dolyfös fellépése által a nápolyi királyi udvart úgy megbántotta. Mert úgy a földrajzi fekvésnél, mint a történelmi és politikai kapocsnál fogva a nápolyi királyság természetes szövetségese gyanánt kínálkozott. Orbán Nápolyba fordult segélyért. Johanna királynő, noha elég oka lett volna Orbánra nehezíteni, nagylelkűen viselte magát. Kétszáz lándzsából és száz gyalogból álló sereget küldött a pápának. Férje Braunschweigi Ottó személyesen jött Tivoliba, hogy megkísértse még egyszer kibékíteni a pápát bibornokaival.¹⁾ Azonban Ottó kísérletei is hajótörést szenvedtek. Igazában ugyan Ottónak ment el a kedve közbenjárni a pápa érdekében, ki elég meggondolatlanul, még most is, midőn leginkább rá lett volna szorulva a nápolyi segélyre, visszautasítólag viselkedett Ottóval és Johannával szemben. Ottó közreműködése fejében állítólág az ú. n. trinakriai örökösödési ügy rendezését kérte a pápától. Ismeretes ez ügy mibenléte. Arról volt szó, hogy Mária, Frigyes szicíliai király leánya menjen férjhez a montferreti grófhoz, Braunschweigi Ottó rokonához. Nyem azt állítja, hogy ezen házassághoz akarta Ottó a pápa beleegyezését kikérni.²⁾ Azonban ez kevésbé valószínű. Sokkal inkább valószínű, hogy Ottó a saját királysága ügyében járt a pápánál, és segítsége fejében magát nápolyi királylyá koronáztatni kívánta.³⁾ Tudjuk ugyanis, hogy Ottó sem meg nem koronáztatott, sem a királyi címet nem kapta meg, daczára helyzetének, mint Johanna férje, uralkodói jogokat nem gyakorolt. Midőn Johannával egybekelt, a királyi cím helyett a tarentói és moreai herczegségeket, azonfelül az acerrai grófságot és néhány a Provenceben fekvő várost kapott.⁴⁾ Érthető tehát, hogy Ottó szerette volna, ha ezen címek helyében a királyi cízzel ruháztatnék fel. Orbán szorult helyzetét alkalmasnak vélte ebbeli tervei megvalósítására. Ezért jött Tivoliba felajánlani közbenjárását a pápa és a bibornokok között. Azonban reményében, hogy a királyi címre vonatkozó tervét Orbánnál ily módon keresztül viheti, alaposan csalatkozott. Orbán egyáltalán nem mutatott

¹⁾ Nyem I. 8. Gior. Napolet. Muratorinál XXI, 1038. Chron. Siculum 32. Boulaeus IV. 467. Baluze I. 1126. Gayet I. P. j. 61.

²⁾ Nyem: I. 8.

³⁾ Gobelinus VI. 76. Giornali Napoletani i. h. 1039.

⁴⁾ Waschow i. h. 26.

hajlandóságot Ottó kívánságainak eleget tenni. Nyem azzal okolja meg a pápának e vonakodását, hogy szándékában volt a trinakriai királyságot unokaöccsének, Butillo Prignano Ferencznek biztosítani.¹⁾ Nyem ezen állítása egyedül áll, többi forrásaink közül egyik sem erősíti meg e hírt. Nyem, kinek állításaihoz nem egyszer fér szó, VI. Orbánról szólva, jellemének kevésbé előnyös vonásait folyton kidomborítani igyekszik, mely törekvése természetesen az igazság rovására megy. Így áll a dolog Butillo-Prignano királyságánál is, melynek absurd volta mindenki előtt, ki a viszonyokat ismeri, szembe kell hogy tűnjék. Nyem úgy látszik itt is, mint számos más helyen, egy általános~~an~~ elterjedt, de minden alapot nélkülöző hirt jegyzett föl s mint valódi tényt állít elénk.²⁾

Braunschweigi Ottó célját valóban nem érte el. Nem sikerült neki a szakadást a két fél között megszüntetni. Fáradozásainak sikertelenségét látva, elhagyta Tivolit, telve nehezteléssel a pápa iránt, ki óhajait teljesíteni nem volt hajlandó. Otthagytá tehát a pápát, kire most nehéz napok virradtak.

A Ponte-Salara melletti ütközet, melyből a bibornokok csapatai mint győzők kerültek ki, egyszerre megváltoztatta a hangulatot Anagniban. A bibornokok, kikhez időközben még az amiensi bibornok is csatlakozott volt, eléggé biztosítva érezték magukat, hogy terveikkel nyíltan fölléphessenek. Julius 20-án fölhívást intéztek a három olasz bibornokhoz, a negyedikről, Tibaldeschiről úgy látszik, megfeledeztek, melyben őket formálisan Anagniba idézik, hogy velők a fölött tanácskozhassanak, mi módon lehetne az egyház állapotán segíteni.³⁾ Az irat, melyet a három bibornok, kihez intézve volt, Tibaldeschivel is közlött, Orbánra mély benyomást tett. Azonnal tanácsot tartott a bibornokokkal a teendőik fölött, csak-hogy most már minden késő volt.

Az olasz bibornokok ekkor már el voltak határozva, hogy Anagniban lévő társaik felhívását követve, elhagyják a pápát. Előbb azonban még egy kötelezettségüknek akartak eleget tenni. Midőn ugyanis a három bibornok Anagniból Tivoliba visszatért, s látta, hogy Orbánál sem ők, sem pedig bizalmas tanácsadói nem mennek semmire, elhatározták, hogy egy emlékiratot nyuj-

¹⁾ Nyem I. 8.

²⁾ Erler: Dietrich von Nieheim 327. oldal.

³⁾ Raynald: ad an. 1378. §. 40. Boulaeus I. 528.

tanak át a pápának, melyben a conclave alkalmával történeteket s annak lefolyását elmondják. E munkát kevéssel utóbb, hogy Tivolibá visszaérkeztek, meg is kezdték. A kész iratot a florenczi bibornok újból átnézte, mely alkalommal különféle magyarázó jegyzeteket csatolt hozzá. Így jött létre a »casus trium cardinalium« név alatt ismeretes emlékirat, mely alkalmasint egészen a florenczi bibornok tollából eredt s mely a conclave történetének egyik elsőrangú forrását képezi.¹⁾ Ez irat julius második felében elkészült s a bibornokok, mielőtt elhagyták volna a pápát, Durazzói Károly, Orsini Raynald, Sanseverinói Tamás és a nólai gróf jelenlétében átnyújtották a pápának. Ezzel elejét akarták venni a pápa azon esetleges kifogásának, hogy ő nem ismerte az egész ügy mibenlétét.

Julius 26-án konzisztóriumot tartott a pápa, melyen Venczelt római királynak elismerte.²⁾ E konzisztóriumban még részt vett a három bibornok, kik pár nappal rá, azon ürügy alatt, hogy a többi bibornokkal a kibékülésről tanácskoznak, elutaztak Tivoliból Vicovaroba.³⁾ Orbán mellett csak a beteg Tibaldeschi bibornok maradt, ki maga is nemsokára meghalt, miután halálos ágyán még tanúságot tett Orbán választásának érvényes volta mellett.⁴⁾

Orbának most végre felnyitak szemei. Az olasz bibornokok elutazása, noha azoknak még utasításokat adott, hogy társaikkal tárgyalásokba bocsátkozzanak, főleg egy általános zsinat összehívása tárgyában, felvilágosította őt, hogy az ügy békés elintézése már lehetetlen. Az ellentétek a két fél között már sokkal élesebbek voltak, semhogy a békés kibontakozást meg lehetett volna kísérteni. Anagniban a radikális párt hívei tulsúlyra emelkedtek. A néhány mérsékeltebbet, kik egy új választás, egy reelektiót hajlandók voltak megkísérteni,⁵⁾ egyszerűen leszavazták, s elhatározták, hogy Orbán ellen, mint intrusus és a pápai szék

¹⁾ Kiadva Gayet II. P. j. 1—22.

²⁾ R. T. A. I. 92. sz.

³⁾ Gayet II. P. j. 182. Boulaeus I. 528. Hefele a bibornokok távozásának napját julius 26-ra teszi VI. 788. Azonban a konzisztórium, melyben Orbán Venczelt elismerte, julius 26-án volt, ezen pedig a bibornokok még részt vettek. R. T. A. I. 92. szám.

⁴⁾ L. az aug. 22-én kelt jegyzői iratot Raynaldnál ad. an. 1378. §. 41.

⁵⁾ A miről egyébiránt annak idején már Orsini is beszélt. V. ö. Souchoni i. h. 129.

bitorlója ellen fognak eljárni. E határozat eredménye volt az augusztus 2-án kiadott manifestum, melyben kijelentik, hogy ők a barii érseket csak a rómaiak részéről gyakorolt nyomás behatása alatt választották meg, miután azt remélték, hogy az ily körülmények között reá esett választást elfogadni nem fogja. De ez nem következett be, s így kénytelenek voltak őt beigtatni s a tiarával megkoronázni. Hanem ez is mind a rómaiaktól való félelem, tehát kívülről gyakorolt nyomás behatása alatt történt. Ennek következtében a választást érvényesnek nem tekinthetik, azt semmisnek, kiereszokoltnak nyilvánítják, a pápát felhívják, hogy az anathema kikerülése végett, mondjon le önkényt az általa bitorolt méltóságról, de egyuttal nem is várva be a lemondást, a pápai széket megürültnek jelentik ki.¹⁾ Ez iratot az Anagniban időző tizenhárom bibornok mindegyike magáévá tette és annak egész terjedelméhez hozzájárult. Pár nappal rá, augusztus 2-án kiadták declaratiójukat, melyben a választás lefolyását adják elő, kiemelve itt is, hogy a barii érseket csakis a rómaiaktól való félelmük emelte a pápai trónra. Ez iratot a bibornokokon kívül a camerlengo Petrus de Cros is aláírta, ellenben nem találjuk rajta az amiensi bibornok nevét, ki tudvalevőleg nem vett részt a választáson s ezért az erről szóló declaratiót nem is írta alá.²⁾

Az augusztus 2-iki declaratiót nyomban követte egy nála fontosabb esemény. Augusztus 5-én találkozás volt Palaestrinában a három olasz bibornok és az anagnibeliak követei, Róbert genfi, Poitiers és St. Eustach bibornokok között. E tanácskozásról a három olasz bibornok egy másnap, augusztus 6-án kelt levélben tudósítá a pápát Zagaroloból. E levélben előadják, hogy ők a három megbizottnak, mint egyedül célra vezethető útát, egy általános zsinat összehívását javasolták, mire azonban választ még nem kaptak, miután a bibornokok megbizottai szükségeseknek látták e tárgyban megbizóikkal tanácskozni; nem titkolták el azonban a pápa előtt, hogy a kiküldöttek minden úton-módon rábeszélni igyekeztek őket, hogy csatlakozzanak hozzájuk s menjenek Anagniba, de ők e felhívásnak egyelőre nem engedtek,

¹⁾ Boulaeus IV. 467.

²⁾ Kiadva számos helyen, így pl. Boulaeus IV. 468. Baluze II. 821. s kk. Nagyrészt megegyezik vele, de a részletekben eltér a Döllinger által az i. h. III. 354. s kk. lapokon kiadott irat, mely Hefele szerint VI² 729. oldal jegyzet a declaratióknak átdolgozása.

hanem Zagaroloból Genezaniba mentek, hogy ott a bibornokok válaszát az általános zsinat ügyében bevárják.¹⁾

E válasz, mint előre látható volt, tagadólag hangzott.²⁾ A bibornokok tudni sem akartak egy általános zsinatról, melyen, ha összeül, alkalmasint ők húzták volna a rövidebbet. A tagadó választ közölték az olasz bibornokokkal. Augusztus 9-én pedig előzetes Veni Sancte után intézett két levelet bocsátottak ki az egész világhoz. Az elsőben körülményesen beszámolnak VI. Orbán választásáról, s annak körülményeiről, hangsúlyozva ismét, hogy a barii érseket csakis a rómaiak által gyakorolt nyomás folytán választották meg, a mire őket főleg azon remény indította, hogy az érsek a reá esett választást el nem fogadja.³⁾ A második irat már erősebb kifejezésekkel él. Bevezetésében körülbelől megegyezik az elsővel, de nem sokára már másképen hangzik. A bibornokok kijelentik, hogy a barii érseket, ki nem hallgatva a jó tanácsokra, a pápai trónról, melyet erőszakos úton foglalt el s jogtalanul bitorol, lemondani nem akar, a tróntól megfosztottnak jelentik ki. Lelkiismeretük, — mondják, — nem engedi, hogy ők a barii érsek bitorlását tovább tűrjék s ezért őt bitorlónak, a pápai trónt üresen állónak nyilvánítják, Orbánnak az engedelmességet felmondják, s felhívják az egész keresztény világot, hogy példájukat kövessék.⁴⁾

E nyilatkozatok után pár nappal, — augusztus 15-én — követeket küldtek Anjou Lajos herceghez, V. Károly francia király testvéréhez és a párisi egyetemhez, velök a történeteket tudatva. A követségben Jean de Barre járt el.⁵⁾ Úgy látszik, ekkor már befejeződtek a tárgyalások a francia királyi udvarral.⁶⁾ Erre mutat azon körülmény, hogy a bibornokok a szakadást kimondották, továbbá, hogy elhagyva Anagnit, aug. 27-én Fondiba mentek, hol biztos helyen érezvén magukat, az utolsó lépésre, az ellenpápa választására készültek. Forrásaink az amiensi bibor-

¹⁾ Raynald ad an. 1378. §. 42.

²⁾ U. o. 43. Gayet II. 233. V. ö. Baluze I. 1109.

³⁾ Boulaeus: IV. 474. V. ö. Gayet. I. P. j. 92.

⁴⁾ Baluze: I. 542. Boulaeus IV. 476. Raynald ad an. 1378. §. 48—50.

⁵⁾ Boulaeus IV. 478.

⁶⁾ Ez időből származhatik Anjou Lajosnak Gayet II. 1265. közölt menlevele, melyet a bibornokok részére adott ki. Kihez van intézve, nem tudjuk, Hefele VI² 790. oldal, jegyzet azt véli, hogy Honorat fondii grófhhoz.

nokot, Anjou Lajos herceget és Spinelli Miklóst, a nápolyi udvar ügyvivőjét nevezik meg, mint olyanokat, kik mind a teljes szakítás kimondására törekedtek.¹⁾

Vegyük most mindenekelőtt az olasz bibornokok helyzetét. Ezek eleintén semleges állást foglaltak el, mindkét fél irányában a jó viszony megőrzésére törekedtek. Midőn Tivolit elhagyva, Vicovaroba mentek, még mindig mint Orbán párthívei viselkedtek, sőt valószínű, hogy a palaestrinai tárgyalásoknál mint a pápa megbízottai vettek részt, s az általános zsinat eszméjét az ő megbízásából terjesztették elő. Láttuk fentebb, midőn ezen tárgyalásról szólottunk, hogy a bibornokok megbízottai minden úton-módon azon voltak, hogy az olaszokat pártjukra vonják. Már akkor, midőn a bibornokok Rómából Anagniba mentek, megkezdődtek a tárgyalások a két fél között az egyesülés végett. Midőn augusztus 7-én a palaestrinai tárgyalásokra az anagnii-párt az olaszokkal tudatta, hogy az általuk javaslatba hozott általános zsinatot el nem fogadják, újból felszólították olasz társaikat, hogy egyesüljenek velök, akkor egyúttal kijelentették nekik, hogy még egy napig, — augusztus 8-ig — várnak, ha addig velük egyesülnek jó, ha nem, hát akkor saját felelősségükre fognak Orbán ellen eljárni. Ezen utolsó határidő is elmúlt a nélkül, hogy az olasz bibornokok megjelentek volna Anagniban. Midőn a többi bibornok ezt látta, beváltotta ígéretét, s augusztus 9-én megjelentek a bibornokok levelei, melyekkel a pápai trónt megüresedettnek jelentik ki.

Az olasz bibornokokra nézve most elérkezett az idő, hogy maguk is szint valljanak. Hogy mily súlyt fektettek az anagnibeli olasz társaik megnyerésére, azt legjobban mutatja Vernyo bibornok üzenete a pápához, melyet a recanatii püspök kézbesített, mondván, hogy bánjon jól a pápa az olaszokkal, mert ha ezek szilárdul megmaradnak mellette, úgy a többiek is kényszerítve vannak visszatérni hozzá.²⁾ Az olasz bibornokok azonban még mindig haboztak megtenni a döntő lépést és társaikkal egyesülni. Úgy látszik arra gondoltak, hogy esetleg mégis eligazítható a bonyodalom békés uton, mely esetben ők, kik semlegesek maradtak, inkább számíthatnak Orbán jóindulatára mint társaik.

¹⁾ Baluze I. 477. Nyem I. 8. Raynald ad an. 1378. §. 45.

²⁾ Gayet I. P. j. III. o.

Ez okozta azt, hogy egész szeptember közepe tájáig haboztak határozatukkal. Bibornok társaikkal az összeköttetést aligha szakították meg, noha nem maradt ráuk semmi bizonyíték, vagy forrás, mely az ez időbeli tárgyalásokról minket bővebben tudósítana. Hogy azonban Orbán pápával nem szakították meg az összeköttetést, azt leveleikből látjuk, melyeket hozzá intéztek. A bibornokok augusztus 9-iki nyilatkozatai még Palaestrinában találták őket, honnan nemsokára Subiaco mentek. Itt kelnek leveleik augusztus 16. és 18-án, melyeket Orbán pápához intéztek. Szeptember 2-án Cellából írnak a pápához, kit mindezen levelekben uroknak ismernek el, őt annak czimezik, s magukat fiainak nevezik.¹⁾ Ugyanily hangon van tartva a szeptember 4-i levél is, mely Sessában kelt, hasonlóképp a pápához intézve. Hanem e levélben már értésére adják a pápának, hogy legközelebb csatlakozni fognak többi társaikhoz.²⁾ Ekkor már tehát inkább hajoltak feléjük, mint a pápa felé. Időközben a bibornokok elhagyták Anagnit s augusztus 27-én Fondiba mentek, azt adván ürügyül, hogy ott biztosabban érzik magukat.³⁾ Egyúttal hathatósabb eszközökhöz nyúltak, hogy olasz társaikat magukhoz vonják. Két állítással találkozunk. Glandève bibornok azt állítja, hogy ő és Vernyo a pápai székre a florenczi bibornokot ajánlották társaiknak, mit ez azonban visszautasított.⁴⁾ Glandève ezzel akarja motiválni az olasz bibornokok csatlakozását. E csatlakozás tényleg szeptember első felében történt meg, Hefele szerint Tibaldeschi bibornoknak szeptember 7-én bekövetkezett halála után.⁵⁾ Nyem ellenben azt állítja, hogy a bibornokok olasz társaikat oly módon birták rá a csatlakozásra, hogy mindegyiköknök megígérték, miszerint reá fognak szavazni.⁶⁾ Ez azonban kevésbé valószínű. Mert arról szó van ugyan, hogy a két fél között, az olaszoknak Fondiba érkezése után tárgyalások folytak köztük, de megállapodásra nem jutottak.⁷⁾ E tárgyalások, úgy látszik, az új conclave módzatai körül mozogtak. Állítólag az olaszok részéről azon ajánlat

¹⁾ Gayet II. 261. old.

²⁾ U. o.

³⁾ Baluze: I. 477. Raynald: 1378. §. 46. Nyem: I. 8.

⁴⁾ Baluze I. 1049. Boulaeus IV. 528. V. ö. Baluze I. 1247.

⁵⁾ Conciliengeschichte VI² 791.

⁶⁾ I. 9.

⁷⁾ Boulaeus IV. 528, Baluze I. 1098. Chron. Siculum 33.

tétetett, hogy compromissum útján választassék a pápa, hat jelölt közül három lenne a francziák közül, a másik három jelölt maguk az olasz bibornokok. De az előterjesztést a többség elvetette, s elhatározta, hogy a választás a rendes úton-módon menjen végbe.¹⁾ Bármint áll a dolog, tény az, hogy Spinelli Miklósnak sikerült mint az anagnii párt megbizottjának, az olasz bibornokokat Fondiba hozni,²⁾ hol ily módon az egész bibornoki testület együtt volt, kivéve az Avignonban időzőket, kiket a csatlakozásra ugyan felszólítottak, de a kikkel egyébként, mint látszik, nagyon keveset törődtek.

Orbán előtt a történetek titokban nem maradtak. Az olasz bibornokok szeptember 4-i leveléből láthatta, hogy közel állnak ők is az elpártoláshoz. Nemsokára el is hagyták őt. Orbán mellett egyedül az öreg Tibaldeschi maradt, ki halála órájáig rendületlenül párhive maradt a pápának. A pápa még mindig remélte, hogy sikerülend a békés megoldás. Tán azt várta, hogy IV. Károly közbenjárásával sikerülni fog a békés kibontakozás, talán még mindig bizott az általános zsinat létrejöttében. Dicséretére legyen mondva, hogy a maga részéről csak akkor tette meg az utolsó lépést, midőn látta, hogy egyáltalán nincs már semmi remény a bonyodalmak megoldására. Helyzete elég szomorú volt; egyedül állott, bibornokai nem voltak — Tibaldeschi szeptember 7-én halt meg — s az egyház ügyeinek vezetésében szokott tanácsosait nélkülözni kellett. Midőn végre látta, hogy a bibornokok az utolsó lépést is megtenni készülnek, akkor elhatározta, hogy a maga részéről is felelni fog nekik. Pár nappal a fondii választás előtt konzisztóriumot tartott a S. Maria in Trastevere templomban, mely alkalommal huszonkilencz új bibornokot nevezett ki.

Ez új bibornokok voltak: Thomasinus de Frignano gradoi patriarcha, Pileus de Prata ravennai érsek, Ferencz pisai érsek praenestei püspök, Gentilis Lukács a későbbi nocera püspök, András perugiai püspök, pater Bonaventura de Padua az ágostoni szerzetesek generálisa, Caracciolo Miklós szicíliai inquisitor, Caraffa Fülöp bolognai archidiaconus, János S. Sabina bibornoka, Fülöp tivolii püspök, Orsini Poncell aversai püspök, Mezzavacca Bertalan

¹⁾ Baluze. I. 1049.

²⁾ Baluze I. 1138, 1139. Gior. Napol. Muratorinál XXI. 1039.

reatei püspök, Rainulf alkanczellár, Alençoni Fülöp jeruzsálemi patriarcha, János prágai érsek, Vilmos szt. Özséb bibornoka, Sabrano Eleazár teatei püspök, Demeter esztergomi érsek, Tarloti Galeottus, Gentilis de Sangro, Colonna Agapet, Lajos diakon, Colonna István és Courtenay Vilmos londoni püspök.¹⁾

Sokan benső összefüggést látnak e creatio és a fondii választás között.²⁾ Azt állítják, hogy Orbán e ténnyel maga kényszerítette a bibornokokat, hogy az új választást megtegyék, megmutatván nekik ezzel, hogy most már ő is szakít a maga részéről velök, s nem hajlandó semminemű egyezkedésre, jöjjön minek jönnie kell. Azonban a két esemény között alig lesz ily összefüggés. Mert a fentebb előadottakból kitűnik, hogy a bibornokok már előbb el voltak határozva az új választás megtartására. A két esemény idejének véletlen összeesése okozta azt, hogy a szeptemberi konzisztóriumot a fondii választás tulajdonképeni okozójának tekintették, de ez alig lesz több a pusztá véletlennél.

Szeptember 20-án gyültek össze a bibornokok a fondii gróf, Onorato Gaetani palotájában, hogy az új conclavet megtartsák. Petrus de Cros camerlengo volt a conclave őre, mely egyébiránt nagyon rövid ideig tartott. Már az első szavazás eredményre vezetett s az urnából Róbert genfi bibornok neve került ki, ki a reá esett választást hosszabb ellenkezés után elfogadta és a VII. Kelemen nevet vette föl, mire ünnepélyesen megkoronáztatott s a pápai trónt elfoglalta.³⁾

Valamivel bővebben szólnak ezen választásról a három olasz bibornok és Petrus de Cros camerlengo, a conclave őre. Az előbbieik szerint szeptember 20-án az ő jelenlétükben, de hozzájárulásuk nélkül — a szavazástól ugyanis tartózkodtak — a jelenlevő 13 bibornok 12 szavazattal — egyikök nem szavazott — megválasztotta Róbert genfi bibornokot, ki a választást el is fogadta. Ők maguk nem szavaztak, ellentmondást sem emeltek a választás ellen, hanem

¹⁾ Baluze I. 478, 1051, 1239. II. 845. Acernói Tamás Muratorinál III. 2. 728. Gayet II. 278. Chron. Riminese Muratorinál XV. 920. Chron. Sanese U. o. 261. Raynald ad an. 1378. §. 102. Nyem I. 12. azt állítja, hogy e konzisztórium a fondii választás után volt.

²⁾ Így pl. Hefele VI² 791. és az előző források egy része.

³⁾ L. a választásról szóló hivatalos iratot Baluze II. 844., hol a bibornokok szeptember 21-ét mondják a conclave napjának.

azt mint kánonszerűleg megtörténtet, érvényesnek ismerték el.¹⁾ Petrus de Cros szerint a limousi bibornok a választás előtt a flórenczi bibornokot, mint a bibornok-püspökök priorját felszólította, hogy nevezzen jelöltet, mit azonban nevezett megtagadott. Erre a limousi bibornok látván, hogy mindegyik a saját nemzetiségéből származót akarna a pápai trónon látni, a genfi bibornokot jelölte, mely jelöléshez a többi bibornok egymásután, minden ellenmondás nélkül, de kivéve a három olasz bibornokot, hozzájárult. Róbert bibornok szabadkozott. Visszautasítá a reá esett választást, magát méltatlannak vallva e méltóságra, de társai unszolására végre mégis elfogadta a pápai tiarát.²⁾

A szakadás ily módon visszavonhatatlanul ki volt mondva. Egyezkedésről többé egyik fél sem akart hallani s a bibornokok kénytelenek voltak a megkezdett uton tovább haladni. Orbán maga is levonta az eseményekből a következtetéseket magára nézve. Azonban feltűnő, hogy aránylag sokáig várt, míg elhatározta, hogy a bibornokok ellen az egyház fegyvereit igénybe veszi. Mi okozta ezen késlekedést nem tudjuk. Okait ki nem fürkészhettük, csak a bevégzett tényekkel állunk szemben. A harc a két pápa közt most megindult; egyikök sem gondolta, hogy annak végét megérni nem fogja. E harc körülményeivel megismertetni, lesz a következő rész feladata.

¹⁾ Gayet II. P. j. 26.

²⁾ Baluze I. 1237.

HARMADIK FEJEZET.

A SCHISMA ELSŐ PHASISAI.

Különböző okok folytak arra be, hogy Orbán a maga részéről nem sujtá azonnal az egyház fegyvereivel az elpártoltakat és ellenfelét. Várt mindaddig, a míg megbizonyosodott abban, hogy az elpártoltak többé vissza nem térnek hozzá.

Beismerte hibáit s belátta, hogy sokban hibázott, s hogy sok tekintetben maga volt oka a szakadásnak. Keserű könyeket hullatott a történetek felett s a mit szigora s ellenséges föllépése által ártott, azt most nyájasság s barátságos modor által iparkodott jóvátenni. Ezen politikát követte az elpártoltakkal szemben. Különféle jelekből meritett erőt s bátorságot, s folyton előtte lebegett a reménykép, hogy az eltántorodottakat magához visszalánczolja.

A kilátások erre, meglehetősen kedvezők voltak. Mert először is, amint látni fogjuk, a katolikus világ nagy része az ő pártján állott. Hozzájárult ehhez, hogy maga VII. Kelemen csak vonakodva fogadta el a reá esett választást, hosszas kérés után. Végezetül pedig az is nagyot nyomott a latban Orbán előtt, hogy VII. Kelemen választása szintén nem látszott teljes egyöntetűnek lenni. S e tekintetben tényleg több oly jelenséget találunk, melyek ezt bizonyítani látszanak. Így láttuk, hogy a három olasz bibornok maga csak elismerte a választás kánonszerű voltát s érvényét, de abban részt nem vettek, votumukkal a választást nem támogatták. Aztán meg az is erősítette Orbánt reményében, hogy VII. Kelemen választásánál a bibornokok nagy része nem saját elhatározásából választott, hanem néhány társa ösztönzésére. Mindezeket összevéve, Orbán úgy okoskodott, hogy ha ezen nagyobb része a kardinalisoknak látja azt, hogy a kereszténység nagy része mellette foglal állást s látja azt, hogy modorában, bánásmódjában is megváltozott, s másfelől ha esetleg a keresztény világ feje-

delmei maguk részéről is lelkükre beszélnek a bibornokoknak, nem lehetetlen, miszerint egyrészők visszatér hozzá. E reménytől ringatva, nem akarta egy elhamarkodott lépéssel az esetleg visszatérőknek a visszatérést megnehezíteni, vagy őket attól egyházi büntetések, vagy egyházi átok által visszariasztani.

S valóban Orbánra nézve a politikai viszonyok is kedvezőleg alakultak. Látni fogjuk alább, hogy mely országok foglaltak állást az egyik vagy másik pápa mellett, s hogy alakult hatalmi kiterjedése s befolyása az egyiknek vagy másinak az egyes országokban. Szerencséje volt Orbánnak, hogy az akkori európai nagyhatalmak két leghatalmasbika: Német- és Magyarország mellette foglalt állást. Ezekhez járult még Anglia és Olaszország, kivéve az utóbbiban a nápolyi királyságot, míg Spanyolország egyelőre semleges állást foglalt el. Igaz, hogy nagyon súlyosan esett a latba, hogy Franciaország kezdettől fogva VII. Kelemenhez pártolt. Valójában csak Franciaország volt az, melytől VI. Orbán félhetett, ez volt leghatalmasabb ellenfele, melylyel a küzdelem nem szűnt meg soha.

Politikailag tehát Orbán helyzete eléggé kedvezőnek volt mondható. Ehhez járult még azon körülmény is, hogy némely európai fejedelem részéről tényleg nem hiányoztak kísérletek, hogy Orbán pártjára visszatérítsék a bibornokokat. E tekintetben elsőben is IV. Károly császár tett sokat, ki még a fondii választás előtt több kísérletet tett, hogy a fenyegető egyházszakadást elhárítsa.

Igy tehát azonnal, midőn VI. Orbán követei a választás megtörténtét s ezzel együtt a bibornokok elpártolását tudtára hozták, azonnal elhatározott szándékkal lépett föl, az egyházszakadást még csirájában elfojtandó. E célból az elszakadt bibornokokhoz azonnal leveleket intézett, melyekben őket komolyan felszólítja, hogy Orbánhoz ismét térjenek vissza. Hivatkozott a bibornokok leveleire, melyben ők maguk ismerik el Orbán választásának jogos voltát, felszólítja őket, hogy az egyház érdekében tartózkodjanak minden botránytól.¹⁾ Midőn pedig a bibornokok Anagniból Fondiba mentek át, tehát már nápolyi területre, magát Johanna királynét kereste föl levelével, arra kérvén őt, hogy maradjon meg VI. Orbán pápa pártján, s tiltsa el vasallusát a fondii gróftól, ki nyíltan az elpártolt bibornokokkal tartott, hogy ezeket támo-

¹⁾ Hefele VI. 790. Egy würzburgi codex, mit Hefele idéz, e levelet szeptember 28-ra teszi.

gassa.¹⁾ De ezzel nem elégedett meg. Leveleivel fölkereste Braunschweigi Ottót, Johanna királynő férjét, hogy a királynéra általa is befolyást gyakoroljon. Felkereste továbbá levélben az európai fejedelmek egy részét, Olaszország egyes hercegeit s uralkodóit, propagandát csinálva Orbán ügyének. Másrésről a Rómában tartózkodó császári követek is megmozgattak mindent, amivel a pápa ügyének használni véltek.²⁾

Az ok, a miért IV. Károly már a fondii választás előtt, annyira buzgólkodott Orbán érdekében, fiának approbatioja volt. Tudjuk, hogy Venczel még 1376-ban választatott meg római császárrá, s hogy azonnal a választás után követek indultak Rómába, a pápa jóváhagyását kinyerni. Ekkor még XI. Gergely ült a pápai trónon, a pápai udvar még Avignonban székelt, de még ez évben utra kelt XI. Gergely Róma felé. 1377. szeptember havában új követség ment Rómába, melynek tagja volt a vissegradi dékán, Konrád is. XI. Gergely időközben meghalt, s Venczel approbatióját, daczára a követek fáradozásainak, nem lehetett tőle megnyerni. Utódjára maradt ez ügynek elintézése is. Midőn aztán VI. Orbán a pápai trónt elfoglalta, a német követek több ízben sürgették Venczel elismerését, de a pápa valamely kibuvót mindig talált. Midőn azonban a bibornokok egyik a másik után ott hagyta a pápai udvart, Orbán is megszeppent. Belátta, hogy pártfogókat kell szereznie, ha magát föntartani akarja. Ezért, hogy a császárt a maga részére vonja, július 26-án ünnepélyesen kimondá Venczel elismerését, fölszólítva egyuttal őt, hogy minél előbb jöjjön Olaszországba.³⁾

A pápai követek e hirrel együtt meghozták a császári udvarba az ellenpárt keletkezésének és magaviseletének hírét is. IV. Károly megdöbbenve fogadta e hirt és méltán. Mert ha az egyházszakadás megtörténik, akkor az eddig elért eredmény is kockán forog. Nem habozott sokáig, s Orbán mellett foglalt állást. Ekkor keltek levelei a bibornokokhoz s Johannához, melyekről föntebb volt szó. De minden fáradozása hiába volt. A fondii választás

¹⁾ Lindner I. 91. Pelzel Karl IV. II. p. 389. Palacky Geschichte von Böhmen III/1. n. 6. 7.

²⁾ Baluze I. 1247.

³⁾ Ezekre nézve I. Lindner I. 91. Weissäcker R. T. A. I. bevezetését és Eschbach értekezését 1—6. oldal.

megtörtént, s utána VII. Kelemen is a császárhoz fordult, jogai elismerése végett. Károly császár azonban nem tért el álláspontjától. Egymásután keltek levelei útnak az ellenpápához, kit lemondásra szólított föl és a többi európai fejedelmekhez, kiket VI. Orbán elismerésére szólított föl.¹⁾ A császár felszólítása VII. Kelemenhez, Lajos magyar király és az ő nevében kelt, s így az akkori Európa két leghatalmasabb fejedelme foglalt volt állást VI. Orbán, mint jogosan megválasztott pápa mellett.²⁾ Csakhogy e föllépés már nem birta a kitört szakadást és küzdelmet csirájában elfojtani, s megindult a hosszú küzdelem, mely csak harminczkilencz év múlva nyert befejezést.

¹⁾ Palacky: Formelbücher II. 27. 30. s 32. Pelzel Karl IV. VII. Urkunden 389. V. ö. ezekre nézve Lindner I. 91.

²⁾ Hefele VI. 792.

HARMADIK KÖNYV.

AZ EURÓPAI ÁLLAMOK ÉS AZ EGYHÁZ-
SZAKADÁS.

BEVEZETÉS.

Áttérünk most az egyházzszakadás történetének legfontosabb szakaszára: miképen viselkedtek az európai fejedelmek a szakadással szemben, s mily állást foglaltak el. Kétséget nem szenved, hogy e kérdés egyike a legfontosabbaknak a schisma történetében. Mert e kérdésben bepillantást nyerünk az európai államok politikai életébe, megismerjük azon indokokokat, melyek az egyes államokat rábirták, hogy pro vagy contra állást foglaljanak ezen nehéz, gyakran egész belső életükre kiható kérdésben. Másfelől a pápai hatalom kiterjedésére úgy politikai, mint tisztán egyházi téren is fölvilágosítást nyerünk.

Két szempontból vehetjük vizsgálat alá az államok viszonyát a pápákhoz. Az egyik a tisztán politikai tény, hogy viselkedtek a fejedelmek és, mint pl. Német- és Franciaországban, vasallusaik a pápákkal szemben. Szóval a politikai momentum az egyik, mely itt fölmerül. Ezzel azonban oly szoros kapcsolatban van, hogy tőle alig választható el, azon kérdés, mily befolyást gyakorolt az egyes országokban az egyik vagy másik pápa egyházi téren. Melyikük conferálta a javadalmakat, s általában az egyházi jurisdictio gyakorlása tisztán egyiköknek, vagy mindkettőjüknek hatalmában állott-e vagy sem. E két kérdés szorosan összeforrt egymással, egyik a másikat mondhatjuk kiegészíti. Az elsőre klasszikus példa gyanánt Franciaországot hozhatnók fel, mely VII. Kelemennek és utódainak legbiztosabb támasza volt, mely ország, ha kellett fegyveresen is érvényt törekedett szerezni jelöltjének Franciaországban, hol VI. Orbánnak pártja alig volt, az egyházi jurisdictio gyakorlása úgyszólván kizárólag az ellenpápát illette meg. Ő nevezte ki az egyházi méltóságokat, ő conferálta a javadalmakat és e ténykedésének jogos voltát, intézkedéseinek helyességét senki sem vonta kétségbe. Másként

állott a dolog oly országokban, hol mindkét pápa birt párttal. Itt a két pápa jogköre, hatalmi befolyásának tere folytonosan változásoknak volt kitéve. Erre nézve a legkiválóbb példa kétségkívül Németország volt, hol ugyan VI. Orbán volt a törvényesen elismert pápa, de nem egy helyen VII. Kelement tartották a jogosan megválasztott pápának. Sőt nem egy helyen kénytelen volt egyik a másiknak a tért átengedni, vagy egymással megosztani.

Előadásunkban főleg az első szempontot fogjuk szem előtt tartani. De a mennyiben, mint említve volt, a két szempont annyira össze van egymással forrva, hogy egyik a másikat formálisan kiegészíti, nem hanyagolhatjuk el a másikat sem, hogy ily módon a két, a római és avignoni obedientia terjedelmét megközelítőleg teljesen feltüntethessük.

NÉMETORSZÁG.

A pápaság és császárság közti viszony, s azon hatalmi álláspont, melyet a német császárság akkoriban Európában elfoglalt, eléggé okadatolják azt, hogy midőn az európai államok álláspontjáról az egyházszakadás ügyében beszélünk, első sorban a német császárság álláspontját vesszük vizsgálat alá. Hajlandók lennénk hinni, hogy egy oly hatalom, minő akkoriban a német császárság még volt, kellő befolyással birt az európai ügyek folyásába, hogy egy oly eseményben, minő a jelen, az európai többi hatalmat saját álláspontjának helyes voltáról meggyőzze, vagy legalább oly befolyással bír, hogy a keletkezett szakadást még csirájában elfojthassa. De látni fogjuk, hogy ez az ábrándképek országába tartozik. Hisz mint az alábbiakból ki fog tűnni, a császár még saját birodalmában sem volt képes a jogosan választott pápát mindenkiel elismertetni, hogy sikerülhetett volna ez neki Európában, daczára, hogy fejedelemtársai lehatalmasbika, Lajos magyar király is szövetkezett vele.

IV. Károly császár meghalt, alig hogy a fondii választás megtörtént. Fia Venczel atyai örökség gyanánt vette át e kérdés eldöntését is. Álláspontját már atyjának magatartása precseálta neki, az atya által folytatott politikától ő sem térhetett el, főkép saját érdeke szempontjából nem.

Említettük, hogy IV. Károly mennyire szíven viselte az egyházszakadás békés utoni elintézését. Láttuk, hogy még mielőtt a fondii választás megtörtént, közvetlenül a bibornokok elpártolása után, mir len lehetőt megtőn, hogy az elpártoltakat urukhoz visszavezesse. Ekkor keltek levelei a bibornokokhoz és Johanna nápolyi királynőhöz, melyekben ezeket VI. Orbán pártján megtartani

igyekezett, s különösen utóbbi révén a bibornokok leghatalmasb pártfogójára, a fondii grófra igyekezett hatni. Láttuk azonban, hogy ez igyekezetei teljesen kárba veszttek.

Az 1376-iki birodalmi gyűlés Venczelt ünnepélyesen római királylyá választotta. Követség ment XI. Gergely udvarába, mely a választást a pápának tudomására hozza, s az approbatiót Venczel részére megnyerje. A követség tagjai Eckard wormsi püspök,¹⁾ Katzenellenbogeni Eberhard gróf és Geisenheimi Konrád speyeri dekán voltak. E követek voltak megbízva a pápának a választófejedelmek levelét átadni, melyben Venczelnek római királylyá történt megválasztását vele tudatják s őt kérik, hogy őt mint választott királyt elismerje, s őt annak idején császárrá koronázza.²⁾

Hogy mily fontos ügy volt e választás Németországra nézve, az ismeretes. Tudjuk, hogy itt egy elv megmentése forgott szóban, mely IV. Károly alatt az arany bullában nyert kifejezést. E bulla határozata szerint a római király választása és koronázása kizárólag Németország ügye, abba a pápának befolyása nincs. Venczel választása az első lépés volt ez elv megszilárdítására. Könnyen érthető, hogy az avignoni udvar rémülve fogadta 1375-ben IV. Károly terveit, hogy fiát még az ő életében római császárrá választatja. Mert a pápai udvarnak legkevésbé feküdt érdekében, hogy a választási királyság, mely a legingadozóbb alapokon épült, szilárd alappal bíró örökösödési monarchiává változzék át. Érthető, hogy ennek fejében oly concessiókat követelt a pápai udvar, hogy ha ezeket a császár teljesíti, az arany bulla határozata daczára, megint csak ott lett volna a választási elv, hol előbb.

Messze vezetne tárgyunktól, ha azon tárgyalásokba bocsátkoznánk be, melyeket a két udvar ez ügyben folytatott. A curia nem utasíthatta vissza kereken a császárt, mert ugyanekkor merült föl ismét a Rómába való visszatérés terve, tehát tanácsos volt a császárral jó lábon állni. Időközben 1376-ban megtörtént a császár-választás, utána pedig július 6-án a koronázás Aachenben, anélkül, hogy bevárták volna a pápai approbatiót. Az arany bulla-

¹⁾ L. róla ujabbán Wiemann értekezését Eckard von Ders, Bischof von Worms 1370—1405. Halle a/5. 1893.

²⁾ Lindner I. 42.

ban kimondott elv ilyformán győzedelmeskedett, s Venczel a római királyi czimet minden pápai tilalom daczára használta. Emellett azonban a tárgyalások a két udvar között folytonosan folyamatban voltak, bővebbet róluk nem igen tudunk. Az ügy ki tudja meddig elhúzódott volna, ha közbe nem jő a curia átköltözése Avignonból Rómába.

Láttuk, hogy XI. Gergely helyzete Rómában nem volt teljesen nyugodt és biztos. Önkéntelenül értetődik, hogy támaszt keresett a curia, melytől esetleges bajok alkalmából segílyt nyerjen. Ösztönszerűleg a császár felé fordítá szemeit, s így az alkudozások az approbatio ügyében újból megindultak. 1377. ápril havában bekérte a curia az iratokat, melyek Károly és Venczel választására vonatkoztak. Szeptember hó második felében Galehard spoletói püspök megjelent a császári udvarnál, hogy az ügyet végleg elintézzék. A curia most már csak azt követelte, hogy állítson ki a császár egy okmányt, mely jóval a választás terminusa előtt legyen keltezve, s melyben a pápa beleegyezését kéri, hogy a választás megtörténjék. Ennek megfelelőleg a curia egy iratot állít ki, mely legalább egy hónappal a választás előtt keltezve, a kért beleegyezést megadja. Követelte továbbá, hogy Károly és Venczel esküdjenek meg, miszerint arra fognak törekedni, hogy ezentúl a császár életében utódja nem fog megválasztatni. Végre kívánta, hogy a Venczel által esküvel megerősített IV. Károly és VII. Henrik-féle esküiratok, melyeket a császári követ ismét magával vitt volt, ismét visszaadassanak.

E pontok közül Károly császár az elsőt teljesítette, továbbá szeptember 23-án esküvel fogadta, hogy a míg ő császár marad, vagy fia Venczel, nem fognak arra törekedni, hogy utódjuk még életükben megválasztassék. Ezen engedményeket tette Károly, melyekkel követe Wesel Konrád Rómába indult. Igaz, hogy ezen kívül nevezett követ még oly érvet is vitt magával, mely sokkal biztosabban hatott, t. i. 40,000 flórenczi forintot. A követ utrakeltét azonban a rosز időjárás megakadályozá, úgy hogy csak 1378. elején érkezett a német követség Rómába. A pápa nem volt teljesen kielégítve, keveselte, hogy csak Károly adta meg a kért garantiákat, Venczel ellenben nem. Végre is engedett annyiban, hogy februárban megígérte, miszerint a kért approbatiot meg fogja ugyan adni, de a róla szóló oklevelet addig, míg a Venczeltől kértek meg nem érkeznek, kiállítani nem fogja. Pár

hétten rá Gergely ravatalon feküdt, az ügy elintézését utódjára hagyva örökül.

A most bekövetkezett viszonyokról már fentebb volt szó. Említettük azt is, hogy VI. Orbán tényleg elődje nyomdokait követte Venczel elismerése ügyében. Huzta-halasztotta az elismerés kimondását ő is, alkalmasint keveselvén a Károly által elődjének tett engedményeket s remélvén, hogy nagyobbakat eszközölhet még ki. Ki tudja meddig húzódott volna el az ügy, ha véletlenül közbe nem jő a bibornokok elpártolása, mely Orbánt arra bírta, hogy támaszt keresve, a császár kívánságát teljesítse. Ezzel szemben Orbán pápa is megpuhult, s midőn az elpártolt bibornokok végre olasz társaikat is magukhoz csitálták Anagniba, teljesen beadta a kulcsot és július 26-án ünnepélyesen nyilvános konzisztóriumban proklamálta Venczelt, sürgősen felhíván őt, hogy jöjjön Olaszországba. Július 29-én Tivoliban kelt a pápai bulla, melyben ezt Orbán Venczelrel közölte, s melyet egy külön küldöttség, melynek tagjai Pavo polai (?) püspök, Caraffa Károly és Branchasius Károly voltak, vitt meg Venczelnek.¹⁾

Igy tehát az elismerés, melynek elnyeréséért annyi tárgyalás folyt volt, tényleg megtörtént. De mint érintettük, a pápai küldöttség útján Károly értesült egyuttal a bibornokok pártállásáról, s ez újabb gondot okozott neki. De minden igyekezete, hogy a keletkező szakadást elfojthassa, hajótörést szenvedett. Megérte még a fondii választást, még maga adhatta meg utódjának, Venczelnek az útmutatást arra, hogy a bekövetkezendő szakadásban hogy viselkedjék. Kevéssel rá november 29-én Prágában meghalt.

Vegyük már most közelebbről vizsgálat alá a német udvar magaviseletét és eljárását a schismában.

Alighogy a bibornokok elpártolásáról szóló hirt Károly megkapta, azonnal tisztában volt álláspontjával. A császári politika a curiának Rómába történt visszahelyezésével legfényesebb diadalát aratta. Másfelől ha a szakadás tényleg beáll, újból ott kisért az avignoni pápaságnak a császárságra nézve oly vésztes réme. Ezért Károly minden erejét megfeszíté, hogy ezt meghiusítsa. Említettük volt fentebb leveleit, melyeket ez ügyben írt. Ebbeli törekvé-

¹⁾ Lehet Polignanoi püspök is, a R. T. A. I. 92. szám alatti levélben episcopus Polomanensis áll, L. e tárgyalásokra nézve Lindner I. 55—57. és a R. T. A. I. kötete bevezetését. V. ö. ugyanott az idézett számú levelet.

sében fia Venczel is gyámolitotta őt. Birjuk levelét, melyet az Anagniban időző bibornokokhoz intézett, s melyben őket emlékezteti azon kötelességekre, melyeket mint az egyház oszlopos tagjai teljesíteni kötelesek.¹⁾ Korholja őket, hogy már hosszú idő óta, az egyháznak mérhetetlen kárára, távol tartják magukat Orbántól s felszólítja őket, emlékeztetve Isten haragjára s büntetésére, hogy térjenek vissza Rómába, s engedelmeskedjenek uruknak. Azon körülményből, hogy e levél csak a bibornokok eltávozásáról, de nem az általok kiadott protestatióról szól, Loserth, e levél kiadója azt következteti, hogy e levél május vége és augusztus 9. közt íratott.²⁾

De tudjuk az események fejlődéséből, hogy Venczel ezen irata is hatáskülső volt. A szakadás teljessé vált. Julius 20-án a bibornokok megidézék olasz társaikat, Orbán választását kirozszakoltnak, s mint ilyet érvénytelennek jelentve ki. Augusztus 20-án kelt declaratiojuk ez ügyben, 9-én pedig tiltakoznak az egész kereszténység színe előtt, az általok megejtett választásról.³⁾

Úgy a pápa, mint a császár részén sok volt kockára téve. A két fél közötti feszült viszony a körülmények kényszerítő ereje folytán, mindinkább lazulni kezdett. Az approbatio a pápa részéről megtörtént és ezt a császárnak egy küldöttség tudomására hozta, mely egyuttal a beállott szakadásról is referált. Másrészről a császár beláthatta, hogy eddigi eljárása nem vezetett sikerre, és ha a schisma terjedését meggátolni akarja, nyomósabban kell föllépnie.

Miután a levélbeli megkeresések a bibornokokhoz és a keresztény fejedelmekhez nem használtak semmit, a császár, hogy föllépésének a pápa érdekében nagyobb hatályt szerezzen, a birodalmi rendhez fordult, hogy őt ebbeli törekvésében támogassák. Erre alkalom kínálkozott a nürnbergi augusztus-szeptemberben tartott birodalmi gyűlésen. E gyűlésen a császár terve szerint Lamprecht bambergi püspöknek jutott a feladat, előterjeszteni a császár tervét: mondja ki a gyűlés, hogy VI. Orbánnak engedelmességet fogad a birodalom, mellette állást foglal és a bibor-

¹⁾ Loserth Archiv f. K. Österr. Geschquellen LV. n. 28.

²⁾ U. o.

³⁾ Fentebb idézve.

nokok eljárását rosztalja. E propositiókat Károly egy memorandumban foglalta össze, melynek két főpontja volt, hogy VI. Orbán választása kánonilag kifogástalan, s ennek fejtegetése, másodsorban pedig azon indítvány, hogy a rendek foglaljanak Orbán mellett állást.¹⁾

A sarkalatos pont, mely körül az egész memorandum forgott, VI. Orbánnak a rendek általi elismerése volt. Mindaz, amit a memorandum még tartalmaz, csak arra szolgált, hogy az elismerés ellen netán emelendő kifogásokat érvényüktől megfoszsza. Hogy mennyire szíven feködt a császárnak az elismerés, mutatja az instrukciónak (memorandumnak) azon passusa, mely Lamprechtnek meghagyja, hogy még mielőtt az indítvány tárgyalás alá vétetik, informálja a jelenlevő fejedelmeket egyenkint az ügy állásáról,²⁾ ily módon akarván javaslata elfogadását előre is biztosítani. Maga az instrukció lényege különben a következő.

Bevallott célja az utasításnak VI. Orbán elismertetése az egész birodalomban volt. Miután ez volt a cél, melyre Károly a bambergi püspök útján törekedett, ennek megfelelőleg a beszéd kiinduló pontja VI. Orbán választásának érvényes, kánonszerű volta hangsúlyoztatott, mely tekintetben a püspök kezei között volt a bibornokok 1378. május 8-iki levele az európai fejedelmekhez és az Angyalvárba menekült bibornokok ápril 9-iki fölhatalmazása. Az utasítás hangsúlyozza, hogy a bibornokok egész magaviselete utal arra, miszerint VI. Orbánt elismerték, neki tanácscsal szolgáltak, sőt őt nemcsak magaviseletük által ismerték el, hanem a császárhoz intézett levelekben is mint érvényesen választott pápáról szóltak. Kiemeli az utasítás különösen azon okokat, melyek a bibornokokat arra birták, hogy Orbántól elpártoljanak. Mint ilyenek főleg Orbán szemrehányásai a bibornokok irányában, vonakodása a pápai széket Avignonba áthelyezni, és a bibornokok abbeli reményének, hogy befolyásukat továbbra is érvényesíthetik, meghiusulta említettnek. Ezzel kapcsolatosan egyes kifogások, melyek a választás ellen emeltettek, s melyek úgy látszik, az instrukció szerkesztőjének nagy számban álltak rendelkezésére, megczáfoltatnak. Ezek után áttér a tulajdonké-

¹⁾ A bambergi püspök részére a császár által kiállított memorandumot közölte Eschbach i. h. 77—80. oldal.

²⁾ »Primo exponatur cuilibet per se...« Eschbach p. 77.

peni czélra, VI. Orbán elismertetésére, kijelentvén, hogy senki az új érsekek vagy püspökök közül nem nyerendi el a király részéről a regáliákat, ha nem VI. Orbántól nyerte el a megerősítést. Ennek következtében felhivatnak az összes választók, egyházi és világi fejedelmek, hogy a császár és a király példáját követve, csatlakozzanak VI. Orbánhoz, s vessék közre magokat a szakadás megszüntetése végett. Ezen támogatás fejében a pápa megígéri, hogy a birodalom egyháznagyainak panaszait lehetőleg orvosolni fogja, s hogy a birodalom birtokait minden csonkítás ellen megvédendi.¹⁾

Látjuk ebből, hogy a propositiók határozott szavakkal harczoltak Orbán elismerése mellett. Károly császár, midőn e propositiók alapján a birodalmi gyűlés határozatát óhajtotta provokálni VI. Orbán mellett, egyuttal követendő normát akart felállítani utódja részére, meg akarván előtte jelölni az utat, melyet az egyházpolitikában kövessen.

Nézzük már most, mennyiben érte el Károly az idézett propositiókkal célját. Erre nézve pozitív bizonyítékunk nincsen. Annyit tudunk, hogy a birodalmi gyűlés szeptember elején véget ért; Károly császár még e hó 5-én Nürnbergben volt.²⁾ Onnan Prágába ment, honnan szeptember 25-én egy levelet intézett a bibornokokhoz, melynek átadásával Damerow Tivadar krakkói prépostot bizta meg, ki egyuttal szóbeli úton bővebb felvilágosításokkal volt nekik szolgálendő.³⁾ E levélben szemökre hányja elpártolásukat, és kemény szavakkal rója meg ingatagságukat, kik elpártolnak azon pápától, kit ők maguk ismertek el jogosan megválasztottnak. Végül felhívja őket, hogy hagyjanak fel viszályukkal a pápával és térjenek vissza VI. Orbánhoz.

Ezen levél szövegéből következtetést lehet vonni a császár egyházpolitikai javaslatainak sorsára, ha azt a Lamprechtnek adott instrukciókkal összehasonlítjuk. Fel kell tűnni mindenekelőtt az utóbbiban, hogy ott a császár azon szándékát fejezi ki, hogy a birodalmi gyűlésből fog levelet a bibornokokhoz intézni, s kifejezi azon óhaját, hogy a választó-fejedelmek is tegyenek hasonlót.

¹⁾ L. az instrukció szövegét, Eschbach i. h. 77—80.

²⁾ Böhmer: Regesta imperii 5939, 5940.

³⁾ Palacky: Über Formelbücher 2. VI. n. 15. Pelzel l. c. 347. A követ nevét először közli Eschbach i. h. 9. oldal 2. jegyzetben.

Ezzel szemben az említett levélben sehol említést nem tesz a császár a birodalmi rendek ilyfajta határozatáról. Mindaz, mit mond, olyannak tűnik, mintha a császár saját kezdeményezéséből fakadna. Több mint valószínű tehát, hogy az egyházpolitika kérdésében a rendek között határozat nem jött létre, és hogy a császárnak VI. Orbán elismertetésére célzó indítványa vissza lőn vetve.¹⁾

Ami a szeptember 25-én kelt levelet illeti, Eschbach azt véli, hogy e levelet tulajdonképpen már a birodalmi gyűlés alatt és a rendek hasonló tartalmu levelével óhajtotta a császár elküldeni és hogy e célból a levél tartalmát a rendeknek is tudomására hozták. Más szóval Eschbach azt véli, hogy úgy ezen: a császár levelét, mint egy másik, mely a rendek nevében szólt, a kancellária már előre elkészítette volt, hogy a beálló alkalommal mindjárt elküldhetők legyenek. Miután azonban határozat létre nem jött, a levelek visszavándoroltak a kancellária levéltárába, Károly császár szeptember 25-én kelt levele azonban az eredeti fogalmazvány szerint készült, csak hogy mindaz a mi a birodalmi gyűlésre és a rendek határozatára vonatkozott, belőle kimaradt.²⁾

Eschbach ezen okoskodása elég tetszetős és tagadhatatlanul megfejt a levél későbbi keltét, és azt a hasonlóságot, mely a levél szövege és az instrukcióé közt néhány helyen észlelhető.³⁾ Azonban közelebbről vizsgálva a dolgot, egy kissé más színben tűnik az föl. Legelsőben is arra kell figyelmeztetnünk, hogy a nürnbergi birodalmi gyűlés irományai között nem találunk utalást arra, hogy e gyűlésen az egyházi kérdéssel a Károly által optált irányban foglalkoztak volna. Igaz ugyan, hogy ezt Eschbach sem mondja, s általában ha erről említés lenne az irományok között, említés történnék arról is, hogy jött-e létre, s mily irányban jött létre birodalmi gyűlési határozat. Ha ezt pedig tudnánk, akkor Eschbach okoskodása is fölösleges lenne. Csak hogy feltűnő lenne, hogy egy oly fontos ügyről, minő ez volt, sehol ne történjék említés, ha az az ügy valóban tárgyalás alá került. E tekintetben két eset áll előttünk. Meglehet, hogy az ügyet az instrukció értelmében Lamprecht bizalmasan beszélte meg az egyes

¹⁾ Eschbach p. 8—10.

²⁾ Eschbach p. 11.

³⁾ Erre nézve l. példákat Eschbachnál l. c. 11.

fejedelmekkel, s ezeknél e kérdésben oly ellenzésre talált, hogy a császár jobbnak látta a dologgal a gyűlésen elő nem állani. Csakhogy azt bajos ám elképzelni, hogy a rendek annyira ellenségesen viselkedtek volna a császár ily értelmű propositiói ellen. Hiszen akkor még egyáltalán nem lehetett tudni, hogy az elszakadt bibornokok mily lépésre fogják magukat elhatározni: visszatérnek-e az elhagyott pápához, vagy ellenpápát választanak-e. Így tehát azt sem lehet mondani, hogy a rendeket a saját érdekük vezette volna abban, hogy a császár előterjesztéseit elejtsék, hisz elmúltak már az idők, midőn a pápai trón betöltésekor támadt küzdelmekben a birodalom rendei saját javukra működhettek. A másik eset az, hogy az ügy sem a gyűlésen, sem pedig a rendek között bizalmasan nem fordult elő, ezzel azt akarván mondani, hogy Károly megbizta Lamprechtet, hogy készítse elő a talajt a kérdés tárgyalására, de hogy valami közbejött dolog rábirta őt arra, hogy az egész kérdést elejtse, s így az instrukció megmaradt instrukciónak, de az ügy, melyért fogalmaztatott, pedig szóba sem került.

Megvalljuk, hogy e két eset közül az utóbbi sokkal valószínűbbnek látszik előttünk. Persze az, hogy mi birta rá Károlyt, hogy a szóban forgó ügyet elejtse, csak gyanításnak képezheti tárgyát. E tekintetben a hypothesiseknek oly tág tere nyílik, hogy abba nem is bocsátkozunk be. Valójában akárhányszor találunk rá példát, hogy valamely ügyet, melyre nézve minden előkészületet megtettek, egyszerre elejtenek. Így lehetett ez esetben is. Ami pedig végre a szeptember 25-i levelet illeti, arra nézve Eschbach okoskodása, hogy az az instrukció szövegére támaszkodva íródott, magában véve nagyon helyes, tekintve a két szöveg közti hasonlatot nem egy helyen. Az a kérdés, hogy vajon a szeptember 25-i levél az eredeti fogalmazvány alapján készült, és csak a birodalmi gyűlésre vonatkozó passzusokat hagyta ki a kancellária, mint Eschbach állítja, vagy pedig, hogy ily fogalmazvány nem is létezett, és csak a későbbi fogalmazásnál vettek át az instrukcióból egyes kifejezéseket, diplomatikai tekintetben elég fontossággal bírna, de a jelen ügyre nézve döntő jelleggel nem bír.

Akárhogy áll is a dolog, világosan mutatja a fönmaradt császári instrukció, hogy a császár az egyházpolitikai ügyben már egy a priori határozatot akart létrehozni. Lelki szemeivel előre látta a kitörendő küzdelmet, s útmutatást akart utódjának adni, hogy a

kitörni készülő nagy harczban mily állást foglaljon el. De óvni akarta a bibornokokat is az utolsó következmények levonásától. Meg akarta nekik előre mutatni, hogy egy bekövetkezendő egyházszakadás Németországot mely párton fogja találni. E cél vezette őt a szeptember 25-i levél megírásánál is: új kísérletet tenni a fenyegető harcz elfojtására. Csakhogy amitől félt, amit csirájában el akart fojtani, az akkor, midőn levele utnak indult, már bekövetkezett. Őt nappal előbb ment végbe a fondii választás. A kereszténységnek ismét két feje volt. Pár hóval reá meghalt Károly császár, utódjára hagyván örökségül a kérdést, hogy viselje magát a birodalom az új schismával szemben.

II.

A kitört egyházszakadás újból visszaidézni látszott azon szomorú állapotokat, melyeknek okozója egy ily esemény mindig volt. A közélet akkoriban még nem tépte szét azon köteléket, mely az egyházhoz fűzte. Ugy a politika, mint az egyház terén és az utóbbi kapcsán a közéletben is kimondhatatlan zavarok és viszályok kútforrásává vált a szakadás. Senki sem tudta, ki az érvényesen választott pápa. Egyháztudósok, jogászok veszekedtek az egyik vagy másik választás érvényes volta fölött, de egyik sem birta a másikat álláspontja helyességéről meggyőzni. Még mélyebb behatása volt e kérdésnek a közélet terén. A számításnak, a személyes intrikáknak tág terét nyitotta meg a bekövetkezett schisma. Az egyházi élet terén sem alakulhattak jobban a viszonyok. Látni fogjuk a következőkben, hogy hányszor változtatták álláspontjukat magas egyházi méltóságok is a szerint, a amint ezt érdekük megkívánni látszott. Egy szóval beláthatatlan zavarok fenyegették az országok belnyugalmát, s hosszas küzdelmekre nyílt kilátás. Minden attól függött, hogy mily állást foglalnak el legelső alkalommal az irányadó körök. De ez elvégre nem volt elégséges. A partikularis, személyes érdekek is sok tekintetben közrejátszottak. Látni fogjuk, hogy pl. Magyarországon, hol Lajos király azonnal állást foglalt VI. Orbán mellett, az ellenpápa befolyást alig gyakorolt. Ellenben Németország, melynek uralkodói szintén már a priori VI. Orbán mellett nyilatkoztak, bizony nagyon gyakorta látta a két pápa hiveit, sokszor egy azon falak között, viszályba keveredve.

Venczel előtt az út, melyet követnie kellett, már atyja eljárása által, előre meg volt határozva. Nem is habozott ezen utra lépni, és atyja politikáját az egyházi téren tovább folytatni. De nemcsak az atyja iránti pietás — mint ezt minden, a schismát érintő levelében hangoztatá — kényszeríté őt, hogy ez uton tovább haladjon. Kötve volt saját adott szava által. Hiszen levelében, melyet 1378. május és augusztus hava között az Anagniban lévő bibornokokhoz intézett, Orbán mellett foglalt állást. Folytatnia kellett e megkezdett utat, hacsak nem akart szószegőnek feltűnni, és ami azon korban sokkal többet nyomott a latban, ha a haeresis vádját nem akarta atyjára és magára vonni.

Pedig nem hiányzott direkt és indirekt kísérlet Venczelt Orbán pápa pártjától elvonni. Maga VII. Kelemen nyujtotta neki a kezét, hogy az átmenést pártjára megkönnyítse. Emlékezzünk, hogy Orbán pápa Venczelnek a kért megerősítést csak vonakodva adta meg, s csakis akkor, midőn a körülmények által volt kényszerítve támaszt keresni magának, hogy magát pápai trónján fönn-tarthassa. S még akkor is mindenféle kifogásokkal s föltételekkel sánczolta körül magát, míg az approbiatiót kimondá. Ezzel szemben VII. Kelemen minden nehézség nélkül, motu proprio adja meg Venczelnek az elismerést és megígéri neki a császárrá való koronáztatást.¹⁾ Az is nagy előnyt ígért a császárnak, hogy a pápa így minden föltétel nélkül bocsátkozik vele alkudozásba. Ehhez járult még, hogy a birodalomban korántsem volt VI. Orbán korlátlanul elismerve. Számos példa van rá, hogy VII. Kelemen ép oly jogokat gyakorolt a birodalomban, mint ellenfele. Így pl. a mainzi érsek, Nassaui Adolf maga is VII. Kelemen pártján állott, és tőle kapta a palliumot és a megerősítést.²⁾ Különben magában Csehországban, Venczel saját országában VII. Kelemen erős párttal birt. Látni fogjuk, hogy az ellenpápa mindenütt birt hivekkel, kik nem is az alacsony állású egyháziak köréből valók voltak. Sőt a király követe maga, Wesel Konrád, ki VI. Orbán választásakor Rómában volt, később az ellenpápához pártolt át.³⁾

Nem kevésbé törekedett Venczelt VII. Kelemen részére

¹⁾ R. T. A. p. 149—151.

²⁾ Kummer: Die Bischofswahlen etc. 67.

³⁾ L. protestatióját Gayet II. P. j. 169. s kk.

megnyerni V. Károly francia király. Ő maga VII. Kelemen pártjára állott és V. Károlyt követség útján felszólította, hogy hasonlóan cselekedjék.¹⁾ IV. Károlynál czélt nem ért. Az 1379. február-márcziusi birodalmi gyűlésen újból megjelentek a francia király követei, s most már Venczelt iparkodtak megtéríteni. E követségről kapcsolatban a birodalmi gyűléssel, melyen jelen voltak, még alább lesz szó, egyelőre elég annak konstatálása, hogy a francia király követsége sem ért el semmit.

Mint látjuk, elég kísérlet tétetett Venczelt VI. Orbán pártjáról elvonni. Igaz, hogy egyik sem érte el a kívánt czélt. De nem lehet csodálni, hogy ezen folytonos kísérletek s az akkori zavaros viszonyok között komolyan fölmerült azon hír, hogy a császár is az ellenpápa pártjára állott. Főntebb szólottunk már egy ily hírről. Határozottabb formába van egy másik ily verzió öltöztetve, mely szerint az 1378. év nyarán a két császár követeket küldött a francia királyhoz, kik vele az egyház ügyében értekeztek. Ugyanekkor követek érkeztek a francia udvarba a magyar, a skót és a spanyol király részéről. V. Károly francia királynak azután sikerült is nevezett követek küldőit VII. Kelemen pápa pártjára vonni. E tényről egy memorandum világosit föl minket, melynek szerzői a Kelemen megválasztó bibornokok voltak. Mint ez iratból kitűnik, a bibornokok annyira biztak a francia király befolyásában, hogy szentül hitték, miszerint bármily állást foglal is el a schisma ügyében, a többi említett fejedelmek őt követni fogják.²⁾

Azonban a bibornokoknak s az ellenpártnak csakhamar be kellett látni, hogy csak álmkép az, miben magukat ringatták, hogy Kelemennek pártjára vonhatják a császárt és a többi fejedelmeket. Venczel megmaradt az atya által elébe kiszabott kijelölt úton, melyre tán nem annyira a pietás atya iránt, mint inkább számítás és politika birták rá.

Midőn a fondii választás hire IV. Károlyhoz elérkezett, azonnal újult erővel látott hozzá a császár, hogy a szakadás elterjedését meggátolja. Követeket küldött az európai fejedelmekhez, felszólítva azokat, hogy Orbán pápa mellett, mint aki teljes jog-

¹⁾ Les grandes chroniques de France etc. VI. 95. V. ö. Gottlob: Karls IV. private und politische Beziehungen zu Frankreich. Innsbruck, 1893.

²⁾ Valois: Le grand schisme en Allemagne R. Quschr. 1893. 108. oldal, jegyzet.

gal birja a pápai trónt, hiven kitartsanak. Megküldé nekik hiteles másolatban a bibornokoknak május 8-án kelt és ő hozzá intézett levelét, melyben Orbánt egyhangulag, minden pressiótól menten megválasztott pápának jelenték ki. Saját és 14 más fejedelem pecsétjével megerősítve egy ily másolatot, azt a Sz. Péter bazilika kapujára függeszteté ki, hogy így urbi et orbi publikálva legyen a bibornokok levele, ugyanazoké, kik a levelükben foglaltakat később megtagadták. Sajnos nem ismerjük leveleit, melyeket ez ügyben a keresztény fejedelmekhez írt. Lajos magyar királylyal együtt mindjárt a schisma kitörése után felszólítá VII. Kelement, hogy lépjen vissza Orbánnal, a jogosan megválasztott pápával szemben.¹⁾ Meglehet, hogy ha Károly tovább él, sikerül neki az egyházszakadást megszüntetni, akár diplomatai uton, akár, amit akkoriban sokan az egyedüli megoldásnak tekintettek, egy általános zsinat útján. De halála véget vetett törekvéseinek. A vezérszerep a küzdelemben fiára, Venczelre maradt.

Midőn IV. Károly szemeit lehunyta, a harcz a két pápa között már kitört volt. A pártok nagyjából már megalakultak volt, s az európai hatalmak is többé-kevésbé már praeciseálták álláspontjukat e küzdelmekkel szemben. A német birodalom is, habár hivatalos formában még nem, VI. Orbán mellett nyilatkozott. Láttuk, hogy IV. Károly az 1378. augusztus-szeptemberi nürnbergi gyűlésen megkísérlte, vagy legalább szándékában volt megkísérteni, hogy a rendeket rábirja, hogy VI. Orbán mellett eleve nyilatkozzanak. Tudjuk, hogy e tervből semmi sem lett. Kétségtelen, hogy ha IV. Károly tovább él, az ünnepélyes nyilatkozat a törvényes pápa mellett el nem marad. Így Venczelre maradt ez is.

Nemsokára atyja halála után deczember 17-én birodalmi gyűlést hirdetett 1379. január 8-ra Nürnbergbe.²⁾ Különböző okok késleltették azonban a király elutazását, ki január 12-én még csak Weidenben volt.³⁾ Kevéssel rá, január 21-én Nürnbergből a gyűlést február 13-ra napolja el és színhelyét Nürnbergből Frankfurtba teszi át.⁴⁾

¹⁾ Hefele VI. 792.

²⁾ R. T. A. I. No. 126.

³⁾ Lindner I. 429.

⁴⁾ R. T. A. I. No. 128.

A birodalmi gyűlés tárgyát a meghívók szerint a belbéke és rend biztosítása képezte.¹⁾ Az egyházi kérdéstről Venczel a meghívókban említést nem tesz. De nem lehetetlen, hogy már Venczel nürnbergi tartózkodása alatt e kérdés szóba került. Az egyházi kérdés mellőzése a meghívó levelekben arra lenne magyarázható, hogy Venczel, szem előtt tartván atyja kudarczát, az elmúlt esztendőben tartott gyűlésen nem is szándékozott e kérdést a gyűlésen tárgyalás alá venni. Venczel egy levele, melyet Nürnbergből a boroszlói káptalanhoz intézett, s melyben meghagyja nekik, hogy Theodericust, ki VII. Kelemtől szenteltette föl magát boroszlói püspökké, városukból üzzék ki, azt engedné következtetni, hogy már itt, az előzetes tanácskozás alkalmával, tárgyalás alá vették az ügyet. Bármint áll a dolog, annyi bizonyos, hogy itt e gyűlésen, jobban előtanácskozásban, végleges határozatot nem hoztak.

Február 10. után Venczel elhagyta Nürnberget, 18-án Frankfurtban találjuk őt, hol a tanácskozások nemsokára megkezdődtek.²⁾ A mint látszik, a tárgyalások során legelső helyen az egyházi kérdés szerepelt. Erre enged következtetni, hogy a gyűlési végzések közt legelsőben is — február 27-én — a VI. Orbánt elismerő okmány állítatott ki.

Eléggé feltűnő, hogy e gyűlésen sem VI. Orbán, sem az ellenpápa VII. Kelemen, nem voltak képviselve. Pileus de Prata bibornok, VI. Orbán követe, a birodalom keleti részeiben tartózkodott. Pileus, kit Orbán még 1378-ban Németország és az attól keletre fekvő tartományokba küldött, 1378. december 14. Venczelében volt, honnan elsőben is Magyarország felé vette útját,³⁾ hogy a biborkalapot az esztergomi érseknek átnyujtsa. Február 19-én Bécsben volt, márczius 6-án Kuttenbergben Erzsébet császárné jelenlétében, János prágai érseknek adta át a bibornoki kalapot.⁴⁾ Jelen tehát a gyűlésen nem volt, noha Ruprecht pfalzi gróf 1379-ben kelt opiniója erre enged következtetni. Ámde a Pessina által említettek szerint kétségen kívül van, hogy nem volt jelen. Sőt a frankfurti városi számlákban sem fordul elő Pileus neve február-

¹⁾ »Zu bestellen in dem heiligen Romischen reiche friede und gemach« mondja az 1378. decz. 17-iki meghívó.

²⁾ Lindner I. 429.

³⁾ Lindner I. 94.

⁴⁾ Lindner a Forschungen zur dt. Gesch. XIX. kötetében 54.

ban, hanem csak a szeptemberi számadásokban emlittetik először.¹⁾

VII. Kelemen ellenpápa érdekeit direkt követség nem képviselte. Ő maga követet nem küldött a gyűlésre, hanem némi tekintetben pótolta ezt a francia király, V. Károly által küldött követség, melynek bevallott célja ugyan nem ez volt. A hivatalos ok, mely miatt a követség megjelent, — mint ez mondván volt — I. Ruprecht pfalzi választó-fejedelem unokaöccse, Pipan Ruprecht és Katalin V. Károly francia király leánya közti házasság kötése volt. Február 20-án kelt e tényről az ünnepélyes oklevél.²⁾ A második ilyenmű megbízás volt a szövetség létrehozása a francia király és a jülichi hercegek között az angol király ellen. Ezen szövetség létre is jött. Az ünnepélyes oklevél e tényről 1379. márczius 23-án Aix-la-Chapelle-ban kelt.³⁾ A francia követség tagjai voltak Aimericus párizsi püspök, Boivilla Károly a viennei dauphinség kormányzója, továbbá comes Willelmus de Bathemi du Rogen, Joannes de Bournazel St. Martin au-val priorja jogtudor és Lenvoisie Hugó a theologia professora, kik mellé Touppet János notarius volt rendelve.⁴⁾

Hogy a francia követség tulajdonképeni föladata az volt, hogy VII. Kelemen érdekei mellett agitáljon, ezt több forrásunk minden kétségen felül helyezi. A chronicon Moguntinum világosan megmondja, hogy a párizsi érsek azért járt a frankfurti birodalmi gyűlésen, hogy a királyt és a választó-fejedelmeket VII. Kelemen pártjára vonja.⁵⁾ Ugyanezt bizonyítja egy másik, egy francia forrás, a chronique des quatre premiers Valois, melynek hitelességéhez kétség nem fér.⁶⁾ E forrás annál becsesebb fölvilágosítást ad nekünk e követségről, mert megismertet minket közvetlenül a tárgyalásokkal, melyek a gyűlésen az egyházi kérdésben folytak.

A francia követek megjelenése a gyűlésen nagy konstern-

¹⁾ »Ward ein fuerder geschenket dem Cardenal von Rom.« R. T. A. I. 151 sz.

²⁾ Az oklevél Leibnitz cod. jur. gentium I. 235.

³⁾ Lacomblet III. 736.

⁴⁾ L. a február 20-i levelet Leibnitznél i. h.

⁵⁾ »Tum venit episcopus Parisiensis missus a rege Franchorum favente Clementi pape contra Urbanum electo ad suadendum regi et principibus de adhesione predicti Clementis « Städtechroniken XVIII. 201.

⁶⁾ Kiadta Siméon Luce Páris 1862. E küldöttségre nézve l. a 278. s kk. lapokat.

nációt keltett. A mainzi, kölni és trieri érsekek, a lüttichi és cambrai püspökök a legélesebb szavakkal ítélték el a francia király eljárását. Kiemelték beszédükben, hogy VI. Orbán köztudomás szerint jogosan megválasztott pápa, kit a bibornokok gyülekezete választott meg, s kit ők jogszerint vissza nem utasíthatnak. De egyuttal ép oly élesen rámutatnak arra, a mi VII. Kelemen választásánál a fő indító ok volt, hogy őt csak néhány bibornok készítésére választották meg, kiknek jövedelmi forrásait ő kissebbíteni igyekezett. Csodálkozásuknak adtak kifejezést, hogy a francia király, ki a császár mellett a kereszténység fejének tartja magát, annyira sülyedt, hogy egy notorius ellenpápa mellett foglalt állást. Látjuk, hogy a gyűlés hangulata egyáltalán nem volt kedvező VII. Kelemenre nézve. A francia király követinek törekvése nem is járt eredménnyel. Sőt a bánásmód, miben részesültek, olyan volt, hogy láthatta mindenki, miszerint notoriusan schismaticusoknak tartották őket. Az idegenkedés és ellenséges hangulat oly nagy volt a követek irányában, hogy ezek csak a luxenburgi hercegnek köszönhették, ki Venczelt figyelemzteté azon megtisztelő fogadtatásra, melyben atyja Párizsban részesült, hogy ép bőrrel megmenekültek. De az apróbb tüszurások és boszantásokból bőven kijutott nekik. Így a birodalmi gyűlés befejezése után nagy diszebéd volt, melyen a francia követek egészen elkülönített asztalnál ültek, az elsőnél a császár, az érsekek és hercegek, a másodiknál a püspökök és grófok, a harmadiknál a francia követek. Lépten-nyomon gondoskodva volt, hogy a követek mellőztetésüket érezzék, s hogy lássák, mennyire eretnekeknek tartják őket. Hogy a követeket, főleg Aimerich párizsi püspököt, ez az eljárás nagyon is disgustálta, az bizonyításra nem szorul, örült mikor végre ott hagyhatták a gyűlést.¹⁾

A krónikás helyesen ítél, midőn azt állította, hogy ezen bánásmód, melyben a követek részesültek, egy franciaellenes pártnak machinatiójára vezethető vissza. Mert az bizonyos, hogy nagyon is feltűnő azon heves oppositio, melyet a három egyházi választó-fejedelem a francia követség ellen inscenált. Oka ennek bajosan rejtett a három harcias vezér egyházi rangjában, illetve azon körülményben, hogy az egyik XI. Gergelytől, a másik VI. Orbántól nyerte kineveztetését. Alig tévedünk, ha föllépésüket a kró-

¹⁾ L. a chronique des quatre premiers Valois az i. h.

nikással együtt egy franciaellenes pártnak befolyására vezetjük vissza, és ha e befolyás értelmi szerzőjének az angol királyt tartjuk. Más helyen, Angolországról szólva, lesz alkalmunk bővebben szólni a követségről, melyet II. Richard Frankfurtba küldött, s ott befogunk számolni azon forrásokról és bizonyítékokról is, melyek a követség ellen és mellette szólnak. Csak annyit konstatálunk itt, hogy egy angol követség jelen volt a gyűlésen, s alkalmasint angol befolyásra vezethető vissza azon heves oppositio, melylyel a gyűlés a francia király propagandáját VII. Kelemen mellett fogadta. De semmi esetre nem voltak franciaellenes párt vezérei Lipót osztrák, Rajnald gelderni és Vilmos jülichi hercegek, a kiket a krónikairó nevez meg.¹⁾

Vegyük már most vizsgálat alá a tárgyalásokat, melyek a gyűlésen az egyházi kérdés körül folytak. Venczel célja ismeretes volt, minden áron általánosan elismertetni VI. Orbánt, mint érvényesen megválasztott pápát. A tárgyalásokról fölvilágosítást ad nekünk a kölni érsek 1379. július 25. Lüttich városához intézett levele, továbbá I. Ruprecht pfalzi gróf levele a francia királyhoz 1379. október 10-éről, azonfelül némely adatokat találunk Venczelnek e kérdésre vonatkozó leveleiben, melyek azonban a tárgyalások menetére nem engednek oly tág betekintést, mint az említett két levél.²⁾

A kölni érsek levele keltére nézve korábbi — július 25-én Linzben kelt — s ezért ennek adatait vesszük először szemügyre. Legfontosabb előttünk levelének azon passusa, melyben azt mondja, hogy világosan be lőn bizonyítva, s a napnál fényesebben kiviláglott, hogy VI. Orbán a jogszerűen megválasztott pápa. Ezen fordulata a levélnek rendkívül fontos annyiban, mert felvilágosít minket, hogy a gyűlésen nem folyt le minden nehézség nélkül az egyházi kérdés tárgyalása. Úgy látszik, Venczel reménykedett abban, hogy a rendek minden nagyobb apparatus és ceremónia nélkül fogják elismerni VI. Orbánt. E levél ép az ellenkezőről győz meg és erős bizonyítékokra volt szükség, hogy a rendeket a választás jogos voltáról meggyőzzék.³⁾ Fölötte sajnálhatjuk, hogy Frigyes kölni érsek nem terjeszkedik ki e levelében arra,

¹⁾ Lipót osztrák herceg VII. Kelemen pártján állott, úgyszintén a jülichi herceg is. L. az utóbbira nézve Lacomblet III. 727.

²⁾ L. e leveleket a R. T. A. I. kötetében 142. és 149. számok alatt.

³⁾ R. T. A. I. 142. sz.

hogy mily bizonyítékokkal léptek föl a választás érvényes volta mellett. Pótolja ezt azonban és Frigyes levelét kiegészíti pfalzi Ruprechtnek október 10-én a francia királyhoz intézett levele, melyben a február és szeptemberi frankfurti gyűlésekről beszámol s azon reményének ad kifejezést, hogy a mint ő maga, úgy remélhetőleg V. Károly is csatlakozni fog Orbánhoz.

Ruprecht leveléből kitűnik, hogy a rendek, mielőtt az ügyben döntöttek volna, előbb teljes információt óhajtottak minden a választást illető körülményről. Ez információkat nagyszámu jog- és egyháztudós és praelatus adta meg nekik. Mindezen információkból, melyeket a februári és azután a szeptemberi gyűlésen nyertek, kitűnt és napnál világosabban bebizonyult, hogy a választást a bibornokok teljes érvénynyel hajtották végre, és hogy VI. Orbánt mint érvényesen megválasztott pápát ismerték el és tisztelték. És itt újból hangsúlyozza, hogy ezen bizonyítás az az egyházi és világi fejedelmek, valamint egyházi és jogtudósok jelenlétében történt. A választás érvényességének bizonyítására most már 18 különféle levél és irat állott a gyűlés rendelkezésére, szemben azon kettővel, melyet a bambergi püspök instrukciója említ. Ezen 18 irat között kétségkívül a legfontosabb volt Róbert genfi bibornoknak levele, mely tényleg a legerősebb bizonyítékot képezi a választás érvényes volta mellett.¹⁾ Nem csoda, hogy ily erős bizonyítékkal szemben a francia király követei csúfosan kudarcot vallottak. A rendek előtt a »napnál világosabb« lett, hogy VI. Orbán a jogosan választott pápa.

A tanácskozások eredménye tehát az volt, hogy a rendek is elismerték VI. Orbánt, mint a kereszténységnek egyedüli jogos fejét. Ennek kifejezést adott a február 27-én kelt oklevél, melyben Venczel király Cuno trieri, Lajos mainzi, Frigyes kölni érsekkel, I. Ruprecht pfalzi gróffal egyesülve, VI. Orbán mellett nyilatkozik.²⁾

Az oklevél mindenekelőtt VI. Orbán választásának érvényességét bizonyító érveket sorolja föl. Kiemeli, hogy XI. Gergely halála után a Rómában tartózkodó bibornokok, a barii érseket a Szentlélek közremunkálkodásával egyhangulag választották meg a megürült trónra. Választása után hosszabb ideig környez-

¹⁾ Ez azon levél, melyről fentebb a választás tárgyalásánál beszéltünk, s melyet Pastor I² 686—687. kiadott.

²⁾ R. T. A. I. 129. és 130. szám alatt.

ték őt, körülötte lévén, vele együtt a szent misét mondván s kezeiből az Úr vacsoráját véve, a nyilvános és titkos konzisztóriumokban pedig hasonlóképen jelen voltak, szóval mindenben úgy bántak vele, mint egy érvényesen választott és elismert pápával. Ennek híre nemcsak Rómában és a szent birodalomban, hanem az egész világon elterjedt, főleg a bibornokok levelei folytán, melyeket a császárhoz és a többi fejedelmekhez intéztek.

Atyjának nyomdokait követve, maga Venczel is VI. Orbán pártjára állott. Minthogy pedig most VII. Kelemen választásával az egyházszakadás kitört, a király Cuno trieri, Lajos mainzi, Frigyes kölni érsek, Ruprecht rajnai választó-fejedelem és másokkal egyesülve magát kötelezi, hogy VI. Orbán pápát, mint a ki érvényesen megválasztva ül a pápai trónon, ilyennek elismerni, és őt minden tekintetben megvédeni kész. Kötelezik magukat, hogy az ellenpápától, az őt követő bibornokoktól, s egyáltalán bárminemű követőitől legatusokat, követeket, leveleket stb. elfogadni nem fognak, javadalmakat tőle nem acceptálnak, nevezett ellenpápa követeit ellenkezőleg működésükben minden tőlük telhető úton-módon megakadályozni, s működésüket nehezíteni fogják. S egyáltalán ezek ellen olyképen fognak eljárni, mint azt VI. Orbán erre vonatkozó levelében meghagyta volt. Kötelezik magukat, hogy Orbánnak jelenlegi és minden jövődöbeli követőjét nevezett ellenpápa és követői ellenében mindenképen megvédeni és támogatni fogják. Kötelezi Venczel magát és utódjait, hogy VI. Orbán pápa mellett mindig hivek fognak maradni. A császár utódjára nézve a jelen szövetség ép úgy kötelező, mint elődjére, s tartozik azt, még az *elevatio super altare* előtt esküvel megerősíteni. Köteleztetik azonfelül még minden érsek a káptalanját arra kötelezni, hogy utódjától *ordinatio*ja előtt a szövetség pontos betartására esküt vesz.

Ez az oklevélnek tartalma, mely VI. Orbán részére a birodalmi választók egy részét megnyerte. A négy választó-fejedelem mindegyike külön oklevelet állított ki erről, melyben fejedelmi hűségére hivatkozva, eskü gyanánt kötelezte magát, hogy e szövetség-levéiben foglaltakat megtartja. Ezen határozatot a gyűlésen nyilvánosan kihirdették és a birodalom alattvalóit csatlakozásra szólították föl.¹⁾

¹⁾ R. T. A. I. 142. 149. 226. számok.

Két kérdés merül most föl, melyek egyike különösen fontos szerepet játszhatik. E két kérdés t. i. az, vajon a birodalmi gyűlés valamennyi tagja csatlakozott-e ezen szövetséghez, vagy nem. A második pedig az, vajon nevezettek, kik a királylyal VI. Orbán mellett szövetkeztek, minden vizsontszolgálat nélkül léptek-e a királylyal e szövetségre, vagy sem.

E két kérdés közül az utóbbi csekély fontosságú. Majdnem valamennyi újabb író fölveté e kérdést, melyet azonban bebizonnyítani egyáltalán nem lehet, de sőt, melyre pozitív adatok nem is léteznek. Az egyedüli, a mi ezen kérdés fölvetésére némileg jogot ad, azon körülmény, hogy a Venczel által a birodalmi gyűlésen kiadott vámhatározatok, a vele szövetséget kötött választó-fejedelmeknek nyilvánvalón kedveznek. Így február 28-án, tehát mindjárt az oklevél kiállítását követő nap, visszavonta mindazon rajnai vámokat, melyeket elődjei visszavonásra adományoztak, de ezen határozata alól világosan kivette a trieri érseket.¹⁾ Ugyanaznap felfüggeszté a többi rajnai vámokat, főleg a düsseldorfit, melyet IV. Károly Vilmos bergi grófnak, és a ruhrortit, melyet Engelbert marki gróf és mások szintén IV. Károly beleegyezésével alkottak, e két utóbbit főleg azért, mert a kölni érsekség vámszedési jogával ellenkeztek.²⁾ Márczius 3-án a wetterauai tartományvogtot, továbbá Mainz, Worms, Speyer, Frankfurt, Friedberg, Gelnhausen és Wetzlár városoknak meghagyja, hogy miután Adolf mainzi érsek, ki Lajos érsek ellenében még mindig tartotta magát, a január 23-án kelt királyi rendeletnek engedve, a höchsti és kelterbach-i vámok szedésével föl hagyott, nevezett vámok esetleges helyreállítását Adolf részéről akadályozzák meg.³⁾ E rendelet nyilvánvaló óvása volt Lajos mainzi érsek érdekeinek, ép úgy mint I. Ruprecht pfalzi választó érdekeit közvetve érinté a király fentebbi rendelete, Nassaui Adolf ellen, kivel Ruprecht hosszabb idő óta visszályba volt keveredve, mint azon, márczius 1-én kelt rendelete, melyben visszavonta az atyja által Hermann hesseni tartománygróf Ruprecht szövetségese egy némely alattvalójának tett vámszedési engedményt.⁴⁾

¹⁾ R. T. A. I. 136.

²⁾ U. o. 137.

³⁾ U. o. 140.

⁴⁾ R. T. A. I. 139 sz. V. ö. Vahlen; Der Deutsche Reichstag unter König Wenzel, Leipzig 1892. 173—176. oldal.

Azon körülmény már most, hogy az ezen birodalmi gyűlésen a vámügyekben kiadott említett rendeletek a Venczellel február 27-én szövetkezett választó-fejedelmeknek többé-kevésbé directe vagy indirecte kedveznek, nemkülönben Venczel azon ígérete is, hogy új vámot ezentúl a választók beleegyezése és hozzájárulása nélkül kivetni nem enged, önkénytelenül arra enged következtetni, hogy Venczelnek az ilyfajta engedményekkel előbb lekötelezni kellett az említetteket, s ezek csak ily engedmények mellett kötötték meg a királylyal a szövetséget. Ez annál kevésbé is lehetetlen, mert emlékezünk, hogy a nürnbergi 1378. szeptemberi gyűlésen IV. Károly minden erőlködése daczára nem jött létre egy VI. Orbán pápa melletti határozat. E föltevés némi valószínűséggel bír. Ámbár az is bizonyos, hogy Venczel már régebben foglalkozott azon gondolattal, hogy egyes uraktól a vámszedési jogot visszavegye és így a mostani vámrevocatiokat mintegy kifolyása gyanánt tekinthetnénk említett régebbi szándékának. Ismerve azonban azon viszonyt, mely a király és a választó-fejedelmek, tágabb értelemben alattvalói szemben majdnem kivétel nélkül uralkodott, inkább hihetünk azon föltevésnek, hogy mint oly sok dolgot, e szövetséget is kellő vizsontszolgálattal kellett a királynak kieszközölni.¹⁾

Különben e kérdés meglehetősen lényegtelen. Sokkal fontosabb azon kérdés, valjon a szövetséghez a többi rendek is hozzájárultak, azaz tényleg birodalmi gyűlési határozattá vált-e vagy pedig csak szövetség maradt, melyet a király a négy választó-fejedellel kötött. E tekintetben a források meglehetősen gyéren folynak. Arra, hogy viselkedtek a birodalmi rendek, fejedelmek ép úgy, mint városok, positiv tudósításokkal nem birunk. Csak a tények és egyes indirekt források mutatják, hogy a pápa elismerése nem volt oly általános, minőnek azt némelyek feltüntetik.

I. Ruprecht pfalzi választó-fejedelem 1379. október 10-én kelt és a francia királyhoz intézett levelében úgy tünteti föl a dolgot, hogy a frankfurti birodalmi gyűlésen jelenlevők mindegyike hozzájárult a fentebb idézett szövetség-levélhez.²⁾ Hasonlókép

¹⁾ Venczel és a fejedelmek közti viszonyra nézve l. Hinneschiedt programm-értekezését: *Die Politik König Wenzels gegenüber Fürsten und Städten im Südwesten des Reiches I. Theil. Bis zum Vertrage von Heidelberg (1384.)* Darmstadt 1891.

²⁾ R. T. A. I. No. 149. p. 264. »... per omnes et singulos christicolos ibidem existentes... publice declaratum fuit...«

nyilatkozik Frigyes kölni érsek 1379. július 25-én Lüttich városához intézett levelében, melyben szintén hangsúlyozza azt, hogy a gyűlésen jelenlevők valamennyien hozzájárultak a szövetséghez.¹⁾ Maga a szövetség-levél is a jelenlevő többi fejedelem és hivekről szól, kik szintén hozzájárultak. Ezekkel szemben áll azon tény, hogy csatlakozásukat kifejező okmányt csak azon négy választó-fejedelem állított ki, kik a február 27-i szövetség-levélben névleg föl vannak említve.²⁾ Úgy tűnik fel tehát ily módon a dolog, hogy valóságban csakis az említett négy fejedelem járult hozzá a gyűlésen a király tervéhez, a rendek nagy része pedig várakozó, ha nem is teljesen ellenséges állást foglalt el. Megerősíti ezen feltevést a *Chronicon Moguntinum* is, mely többek között világosan megmondja, hogy a frankfurti birodalmi gyűlésen a választó-fejedelmek megegyeztek abban, hogy VI. Orbánt törvénytelenesen elismert pápának tartják, és ebbeli határozatukhoz megnyerték Németország többi fejedelmeit, püspökeit és városát.³⁾ Ebből tehát az következik, hogy a február 27-i szövetséget a választó-fejedelmek, illetve csak a rajnai választók kötötték meg a királlyal.

S valóban úgy látszik, hogy egyelőre csak a négy rajnai választót sikerült megnyerni a szövetségnek. Igaz, hogy az okmányokban egy előforduló passus azt mutatja, hogy a gyűlésen jelenlevők mindegyike hozzájárult a szövetséghez. Ámbár ezt csak formula gyanánt tekinthetjük, még sem mernénk attól minden bizonyító erőt megtagadni. Mert ami például a városokat illeti, kétségtelen, hogy Augsburg még februárban csatlakozott a szövetséghez, noha a városokról az idézett okmányokban említés nem tétetik. Végérvényesen e kérdést eldönteni bajos, lappanghat még valahol okmány, mely a kérdést az okmányok által előadottak javára dönti el.

Egyelőre meg kell elégednünk azon eredménnyel, hogy a szövetség csak a fent említettek között jött létre. Annyi bizonyos, hogy nem hiányoztak a birodalmi gyűlésen kísérletek, hogy a többi jelenlevőket is a szövetség pártjára vonják. És pedig alkalmasint úgy a városok, mint az egyes fejedelmekkel folytak ilyenmű tárgyalások. Igaz, hogy a városokról említés sem az okmányokban,

¹⁾ R. T. A. I. p. 253.

²⁾ Ezek levelei u. o. 131. szám.

³⁾ *Städtechroniken* XVIII. 201. 202.

sem a többi, a februári gyűlésre vonatkozó forrásokban említés nem tétetik. Indirecte azonban van egy okmányunk, mely azt látszik bizonyítani, hogy még a birodalmi gyűlés folyama alatt tétetett kísérlet a városokra az említett irányban hatni. Mainz városa részéről birunk egy okmányfogalmazványt, melyben a város csatlakozását jelenti ki a februári szövetséghez, átírva egyuttal Venczel királynak február 27-i oklevelét is.¹⁾ Mainz városától ez ügyben két oklevelet birunk. Az egyik, az idézett, a másik ettől eltérő szövegű, melyben inserálva van a szeptember 17-i oklevél, melylyel Venczel Mainz városát a szövetségbe fölveszi. E másik oklevél, ép úgy mint az első, datum nélküli. Azonban több mint valószínű, hogy e második oklevél 1380. ápril 27-e előtt kelt, és így megfejtethő, hogy a szeptember 17-i királyi oklevél van inserálva.²⁾ Ami azonban az első oklevelet illeti, az tekintve azon körülményt, hogy a februári okmányt írja át, szeptember 17-e előtt nem kelhetett, mert különben nem lenne értelme, hogy miért írja át a február 27-i, és miért nem a szeptember 17-i okmányt. Tekintve ezen és azon körülményt, hogy az első oklevélnek már formulái is eltérők a másodiktól, nagyon valószínűnek látszik, hogy ez okmányt még a birodalmi gyűlés folyama alatt fogalmazták. Amiben lehetetlenség nincs. Mert tudjuk egy másik városról, Augsburgról, hogy az 1379. februári gyűlésen szóbeli ígéretet tett a királynak, hogy a szövetséghez hozzájárul.³⁾ Ami pedig Augsburgról áll, az ép oly jól állhat Mainzról és a többi városokról is. Úgy látszik azonban, hogy a városok nagy része csak szóbeli úton fejezte ki csatlakozását a szövetséghez. Erre mutat azon körülmény, hogy csak akkor tekintettek valakit a szövetség tagjának, ha csatlakozását írásban is kifejezte. Már pedig tény az, hogy Augsburg pl. 1383. szeptember 1-én még nem állított ki egy ily tartalmu oklevelet, mert e napon Venczel Augsburg és más 24 városhoz fölhívást intéz, melyben nekik megköszöni, hogy parancsát követve, VII.

¹⁾ R. T. A. I. 132.

²⁾ Erről bővebben Weizsäcker R. T. A. I. p. 241. jegyzet.

³⁾ »Euch ist wol wissentlich wie vor langen zeiten wir mitsamt den kurfürsten der hailigen Römischen reich — gantzlichen erkant haben — das — Urbanus ain rechter pabst ist, do ir ouch baj gevesen sind und den für ainem waren pabst czu halden uns czu Franckenfurt verhaissen habt.« Venczel levele Augsburghoz 1382. decz. 13-ról a Forschungen zur dt. Gesch. XVI. 353. old.

Kelemen ellenpápa és követői ellen állást foglaltak.¹⁾ Együttal felhívja őket, hogy a birodalom és a király iránti hűségük és kötelességüknek továbbra is eleget tegyenek.²⁾ Ez pedig egészen másképp hangzik, mint ha a város írás által kötelezve lett volna már az engedelmességre VI. Orbán irányában. Úgy látszik, hogy a városok egyelőre szabad kezet akartak maguknak biztosítani, és csak az idő folyamán, ki előbb, ki később járult hozzá a szövetséghez.

Reassumáljuk már most röviden e fejtegetést. Az 1379-i február 27-én kelt nyilatkozatot Venczellel együtt kizárólag a a négy rajnai választó kötötte meg, kiknek mindegyike ebbeli ténykedéséről egy külön oklevet állított ki.³⁾ E mellett azonban szóbelileg csatlakozását jelentette ki néhány város és tán egy-két más fejedelem is. Előbbieknek — a városoknak — csatlakozása azonban csak bizonyos idő múlva történt. Így tehát az említett oknál fogva,⁴⁾ birodalmi gyűlési határozat ez ügyben létre nem jött, a február 27-i okmány csak mint privát szerződés tűnik fel, melynek azonban országos érvényt szerezni törekedtek. Venczel tehát a februári frankfurti gyűlésen eredeti célját, t. i. birodalmi gyűlési határozatot az egyházi kérdésben létrehozni, nem érte el, de egy lépéssel mégis tovább vitte az ügyet, mint atyja IV. Károly, sikerülvén neki létrehozni egy, egyelőre csekély számú tagból álló szövetséget, a törvényes pápa jogainak oltalmazására. És ezzel az ügy későbbi fejlődéséhez az első lépés meg volt téve.

A birodalmi gyűlés márczius elején véget ért. Venczel király mindjárt a gyűlés berekesztése után elhagyta Frankfurtot és Heidelbergben, Nürnbergben keresztül Prágába ment vissza, hol április 28-án már ott volt.⁵⁾ Itt találkozott Pileus de Prata bibornokkal, kit VI. Orbán követe gyanánt küldött Németországba és az attól keletre fekvő tartományokba, megbizva őt egyuttal, hogy az esztergomi és prágai érsekeknek, kiket a szeptemberben tartott konzisztóriumban bibornokká nevezett ki, a bibornoki kalapot megvigye. Pileus márczius 6-án adta át a prágai érseknek a biborkalapot,⁶⁾ ki április havában a pápának megköszönte e

¹⁾ R. T. A. I. p. 415. »... von unsers gebotes und geheisses wegen...«

²⁾ Ugyanott.

³⁾ Február 27. illetve 28-án.

⁴⁾ Hogy t. i. csak a négy rajnai választó szövetkezett Venczellel.

⁵⁾ Lindnernél I. Beilage XXII.

⁶⁾ Pessina p. 542.

kitüntetést és egyuttal a király működését a schisma ügyében is földicsérte a pápa előtt.¹⁾ Venczel ápril 5-én Prágában János érsek és Pileus bibornok előtt letette a pápa által tőle kért, és mindeddig még le nem tett esküt, mely mint a levél megjegyzi: a bullába beigtatott esküminta szerint történt.²⁾ Itt nyilván azon esküről volt szó, melyet a pápa Venczeltől az approbatio előtt kért, és melyet a király mindeddig le nem tett, s ezért approbatioja VI. Orbán részéről is csak szóbeli volt, az erre vonatkozó bullát addig, míg az esküt le nem tette, ki nem adta. Tudjuk, hogy a pápa az approbatioért arra kívánt esküt, hogy Venczel életében utódját meg nem választatja. Úgy látszik, hogy Pileus de Prata bibornok magával hozta Németországba az approbatiót tartalmazó bullát, melyet, midőn Venczel az esküt letette, neki átadott. Hogy tényleg a követelt esküt tette le Venczel, az kitünik abból, hogy amíg a pápa az 1378. július 29-i bullában Venczelt arra hívja fel, hogy Rómába jöjjön, tehát a császári koronázásról nem tesz említést, addig 1379. május 25-én direkt fölhívja őt, hogy a császári korona elnyerése végett jöjjön le az örök városba.³⁾

A kívánt eskü letételével eltűnt végleg VII. Kelemennek azon reménye, hogy Venczelt a maga pártjának megnyeri. VI. Orbán Venczel approbatióját azon föltételhez kötötte, hogy mondjon le atyja IV. Károly politikájáról: a császári koronát a luxemburgi ház részére biztosítani. Ez nagy áldozat volt a királytól, ki az atyja által folytatott politikában növekedett nagyra. Láttuk, hogy ingadozott, és sokáig habozott, míg magát a kívánt eskü letételére elhatározta. Alighanem erre alapította VII. Kelemen reményét, midőn a királynak az approbatiót ő is, minden föltétel nélkül megadni elhatározta, de az approbatio meg nem történt. Létezik ugyan másolatban egy bulla, mely VII. Kelemen részéről Venczel approbatióját minden föltétel nélkül kimondja,⁴⁾ de ezen bulla, mint Weizsäcker bebizonyította, tényleg soha sem expedáltak, hanem csak fogalmazvány maradt. Azon körülményből ugyanis, hogy Orbán, ki Venczel választását megerősítette, ezen ténykedését több ízben fölhozza, és az approbatióról mint megtör-

¹⁾ U. o.

²⁾ U. o.

³⁾ Palacky Formelbücher II. p. 33. R. T. A. I. 92. sz. Eschbach 28—31.

⁴⁾ R. T. A. I. 93. sz.

tént dologról emlékezik meg, így pl. 1382. márcz. 30-án kelt leveleiben,¹⁾ míg ellenben VII. Kelemen egy, részéről megtörtént approbatióra sehol sem hivatkozik, sőt 1383-ban még csak mint electus-ról szól Venczelről,²⁾ Weizsäcker azt következteti, hogy VII. Kelemen Venczelt soha nem approbálta és az idézett bulla csak fogalmazvány maradt, melyet esetleg közbejövő kedvező alkalomra fogalmaztak, hogy mihelyt szükség mutatkozik, azt a királyhoz azonnal expedíálják.

Ezen okoskodás magában véve nagyon is plausibilisnak látszik. Ámbár tényleg semmi nehézséget nem látunk abban, hogy miért nem approbálhatta volna VII. Kelemen is ép oly jól Venczelt, mint Orbán. Sőt azon körülmény, hogy a levél vagy ha tetszik fogalmazvány október hóban, tehát a fondii választást követő hónapban kelt, valószínűvé teszi azon föltevést, hogy az approbatio VII. Kelemen részéről is megtörtént. Mert hiszen tudjuk, hogy akkor Venczel még nem foglalt volt egész határozottsággal állást az egyházszakadás kérdésében. Nem természetes-e, hogy az ellenpápa sem hagyott semmit megkísérletlenül a királyt a maga részére vonni. Föltehető, hogy kísérletet tőn, őt magának lekötelezni, s erre jó alkalom kínálkozott az approbatio megadásában, melyet Venczel VI. Orbántól még mindig nem nyert meg a maga teljességében. Hogy azután VII. Kelemen később ezen approbatióra nem hivatkozik, azt föl nem említi, annak oka abban rejlik, hogy a szükségessége ennek fönn nem forgott. Hiszen Venczel VII. Kelemt nem ismerte el, következésképp az általa adott approbatiót is visszautasította. A pápának tehát semmi oka sem volt, egy oly fejedelemnek adott approbatióra hivatkozni, ki őt soha el nem ismerte, és ki ily módon a pápa által nyújtott approbatiót sem vette igénybe. Egyébiránt ez is oly kérdés, melyet végérvényesen eldönteni nem lehet, s melyben még mindig elég tág tere van a kombinálásnak.

De térjünk vissza a tárgyhöz. Pileus de Prata bibornok, mint tudjuk, Magyarországon át ment Prágába, hol Venczellel találkozott. Hirül hozta ekkor alkalmasint, hogy Magyarország királya Nagy Lajos is ünnepélyesen VI. Orbán pápa mellett foglalt állást.

¹⁾ » . . . ad quod electus et per nos approbatus existit . . . « Lünig Cod. dipl. Germ. I. n. 44.

²⁾ R. T. A. I. XCIII.

Ekkor érhetett meg Venczel lelkében a terv, hogy Lajossal szövetséget köt VI. Orbán igényeinek megvédésére. Meglehet, hogy Pileus bibornok Nagy Lajos ilyenmü indítványának tolmácsolója volt. Alább fogjuk látni, hogy a szövetség csakugyan megtörtént.

Elég különös, hogy ugyanazon időben, midőn Venczel oly határozottan állást foglalt az egyházi kérdésben, kelt szárnyra a hír, hogy ő és vele együtt több más Orbán-párti fejedelem, földadva eddigi álláspontjukat, az ellenpápához csatlakoztak. Elég különös és méltán feltűnő ily időben e hír keletkezése, mely meglehetősen széles körben terjedt el. Több helyen van erről említés. Még inkább feltűnő az, hogy Venczel szükségesnek tartotta e kósza hír ellenében több ízben nyilatkozatokkal föllépni.

Honnan eredt e hír? azt nehéz megmondani. Ujabb időben Noël Valois közölt egyik munkájában egy töredéket egy memorandumból, melyet az Avignonban maradt bibornokok 1378. október havában intéztek VII. Kelemenhez. E memorandumban kiemelik, hogy VII. Kelemen a francia király útján maga pártjára fogja vonni úgy a császárt, mint a magyar, a skót és a kasztíliai királyt, kik követni fogják az utat, melyet a francia király nekik megmutat, a mint ez kitűnik azon levélből, mely említést tesz a császár és a magyar királyról, kik ez ügyben már küldtek követeket a francia királyhoz.¹⁾

E memorandum utolsó idézett soraiban egy követségről van szó, melyet a császár és a magyar király a francia udvarhoz küldtek volt az egyházi kérdésben. E követség azonban ekkor aligha történt meg. Úgy látszik az avignoni bibornokoknak annyira fejkbe ment a dicsőség, miszerint szentül hitték, hogy bármit határoz is a francia király a két pápára nézve, véleményét vakon fogja követni a császár és a magyar király is.

Az avignoni bibornokoknak ezen nézete bármily badar volt is, mégis elegendő volt arra, hogy némileg előkészítse a talajt egy esetleges átpártolási hirnek. Valóban e hír 1379. ápril havától kezdve erősebben lépett föl. Okot erre valószínűleg Venczel állása és bánásmódja Lipót osztrák herczeggel adott.

Lipót herczeg testestől-lelkestől VII. Kelemen hive volt. Mint ilyen, ő is alája volt vetve azon excommunicationak, melyet

¹ Le grand schisme en Allemagne Röm. Quartalschr. 1893. 108. oldal.

VI. Orbán ellenfelére és annak követőire kimondott. A február 27-i szövetséglevél határozata szerint Venczel kötelezte volt magát és társait, az ellenpápa minden rendű és rangú követői ellen teljes szigorral eljárni, és minden tekintetben azon lenni, hogy ezeket is VI. Orbán pártjára vonják. Így tehát semmi más nem várhatnánk, minthogy Venczel e határozatnak érvényt szerzendő, teljes erővel küzdeni fog Lipót herczeg ellen. De im azt látjuk, hogy Venczel a helyett, hogy Lipóttal szemben teljes szigorral lépne föl, őt ellenkezőleg a legnagyobb előnyökben részesíti.¹⁾

Persze minderre Venczelt saját családi politikája készteté. De a tény mégis az volt, hogy a schismatikus Lipót attól, ki magát Orbán legbuzgóbb harcosának mutatá, oly előnyöket, adományokat kapott, hogy a világ méltán azt gondolhatta — »nem zörög a haraszt, ha a szél nem fujja« mondást tartva szem előtt, — hogy mégis van valami igaz azon hirben, mely Venczelt VII. Kelemenhez átpártoltnak mondja.²⁾

A hir úgy látszik nagyon is határozott alakot ölthetett, mert Venczel ezélszerűnek látta azt hivatalosan megczáfolni. Május 20-án levelet intézett II. Richard angol királyhoz, melyben elsőben is előadta a conclave lefolyását, kiemelve, hogy a bibornokok maguk is elismerték Orbánt a jogosan választott pápának, végre a fondii választásról és a megtörtént egyházszakadásról szólt, végül pedig átment a főntebb említett híresztelésekre, ünnepélyesen kijelenté a királynak, hogy a mint atyja IV. Károly Orbánt a jogszerűleg, minden kétséget kizáróan érvényesen választott pápát elismerte, VII. Kelemen pedig mindig mint schismatikust, ellenpápát, mint Antikrisztust tekintette, ép ezen állásponton áll ő, és vele együtt a magyar király, és Németország valamennyi egyháznagya. Ezzel egyetemben fölhivta az angol királyt, hogy az adott példát követve, álljon ő is be a VI. Orbán jogait védelmezők sorába.³⁾

Ez a czáfolat elég világos volt eloszlatni azon gyanut, mely Venczelt elpártoltnak állítá. A király e levele még Prágából kelt,

¹⁾ Így a sváb tartomány-főnökség elzálogosítása, mely csak egy láncszeme volt a hasonló kiváltságoknak, melyben Venczel Lipótot részesítette.

²⁾ Lindner I. 106.

³⁾ Raynald ad an. 1379. §. 40—43. Richard e levelet szeptember 14-én elküldte az aragonai királyhoz fölszólítva azt, hogy lépjen ő is Orbán pártjára. U. o.

honnan azonban nemsokára eltávozott. Utját Magyarországnak vette, hol junius havában, alkalmasint annak első felében, Lajos magyar királylyal találkozott. E találkozást, úgylátszik, Pileus már előre megbeszélte volt Lajossal. A tárgyalásoknak, melyek a két leghatalmasabb fejedelem között folytak, különféle tárgyai voltak. Biztos eredménye gyanánt három dolgot mutathatunk föl: Zsigmond és Mária eljegyzése, Durazzói Károlynak a nápolyi trónra emelésének elhatározása, és végül a szövetség VI. Orbán mellett.

E három közül minket közelebbről csak a harmadik érdekel. Fájdalom nem birunk bővebb tudósításokkal, hogy folytak ez ügyben a két fejedelem közt a tárgyalások. Csak az eredmény fekszik előttünk. Venczel és Lajos együttesen egy oklevelet tettek közzé, VI. Orbán mellett foglalva állást, mely oklevél következőleg hangzott¹⁾:

»Mi, Venczel, Isten kegyelméből római király és Csehország királya és Lajos Magyarország, Lengyelország, Dalmátia stb. királya adjuk tudtára minden levelünket olvasónak, hogy mivel mi, elvetve minden habozást és kételkedést, Krisztusban szentséges atyánkat VI. Orbán pápát ismertük és ismerjük el a római katolikus anyaszentegyház igazi törvényes, megerősített és törvényszerűen megkoronázott apostoli főpapjának, mit jelen sorainkkal is kinyilatkoztatunk, azért érett meggondolás után megfogadjuk és megígérjük egymásnak, hogy legkeresztényibb fejedelem létünkre, a mint eddig, úgy ezentúl is Orbán szentséges Atyát fogjuk elismerni, tartani és tisztelni igaz és törvényes pápának és a katolikus egyház igaz főpapjának, minden országainkkal, fejedelemségeinkkel, birtokainkkal, papságunkkal és népeinkkel egyetemben, s rajta leszünk, hogy papságunk és népünk neki és az ő törvényszerű utódainak engedelmeskedjék. De ellene vagyunk Genfi Róbert schismaticus ellenpápának, s tehetségünk szerint ellenkezünk vele. Buzdítani fogjuk azonkívül azon fejedelmeket és minden rangú és rendű embereket, kik szentséges Atyánknak, Orbánnak törvényszerűségéről kételkednek, hogy félretéve minden akadékoskodást, ő szentségének, Orbán pápának engedelmissége alá térjenek. Kelt Magyarország Zólyomban, 1379.«

Ezen szövetség megkötése által most már nyíltan állást foglalt VI. Orbán mellett Európa két leghatalmasabb fejedelme. A szövetség-

¹⁾ Karácsonyi p. 10/11.

levél kiállítását után az uralkodók szétváltak. Mindegyikre más föladat várt. Lajost az olasz ügyek vették igénybe, Venczelre azon föladat várt, hogy VI. Orbán elismerését országul keresztül vigye, őt az egész birodalomban elismertesse.

Ha hitelt adhatunk némely forrásnak, Lajos és Venczel együttesen követeket küldöttek Kelemenhez, felszólítván őt, hogy igényeiről a pápai trónra mondjon le.¹⁾ Theodericus de Nyem, az egyházszakadás történetének egyik írója, azt állítja, hogy e küldöttség nem Lajos és Venczel, hanem IV. Károly és Lajos részéről történt. Megvallom, hogy ha ily követség egyáltalán létrejött, valószínűbbnek tartom, hogy a zólyomi találkozás eredménye volt a követek kiküldése, tehát Venczel és Lajos-é, nem IV. Károly és Lajos-é. Eltekintve attól, hogy Theodericus de Nyem állításai nem mindig megbízhatók, nem is igen találunk időpontot IV. Károly életében e követségre. Föl kell tennünk, hogy e követségnek IV. Károly alatt október-november havában kellett volna létrejönni. A fondii választás szeptember 20-án történt, ennek híre csak szeptember vége, október elején érhetett a császári udvarba. Október-november hóra nem ismerünk követséget, mely akár Lajos részéről Károlynál, akár az utóbbi részéről járt volna Lajosnál. Egy ilyen követségnek pedig okvetlenül meg kellett történnie, mert csak ily módon jöhetett volna megegyezésre a két uralkodó egy, ily egyöntetű eljárásra nézve. Minden arra mutat, hogy ily követség, ha tényleg létre is jött, csak Venczel és Lajos részéről s ekkor is a legnagyobb valószínűséggel a zólyomi találkozás után történt.

Térjünk vissza a német ügyekre. Venczel, hogy a pápa elismerését a birodalomban biztosítsa, 1379. augusztus 4-én Nürnbergből birodalmi gyűlést hívott össze szeptember 8-ra Frankfurtba, egyenesen megjelölve a meghívókban, hogy az egyház és Orbán pápa ügye az, melyért ő a gyűlést egybehívja.²⁾ Tette pedig ezt a király a kölni, a trieri érsek és pfalzi választó egyenes fölszólítására, kik hozzá még Prágába követeket küldöttek, fölszólítván őt, hogy a birodalom érdekében hívja össze a gyűlést.³⁾

E gyűlésnél egy érdekes és igen fontos kérdés merül föl

¹⁾ Nyem I. 15.

²⁾ R. T. A. I. 144. sz.

³⁾ »das er um des richs not heraus uf den Reine komen wolt« Vochezer a Forschg. z. dt. Gesch. XV. 13. s. kk. lapon II. sz. melléklet.

eldöntésre, t. i. vajon Venczel jelen volt-e ezen gyűlésen vagy sem. Fontosnak főleg azért fontos, mert Venczel elmaradása a gyűléstől, melyen birodalmi határozat hozatik az egyházi ügyben, s melyen a február 27-én kötött szövetség ratifikáltatik és birodalmi végzéssé proklamáltatik, méltán nagyon feltűnő, a mikor ő neki, az egyház legfőbb védőjének, első sorban jelen kellett volna lennie egy oly gyűlésen, melyen a birodalomra és az egyházra nézve oly fontos ügyek kerülnek döntés alá.

A vélemények Venczel jelenlétét e gyűlésen illetőleg, igen megoszolnak. Mig pl. Lindner egész határozottan azt állítja, hogy a király a gyűlésen jelen volt, addig Weizsäcker azon gyanújának ad kifejezés, hogy a király a gyűlésen jelen nem volt. Weizsäcker a kérdést eldönteni nem merte, csak csoportosítá az érveket pro és contra. Ujabban Eschbach fölhasználva Weizsäcker érveit és azokat kiegészítve, bebizonyítani törekszik, hogy Venczel a gyűlésen tényleg nem volt jelen.

Venczel itinerariumából látjuk, hogy augusztus 11. és szeptember 1-én Nürnbergben időzött. Innen nemsokára eltávozhatott, mert szeptember 11-én Rotenburgban ad ki egy oklevelet.¹⁾ Szeptember 14-én Frankfurtban Frigyes kölni érseknek ünnepélyesen megadja az investitúrát,²⁾ október 16-án pedig már ismét Prágában van.³⁾

A szeptember 11-i rotenburgi és a szeptember 14-i frankfurti tartózkodást Lindner összeférhetetlennek tartja. A két hely közti távolság kizárja szerinte azt, hogy a király négy nap alatt tegye meg az utat Frankfurtba. De a frankfurti tartózkodást annál kevésbé akarja föladni, mert nemcsak, hogy az utóbbi oklevél Frankfurt városából van keltezve, hanem benne világosan meg van mondva, hogy Frigyes kölni érsek a választó-fejedelmek, hercegek lovagok stb. jelenlétében megjelent a király előtt, és tőle az investitúrát elnyerte. Erre fekteti Lindner a fősúlyt, noha a datumok közti időt elégtelennek tartja ily hosszú út megtevésére. Szerinte a szeptember 11-i oklevél⁴⁾ tulajdonkép szeptember 4-re (ante nativ. b. Virg.) teendő.⁵⁾ Mindenesetre kissé erőszakos

¹⁾ Niesert: Münsterische Urkundensammlung V. 258.

²⁾ Lacomblet III. 737. oldal.

³⁾ Lindner I. 430.

⁴⁾ Lindner I. 399/400.

⁵⁾ Az oklevél datálása: dominica post nativitatem b. Virginis.

magyarázata, megoldása lenne ez e kérdésnek, főleg miután datumok ilyennemű korrekturájánál csak íráshibákra, illetve másolási hibákra hivatkozhatnánk. Ha tényleg csak az idő rövidsége, mely a két határnap közt fekszik, szólna ellene Venczel jelenlétének a gyűlésen, azt még könnyen megoldhatnók. Mert elvégre a két hely közti távolság nem oly nagy, hogy forcírozott menetben, a mire elég példa van, nem lehetne azt négy nap alatt megtenni. Ha csak, mondom, ez lenne a nehézség, ez még korántsem olyan, hogy Venczel jelenlétét a gyűlésen kétségbe vonjuk.

Azonban ennél nyomósabbak az okok, melyeket Weizsäcker Venczel jelenléte ellen fölhoz.¹⁾ Feltűnő, hogy a városi számadáskönyvekben hiányoznak azon kiadások, melyek máskülönben föl vannak sorolva, ha a király a város falai közt időzött. E helyett kiadások vannak felsorolva, melyeket a város a király küldötteire tett. Weizsäcker ugyan azon föltevést megengedhetőnek tartja, hogy a király ezuttal, miután ugyanazon évben már másodízben, és pedig rövid időközben, volt jelen Frankfurtban, a szokásos ajándékokat a városnak elengedte. Ámde ha ezen föltevést el is fogadjuk, még mindig hiányoznak a városi számadásokból azon kiadások, melyek minden alkalommal együtt jártak a király jelenlétével, így ajándékok a királyi kancellária, udvarmestere, szolgálí részére, továbbá a harangozás, diszítés, őrségek s több effélére, mely kiadások, ha a király valahol jelen volt, a számadásokban soha sem hiányoztak. Azonfölül Eschbach igen helyesen jegyzi meg, hogy a számadásokban a király küldöttei részére fordított ajándékok igen alacsonyok²⁾ s ennél fogva e küldöttek alatt nem is magasabb állású személyeket (consilarii-knak nevezi őket a chronicon Moguntinum) hanem futárokat kell érteni, kik a leveleket és üzeneteket a királyi udvar — Prága — és a gyűlés színhelye — Frankfurt — között közvetítették.³⁾

Weizsäcker a fentebb előadottakkal körülbelül ki is meríti azon érveket, melyek Venczel jelenléte ellen tanuskodnak. Eschbach azonban tovább folytatja az ellenérvelést és egy egész sorozat új érvet hoz fel ez ellen.

A mi a szeptember 14-i oklevelet illeti, Eschbach figyelemztet arra, hogy királyi oklevelek gyakran oly helyről vannak

¹⁾ R. T. A. I. 257—259. oldal.

²⁾ »item 1 gulden dren des Königes boden zu schenken.« R. T. A. I. 151. sz.

³⁾ Eschbach l. c. 36—38. oldal.

keltezve, mely kiállítójuk itinerariumával nem egyez meg.¹⁾ Utal e tekintetben több példára Venczel alatt is, melyek bizonyítékul szolgálnak azon állításra, hogy Venczel kérdéses oklevele ugyan Frankfurtban kelt, hanem a király ott nem volt, csak kancelláriáját bizta meg, hogy az oklevelet ott állítsa ki.²⁾ A középkor diplomatikai praxisa meg eléggé bizonyítja, hogy királyi, fejedelmi kancellárok gyakran adtak ki uruk neve és pecsége alatt okleveleket, annak daczára, hogy az utóbbiak az illető helyen jelen nem voltak. Utal arra, hogy azon passusok a szeptember 14-i oklevelekben, melyek Frigyes kölni érsek investitúrájára, illetve megjelenésére a király előtt vonatkoznak, bizonyító erővel nem bírnak, a mennyiben számos más oklevélben is előfordulván, tényleg csak formula gyanánt tekintendők.³⁾ Hogy miért említetik Venczel ez oklevélben direkte mint jelenlevő föl, arra nézve Eschbach a magyarázatot a Schwabenspiegel azon paragraphusában találja, mely megköveteli, hogy úgy a hűbéres, mint a hűbérúr az investitúrállkalmával személyesen jelen legyenek.⁴⁾ De hivatkozik Eschbach azon körülményre is, hogy Rotenburg, hol a szeptember 11. oklevél kelt, Nürnbergből keletre a Prága felé vezető úton fekszik, s így tehát már úgy látszik, hogy Venczel úton volt Prága felé, s eszeágában sem volt Frankfurtba ellátogatni.⁵⁾

Folytatólagosan Eschbach hivatkozik a három választónak 1380. január 13-ról Weselből kelt instrukciójára, melyet egy Venczelhez küldendő követségnek adtak.⁶⁾ Ez instrukcióban hivatkoznak arra, hogy követeket küldtek volt hozzá Prágába, felszólítva őt, hogy a birodalom érdekei végett jöjjön Frankfurtba. Hivatkoznak, hogy a király személyesen nem jelent meg a gyűlésen, hanem csak követeket küldött volt, s ép ezen oknál fogva, hogy a gyűlésen személyesen nem volt jelen, nem végezhettek a szönyegen lévő ügyben semmit.⁷⁾ Tényleg maga Venczel is elárulja,

¹⁾ Erre nézve V. ö. Ficker Beiträge zur Urkundenlehre I. 1. és kk. lapokon.

²⁾ Eschbach l. c. 34. oldal.

³⁾ A mit egyébiránt már Weizsäcker is sejtett.

⁴⁾ U. o. 36–37. oldal. A Schwabenspiegel erre vonatkozó helye: «Es ist deheim vanlehen da von ein man fürste müge gesin, er enphat es mit seiner hant von dem Könige.» Gengler-féle kiadás. Cap. CX. §. 2.

⁵⁾ Eschbach i. h. 33. oldal.

⁶⁾ Forschungen z. dt. Gesch. XV. 13. s. kk.

⁷⁾ U. o. §. 3.

akarata ellenére egy alkalommal, hogy a gyűlésen jelen nem volt, midőn 1383. október 18-án a lüttichi, utrechti és dvornicki püspökökhöz intézett levelében protestál azon hir ellen, mintha ő az ellenpápa pártjára lépett volna át.¹⁾ E levelében azt mondja, hogy a Frankfurtban tartott birodalmi gyűlésen a választó-fejedelmek és jogtudósok s theologusok hozzájárulásával, az ellenpárt követinek jelenlétében VI. Orbán pápát, mint jogosan megválasztottat s mint Krisztus igaz vikáriusát elismerték, s ebbeli határozatukat a hívők közösségének tudomására hozták. Hogy ezen vonatkozás a februári birodalmi gyűlésre vonatkozik, azt abból lehet következtetni, mert a proklamálás a birodalom alattvalóihoz tényleg itt történt, a mire tanu a kölni érsek július 25-i levele.²⁾ Az ellenpárt követei alatt alkalmasint a francia követséget kell érteni, mert a másik, Kelemen és a francia király követsége, mely mint a *chronicon Moguntinum* mondja, szeptemberben a birodalmi gyűlésen megjelent, nem érthető ezalatt, mert ezen követséget a gyűlésre nem is engedték, tehát a proklamáláson jelen nem lehettek. Ugyanezen levélben azt mondja Venczel, hogy a lüttichi, utrechti és dvornicki püspökök »in dicto parlamento in Franckfordia« lőnek az Orbán szövetségbe fölvéve. Eschbach ezt is ellenérvül hozza fel, hivatkozva arra, hogy a lüttichi püspök csak november 9-én állítja ki oklevelét, hogy a szövetségbe belép, miután csak szeptember 17-én lett abba fölvéve.³⁾ Megvallom ez utolsó érv a legkevésbé sem bizonyítja előttem azt, hogy Venczel a szeptemberi gyűlésen jelen nem volt. Általában a fentebb idézett, Eschbach által összehordott érvek közül előttem leginkább azon érv bir nyomatékka, melyet Eschbach a középkori diplomatikai praxisból merít. Persze ez sem absolut becsü bizonyíték, és tényleg legtöbb súlyt helyezek a *chronicon Moguntinum* adataira, mely világosan mondja, hogy Boldogasszony születése napja körül a választó-fejedelmek a király tanácsosaival együtt üléseztek Frankfurtban. E tanácsosok Jenzenstein János, Wlaschimi Oczko János prágai bibornok-érsek és a Wartemberg ura voltak.⁴⁾ Lindner Oczko János jelenlétét, csak Jenzenstein ezen följegyzése

¹⁾ R. T. A. I. 226. sz.

²⁾ U. o. 142. sz.

³⁾ R. T. A. I. 145. 148. számok.

⁴⁾ Jenzenstein *Acta in curia Romana Johannis a Genzenstein archiepiscopi Pragensis* III. Pelzel Wenzel I. Urk. p. 149. 116. sz. §. 16.

alapján nem tartja eléggé bebizonyítotttnak, miután szerinte Oczko 1380. januárjában is jelen volt egy frankfurti tanácskozáson, melyen fejedelmek, urak és városok vettek részt.¹⁾ Ez állítása bebizonyítására hivatkozik a frankfurti városi számadási könyvekre, melyek 1380. február 11-re egy a prágai bibornok részére tett ajándékról tesznek említést.²⁾ Maga Weizsäcker is megkoczkáztatja azon nézetet, hogy minden jel arra mutat, miszerint 1380. januárjában Frankfurtban gyűlés volt. Weizsäcker egyik tanítványa, Eschbach utján később revocálta ezen nézetét.³⁾ Magukból a számadásokból mutatá ki, hogy e gyűlés meg nem tartatott, és hogy ennél fogva János bibornok azon részt nem vehetett. Így tehát bizonyos az, hogy a bibornok a szeptemberi gyűlésen vett részt, melyen Jenzensteinnal és a Wartembergi várúrral képviselte a királyt.

Felmerül tehát azon kérdés, hogy miért nem volt Venczel személyesen jelen a gyűlésen, mikor annak idején, midőn azt összehívta, világosan mondá, hogy ő maga is jelen fog lenni. E tekintetben csak találgatásnak van helye. Hisz Venczel Prágából Nürnbergbe utazott, s onnan visszatért ismét Prágába, ugyanazon időpontban midőn a frankfurti gyűlés összeült. Mi okozta tehát azt, hogy világos szándoka daczára nem jelent meg a gyűlésen? Eschbach utal arra, hogy Venczel nem *motu proprio*, hanem a kölni, trieri és pfalzi választók ösztönzésére hívta össze a gyűlést.⁴⁾ Azt gyanítja, hogy e három választó az egyházi kérdésben újabb lépéseket akart megkezdeni, illetve az egyházi kérdésnek újabb fordulatot adni, s hogy ezt Venczel előre megtudván, nehogy esetleg oly lépéseket legyen kényszerítve megtenni, melyek dynasztikus politikájával ellenkeznek, jobbnak látta a gyűlésen meg nem jelenni, hanem maga helyett csak követeket küldeni. Ezen okoskodása Eschbachnak igen szép és tetszetős, csakhogy egy hibában szenved, hogy épenséggel semmivel sem lehet támogatni. Feltűnő, hogy sehol semmi, de épenséggel semmi nyoma annak, hogy a három választó valami újabb lépést szándékozott volna tenni az egyházi kérdésben. És így tényleg csak azt mondhatjuk, hogy Venczel távolmaradásának okát a gyűléstől nem ismerjük, csak a befejezett ténynyel állunk szemben.

¹⁾ Lindner I. 400.

²⁾ R. T. A. I. 270. oldal, jegyzetben idézve.

³⁾ Eschbach i. h. 40. old.

⁴⁾ U. o. 31. és 43. oldal.

Térjünk most át a gyűlésre, mely a megnyitásra kitűzött időben megnyílt. A királyt mint láttuk, Oczko János prágai bibornok érsek, Jenzenstein János és Wartemberg képviselték. A februári gyűléssel ellentétben jelen volt ez alkalommal Pileus de Prata bibornok is, ki VI. Orbánt képviselte.¹⁾ Megjelentek azonkívül újból a francia király küldöttei, hogy királyuk jelöltjének, Kelemennek propagandát csináljanak. De megjelent ezuttal Aigrefeuille bibornok, VII. Kelemen ellenpápa követe is, ki a februári gyűlésen szintén nem képviseltette magát.²⁾ Megjelent a francia követséggel Venczel brabanti herczeg is, ki már a februári gyűlés alkalmával is intervenált Venczel királynál a francia szövetség érdekében.³⁾ De amíg a francia követség első ízben, a februári gyűlés alkalmával, a gyűlésen jelen volt, sőt a tárgyalásokban is részt vett, addig a szeptemberi gyűlés úgy a francia követek, mint VII. Kelemen követei előtt zárva maradt. A rendek megtagadták a követektől az engedélyt, hogy a gyűlés tárgyalásain jelen legyenek, támaszkodván a február 27-iki szövetséglevél azon határozatára, mely az ellenpárt követeinek fogadását stb. egyenesen megtiltá.⁴⁾

A gyűlési tárgyalások, a mint azt a ránk maradt emlékekből következtethetjük, kizárólag az egyházi kérdés körül forogtak. E forrásokból azon benyomást nyerjük, hogy daczára annak, hogy e gyűlés ismét birodalmi gyűlés volt,⁵⁾ birodalmi határozat létre nem jött. Tudjuk, hogy a február-márciusi gyűlésen sem volt képes a király az egyházi kérdésben birodalmi határozatot létrehozni. Az ott kötött szövetség — melyet a német írók Urbansbund-nak neveznek — tisztán csak privát szövetkezet volt, melyet a császár és a választó-fejedelmek kötöttek egymás közt, s melynek támogatására céloztak további törekvéseik. Úgy látszik, hogy még mindig nagyobb nehézségbe ütközött egy birodalmi határozat provokálása. Meglehet, hogy ezen körülmény, miszerint birodalmi

¹⁾ Lindner I. 399. Chron. Mog. i. h. 202. a frankfurti városi számadások R. T. A. I. 151. szám.

²⁾ Chron. Mog. i. h. 202. jegyzet 2.

³⁾ Eschbach i. h. 44.

⁴⁾ „ . . . und sullen auch und wollen (wir) dieselben boten (sc. Clementi VII.) und yre gewerbe ernstlichen und getrewlichen stoeren, und sie mit leibe und gute angreifen und hindern . . . “ R. T. A. I. 129. sz. §. 1.

⁵⁾ A mi a pfalzi választónak a francia királyhoz intézett leveléből minden kétséget kizárólag következik.

határozatot létre nem hozhat, birta rá Venczelt, hogy a szeptemberi gyűléstől távol tartotta magát. Tényleg a gyűlési tárgyalások csak arra szolgáltak, hogy a februárban kötött szövetség részére új tagokat szerezzenek. E célra meg Venczel elegendőnek tartotta, ha csak megbízottjait küldi a gyűlésre.¹⁾

A gyűlés tárgyalásainak menetéről, fájdalom nem vagyunk eléggé tájékoztatva. Ha Ruprecht pfalzi választónak 1379. október 10-én kelt, a francia királyhoz intézett levelének hitelt adhatnánk, úgy a választás érvényes volta újból szóba került.²⁾ Az idézett levél szerint a szeptemberi gyűlésen szakemberek és jogtudósok jelenlétében újra tárgyalás alá került a választás jogosságának kérdése, és újból, minden kétséget kizárólag annak érvényes volta bebizonyított. Az a kérdés, vajjon tényleg tárgyalás alá került-e a jogosság kérdése vagy sem, kissé nehezen dönthető el, a mennyiben kétségtől Ruprecht e levélben az ugyanazon évi két gyűlést összevegyíti. Mert levelének azon része, melyben a bibornokok leveleinek felolvasásáról tesz említést, kétségtől a február-márcziusi gyűlésre vonatkozik. Másrészt azonban Ruprecht leveléből kitűnik, hogy e kérdés szeptemberben is tárgyalás alá került.³⁾ Eschbach azon véleménye, hogy miután a francia király és VII. Kelemen követi a gyűlésen részt nem vettek, a választás jogos voltáról szó nem volt, alapjában véve tarthatatlan.⁴⁾ Mert bizony a nevezett két fél követeinek távolléte egyáltalán nem zárja ki azt, hogy e kérdést újból ne tárgyalták volna. Valószínű, hogy a tanácskozások kezdetén még egyszer röviden összegezve előadták azon érveket, melyek VI. Orbán választásának törvényes volta mellett szólottak, s utána megindultak a tárgyalások a gyűlés azon tagjaival, kik az Orbán-szövetségnek tagjai még nem voltak. Azt azonban bizonyosra lehet venni, hogy oly mértékben, mint a minőnek Ruprecht levele feltűnteti, a választás érvényességét a szeptemberi gyűlésen nem tárgyalták. A mit ott mond, az jórészt a februári tárgyalásokra vonatkozik.

A mainzi krónika a szeptemberi gyűlés tárgyalásairól bővebb

¹⁾ Eschbach i. h.

²⁾ Ruprecht levele R. T. A. I. 149. sz.

³⁾ » in parlamentis regalibus in quadragesima proxime praeterita et nuper de mense septembris sole clarius deductum fuit.« R. T. A. I. p. 263. 30.

⁴⁾ Eschbach l. c. 46.

felvilágosítással szolgál. E szerint a gyűlésen megjelent királyi biztosok és a jelenlevő rajnai választók megerősítették s megújították a februárban Orbán érdekében kötött szövetséget. Ujabb intézkedések nem történtek, e helyett azonban az új tagok fölvételére és megnyerésére a szükséges lépéseket megtették. A mainzi krónika szerint Németország püspökei, fejedelmei és városai közül tekintélyes számot nyertek meg tagok gyanánt. De a krónika ezen állításának teljes mértékben hitelt adni nem igen lehet.¹⁾

Lássuk mindenekelőtt, hogy kiket vettek föl ez alkalommal az Orbán-szövetségbe. A birodalmi fejedelmek közül Gerhard würzburgi és Arnold lüttichi püspök, II. Vilmos jülich-i és III. Raynald gelderni herceg vétetett föl szeptember 17-én a szövetségbe. Azonkívül még a würzburgi és lüttichi káptalan és városok is. A városok sorából a két említett kivül még Mainz, Köln és Frankfurt, ugyancsak szeptember 17-én vétettek föl a szövetségbe.²⁾

Ily módon ismernénk néhányat azok közül, kik a mainzi krónika szerint a szövetségbe beléptek. Fölmerül azonban most azon kérdés, valjon az említettek tényleg beléptek-e a szövetségbe, vagy sem. Azon körülmény, hogy királyi oklevél szól valamely fejedelem vagy testület csatlakozásáról, magában véve semmit sem bizonyít. Mert az Orbán érdekében kötött szövetség tagjául tényleg csak azt tekintették, ki csatlakozását egy általa kiállított oklevélben maga is kijelentette. Láttuk ezt a februári proklamáció alkalmával, midőn a királyi oklevélben megemlítettek mindegyike saját nevében állított ki még egy oklevelet, melyben magát a szövetség tagjául lekötötte.

Ily nyilatkozatot azonban egyelőre csak kettőt ismerünk. Mind a kettő egyházi személytől származik: Gerhard würzburgi és Arnold lüttichi püspöktől. Gerhard szeptember 25-én, Arnold november 9-én állította ki az erről szóló oklevelet.³⁾ Biztosan tehát e kettőről tudjuk, hogy a frankfurti gyűlésen hozzájárultak a szövetséghez. Azonfelül, noha direkt bizonyíték nincs, valószínűre vehetjük Florent utrechti és II. Péter dvornicki püspökök csatlakozását. Róluk Venczel 1383. október 18-án kelt levelé-

¹⁾ Chron. Mog. az i. h. 202. oldal.

²⁾ R. T. A. I. 145. 146. sz.

³⁾ R. T. A. I. 147. 148. sz.

ben emlékezik meg, melyet Arnold lüttichi és a nevezett két püspökhöz intézett.¹⁾ E levélben figyelmezteti a címzetetteket arra, hogy a régebben Frankfurtban tartott birodalmi gyűlésen megígérték neki, hogy VI. Orbánt fogják törvényes pápául elismerni és VII. Kelemen ellen minden erejükkel küzdeni. Miután Arnold püspök 1379. szeptemberében lépett be a szövetségbe, nem lehet kételkedni, hogy az itt említett gyűlés alatt tényleg az 1379. szeptemberit kell értenünk, valamint az is bizonyos, hogy Flórent és Péter püspökök is ugyanekkor léptek be a szövetségbe, noha direkt általuk kiállított oklevél nem létezik.

Igy tehát négy püspökről birunk tudomással, hogy a szeptemberi gyűlésen a szövetségbe beléptek. A világi fejedelmeket illetőleg csak annyit tudunk, hogy kísérletek történtek ezek megnyerésére is. Ezt bizonyítják a jülich-i és gelderni herczegek részére kiállított királyi oklevelek.²⁾ Valjon azonban ezek tényleg beléptek-e a szövetségbe, vagy sem, azt határozottan megállapítani nem lehet, a mennyiben sem direkt sem indirekt bizonyítékkal erre nem birunk. E kérdést tehát eldönteni addig, míg bizonyíték reá nincs, nem lehet. Azonban az említett négy püspök közül sem lépett be mindegyik teljes határozottsággal a szövetségbe. Mert ha a ránk maradt két csatlakozó levelet vizsgáljuk, a würzburgi püspökében azon fölfedezést tesszük, hogy a püspök csatlakozását azon feltételhez csatolta, hogy Venczel az összes birodalmi fejedelmekkel az egyházi kérdésben szövetkezik. Ebből első sorban konstatálhatjuk azt, hogy a választó-fejedelmek egy része még nem csatlakozott a szövetséghez.³⁾ Másodsorban érdekesen világítja meg ez oklevél a würzburgi püspök óvatosságát, ki egy kibuvó ajtót tartott fenn magának, melyen át alkalom adtán, ha a viszonyok változnának, legnagyobb kényelemmel visszavonulhat.

A mi végre a városokat illeti, melyekről a mainzi krónika említést tesz, ezekre nézve negativ eredményre jutunk. Szeptember 17-én Venczel Mainz, Köln és Frankfurt részére állit ki, őket a szövetségbe fölvevő oklevelet. Mainzra nézve láttuk föntebb, hogy már ez év tavaszán történtek kísérletek a város megnyeré-

¹⁾ R. T. A. I. 226. sz.

²⁾ R. T. A. I. 146. 147. sz.

³⁾ Így pld. a szász és a brandenburgi.

sére. Ugyanezen időből fönmaradt egy oklevél fogalmazványa, melyben Mainz csatlakozását jelenti ki. Tényleg Mainz csak 1380. ápril 27-e előtt csatlakozott a szövetséghez. Hasonló áll Speyer és Wormsról is. Frankfurtról bizonyosat nem mondhatunk; oklevél, melyben csatlakozását mondja ki, ránk nem maradt. Egy a városnak számadás-könyveiben szereplő tétel némi útbaigazítást ad. Főntebb említettük, hogy a számadás-könyvek említést tesznek egy zendülésről, mely a választó-fejedelmeknek a városban tartózkodása alkalmával történt, s melynek leverésére a városi fegyveres erőt kellett fölhasználni. Eschbach aligha téved, midőn ebből azt következteti, hogy e zendülést a VI. Orbán irányában ellenséges párt támasztá, ily módon megakadályozva a város csatlakozását a szövetséghez.¹⁾ Ily módon csak Würzburg, Lüttich és valószínűleg Utrecht és Dvornick voltak a városok közül azok, melyek a szövetséghez csatlakoztak.

A birodalmi gyűlés tehát tulajdonképeni célját, a rendeket a szövetségnek megnyerni, nem érte el. Láttuk, hogy csak kevesen csatlakoztak ez alkalommal is a szövetséghez, a rendek, főleg a városok nagy része semlegesen viselte magát. Venczel azon törekvése, hogy a szakadást megszüntesse, eddigelé nemcsak hogy nem sikerült, hanem most a német egyházban magában is megtörtént a szakadás. Adolf mainzi érsek kevéssel a szeptemberi gyűlés után VII. Kelemen pártjára lépett át, kitől október 29-én elnyerte a palliumot.

Azt hiszem, nem lesz fölösleges e helyt kitérni a mainzi érseki szék körül kitört viszályokra, mert csak így érthetjük meg egészen, hogy miért lépett át Adolf az ellenpápa pártjára, mi által az egyházszakadás küzdelmeit a német egyházba is bevitte.

Már az egyházszakadás kezdetén a mainzi érsekség birtoka fölött hosszabb idő óta makacs küzdelem folyt Nassaui Adolf, volt speyeri püspök és Lajos meissenai örgróf, előbb bambergi püspök között. 1373. ápril 4-én Linwey János mainzi érsek hirtelen meghalt. Halála után nemsokára a káptalan egyhangulag Nassaui Adolf grófot, a speyeri püspököt választotta meg, kit már János püspök beigtatása előtt a kanonokok egy része megválasztott volt, de a kit a pápa meg nem erősített.²⁾ Ápril 24-én

¹⁾ I. h. 49.

²⁾ Chron. Mog. i. h. 188. Mencken 85 Rr. Germ. III. 539. (Johanes Latomus: Catalogus archiepiscoporum Moguntinensium.)

találkozunk először Adolf nevével, kit egy akkor kiállított oklevél a mainzi érsekség administratorjának nevez, mely czimet egy ideig viselte.¹⁾ Mindjárt választása után követséget küldött a pápai udvarba, megerősítést kérve, egyúttal pedig, hogy ezen kérésének nagyobb nyomatékot adjon, 22,000 forintot küldött tized fejében a pápának.²⁾

De Adolf nem számolt ez alkalommal a császár, IV. Károly terveivel. Midőn Adolf két év előtt a káptalan egy része által érsekké választatott, IV. Károly volt az, ki a pápai udvarnál tett lépései által a pápai megerősítést megakadályozta.³⁾ Adolf e miatt nem a legjobb indulattal viseltetett a császár iránt, amit ez nagyon is jól tudott. Tudjuk, hogy 1374-ben IV. Károly komolyan foglalkozott azon tervvel, hogy fiának, Venczelnek a császári koronát még életében biztosítsa. Természetes, hogy ez első sorban föltételezte, hogy a választók, kiknek kezében a döntés feküdt, a király terveivel egyetértsenek, részén legyenek. Ámde Adolftól nem várhatta, hogy terveit támogatni fogja, mert hisz önmaga a császár hiúsította meg annak idején az első alkalommal, a pápai megerősítést. A mainzi érsek-választó szavazata pedig, miután az első helyet foglalta el a választók gyülekezetében, döntő volt ez ügyben is és így a császárnak érdekében állott, hogy a terveinek kétségkívül ellenszegülő Adolfot más, neki lekötelezettebb helyettesítse az érseki széken. E célból, kevéssel Adolf megválasztása után, követséget küldött Károly a pápához, mely arra kérte őt, hogy Adolf választását meg ne erősítse, hanem helyette az érseki székre Lajos bambergi püspököt nevezze ki. Sőt Lajos püspök maga is Avignonba ment, hogy ügyét személyesen is megsürgesse.⁴⁾ Tényleg sikerült is Adolf választását érvénytelennek nyilvánítani. A különböző vádak és gyanúsítások, miket Adolf ellen fölhoztak⁵⁾, eredménye az volt, hogy a pápa előbb Adolf megerősítését későbbre halasztá, majd 1374. tavaszára a pápa részéről konvent hivatott össze Avignonba a

¹⁾ Regesta rerum Boicarum IX. 295.

²⁾ Chron. Mog. i. h. 192. old.

³⁾ Handloss: Adolf I. Erzbischof von Mainz, Graf von Nassau etc. Breslau 1874. pag. 9.

⁴⁾ Ussermann: Episcopatus Bambergensis XXIX. 183.

⁵⁾ Így hogy elődjét megmérgezte, választását pénzen nyerte stb. Gudenus Historia Erfurtensis apud Joannes Hist. Mogent. SS. III. 179.

két jelölt igényeinek megvizsgálására,¹⁾ végre pedig aprilban az érsekséget Lajosnak adományozta.²⁾ A Nassaui Adolf által küldött 22,000 forintnyi tizedet pedig a pápa minden nagyobb lelkifurdalás nélkül zsebrevágta. Lajos 1374. april 21-én már mainzi érseknek nevezi magát.³⁾

Hanem Adolf cseppet sem volt hajlandó magát a pápai ítéletnek alávetni, ellenkezőleg el volt határozva jogát minden áron megoltalmazni, ha kell fegyveres kézzel is. Tényleg Nassaui Adolf nagy fölnynyel birt ellenfele fölött. Nemcsak, hogy a mainzi érsekség területének legnagyobb része az ő kezén volt, hanem saját vagyoni viszonyai, a káptalan gyámolítása és a fejedelmek egy része is az ő pártján lévén, mindez helyzetét sokkal kiváltságosabbá tette ellenfeléé fölött. Ezen hatalmi állásában bizva, nem is sokat törődött a pápai megerősítéssel, sőt 1374. augusztus hava óta már választott érseknek nevezi magát. Mindennek daczára azonban nagyon szíven feküdt a béke helyreállítása és a mainzi ügy békés befejezése. Erre mutat, hogy 1375. elején István bajor herczeg által lépéseket tett a pápánál, hogy a megerősítést a maga részére kieszközölje. Az esetre, ha ezen közbenjárás sikerre vezet, István herczegnek 16,000 forintot ígért.⁴⁾ Úgy látszik azonban, hogy a közbenjárásnak eredménye nem volt, amennyiben 1375-ben az ügy fegyveres eldöntésre került. Erfurt előtt találkoztak a hadak, de csak kisebb dulusokra szoritkoztak, a döntő csatát a császár beavatkozása meghiusította.⁵⁾ Szeptember 6-án Tonnaban létrejött a fegyverszünet a két fél között, mely körülbelül két évig eltartott.⁶⁾ Adolf birtokában megmaradt a mainzi érsekség területének legnagyobb része, Lajos csak a meissen tartományhoz közel fekvő thüringiai részeken gyakorolhatta a suprematiát. Ennek fejében azonban Lajos a választók által elismertetett, mint tényleges mainzi érsek, és mint ilyen részt is vett a Venczelt királylyá

¹⁾ Hoffmann : Annales Bambergenses Pars. I. lib. 5. pag. 209. apud Ludewig SS. rr. episc. Bamberg. Vol. I.

²⁾ April 28-án Lajost a mainzi alattvalóknak ajánlja a pápa. Wenck : Die Wettiner im XIV. Jh. Leipzig 1877. 101.

³⁾ Gudenus Cod. dipl. III. Nr. 334.

⁴⁾ Joannes Rerum Mogunticarum I. p. 1019. és Lang Regesta rerum. Boicarum IX. p. 324.

⁵⁾ Chron. Mog. I. c. 195.

⁶⁾ Böhmer Reg. Imp. VIII. Nr. 5500. Gudenus Cod. dipl. III. 520.

választó birodalmi gyűlésen.¹⁾ Nyilvánvaló volt azonban, hogy Adolfot, aki meg hatalomra volt erősebb, ignorálni szintén nem lehetett. Venczel ezért 1376. május 30-án szövetkezett Adolffal, és egy modus vivendit kötött vele olyformán, hogy megígérte neki, miszerint uralkodásának tartama alatt a mainzi érsekség birtokában háborgatni nem fogja. Ezen állapot persze szintén csak ideig-óráig tarthatott.²⁾ Előre látható volt, hogy egy elhátározó alkalom adtán a dolognak másképen kell megoldódni.

Midőn az egyházszakadás megtörtént, a mainzi kérdés akuttá vált. XI. Gergely halála után Nassaui Adolf úgy látszik VI. Orbánhoz fordult, tőle megerősítést kérve.³⁾ Úgy látszik ez ügyben folytak is tárgyalások Adolf és Orbán között, melyeket alkalmasint Rost speyeri kanonok vitt.⁴⁾ Erre mutat Adolfnak egy 1379. január 23-án kelt oklevele, melyben Rost Herman speyeri kanonokkal elszámol azon pénzekről, melyeket utóbbi Adolf helyett beszedett, s melyeket Adolf érdekében Rómában tartózkodva kiadott.⁵⁾ És úgy látszik, hogy Orbán hajlandó is volt Adolfot megerősíteni és hogy ez ügyben intézett is hozzá egy ily értelmű bullát. Mindez a mainzi krónikából világosan kitűnik.⁶⁾ Nem tudjuk, valjon a nassaui párt működése, vagy más szempontok is befolytak-e arra, hogy Orbán pápa szeptember 21-én Lajost fölmenté a mainzi érsekségre tett esküje alól, őt jeruzsálemi patriarchává nevezte ki és egyuttal a VII. Kelemen pártján lévő cambrayi püspökséget adományozta neki.⁷⁾ Lajos így nagyobb rangot nyert, de ez csak üres czim volt, mert sem az egyik, sem a másik méltóságot, javadalmat ténylegesen birtokába nem vehette. Nem is fogadta el a pápának ezen kegyét, hanem protestált ezen intézkedés ellen. Ugyanakkor azonban elveszté még azt a kis területet is, a mi a mainzi érsekségből kezén volt, és most már csak a thüringiai Salsa város maradt meg kezén. Protestálásának azonban meg volt mégis azon eredménye, hogy Orbán 1379-ben visszavonta a Lajos részére tett

¹⁾ R. T. A. I. 2. sz.

²⁾ Gudenus Cod. dipl. III. 514.

³⁾ Chron. Mog. I. c. 200. old.

⁴⁾ Chron. Mog. I. h. 200.

⁵⁾ R. T. A. I. 524. I. jegyzet.

⁶⁾ Chron. Mog. I. h. 200. old.

⁷⁾ U. o.

intézkedéseit. Befolyhatott erre Venczelnek levele, melyet 1378. december havában¹⁾ intézett Orbánhoz, a melyben a birodalom javára való hivatkozással kéri a pápát, hogy Lajost előbbi állásába helyezze vissza.²⁾ Alig hogy azonban a pápa mult évi intézkedését visszavonta, Adolf érsek azonnal megszakított minden érintkezést Orbánnal és VII. Kelemennek hódolt meg, ki őt tárt karokkal fogadta, s neki a palliumot megadta. A megerősítést tartalmazó pápai bullát Adolf 1379. október 29-én ünnepélyesen kihirdetteté³⁾ s magát megkoronáztatá, mire az egyházmegyében őt általánosan elismerték.⁴⁾ Így tehát maga a német egyház feje az ellenpápa pártjára állott, s ezzel a német egyház is be lőn vonva az egyházszakadás előidézte küzdelmekbe. Hogy mily imminens veszély fenyegette ezáltal a birodalmat, azt nem kell bizonyítanunk. Ez okozta azt, hogy Venczel mindinkább közeledett Adolfhoz, míg végre 1381-ben ez utóbbi általánosan elismertetett. Hogy mily úton-módon, az nem tartozik ide. Áttérünk most ismét oda, hol a fonalat elejtettük, a szeptemberi frankfurti gyűlés után történetekre.

Hogy Adolf érsek átpártolásának mily nagy jelentősége volt a birodalom belbékéjére nézve, azt megértjük, ha a dolgokat kissé behatóbban vizsgáljuk. Lajos érsek a február 27-én megalakult Orbán érdekeit védő szövetségnek tagja volt. Mint ilyen a szövetséglevél második pontja értelmében támogatásra tarthatott igényt, ha az ellenpápa részéről birtokaiban vagy jogaiban megtámadatnék. Ez eset most beállt. VII. Kelemen egy párthive állt vele szemben, ki hogy igényeit fegyveres erővel is megtudja védni, már egy alkalommal bebizonyította. A szövetség tagjaira nézve most előállt azon kötelezettség, hogy tagjait az ellenpápa párthiveitől eredő elnyomatások, támadásokkal szemben megvédje. Egyelőre azonban ez nem következett be. Venczel fegyveres tér helyett az alkudozások terére vitte át az ügyet, fegyverkezni Adolf ellen pedig senki sem fegyverkezett. Annyit azonban Adolf ezen lépése mégis eredményezett, hogy 1380. január 10-én

¹⁾ Hogy ekkor kelt e levél, kitűnik abból, hogy atyjáról, Károlyról mint halottról tesz említést, ez pedig nov. 29-én halt meg.

²⁾ Pelzel Karl IV. II. köt. oklevéltár p. 286—258.

³⁾ Chron. Mog. p. 200. Joannes i. h. 692. 1380-ra teszi.

⁴⁾ Reg. rer. Boic. X. 43. old.

Köln, Trier és a Pfalz Oberweselben VI. Orbán érdekeit védő szövetséget kötött egymás között.¹⁾

A szövetséglevél január 11-én kelt. Köln, Trier és Pfalz mindenekelőtt megerősítik a február 27-iki szövetséget, melyet akkor Venczellel kötöttek. Ezenfölül kötelezik magukat a következő pontok megtartására.

1. Elismerik a királylyal együtt törvényes, jogosan megválasztott pápa gyanánt VI. Orbánt, utána pedig azt, ki jogszerűen megválasztatott és megkoronáztatott. 2. Aki a birodalomban ezen határozatnak ellenszegül, azt a szövetség tagjai kötelezik magukat megtámadni és tartományában, várai, embereiben annyira és addig károsítani, míg őt engedelmességre kényszerítik. 3. Ezen célra kötelezik magukat, hogy mindegyikök száz fegyverest ad, kiket szükség esetén 4. köteles bárkinek, annak kívánatára, előzetes tudósítás mellett, rendelkezésre bocsátani. 5. Az ellenféltől elfoglalt városok és várak lerombolandók. A szövetséglevél határozatai nemcsak a szerződő felekre nézve, hanem utódaikra is kötelezők. 6. Bárki, legyen az világi vagy egyházi, ki VI. Orbánnak és jogszerűen választott utódainak nem engedelmeskedik, vagy a római császár irányában engedetlenséget tanusít, az a birodalom ellenségének tekintetik, és a szövetkezet kötelességének ismerendi, őt fegyverrel engedelmeségre kényszeríteni: ha pedig az illető vizen vagy szárazon vámmal birna, ezen vámokat lerombolják és nem fogják tűrni, hogy azok valamikor ismét életbe lépjenek. 7. Aki a szövetséget gyöngíteni törekszik, az ellen a szövetkező felek kötelességüknek ismerik eljárni, hogy a szövetség gyöngülését megakadályozzák. 8. Ha ezen szövetség ellen külső ellenség támadna, mely a birodalmat, vagy a szövetséget, illetve annak egyes tagjait fenyegetné, ez esetre kötelezik magukat a fejedelmek, hogy fegyveres erővel fognak ily támadásoknak ellentállni. Kötelezik magukat azonfelül, hogy senki a szövetség tagjai közül a szövetségen kívülállóval külön békét nem köt, tárgyalásokba nem bocsátkozik.²⁾ A szövetség mindaddig érvényben marad, a míg az egyházszakadás teljesen meg nem szűnt.³⁾ Bárki, fejedelem avagy város e szövetség tagja közé fölvehető.⁴⁾

¹⁾ L. a levelet R. T. A. I. 152. sz.

²⁾ §. 10. — ³⁾ §. 11. — ⁴⁾ §. 12.

Ezek bő kivonatban a szövetséglevél főbb pontjai. Első tekintetre látjuk, hogy e szövetség, noha a február 27-iki szövetséget megújítja, attól mégis sok tekintetben eltér. Feltűnik mindjárt azon körülmény, hogy míg az Orbán-szövetség tagjait VI. Orbán elismerésére kötelezte, továbbá a Kelemen párt agitációjának meggátlására, de csak a szövetség tagjainak területén, addig a január 11-i oberweseli szövetkezet ez agitatio meggátlását kötelességévé teszi tagjainak az egész birodalom területén, bárkivel szemben is. VI. Orbán elismerését tehát nemcsak az egyes választóktól, hanem a birodalom úgy egyházi, mint világi tagjaitól követelik, kötelezve őket egyuttal nemcsak VI. Orbán, hanem jogszerűleg megválasztott utódainak elismerésére is. Így tehát már az alapeszmében a weseli szövetkezet a február 27-iki szövetkezettől nagyon is eltér, azt akarván elérni, a mire elvégre a császári politika is törekedett — mondjuk az 1379. szeptemberi gyűlésig — hogy t. i. VI. Orbán elismerését birodalmilag keresztül vigye.

A szövetséglevél hangja, mint a föntebbiekből látható, meglehetősen harcziás. Egyenesen kimondják, hogy bárkit, ki a jelenlegi pápát, vagy annak utódját elismerni vonakodik, vagy aki attól elpártolni törekszik, azt fegyveres erővel megtámadni és engedelmességre kényszeríteni fogják. Ezzel kapcsolatban szükségét érezték, hogy egy esetleg bekövetkezendő harcra mindjárt eleve messzemenő stratégiai intézkedéseket tegyenek. Nem bocsátkozunk ezek ismételtsébe, láttuk föntebb, hogy miben állottak ezek. Ezzel együtt számítanak arra is, hogy egy esetleges, ezen szövetség ellen irányuló támadás nemcsak a belföldről, hanem a külföldről is történhetik. Úgy látszik ettől féltek leginkább. Eschbach helyesen véli,¹⁾ hogy főleg a franczia támadás volt az, mitől leginkább tartottak. És jellemző, hogy míg belföldi támadások ellen a kiállítandó hadak erejét bizonyos számban — 100 — állapítják meg, addig külellenséggel szemben nem beszélnek határozott számról, ellenkezőleg a rendelkezhető összes haderő mozgósítását rendelik el.²⁾

A választó-fejedelmek ezen szövetségéről két vélemény van forgalomban. Lindner azt véli, hogy a weseli szövetség főleg

¹⁾ I. h. p. 56.

²⁾ §. 8.

annak azon pontja, mely az Orbánt el nem ismerő birodalmi rendek ellen hadat üzen, csak üres fenyegetésnek tekintendő.¹⁾ Ezzel szemben Eschbach azon véleményének ad kifejezést, hogy a weseli szövetség voltaképen, daczára, hogy látszólag az Orbán-szövetségen alapul és azt meg is erősíti, nem más, mint a királyellenes választó-fejedelmi oppositiónak egy megnyilatkozása és folyománya.²⁾

E felfogást Eschbach hosszabban törekszik bizonyítani. Felhozza mindenekelőtt, hogy Venczelt a szeptemberi birodalmi gyűlés összehívására a választó-fejedelmek egyenesen felszólították. Ezt, mint láttuk, Eschbach a maga helyén úgy magyarázta, hogy a választó-fejedelmek e gyűlésen az egyházpolitikai kérdésben új, a királyi politikával ellenkező, radikálisabb lépéseket, rendszabályokat óhajtottak életbeléptetni. Bizonyosnak tartja, hogy a mit a három választó Weselben a szövetséglevélben kimondott, ugyanazt akarta a szeptemberi gyűlésen keresztül vinni. Venczel ezen terveiket ismerte, s ezért távol tartotta magát a frankfurti gyűléstől. Erre aztán a választó-fejedelmek elhatározták, hogy radikálisabb terveket tartalmazó politikájukat a király hozzájárulása nélkül saját szakállukra fogják létesíteni, s ily módon létrejött a weseli szövetség.³⁾

Feltűnő tényleg azon körülmény, hogy a weseli szövetség a király részvétele nélkül jött létre, ámbár a szövetséglevél úgy tünteti föl a dolgot, mintha a király is jelen lett volna. Azonban ha tekintetbe vesszük azt, hogy a választók e gyűlésükből követséget küldtek Venczelhez, őt újabb birodalmi gyűlés hirdetésre híván föl, s ha azon instrukciót olvassuk, melyet e követségnek adtak, könnyen elfogadhatjuk azon véleményt, hogy Weselben a radikális oppositio egyesült, mely erősebb eszközökkel akart az egyházi kérdésben eljárni. És hogy Venczelnek ilyfajta radikális politika épen nem lehetett inyére, az kitűnik abból is, hogy a helyett, hogy az Orbán-szövetség értelmében Lajos mainzi érseket fegyveres kézzel támogatta volna Adolf ellenében, utóbbival tárgyalásokba bocsátkozott. Igaz, hogy a választó-fejedelmeknek nem kellett tekintettel lenni sok olyan dologra, mint a királynak.

¹⁾ Lindner I. 102.

²⁾ I. h. 53. s. kk.

³⁾ I. h. p. 53—54.

A szövetséglevél 12. pontja értelmében a szövetkezetbe belépés nyitva volt a birodalom többi rendei előtt is. Látszik tehát, hogy a szövetség eredetileg nem volt szorosan csak a három választó szövetkezése. Számítottak ekkor már arra, hogy e szövetséget tágitani fogják. És csakugyan találunk nyomára oly agitationak, mely a szövetség bővítésére célzott. Fenmaradt a trieri választó levele Mainz városához, mely hasonlóképp január 11-ről van keltezve. E levélből kitűnik többek között az is, hogy a három választó első sorban a rajnamenti városok között igyekezett magának híveket toborzani.¹⁾

A trieri választó levele előadja, hogy a három választó Mainz városát felszólítja, hogy követek által képviseltesse magát azon gyűlésen, melyet ők Caub és Oberweselben tartottak. A város engedett a felszólításnak és követei Weselben meg is jelentek, hol a három választó előadta nekik a gyűlés célját és felszólítja őket, csatlakozniuk hozzájuk. A szövetség célját úgy preciseálták, hogy az az Orbán-szövetség erősítésére és tágitására szolgál. A mainzi küldöttek azonban elővigyázatból nem mentek be mindjárt a szövetségbe, hanem azon kérést intézték a választókhoz, miszerint a szövetség mivoltáról, annak céljairól írásbeli felvilágosítást adjanak nekik. A választó-fejedelmek e kérésre hajlanak és megbízák I. Ruprecht pfalzi választót, hogy menjen Mainzba és kézbesitse a tanácsnak a január 11-én kötött szövetség oklevelét. Felszólítja a várost, hogy csatlakozzon szövetségükhöz, mely esetben őt a szövetségbe föl fogják venni. Együttal kéri a várost, hogy az átküldött szövetséglevél másolatát küldje el Worms és Speyernek. A választók megbízásából az ifjabb Ruprecht pfalzi választó Wormsba ment, hova Mainz küldjön követeket, kik ott január 15-én Ruprechttel találkozáva, ezzel a végleges feleletet közölik. Együttal tudatják a várossal, hogy midőn ők Caubnál a városi követekkel tanácskoztak, Venczel követeket küldött oda, felszólítva a városokat, hogy csatlakozzanak a múlt év február 27-én alakult Orbán-szövetséghez. Felszólítja a várost, hogy ezen királyi fölhívásnak engedelmeskedjék és e célból megküldik neki a kiállítandó belépési oklevél szövegét, kérve a várost, hogy e fogalmazványt küldje el Worms és Speyernek is, kiknek szín-

¹⁾ L. a levelet R. T. A. I. 153. sz. V. ö. Weizsäcker megjegyzéseit róla u. o. 270. l. jegyzet 3.

tén irtak ez ügyben. A kiállított okleveleket pedig az öregebb Ruprecht pfalzi választónak küldjék el, ki majd cserében a királyi oklevelet el fogja nekik küldeni.

Ez a trieri választó levelének tartalma. E levélből minde-
nekelőtt kitűnik az, hogy a weseli szövetség tényleg elűtött az
Orbán-féle szövetségtől. Másod sorban látjuk, hogy Mainzon kívül
még más városok, Worms, Speyer meg vannak említve és tán
Frankfurtra is kiterjedt az agitatio.¹⁾ Végül azt is látjuk, hogy
Venczel tudomással birt a választók között létrejött oppositioról
s hogy megakadályozza annak terjedését, Caubhoz ő is követet
küldött, felszólítva a városokat, hogy az Orbán-szövetséghez
csatlakozzanak.²⁾ A levélből kitűnik, hogy a városok úgy a választó-
kkal, mint a királylyal szemben nagyon is tartózkodóan visel-
ték magukat. De becses ezen levél főleg azért, mert belőle kivi-
láglik, a választók minden erőlködése daczára, hogy az általuk
alakított szövetség az Orbán-szövetségtől elűtő, eljárásuk a király-
lyal szemben a világos oppositio bélyegét viseli magán. Erre
mutat a levélben azon törekvés, olyformán tüntetni föl szövetség-
üket, mintha az szigoruan a február 27-iki szövetség basisán
állana, s csak annak szükségképeni továbbfejlesztése lenne.
Ugyanakkor pedig világosan elárulják a két szövetségnek egymás-
tól elűtő voltát, midőn felszólítják Mainzot, hogy csatlakozzék
szövetségükhöz, de egyuttal adja meg a királynak is az Orbán-
szövetségbe való belépésről szóló okmányt.³⁾

Említettük fentebb, hogy a választók nem elégedtek meg
azzal, hogy a szövetséget egymás között megkötötték, hanem
felszólítást intéztek Venczelhez, hogy az egyházszakadás meg-
szüntetése végett minél előbb birodalmi gyűlést hívjon össze. E
célból követiséget küldtek hozzá, ellátva ezt kellő utasítással.⁴⁾
A két iratnak szövegéből kitűnik, hogy ekkor már erős oppositio
fejlődött ki Venczel ellen. És ha Venczel eljárását vizsgáljuk,
nem is lehet ezen csodálkoznunk. Venczel 1379. szeptember hava

¹⁾ Hogy Frankfurt városának egy követe is jelen volt, ez a városi száma-
dásokból kitűnik: »5 guelden 1 thornos virzerte Joh. von Holtzhusen mit zwein
knechten achtetage, also he von der stede volgen gein Wesel geforen war, due die
fursten da bi ein waren.« (jan. 21.) R. T. A. I. 270. oldal, jegyzet.

²⁾ R. T. A. I. 153. sz. (a 270. oldalon.)

³⁾ U. o.

⁴⁾ Kiadva Vochezer által Forschungen XV. 130. kk. II. melléklet.

óta Prágában volt és a birodalom ügyeivel absolute semmit sem törődött, hagyta azokat menni, úgy ahogy voltak. Épp oly keveset törődött az egyházszakadás kérdésével, pedig ez már eléggé akut volt. Emlékezünk, hogy Adolf mainzi érsek októberben VII. Kelemen pártjára lépett, tőle a palliumot elfogadta és az érseki jogokat gyakorolni kezdte. Lajos érsek most egy oly ellenféllel állt szemben, ki helyzetét nagyon komolylyá tette. Mert mindaddig, amíg Adolf sem az egyik, sem a másik pápától a megerősítést nem nyerte meg, nem volt komoly ellenfél Lajosra nézve. De épp a megerősítés hiánya folytán nem volt alkalom, hogy valaki a mainzi viszályba fegyverrel beavatkozzék. Most azonban a helyzet megváltozott. Adolf az ellenpápához pártolt s a legelső német egyházban kitört a szakadás. Előállott tehát a szükség, hogy az Orbán-szövetség értelmében, a király fegyverrel védje az ellenpápa párthive ellenében a törvényes pápa hívét. Venczel ezt nem tette. Ahelyett alkudozni kezdett Adolfal, mialatt a veszekedések és surlódások a két érsek hivei között megindultak s a veszély közel volt, hogy az egyházszakadás a német egyházat is magával ragadja s ez által a birodalom belbékéjét fölbontja. Méltán kifogásolhatták tehát a választók Venczel eljárását, amikor neki, az egyház legfőbb védurának, kötelessége lett volna az egyházban kitört szakadást mielőbb megszüntetni.

Ennek megfelelőleg meglehetősen éles hangon van a levél tartva, melyet a választók január 13-án Venczelhez intéztek.¹⁾ E levélben szemére hányják, hogy ő és tanácsosai eléggé jól tudhatják, mily veszélyt rejt magában az egyházszakadás úgy az állam, mint az egyházra nézve. Ennek daczára az állam és egyház ügyeivel, bajaival semmit sem törődnek. Felhívják a királyt, hogy fordítsa figyelmét a birodalom bajaira és tartsa szem előtt saját méltóságát és hivatását. Felszólítják, hogy márczius 4-ig jöjjön Pileus bibornokkal együtt a Rajnához, velök az egyházszakadás ügyében tanácskozandó. Egyenesen figyelmeztetik őt, hogy vegye komolyan kötelességét s gondoljon a birodalom érdekeivel is. A levél átadóí — mondják — meg vannak bizva, vele szóbelileg értekezni. Válaszát írásban kívánják.

Látjuk, hogy e levél hangja meglehetősen erős volt, elüt azon hangtól, melyen a választók máskülönben a királyhoz szó-

¹⁾ Vochezer I. c.

lani szoktak. Azonban a követeknek adott utasítás még felülmulja ezt. Utóbbiban szabadabban nyilatkozhattak, nem kellett magukat úgy mérsékelni, mint a királyhoz intézett levélben. A követeknek adott instrukció hangja rendkívül éles és a királyra nézve nem egy helyen vérig sértő, noha több mint valószínű, hogy a követek azt, amit mondaniok kellett, oly módon mint az az utasításban le van írva, aligha mondták el.

Az utasítás a királynak példa gyanánt hozza fel atyjának, IV. Károlynak bölcs és kötelességtudó uralkodását, míg ő, fia kötelességét a birodalommal, az egyházzal szemben nem hogy nem teljesíté, hanem azt mindenkép elhanyagolá. Hiába fordultak a választó-fejedelmek hozzá, hogy jelenjen meg közöttük a birodalom bajainak elintézése végett. Nem jelent meg személyesen, hanem csak képviselőit küldé el, s ezért a gyűlésen nem értek el nevezetesebb eredményt, ellenkezőleg újabb zavarok és viszályok támadtak a birodalomban. Itt kézzelfoghatólag az 1379. szeptemberi gyűlésre mutatnak, noha másrészt nem lehet mondani, hogy Venczel távolléte miatt a gyűlés eredménytelen lett volna. Igaz, hogy a választók radikális politikai terveiket nem érvényesíthették — ha ugyan ilyeneket terveztek — de nem megvetendő eredmény volt, hogy a szövetséget újabb tagokkal növelték. Felhívják a királyt, ha saját java és becsülete kedves előtte, hogy jelenjen meg a birodalomban, de egyúttal fölhívják, hogy azon esetre, ha ezt nem szándékozik tenni, a választók tanácsához képest gondoskodjék egy más birodalmi kormányforumról, mely addig is, a míg a királynak ismét megjön a kedve, a birodalom ügyeivel törődni, a kormányt vigye, miután kormány nélkül a birodalom fönn nem állhat. Ez eljárása a választóknak ugyanolyan volt, melyet rendes körülmények között manapság lázadásnak neveznének. Látjuk azonban ebből is, hogy a római király tekintélye mily alacsony fokon állott, ha alattvalói ily hangon merészeltek vele beszélni. Igaz, hogy a végső consequentiákat ezuttal még nem vonták le, hanem ellenkezőleg, ezen véglet elkerülésére módot ajánlanak a királynak, midőn azt kéri tőle, hogy azonnal hirdessen birodalmi gyűlést, melyen az egybegyűlt rendektől határozott választ kérjen az iránt, valjon elismerik-e VI. Orbánt törvényes pápául, s kötelezik-e magukat erre írásban is. Látjuk, hogy ez voltaképen nem más, mint az Orbán-szövetségnek birodalmilag való keresztülvitele. Hanem itt a fejedelmek megállanak.

Azon kérdésre, mi történjék azokkal, kik az Orbán-szövetségbe belépni vonakodnak, nemcsak hogy nem felelnek, hanem azt még csak föl sem vetik. Az utasításban tehát egy árva szóval sem emlitik a saját szövetségüket, melynek czélja VI. Orbán elismerésének fegyverrel való kierőszakolása volt. Már pedig, ha a birodalmi rendek némelyike VI. Orbánt elismerni vonakodik, vagy plane az ellenpápa hive, a weseli szövetség szerint fegyveres kézzel hajtandó engedelmességre. És abban, hogy a választók oly készakarva hallgatnak Venczellel szemben a Weselben kötött szövetségükről, rejlik a királyi politikától teljesen eltérő választófejedelmi politikának kulcsa. Nem hozzák a király tudomására a radikális terveik keresztülvitelére kötött szövetséget, e helyett az Orbán-szövetségnek birodalmilag való elismertetését követelik a királytól. Maguk pedig titokban párhiveket szereznek tervüknek, hogy a mikor az Orbán-szövetség országul elismertetése egyik vagy másik helyen ellenkezésre talál, akkor előálljanak a quid nunc kérdéssel és a királyt azon kényszerhelyzetbe hozzák, hogy vagy fogadja el az ő radikális eljárást célzó terveiket, vagy pedig törje el, hogy ők, hivatkozva szövetségükre, a saját szakállukra kezdjék meg politikájuk végrehajtását. Mely utóbbi esetben még az is beállhatott volna, hogy a szövetségüket el nem ismerő, illetve terveik végrehajtását megtagadó királyt egyszerűen schismatikusnak bélyegezve, fegyvereiket ő ellene is fordítják.¹⁾

Úgy látszik, hogy tényleg gondoltak arra, hogy Venczelt egy ily kényszerhelyzetbe hozzák. Menendus cordovai püspök említést tesz az 1380. frankfurti birodalmi gyűlésről és ezen levélében többek között főlemliti, hogy jelen volt, midőn Orbán pápa leveleket kapott néhány, Franciaországgal határos német fejedelmektől, melyekben a pápát legnagyobb szolgálatkészségükről biztosítják. Egyuttal fölkérik a pápát, illetve tanácsolják neki, hirdetne keresztes hadjáratot a francia király ellen, mely esetre egész Németország, Flandria és Angolország fegyvert fog ragadni a francia király ellen. A pápa azonban azt felelte a követeknek, hogy a dolog még időelőtti s reményli, miszerint a francia király ily rendszabály nélkül is engedelmességre fog hajolni.²⁾ Hogy kik

¹⁾ V. ö. Eschbachot is i. h. 60—63. oldal.

²⁾ »...recept literas de quibusdam Alamanie comitatibus regi Franchie vicini sibi valde devotis, quas ipsemet coram cardinalibus legit dicens istud verbum non inveni tantam fidem in Israel, in quibus inter alia petebant et consulebant san

voltak azon fejedelmek, kik ezen tanácsot a pápának adták, azt könnyen elképzelhetjük. Földrajzi fekvésüknél fogva a többször idézett három választóra kell gondolnunk s e föltevést ismeretes szövetségük s terveik is megerősítik. De látjuk ezen levélből azt is, hogy a választók komolyan dolgoztak azon, hogy Venczelt tervekre hajolni kényszerítsék. Nagyon jól tudták, hogy ha a pápa ezen tanácsukra hajol, akkor vagy engedelmeskedni kell a királynak, vagy pedig összeütközésbe kerül a kuriával. Utóbbi eset ugyan könnyen lángba borithatta volna a birodalmat, de a választóknak alkalmuk lett volna a zavarban halászni, minthogy a pápa ugyis az ő részükön volt. Hogy persze mit akartak elérni, mire törekedtek, arról még csak sejtelmünk sem lehet. Hanem Orbán pápának mégis volt annyi esze, hogy a választó-fejedelmek tanácsára nem hajolt. Akár, mert átlátott a szitán, akár mert tényleg meg volt győződve, hogy a francia király ezen eszköz nélkül is megpuhul, az teljesen közömbös, tény az, hogy az által, hogy a fejedelmek terveire nem hajolt, a birodalom belbékéjének igen jó szolgálatot tett.

Hanem a választók tulajdonképeni céljukat mégis elérték. A január 13-i levélnek és a Prágába menesztett küldöttségnek meg volt azon eredménye, hogy Venczelt kicsalta a Hradschinból. Február 6-án még Prágában volt, 19-én Pilsenben, márczius 8-án már Nürnbergben találjuk őt.¹⁾ Márczius 17-én Frankfurtban van, honnan márczius 18-án kelt meghívójával a birodalmi rendeknek april 8-ra Frankfurtba birodalmi gyűlést hirdetett. A Strassburghoz intézett márcz. 18-i meghívóban előadja, hogy elhatározott szándéka ezúttal az egyházban kitört és Róbert ellenpápa és pártja által szított szakadást megszüntetni, és ez oknál fogva, királyi kegyvesztés mellett meghagyja, hogy a gyűlésen a város megbízottai megjelenjenek, még pedig olyfajta teljhatalommal felruházva, hogy a gyűlésen a király akaratának minden további ellenkezés

citati sue, quod faceret processum contra regem Franchie juridice, et quod, si non obediret, quod daret crucem contra eum, et quod pro certo tota Alamannia Flandria et Anglia irent contra eum. super quo dominus noster ambaxiatoribus respondit, quod istud erat maturius et digestius videndum, maxime quia sperabat, quod rex Francie finaliter veritatem videbit et bene finaliter ageret. R. T. A. I. p. 237. jegyzet. E levelet a szövegben Weizsäcker is 1379-re teszi, úgy mint Raynald, de a pótlások közt 1380-ra utalja. V. ö. még ezen utóbbi datumra nézve Lindner fejtegetését i. m. I. 400.

¹⁾ Lindner I. 430.

nélkül magukat alávehessék. Ugyanazon hó 28-ról birunk még egy másik, hasonlókép Strassburghoz intézett királyi meghívót, melyben a király figyelmezteti a várost, hogy az általa és a választók által Frankfurtba hirdetett birodalmi gyűlésen megjelenni el ne mulassza.¹⁾ E levélben érdekes azon rész, melyben azt mondja, hogy a gyűlést a választó-fejedelmekkel együtt hirdette ki. Látjuk, hogy ezek küldöttsége és levele nem tévesztette el a királyra a kellő hatást.

A választó-fejedelmek tehát egyelőre célzt értek. Venczel összehívta a birodalmi gyűlést, melyen Pileus de Prata bibornok, Orbán legatusa is jelen volt.²⁾ Azonban a választó-fejedelmek azzal, hogy a gyűlés ki volt hirdetve, megelégedve nem lehettek. Több mint valószínű volt, hogy a királyéval ellenkező politikájuknak e gyűlésen érvényt törekedtek szerezni, mert különben alig sürgették volna a gyűlés összehívását. És hogy már jó előre tervbe vették, hogy a weseli szövetségben foglalt határozatoknak elfogadását sürgetni fogják, azt Pileus bibornok egy leveléből tudjuk, melynek eredeti szövege ugyan ránk nem maradt, de a melyet Menendus cordovai püspök föntebb idézett levelébe nagyjából átvett. Pileus e levélben azt írta a pápának, hogy a császár márczius 14-én³⁾ Frankfurtban a választókkal együtt gyűlést tart, melyen ő, a legatus is jelen lesz és melynek tárgyát fogja képezni első sorban Venczel római útja császárrá koronáztatása végett. Másodsorban pedig arról fognak tanácskozni, hogy az Orbán pápának fogadott hűséget nem csak megtartják és az ellene szegülőök ellen megvédik, hanem hogy bármely rebellis szakadás ellen fegyvert fognak fogni.⁴⁾

1) »... uf den tag der von uns und den Kurfursten gen Frankenfurt gelegt ist« R. T. A. I. No. 155.

2) R. T. A. I. 279. oldal a frankfurti városi számadásokban és a Chron. Mogent, Städte Chron. XVIII. p. 203.

3) A datumban Pileus tévedt.

4) »... de fide domini nostri pape non solum tenenda et a se ingerentibus contra ipsam defendenda, verum etiam ad invadendum quoscunque rebelles contra ipsam . . .« R. T. A. I. p. 275. jegyzet.

Ha Menendus szerint Pileus azt mondja, hogy az egész birodalom Venczellel tart, kivéve a mainzi intrusust, t. i. Adolfot, annak rokonát a brabanti herceget és Metz városát, akkor a dolgot mégis nagyon optimisztikusan fogja fel. Láttuk és látni fogjuk még, hogy Venczel meglehetősen távol volt attól, hogy az egész birodalomról azt állítsa, miszerint az ő pártján van.

Látjuk ebből, hogy a választók el voltak határozva, weseli szövetségüknek érvényt szerezni. Az a kérdés már most, hogy egyenlítődt ki a két fél, király és választók közti ellentét. Erre nézve felvilágosítást ad Venczelnek april 27-én néhány városhoz, így Worms és Strassburghoz¹⁾ intézett levele. E levelekben Venczel köszönetet mond az illető városoknak, hogy a hozzá küldött teljhatalmu megbizottak által kijelentették neki, hogy VI. Orbán pápa mellett, kit Venczel és a választók is mint jogosan megválasztott pápát elismernek, állást foglaltak és kötelezték magukat, hogy Róbert ellenpápának követeit vagy annak leveleit elfogadni, vagy utóbbiakat proklamáltatni nem engedik. Ennek fejében megígéri nekik, hogy minden erejével megoltalmazandja őket, ha ők ezen kötelezettségüknél fogva Róbert ellenpápával, vagy annak párthiveivel bajba keverednének.

E levélből láthatjuk, hogy a választó-fejedelmek egyház-politikájával szemben a királyi politika teljes győzelmet aratott. A mire a városok az april 27-i királyi levél szerint, magukat kötelezték, az minden pontjában megegyezik az Orbán-szövetséggel. Látjuk tehát, hogy a király megakadályozta, hogy a főbb rajnai városok a weseli szövetséghez csatlakozzanak. Tényleg elérte ezen célját; a rajnai városok közül a legkiválóbbak csatlakoztak Venczelhez. Ezt biztosan tudjuk Wormsról, melyhez a király a fönt idézett april 27-i levelet intézte. Valószínű, hogy Strassburg is csatlakozott Venczelhez, ezt feltételezi, hogy az april 27-i levél, kisebb-nagyobb változatokkal ugyan, megvan a strassburgi levéltárban. Biztosra vehetjük, hogy ez időben Mainz és Köln is beléptek az Orbán-szövetségbe.²⁾ Mindkét város részéről birjuk az ezen ügyben kiállított oklevelet. Csakhogy itt egy különös dolog ötlük szemünkbe. Említettük, hogy 1379. nyaráról birunk egy fogalmazványt, melyben Mainz csatlakozását az Orbán-szövetséghez kijelenti.³⁾ Említettük annak idején, hogy a csatlakozás ekkor, 1379. nyarán, nem történt meg. A most, 1380. april 27-e előtt Mainz részéről kiállított oklevél szövege teljesen elüt az 1379-itől. Mig ugyanis az utóbbiban Mainz csatlakozása oly módon van föltüntetve, hogy a város csatlakozik a szövetséghez, melyet a király a három választóval (febr. 27-én) kötött, addig

¹⁾ Strassburgra nézve V. ö. R. T. A. I. 275. old. jegyzet.

²⁾ R. T. A. I. 242. oldal.

³⁾ R. T. A. I. 132. sz.

az 1380-ban kiállított oklevél csak azon esetre igéri a csatlakozást, ha a király szövetsége az összes választókkal létrejön. Az oklevél tehát ugyanazon föltételt szabja, mint a würzburgi püspöknek már említett oklevele, mely egyébként is szóról-szóra egyez vele. Látjuk, hogy a példa ragadós volt és a városok közül is többen követték a püspök példáját. Mainzon kívül Köln is csatlakozott a szövetséghez, melynek oklevele ugyanaz, mint Mainzé.¹⁾ Láttuk fentebb, hogy Kuno trieri érsek 1380. január 11-én Mainzhoz intézett levelében a várost arra kérte, hogy a neki megküldött, a weseli szövetségre vonatkozó leveleket küldje el Worms és Speyernek. Úgy látszik azonban, hogy Mainz ezen városokon kívül még Kölnnel is érintkezésbe lépett az egyházi kérdésben. Erre mutat azon körülmény, hogy a Mainz által kiállított oklevél szövege a kölni városi levéltárban van, a weseli szövetséglevél másolatával együtt. Így tehát arra az eredményre jutunk, hogy az egyházi kérdésben Mainz, Köln, Worms és Speyer együttesen jártak el s közöttük a weseli szövetség megkötése után érintkezések történtek az egyházi kérdéshez való álláspontjukat illetőleg. Valószínűleg Strassburg is be lőn vonva ezen mozgalmába. Erre mutat egy keltezés nélküli követutatisítás Strassburg város levéltárában és Venczelnek 1380. ápril 27-i levele Strassburghoz, melyből következtethetjük, hogy Strassburg csatlakozása is az idézett levél előtt történt.²⁾

Ily módon Venczel a maga pártjára vonta a rajnamenti városok egy részét. A többiek lassanként szintén csatlakoztak a szövetséghez. Az 1381. márczius 20. keletkezett rajnavárosi szövetség tagjai, melyek az Orbán-szövetségnek még nem voltak tagjai, hasonlóképp csatlakoztak az utóbbihoz. Ezzel ellentétben a sváb városok még 1385-ben sem léptek be a szövetségbe, jóllehet Orbánt ők is elismerték, ámbár csak a király direkt parancsára.³⁾

A fentebbiekből látjuk, hogy a királyi politika a választófejedelmekéi fölött teljes győzedelmet aratott. A választók kénytelenek voltak politikájukkal a király elől visszavonulni, mihez különben még az is járult, hogy a szövetkezett választók maguk sem értettek mindenben egyet. Példa erre, hogy 1379. szeptem-

¹⁾ U. o. 156. sz.

²⁾ R. T. A. I. p. 275. jegyzet.

³⁾ »von unsers gebotes und geheisses wegen.« R. T. A. I. 230. sz. p. 415.

berben I. Ruprecht a sváb városokat szólítja föl, hogy segítsék Adolf ellen.¹⁾ Tehát úgyszólván közvetlen a weseli szövetség előtt másokat és nem a vele szövetségzetteket szólítja föl segélyre. Maga Köln és Trier különben barátságos indulattal viseltettek az ellenjelölt Adolf iránt. Erre mutat, hogy már 1374-ben segítették Adolfot, ki akkor Lajos kineveztetése ellen protestált,²⁾ 1376-ban, midőn Adolf Speyer ellen harczolt, segítették őt,³⁾ midőn pedig ugyanazon évben Venczel választása körül folyt a tanácskozás, Köln és Trier kifogást emeltek az ellen, hogy Lajos mint mainzi érsek, választói jogát gyakorolja.⁴⁾ Így tehát a három szövetségzett fejedelem közül kettőnek állása a mainzi kérdésben ingadozó volt. Az 1380-i gyűlésen pedig kitűnt, hogy a weseli szövetség teljesen tehetetlen volt a mainzi kérdésben, noha kötelessége lett volna Adolf ellen fegyverrel eljárni. De a milyen harczias hangulata volt a szövetségnek Adolf ellen, ép oly békés és váratlan fordulatot vett a mainzi érsekség kérdése.

Venczel király az 1380-iki gyűlésen a weseli szövetségnek e kérdésre vágó pontjait egyszerűen nem létezőknek tekintette. A helyett, hogy Adolf ellen, mint az ellenpápa pártján lévő ellen, teljes szigorral föllépett volna, tárgyalásokba bocsátkozott vele és engedményeket tett neki. A weseli szövetség értelmében a választók kötelezik magukat oda hatni, hogy az ellenpápa pártján lévők által szedett vámok eltörültsessenek. Ezzel szemben látjuk, hogy Venczel 1380. ápril 29-én Adolfnak a Höchst melletti vámot adományozza. Érdekes, hogy ugyanazon vámot adományozza neki, melynek szedésétől őt 1379. január 23-án és márczius 3-án eltiltotta és a vámok ujrasedését rablásnak deklarálta.⁵⁾ Igaz ugyan, hogy az 1380. ápril 29-i oklevélben Adolfot csak speyeri püspöknek nevezi, hanem azon körülmény, hogy az adomány nem kizárólag Adolf részére, hanem az ő és a mainzi káptalan részére együttesen történik, mutatja, hogy Venczel Adolf igényeit a mainzi érsekségre, ha még nem is nyíltan, de már is elismerte.⁶⁾

¹⁾ Vischer Forschungen II. Reg. 193.

²⁾ Chron. Mog. I. c. 1374. évhez.

³⁾ Remling Gesch. der Bischöfe von Speyer I. 651.

⁴⁾ R. T. A. I. 53. sz.

⁵⁾ R. T. A. I. 135 és 140. sz.

⁶⁾ R. T. A. I. 159. »das wir ... Adolf bischoff zu Spire ... und dem stiftte zu Mencze erlaubet ... haben ...«

Tényleg Venczelnek sok oka volt arra, hogy a mainzi viszályt békés úton elintézzé. Komolyan foglalkozott ekkor már római útjával a császárkoronázás végett és ezért bizony érdekében állott a birodalom belbékéjét biztosítani. Innen magyarázható meg, hogy törekedett az ország első egyházában kitört viszályt megszüntetni, bizonyos, hogy ebben a birodalom óhajával találkozott. Adolf maga kész volt VI. Orbánt elismerni, ha őt a pápa a mainzi érsekségben megerősíti.¹⁾ Így mindkét részről meg volt a hajlandóság a kibékülésre, csak attól függött minden, hogy a curia hogy viselkedik Adolfal szemben.

E célból Pileus de Prata bibornok már megtette volt a szükséges lépéseket. Menendus püspök leveléből tudjuk, hogy Pileus azt írta a pápának, hogy egész Németország a pápa pártján van, kivéve a brabanti herceget, Metz városát és a mainzi bitorlót. De hozzá tette Pileus, hogy az utóbbinál csak azon fordul meg a dolog, vajon elismeri-e őt Orbán pápa vagy sem. Tényleg Venczel kísérletet tett a pápai udvarnál, hogy Adolf részére a pápát megnyerje. István bajor herceget Rómába küldte, hogy a pápával a császárkoronázás és Adolf elismerése fölött értekezzenek.²⁾ Sikerült a királynak 1380. szeptember 8-án a viszályt Ruprecht pfalzi választó és Adolf között megszüntetni, úgy hogy az 1381-i februári gyűlésen Adolfot végleg a mainzi érsekség jogos birtokosának ismerték el. Minderről a maga helyén bővebben szólunk.

III.

Ugyanazon időben, míg Venczel a birodalomban VI. Orbán elismerését keresztülvinni törekedett, a német birodalmi fejedelmek egyik leghatalmasbika, Lipót osztrák herceg átlépett VII. Kelemen ellenpápa pártjára. Ezzel az ellenpárt váratlanul erős támaszt nyert, ámbár tagadhatatlan, hogy azon reményeknek, melyeket VII. Kelemen hozzá fűzött, Lipót herceg egyáltalán nem felelt meg. Lipót herceg viszonyáról VII. Kelemenhez később fogunk szólani. Nem akarjuk e helyen megzavarni a tárgyalás menetét az által, hogy álláspontjával itt foglalkozunk. Azonban szükségesnek tartjuk e helyen, mielőtt tovább mennénk, a birodalmi gyűlések során, melyeken az egyházpolitikai kérdést

¹⁾ L. Menendus cordovai érsek levelét az i. h.

²⁾ L. erről fentebb.

tárgyalták, egy pillantást vetni azon működésre, melyet VII. Kelemen ellenpápa kifejtett, hogy elismerését biztosítsa.

A fondii választás után VII. Kelemen azonnal megtette a lépéseket, hogy a maga választását is tudassa az európai fejedelmekkel. A választás után körülbelül egy hónappal, október 19-én a fondii conclaveban résztvevő bibornokok levelet intéztek V. Károly francia királyhoz, melyben a választást neki tudtára adták és segélyét kérték választottuk részére.¹⁾ Maga VII. Kelemen is levél útján tudatta V. Károlylyal választását, támogatását kérve tőle. Alább fogjuk látni, hogy V. Károly mily úton-módon iparkodott VII. Kelemennek országában érvényt szerezni. Itt csak azon tevékenységgel fogunk foglalkozni, melyet az ellenpápa főképp Németországban kifejtett.

Említettük, hogy VI. Orbán 1378. november 29-én tette közzé azon bullát, mely VII. Kelemen és párhiveinek egy részét egyházi átokkal sújtá. Erre VII. Kelemen azzal felelt, hogy december 17-én konzisztoriumot tartott, melyen hat új kardinálist nevezett ki.²⁾

Kevéssel utóbb, 1379. január elején kiküldé követeit az európai udvarokhoz. A limousi bibornokot Franciaországba, Aigrefeuille-t Német- és Csehországba, Poitiers-t Angolország és Flandriába, Petrus de Lunat Castilia, Arragonia, Navarra és Portugalliába küldé.³⁾ Működésükről az illető helyen szólunk, itt Aigrefeuille bibornok működésével fogunk foglalkozni. A követek Avignonon át, hol az ott tartózkodó bibornokok ajánló levelekkel látták el őket, először is Párisba mentek s onnan ki-kí a maga területére. Nevezetesebb eredményt azonban csak a francia legatus ért el.

Az 1378. december 18-án kelt bulla Aigrefeuille bibornok részére tartományul Németországot jelöli ki, őt a szokásos teljhatalommal látja el, meghagyva neki, hogy VI. Orbán pártján levőket javadalmaikból, ha nem állnak el tőle, elmozdithatja s az így megürült javadalmakat másoknak konferálhatja.⁴⁾ Aigrefeuille legatus társaival szintén Párisba ment s onnan Németország felé fordult, hol valószínűleg jelen volt az 1379. szeptemberi frankfurti birodalmi gyűlésen, melyen, mint tudjuk, VII. Kelemen érdekeit egy

¹⁾ Valois az *Annuaire bulletin* 1887. évfolyamában p. 243.

²⁾ Raynald 1378. 112.

³⁾ Baluze I. 490.

⁴⁾ Baluze II. 197. sz.

külön küldöttség által képviselteté.¹⁾ Azonban Aigrefeuille nem ment sokra megbízatásában. Tudjuk, hogy az Orbán-szövetség értelmében az ellenpápa követei ki voltak zárva a birodalom területéről. Aigrefeuille tényleg a birodalmi gyűlés tárgyalásain, ép úgy, mint a franczia király követei, részt nem vehetett. Aigrefeuille működése így oly akadályokba ütközött, melyek egész föllépését megakadályozták. Tényleg magában a birodalomban nem is működhetett, működése urának érdekében csak a nyugati részekre terjedt ki, főleg a trieri érsekség területére, mely Franciaországgal határos lévén, a Kelemen-párti befolyásoknak inkább volt hozzáférhető. A trieri érsekség területén uralkodott viszonyokról bővebben fogunk szólni, s ezért e helyt azok tárgyalásába nem bocsátkozunk.

Hogy Németország fejedelmei és egyházai mily állást foglaltak el a két pápa küzdelmeivel szemben, azt alább bővebben fogjuk kifejteni. Itt e helyen csak Lipót osztrák herczegről szólunk, kinek csatlakozása az ellenpápához nagyobb fontosságu volt, főleg azért, mert a birodalmi rendek között Lipót a legtekintélyesebbek közé tartozott.

Az egyházzsakadás kitörése után Lipót herczeg az első között volt, kik VII. Kelemen pártjára átléptek. Az ok, mely Lipót ezen lépését előidézte, tulajdonképen ismeretlen előttünk, arra kellő felvilágosítást nem adhatunk. Annyit tudunk, hogy Lipót már elejétől kezdve hajlott Kelemenhez,²⁾ kinek elismertetését országában keresztülvinni, czéljául tűzte ki.

Magatartásának okaira tehát semmi positiv felvilágosító adatunk nincsen. Azonban aligha csalódunk azon gyanuban, hogy Lipót e lépést családi politikája kedvéért tette. Ismeretes, hogy Lipót rendkívüli mértékben becsvágyó ember volt, ki eszét folyton azon jártatta, hogy hatalmát minél jobban kiterjessze.

Tudjuk, hogy 1372. elején létrejött egy szerződés Nagy Lajos magyar király és IV. Károly császár között, melynek értelmében Zsigmond, Károly másodszülött fia eljegyezte Máriát, Lajos másodszülött leányát. E szerződés szerint Zsigmond Máriával 100,000 arany forint nászajándékot kapott volna, de miután Lajos legidősebb leánya Katalin meghalt, Zsigmondra nézett Mária

¹⁾ Städte Chr. XVIII. p. 202.

²⁾ »... qui in propria dicto Clementi favit et adhaesit et favori voluit in terris suis et locis...« Baluze I. 492.

kezével együtt a magyar birodalom. Természetes, hogy Venczel törekedett is arra, hogy testvére Zsigmond részére ez örökséget biztosítsa. Másfelől tudjuk, hogy Lajos 1374-ben Kassán a lengyel rendekkel elfogadtatá az Anjou ház leányágának örökösödését is Lengyelországra nézve. Ennek következtében Lengyelország koronája Hedvigre, Vilmos herczeg jegyesére volt szállandó. Ámde Venczel király azon volt, hogy Zsigmond Mária kezével Magyarország mellett Lengyelországot is elnyerje, e czélt pedig el nem érheté, ha Vilmos Hedvig kezével tényleg elnyeri Lengyelországot. Igaz, hogy az 1375. márczius 4-én Lajos által kiállított oklevél 200,000 arany forintot biztosított Hedvig részére is, ámde Hedvig joggal elismert királynéja volt a lengyeleknek, és hogy Lipót önkényt lemondjon arról, hogy idősebb fiának Vilmosnak Lengyelországot biztosítsa, azt róla föltételezni nem lehetett. A Venczel által Lipótnak tett engedmények, mint a sváb tartományok elzálogosítása és több nagy privilegium, melyvel a herczeget elhalmozta, mind csak arra szolgált, hogy Lipótot rábirja, miszerint fia jogát Lengyelországra ne érvényesítse. A mi sikerült is. Lipót második fia, Lipót 1378. július 7-e óta Fülöp burgundi herczeg legidősebb leányával Margittal volt eljegyezve. Lindner valószínűnek tartja, hogy ezen rokonsági viszony birta rá Lipótot, hogy VII. Kelemen részére lépjen, (kit Fülöp is elismert,) hogy így fiának Lipótnak, a létrejövendő házassággal területi hatalmat is szerezzen.¹⁾ De nem lehetetlen az sem, hogy Lipót ezen tette által a francia királyt akarta magának leköteleztezni, kire ekkoriban szintén nagy szüksége volt. Lipót ugyanis pár évvel előbb Coucy Enguerrand, soissons-i gróffal volt viszályban, ki ellene holmi örökösödési igényeket támasztott anyja, Katalin, I. Lipót egyik leánya révén. 1376. január 13-án a két fél békét kötött, melynek értelmében Lipót köteles volt Büren és Nidau-t ellenfelének kiadni, amit azonban eddigelé nem tett meg. Lehet, hogy a francia királyt részére vonván, általa akarta ellenfelét rábirni, hogy a béke ezen pontjaitól álljon el.²⁾

Tényleg azonban akárhogy állott a dolog, tisztában nem vagyunk azzal, mely ok birta rá Lipótot ez elhatározásra. Sőt valószínűbbnek tartom, hogy tulajdonképen a francia király volt

¹⁾ Lindner I. 106.

²⁾ U. o. 107.

az, kinek kezdeményezésére Lipót az ellenpápa pártjára átlépett. Tudomásunk van ugyanis arról, hogy 1379. januárjában a francia király, ki levél útján is fölkereste az osztrák herceget, Philibert Paillart parlamenti elnököt küldé Lipóthoz, ki január 19-én hagyta el az udvart és február 25-én tért ismét vissza.¹⁾ E követségnek célja alighanem az volt, hogy Lipóttal tárgyalásokba bocsátkozzon a Kelemen obedienciája végett. Ugyanekkor Anjou Lajossal, a király testvérével is összeköttetésbe lépett az osztrák herceg, s ettől azon ígéretet vette, hogy számíthat segélyére, ha obedienciája folytán esetleges támadásoknak lenne kitéve.²⁾ Ugyanakkor, midőn a szeptemberi birodalmi gyűlés összeült, Lipót követi két helyen is jártak, a francia udvarnál és Avignonban. Anjou Lajos herceg a szövetséget meg is kötötte vele, ígéretét adta, hogy azon esetre, ha megtámadtatik, az osztrák herceget 2—3000 lándzsával fogja segíyezni.³⁾ Kelemennél Heven Rudolf, Gessler Henrik és Randecki Henrik jártak Lipót részéről.⁴⁾ A pápa ekkor különféle engedményen kívül kötelezte magát, hogy a hercegnek 1381. július 1-ig 120,000 aranyat fog kifizetni,⁵⁾ azon esetre pedig, ha háborúba keverednék, 1000 fegyveres embert fog segítségére küldeni.⁶⁾ Maga részéről követ gyanánt Bayler Henrik konstanci kanonokot küldé Lipóthoz.⁷⁾ Együttal számos egyházi indulgentiát engedélyezett neki,⁸⁾ s megküldé neki a szent kereszt egy részecskéjét.⁹⁾ Követe Bayler megbízást kapott, hogy Lipótnak szorosabb szövetség kötését ajánlja a pápával. Bayler a tárgyalásokat Rischach Konrád konstanci domicellussal, Lipót megbízottjával folytatta is. De a tárgyalások nagyon is sokáig húzódtak. Időközben 1380. február 20-án a pápa felszöli-

¹⁾ Valois le grand schisme i. h. 142.

²⁾ Kurz Oesterreich unter Hg. Albrecht III. I. 290. Beilage XXXVII. Lichnowsky IV. Reg. 1399.

³⁾ L. Valois értekezését a R. Q. H. 1892. p. 151. jegyzet 3. melyben a Christophe által III. köt. lenyomatott memoirról szól. Hozzá még V. ö. Valois értekezését R. Q. Schr. 1893. p. 144. jegyzet 2. és 3.

⁴⁾ Kurz I. XXXVIII. Lichnowsky IV. Reg. 1490.

⁵⁾ Kérdéses. A Leroux által idézett 1380. február 10-én kelt okmány, Bécsben az udv. levéltárban csak 12,000 forintról szól.

⁶⁾ Kurz I. 293. Az 1380. június 16-iki pótlás csak renovációja volt ezen ígéretnek.

⁷⁾ Kurz I. 294. XXXIX. Lichnowsky IV. Reg. 1491.

⁸⁾ V. ö. Leroux 7. old.

⁹⁾ Liebenau az Anz. für schw. Gesch. XIX. p. 215.

tására azon 12 bibornok, ki még életben volt azok közül kik az 1378-i conclaveban résztvettek, egy iratot intéztek Lipóthoz.¹⁾ Ez iratnak célja volt, hogy ellensúlyul szolgáljon Pileus de Pratanak, VI. Orbán legatusának, ki akkor Magyarországon, a német birodalomban és Ausztriában működött VI. Orbán érdekében. Hogy a két megbízott közt a tárgyalásokat siettesse, a pápa levelet intézett Lipóthoz, melyben köszönetét nyilvánítja, hogy Lipót oly bátran pártjára állott s fölkerlte őt, hogy ne lankadjon ebbeli buzgóságában, sőt már eleve is szerencsét kívánt neki ahhoz, hogy testvére Albrecht halála után ő reá fognak szállani annak tartományai is. Titkos közlemények átadásával Pleburga András és Sachs Konrádot bizta meg.²⁾ Nem tudni ezen levél sietteté-e az alkudozások befejezését-e vagy sem, elég az hozzá, hogy Kelemen 1380. június 14-én megerősíté a létrejött szövetséget.³⁾ Kár, hogy a szövetségi czikkelyek és a tárgyalások helye eddig nagyrészt ismeretlenek előttünk. Csak annyit tudunk, a mire különben Baylert is felhatalmazta volt a pápa, hogy Lipótnak évi 120,000 aranyat ígért fizetni, a mihez két nappal később, június 16-án azon pótlék járult, hogy azon esetre, ha Lipót megtámadtatik, a pápa neki 1000 lovast fog segítség gyanánt küldeni.⁴⁾

Azonban a szövetség-levelekben, úgy a pápa, mint az Anjou Lajoséban, megígért segílyre Lipótnak szüksége nem volt. Se Venczel, se Lajos magyar király, sem pedig a többi birodalmi rendek részéről nem volt támadásnak kitéve. Különösen Venczel óvakodott vele viszályba keveredni. A kiméletet, melyben Venczel Lipótot részesítette, csakis a király főntemlitett politikájával magyarázhatjuk. Másfelől Kelemen sem huzott sok hasznat Lipóttól, kinek sokkal több gondja volt, semhogy Kelemen érdekében fegyvert ragadjon. Mindamellett az sem volt kicsinylendő eredmény az ellenpápa részéről, hogy az osztrák tartományok s birtokok, melyek Elsassban, a Breisgauban, Svábföldön és Schweizban voltak, továbbá a stajer, karantán és tiroli részek Kelemen pártjára állottak. Aigrefeuille bibornok Lipót védelme alatt a breisgaui Freiburgban ütötte föl székhelyét, s onnan folytatta actióját Kelemen érdekében.

¹⁾ Kurz, I. 297. Lichnowsky IV. R. 1499.

²⁾ V. ö. Liebenau értekezését.

³⁾ Kurz, I. 301. Lichnowsky IV. R. 1522.

⁴⁾ Lichn. IV. R. 1323. Kurz I. 303.

Igy tehát Lipót nyíltan ugyan VII. Kelemen pártjára lépett, de bölcsen óvakodott attól, hogy az Orbán-pártiakkal dolgát elrontsa. Ellenkezőleg jó barátságban élt mindkét párttal, aminek természetesen első sorban ő látta hasznát.

Alattvalóira a maga jelöltjét nem erőszakolta, bölcs belátására bízta mindegyiknek, hogy azt ismerje el törvényes pápának, a kit épen akar, oly politika, mely mindenesetre az adott körülmények között a legokosabb volt, s melyet fia IV. Lipót husz évvel később szintén követett. Annyit mégis megtett Lipót Kelemenért, hogy csatlakozott Vilmos luxemburgi herceghez, midőn ez 1380. folyamán, alkalmasint francia befolyás alatt, az egyházszakadás megszüntetése céljából egy általános zsinat összehívását indítványozta, mely tervről alább lesz még szó.

Forduljunk most ismét vissza a birodalomban történt eseményekhez, s vegyük vizsgálat alá, hogy a birodalmi gyűléseken mily módon tárgyalták az egyházszakadás kérdését.

1381. január-februárjában Nürnbergben egy újabb birodalmi gyűlés ült össze, melyen az egyházi kérdés két formában fordult elő.¹⁾ Az egyik VI. Orbán elismerésének ügye, melyre nézve azonban csak Adolf mainzi érsek és Strassburggal történt tárgyalás, a másik Adolf mainzi érsekké történt elismertetése, melyet most már tényleg keresztül vittek.

A birodalmi gyűlés nagyon látogatott volt. Jelen voltak többek között Pileus bibornok, Lajos és Adolf mainzi érsekek, János prágai érsek, Eberhardt würzburgi, Lamprecht bambergi, Konrád lübecki püspökök, Venczel szász herceg, a pfalzi választók stb.²⁾ A tárgyalások főleg Adolf elismertetése s ezzel kapcsolatban VI. Orbán obedienciája körül forogtak.

Adolf mainzi érsekkel, mint tudjuk a gyűlés előtt is folytak tárgyalások. Jeleztük fentebb, hogy a tárgyalások folyamán meissenai Lajost a király részéről tényleg elejtették és mindinkább Adolf felé hajoltak. Tudjuk, hogy 1380. július 4-én Venczel megerősíté Frankfurtban a cseh király és a mainzi érsek és káptalan közt fönnálló régi szövetségeket, a nélkül azonban, hogy az

¹⁾ E birodalmi gyűlés megtartását csak az újabb okmányok alapján konstatálhatjuk. Pelzel Venczelről írt munkájában nem szól róla, de közli azon okmányt, melyben Venczel 1380. nov. 15-én távollétére Csehország kormányzásáról gondoskodik. Pelzel Wenzel I. Urkk. n. 23.

²⁾ R. T. A. I. 307. jegyzet.

érseket megnevezné, de hogy Adolfot értette alatta, az kétségtelen, mert hisz a mainzi káptalan és a város ennek pártján állott.¹⁾ Ez már nagy engedmény és előzékenység volt Adolf irányában. E mellett Venczel azon volt, hogy azon viszályokat, melyek Adolf és a pfalzi Ruprecht között kitörték, megszüntesse. Ugyanis Ruprecht még 1379. szeptemberében a vele szövetségben álló sváb városokat fölszólítá, hogy őt Adolf ellenében támogassák. 1380. május 22-én Ruprecht újból szövetségre lépett Hermann hesseni tartománygróffal Adolf ellen. Alkalmasint Ruprecht ezen lépése a januárban kötött weseli szövetség kifolyása volt, hogy látván, miszerint a szövetség többi tagjai nem hajlandók fegyverrel közbe lépni, ő maga vette az egész ügyet kezébe. Ruprecht és Hermann már 1376. ápril 13-án léptek volt Lajos érsek érdekében szövetségre, mely még 1378. júniusban lejárt, mire Hermann újlag Lajos mellett nyilatkozott. Most miután Ruprecht és Hermann szövetkeztek, kenyértörésre került a dolog és Adolf és Hermann között kiütött a háboru. Okot erre az adott, hogy Hermann, kinek a mainzi érsekség területén több hűbére volt, Lajostól kérte ezeket hűbérek gyanánt. A harcz azonban Adolfra nézve kedvezőleg indult, mire VII. Kelemen a hesseni tartományokat egyházi átokkal sújtá. Ezzel ugyan senki sem törődött, ellenkezőleg most Ruprecht is belevegyült a harczba, ki megint Adolfra holmi várak végett neheztelt, melyekre ez utóbbi mint speyeri püspök igényt formált. 1380. júniusában Ruprecht betört az érsek birtokaiba, azokat elpusztítá, mely kölcsönt aztán Adolf két hét múlva visszaadta kamatostul. A háborúskodások aztán elhúzódtak még egy ideig, míg nem a hesseni gróf jószántából-e, avagy veszteségei által kényszerítve, jónak látta Adolffal békét kötni, mely július 22-én létrejött, s melynek értelmében Hermann kötelezte magát Adolf területeinek békét hagyni. Így az egyik ellenféllel a béke helyreállott, míg Ruprecht és Adolf között a békét helyreállítani maga a király vállalkozott.²⁾ Megbizottainak Kuno trieri érsek és Mainz, Worms és Speyer városok küldötteivel együtt sikerült tényleg fegyverszünetet létrehozni a két fél között, melyet szeptember 8-án Appenheimban ideiglenesen

¹⁾ R. T. A. I. p. 287. jegyzet.

²⁾ V. ö. Mau: König Venzel und die rheinischen Kurfürsten, Dissert. Rostock 1887. 17. s. kk. oldal.

megkötöttek,¹⁾ míg a végső elintézés a birodalmi gyűlésre a a királynak hagyták fönn.²⁾ A végleges kiegyezés, miután Adolf VI. Orbánt is elismerte, az 1381. január-februári gyűlésen történt meg. Január 29-én Venczel megerősíté a békét a két fél között s véglegesen döntött több köztök fennforgó vitás ügyben.³⁾

A mi magát Adolf elismerését illeti, az erre vonatkozó oklevelek mind február 4-én keltek. Adolf időközben elismerésért és provizióért folyamodott Orbánhoz, melyet az igaz, a gyűlés kezdetéig még nem kapott meg. Venczel a nevezett napon, tekintettel arra, hogy Adolf a pápát elismerte, neki a birodalmi hűbéreket megadta, őt a birodalmi fejedelmek sorába fölvette és érsekségének összes szabadalmait megerősítette.⁴⁾ Azonfelül megígérte, hogy azon szövetséget, melyet annak idején IV. Károly császár Gerlach mainzi érsekkel kötött, Adolffal és utódjaival is meg fogja tartani.⁵⁾ Egyuttal ünnepélyesen megígérte segélyét azon esetre, ha Adolf bármi ok miatt valaki részéről az érsekség birtokában háborgattatnék, ígérve azt is, hogy azon pápánál, kit Venczel a schisma esetleges befejezte után elismer, Adolf elismertetését is keresztül fogja vinni.⁶⁾ Hogy pedig Adolfot minden háborgatástól megoltalmazza, kötelezé magát három hónap leforgása alatt Adolf részére Kuno trieri, Frigyes kölni érseket, Mainz, Worms, Speyer, Frankfurt, Gelnhausen és Friedberg városokat olyformán lekötelezni, hogy nevezettek kötelezik magukat Adolfot esetleges bármily részről történő megtámadás ellen oltalmukba venni.⁷⁾

A pápai megerősítést, mint említénk, Adolf a gyűlésig nem kapta meg. Venczel kötelezte magát, hogy a megerősítést, melynek megadásáról különben senki sem kételkedett, és a palliumot Adolf számára három hó alatt megszerzi.⁸⁾ Egyuttal hosszabb

¹⁾ R. T. A. I. 172. sz.

²⁾ Lindner 116—117. Chron. Mog. misc. frag. Städte Chron. IV. 375. 376. Vischer Forschungen i. h. Reg. 13.

³⁾ R. T. A. I. 173. sz. ennek folyamánya a 174. sz. okmány.

⁴⁾ R. T. A. I. 167. sz. De ezen oklevél csak ideiglenes jellegű volt. A végérvényes oklevelet csak 1382. július 17-én állította ki a király, amikor Adolf a hűbéri esküt szokásos ünnepélyek kíséretében letette. R. T. A. I. 199. sz.

⁵⁾ R. T. A. I. 166. sz.

⁶⁾ R. T. A. I. 168. sz.

⁷⁾ R. T. A. I. 169. sz.

⁸⁾ R. T. A. I. 170. sz.

oklevélben szó volt egyes átmeneti intézkedésekről, melyek közül kiemeljük a főbbeket. Adolf, ki időközben a birodalmi kancellárságot is elnyerte, egyelőre megtartja a speyeri egyház kormányát, amíg azt a pápa a Hohenlohe testvérek egyikének nem adományozza.¹⁾ Továbbá, hogy Adolf mindazon intézkedései, melyeket Speyer és Mainz egyházmegyében eddig tett, a pápa által megerősíttessenek. Végre kötelezi magát Venczel, hogy az Adolf által eddig adományozott egyházi javadalmak, mindkét egyházmegyében, jelen birtokosaik által megtartassanak. Mindezeknek pedig a pápa részéről »*motu proprio*«²⁾ kell megerősíttetniök, értve ezalatt azt, hogy Adolf a pápai beleegyezésért egy garast sem tartozik fizetni.³⁾

Ily módon a mainzi érsekség ügye is rendbe volt hozva. Hátra volt még a kibékülés Adolf érsek és pfalzi Ruprecht között. A mi ezt illeti, az alkudozások a két fél között, melyeket Venczel is vezetett, olyképen alakultak, hogy miután már 1380. szeptember 8-án a két fél, külön-külön kiállított oklevélben magát a békepontok megtartására kötelezte,⁴⁾ Venczel január 29-én a két fél között a végérvényes békét kimondotta,⁵⁾ és így a két fél közti viszály, melynek közelebbi okát egyébiránt nem ismerjük, végre megszűnt.⁶⁾

Adolf mainzi érsek elismerése végre megszüntette a legelső német egyházban kitört viszályt. Kényszerítve a körülményektől, s főleg attól, hogy Adolf tényleges birtokában volt a mainzi egyháznak, a király végre elejtette jelöltjét meissenai Lajost. Ámde oly könnyen tőle meg nem szabadult. Lajos csak kellő kárpótlás mellett volt hajlandó a mainzi érsekségre táplált igényeiről lemondani. Erre végre rá is birta őt a király. Lajost megkinálta a magdeburgi érsekséggel, melynek székén ekkor Gelyto Péter, volt leitomischi püspök ült, kit most Venczel az olmtüzi püspökséggel kínált meg. Péter a cserét elfogadta,⁶⁾ az

¹⁾ R. T. A. I. 171. sz.

²⁾ R. T. A. I. 170. sz.

³⁾ R. T. A. I. 172. sz.

⁴⁾ R. T. A. I. 173. sz. Ezen békének egyik pontja, mely a rechenhauseni vár ügyét tárgyalta, gróf Spanheim Simon által 1381. márczius 5-én végérvényesen elintéztetett.

⁵⁾ Häusser: *Gesch. der rhein. Pfalz* I. 180. Remling: *Gesch. der Bischöfe zu Speyer* I. 657.

⁶⁾ Pelzel I. 104.

olmützi püspökség meg amugy is egyike volt a leggazdagabbaknak. Lajos május havában már levelezett a magdeburgi káptalannal, de csak augusztus 20-án tarthatta bevonulását az érsekségbe, miután Péter, hogy minél több pénzt és drágaságot vihessen magával új székhelyébe, megtörtént áthelyeztetését egy ideig titokban tartotta.¹⁾ Lajos, kit a pápa időközben antiochiai patriarchává nevezett ki, új érsekségével sem volt szerencsésebb, mint a mainzival. A polgárság vonakodott őt érsekéül elismerni, miután a pápától a palliumot nem kapta még meg. Mig azonban a pallium elnyeréseért a lépéseket Rómában megtette, 1382. február 17-én meghalt.²⁾

Az 1381. január-februári birodalmi gyűlésen tehát mint látjuk, első sorban megint csak az egyházszakadás kérdése került tárgyalás alá. A két főeseményt, Adolf elismertetését és a Ruprechteli kibékülést említettük. Ezenkívül úgy látszik a gyűlésen szőnyegre került a strassburgi viszály is, melynek ügyében február 4-iki kelettel, két oklevél maradt ránk Venczeltől Strassburghoz. Ezek egyikében fölszólítja Strassburg városát, hogy a VI. Orbán érdekében kötött birodalmi szövetséget a maga részéről is megtartsa,³⁾ míg a másodikban a városnak meghagyja, hogy a prépostság körül Rappoltsteini Hugo és Ochsensteini János között kitört viszályban, az elsőt, mint VI. Orbán követőjét pártolja.⁴⁾ Ezen viszályról, mely évek hosszan dult Strassburgban, még bővebben meg fogunk emlékezni.

Hosszabb ideig szünet állott most be az egyházi kérdésben. 1381. szeptemberében újból összeült a birodalmi gyűlés, de ezuttal az egyházszakadás kérdése direkte nem került tárgyalás alá. A birodalmi gyűlés ekkor sokkal fontosabb ügygyel foglalkozott: az ország belviszonyainak rendezésével, a belbéke biztosításával. De az egyházi kérdés egészen nem mellőztetett. A birodalom belbékéjét tárgyaló pontok közé fölvétetett azon határozat, hogy a jövőben valamennyi fejedelem, gróf, lovag, város stb. köteles lesz a saját területén VI. Orbánt törvényes pápa gyanánt elis-

¹⁾ Lindner I. 121—122.

²⁾ Schöppenchronik Magdeburger Chr. d. d. St. VII. 280. Lilienkron: Düring. Chron. des Joh. Rotheb 32. (Thüring. Gesch. Quellen III.) Joannes Rer. Mogunt. I. 687.

³⁾ R. T. A. I. 163. sz.

⁴⁾ R. T. A. I. 164. sz.

merni, VII. Kelemen melletti agitatiót pedig meggátolni.¹⁾ Mint látjuk meglehetősen kevés az, mi e határozati pontban foglaltatik. Hanem nagyfontosságúvá válik, ha az oklevelet magát tekintjük, melynek e határozat egyik pontját teszi. Ez oklevél nem más mint egy, hogy úgy mondjuk, rendőri szabályzat, melynek érvénye a Rajnamellékre, továbbá Frankhonra, Bajor és Svábországra terjedt ki. Az által már most, hogy az említett, az egyházszakadást érintő pont ezen tervezetbe fölvétetett, ez által olybá tűnt fel, mint hogy ha az agitáció VII. Kelemen ellen az egész birodalomra kiterjesztetik, főleg az oknál fogva is, mert ezen tervezet nem látszott csupán a nevezett tartományokra szorítkozni, hanem inkább arra látszott irányulni, hogy idővel az egész birodalomra kiterjesztessék. Weizsäckernek tényleg igaza van, ha ezen pontot úgy tekinti, mint a weseli szövetség melletti agitatiót, melynek czélja: hogy a szövetségnek nagyobb kiterjedést és nyomatékot szerezzenek.²⁾ Ugyancsak a következő 1382. év márcziusában³⁾ Venczel a három egyházi választóval és a két pfalzi Ruprechttel együtt a wetterau-i és elsassi tartományok részére ad ki egy hasonló, a belbékét biztosító okmányt, mely az azon évi junius-juliusi birodalmi gyűlésen tárgyalás alá került, a mint ezt egy sor erre vonatkozó oklevél bizonyítja.⁴⁾ Ezen márczius 9-én kelt okmányban hasonló határozat van VI. Orbánt illetőleg, mint az előző évben.

Adolf mainzi érsek időközben megkapta VI. Orbántól a megerősítést. Ennek megfelelőleg Venczel az előző gyűlésen tett ígéretéhez képest most Adolfnak az ünnepélyes investitúrát megadta, megerősítve neki és egyházának összes privilegiumait. Az okmány július 17-én kelt; végső zárköve volt a hosszú ideig elhuzódott ügynek.⁵⁾

Az 1383-ik évben két birodalmi gyűlés tartatott, az egyik február-márcziusban, melyen Venczel római útja és mintegy folytatása gyanánt az előbbi gyűlésnek, az ország belbékéje fölött tanácskoztak. Ezen az egyházi kérdés nem került szóba, sőt még a birodalmi békét tárgyaló okmányban sem akadunk nyomára.

¹⁾ R. T. A. I. 180. sz. §. 2.

²⁾ R. T. A. I. p. 311.

³⁾ R. T. A. I. 191. sz.

⁴⁾ R. T. A. I. 192—196. sz.

⁵⁾ R. T. A. I. 199. sz.

A második szeptember-októberben gyűlt össze Nürnbergben, és ennek tárgyalásai között már az egyházszakadás kérdése is figurált. A két gyűlés közti időbe esett egy nagyfontosságú esemény, mely méltán keltett nagy föltűnést az egész birodalomban, s mely ha a várt eredmény létesül, bizony nagyon megváltoztatta volna az egész egyházpolitikát. Ez a német udvarhoz küldött francia követség volt.

A francia udvar nagy megdöbbenéssel értesült, hogy az 1383. február-márcziusi gyűlésen komolyan kezdtek foglalkozni Venczel római útjával. A francziák e megdöbbenését megérthetjük, ha tekintetbe vesszük az Olaszországban történt dolgokat. Csak röviden akarunk e helyen ezekre utalni, mert még lesz alkalmunk más helyen ez ügyekkel bővebben foglalkozni, és ezért itt csak pár szóval említjük meg azokat. VII. Kelemen sürgetéseire Anjou Lajos herceg végre 1382-ben hadsereggel indult Nápolyba, hogy a tartományt VII. Kelemen részére visszafoglalja. Azonban itt nem igen boldogult. Igaz, hogy eleintén kedvezett a szerencse Lajosnak, de csakhamar elfordult tőle, és ellenfele Durazzói Károly, VI. Orbán pártfogoltja mindinkább tért foglalt ellene. A francia sereg egyre-másra szorultabb helyzetbe jutott, s megfelelő mértékben fordult rosszabbra VII. Kelemen ügye is. Érthető már most, hogy fáztak azon gondolattól, úgy Párisban, mint Avignonban, hogy Venczel most hadserege élén Olaszországba jön, mely esetben a francziák ügye, s vele együtt pápájuké nagyon is kockára volt téve. Előre látható volt ugyanis, hogy ha Venczel VI. Orbán kezéből elnyeri a császári koronát, Orbán olaszországi párthivei is nagyon meg fognak szaporodni, s ennek megfelelő mértékben VII. Kelemenéi fogyni. Arról pedig, hogy a Nápolyban időző francia sereg Venczel ellenében valamit tegyen, gondolni sem lehetett. Durazzói Károly hadi taktikái, — melyek igaz, nem az ő, hanem Braunschweigi Ottó agyában támadtak, — egyre-másra gyöngítették a francziák erejét, kiket még a kiütött dögvész, a beállott hideg és az éhség is tizedelt. Lajos herceg maga sohasem tűnt ki a harci téren, s midőn 1383. márczius 22-én Amadeus savoyai gróf is meghalt, a francia expedíció körülbelül a végét járta.¹⁾

Ily viszonyok között volt a nápolyi expedíció és Kelemen

¹⁾ Lindner I. 200/201.

ügye, midőn utóbbinak értésére esett, hogy VI. Károly francia király követséget szándékozik küldeni a német udvarhoz. Kelemen ennek hallatára gyorsan eltökélte magát. Láta, hogy rá nézve egész existenciája forog kockán, s minden attól függ, vajon létrejön-e Venczel római útja vagy sem. Elhatározta, hogy mindenáron arra törekszik, miszerint a tervezett római utat meg-hiusítsa. E tervének éppen kapóra jött a francia követség, s azonnal megtette intézkedéseit, hogy az a király ügye mellett, a saját ügyét is védje.

A francia királyt azonban korántsem a nápolyi, illetve a pápa ügye birta arra, hogy követséget meneszsen Németországba. Ennek oka másban keresendő, és pedig az akkori angol-francia viszonyokban. A harcz Anglia és Franciaország között kitörő félben volt, angol részről az előkészületek már nagyban folytak. A helyzet Franciaországra nézve elég komoly volt, amit még súlyosbított azon körülmény, hogy Venczel nővére Anna, Richard angol király neje volt. E házasság megkötése már annak idején nagy visszatetszést okozott Avignonban. Ezáltal a luxemburgi és a plantagenet ház rokonságba került egymással, s így Anglia elveszett VII. Kelemenre nézve. Most, hogy az angol-francia háború kitörőben volt, a francia udvar erősen tartott attól, hogy Venczel sógorától segítségét nem fogja megtagadni. Ez pedig nagy baj lett volna Franciaországra nézve. Ezt tehát mindenáron meg kellett akadályozni. Alkalmoszerűleg jutott most a francia udvar eszébe, hogy közte és Venczel között régibb szerződések állnak fön, melyekre támaszkodva kieszközölhetőnek vélték, hogy Venczel Angliát ne segítse.¹⁾ Ezért határozták el a követség elindítását, ez volt a főok, amely mellett mindenestre közbejátszott még a nápolyi dolog is. Magának a francia udvarnak tényleg eszeágában sem volt, hogy e követségnek oly jelleget adjanak, mintha az VII. Kelemen érdekében lépne föl Németországban. Az csak VII. Kelemen privát ideája volt, hogy a Németországba indult követséget olyféle utasításokkal lássa el, hogy az ép oly jól szerepelhetett a saját követsége gyanánt, mint a királyé gyanánt. Midőn tudomására jutott, hogy Károly király követség küldését tervezi Németországba, ápril 13-án kelt levelében e követség részére 50.000 frankot

¹⁾ Lindner I. 201.

aranyban utalványozott ki, mely összegnek rendeltetése volt, hogy vele Venczel tanácsosait megpuhítsák, hogy tanácsukra a király a római uttól elálljon.¹⁾ Május 5-én aztán a király utasításokat ad ily értelemben követeinek, kik: Péter maillezaizi püspök, frater Angelus da Spoleto a minoriták generális ministere, Guido Honcourt, Raymund Bernárd Flamingi és Ailliaco János a király titkára voltak. Ezekkel a király april 26-án közlé a pápa említett megbizását, s őket május 5-én fölhatalmazta, hogy saját, továbbá Anjou Lajos, Berri János és II. Fülöp burgundi herczeg nevében Venczellel, Zsigmond brandenburgi örgróf és János görlitzi herczeggel szövetséget és szerződést köthetnek.²⁾ A követség azonban nem indult rögtön el, egy időre elutazását elhalasztotta.

Ezalatt azonban Rómában is megtudták a francia udvar intézkedéseit a római ut ügyében. Orbán pápa junius 17-én egy levelet intézett Venczelhez, melyben szemére hányja lassuságát és késedelmezését az egyház ügyében, s ezzel szemben hivatkozik boldogult atyjára, ki bizony sokkal gyorsabban nyult volna be az ügyek folyásába. Fölkéri őt, hogy szem előtt tartva saját méltóságát és állásának diszét, siessen Rómába, és ne álljon el ez uttól, melyre magát már elhatározta volt. Értésére esett különben a pápának, hogy Franciaországból követek jöttek a királyi udvarhoz, kik őt hizelgő szavakkal elpártolásra birni törekednek. Óvja őtet ezektől, azon tanácsot adva neki, hogy e követeket minél hamarább távolítsa el országából, a nélkül, hogy velök beszélt volna.³⁾ Pium desiderium a pápa részéről, melyet Venczel figyelembe sem vett.

A francia követség Venczelhez elindult; azon kettős megbizásnál fogva, melyet úgy a francia királytól, mint VII. Kelemen pápától nyert, olybá vehető volt, mintha a pápa részérőli küldöttség lett volna. Utjuk Nürnbergben át⁴⁾ vezetett Prágába, alkalmasint utjokban betértek Frigyes bajor herczeghez, kit VI. Károly a norwichi püspök ellenében segélyül hívott. Augusztus hóban ért a francia követség Prágába, hol aztán a királylyal tárgyalásokba bocsátkozott.

¹⁾ R. T. A. I. 392. Lindner I. 201.

²⁾ R. T. A. I. p. 392—393.

³⁾ Pelzel I. p. 57—58. 37. szám.

⁴⁾ R. T. A. I. 234. sz.

A VII. Kelemen pápa által adott utasításnak megfelelőleg Venczelnek augusztus 21-én egy okiratot nyújtott át a francia követség, melyben VII. Kelemen választásának érvényességét bizonyítani törekednek. Az okmány Raymundus Bernardus Flamingi tollából kelt, érvelésére nézve valamennyi, Kelemen pártján elkezdett vitáit között a legsilányabb. Maga a conclaveről szóló rész majdnem szóról-szóra összevág az augusztus 2-i declaratioval, különben a bizonyításban a régi nóta járja, hogy Orbán választása kierőszakolt volt, melyet a bibornokok csak a haláltóli félelem behatása alatt ejtettek meg stb. Ennek bizonyítására egy hosszú sorozatát a különféle kánoni és jogi bizonyítékoknak sorolja föl a védírat és főleg a február 27-iki szövetség ellen fordítja érveléseit.¹⁾

Maga a francia szövetség is, úgy látszik nem nagyon bizott védíratának erejében, mert egyuttal megkezdték a tapogatózást Venczel környezetében, hogy kit vonhatnának a maguk részére. Lindnernek igaza van, ha a francia szövetség föllépését a német udvarnál arra valónak tekintti, hogy az ellenpápa választásának jogszerűségét hivatalosan proklamálja, tekintet nélkül arra, hogy Venczel hiszi-e ezt, vagy sem.²⁾

A király tanácsosai közül a francia követség első sorban Venczel rokonához Jodok-hoz fordult. Ennek személyénél kettős ok játszott közre. Jodok Venczel rokona volt, s így remélhette a francia követség, hogy már ez oknál fogva is Venczel hajlandóbb lesz reá hallgatni. Másodsorban Jodok politikai állása játszott közbe, Venczel Jodokot július 3-án Olaszországra általános vikáriusának nevezte ki, és pedig egészen eltérőleg a rendes viszonyoktól, nemcsak Olaszországra adta meg neki a vikáriusi jogokat, hanem fölhatalmazta őt e jogok gyakorlására mindenütt, a hol tartózkodik, s ilyenformán tényleges felségjogokat adományozott Venczel rokonának.³⁾ E körülmény, hogy Jodok Olaszország fölé rendeltetett vikáriusnak, birta rá a francia követséget, hogy első sorban hozzá forduljon. És tényleg el is értek Jodok útján annyit, hogy Venczel megbizta őt, hogy a francia követséggel tárgyalásokat folytasson azok megbízásai fölött: a francia

¹⁾ R. T. A. I. 224. sz.

²⁾ Lindner I. 205.

³⁾ Sickel Das Vikariat p. 84. Palacky Formelbücher II. p. 36. sz. 25.

szövetség megkötése és az egyházszakadás megszüntetése ügyében. A francia egyházpolitika célja ekkor tulajdonképpen arra ment ki, hogy megakadályozza, miszerint Venczel Rómába menve, VI. Orbán kezéből vegye át a császári koronát. Maga Venczel e tény által semmit sem nyert volna, hisz elmúltak már az idők, midőn a császárrá koronázás új, nagyobb nimbust kölcsönzött a megkoronázottnak. Ellenben Orbán tekintélye a koronázás ténye által rendkívül emelkedett volna, míg az avignoni pápáé természetesen ép oly mértékben süllyedt volna alá. Ezért irányult oda a francia politika éle, hogy Venczel római útját megakadályozza. A római uttól a francia követségnek már nem kellett többé tartani, közbejött akadályok lehetetlenné tették azt, hogy Venczel a tervezett római utat most megtegye.¹⁾ Így tehát csak arra volt szükség ügyelni, hogy Venczel a francia követség utasításaira hajoljon, s az általuk kért ügyekre kedvező feleletet adjon. Ezért kenyerezte le magának a követség Jodokot, s valószínűleg az ő keze által presentáltatta a királynak azon két okmánytervezetet, melyben a király Jodoknak utasításokat ad, hogy mily módon járjon el a francia követség által előadott ügyekben. Az egyikben a király meghagyja Jodoknak, hogy Olaszországba érve, indítson vizsgálatot azon szakadás ügyében, mely szakadás az által támadt, hogy Bartholomaeus barii érsek és Róbert genfi bibornok választottak meg a pápai trónra. Meghagyja Jodoknak, hogy ez ügyben vizsgálatot indítva, vizsgálja meg, mily jogot formál a két jelölt mindegyike a pápai trónhoz, és a kit a kettő közül Krisztus jogos helytartójának, szent Péter törvényes utódjának tart, azt minden erejével támogassa, ellenfelét pedig mint az egész kereszténység ellenségét, fegyverrel vegye üldözőbe.²⁾ A második levél felhatalmazza Jodokot, hogy Olaszországba érve, mindazon szövetségeket és szerződéseket, melyeket Venczel atyja Károly a francia királyi házzal kötött volt, egész terjedelmükben ujítsa meg. Különösen pedig felhatalmazást ad neki Calabria és Touraine herczegével, Szicília jövőendő királyával véd- és dacszövetséget kötni, birtokaik kölcsönös védelme és oltalmára. Ebben impliciten magában foglaltatik Lajos anjou herczegnek, mint Johanna leendő örökösének

¹⁾ L. a. Palacky III/1 p. 28. jegyzetben citált passust. Pelzel I. 36. sz.

²⁾ Baluze, II. 890—892.

elismerése.¹⁾ Látjuk, hogy a francia politika igen ravaszul eszelte ki ez okmányok szövegét, benne foglaltatott abban minden, mi a francziák malmára hajtotta a vizet: a mig az utóbbi biztosítja a királynak elismerését, — ha mindjárt csak hallgatag módon is — Anjou Lajos számára, addig az első okmány tervezete VI. Orbán választását jelenti ki érvénytelennek, ugyancsak közvetett módon. Hanem ez egyszer a francia diplomacia csúfosan felsült. Venczel valószínűleg tudomást nyert a fönfent említett két okmánytervezetről, Jodok részére ezek helyett két más oklevelet állított ki augusztus 21-én, melyekben egészen másképen hangzó utasításokat ad neki.²⁾ Meghagyja ugyan neki, hogy Olaszországba érve, az ő (Venczel) és a francia király között kötött szövetséget ujtassa meg, azonfölül fölhatalmazza őt, hogy Lajos Anjou herczeggel szövetséget köthet. Ámde ezzel aztán be is volt fejezve az egész fölhatalmazás. Lajosnak csak az Anjou herczegi czimet adja meg az oklevélben, mellőzve a szicziai király czimét, melylyel Lajost a francia tervezet illeti. Azonfelül különbség van a két oklevél között annyiban is, hogy a mig a francia tervezet szerint Jodok fölhatalmaztatik véd- és daczsövetséget kötni Lajossal olyformán, hogy kötelezi magát annak birtokait mindenemü támadás ellen megvédelmezni, addig a Venczel által kiállított oklevél csak általános fölhatalmazást ad Jodoknak, a nélkül, hogy egyik vagy másik irányban ezen fölhatalmazásnak határozott formát adna. Az okmány ilyformán se hideg, se meleg és épen ilyen a másik, ugyancsak augusztus 21-én kelt oklevél, melyben Venczel a schisma megszüntetésére ad Jodoknak felhatalmazást.³⁾ Sőt ezen oklevél még általánosabban van tartva, mint az első, elannyira, hogy nincs is Jodokhoz magához intézve, hanem egy királyi proklamatió-féle, mely tudatja mindenkivel, »a kiket illet,« hogy az egyházszakadás megszüntetése végett Jodokot Olaszországba küldé és őt felhatalmazá, hogy mindenkép arra törekedjék, hogy oly módozatokat találjon, melyek által a kereszténység békéje és egyetértése megerősíttessék. Ezen oklevél is, noha sem az egyik, sem a másik pápának nem kedvez, mégis olyan volt, hogy mindkét félnek eleget tett. Sem VII.

¹⁾ Baluze II. 893.

²⁾ Pelzel I. pag. 59. 38. sz.

³⁾ Pelzel I. pag. 59—60. 39. sz.

Kelement nem támadta, sem Orbánt nem ejtette el. S ezért a francia követség is, jóllehet korántsem érte el azon célját, a miért elküldetett, annyiban megelégedve térhetett haza, hogy pápájának ügyén, ha nem is javított, de rontani sem rontott. Ellenkezőleg, pillanatnyi előnyöket biztosított ügyének, melyek igaz, hogy csak hiu remények voltak, de mégis első pillantásra jobbnak látszottak a semminél.

Hogy VI. Károly mit szólt a követség eredményéhez, azt nem tudjuk, általában a közvetlen ezután történt dolgokról tudomással nem birunk. Csak sejtjük azt, hogy miután Jodok olaszországi útja abban maradt, mindaz, amire főhatalmazása volt, szépen maradt a régiben.¹⁾ Hanem VI. Orbán cseppet sem volt megelégedve a király magatartásával. Az abba maradt római útért komolyan neheztelt a királyra, amint ezt a junius 17-iki levélben, melyben a királyt a francia követségtől óva inti, elég világosan kifejezi. Venczel erre felelt is, melyben mentegeti magát az abban maradt római út miatt, jelezvén, hogy ez nem saját jószántából, hanem kényszerítő birodalmi okok miatt maradt abban, amiről ő bizony nem tehet. Ami a francia követséget illeti, igaz, hogy ő azt fogadta, de ha ebből a körülmény folytán rágalmozó emberek azt sugdosták a pápa fülébe, hogy tőle eltántorodott, erre csak Istent hívhatja tanúul, hogy úgy atyja, mint ő törhetetlenül ragaszkodtak mindig a pápához.²⁾

Látni fogjuk, hogy Orbán Venczel magatartásával nem volt megelégedve, és félretéve minden megfontolást, egyedül csak személyes érdekeitől vezéreltetve, maga vette föl személyesen a küzdelmet ellenfele ellen, melyben a rövidebbet utoljára is ő huzta.

A francia követség valószínűleg még augusztus havában elhagyta a német udvart. Venczel még szeptember vége felé Prágában időzött,³⁾ noha ez időtájt a birodalmi rendek már gyülekeztek Nürnbergben a gyűlésre. A gyűlés nagyon látogatott volt, megjelentek többek között a bajor herczegek, Lipót osztrák herczeg, Adolf mainzi érsek, a würzburgi, bambergi, eichstädti és augsburgi püspökök, a meisseni örgrófok, a nürnbergi várgróf,

¹⁾ Lindner I. 207.

²⁾ Palacky, Formelbücher II. p. 59—60. 51. sz.

³⁾ Szept. 28-án Prágában volt, Nürnbergben október 11-én, 19-én szintén, november 1-én már ismét Prágában találjuk. — Lindner I. 432.

a hesseni tartományi gróf és még többen. Venczel maga csak október első felében jelent meg a rendek között. Ekkor már szélteben hangzott a hír, hogy Venczel átlépett VII. Kelemen pártjára s némileg hozzájárulhatott ezen hír keletkezéséhez azon körülmény, hogy a viszony Venczel és a curia között tényleg kissé feszült volt. Orbán az elmúlt (1382.) évben több németországi püspökség, így Boroszló betöltésénél Venczel kívánságát figyelmen kívül hagyta. A királyt a pápának ezen eljárása kissé ingerelte és élesen szemére is hányta hálátlanságát, fenyegetődzvéen, hogyha nem változtatja meg a pápa irántai bánásmódját a jövőre, el fogja hagyni pártját.¹⁾ Így ezen, jöllehet magában véve csekély és muló természetü elkedvetlenedés táplálhatta a most lábra kapott hirt, mely annyira elterjedt, hogy Venczel jónak látta ellenében határozott czáfolattal föllépni. Október 18-án csakugyan kiadott egy oklevelet, melyben előrebecsátva, hogy ő már régebben, atyjának nyomdokain haladva, VI. Orbán pápa pártjára állva, azt ismeré el Sz. Péter jogosan megválasztott utódjának, tiltakozik azon föltevés ellen, mintha ő, mint híresztelik, a nemrégiben Franciaországból jött követség által rábirva, VII. Kelemen pártjára lépett volna át. Egyuttal figyelmezteti a czimzetteket az 1379-iki szeptemberi határozatokra, kötelességükké téve, hogy azoknak engedelmeskedjenek.²⁾

Kikhez volt ezen levél intézve. Ránk a lüttichi, az utrechti és a dvornicki püspökökhöz intézett példányok maradtak fönn. De ha a jelek nem csalnak, minden arra mutat, hogy ezen levele Venczelnek voltaképen válaszirat volt a francia követségnek aug. 21-iki emlékiratára, sőt valószínű, hogy e levelet nem csupán az említett püspökök kapták meg, hanem hogy az szélteben el lett küldve az egész birodalomban.³⁾

A fennmaradt emlékekből kitünik, hogy a gyűlésen a tár-

¹⁾ Palacky III/1. p. 26. 32. »Dignetur Vestrae Beatitudinis clementia ea, quae scribimus gratiois favoribus compensare, ut in talibus perseverare nos delectet in antea, nec intervenientibus opus sit aliquibus, quod absit obstaculis, nostram in hanc voluntatem mutare. Nam in casum, quo V. B. favor ad personam nostram, quod absit, reflecti non poterit, oportebit nos, licet invitos, nobismet de solerti cautela et opportuno super hoc remedio providere.« V. ö. Pelzel I. 124.

²⁾ R. T. A. I. 226. sz.

³⁾ Vita secunda Clementis VII. Baluze I. 557. ». . . declarationem ad diversas partes transmisit sub sigillis suis et literis . . .«

gyalás úgyszólván kizárólag az egyházkérdés körül forgott. Igaz, hogy a városok szövetsége, valamint a zsidókra kivetendő adó is szóba került a gyűlésen, de ezekről csak kevés tudósítás maradt fenn, s csak töredékes képet alkothatunk magunknak e tárgyalt kérdésekről. Az egyházzsakadás kérdésére azonban több okmány vonatkozik, melyekből kitűnik, hogy itt a gyűlésen fontosabb ily természetű ügyek kerültek döntés, illetve tárgyalás alá.

Ilyen volt Giczhardnak, a Wetterauben fekvő rosssdorfi antonitaház mesterének ügye. Annak idején maga Venczel hagyta meg Ruprecht nassauí grófnak, hogy a rosssdorfi antonitaház mesterségébe Giczhardot vezesse be, Trochtfelleni Tronet mester ellenében, ki nevezett ház mesterségét már birtokába is vette volt. De Venczel figyelmét akkor kikerülte valahogy, hogy Giczhard kinevezését nem VI. Orbán, hanem VII. Kelemenől kérte és nyerte is el. Erről időközben informáltatott a király, úgy hogy a most folyó gyűlés alatt, október 14-én visszavonta első rendeletét, meghagyva országul, hogy Giczhardot, mint VII. Kelemen által kinevezettet, utasítsák ki, és helyette Orbán hívét Tronet-et igtassák be az említett javadalomba.¹⁾

Nagyobb fontossággal bírt ennél a baseli püspökség ügye. Baselen 1365. óta a püspöki széken Viennei János gróf ült. A schisma kitörése után, ha nem előbb, legkésőbb 1380-ban csatlakozott az avignoni párthoz. János átlépésének időpontja ezideig ismeretlen volt, Haupt volt az első, ki ez időpontot 1380-ra tette, azt állítván, hogy János csatlakozása Kelemenhez összefügg Aigrefeuille Vilmos bibornok, VII. Kelemen legatusának baseli tartózkodásával.²⁾ Legelső nyomát ezen csatlakozásnak 1381. nov. 29-én látjuk, midőn János megerősíti a magdeni plebániát az olsbergi ciszterczita apácza-kolostorba incorporáló okmányt.³⁾ Ez okmányból kitűnik, hogy János püspök ekkor már VII. Kelemen pártján állott.

1381-ben VI. Orbán pápa a baseli püspöki székre Viennei János helyére, ki ekkor már VII. Kelemen pártján állott, Erenfelsi Wolfhardot nevezi ki. Egy deczember hóban kelt levelében

¹⁾ R. T. A. I. No. 225.

²⁾ Haupt: Das Schisma des ausgehenden 14. Jahrhunderts etc. ZGOR. 1890. évf. 40. old.

³⁾ Trouillat Monuments de l'ancien évêché de Bâle. IV. 408.

tudatja e kinevezést Venczel királylyal.¹⁾ Ugyanekkor Erenfelsi Hartmann és Heinmanntól, mint Lipót osztrák herczeg és Kelemen-párti püspök parthiveitől megvonják a polgári jogokat. Azonban Wolfhard nem igen birt szilárd alapra állani, sőt vikáriusát Wandisleben Gergelyt, Frigyes strassburgi püspök, jóllehet Gergely a császár képviselőjében járt Strassburgban, elfogta és bebörtönözte, melyből ugyan Basel városának közbenjárására aránylag elég hamar, még ugyanazon hóban, 1381. decemberében, kiszabadult.²⁾

Wolfhard tényleg nem birt magának erős pártot szerezni Baselben. Ezt a bekövetkező év eseményei leginkább igazolták. Időközben ugyanis a káptalanban szintén megindult az oppositio János püspök ellen. Ez oppositio eredete még V. Orbán idejébe nyúlt vissza, eredetét pedig a püspök önkényes eljárásában birta, melyet az némely, a káptalanhoz tartozó javak eladása körül tanusított. Az agyarkodás János püspök ellen azóta sohasem szűnt meg, s Haupt véleménye szerint e folytonos viszály birta rá a püspököt, hogy lemondási szándékot mutasson. Mert csak ezen föltevés, hogy János tényleg foglalkozott lemondásával, magyarázhatja meg kellően az 1382. augusztus 24-én kelt okmány tartalmát,³⁾ mely szerint a káptalan a püspök alattvalói részéről elfogadja a hűségi esküt azon esetre, ha János püspök leköszönne, vagy transferáltatnék.

1382. október 7-én meghalt Viennei János. Halála után a káptalan két részre szakadt, és mindegyik fél külön püspököt választott. Ramsteini Imert és Schaler Wernert.⁴⁾ Schalert, ki VII. Kelemenhez csatlakozott, azonnal pártfogásába vette Lipót osztrák herczeg, míg Imer VI. Orbán pártjára állott, ki őt hosszabb alkudozások után, elejtve saját jelöltjét Wolfhardot, 1383. április vagy májusban megerősíté, és őt Venczel király pártfogásába ajánlá,⁵⁾ kit Imer levél és követek útján megkért, hogy neki in absentia egy évre adja meg a regaliákat, amit Venczel meg is adott, azon föltétellel, hogy Imer ezen év letelte után a rega-

¹⁾ Ochs. Gesch. der Stadt und Landschaft Basel. II. 277.

²⁾ R. T. A. I. p. 412. jegyzet.

³⁾ Trouillat IV. 420.

⁴⁾ Ochs. II. 269. Vischer in Forschungen III. 12. Trouillat IV. 423. 774. 819. Vautre Histoire des évêques de Bâle. Tome II. 429. R. T. A. I. 411. j.

⁵⁾ R. T. A. I. 227. sz.

liákat a király kezéből személyesen átvegye és a hűségesküt letegye.¹⁾ Ily módon a két püspök között kitört a háború, melybe később maga a város is beleszólott, mely 1383-ig, valószínűleg Lipót herczeg részéről gyakorolt nyomás következtében, megmaradt az avignoni pápa részén, nevezett évben azonban Imerrel szövetségbe. Erre azután VI. Orbán feloldá a várost az addig rajta nyugvó egyházi átok alól, mire a város 1384-ben kiutasítá falai közül az ellenpápa párthiveit.²⁾ Imer így ura Baselnek, annál is inkább, mert mint látszik, Schaler főleg a baseli püspökségnek Ausztria felé eső részén ismertetett el.³⁾

Nem akarom itt tovább vinni a baseli püspökség ügyét, lesz alkalmam még alább ez ügynek egész lebonyolítását előadni. A dolog tehát 1383-ban úgy állt, hogy Imert Basel városa maga is elismerte mint jogos püspökét és ezzel VI. Orbánt ismerte el törvényes pápának. Orbán most Venczel királyhoz fordult, kérve őt, hogy fogadja oltalmába Imert, a mit a király meg is tett, tudatva ezt október 19-én Lipót osztrák herczeggel, kit komolyan fölkért, hogy fogadja ő is Imert a maga oltalmába. Érdekes körülmény azonban az, hogy a következő évben 1384. január 17. Venczel egyik, Baselhez intézett levelében visszavonja mindazon intézkedéseket és parancsokat, melyeket ő Erenfelsi Wolfhart ellen kiadott — kit a pápa püspöknek nevezett ki, és kit midőn Imer hozzája folyamodott megerősítésért, elejtett — és meghagyja a városnak, hogy Wolfharton kívül más valakit püspöke gyanánt el ne ismerjen.⁴⁾ E két esemény nyílt ellenmondásban van egymással, melyet kiegyenliteni nem igen lehet, annál is inkább, mert mindkét levél olyan, hogy arra gyanakodni nem lehet.

Ugyanakkor — október 19-én, midőn Venczel Imer püspököt Lipót herczeg pártfogásába ajánlotta, levelet intézett Finstingeni

¹⁾ R. T. A. I. p. 411. jegyzet 3.

²⁾ Bloesch: *Gesch. der St. Biel*. I. 141. Trouillat IV. 773. 432. 775. 429. stb. más helyen R. T. A. I. 377. old. Vischer III. 32.

³⁾ ZGOR, XVI. 227. 229. Lichnowsky IV. Reg. No. 1850. 1851. 1855. Vischer i. h. 32.

⁴⁾ R. T. A. I. 412. V. ö. Vischer a *Forschungen* II. kötete 37. és 151. oldal és a 221. sz. registát. Vischer itt Venczel viszonyát Lipót herczeghez tárgyalja; meglehet, hogy az ezen évben a kettő közt uralkodó jó viszony volt oka Venczel e levelének.

Ulrik elsassi helytartóhoz, továbbá tizenöt elsassi és schweizi városhoz, mely levelekben Imer püspököt hasonlóképp a czimzettek pártfogásába ajánlá, meghagyva nekik, hogy Imert ellenfele Schaler, illetve bárki más ellen megvédelmezzék.¹⁾

Ilyforma intézkedéseket tett Venczel az 1383-i birodalmi gyűlésen. Hogy ezeknek a baseli ügyre nézve milyen foganatjuk volt, azt a maga helyén látni fogjuk. Látjuk az előadottakból azt, hogy a király ez alkalommal főleg arra fektette a fősúlyt, hogy a schismát a birodalom egyes városaiban, kisebb területein elfojtsa.

Mielőtt áttérnénk annak fejtegetésére, hogy a német birodalom egyes részeiben mily kiterjedéssel birt az egyik, vagy másik obedientia, még egy dologról kell megemlékeznünk, mely a birodalom összességét, jobban mondva a király személyét illeti.

Ugyanis 1386—87-ben VII. Kelemen részéről kiséret történt Venczelt pártjára vonni. Közbenjáró gyanánt Piligrim salzburgi érsek szemeltetett ki, ki 1387-ben Venczel részéről felhatalmazást állított ki magának, hogy VII. Kelemen megbízottjaival tárgyalhasson.²⁾ Hogy a salzburgi érsek ekkor VII. Kelemennel bensőbb összeköttetésben állott, mutatja azon körülmény, miszerint Kelemen 1387-ben a salzburgi érseknek különféle búcsúkat engedélyez.³⁾ Venczel király említett fölhatalmazása 1387. július 25-én kelt, s ebben felhatalmazza a király a salzburgi érseket, hogy a két pápa közti schisma megszüntetésére lépéseket tehet.⁴⁾ Piligrim már a megelőző évben, 1386-ban kapott rövid utasítást VII. Kelemen pápától. Ezen memorialnak nevezett utasítás latin nyelven szerkesztett rövid irat, melyben a pápa a salzburgi érsekkel közli, hogy miféle engedményeket kész a királynak tenni, azon esetre, ha őt elismeri.⁵⁾ Úgy látszik Piligrim érsek ezen írott utasítás mellett még bővebb szóbeli utasítást is kapott. Erre enged következtetni azon német nyelvű irat, melyben a latin memorialeban foglalt pontok bővebben vannak elmondva s több

¹⁾ R. T. A. I. 228. és 229. sz. Az utóbbi oklevél a következő városokhoz szólt: Strassburg, Basel, Bern, Zürich, Luzern, Solothurn, Colmar, Hagenau, Sletsstatt, Ehrenheim, Mühlhausen, Kaisersberg, Dürrenheim, Münster, Rossheim.

²⁾ Lindner: Urkundenwesen.

³⁾ Mitthlg. für Salzbg. Land. Funde XII. 242.

⁴⁾ Bécsi állami és udvari levéltár. Salzburgi levelezések.

⁵⁾ U. o.

ujjal kiegészítve. Mindkét okmány dátumnélküli. Steinherz szóbeli közlése szerint, ki velünk ez okleveleket közlé, e két okmány 1386—1387. körül kelt.¹⁾ A tárgyalásokat Kelemen és a salzburgi érsek között Hengstberg János brixeni kanonok vezette, ki 1385-ben (?) járt Avignonban, a mint az Aigrefeuille bibornoknak márczius 26-iki leveléből kitűnik, melyben a salzburgi érseknek támogatást ígér.²⁾ Avignomból ekkor több bulla jött különféle egyházi ügyekben Piligrimhez, így egy 1386. vizkereszt körül az admonti kolostor incorporatiója iránt, melyet Johannes de Konstantia, tán a pápa megbízásából intézett hozzá.³⁾ Látjuk főleg az előbb idézett két utasításból, hogy Kelemen részéről ekkoriban kísérlet tétetett Venczelt a maga pártjára vonni. Úgy látszik azonban, hogy e kísérlet csak kísérlet maradt, hanem elég jellemző az akkori viszonyokra nézve.

Különben ugyanekkor Venczelnél kísérlet tétetett, hogy testvérét Zsigmondot is Avignon részére vonják. Zsigmond, Mária magyar királynő férje, 1386. folyamán tudvalevőleg még nem volt megkoronázva. 1386. május 2-án Mária és Erzsébet királynők megígérik Venczelnek, hogy tudta és akarata ellenére Zsigmondot megkoronáztatni nem engedik.⁴⁾ Úgy látszik Zsigmond ügyének állása Magyarországon volt az ok, mi Kelement rábirta, hogy az idézett utasításokban a magyar királyi koronára is kiterjeszkedjék, így, hogy arról Venczel kívánságához képest fog intézkedni.⁵⁾ Hogy itt sem ért el eredményt, azt tudjuk. Zsigmond maga, ép úgy mint neje Mária, VI. Orbán pártján maradt.

Venczel király idejéből több hivatalos intézkedésre az egyházszakadás kérdésében nem találunk. A következő években tartott gyűléseken az egyházszakadás kérdése nyilvánosan, hogy úgy mondjam, hivatalból, nem tárgyalatott. Erre vonatkozó iratok legalább reánk nem maradtak. Különben is ekkor már a kérdés ilyenmü tárgyalására szükség nem volt. A német császár és a

¹⁾ Steinherz ez okmányok közlését magának tartá fenn, s azért azok tartalmáról itt bővebben nem szólhattunk. Szíves közléseért, hogy legalább tartalmával megismertetett minket, fogadja e helyt is köszönetünket.

²⁾ Bécsi állami levéltár i. h.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Bécsi állami levéltár. Bohemica.

⁵⁾ »Item das Königreich zu Ungarn wil er verleihn nach des Kunigs willen.« I. h. Steinherz közlése.

választók álláspontja ekkor már preciseálva volt, s preciseálva volt azon álláspont, melyet a birodalom egyes városai, tartományai, urai e kérdésben elfoglaltak. Ennek kimutatása és fejtegetése fogja tárgyát képezni a következő fejtegetéseknek.

IV.

Az alábbiakban annak kimutatása lesz czélunk, hogy mily állást foglaltak el a német birodalom egyes részei a schismával szemben, vagyis, hogy mily terjedelemmel birt az egyházszakadás Németországban. Ez alkalommal a birodalom egyes részeit tárgyalva, úgy területileg, mint ezen belül a különféle egyházmegyék területét is tekintetbe fogjuk venni.

Vegyük elő mindenekelőtt a birodalomnak Franciaországhoz közel eső részét.

A francia befolyás, mely megkísérté Németországban VII. Kelemen ellenpápnak párthiveket szerezni, e tartományokban érte el legszebb eredményeit. E vidéken két nagyobb urat találunk, kiknek birtokai, illetve tartománya fele részben Német-, fele részben Franciaországban feküdtek. Ezek János Lotharingia hercege és Róbert bari herczeg. Mindkettő jó viszonyban állt a francia királyi házzal, az első szívesen látott vendége a francia udvarnak, az utóbbi sógora V. Károlynak. Lehet-e csodálni, hogy ily módon e kettős befolyás, területi, úgy mint személyes, csakhamar érezhető lett, s eredménye a két herczegnek az avignoni párthoz való csatlakozása lett. János lotharingiai herczeg egy feljegyzés szerint Aigrefeuille bibornok jelenlétében 1379. márczius 5-én VII. Kelemen ismerte el pápául.¹⁾ Hogy Róbert bari herczeg szintén VII. Kelemen pártján állott, az kitünik a pápnak egy 1380. ápril 15-én kelt elhatározásából, melyben a barii herczegnek és nejének különféle kéréseit teljesíti.²⁾ Látjuk tehát, hogy ily módon mindkét tartományfő világosan az ellenpápa pártján foglalt állást. Ép ily módon az ezen vidéken fekvő három püspökség Metz, Toul és Verdunban is VII. Kelemen ellenpápa pártja tulsulylyal birt.

Vegyük elő egymásután ezen püspökségeket, s azután a fölöttük álló trieri érsekséget.

¹⁾ Valois: Le grand schisme en Allemagne RQuschr. 1893. 138. old. jegyz.

²⁾ U. o.

A metzi püspöki széken a schisma kitörésekor Boppart Theoderich püspök ült, ki a püspökséget 1365-ben nyerte el XI. Gergely pápa kezéből IV. Károly császár közbenjárására.¹⁾ Ugyanaz év november 2-án vonult be egyházmegyéjébe. Jóllehet ily módon püspökségét teljesen a német császár befolyásának köszönheté, nem habozott még sem a schisma kitörésekor az avignoni párthoz csatlakozni. Ugy mint Toul és Verdun, Metz is VII. Kelemen pártjára állott, s ennek követte Aigrefeuille bibornok 1379. június 27-én nagy ünnepélyesség mellett vonult be Metz falai közé. Június 30-án a püspöki residentiában egyházi és világiakból álló nagyszámu gyülekezet előtt elmondá a bibornok beszédét VII. Kelemen érdekében, melynek oly hatása volt, hogy a jelenlevők annak hatása alatt elhatározzák Aigrefeuillet mint a pápa követét fogadni s tekinteni, megígérve, hogy Bartholomeus de Prignano-val minden érintkezést be fognak szüntetni.²⁾

A székváros példáját csakhamar követte a vidék, és nemsokára csak elvétve akadtak VI. Orbán párthivei a püspökség területén. Többekről maradt fenn említés. Így a krónikák megemlékeznek két egyházi férfiuról, kiknek Orbánhoz való hűségét több havi fogsággal büntették. Hirt hallunk egy Bertrand nevű dominikánusról is, ki a metzi püspöknek suffragan püspöke volt, s ki az üldözések elől Koblenzbe menekült, mire VII. Kelemen püspökségét Ratz Henrik minoritának adományozta.³⁾

Magában a püspöki székhelyen csakhamar két jelölt vetelkedett egymással a hatalom birtoka fölött. Boppart halála után, 1384. január 18-án, minden látszat szerint, a káptalan nem élt választási jogával, hanem a pápa nevezett ki helyébe utódot. A metzi püspökséget ekkor a 14 éves Luxemburgi Péter nyerte el, ki ellen, a káptalan a kinevezés ellen nem opponált, maga Venczel lépett föl. Venczel, akit úgy az Orbán érdekében kötött szövetség kötelezett, de kinek érdekében is állott, hogy a francia befolyás ne terjedjen el birodalmában, maga jött Metzbe, hogy ott VI. Orbán pápa érdekében működjék. Jelöltje Detten-

¹⁾ Gallia christiana XIII. 775.

²⁾ Valois I. c.

³⁾ Calmet Historire eccl. et civile de la Lorraine, Preuves II. 184. Meurisse, Histoire des évêques et de l'église de Metz. 536. Calmet II. 617. Gallia Chr. XIII. 852. Valois I. c.

bergi Thilemann Fuchs volt, kit a városban elismertetni törekedett.¹⁾ Sőt némelyek állítása szerint Frigyes strassburgi püspök is aspirált volna a püspöki székre.²⁾ Ez utóbbiról azonban csak egy forrás emlékezik meg, hogy valóban úgy állt-e a dolog, azt bajos eldönteni. Tény azonban az, hogy Venczel nem bírta jelöltjét a várossal elfogadtatni. Péter birtokában maradt a püspöki székek egész haláláig. Természetes, hogy a város élt főpásztora fiatalkora és gyengeségével. Lassanként annyira ment a dolog, hogy a püspök kénytelen volt jogait föladni, így a polgárság tényleg kizárta őt a tanács tagjainak választásából is. Péter 1385-ben VII. Kelemen által bibornokká neveztetvén ki, 1386. ápril 1-én Avignonba ment,³⁾ öcscsét Valerant hagyva hátra püspöki székhelyén mint kormányzót, ki a püspökséget testvérének 1387. július 2-án bekövetkezett haláláig igazgatta. Ekkor VII. Kelemen, miután Péter halála a curiánál következett be, élve az V. Kelemen »Etsi temporalium« konstitutiójában adott joggal, a metzi püspökséget Raoul de Coucy reimsi és chalonsi kanonoknak adományozta.⁴⁾ Ez adományozás egyenesen VI. Károly francia király ajánlatára történt, kinek befolyása alól VII. Kelemen pápa nem birt kibontakozni. Coucy ellenében Thilemann Fuchs megkísérté igényeit újból érvényesíteni. Valószínű, hogy ez alkalommal Venczel szintén háta mögött állt, de hogy ismét személyesen megjelent volna Metzben, nem igen hihető.⁵⁾ Igaz ugyan, hogy Thilemann igényeit a metzi püspökségre nem adta föl, ami kitűnik abból is, hogy a püspöki czímet továbbra is használta,⁶⁾ de a metzi egyházmegyében többé nem alkalmatlankodott. Raoul de Coucy 1388. január 6-án vonult be Metzbe, melynek székén 1415-ig ült, amikor XXIII. János pápa Noyonba tette át.⁷⁾ A metzi dékán Gerardus d'Anet szintén VII. Kelemen párti volt, ki őt 1380. szeptember 1-én nevezte ki. 1384. május 3-án a káptalan megbízásából járt a pápánál, kérve őt, hogy a

¹⁾ Lindner I. 68. Gall. chr. XIII. 780. Meurisse Hist. des év. de l'égl. de Metz 536. Calmet II. 624.

²⁾ St. Chron IX. 679. Chr. d. Königshofen.

³⁾ Gall. chr. XIII. 779.

⁴⁾ G. chr. XIII. 780. Calmet II. 721.

⁵⁾ Ahogy ezt Calmet állítja.

⁶⁾ G. chr. u. o.

⁷⁾ U. o. Calmet 718. Westphal Gesch. der Stadt Metz I. 215. Kummer 48/49.

javadalmak számát 60-ról 40-re szállítsa le, mely kérelemnek VII. Kelemen 1384. július 18-án eleget is tett.¹⁾ A metzi S. Symphorian kolostor apátja Culcol vagy Culecol Simon Vilmos bibornoktól, VII. Kelemen követétől kiváltságot nyer, melyben őt és az apátság javadalmait a szentszék oltalma alá veszi. E kiváltságlevelet a metzi hatóság is kihirdette és megsértői ellen anathematá hirdetett.²⁾ Hasonlóképp Vilmos bibornok erősítette meg a metzi egyházmegyében fekvő S. Arnulf kolostor apátja Rainaldus de Ruesse kértére az Ademár püspök által Ruesse elődjének, Bervardnak adott kiváltságokat, miből föltehetjük, hogy a kolostor szintén VII. Kelemen ismerte el pápaul.³⁾ Ugyancsak a metzi egyházmegyében fekvő Szent-Vincze kolostor apátja Gottfried, VII. Kelemtől nyer engedélyt 1388. körül arra, hogy magát bármely püspök által felszenteltethesse.⁴⁾ Látjuk ebből, hogy a metzi püspökség területén VII. Kelemen pártja meglehetősen el volt ismerve, sőt VI. Orbán befolyása nagyon csekély nivóra redukálódott.

A touli püspökségben hasonlóak voltak a viszonyok. Itt a schisma kitörésekor Neufchâteli János ült a püspöki széken, kit még XI. Gergely nevezett ki Heu János püspöknek 1372. augusztus 19-én bekövetkezett halála után, s ki 1373. május 4-én foglalta el székét, s melyben IV. Károly császár 1377-ben megerősíté őt.⁵⁾ Ennek daczára, mihelyt a szakadás megtörtént, azonnal VII. Kelemen pártjára állott, kivel rokonságban is állott. Sőt János pénzzel is segélyezé tiarás rokonát; a pápai számlakönyvekből látjuk, hogy 1379. márczius 7-én 526 forint 16 sous, márczius 28-án 142 forint, 5 sous, 4 dénárt küldött be a pápai pénztárba.⁶⁾ Ily fajta érdemei jutalma gyanánt VII. Kelemen őt 1383. október 23-án a bibornoki kalappal tüntette ki.⁷⁾ Nem-sokára reá Neufchâteli János VII. Kelemen pápa engedelmevel Savins de Fiorano javára lemondott püspökségéről. Savins szept-

¹⁾ Gallia christiana XIII. 812. Wervecke: Les relations entre Metz et Luxembourg sous le règne de Wenceslas 76. IGLG. 1891. 293—314. 136. szám alatt egy hasonló 1382. aug. 8-ról keltezett, Kelemen pápa által kiadott oklevelet közöl.

²⁾ U. o. XIII. 852.

³⁾ Gallia chr. XIII. 907.

⁴⁾ U. o. 922. V. ö. Wervecke i. h.

⁵⁾ Gallia chr. XIII. 1030.

⁶⁾ Pápai számadás-könyvek Valoisnál. i. h. 138.

⁷⁾ Gallia christiana i. h. Robert: Sigillographie etc. hibásan december 23-ra teszi.

tember 21-én át is vette a püspökséget, de VII. Kelemen már 1385-ben Savoyaba St. Jean de Maurieunne-be helyezte át, a touli püspökséget pedig újból Neufchâteli Jánosnak adományozta. Most azonban az ügyek Toulban másként állottak.

Venczel király ugyanis 1384-ben a lotharingiai részeken időzván, azon működött, hogy az azon részbeli püspökségeket és azok papságát, lakosságát VI. Orbán pártjára vonja. Láttuk, hogy Metzben is tett erre célzó kísérletet, mely azonban eredménytelen maradt. Toulban siker koszorúzta fáradozását, a polgárságnál célt ért. Ellenben a káptalan, melyet szintén fölszólitott, hogy csatlakozzék Orbánhoz, s püspökük helyett egy más Orbán-párti püspököt válasszon, tagadólag válaszolt, mire a király részén álló polgárság megrohanta a püspöki épületet, s harcra került a dolog, melynek vége az volt, hogy a káptalan Vaucouleursbe menekült, és a pápához folyamodott, hogy segítsen rajtuk. A francia és német udvar között ekkor diplomatai érintkezések folytak. Említettük, hogy VI. Károly francia király ez évben követséget menesztett Venczelhez, hogy őt VII. Kelemen, illetve Avignon részére vonja.¹⁾ És így érthető, hogy VII. Kelemen nem akart szigorral föllépni Venczel ellen, nehogy egy netalán létrejövő kiegyezést meghiúsítson. És így csak vigasztalásokat adott a panaszkodó káptalannak, amelynek ebből persze semmi haszna sem volt. A touli viszályt, polgárság és káptalan között, végre is békés uton elintézték. Maga VI. Károly francia király és Venczel jártak közbe, és fáradozásuknak megvolt az eredménye, hogy a béke ismét helyreállott. A káptalan visszatért újból a városba, melynek lakossága elismerte ugyan Jánost püspökének, de egyttal kimondatott, hogy a lakosság VII. Kelemen pápa elismerésére nem kényszeríthető. A touli egyházmegye igazgatását az Avignonban maradt János helyett Sidon Ferencz vette át.²⁾

Verdunben Guy de Roye hasonlóképen az avignoni párton állott. Royet még XI. Gergely, kinek kancelláriájában szolgált, nevezte volt 1375-ben ki verduni érseknek, de püspökségét soha el nem foglalta. A kuriánál időzött akkor is, midőn Gergely

¹⁾ L. erről bővebben fentebb. Az ezen követségre vonatkozó iratok R. T. A. I. fentidézett számai alatt. Benoit: Histoire de la ville et de la diocèse de Toul. 499. oldal.

²⁾ Kummer 51.

Rómába költözött, s midőn a fondii választás megtörtént, VII. Kelemen pártjára állott, s vele visszatért Avignonba. A pápát ő is ép úgy mint János touli püspök, tekintélyes összeggel támogatta. 1379. május 21-én pl. 521 frt, 2 sous 4 dénárnyi összeg szerepel a pápai számadási könyvekben, mely Guidó részéről folyt be.¹⁾

Mig ő távol volt, püspökségében általános fölfordulás állt be. A püspök távollétét minden rend, papság, polgárság a maga előnyére zsákmányolta ki, úgy hogy a zavar oly fokra hágott, hogy senki sem ismerte már magát ki. E viszonyok között a káptalan Miklós gorzei apátot szemelte ki, hogy a rendet Verdunban helyreállítsa. Miklós vállalkozott is erre, és így a káptalan és ő, úgy a pápához mint Guido de Royhoz fordultak. A káptalan mindkettőt fölkereste leveleivel, s feltárta nyíltan előttük a helyzet tarthatatlan voltát. Miklós maga Guidót kereste föl leveleivel és fölkérte őt, mondana le javára a püspökségről. Hivatkozott a káptalan határozatára s egyuttal kijelenté, hogy rendet fog hozni Verdun zilált viszonyaiba, főleg, ha javadalmát megtartja, mert a verduni püspökség ekkor már vagyoni tekintetben nagyon is ki volt meritve.²⁾ A dolog azonban soká elhúzódott. Guidó sokáig vonakodott püspökségéről leköszönni, midőn végre lemondott róla, a pápa támasztott nehézségeket. Nem kifogásolta ugyan a jelölt személyét, de abba, hogy a két javadalom, a gorzei apátság és a verduni püspökség ily módon egy kézben egyesítve legyen, hallani sem akart.³⁾ Ezen szenvedett az ügy hajótörést. Mert Miklós apát ily föltételek mellett nem volt hajlandó a püspökség zilált ügyeivel bajlódni. Ugyanez időtájra esik halála is, úgy, hogy ily módon a püspöki szék megürültnek volt tekinthető, mert Guido leköszönt volt, a káptalan jelöltje pedig meghalt. Ily módon a káptalan új választásra gyűlt össze, noha tényleg VII. Kelemen illetve volna meg a jog, a püspöki széket betölteni. A káptalan azonban Cousancei Leobaldot választá meg 1379-ben püspökévé Merész Fülöp burgundi herczeg ajánlatára, és e választást — nem akarván a herczeggel ellenkezésbe jutni — VII. Kelemen is megerősíté.⁴⁾

¹⁾ Valois I. c. 138.

²⁾ G. Chr. XIII. 1227. Calmet II. 654.

³⁾ U. o.

⁴⁾ G. Chr. XIII. 1228. Calmet II. 656.

A dolgot azonban az ellenpárt sem hagyta abban. Venczel, ki mint láttuk már Toulban is beavatkozott a püspöki széket betöltésébe, 1379. szeptember 28-án levelet intézett a verduni káptalanhoz, melyben nekik meghagyta, hogy Rodemacherni Rolint válasszák meg püspökül.¹⁾ Eredményre azonban Rolin ezen kijelölése nem vezetett, a káptalan kijelenté, hogy miután Leobald már de facto elfoglalta a verduni püspöki széket, nem hajlandó más valakit helyette püspökük gyanánt elismerni. Rolin erre eltávozott Verdunból, de 1384-ben ismét megjelent, ezuttal VI. Orbán bullájával, mely neki adományozza a püspökséget, és Venczel király egy ajánló levelével.²⁾ Most ez alkalommal részleges siker koronázta Rolin törekvését. Igaz ugyan, hogy eleintén hallani sem akartak róla, de csakhamar megváltozott irányában a városban a hangulat, midőn Rolin segítve testvérei és rokonai által, fegyveres kézzel ment a város ellen és azt tüzzel-vassal pusztítani kezdte. Alkudozás kezdődött a két fél között, mely azzal végződött, hogy Rolin bizonyos évi fizetéssel megelégedett, s ennek fejében igényeiről a püspökségre lemondott, azonban élete fogytáig élt a verduni választott püspöki címmel.³⁾ Verdun azonban továbbra is VII. Kelemen pártján, illetve az avignoni párton maradt.⁴⁾

Lássuk már most, miután e három püspökségről van szó, a trieri érsekségnek, mely alá tartoztak, viszonyait az egyházszakadás idejében. E tekintetben azt látjuk, hogy Trier VI. Orbán pápához tartozott, mely körülmény, ha tekintetbe vesszük a suffragán püspökségek imént tárgyalt viszonyait, eléggé meglepő. A trieri érseki széken az egyházszakadás kitörésekor Falckensteini Kunó ült. A trieri érseki széket 1362-ben nyerte el, Boemund érsek resignatioja után, miután már egy ideig az érsekség coadjutura volt, mely minőségben már régebben Mainzban is működött.⁵⁾ Kiváló tehetségei miatt egymásután a kölni és mainzi érseki székekkel is megkinálták, de a miket ő nem fogadott

¹⁾ G. Chr. u. o.

²⁾ Calmet 748.

³⁾ Calmet i. h.

⁴⁾ Azonban VI. Orbánnak is volt, ha mindjárt nagyon kicsiny pártja. Így szó van arról, hogy Daulricus halála után a megüresedett primiceriusi méltóságot du Boulay kérte VI. Orbántól. Gallia christ. XIII. 1259.

⁵⁾ Görz: Regesten der Erzbischöfe zu Trier p. 97.

el. Az egyházszakadás kitörésekor VI. Orbán pártjához állott, ki őt az 1385. jan. 7-én Lucerában tartott consistoriumban bibornokká nevezte ki,¹⁾ mely méltóságot azonban Kunó nem fogadta el, és midőn hanyatló korának hátrányait mindinkább érezte, Rómába fordult, kijelentvén, hogy méltóságát, melyet betölteni úgy, mint kellene, nem bír, a pápa kezeibe resignálja, egyuttal kérve őt, hogy utódjául Falkensteini Wernert nevezze ki. Orbán a resignációt elfogadta, noha Kuno tényleg még tovább vezette az érsekség ügyeit,²⁾ s 1388. január 6-án Frigyes kölni érseket és két trieri apátot megbizta, hogy vizsgálják meg a trieri érsekség ügyeit. Nevezettek eljártak e megbízatásban, s Rómába jelentést tettek, melyben Kunó lemondását kellő alappal bírónak jelentették ki, Wernert pedig az érsekségre alkalmasnak találták.³⁾ Erre VI. Orbán 1388. ápril 3-án Wernert kinevezte az érseki székre. Ápril 20-án fogadta Werner a város hódolatát Kunó jelenlétében, kinek ezenkívül, hogy őt az érseki székre emelte, nagy köszönettel tartozott. A káptalan ugyanis kifogást emelt az ellen, hogy Werner a káptalan megkerülésével, sőt annak tudta nélkül neveztetett ki a pápa által, s precendenst láttak ebben, melyre hivatkozva választási jogukon későbbben könnyen csorbát ejthetne a pápa. Kunó azonban kibékité őket s okai előtt a káptalan is meghajolt.⁴⁾ Werner egész 1418-ig ült a trieri érseki széken.⁵⁾

Látjuk ezekből, hogy a trieri érsekség területén a suffragan püspökök érsekükkel szemben ép ellenkező állást foglaltak el. Hogy e viszonyokat türte az érsek és a király, annak oka abban kereshető, hogy előbbi gyöngesége folytán erélyesebb fellépésre képtelen volt. A király ugyan mint láttuk, párszor megkísérté erélyesebben föllépni VI. Orbán érdekében, de a városokkal komolyan viszályt kezdeni óvakodott, tudva, hogy akkor a rövidbetet huzza. De tekintetbe kell venni azt is, hogy Venczel még saját örökös országában Csehországban sem volt képes VI. Orbánt országul elismertetni, arra pedig, hogy a birodalom legvégén, főleg oly helyeken, melyek, mint az imént tárgyaltak,

¹⁾ Kummer 45. Nyem I. 44.

²⁾ Legutolsó okmánya 1386. ápril 13-án kelt. Görz i. m. Günther III. 616. sz.

³⁾ Gesta trevirorum ed. Wytttenbach et Müller III. 290. Martène et Durand: Amplissima collectio IV. 432. Hontheim Prodrömus 845. Kummer 46.

⁴⁾ Görz i. m. Stramberg Rhein. Antiquar. 1854. 2. Abth. IV. köt. 154.

⁵⁾ Gall chr. XIII. 467. Wytttenbach-Müller II. 298.

annyira ki voltak téve a francia befolyásnak, Róma főnhatóságát elismertesse, a pápa valójában nem számíthatott.

A trieri érsekség területéről térjünk át Elsassra és pedig Strassburg városára és a püspökségre, melynek állása az egyházszakadással szemben behatóbb tanulmányozást érdemel. Két részre oszthatjuk Strassburg ügyét, u. m. a püspök és a város viszonyát az egyházszakadáshoz.

A strassburgi püspöki széken a szakadás kitörésekor Blankenheim Frigyes ült. Strassburg püspöke Lambert De Born, midőn a bambergi püspökségre helyeztetett át, engedélyt kért és nyert is a pápától, hogy a strassburgi püspökséget mint administrator megtarthassa.¹⁾ A káptalan azonban nem jó szemmel nézte a két püspökségnek ilyenéni egyesítését egy kézben és 1375. február hó 15-én választásra gyűlt össze. A választás eredménye kettős volt: Ochsenstein János és Veldentz György választatott meg a püspöki székre. János Adolf mainzi érsekhez fordult, ki őt megerősíté. Általában János nagyobb pártnak örvendhetett, mint ellenfele, erre mutat az, hogy a szomszéd fejedelmek közül többen tettek érdekében lépéseket Strassburg városánál, így Eberhard würtembergi gróf és János lotharingeni herceg.²⁾ János azonban nagy hibát követett el az által, hogy Adolf érsekhez fordult. Tudjuk, hogy ez akkoriban a kuria által még nem volt elismerve. Jánosnak ugyan Strassburg város tanácsa még a választás után azt ajánlotta, hogy forduljon egyenesen a pápához.³⁾ János erre nem reflektált és így természetesen két szék között földre esett. Hozzájárult még, hogy ellenfele Veldentz György szintén a pápa elé vitte ügyét döntés végett.⁴⁾ Ugyanakkor Lambert is lépéseket tett mint látszik, hogy a mit régebben kért, a strassburgi püspökség administratorságát, megnyerhesse.⁵⁾ Így tehát egyszerre három jelölt volt a püspöki székre, és ez alkalommal is teljesedett a régi közmondás, XI. Gergely a jelöltek egyikét sem erősítette meg, hanem élve jogával Blankenheim Frigyeszt nevezte ki Strassburg püspökévé, ki 1375. szeptember 22-én az ezt tárgyaló pápai bullát Strassburgban

¹⁾ Chronik der dt. Städte IX. 677.

²⁾ U. o. 1044—45.

³⁾ U. o.

⁴⁾ U. o. és Grandidier, Histoire de l'église etc. de Strassburg. IV. 253

⁵⁾ U. o. Kummer 125. 5. jegyzet.

kihirdetése és deczember 26-án ünnepélyesen bevonult a városba.¹⁾ Hanem a káptalan tényleg orrolt e kineveztetésért. A bevonulás alkalmával nem volt jelen, azonban nemsokára mégis sikerült Frigyesnek sok fáradsággal oda vinni a dolgot, hogy a káptalan őt utólag elismerte.²⁾

Blanckenheim Frigyes tehát mint látjuk, megerősítését még XI. Gergely pápától nyerte. Fölmerül már most azon kérdés, mily szerepet játszott a püspök a nemsokára kitört egyházszakadással szemben? Az bizonyos, hogy a németországi egyházfejedelmek közt egyik sem játszott oly kétszinű szerepet, mint ő, ki mindkét pápa pártjához tartozott és hol az egyiket, hol a másikat szolgálta.

A schisma kitörésekor Blanckenheim Frigyes VII. Kelemen pártján találjuk. V. Károly francia király, kivel Blanckenheim Frigyes némileg rokonságban volt — a Saarbrückek révén³⁾ — 1379. júniusban a strassburgi püspökhöz fordul, fölkérve őt, hogy Aigrefeuille Vilmos bibornokot, VII. Kelemen követét, vegye pártfogásába, és Lipót osztrák herczeggel egyetemben működjék közre az avignoni pápa érdekében.⁴⁾ És Frigyes csakugyan az ellenpápa részére állott. Körülbelül egyidejűleg az egyházszakadás kitörésével tört ki a viszály Frigyes püspök és a sz. Tamásról címzett szerzet között. Frigyes püspök ugyanis papságára és a szerzetekre különféle magas adókat vetett ki. A sz. Tamásról címzett szerzet ennek fizetését megtagadta és VI. Orbán pápához appellált, mire Frigyes fogta magát és VII. Kelemen pártjához csatlakozott. Tényleg már VII. Kelemen több megbizással tüntette őt ki. Így ő volt megbizva, hogy Adolf mainzi érseknek adja át a palliumot egy másik püspökkel egyetemben.⁵⁾ Hogy mily közeli viszonyban állott Frigyes VII. Kelemenhez, mutatja azon körülmény, hogy ez 1380. február 26-án keltezett bullájával meghagyja a neuweileri apátnak, tudatná Frigyesel, miszerint azon 6000

¹⁾ St. Chr. 678. Grandidier 284. Wimpfeling: Argentinens. episc. catalogus 56. oldal.

²⁾ Kummer 12. oldal.

³⁾ Valoisnál p. 140. — Ugyanis Saarbrücki Johanna, János saarbrücki gróf nővére, 1334. körül Blanckenheim Gersodhoz ment nőül.

⁴⁾ A francia király levele 1379. június 22-ről. Tadra az Abhd. d. böhm. Ges. der Wiss. Kl. für Phil. Gesch. und Phil. VII. F. II. kötet, 26. old.

⁵⁾ Valois 141.

frtnyi összeget, melylyel ez az apostoli kamarának a maga és elődei proviziójaért tartozott neki, elengedi.¹⁾ Magában Strassburgban a következő 1380. évben Thomas de Ammanatis VII. Kelemen érdekében beszél, és a püspök részéről tényleges segélyben részesül. Sőt más tekintetben is jelét találjuk annak, hogy úgy Frigyes, mint udvari papsága VII. Kelemen részén állottak. Hewen Rudolf, ki az alkudozásokat 1380-ban Lipót osztrák herczeg és az avignoni pápa között, mint az elsőnek megbízott követe vezette, a strassburgi templomok thesauráriusa volt.²⁾ De más tekintetben is preciseálva látjuk Frigyes álláspontját. A viszony, melyet Elsass, illetve Strassburg és az osztrák herczegség között fönnállott, okozta azt, hogy Lipót osztrák herczeg ekkor már VII. Kelemen pártján állott. Nem csodálkozhatunk tehát, hogy Frigyes püspök szintén követte a példát és mind jobban közeledett az osztrák herczeghez. Ezen közeledés eredménye szövetség volt, mely a felek között 1380. december 18-án négy évre kötöttetett.³⁾ Ezen szövetségnek eredménye nemsokára mutatkozott is. 1381-ben Frigyes püspök Wandisleben György baseli generál-vikáriust, ki akkor Strassburgban időzött, elfogja és hosszabb ideig fogva tartja.⁴⁾ A negyedik év vége felé változás állott be Frigyesnek pártállásában. 1384. január havában Frigyes, ki már előbb mint az oroszántársaság tagja, Strassburg városával szemben ellenséges állást foglalt el, belépett a fejedelmi szövetségbe. Erre őt az is készteté, hogy mint látszik megünvén Strassburgot, azt egy másik püspökséggel óhajtá elcserélni. Ezért kereste az érintkezést a királylyal, kinek segélyével elérni remélhette vágyai netovábbját, az egyházi választó-fejedelmi méltóságot. Másfelől Venczelnek érdekében feküdt a püspököt magához lánczolni, ha nem is másért, mint hogy őt az avignoni párttól elvonja. És így október 15-én létrejött a kiegyezés a király és a püspök között, melynek értelmében Frigyes kötelezte magát egész életén át a király mellett megmaradni, azonfelül kötelezte magát, az esetben, ha a választó-fejedelmi méltóságot elnyeri, az elődje által hátrahagyott örökséget Ven-

¹⁾ Eubel p. 416/417.

²⁾ Lichnowsky IV. Reg. 1490.

³⁾ Lichnowsky IV. Reg. 1538.

⁴⁾ Haupt. ZGOR. 1890. 37.

czellel megosztani és a birodalom által neki elzálogosított három várat visszaadni.¹⁾

Ezen megtérése jutalmául a király a püspököt a szerződés kelte után egy hónappal az Alsó-Elsass tartományi grófjává nevezte ki²⁾ és a strassburgi püspökség kiváltságait megerősítette.³⁾ Így Frigyeszel is sikerült a római pápát elismertetni.

Tekintsük most magát Strassburg városát. E tekintetben nem lehet kellőképpen, egész a részletekbe menőleg konstatálnunk, hogy a strassburgi egyházmegye egyes részei miképen foglaltak állást az egyházszakadás kérdésében. Ha magát a várost tekintjük, azt látjuk, hogy ott a neutrális párt, mely sem az egyik, sem a másik pápát nem volt hajlandó elismerni, túlsúlyban volt. Legalább 1390 körül e párt a tényleges többséget a városban birta. A megelőző években pedig a város neutrális állást foglalt el.⁴⁾ 1380-ban a város kényszerülve volt a VI. Orbán védelmére alakult szövetségbe belépni. Strassburgnak csatlakozása a birodalmi szövetséghez, úgy látszik, még a nevezett év április havának 27-e előtt történt. Erre mutat az, hogy a nevezett napon Venczel a többek között Strassburg városához is intéz egy levelet, melyben a várost biztosítja arról, hogyha őt VI. Orbán-pártisága folytán, valamely ellen megtámadná, kötelességének fogja tartani, a várost minden ily támadás ellenében megvédeni.⁵⁾ A következmények azonban azt mutatják, hogy a város nem maradt meg mindig VI. Orbán pápa mellett. Egész sorát bírjuk a bizonyítékoknak, Venczel részéről különféle leveleket, melyek azt mutatják, hogy a király minduntalan fölhívást intéz a városhoz, hogy ne tántorodjék el Orbán pápa pártjáról. Az okmány, melylyel Venczel Strassburg városát az Orbán-féle szövetségbe fölvette, 1380. április 27-én kelt. Úgy látszik azonban, hogy a város már előbb csatlakozott a szövetséghez, erre enged következtetni Venczelnek 1380. márczius 17-én Strassburghoz intézett levele, melyben a várost felszólítja, hogy Strassburg városa Burkhart és Ruprechtet az Orbán pápa által nekik adományozott, a sz. Tamásról címzett templomban levő javadalmak birtokába bese-

1) Pelzel, Venzel 157. 158.

2) Schöpflin Alsatia diplom. II. 283. Gallia chr. V. 811.

3) Pelzel l. c.

4) Haupt i. h. 38.

5) R. T. A. I. 157. sz. és jegyzet I.

gitse.¹⁾ Rövid idővel erre azt kívánja Strassburgtól — 1380. jun. 13. — hogy Hohenstein Henriket a sz. Tamásról címzett egyház prépostját, VI. Orbán collectorát, minden, úgy a pápát mint a collectori hivatalt illető ügyekben segítse, oltalmazza és tőle telhetőleg támogassa.²⁾ Időközben úgy látszik, a város tanácsából is többen az ellenpápa pártjához állottak, úgy hogy Venczel indítatva érte magát 1381. február 4-én a várost meginteni, felszólítván azt, hogy VI. Orbán mellett tartsanak ki, tekintet nélkül arra, hogy egyesek, minők pl. Gemundei Reimbolt, Strassburg városának officialese és még több más, VII. Kelemen ismerték el jogosan megválasztott pápának. Fölhivja őket, hogy VI. Orbán mindennemű iratait, bulláit, főleg azt, melyet Bebelnheim Jánosnak nevezett Reimbolt ellen adott, a városban hirdettesék ki, mint az más esetekben is szokás.³⁾ Venczel királyon kívül még Kunó trieri érsektől is maradt fenn néhány levél, melyet hasonlóképp VI. Orbán érdekében intézett a városhoz. Így pl. a minden valószínűség szerint 1380-ban kelt levél, melyben föl-hivja a várost, hogy Thomas de Amanatis ellen, ki mint hallá, Strassburgban VII. Kelemen érdekében működik, foglaljon állást, mert ezt követelik a választó-fejedelmek és a birodalmi határozat.⁴⁾ Még jobban mutatják Strassburg városának ingadozó álláspontját a Rappoltstein-Ochsenstein-féle viszály, az 1384-iki Harleston John eset és a Malkaw János ügye.⁵⁾

A Rappoltstein-Ochsenstein-féle viszály birodalmi beavatkozásra is adott okot. Az eset előzményeiről csak annyit tudunk, hogy Rappoltstein Hugót a strassburgi káptalan 1381. előtt, valószínűleg 1380. folyamán — préposttá választotta, mire Hugó VI. Orbán pápához fordult megerősítésért. Időközben Hugónak ellenfele támadt Ochsenstein János személyében, ki a préposti javadalmakat birtokába vette, s megerősítését VII. Kelemtől kérte és nyerte. Megerősítését a strassburgi tanács előtt publikálta, mire a tanács olynemű határozatot hozott, hogy míg Rappoltstein Hugó — kit időközben Pileus bibornok megerősített — kétségbevon-

¹⁾ R. T. A. I. 283. jegyzet.

²⁾ U. o.

³⁾ R. T. A. I. 163. szám.

⁴⁾ R. T. A. I. 283. jegyzet.

⁵⁾ Utóbbi ügye 1391-ben teszi Strassburg beavatkozását szükségessé, azért itt nem tárgyaljuk. L. róla ZKG. VI.

hatatlanul be nem bizonyítja jogát a prépostságra, a javak Ochsenstein János kezében maradjanak. Rappoltstein Hugó erre a királyhoz folyamodott, ki 1381. február 4-én a nürnbergi birodalmi gyűlésről levelet intézett Strassburg városához, melyben meghagyja neki, hogy Rappoltstein Hugót ismerje el prépostnak, s az Ochsenstein által bitorolt préposti javakat bocsássa annak kezére.¹⁾ Eleget tett-e a strassburgi tanács e királyi parancsnak, nem tudjuk, aligha csalódunk azonban, ha e kérdésre tagadólag felelünk. Mert Venczel egyik későbbi leveléből kitűnik, hogy ő hamis adatok alapján a királyi elismerést állására megnyerte. Hogy melyik pápa párthivének adta ki magát, nem tudjuk, csak annyit tudunk, hogy Venczel 1382. augusztus 5-én revocálja a megerősítést. Ugy látszik Venczelt más oldalról — alkalmasint Rappoltstein Hugó részéről — világosították fel Ochsenstein turpisságáról. Idézett levelében a strassburgi tanácscsal tudatja, hogy Ochsenstein elismerését visszavonta, s hogy mindkettőt szeptember 1-re maga elé idézte, a köztök fennforgó vitás ügy kiegyenlítése végett. Együttal rendelkezik a prépostság javai fölött is. Ellentétben 1381. február 4-iki rendeletével, most meghagyja a városnak, hogy a prépostság jövedelmeit további rendelkezésig a közpénztárba helyezze.²⁾ Az ügy további kimeneteléről nincs tudomásunk. Megemlítjük itt, hogy a Rappoltstein család többi tagja VII. Kelemen párti volt. Bizonyíték erre Aigrefeuille Vilmos 1380. december 21-én kelt levele, melyben a Rappoltsteini urak kérésére valamennyi rendes és delegált bírának megtiltja, a Rappoltweiler-ban lakó adósokat interdictum alá vetni.³⁾

A Rappoltstein-Ochsenstein-féle viszályból látjuk, hogy Strassburg városa semleges állást iparkodott elfoglalni minden, az egyházszakadás kérdését érintő ügyben. Így járt el a Harleston-féle kérdésben is. Harleston János angol lovagot 1384-ben, midőn VI. Orbánhoz utazott, Rappoltstein Bruno, ki régi ellenese volt, elfogta s börtönbe vetette, hol évekig synylődött. A foglyok 30,000 frank váltságdíjat ígértek, de Brunó, ki 1383. óta strassburgi külpolgár volt, az összeget kicsinyelve, a foglyokat

¹⁾ R. T. A. I. 164. sz.

²⁾ Venczel király e levelét l. Rappoltsteinisches Urkundenbuch, Hgeg. von Dr. Karl Albrecht II. kötet 1892. 213. szám.

³⁾ U. o. 189. szám.

nem bocsátotta szabadon. A foglyok érdekében Richard angol király, maga VI. Orbán pápa — ki Brunót ki is átkozta — és Venczel király is több ízben járt közre, de eredmény nélkül. Strassburg város tanácsa minden közbenjárást, melyre őt felkérték, elutasított azon indokolással, hogy Rappoltsteini Brunó, midőn Harlestonnal ellenségeskedésbe keveredett, még nem volt strassburgi polgár. 1387-ben Harleston még mindig fogoly volt. A nevezett esztendőben február 7-én VI. Orbán pápa újra fölkéri Strassburg városát közbenjárás végett.¹⁾ Alkalmassint ekkor is eredmény nélkül, mert midőn 1389-ben Strassburgot birodalmi átok alá vetik, vonakodása a Harleston-féle ügybeni közbenjárásra, egyik fő ok volt. Hogy egyébiránt Rappoltstein Brunó VII. Kelemen párti volt, kitűnik onnan is, hogy a francia királlyal oly értelmű szövetséget kötött, hogy a francia királyt bárki, még a német király ellen is szolgálja.²⁾ Kitűnik még abból is, hogy midőn Brunó 1386. június 20-án végrendelezik neje Grandson Ágnes javára, végrendelete VII. Kelemen pontificatusa szerint van datálva.³⁾

Főbb vonásokban adtuk a fentebbiekben a strassburgi egyházmegye és a város által a schismával szemben elfoglalt álláspontot. Látjuk ebből, hogy a város maga nagyon ingadozóan viselkedett s noha kényszerüségből a birodalom és a király iránt elismerte VI. Orbánt, nem akart szakítani végleg azokkal sem, kik VII. Kelement ismerték el, és kikkel bizonyos tekintetben lekötött helyzetben volt. Neutrális állást akart a város elfoglalni, a mit igaz, hogy egészen tisztán nem birt megővni.

Strassburggal foglalkozván, térjünk át azon érsekség területére, melyhez Strassburg tartozott: a mainzi érsekség területére.

Magáról a mainzi érseki székről már volt alkalmunk szólni. Részletesen tárgyaltuk az illető helyen a mainzi érseki szék betöltésének ügyét, mely mint kimutattuk, elsőrendű országos ügy volt, melynek tárgyalása a birodalom történetének keretén belül volt helyén. Csak ismételnünk az ott elmondottakat, ha itt

¹⁾ U. o. 274. szám.

²⁾ Lindner II. 112. Haupt i. h. 39.

³⁾ Haupt i. h. 39. jegyzet. Itt megemlítjük, hogy a strassburgi egyházmegye területén fekvő Schuttern-i benczés apátságra VII. Kelemen Henrik apát halála után, 1380. január 27-én Vener Miklós lorchi benczést nevezte ki. Eubel i. h. 416. oldal.

ujból az érsekség ügyeinek elmondására vállalkoznánk.¹⁾ Azért e tekintetben az ott elmondottakra utalva, áttérünk az egyes suffragan püspökségekre, melyek sorrendjét Augsburggal kezdjük meg.²⁾

Itt az egyházszakadás kitörésekor Ellerbachi Burkhard ült a püspöki széken. Őt még 1373. december 6-án helyezte XI. Gergely pápa a püspöki székre, János püspök resignatiója után. A püspöki széket 1374. márczius 12-én foglalta el, 1404. márcz. 9-ig kormányozta egyházmegyéjét.³⁾ Hogy az egyházszakadásban mily állást foglalt el, arról semmi bizonyos adatunk nincsen. Magára Augsburgra nézve bizonyítékunk van arra, hogy az avignoni obediaentia meglehetősen el volt terjedve a város és az egyházmegyében. Venczel király 1382. december 13-án egy levelet intéz a városhoz, melyben keményen kifakad ellenök. E levélből megtudjuk, hogy Augsburgban Liebhart ferenczrendű szerzetes minden akadály nélkül nyíltan hirdette VII. Kelemen jogos választását társaival, Lauffeni Péter, Klingenberg János és még másokkal együtt. Megtudjuk e levélből, hogy VII. Kelemen pártja az augsburgi területben oly erősen állott, hogy papok VII. Kelemtől és annak követőtől egyházi javadalmakat és hivatalokat fogadnak el, és őt nyíltan a jogosan választott egyházfőnek tekintik.⁴⁾ Látjuk ebből, hogy VII. Kelemen befolyását Augsburgban is elég eredménnyel tudta érvényesíteni. De a levél szövege mutatja azt is, hogy daczára annak, hogy az obediaentia kérdését általában úgy szeretik föltüntetni, hogy a birodalmi rendek a Venczel és a választó-fejedelmek által kötött u. n. Orbán-szövetséghez mind hozzájárultak, e csatlakozás vagy nem történt meg a rendek összességétől, vagy pedig

¹⁾ A mi a mainzi érsekség területén fekvő Erfurt városát illeti, az VII. Kelemen pártján állott, ki ezért megengedte, hogy a városban egyetem álltassék fel, 1382-ben pedig meghagyja (január 30-án), hogy az erfurti benczés kolostor apátjának helyére, ki VI. Orbánnal tartott, Emchini János szerzetest igttassák be. Eubel i. 408. Különben Mainzban 1385. és 1386-ban is osztogat az ellenpápa egyes egyháziak és világiaknak kiváltságokat. U. o.

²⁾ Hogy Strassburgot e sorrendből kiszakítva tárgyaltuk, annak oka az volt, hogy e püspökséget, mint Lotharingiában fekvőt, politikai fekvése szerint vettük.

³⁾ St. Chr. IV. V. Braun II. 486. Khamm 270. Stengel 222. Kummer 86. Mon. Boica XXXV. 137.

⁴⁾ Meyer: Das schisma unter k. Wenzel und die Deutschen Städte. Forsch. zur. dt. Gesch. Bd. XVI. p. 353—356. V. ö. Haupt i. h.

a mi valószínűbb, nagy részük nem érzett lelkifurdalásokat, ha ép a szövetség intentiója ellen irányuló törekvéseknek volt szem- és fültanuja.

Hasonlókép keveset tudunk a churi püspökségről. A püspöki széken Ehingeni János püspök ült, ki valószínűleg 1376-ban nyerte el a püspöki széket. Állására nézve tudjuk, hogy ő a római párthoz csatlakozott.¹⁾ Vele szemben azonban a káptalan VII. Kelemenhez hajolt,²⁾ s kivitte, hogy a püspöknek 1388. jul. 3-án bekövetkezett halála után VII. Kelemen Werdenbergi Hartmann grófot nevezte ki a püspöki székre.³⁾ Érdekes, hogy VII. Kelemen oly záradékkal látja el a kinevezési bullát,⁴⁾ hogy azon esetre, ha VI. Orbán is kinevezte volna Hartmant a churi püspökségre, az ő, Kelemen kinevezése hatályon kívül helyeztessék. Ezen courtoisiával szemben azonban VI. Orbán Bartholomaeust nevezte ki a püspöki székre,⁵⁾ ki állítólag két évig birta volna a püspöki széket. Tényleg az idézett két irón kívül más, okmányi bizonyítékunk Bartholomaeus püspökségére nincsen, ki csakugyan rövid ideig bírhatta püspökségét. VI. Orbán utódja, IX. Bonifác a churi püspökségre Antalt, Albrecht osztrák főherczeg viczekanczellárját nevezte ki, ki 1390. február 15-én az apostoli kamarával szemben 500 arany forint fizetésére kötelezte magát.⁶⁾ Daczára annak, hogy Antal háta mögött Albrecht herczeg állott, igényeinek nem birt érvényt szerezni, daczára, hogy a herczeg Hartmant egy izben el is fogta.⁷⁾ Így már 1383. julius 22-én VII. Kelemen megerősíti a Szt. Valentinról cz. kápolna incorporatióját.⁸⁾ Bizonyos az is, hogy Lipót herczeg több izben tett kísérletet arra, hogy János püspököt az avignoni pártra vonja. Úgy látszik erre célzott azon ténye is, hogy 1383-ban a püspöktől hűbérbe veszi Rodund várát és a reichenbergi vár mellett fekvő

¹⁾ Kummer i. m. 91. ugyan azt állítja, hogy János VII. Kelemen pártján állott, de ezt újabban Mayer czáfolta meg 17. Jahr. ber. der hist. antiqu. Gesellsch. v. Graubünden 1887. p. 44.

²⁾ Mayer i. h. 414.

³⁾ I. h. és Eubel i. h. 414.

⁴⁾ Kelt 1388. okt. 24. V. ö. Eubel i. m. 414.

⁵⁾ Eichhorn 116. Müllinen : Helvetia sacra I. 13.

⁶⁾ Eubel 415.

⁷⁾ Moor Gesch. Currätiens I. 284.

⁸⁾ Mohr. IV. 64—5.

birtokot.¹⁾ János püspök halála után az avignoni párton álló káptalan aztán tényleg ki is vitte, hogy Antal 1392. július 25-én lemondott jogairól a churi püspökségre.

A püspökség területén fekvő benczés kolostorok Pfäfers és Disentis VI. Orbán pártján állanak, 1381. január 28-án Pileus bibornok a mendorfi plébániának egyesítését Pfäferssel helyben hagyja.²⁾ Disentisre nézve IX. Bonifác alatt találjuk az első bizonyítékot, hogy a római pápa pártján áll.³⁾ Ellenben a churi területen fekvő wädenswyli Johannita ház praeceptorát Werdenbergi Hartmann grófot, 1388. október 24-én VII. Kelemen churi püspökké nevezi ki János püspök halála után.⁴⁾

Az eichstädti püspöki széken a schisma kezdetekor Wilburgstetteni Schenk Raban ült, kit a káptalan még 1365. szeptember végén választott volt meg. Midőn 1383. október 18-án meghalt, a káptalan Öttingen Frigyes grófot választotta meg, ki VI. Orbánhoz fordult megerősítés végett.⁵⁾ Venczel 1385. február 12-én adja meg neki a regaliákat.⁶⁾ VII. Kelemen maga részéről is megkísérté az eichstädti püspökség betöltésénél befolyását érvényesíteni, a mennyiben 1385. február 27-én Albert speyeri prépostot nevezte ki, de mint látjuk, eredménnyel kinevezése nem birt.⁷⁾

Halberstadt püspökének Richmersdorf Albert álláspontját illetőleg bővebb bizonyítékaink nincsenek, kivéve VI. Orbánnak 1379. deczember 23-án kelt levelét, melyben a magdeburgi Szent Sebestyén egyház dékánját megbizza, hogy a halberstadti püspök és káptalan által a mainzi városi bíró ellen, Heger Ditmár vikárius ügyében emelt panaszban járjon el.⁸⁾ Halberstadt városa részére is találunk Orbán által kiállított okmányokat. Így Egidii János lüttichi prépost, pápai káplán VI. Orbán megbízásából a

¹⁾ L. Mohr, IV. 70. sz. Ez utóbbi hely Schatz szerint Taufers Vintsgauban St. MCBO. 1892. 49. l.

²⁾ Mohr. Regestega I. Einsiedeln 478.

³⁾ Haupt. 303. oldal jegyzet. Mohr. Reg. II. Disentis 156—157.

⁴⁾ Eubel i. h. 414. oldal.

⁵⁾ Gretser Catalogus Episcoporum Eystettensium. Gretseri Opera omnia X. köt. Regensburg 1737. 862. 11. oldal.

⁶⁾ Regesta Boica 149. old.

⁷⁾ V. ö. Eubel i. h. 411.

⁸⁾ Urkundenbuch des Hochstiftes Halberstadt und seiner Bischöfe. Hgeg. von Schmidt Bd. IV. Leipzig, Hirzel 1889. No. 2923.

püspök és káptalan s a város közti pörben a városi hatóságot a a pápai szék elé idézi.¹⁾ 1384. márczius 30-án pedig Orbán pápa meghagyja a naumburgi püspöknek, a heiligenkreuzi Nordhauseni apátnak és a braunschweigi szt. Balázs egyház dékánjának, hogy Halberstadt városát, mely VIII. Bonifác 1302. május 31-i bullája daczára, pénz kérdésében egyházi átok alá vettetett, vegyék oltalmukba.²⁾ Hildesheimről bővebbet mit sem tudunk, ugyszintén Verdenről sem.

Wormsot illetőleg már többet tudunk. 1370. óta Dersch Eckhard ült a püspöki széken.³⁾ Mint IV. Károly követe Wesel Konráddal együtt 1377-ben Rómába ment volt, Venczel megerősítését XI. Gergelynél kieszközlendő. Tudjuk, hogy ez nem történt meg. Rómában időzte alatt ment végbe VI. Orbán conclaveja. Úgy látszik a nyert benyomások határozott befolyással voltak rá, hogy mikor a szakadás kitört, VI. Orbán mellett foglalt állást. Állítólag Róbert genfi bibornoknak IV. Károlyhoz intézett levelét ő vitte el a császárhoz,⁴⁾ kivel együtt VI. Orbánhoz csatlakozott. Worms városát illetőleg tudjuk, hogy 1380. ápril 27-én már VI. Orbánt elismerte volt.⁵⁾ Pileus bibornok VI. Orbán követe 1380. augusztus 20-án Wormsban állít ki egy oklevelet.⁶⁾ Daczára annak, hogy a város elismerte VI. Orbánt, ez még sem mentette meg attól, hogy Orbán őt 1386. május 4-én a püspökével folytatott viszályok miatt egyházi átok alá ne vesse.⁷⁾

Würzburgban 1372. óta Schwarzburg Gerhardot találjuk a püspöki széken. 1379. szeptember 25-én csatlakozik a maga és a káptalan nevében az 1379. február 27-én Orbán mellett alkotott szövetséghez, melybe őt, káptalanját és a várost Venczel király már szeptember 17-én fölvette volt.⁸⁾ 1380. május 19-én VI. Orbán fölhatalmazza Gerhard püspököt, hogy mindazokat, kik az avignoni obedienciához tovább is ragaszkodnak, elfogathassa,

¹⁾ Urkundenbuch der Stadt Halberstadt I. Theil, bearb. von S. Schmidt Nr. 598.

²⁾ U. o. 618.

³⁾ L. róla az újabban megjelent munkát: Wiemannn Eckard von Dersch, Bischof von Worms 1370—1405. Halle a/S. Kaemmerer, 1893.

⁴⁾ Raynald ad an. 1378. §. 17.

⁵⁾ R. T. A. I. 157. sz.

⁶⁾ Urkundenbuch der Stadt Worms Hgegeben durch Heinrich Boos. Bd. II. Berlin, 1890. 775. szám.

⁷⁾ U. o. 873. szám.

⁸⁾ R. T. A. I. 145. 147. számok.

ha pedig egyházi személyek, javadalmaiktól megfoszthatja.¹⁾ Ily módon VII. Kelemenre nézve a püspökség már eleve elveszett. Hogy azonban ennek daczára megkísérlette befolyását érvényesíteni, annak párszor nyomát találjuk. 1379. február 11-én a Rudolf apát halála által megüresedett kambergi benczés apátság élére Enselinger Henrik szerzetest nevezi ki,²⁾ 1379. december 15-én Michael de Leone a Würzburg melletti St.-Jean de Haug kanonokjának egyházi javadalmat adományoz, melyet Walerand de Hundspach VI. Orbán tizedszedőjétől vesz el.³⁾ 1384. június 5-én pedig Volcz Jánost, a reifenthali⁴⁾ prépostság prépostját a Gottfried apát letevése által megüresedendő neustadti benczés apátság apátjának nevezi ki.⁵⁾ Ezzel szemben persze találkozunk ismét oly esetekkel, midőn VI. Orbán foszt meg VII. Kelemen pártiakat javadalmaiktól.⁶⁾

Áttérünk most a konstanci püspökségre, melyről, úgy magáról a püspöki székvárosról, mint az egyházmegye egyes részeiről a legtöbb tudósítás maradt fenn, és amely egyházmegye azon szoros kapcsolatnál fogva, melyben az osztrák herczeggel állott, a németországi püspökségek között, lehet mondani, első helyen állott. Az alábbiakban elsőben is tárgyalni fogjuk a konstanci püspök álláspontját az egyházszakadással szemben és azután áttérünk majd az egyházmegye területének egyes részeire, vizsgálva, hogy hol minő terjedelemben birt párttal az avignoni vagy római pápa.

A konstanci püspöki széken Brandis Henrik püspök ült, midőn az egyházszakadás kitört. Úgy látszik, hogy Henrik, midőn azon kérdés között kellett választania, vajlon a Rómában vagy az Avignonban székelő pápának hódoljon-e, nem birta magát sem az egyik, sem a másik javára elhatározni. Igaz, hogy döntő érvű bizonyítékaink nincsenek, melyek megengednék teljes biztonsággal azon következtetést, hogy Henrik Orbánt vagy Kelement ismerte el. Ami bizonyítékok vannak, azok megerősítik azon föl-

¹⁾ Monumenta boica XLIII. 307—331, 354.

²⁾ Enselinger 1380. május 5-én kötelezi le magát az apostoli székeknek. Valois i. h. 154. oldal jegyzet.

³⁾ Valois I. c. 154. jegyzet.

⁴⁾ Ma Einsiedelns.

⁵⁾ Eubel i. h. 410. oldal.

⁶⁾ Valois i. h. 154. oldal jegyzet.

tevést, hogy Henrik neutrális állást iparkodott elfoglalni e kérdésben. Fenmaradt okleveleiből kitűnik, hogy mindkét pártnak iparkodott szolgálni. Így birunk tőle okleveleket 1378. október 18-ról és december 15-ről, továbbá 1379. január 29-ről, melyekben VI. Orbán pápa megbízására történik hivatkozás.¹⁾ Ezzel szemben viszont több ízben látjuk, hogy VII. Kelemen pártjához is hajolt. Igaz ugyan, hogy semmi pozitív adatunk arra nincsen, hogy Henrik püspök VII. Kelemen elismerte volna. Legalább olyan iratok, melyek bizonyítanak, hogy közte és Aigrefeuille bibornok, VII. Kelemen pápa követe között érintkezések történtek volna, nincsenek. Más részről számos oly okmányunk van, mely a püspököt Kelemen pártjához hajlónak mutatja. Így látjuk, hogy a püspök továbbra is egészen jó viszonyban marad Lipót osztrák herczeggel, ki pedig VII. Kelemennek már a schisma első időszaka óta jó barátja volt. De más bizonyítékokat is találunk. 1382. november 13-án Henrik püspök egy klerikust erősít meg a Sursee-i plébánia egyik javadalmában, melyre az illetőt Lipót herczeg egyik tartománynagyja ajánlotta.²⁾ Ugyancsak 1382-ben szeptember 12-én Lipót herczegnek engedi át a döntést, hogy az egyik aaraui plébánia javadalom kinek adományoztassék.³⁾ Továbbá 1381. december 7-én churi kolostor részére, 1380. augusztus 27-én a beromünsteri kolostor részére, 1381. május 20-án a sz. Balázsról czimzett kolostor részére állit ki oklevelet,⁴⁾ mely kolostorok már 1380. óta VII. Kelemen részén állottak. Továbbá látjuk, hogy 1383. július havában a sz. Orbánról czimzett kolostor részére oklevelet állit ki,⁵⁾ melyben a kolostor kérésére egy plébániának a nevezett kolostorba történt bekebelezését bizonyítja, mely tényt már 1381. február 14-én Aigrefeuille bibornok is megerősített.⁶⁾ Még több ily bizonyítékot lehetne fölhozni, de hogy Henrik püspök tényleg egyik párttal sem akart viszályba keveredni, és így quasi neutrális állást törekedett elfoglalni, azt legjobban mutatja, hogy közvetlen környezetében VII.

¹⁾ Haupt i. h. 277. 1. jegyzet.

²⁾ Geschichtsfreund II. 185.

³⁾ Boos: Urkundenbuch der Stadt Aarau. Argovia XI. 147.

⁴⁾ Geschichtsfreund IV. 201., III. 257. Fürstenberg. UKB. VI. 140.

⁵⁾ Gesch. fr. XIV. 36. Schubiger Heinrich III. von Brandis, Bischof von Konstanz 1879. p. 343.

⁶⁾ Haupt 278. 2. jegyzet.

Kelemennek több párthive volt. Ilyenek voltak Tonsul János, ki egyideig az egyházmegye vikáriusa volt s kinek nevével egy 1386-iki okmányban találkozunk, melyet Freiburgban a Kelemen-párti officiális állit ki,¹⁾ Hewen Burkhard prépost és Güttinger Ulrik dékán.²⁾ Mindebből látjuk, hogy Henrik püspök ezen években tényleg ingadozott a két párt között. Erre őt némileg azon körülmény is bírhatta, hogy Lipót osztrák herczeggel jó lábon álljon, mint akinek tartományai a konstanczi püspökséget majdnem teljesen körülfogták, és ki mint VII. Kelemen párthive, bajorosan türe volna el, hogy tartományaiban valaki VI. Orbán érdekében nyiltan agitáljon. A püspök neutralitásra törekvő magavi-seletének eredménye volt persze az, hogy Kelemen pártja az egyházmegyében oly erősen meggyökeredzett, hogy azt kiirtani alig lehetett.

Azonban úgy látszik, hogy Henrik püspök kevéssel halála előtt mégis végleg átlépett VII. Kelemen pártjára. Erre igaz, minden kétséget kizáró okmányokon alapuló bizonyítékunk nincs. Az egykorú Stetter-féle krónika szerint Henriknek 1383. junius havában — tehát kevéssel halála előtt, mely 1383. november 22-én következett be — Riesenburgi Miklós, magdeburgi és boroszlói kanonok, bonni és cambrayi prépost személyében ellenfele támadt, kit VI. Orbán nevezett ki.³⁾ Midőn azután nemsokára Henrik püspök meghalt, a káptalan egy része, mely mint látszik, már régebbi idő óta VI. Orbán pártján állott, Riesenburgi Miklóst vallta jelöltjének. Úgy látszik a jelölés a pápának egyenes meghagyására történt, ezt következtetik többen azon forrásokból, melyek e választásról szólnak.⁴⁾ Tény azonban az, hogy VI. Orbán a püspöki szék betöltését ez alkalommal egyenesen magának vindikálta és a káptalannak arra minden befolyást megtagadott.⁵⁾ Általában ismételnünk kell azt, hogy Miklós kinevezését csak az idézett két forrás teszi Henrik halála előtti időre, a többi forrás mind úgy tünteti föl a dolgot, hogy Miklóst VI. Orbán pápa parancsára, a kanonokok egy része — számukat hatra teszik a for-

¹⁾ ZGOR. XXX. 379.

²⁾ Haupt 278.

³⁾ Ruppert: Chroniken der Stadt Konstanz I. 93.

⁴⁾ Ruppert: Chroniken der Stadt Konstanz I. 93. Schulthaiss: Konstanzer Bisthums Chronik in Freiburger Dioec. Archiv. VIII. 49.

⁵⁾ Neugart Cod. dipl. Alem. II. 471. i. h. Schultheiss i. h.

rások — fogadta el püspöküknek.¹⁾ A káptalannak többsége azonban tudni sem akart Miklósról, hanem hosszas tanakodás után 1384. január 27-én Brandis Mangoldot, a reichenai benczés kolostor apátját, a meghalt püspök unokaöcscsét választották meg püspökükké.²⁾ Mangold ekkor úgy látszik Kelemen párthive volt, noha világosan pártállását nem vallotta be. Választása után Adolf mainzi érsekhez fordult megerősítés végett, amit tőle a sz. Balázsról címzett kolostor apátja, Henrik által meg is nyert,³⁾ amit 1384. május 18-án Hewen Burkhard prépost, Güttinger Ulrik dékán és még mások Kaiserstul, Neunkirch és Klingnau városokkal tudatnak;⁴⁾ 1384. október 24-én VII. Kelemen is megerősítette Mangoldot,⁵⁾ további időkben pedig főtámasza Lipót osztrák herczeg volt.⁶⁾

Mangold ügye azonban nemsokára rosszabbra fordult. Konstancz városa, mely alig hogy Mangold püspökké választatott, neki a polgárjogot megadni sietett,⁷⁾ az 1384. év folyamán egészen VI. Orbán pártjára lépett át. Ennek következménye volt, hogy a város VI. Orbán jelöltjét Miklóst június 14-én ünnepélyesen falai közé fogadta, ki még az nap a város szabadalmait megerősíté.⁸⁾ Hogy a két ellenfél hatásköre mily kiterjedésű volt, erről alább fogunk szólni. Itt a két praetendens közti küzdelmet akarjuk röviden fejtegetni.

Konstancz városa 1384. július 2-án megadja Miklós püspöknek a polgárjogot.⁹⁾ Ezzel a város maga állást foglal VI. Orbán mellett VII. Kelemen ellen. Következménye ennek az volt, hogy a két jelölt közti viszályból most a város is kinyerte a maga részét. Vele együtt azonban bevonatott a küzdelembe a sváb városok szövetsége, és egyuttal a svájcz városi szövetség is.¹⁰⁾

¹⁾ Mone Quellensammlung zur badischen Landesgeschichte I. 324.

²⁾ A választásról l. a két idézett krónikát, Mone I. 324. Pistorius-Struve RR. Germ. SS. III. 756-nál. Manlius krónikája zavaros.

³⁾ Neugart i. m. II. 469.

⁴⁾ Haupt 282. old.

⁵⁾ Eubel 411.

⁶⁾ Schulthaiss i. h. 48. old.

⁷⁾ ZGOR. VIII. 56.

⁸⁾ Haupt 284. l.

⁹⁾ Vischer Forsch. III. 19. Schulthaiss 500. ZGOR. VIII. 56. R. T. A. I. 568. Haupt. 284.

¹⁰⁾ Ugyanis 1384. a svájcz városok tárgyalásokat kezdenek a sváb és rajnai városokkal, egy az osztrák herczeg elleni szövetség megkötésére. Dierauer I. 305.

Konstanczban 1384. nyarán a Kelemen-pártiaknak megtiltatik a városbani tartózkodás.¹⁾ Hogy a svájci városokban miként alakultak a viszonyok, arról alább fogunk szólni. Miklós és Mangold között a viszály tovább folyt, melyből a szövetséges városok is kinyerték a részöket. Lipót herczeg ellenében, ki a baseli és konstanczi Kelemen-pártiak érdekében fenyegetőleg lépett föl, a városok erős támaszt nyertek Venczel királyban, ki 1385. augusztusban Lipót herczeget a sváb tartománynagysági méltóságtól megfosztá.²⁾ Szeptember 1-én kelt a király általunk már idézett proklamatiója, melyben 25 névleg föl sorolt városnak köszönetét nyilvánítja a schisma elfojtására irányzott törekvéseikért, főleg a konstanczi püspökségben.³⁾

Mangold helyzete mindinkább kritikussá lett. Daczára, hogy látta, miszerint a város Miklóst nagy ünnepélyességgel fogadta és iktatta be, a küzdelmet tovább folytatta. Több nemes lovag által segítettve,⁴⁾ nyílt harcban törekedett ellenfelét legyőzni. De hatalmi köre mindinkább szűkebbre szorult, főleg midőn egy év lefolyása után, hat azok közül, kik őt a püspöki székre megválasztották, köztök Hewen Burkhard és Güttinger Ulrik, szintén átpártolt Miklóshoz.⁵⁾ 1385. október havában Klingenu város szintén átlép Miklós pártjára, október 26-án Miklós megerősíti a város szabadalmait.⁶⁾ Kevéssel utóbb Mangold ravatalon feküdt, november 19-én Kaiserstuhlban meghalt.⁷⁾ Miklós püspök erre azonnal birtokába vette Kaiserstul és Neunkirch városokat valamint azok területét is.⁸⁾ Daczára Lipót osztrák herczeg ellenséges indulatainak, sikerült Miklósnak magát ezek birtokában megtartani. Hanem a folytonos viszályok úgy egyházmegyéjében, mint a feszült viszony, melybe Lipót herczeggel 1386-ban jutott, elkedvetlenítették őt. Lipót herczeg folyton erélyesen küzdött VII. Kelemen mellett, ezt látjuk azon iratból is, melyben a sváb

¹⁾ Schulthaiss 49. old. V. ö. Haupt i. h. 285. jegyzet.

²⁾ Vischer III. 151—157.

³⁾ R. T. A. I. 230. sz.

⁴⁾ Igy Albert werdenbergi gróftól 1384. július 21. 1000 frtot vesz kölcsön, Fürst, U. B. I. 87. szám.

⁵⁾ Stetter id. helyen.

⁶⁾ Haupt 289.

⁷⁾ Stetter 94. Mone I. 324. Mangold halálát illetőleg lásd Haupt 289. jegyzet.

⁸⁾ Haupt 290.

városi szövetség fölszólítja a rajnai szövetséget, segítségre a Lipót elleni háborúban, s melyben azon pontokat sorolja elő, melyek e hadjáratot Lipót ellen igazolják.¹⁾ Mindez hozzájárult ahhoz, hogy Miklós nyugalom után vágyva, Konstanczból más nyugalmasabb püspökségre kívánczolt át. A körülmények kedveztek neki, a mennyiben ugyanaz időtájt meghalt Péter olmützi püspök, mire Miklós azonnal a kuriához sietett, és ott resignálva a konstanczi püspökséget, elnyerte a kinevezést az olmützire.²⁾ Csakhogy a dolog nem ment oly könnyen. Venczel király ugyanis az olmützi székre Sobieslaw János herceget, leitomischli püspököt nevezte ki, és e tekintetben ragaszkodott jelöltjéhez.³⁾ Orbán kénytelen volt engedni, és elejtve jelöltjét, újból megerősítette Miklóst a konstanczi püspökségben, hol azonban időközben szintén nagy változások történtek, mert alig hogy hire ment Miklós resignációjának, úgy VII. Kelemen, mint a káptalan külön-külön gondoskodtak az üresen álló püspöki szék betöltéséről. VII. Kelemen 1387. márczius 22-én a konstanczi püspökséget Bayler Henriknek, saját káplánja és kamarásának adományozta, és ezt Freiburg városával tudatta.⁴⁾ A pápa itt a konstanczi püspöki székről úgy szól, mint amely a püspök halála folytán üresedett meg, és ily titulus alatt rendelkezik fölötte. Hogy mily származású törekvés volt ez az ellenpápa részéről, mutatja azon körülmény, hogy Mangold halála után pártja a vikáriussal együtt kénytelen volt Konstanczból Freiburgba tenni át székhelyöket, amint ezt számos adatból látjuk. Magának Baylernak kineveztetése főleg Lipót osztrák herczeg ajánlatára történt, ki ezen jelöltjét tőle telhetőleg pártfogolta.⁵⁾

Bayler Henrik kineveztetése után augusztus 14-én megjelent Konstanczban, hol Hewen Burkhard prépost mint Miklós vikáriusa vitte a kormányt.⁶⁾ Arra számított, hogy őt tárt karokkal fogja a város fogadni, hanem e reményében alaposan csalódott. Mert

¹⁾ R. T. A. I. 453.

²⁾ Lindner I. 408. ápril 22. Orbán a regensburgiaknak ajánlja Miklóst, kit ekkor már olmützi püspöknek nevez. Gemeiner II. 233.

³⁾ Venczel erre vonatkozó levelét I. Palacky Formelbücher II. 36. szám, hol a levél hibásan van 1388-ra téve 1387. helyett.

⁴⁾ Hauptnál 317. 2. számú regesta.

⁵⁾ Haupt 290. és az idézett regesta.

⁶⁾ Roth. v. Schreckenstein ZGOR. XXIX. 289. I.

a káptalan Miklós resignációja után Hewen Burkhardot választá püspökének, ki VI. Orbánhoz fordult megerősítésért.¹⁾ Orbán a megerősítést azonban megtagadta, mire az szolgáltatót okot, hogy időközben, mint említettük, újból Miklóst nevezte ki. Csakhogy a káptalan a maga jelöltjét nem ejtette el, hanem olyformán egyezkedett ki Miklóssal, hogy az beérte a konstanci prepostsággal.²⁾ Orbán ugyan ezen megadással nem volt megelégedve, de jónak látta a dologba belenyugodni és Burkhardot megerősíteni a püspökségben,³⁾ 1388. május 4-én tudatta ezt Venczellel, kegyeibe ajánlva az új püspököt.⁴⁾ A mi Miklóst illeti, annak ügye végre kedvezőleg intéztetett el. Sobieslaw János Alençon-i Fülöp helyére 1387. november 27-én aquilejai patriarchának neveztetett ki, mire Miklós végre 1388. május 4-e előtt elnyerte az olmtüzi püspökséget.⁵⁾ A mi Bayler Henriket illeti, úgy látszik, hogy ő 1388. augusztus 14. óta Konstanczban nem volt. Oklevelekben még 1398. és 1400-ban is a konstanci püspökség adminisztrátorának nevezi magát,⁶⁾ de pusztán a címre volt kénytelen szorítkozni, ámbár jogát mint püspök, élte végéig törekedett érvényesíteni Valence-ből, melynek székére 1389-ben neveztetett ki, küldözgetvén parancsait a konstanci püspökségbe.

Miután most a fentebbiekben láttuk, hogy a konstanci püspöki szék és némileg Konstancz városa is mily állást foglaltak el az egyházszakadás kérdésében, vessünk egy pillantást arra, hogy alakultak a viszonyok a konstanci egyházmegye területén és a római és avignoni befolyás mily tért foglalt el, mennyiben érvényesült az egyik, vagy a másik párt befolyása.

Volt alkalmunk már föntebb kimutatni, hogy a sváb váro-

¹⁾ Chron. Const. 758. oldal.

²⁾ Gallia chr. V. 921. Brusch. 48.

³⁾ Burkhard 1388. márcziusban még mint vikárius szerepel Fürstb. UB. VI. 168. V. ö. Roth, v. Schrek, ZGOR. XXIX. 289. Burkhard először mint püspök »electus« nevezettel 1388. okt. 9-én fordul elő Geschfr. IV. 203, aug. 14-én Burkhard mint püspök konstanci polgárjogot nyer ZGOR. VIII. 56. Schulthaiss 51. 1388. aug. 19. elfoglalja a püspöki széket Chron. Const. 758. Gallia christ. V. 922. május 20-án fizeti le a 2500 arany frtot a pápai kamarának Kummer 108.

⁴⁾ Neugart II. 471. Schreiber U. B. von Freiburg i/Br. Bd. II. 54.

⁵⁾ Lindner I. 408–409. Feltűnő, hogy még 1391. július 2-án is »Dei et apostolicae sedis gratia Constantiensis episcopus«-nak nevezi magát. Mone : Cod. Diplom. Quedlinb. p. 610.

⁶⁾ Neugart II. 482, 486.

sok szövetsége mint ilyen VI. Orbán mellett foglalt állást, noha nem hiányzott a másik pártról törekvés, hogy VII. Kelemennek egyik vagy másik helyen pártot szerezni, a mi csak kevés helyen és ott is csak rövid időre sikerült. A sváb városok példájára a sváb területen és a felső Rajna mentén levő urak is legtöbbször VI. Orbán pártján állottak. Ezek között csak Konrád freiburgi grófot találjuk VII. Kelemen pártján,¹⁾ a többiről több-kevesebb pozitív bizonyítékaink vannak, hogy a római obedienciához tartoztak. Így Montfort Tetnang-i Henrik 1386. október 9-én Homburgi Konrád lovaggal és Miklós konstanci püspökkel együtt Schwarcz Walter konstanci polgárnak egy 1000 forintról szóló kötelezvényt ad.²⁾ Tudjuk azt is, hogy Henrik gróf 1384. ápril 22. óta a bodeni tó körüli birodalmi városok szövetkezetének kapitánya volt öt évig, további öt évre pedig egyszerű szövetségesüknek nyilvánította magát.³⁾ 1388. november 9-én Burkhard püspök igazságot oszt egy a szt. galleni apát Kunó és Henrik gróf között fennforgó ügyben.⁴⁾ Így a római párthoz tartoztak a württemberg és fűrstembergi grófok, Albrecht werdenberg-heiligenbergi gróf, Eberhard, Werdenberg-Trochtelfingen-Sigmaringen grófja, hohenbergi Rudolf és még mások, jóllehet meg kell jegyeznünk, hogy ezektől arra nézve, hogy VI. Orbán pártján állottak, okleveles bizonyítékaink nincsenek. Hogy a római obedienciához tartoztak, ezt csak IX. Bonifác idejére birjuk okmányilag megerősítve, jóllehet semmi jel nem mutat arra, hogy VII. Kelemen pártján állottak volna előbb.⁵⁾ Az egyes kisebb-nagyobb souverainek állása aztán döntő befolyást gyakorolt a területen lévő kolostorokra is. Így például látni fogjuk, hogy az osztrák területen legtöbbször VII. Kelemen pártja dominált. Így pl. a freiburgi grófok területén fekvő kolostorok VII. Kelemen, a fűrstembergiek VI. Orbán pártján állottak. Annyi konstatálható már előre, hogy VII. Kelemen befolyása a bodeni tótól éjszak és kelet és a Schwarzwaldtól kelet felé 1385-ön túl nem igen terjedt.⁶⁾ Ha már most az e területen fekvő kolosto-

¹⁾ Haupt i. h. 300.

²⁾ Haupt 290. 2. jegyzet.

³⁾ Vischer Forsch. II. kötet, 148.

⁴⁾ Schneller Geschfr. Bd. IV. 203.

⁵⁾ Az adatok Hauptnál i. h. 300.

⁶⁾ Haupt 301.

rokat és szerzeteket vizsgáljuk, az obedientia tekintetében a következő eredményt fogjuk találni.

A salemi cisztercita kolostor apátja 1383. január 30-án VI. Orbántól a pontificaliák használatára engedélyt nyer.¹⁾ Hasonlóképp Orbántól nyernek kiváltságokat Bebelnheinsen,²⁾ Weingarten, melynek apátja 1398-ban IX. Bonifác pápa megbízottja gyanánt szerepel,³⁾ és Jony.⁴⁾ Zwiefaltenről tudjuk, hogy Konrád apát 1386-ban a római udvarnál procuratorok gyanánt Beringer Burggot, a konstanci sz. János egyház kanonokját, Schelklingeni Blochinger Konrádot és Gliwiz Miklóst alkalmazta.⁵⁾ Ez arra mutat, hogy legalább a nevezett időben a kolostor a római obedientiához tartozott. Stein kolostor a Rajna mellett 1386-ban Miklós püspöknek reversalist állít ki a Schweningen és Magoldi plébániákról, melyeket Miklós említett kolostorral egyesített.⁶⁾ Neresheim részére 1386-ban VI. Orbán állít ki egy oklevelet.⁷⁾ Ugyancsak Orbán erősíti meg 1386. körül Elchin Miklós apátot, kinek ellenfele Almansmus Vilmos volt, kit főleg a vidék nemessége pártolt, s ki Miklós ellenében tényleg tartotta magát, úgy hogy 1389-ben, midőn az apátság leégett, még ő volt az apát.⁸⁾ Valjon a két apát versengése egymással az egyházzsakkadással összefügg-e, nem tudjuk. A római obedientiához tartozott Wiblingen, Marchthal, Schussenriedt, Roth és a Rottenburg-Ehingeni premontrei kolostor.⁹⁾ Ehingen kolostor 1384. november 10-én Miklós püspöktől megerősítést nyer egy alapítványra.¹⁰⁾ Mindezen helyekre nézve tehát a római obedientiához való tartozás, legalább a nevezett évekre nézve minden kétség nélküli.

Ha a mai svájci területeket nézzük, ezekre nézve általa-

¹⁾ Lünig : Deutsches Reichsarchiv. Spicil. ecclesiast. III. 523.

²⁾ Arch. f. schw. Gesch. XIII. 244.

³⁾ Neugart : Cod. Dipl. Alem. II. 478. Hess : Prodr. monum. Guelf. 145.

⁴⁾ Freib. Diöc. Arch. XVIII. 260.

⁵⁾ Sulger : Annales monasterii Zwifaltensis I. 318.

⁶⁾ Haupt i. h. 285.

⁷⁾ Vanotti a Freib. Dioc. Arch. XVIII. kötetében 267. oldal, jegyzet. 1385. jul. 11. Miklós püspök a magoldi plébániát egyesíti a steini kolostorral. U. o.

⁸⁾ U. o. 273. oldal.

⁹⁾ Lünig D. R. A. III. 875. Freibg. Diöc. Arch. XVIII. 230. Schöttle Gesch. der Pfarrei Seekirch u. o. 109. Lünig u. o. 562, 564. Freib. diöc Arch. u. o. 236. Mithlg. des Ver. f. Gesch. von Hohenzollern XIV. 112.

¹⁰⁾ Haupt. i. h. 285. oldal jegyzet.

nosságban azt mondhatjuk, hogy azon különösen ellenséges viszony-nál fogva, mely a svájci városok és III. Lipót osztrák herceg között uralkodott, már a priori feltételezhető volt, hogy az előbbiek ez egyházi kérdésben VI. Orbán pártjára fognak állani. Igaz ugyan, hogy a svájciak ellenséges állását Lipót osztrák herceg irányában más, politikai okok idézték elő, arra a vallási szempontoknak vajmi kevés befolyása volt. Hiszen a svájciak azon panaszukban, melyet az osztrák ház ellen emeltek, a vallási pontot nem is említik fel.¹⁾ Tényleg a svájciak területén majd mindenütt VI. Orbánt találjuk elismerve.

Vegyük most sorra mindazon svájci területeket, melyekről tudjuk, hogy az egyházszakadásban mily állást foglaltak el.

Ami Aargau és Thurgau-t illeti, Aarau városról még 1385. után is tudjuk, hogy az avignoni obedienciához tartozott, 1393—97-ből maradtak még fönn, ezt bizonyító emlékek.²⁾ Badenben Aarau fővárosában Hewen Rudolfot nevezi ki plébánosnak, ki VII. Kelemen és III. Lipót között tudvalevőleg az első alkudozásokot vitte. E kinevezés is III. Lipót osztrák herceg ajánlata történt, ki 1384. október 4-én ajánlotta a püspöknek Hewen Rudolfot a plébánosi hivatalra.³⁾ A beromünsteri kolostor prépostja 1384. óta Hewen Rudolf volt, kit az imént említettünk. Ugyancsak e kolostorhoz intéz 1389. szeptember 6-án VII. Kelemen egy levelet, melyben a leghevesebb kifakadásokkal illeti a Lipót herceg legyőzött a sempachi ütközetben, azokról mint lázadókról és gyilkosokról emlékezve meg.⁴⁾ Diessenhofen 1387-ben megadja a polgárjogot Klingenbergi Herrmann fölszentelt püspöknek.⁵⁾ Frauenfeld részére 1382-ben egy Wolf nevű pap Avignonban 3 érsek és püspöktől a templom javára 40 napi búcsút eszközöl ki.⁶⁾ Glarusban 1387-ben határozatba megy, hogy egy papnak sem szabad idéző vagy egyházi-átok levelet átvenni, csak a plébánia-község színe előtt,⁷⁾ mi nyilván arra szolgált, hogy a Kelemen-pártiak agitációjának gátat vessen. A kappeli ciszter-

¹⁾ Dierauer I. 308.

²⁾ Boos: UB. der st. Aarau, Argovia XI. p. 177—180, 191, 195.

³⁾ Fricker, Gesch der St. und Bäder zu Baden 233. squ. 276. Geschfr. IV. 205. Az oklevet idézi Haupt 307. II. jegyzet.

⁴⁾ Liebenau: Die Schl. bei Sempach 1886. 389. oldal.

⁵⁾ Haupt 306.

⁶⁾ Pupikofer, Geschichte des Thurgaus. I. 213.

⁷⁾ Uksammlung zur Gesch. des Kanton Glarus I. 307.

czita kolostor 1381. ápril 13. egy pápai bullát a freiburgi Kelemen-párti jegyző által láttamoztat,¹⁾ 1382. márczius 2-án Aigrefeuille Vilmos bibornok követe által erősített meg egy inkorporációt tárgyaló oklevelet,²⁾ és ezen az avignoni obedienciához való közeledésnek jutalma gyanánt VII. Kelemen 1385. július 6-án megerősíti a kolostor szabadalmait.³⁾ Ezzel szemben azonban látjuk, hogy már két évvel rá a kolostor VI. Orbán pártján áll: 1387. márczius 31-én Miklós konstanci püspök helynöke fölszenteli az újonnan választott apátot.⁴⁾ Luzern város részére 1380. november havában Pileus bibornok VI. Orbán követe XI. Gergely egy privilegiumát erősíti meg.⁵⁾ 1385-ben Miklós konstanci püspököt kéri föl, hogy Venczel királynál pártfogolja a várost, hogy az bizonyos vámszabadalmakat nyerhessen meg.⁶⁾ Hogy a város VI. Orbánhoz annak haláláig hű maradt, bizonyítja, hogy 1387. Alençoni Fülöp bibornok az ottani szent Péter kápolna, a szent Háromság kápolnája és a kórházi kápolna részére különféle búcsút és engedményeket engedélyez.⁷⁾ Ugyancsak VI. Orbán pártján állott 1387-ben a luzerni benczés kolostor és a luzerni dékán is.⁸⁾

Schwyzben VI. Orbánt ismerték el pápául: 1387-ben a főbíró és lakosok Alençoni Fülöp bibornok legatustól a schwyzi összes templomok és kápolnák részére 100 napi búcsút és egyéb indulgentiákat kérnek, amit ez nekik meg is ad.⁹⁾ A sz. Orbánról címzett kolostor (Lucern kanton) már 1384-ben VII. Kelemenhez csatlakozott, február 14-én Aigrefeuille Vilmos bibornok legatus inkorporációs okmányt állít ki a nevezett kolostor részére.¹⁰⁾ 1384. január 21-én ugyancsak Vilmos a nevezett kolostornak egy adományozást erősít meg.¹¹⁾ Úgy látszik a kolostor mindvégig megmaradt Kelemen mellett, mert 1390-ben még összeköttetés-

¹⁾ Mohr 259. sz. ZGOR. XXX. 380. 174. szám.

²⁾ Mohr: Die Regesten der Archive in d. Schw. Eidgenoss. I. 290. szám.

³⁾ Mohr I. 261. sz.

⁴⁾ Mohr 264, 269—271. számok.

⁵⁾ Geschichtsfreund XXIII. 6. jegyzet.

⁶⁾ Archiv für schw. Gesch. XX. 137.

⁷⁾ Geschfr. XXIII. 6, XLIV. 39. és 42, XVI. 227, VII. 81.

⁸⁾ Mohr, Reg. I. Kappel 267.

⁹⁾ Geschichtsfreund V. 269.

¹⁰⁾ Schubiger Heinrich III. von Brandis p. 343.

¹¹⁾ Schneller: Jahrzeitbücher des Cistercienserstiftes St. Urban, Gesch. freund XVI. 36.

ben áll Henrik ellenpüspökkel.¹⁾ Az unterwaldeni Engelberg részére Alençonai Fülöp bibornok legatus 1387-ben oklevelet állit ki,²⁾ tehát ez is VI. Orbán mellett foglal állást.

Uriban Neufchâtel János touli püspök 1379-ben mint VII. Kelemen legatusa működött,³⁾ még pedig mint ezt VII. Kelemen 1380. január 17-iki leveléből következtethetjük, elég eredménnyel. A pápa e levelében elismerését fejezi ki az uribelieknek az egyházi kérdésben tanusított korrekt magaviseletükért. Együttal fölhivja őket, hogy mindazokat, kik a sz. Gotthardon át Rómába zárandokolnak, fogják el és őrizzék azokat addig, míg Avignonból utasítást nem kapnak, hogy mi történjék a foglyokkal. VII. Kelemen ilynemű rendeleteinek hatását tapasztalhatta Anes János lissaboni püspök. Nevezett püspök Rómából visszajövet, Biel és Solothurn között a Kelemen-pártiak kezébe került. Azt biztosan nem tudjuk, valjon ez még III. Lipót herczeg idejében is annak parancsára történt-e, vagy pedig Enguerrand de Coucy emberei fogták el a püspököt, ki (t. i. Enguerrand) 1387. óta Nidau várost és várat a bieli tó mellett birtokolta.⁴⁾ Elég az hozzá, hogy a püspök Niedauban fogva tartatott 1388. májusig, amidőn a vár az ostromló berniek és solothurniak előtt kapitulálván, a püspök és kísérője visszanyerték szabadságukat s a berniek segítségével visszatértek Portugaliába.⁵⁾ 1385-ben még nyomát találjuk, hogy az avignoni obedienciához szit a lakossága. A bürgelni plébánia január 18-án Mangold püspök vikáriusától búcsút kér és kap egy az Ave Máriánál mondandó imádságra.⁶⁾ Ezzel szemben 1387-ben már VI. Orbán pártja uralja a tartományt, így pl. Alençonai Fülöp legatus beleegyezik, hogy Siskonban a Vierwaldstädti tó mellett egy plébánia létesíttessék, elválasztva az altdorfítól.⁷⁾

A Schwarzwaldban fekvő Sz. Péterről czimzett apátság

¹⁾ Haupt 308.

²⁾ Gesch. fr. XXIV. 269.

³⁾ Denier: Urkunden aus Uri II, Abth. Geschfr. XLII, 18.

⁴⁾ 1387. szept. 20. óta. Az erre vonatkozó okmány regestáját l. Lichnowsky IV. p. DCCCXLI.

⁵⁾ Justingers Berner Chronik ed. Studer (1871.) p. 172. Enguerrand de Coucy-ról még alkalmunk lesz szólni, róla ujabbán Durrieu értekezett La prise d'Arezzo par Eng. Sire de C. en 1384. BECh 1880. tome XLI.

⁶⁾ Gesch. fr. XLII. 27.

⁷⁾ Gesch. fr. IX. 16. 27. szám. u. a. XLII. 30.

apátjává VII. Kelemen nevezi ki 1382. aug. 15-én Taneggi Hugó szerzetest,¹⁾ kinek helyére, miután ő még a bulla kiállítása előtt hal meg, 1383. augusztus 11-én Saleti Henriket rendeli beigtatni Aigrefeuille bibornok által.²⁾

A Wagenhauseni benczés kolostor apátjává Burkhard halála után VII. Kelemen 1381. október a schaffhauseni Mindenszentekről címzett kolostor camerariusát nevezi ki.³⁾ Befolyását tehát itt is érvényesíté az avignoni obedientia, mely mint látszik tartós is volt, a mennyiben 1387. július 25. Blarer Ulrik apát Diessenhofen polgárai közé vétetett föl,⁴⁾ mely város polgárjogát annak idején, mint említve volt, Klingenbergi Herrmann püspök is elnyerte. Winterthur városát még 1396-ban az ellenpápa pártján találjuk, július 3-án Bayler Henrik vikáriusa megerősít egy az ottani plébániánál alapított javadalmat, és megerősít egy, a város előljárósága részéről presentált papot.⁵⁾ Aligha tévedünk, ha ebből is azt következtetjük, hogy a város már előbb is az ellenpápa pártján állott. Zugot illetőleg 1385-ben találjuk nyomát, hogy VI. Orbán pártján áll. Nevezett évben október 27-én Miklós püspök a zugi plébános kérésére megszünteti a vikárius generalis által adósságuk végett a városra kimondott interdictumot.⁶⁾

Aránylag még legbövebb értesülésünk Zürich felől van. Itt már 1380-ban a tanács egy oly határozatot hozott, hogy Zürich polgárai tartoznak mindennemű, az ellenpápától származó bullát, mit kezükhöz kapnak, a tanács kezéhez beszolgáltatni. Azon polgárok pedig, kik a beszolgáltatott bullákat esetleg visszakérik, kötelesek a városból távozni.⁷⁾ Ezen határozattal már eleve preciseálva volt a város álláspontja az egyházzsakadás kérdésében, Mangold püspök ellenében és, ki csakugyan hiába törekedett a várost a maga részére megnyerni. Igaz ugyan, hogy 1384-ben a város több Mangold által az ő javára hozott határozatokat elfogadott, de a Mangold által elismerés végett hozzá intézett kérdésére

¹⁾ Freibg. Diöc. Arch. XIII. 290.

²⁾ Eubel i. h. 412. old.

³⁾ Eubel l. i. 412.

⁴⁾ Pupikofer I. függelék 70.

⁵⁾ Haupt 307.

⁶⁾ Haupt 287. 4. jegyzet.

⁷⁾ Wirz: Helvet, Kirch, Gesch. II. 193.

berg, Creuzlingen, Zurzach, Magden, szerzetek és kolostorok mind.¹⁾

Kappelre nézve VI. Orbán 1379. július 1-én az otto-beuerni apátnak meghagyja, hogy a kolostor javait elidegeníteni törekvők ellen az egyházi büntetéseket használja;²⁾ hasonló parancsot ad 1386-ban február 6-án a rüti apátnak.³⁾ Ellenben 1382. márczius 2-án Aigrefeuille Vilmos megerősíti Henrik konstanci püspök 1357. szeptember 23-án kelt levelét, melyben a rifersvili templom a kappeli kolostorral egyesítették.⁴⁾ Ez oklevél VII. Kelemen pontificatusa szerint van datálva, ki 1385. július 6-án megerősíti a kolostor kiváltságait.⁵⁾ 1387. márczius 31-én Henrik, Miklós konstanci püspök vikarius a bizonyítja, hogy az ujonnan választott kappeli apátot Pfau Jánost Salemben felszentelte.⁶⁾ 1387. október 29-én Schulmeister Miklós luzerni jegyző egy vidimust VI. Orbán uralkodási évei szerint állít ki.⁷⁾ VI. Orbán maga 1389. november 12-én erősíti meg a kolostor kiváltságait.⁸⁾ A wollhauseni apátság kértére Brandis Henrik konstanci püspök 1383. december 25-én írja át VIII. Leo. 964-ből származó bulláját.⁹⁾ Ugyancsak a wollhauseni apáttal egyez meg Henrik püspök 1382. szeptember 1-én a stäffeni plébánia negyed része fölött.¹⁰⁾

Térjünk át most a konstanci egyházmegye többi városaira és kolostoraira.

Vegyük elő mindenekelőtt Freiburg városát, mely azért is megérdemli az első helyet, miután mint láttuk Mangold konstanci püspök halála után az ellenpárti püspök székhelye Freiburgba lőn áttéve. Már 1381-ben nyomát találjuk a város Kelemen-pártiságának. Erre mutat, hogy Aigrefeuille Vilmos bibornokot megtúrta a

¹⁾ Geschfr. IV. 273. Mohr Reg. I. Kappel 262, 281. Neugart II. 488. Nüscheler. Die Gotteshäuser der Schweiz II. 412. Freibg. Diöc. Arch. VII. 219. Geschfr. IV. 204. Mohr Reg. I. Kreuzlingen 259, 260, 268. Huber Gesch. d. Stiftes Zurzach 37. Mülinen Helvetia sacra. II. 117.

²⁾ Mohr I. Kappel 258.

³⁾ U. o. 262.

⁴⁾ U. o. 260.

⁵⁾ U. o. 261.

⁶⁾ U. o. 264.

⁷⁾ U. o. 267.

⁸⁾ U. o. 269.

⁹⁾ U. o. Einsiedeln 487.

¹⁰⁾ U. o. Einsiedeln 482, 483.

városban, ki ott 1381. aug. 13-án a Freiburg melletti Ker. szt. Jánosról cz. kolostor részére állit ki egy okmányt.¹⁾ Itt találjuk őt még 1384-ben, mikor számos oklevél tanuskodik a városbani tartózkodásáról. Mangold püspök halála után a Kelemen-pártiak főfészeke Freiburg lett. Itt már 1386-ban a konstanci egyházi törvényszék egyik hivatalnoka működik; márczius 2-án két oklevelet láttamoz.²⁾ Tanuk gyanánt szerepel két társa, kik mellette működnek, Hiltalingen János az ágostoni szerzet főpriorja, a későbbi lombési püspök és Tonsul János VII. Henrik konstanci püspök volt vikáriusa. De III. Kelemenől is birunk több okmányt, melyek mutatják, hogy ő freiburgiakkal egyenes összeköttetésben állott. 1385. augusztus 2-án Kelemen levelet intéz Freiburg város közönségéhez, melyben örömének ad kifejezést, hogy a város tántoríthatatlanul ragaszkodik hozzá. Ajánlja nekik Hinkó leitomischi választott püspököt, ki őt a freiburgiaknak irántai érületéről tudósítá.³⁾ Freiburg városa ez érzelmében nem is tántorodott meg. 1387. ápril 13-án VII. Kelemen újból köszönetet mond a város közönségének hűségükért. Egyuttal tudósítja őket, hogy miután a konstanci püspöki szék az utolsó püspök halála folytán megüresedett, ő tekintetbe véve VI. Károly francia király, nemkülönben a meghalt osztrák herczegnek Lipótnak, s az utóbbi hasonnevű fiának ajánlatait, Bayler Henrik mestert, káplánját és kamarását nevezte ki a püspöki székre, megengedve neki, hogy eddigi hivatalát és beneficiumát is megtarthassa. Midőn erről a freiburgiakat tudósítja, egyszersmind pártfogásukba ajánlja őt, intve őket, hogy engedelmeskedjenek Baylernek, igyekezve neki minél több hivet szerezni. Ez alkalommal ígéretet is tesz a pápa, hogy a város részéről hozzá vagy a püspökhöz intézett esetleges folyamodványokat lehetőleg kedvezően fogja elintézni.⁴⁾ Ez utóbbi fölhatalmazást a város több ízben igénybe is vette. VII. Kelemen 1388. junius 3-án megbizottját Baseli Jánost küldi hozzájuk, hogy a pápa nevében érintkezésbe lépjen a freiburgiakkal, bizonyos általuk hozzá intézett folyamodvány ügyében, melyet egyéb-iránt hajlandó kedvezőleg elintézni. Ugyanakkor Baseli János útján köszönetet mond újból a városnak hűségéért, fölkérve őket,

¹⁾ Baluze I. 1011. idézet.

²⁾ Welch, UB. des Bend. Kl. St. Trudpert ZGOR. XXX. 379.

³⁾ Haupt 317. Beilage No. 1.

⁴⁾ Haupt I. c. No. 2.

hogy Henrik választott konstanci püspökhöz maradjanak továbbra is hívek, a VI. Orbán-pártiak ellen pedig küzdjenek továbbra is.¹⁾ Tárgyalásunk idejéből a legkésőbbi levele VII. Kelemennek 1389. február 21-én kelt, melyben tudatja a várossal, hogy Henrik püspöknek a valence-i püspökséget adományozta, ezáltal lehetővé akarván neki tenni, hogy igényeit a konstanci egyházmegyében könnyebben érvényesíthesse. Felszólítja őket, maradjanak meg továbbra is híven Henrik mellett és támogassák őt ellenfele ellen, ki a konstanci püspökségbe betolakodott.²⁾ Szóbeli behatóbb információk megadására János választott Lombés-i püspököt bizta meg a pápa, ki ugyanakkor a freiburgi papságot behatóan ajánlja a polgárságnak.³⁾

Látjuk ebből, hogy Freiburg városa ugyszólván közvetlen az egyházszakadás kitörése után az avignoni párthoz csatlakozott és VII. Kelemen mellett egész haláláig hűségesen kitartott. De látjuk a fentebb elősorolt regestákból azt is, hogy a város VII. Kelemen érdekében erős agitációt fejtett ki. Freiburgot tehát tényleg a Clementinismus főfészkének tekinthetjük. Munkánk keretén kívül esik ismertetni a freiburgi viszonyát VII. Kelemen pápa utódjával, XIII. Benedekkel. Hogy a város még a XV. században is az avignoni obedienciához tartozott, azt XIII. Benedek 1404. jan. 17-én kelt leveléből tudjuk meg, ki a freiburgiakat dicsérettel halmozza el, hogy az avignoni szék iránti hűségüket, schismaticusoktól körülvéve is megtartották és ebbeli hűségüket sem több hatalmasság fenyegetése, sem ajándék és ígéretek, sőt még személyöket ért csapások és veszteségek sem rendítették meg. Valóban kevés oly helyet találunk Németországban, hol az avignoni pápa iránti hűség és ragaszkodás oly törhetetlen volt, mint Freiburgban.

Természetes, hogy Freiburg példája nem maradt minden hatás nélkül a területeken fekvő kolostorokra sem. E tekintetben azt látjuk, hogy e kolostorok legnagyobb részt VII. Kelemen pártján állottak. Sajnos, hogy nem határozhatjuk meg pontosan, hogy egyik vagy másik kolostor mikor lépett át a római párthoz, vagy megmaradt-e mindvégig az avignoni párton, mert e tekintetben nem rendelkezünk kellő adatokkal.

¹⁾ Haupt I. c. No. 3.

²⁾ »Contra intrusum Constantiensis ecclesia« Haupt I. c. No. 4.

³⁾ Ugyanott.

Nagyrészt csak egy-két fönnmaradt adat van, mely világot vet arra, hogy ez vagy amaz kolostor ekkor és ekkor ezen vagy azon a párton volt. Részletekbe menő képet tehát nem rekonstruálhatunk minden egyes esetben, de legalább nagyjából következtetést vonhatunk czéljainkra. Még így is, ezen töredékek mellett is örülnünk kell a fogyatékos képnek, mit nyújtanak, mert legalább nem vagyunk oly helyzetben, mint pl. Németország többi részeiben, hol alig egy-két adattal rendelkezünk, sok területre pedig éppen semmink sincs.

A szt. Märgen-i ágostonrendü kolostorról két izben tétetik említés mint VII. Kelemen pártján lévőről: 1381. október 22 és 1384. január 27-én.¹⁾ Hasonlót tudunk a szt. Péterről czimzett benczés apátságról, melynél a Kelemen-pártiságot 1382. augusztus 15-én említettük.²⁾ Utóbbi kolostor apátsága fölött 1392-ben a Kelemen-párti Erhard és az ellenpárti János között elkeseredett küzdelemre került a dolog. Erhard 1403-ig ült az apátságban.³⁾ A szt. Trudperti benczés apátság 1384. január 27-én és február 11-én említették mint Kelemen-párti.⁴⁾ A ker. sz. Jánosról czimzett karthausi kolostorról, a kirchsarteni völgyben már föntebb megemlékeztünk.⁵⁾ Az avignoni obedienciához tartozott még ez időben a günterstali cziszterczita apácza kolostor is⁶⁾; egy 1383-i okmány tanúsítja ezt. A többi, a freiburgi területeken fekvő kolostorokról, mint a szt. ulrik-i, sulzbergi, waldkircheni stb. kolostorokról csak 1389 utánról vannak adataink, melyek mutatják, hogy mily állást foglaltak el az egyházszakadás kérdésében. Ezen idő azonban tárgyalásunk keretén kívül esvén, nem terjeszkedünk ki ez adatokra, csak egyszerűen konstatáljuk, hogy a nevezett kolostorok az említett időben VII. Kelemen pártján állottak, a mi valószínűvé teszi, hogy már a nyolczvanas években lettek az avignoni obedienciának megnyerve.⁷⁾ Hasonlókép az avignoni

¹⁾ Bader: Schicksale der Abtei St. Märgen, Freiburger Diöc. Arch. II, 242. és ZGOR. XXX. 377.

²⁾ Mayer: Mezlers Monumenta monastica I. Freiburger Diöcesan Archiv. XIII. 290.

³⁾ Gerbert Historia Nigrae-Silvae. II, 164. Haupt I. c. 311.

⁴⁾ ZGOR. XXX. 377.

⁵⁾ Baluse I. 1011.

⁶⁾ Bader: Schicksale des Frauenstiftes Günterstal, Freiburger Diöc. Arch. V. 158.

⁷⁾ Haupt 311.

párton találjuk IV. Egen freiburgi grófot is, ki már 1380-ban VII. Kelemen pártján áll, őt 1380. augusztus 22-én hasenburgi Ulrich János lovag többekkel együtt kezes gyanánt nevezi meg egy oklevélben, melyben Vilmos murbachi apátnak a VII. Kelemen részére átvett 333 forintot nyugtázza s nevezettek kezességével megnyugtatta az apátot, hogy ez összeget nem fogják még egy izben tőle követelni. IV. Egen 1385-ben meghalván, őt követte fia III. Konrád, ki hasonlóképen VII. Kelemen pártjára állott. 1390. augusztus 12-én badenweileri kastélyában egy régi okmányt másoltat le, mely alkalommal az okmány másolója VII. Kelemen uralkodási évei szerint számítja az időt.¹⁾

Ezzel bevégeztük a freiburgi területek ismertetését, s a konstanzi egyházmegyével is készek lettünk volna. Törekedtünk megközelítőleg a két obedienciának hű képét nyújtani a nevezett egyházmegyében. Jól tudjuk, hogy a fent vázolt kép korántsem teljes, de a rendelkezésünkre álló segédeszközökből tudtunkkal alig mulasztottunk el valamit felhasználni. Ha mégis kimaradt volna valami, szolgáljon az anyag óriási kiterjedése mentségünkre.

A mainzi egyházmegyének még hátralevő két püspökségéről keveset mondhatunk. Paderbornban a schisma kitörésekor Spiegel Henrik ült a püspöki széken, ki 1380. márczius 20-án halt meg.²⁾ Utána Sternberg Simon gróf dékán nyerte el a püspöki széket. Nem birunk fölvilágosítással a felől, valjon a káptalan választása emelte őt ez állásra, vagy sem, mert a ránc maradt források erről mit sem szólnak. Csak azt tudjuk, hogy Sternberg Saarwerden Frigyes kölni érsekhez fordult azon kérés-sel, segítené őt be a paderborni püspökségbe, támogatva a a kuriánál teendő lépéseit.³⁾ Ennek fejében elengedte azon díjat, melyet Frigyesnek fizetnie kellett volna a paderborni püspökségnek a Frigyes által Henriknek elzálogosított marsallhivatal után.⁴⁾ Ezen az alapon a szövetség a két fél között létrejött. Simon erre Rómába utazott, hol a megerősítést könnyen elnyerte, julius

¹⁾ ZGOR. XVIII. 90.

²⁾ Loegel Die Bischofwahlen zu Münster, Osnabrück, Paderborn. Dissert. Paderborn, 1883. 73. 2.

³⁾ Gobelius Persona p. 312.

⁴⁾ Fecker i. h. p. 58.

15-én Saarwerden Frigyes beigtatá őt a püspökségbe.¹⁾ Nevezetes, hogy Simon püspök ekkor még nem tartozott az egyházi rendbe és ép ezért VI. Orbán pápa nem akarta őt előbb Rómából elbocsátani, mielőtt az egyházi rendeket rá nem adta. De a pápa fáradozása kárba veszett, mert mihelyest Simon püspökségét birtokába vette, kissebb gondja is nagyobb volt, hogy az állásával járó egyházi kötelezettségeket teljesítse. Hihetetlen módon hanyagolta el ezeket, Gobelinus Persona állítása szerint püspökségének egész tartama alatt alig mondott két izben misét.²⁾ Ez állítás mindenestre túlzott, ámbár annyi bizonyos, hogy Simon inkább a harczban keresett magának dicsőséget, ép úgy mint elődje, mint az olvasó forgatásában. Halálát is a harczban kapott seb okozta; a Brobeck előtti csatározásban súlyosan megsebesült és sebe következtében 1389. január 25-én meghalt. Halála után a kanonokok Ruprechtet, Vilmos bergi herczeg fiát kivánták a püspöki székre emelni. Ruprecht 1387. april 27. óta a passauai püspöki széken ült,³⁾ ki azonban a passauai kanonokok ellentállása folytán, kik az általuk választott Digni Hermann dékán mellett rendületlenül kitartottak,⁴⁾ a püspökség birtokában békésen nem birt megmaradni. Főleg Albrecht osztrák herczeg befolyásának köszönhetette Ruprecht, hogy nemsokára, már 1389. márczius 15-én a paderborni püspöki székre neveztetett ki.⁵⁾ VI. Orbán nemsokára bekövetkezett halála folytán a kinevezési bulla nem állíttatott ki, IX. Bonifácra maradt, hogy 1389. november 9-én kelt bullájával Ruprechtnek az áthelyezést tudtára adja. Csakhogy Ruprecht nem adta föl igényeit Passaura, hanem tovább folytatta a küzdelmeket a passauai püspöki szék birtoka fölött és csak 1390. april 6-án foglalta el a paderborni püspökséget, melynek élén azonban nem sokáig állt, mert már 1394. junius 28-án meghalt.⁶⁾ A mainzi érsekség területéhez tartozó utolsó püspökségre, Speyer-re vonatkozólag e helyt keveset kell mondanunk. Nagyrészt szó volt már e püspökségről a föntebbi lapo-

¹⁾ Gobelinus Persona l. c. Loegel. 73.

²⁾ U. 312.

³⁾ Schaten Annales Paderborn II, 308. V. ö. Erhard Gesch. der Stadt Passau I.

⁴⁾ Bővebbet e küzdelemről l. Passaunál.

⁵⁾ A kinevezésre vonatkozó pápai bullában Loegel p. 90.

⁶⁾ Lindner II. 151. Gobelinus 314. Erhard I. 150. V. ö. Kummer 115. oldal.

kon, hol a német birodalomnak, mint ilyennek viszonyát az egyházszakadáshoz tárgyaltuk. Nassaui Adolf gróft tudvalevőleg 1371. márczius 12-én választotta meg a speyeri káptalan a Lambert püspöknek Strassburgba történt áthelyezésével megüresedett püspöki székre.¹⁾ A pápa 1371. május havában megerősíti a választást.²⁾ Tudjuk, hogy Adolf 1373-ban másodizben is megválasztatott a mainzi érseki székre, és azt birtokába is vette, noha csak 1381-ben ismertetett el tényleges mainzi érseknek.³⁾ A speyeri püspöki szék ily módon megürülve, arra VI. Orbán pápa Wiesbadeni Miklóst nevezte ki, ez azonban a püspökséget nem vehette azonnal birtokába.

Adolf mainzi érsek ugyanis 1581. február 4-én egy oly értelmű okiratot eszközölt ki Venczel királytól, miszerint ez kötelezi magát záros határidő alatt a pápánál kieszközölni, hogy Hohenlohi Ulrikot vagy Jánost nevezze ki a speyeri püspökségre.⁴⁾ Azonban a kuria, mint látszik, Venczel ez irányú lépéseire, ha ilyenek tényleg történtek, nem reagált. Midőn a pápa Wiesbadeni Miklóst nevezte ki a speyeri püspökségbe, Adolf érsek vonakodott neki Speyert átadni. Úgy látszik a mainzi érsek, miután látta, hogy jelöltjei egyikét sem segítheti be a püspökségbe, azt magának törekedett megtartani.⁵⁾ Egyidejűleg a speyeri kanonokok is kevés hajlandóságot mutattak Miklóst püspöküknek elismerni.⁶⁾ Miklós azonban nem adta föl ügyét, hanem ügyes föllépése által sikerült neki a kanonokokat Adolf pártjáról a maga pártjára hajlítani, 1381. november 2-án Isemburgi Vilmos, 1382-ben Jassai Engelhard, 1383. a többi kanonok, ötnék kivételével, pártolt át Miklóshoz.⁷⁾ Ez öt megmaradt Adolf pártján. Ennek dacára Adolf nem adta fel a küzdelmet, hanem hadait gyűjtve, betört a speyeri püspökségbe, mire Miklós a szomszédos fejedelmeket hívta segítségül. Ekkor Venczel is elérkezettnek látta az időt, hogy a dologba beavatkozzék és fáradozásainak sikerült is 1383.

¹⁾ Remling I. 643. 1371. július 11-én kelt első oklevele, melyben magát speyeri püspöknek nevezi, Remling I. 644.

²⁾ Potthast. Bibl. hist. Suppl. p. 413. 57. sz. Handloss 11. oldal.

³⁾ L. ez eseményről fentebb.

⁴⁾ Az okmány R. T. A. I. 171. szám.

⁵⁾ Kummer i. h. 122. oldal 2. jegyzet.

⁶⁾ I. 695. és Remling I. 682. old.

⁷⁾ Remling I. 665, 666.

márczius 12-én a két fél között fegyverszünetet létrehozni,¹⁾ melynek értelmében a hadakozások 1384. február 2-ig elnapoltattak, s Venczel magára vállalta, ez idő alatt a pápánál az ügyet békés uton elintézni. 1386. június 29-én Miklós Venczeltől elnyerte az investurát,²⁾ s 1388. július 12-én Eckard wormszi püspök felszentelte őt.³⁾ Adolf érsekkel pedig 1389. márczius 23-án egyezsége lépett, melynek értelmében Adolf átengedi Miklósnak az egyházmegyében levő összes hűbérek fölötti rendelkezést, azon feltétellel, hogy az Adolf által kinevezettek javadalmaikban ne háborgattassanak.⁴⁾ Látjuk tehát, hogy Speyerben is VI. Orbán birt befolyással a püspökség betöltése körül. Ujabb adatok alapján azonban ezen képet kiegészíthetjük azzal, hogy 1379. április 18-án VII. Kelemen Adolf mainzi érsek testvérének, János würzburgi kanonoknak adományozza a speyeri püspökséget. Midőn azonban János nemsokára bátyjának Dietrich wormsi kamarás és Fülöp altenbambergi rau-gróf közti viszálya alkalmával az ellenfelek fogságába esett, VII. Kelemen Adolf érseket bizta meg a speyeri püspökség adminisztrálásával, 1379. szeptember 19-én.⁵⁾ Midőn később Adolfot a birodalom elismerte mainzi érseknek, testvére János, ki csak 6000 forint befizetése mellett szabadulhatott ki fogságából, kénytelen volt a VI. Orbán által kinevezett Wiesbadeni Miklósnak engedni át a helyet.⁶⁾ Látjuk ebből, hogy a speyeri püspökség betöltése körül mindkét obediencia érvényesíteni törekedett befolyását. Hogy a római győzött, az a németországi viszonyból könnyen megérthető.

Forduljunk most a németországi egyházi választó-fejedelemségek harmadikához, a kölni érsekséghez, melynek területéhez a lüttichi, minden, münsteri, osnabrücki és utrecht püspökségek tartoztak.

V.

A kölni érseki széken az egyházzsakadás kitörésekor Saarwerden Frigyes ült. Majdnem az egész egyházzsakadás alatt birta

¹⁾ R. T. A. I. 218. sz.

²⁾ Remling 684.

³⁾ Remling 668.

⁴⁾ Remling 686. Gudenus II. 587.

⁵⁾ Eubel 409.

⁶⁾ Eubel 409.

a kölni érsekséget : 1414. ápril 9-én halt meg. Az egyházszakadás kitörésekor VI. Orbán pártjára állott, ennek érdekében tett fáradozásairól már fentebb volt szó, midőn a birodalom viszonyát az egyházszakadáshoz tárgyaltuk. Láttuk volt már ott, hogy Frigyes mily buzgósággal fogott hozzá a római obedienciának a német birodalomban érvényt szerezni.¹⁾ Érdemei jutalmául VI. Orbán őt az 1385. január 7-én Luceraban tartott konzistoriumában bibornokká nevezte ki, mely méltóságot azonban Frigyes nem fogadta el.²⁾ Frigyes érsekről ilyformán e helyen más mondani valóknak nincsen. A kölni érsekség területén VII. Kelemen többször próbált befolyást gyakorolni, így 1384—85-ben a kölni érsek által Soest városára kimondott egyházi átkot semmisnek jelenti ki.³⁾ Ugyanakkor kinevezi káplánját, Wernsink Detrét ugyanoda scholastikussá.⁴⁾ Érdekesnek tartjuk megjegyezni e helyen, hogy VII. Kelemen két Köln területéről származó bankárral üzleti összeköttetésben állott. Lochem Hermann és János 4000 forintot kölcsönöznek neki, minek fejében leköti nekik a kölni és mainzi egyházmegyéek annatáit.⁵⁾ Magában Kölnben 1382. július 7-én a Szt. Szevérről címzett templom prépostjának, Bernardus de Berne-nek ad fölmentést »super defectu nativitatis.«⁶⁾ Lássuk most a suffragan püspökségeket.

A lüttichi püspökségben 1378-ban Arkel János ült, ki azonban még a schisma kitörése előtt, július 1-én meghalt.⁷⁾ Halála után ötödik napon a káptalan választásra gyűlt össze, és a püspöki székre Rupefortii Persan Eustachot választotta meg, mire a rendes eljárás szerint követség indult Rómába a pápa megerősítését kikérendő.⁸⁾ Rómában ekkor már kitört volt az egyházszakadás. Mint Radulphus de Rivo mondja, a megerősítést kérő

¹⁾ L. fentebb.

²⁾ Theod. de Nyem. I. 44. caput. Hasonlólag a mainzi és trieri érsekek is refusálták ugyanekkor e méltóságot, hogy miért, nem tudjuk.

³⁾ Eubel i. h. 417.

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ U. o.

⁶⁾ U. o. jegyzet.

⁷⁾ Gallia christ. III. col 898. Zantflieti Chronic. ap. Martène et Durand Ampliss. coll. V. 311. Radulphus de Rivo ed. Chapeauville III. 28.

⁸⁾ Radulphus p. 40. Annales S. Jacobi Leodienses MG. SS. XVI. 645. a datumra nézve is.

követek Volen Vilmos és a neumünsteri apát nem fordultak Rómába VI. Orbánhoz, hanem Fondiba mentek, hol az elszakadt bibornokokkal találkozá, ezek őket VII. Kelemenhez utasították, ki Eustachius választását 1378. nov. 8-án megerősítette.¹⁾

Az ellenpápa e ténykedése alkalmat adott VI. Orbánnak, az ő felfogása szerint megüresedett püspöki székről rendelkezni. Ez időben Horn Arnold utrechti püspök Rómában tartózkodott, és mihelyest tudomására jutott, hogy VII. Kelemen Eustachot provideálta, s ily módon a római párt a püspöki széket megürültnek tekinti, azonnal folyamodott a lüttichi püspökségért. VI. Orbán oda is adományozta neki.²⁾ Most aztán kitört a viszály a két püspök között. Eustachius pártján hatalmas férfiak állottak: a brabanti és jülichi hercegek és a kölni érsek.³⁾ Befolyásuknak sikerült Arnold püspököt hosszabb ideig távol tartani püspökségétől, és így úgy látszott, hogy az avignoni párt Lüttichben talajt nyer lába alatt. Csakhogy a lüttichi polgárok e számadást keresztül huzzák. Mert alig hogy a polgárság tudomására jutott, hogy Eustach püspököt VII. Kelemen erősítette meg, követséget küldtek Arnoldhoz, fölhíván őt, hogy jöjjön Lüttichbe, püspökségét elfoglalandó. Deczember 25-én Arnold bevonult Lüttichbe, hol testvérét Lajost mint püspöki helynököt installálta, s aztán visszatért Utrechtbe.⁴⁾ Hanem a két püspök közti küzdelem nem szűnt meg. Nyílt küzdelemre nem került a sor, ettől a brabanti herczeg óvakodott, a lüttichiek pedig maguk részéről nem erőltették a dolgot. Az ügy hosszabb ideig elhúzódott, míg végre az 1379-iki frankfurti birodalmi gyűlés ebben is döntést hozott. Mint tudjuk, e gyűlés alkalmával Frigyes kölni érsek véglegesen VI. Orbán pártjára lépett. Ezáltal az Eustachius-párt elvesztette egyik legfőbb támaszát, mire a brabanti herczeg fegyverszünetet kötött Arnold püspökkel, mit nemsokára a végleges béke követett. A káptalan még egy ideig ellenséges indulattal viselkedett Arnold iránt, de a pápa és különösen Venczel király intései⁵⁾ végre rá birták, hogy Eustachiusat elejtve, Arnoldot ismerte el püspökének. 1379. szeptember 1-én Arnold elnyerte Venczeltől a regáliákat

¹⁾ Eubel 419. old.

²⁾ Radulphus p. 40.

³⁾ Fecker 43.

⁴⁾ Zantfliet 315.

⁵⁾ L. Venczel 1379. szept. 1-én kelt levelét Lünig Reichsarchiv. XVII. 519.

s október 24-én ünnepélyesen bevonult Lüttichbe.¹⁾ November 9-én kelt oklevelével az Orbán-féle szövetséghez csatlakozott s 1380-ban Aachenban személyesen nyerte el a királytól a regaliákat.²⁾ Csalódás érte annyiban, hogy a lüttichi püspökség mellett az utrechtit nem tarthatta meg, 1379. június 9-én elbucszott káptalanjától. A lüttichi püspökséget 1389. márczius 8-án bekövetkezett haláláig bírta.³⁾

Halála után a káptalan márczius 26-án egyhangulag Dietrich von der Mark-ot választotta a püspöki székre.⁴⁾ Vele szemben a többi pályázók közül Lecka Vilmos archidiakon és Bajor János, Albert herczeg fia váltak ki.⁵⁾ Dietrichchel szemben persze hiába való volt minden más jelölés. A káptalan követséget küldött Rómába a megerősítést kikérendő, mit július 25-én meg is nyertek.⁶⁾ Ekkor azonban Dietrich leköszönt a püspökségről, hogy mi okból, nem tudjuk. Ő maga azt adja okul, hogy nem érezte magát földadata teljesítésére elég erősnek és méltónak.⁷⁾ A püspökséget csak IX. Bonifác alatt tölthették be. Különben a lüttichi egyház területén VII. Kelemen nem egyszer próbálta meg befolyását érvényesíteni. Így 1382-ben látjuk, hogy az ágostoni St. Gilles en Publémont apátságnak apátjává okt. 13. Henrik de Gonaule-t nevezi ki, de eredmény nélkül.⁸⁾ Nem kevésbé eredménytelen volt, mint látszik VII. Kelemen egy másik provisiója a Löwen melletti Vlierbeci benzés apátságra, melynek élére szeptember 19-én a rheimsi egyházmegyéből származó János de »Eschersonno«-t nevezte ki.⁹⁾ Látjuk, hogy minden igyekezet daczára a lüttichi egyházmegyében az avignoni befolyás nem tudott szilárd talajra akadni.

A minden püspökség élén 1378-ban Berg Wedekind püspököt találjuk, ki a püspöki széken 1383. augusztus 3-án bekövet-

¹⁾ Radulphus p. 40.

²⁾ R. T. A. I. 195, 148. sz. Eschbach, 43. oldal.

³⁾ Radulphus p. 66. Zantfliet 335. oldal.

⁴⁾ Placentii Catalogus 361. Henaux Histoire de Liège p. 357. erről mit sem tud.

⁵⁾ Zantfliet 36. Gallia chr. III. 900.

⁶⁾ Magnum chron. Belgicum 333. oldal.

⁷⁾ U. o. Placentii I. i.

⁸⁾ Eubel 419. oldal.

⁹⁾ U. ott. A Kelemen által megfosztott egyháziak közül többet felsorolt Valois I. h. 127. jegyzet.

kezett haláláig ült.¹⁾ Halála után testvére Berg Ottó nyerte el a püspöki széket. Valjon káptalani választás, vagy tisztán csak pápai kinevezés által nyerte el a püspökséget, azt adatok hiányában meg nem határozhatjuk. Lerbeck szerint a püspökség 23 hétig állt üresen, s hozzá teszi, hogy 1384. február 27-én VI. Orbán Ottónak a püspökségről provideált.²⁾ E szerint 1384. január havában káptalani választásnak kellett volna történnie. Ezt megerősíteni látszik Erdmann Erdwin munkája,³⁾ ki világosan mondja, hogy VI. Orbán Ottó választását megerősítette. Ujabban Kummer általunk már idézett munkájában Lerbeck adatait tartja helyesnek, hozzátéve, hogy a XXIII. hét alighanem íráshiba XXVIII. helyett, ez esetben tehát a választás elesnék.⁴⁾ Megvallom, magam részéről egyáltalán nem látok Kummer érvelésében elegendő okot arra nézve, miért kelljen a hetek számában íráshibát találni. Inkább azon nézet felé hajlok, hogy ez esetben a káptalan részéről választás eszközöltetett és a pápa a választást megerősítette, a mi lehetséges, a nélkül, hogy az ember Erdmann adatát venné igénybe. Ottó püspök 1397. december 22-én leköszönt, s már 1398. január 1-én meg is halt.

Münsterben VI. Orbán befolyása érvényesült. A schisma kitörésekor a püspöki széken Wevelinghoven Florenz ült, akit VI. Orbán 1378. végén⁵⁾ helyezett át Münsterből Utrechtbe. Helyette még úgy látszik ugyanazon évben Venczel udvari káplánját, Pothensteini Pothot nevezte ki Orbán.⁶⁾ Venczel Potho érdekében 1379. január 1-én irt Steinfurthi Balduinhoz, kérve őt, gondoskodjék arról, hogy Potho követői, kik addig is, míg ez személyesen nem jelenik meg a püspökségben, a kormányt vinni fogják, kedvező fogadtatásra találjanak Münsterben.⁷⁾ A királyi parancs nem volt eredménytelen, Pothensteini Wanko és társai minden nehézség nélkül elfoglalhatták a münsteri püspökség

¹⁾ Zantfliet 109. Szeptember 28. Chron. eps. Mindens. apud Pistorius Magn. chron. 732. Lerbeck Leibnitznél SS. rer. Brunsvic. II. 97.

²⁾ U. o.

³⁾ Meibomnál SS. rerum German. II. 237. oldal.

⁴⁾ Kummer 31. oldal.

⁵⁾ L. e. datumra nézve Loegel 71. jegyzet 2.

⁶⁾ Ficker's Münst. Gesch. Quellen I. 71. 140. Erdmann 236. Gobelinus Persona 292.

⁷⁾ Niesert. U. B. V. 236.

kormányzóságát, melyet Potho maga 1379-ben vett át, miután ápril 30-án Prágában Venczeltől az investitúrát elnyerte.¹⁾ Alkalmasint Rómában járt Potho a megerősítés elnyeréseért, a mire mutat Venczel idézett levelének azon kifejezése: «recedens ad nostre presentiam majestatis». ²⁾ Igaz ugyan, hogy Potho már ápril 9-én állítja ki első oklevelét mint münsteri püspök, csakhogy ebből, mint Loegel szintén igen helyesen megjegyzi, ³⁾ még korántsem következik, hogy Potho Münsterben volt. Loegel valószínűnek tartja, hogy Potho Rómában járt, hol a megerősítéssel egyidejűleg püspökké is fölszenteltetett.⁴⁾

Potho minekutána Venczeltől az investitúrát elnyerte, utnak indult Münster felé, hova szerencsésen eljutott, miután előbb még Hamm mellett megtámadtatván, fogságba esett, melyből a münsteriek szabadították ki.⁵⁾ Csakhamar azonban beállt Potho ellen a reakció.

Kitűnt ugyanis, hogy Potho, ki a cseh nyelven kívül más nem beszélt, a püspökség ügyeinek vezetésére teljesen képtelen. Úgy a belső, mint a külső ellenségek ellenében a rendet fönttartani teljesen képtelen volt. Nem csoda, hogyha ily módon a polgárság és a káptalan csakhamar fölülkerekedett püspökén, és nyílt megvetéssel nézte őt le. Nemsokára annyira ment a dolog, hogy a püspökség kormányzását Heidenreich Wulf prépostra ruházták át, ki már Potho előtt is vezette az egyház ügyeit.⁶⁾

Heidenreich Wulf ügyesen fölhasználta a püspök ellen nyilatkozó ellenszenvet. Legelőször is VII. Kelemenhez fordult Avignonba, kinevezését kérve a münsteri püspöki székre. VII. Kelemen erre készséggel rá állott, 1380. február 20-án kelt bul-lájával Heidenreicht münsteri püspökké nevezte ki, letéve Flo-rentiust, ki az apostoli szék engedélye nélkül a volt barri érsek leveleinek előmutatásával az utrechti püspökséget foglalta el.⁷⁾ Együttal megkezdte Heidenreich titokban a münsteri káptalan beleegyezésével az alkudozásokat a kölniekkel, melyek célja

¹⁾ Niesert II. 29.

²⁾ Niesert II. 29.

³⁾ 72. oldal 3. jegyzet.

⁴⁾ Innen van szerinte az, hogy Potho mint episcopus fordul elő az oklevélben.

⁵⁾ Münst. Gesch. Qu. I. 72. 140.

⁶⁾ Schaten, Ann. Paderb. Bd. II, p. 294.

⁷⁾ Eubel 421. oldal.

volt a szövetséget, mely Münster és Köln között már régebbi időkben fönállott, megújítani. Erre czéloz Heidenreich 1381. január 28-iki oklevele, melyben Heidenreich megújítva a káptalan beleegyezésével a szövetséget Münster és Köln között, megígéri, hogy Frigyes kölni érsekkel élete végéig barátságos viszonyban fog élni, ha őt VI. Orbán pápa a münsteri püspöki székre kinevezendi.¹⁾ Alig egy hónappal rá, február 14-én létrejött Bechumban a végleges szövetség, melynek értelmében Frigyes kölni érsek kötelezi magát, hogy a münsteri püspökség zavaros ügyeiben rendet teremtsen, VI. Orbán pápánál kieszközölni, miszerint azon esetre, ha a püspöki szék megürülend, az Heidenreich Wulffal töltsék be. Ezzel szemben Heidenreich kötelezi magát, hogy élete végéig Frigyeszel jó barátságban fog élni, őt mindennemű ellensége ellen segíyezni fogja, valamint, hogy nem fog oly, újabb szövetségeket kötni, melyek a kölni érsekséget károsan érintenék.²⁾ Együttal kötelezi magát Heidenreich e szövetséget, ha a püspökséget elnyerte, megújítani. Egyébiránt kimondatott, hogy e szövetség Frigyes és Heidenreich között a Münster és a Mark közt kötött régibb keletű egyezményt egyáltalán nem érinti.³⁾ Látni való ebből, hogy Heidenreich nem sokáig maradt meg VII. Kelemen pártján. Úgy látszik még az 1380. év folyamán lépett át VI. Orbán pártjára, valószínűleg akkor, midőn Frigyes kölni érsekkel, VI. Orbán ez enrageált hívével kezdett tárgyalásokat.

Ettől kezdve a viszony Potho és a káptalan közt mindinkább tarthatatlan lett. Maga Potho végre megunt a sok küzdelmet és sekaturát és elhatározta, hogy leköszön a püspöki székről. Szándékát végre is hajotta, s ezzel egyúttal a szövetségesek szándékán merész keresztvonást tett. 1381. október 21-én szövetségre lépett Vilmos bergi herczeggel, olyformán, hogy hajlandónak nyilatkozott püspökségét azonnal VI. Orbán kezeibe resignálni azon kéréssel, hogy adományozza azt Vilmos herczeg fiának, Ruprechtnek. Egyúttal megígérte Potho, hogy Ruprecht birtokába bocsátja a püspökség összes birtokait: várait, városait stb.

¹⁾ L. az oklevél szövegét Loegel p. 74. a jegyzetben.

²⁾ Lacomblet U. B. III. 856. sz.

³⁾ Ugyanott. Érdekes, hogy ez esetben a püspökség betöltését a szerződéslevél is nem választás (a hogy Ficker. I. 145. jegyzet) hanem provisió útján sürgeti. Loegel 75. oldal.

ezzel szemben magának évi 400 forintnyi járadékot, maga és kísérete részére pedig 1000 forint erejéig szabad ellátást biztosít. Ezen 1400 forintnyi összeg a püspökség terhére esik, s addig fizetendő, míg Potho egy újabb püspökséget nem nyer.¹⁾

Ez egyezés a szövetségeseket, Frigyet és Heidenreicht a legkellemetlenebbül érintette. Volt is reá okuk. Mert ha Ruprecht csakugyan elnyeri a püspökséget a pápától, akkor egyrészt a káptalan oppositójának, az újonnan kinevezett püspök ellen semmi jogos alapja nincsen. Másrészt pedig biztosra lehetett venni, hogy Venczel király, ha nem volt része már ez egyezésben,²⁾ Ruprecht jelöltségét a legmelegebben fogja támogatni. Ha pedig Ruprecht a pápától elnyeri a püspökséget, akkor a bergi ravensbergi családi javakhoz a münsteri javadalmak is hozzájárulván, Frigyes kölni érsek ellenségei tekintélyes támaszt nyertek volna.³⁾ Ennek megakadályozása volt most tehát a szövetségesek részéről az első és legfontosabb teendő. Ezért, alig hogy az október 29-i egyezés a szövetségeseknek tudomására jutott, azonnal követeket küldöttek Rómába, hogy a pápánál Heidenreich részére a püspökséget kieszközöljék. A szövetségesekhez csatlakozott e kérdésben Engelbert marki gróf és a münsteri püspökséggel szomszédos nemesek közül néhányan.⁴⁾ Azonban Rómában a várt eredménye e lépésnek nem volt meg. Venczel befolyása Ruprecht érdekében nem tévesztette el hatását a pápára, ki a király akaratának nem szegülhetett ellen. Másrészt persze a kölni érsekkel szemben sem ronthatta el a dolgot Heidenreich mellőzésével. E kettős dilemmát ügyesen oldta meg a pápa. Venczel kéréséhez képest Pothot a Braunschweigi Menyhért 1382-ben bekövetkezett halála folytán megürült schwerini püspökségre helyezte át,⁵⁾ resignatióját pedig, úgy a hogy az benyújtatott, formahiba miatt hatályon kívül helyezte. Frigyes érsekre való tekintetből pedig a münsteri püspökségre Heidenreicht nevezte ki.⁶⁾ Kinevezésének idejét nem tudjuk — a provisionalis bulla datum nélküli — de a kinevezés alighanem 1382. márczius 30.

¹⁾ Az oklevél Lacombletnél III. 563. szám.

²⁾ Kummer 38. oldal.

³⁾ Loegel 75—76.

⁴⁾ Loegel 76.

⁵⁾ Detmar krónikája ed. Grautoff I. 320.

⁶⁾ Niesert Münt. Urk. Samml. VII. 160. oldal.

előtt kelt, mert a nevezett napon Heidenreich már mint választott püspök ad ki egy oklevelet. November 9-én Heidenreich elfoglalta a püspökséget, Engelbert és Dietrich marki grófok jelenlétében, ugyanakkor tette le az esküt is.¹⁾

Osnabrückben Horn Detre ült a püspöki széken, ki azt már 1376. szeptember 14-én nyerte volt el.²⁾ A püspöki széken egész 1402. január 20-án bekövetkezett haláláig ült,³⁾ utódja IX. Bonifácztól nyerte el a megerősítést. Maga Horn VI. Orbán pártján állott.

Nem ily simán folyt le a püspökség betöltése Utrechtben. Láttuk föntebb, hogy az utrechti püspökséget a schisma kitörésekor Horn Arnold birta, ki az 1378-ban megürült lüttichi püspökségre pályázott és azt el is nyerte. Említettük föntebb, hogy hosszas küzdelem után juthatott csak püspökségének birtokába, s hogy kényszerítve volt az utrechti püspökséget birtokából kibocsátani. 1378. végén Wevelinghoven Florenz münsteri püspök az utrechti helyezettett át, de tényleg csak 1379. november 7-én vehette birtokába,⁴⁾ ép Arnoldnak imént érintett magatartása miatt, ki csak 1379. június 9-én hagyta el Utrechtet.⁵⁾ Csakhogy most váratlanul ellenfele támadt Reinaldus de Vianenban, kit 1379. november 28-án VII. Kelemen az utrechti püspökségre nevezett ki, megfosztván attól Horn Arnoldot, mint a ki apostoli engedély nélkül a lüttichi püspökségre pályázott.⁶⁾ Támogatták őt törekvésében utrechti rokonai, de minden nagyobb eredmény nélkül.⁷⁾ 1380 folyamán Reinaldus és követői alávetették magukat VI. Orbán obedienciájának és elismerték Florenz püspököt, ki 1393. április 4-én halt meg.⁸⁾ VII. Kelemen befolyását az utrechti egyházmegyében is törekedett elismertetni, de minden nagyobb eredmény nélkül. 1384-ben parancsot ad a cambrayi püspököknek, hogy az Utrecht mellett fekvő Ostbroec benediktinus

¹⁾ Niesert 163. oldal.

²⁾ Erdmann Meibomnál II. 234. L. Loegel 66. jegyzet 3. ki azt vitatja, hogy Horn nem választás útján nyerte el a püspökséget.

³⁾ Erdmann 240. Loegel.

⁴⁾ Magnum chron. Belg. 324. oldal. Batavia sacra II. 389. Mieris: Groot charterboek der Graaven. etc. III. 353.

⁵⁾ Appendix Suffridi Petri etc. 146.

⁶⁾ Eubel 419. oldal.

⁷⁾ M. chr. Belg. 349. oldal.

⁸⁾ Magnum chron. Belg. 353. oldal.

apátság apátját Herrmannt, mint VI. Orbán párthívét fossza meg e méltóságától és nevezze ki helyébe Raynerius ottani szerzetest.¹⁾ Nincsenek adataink, de valószínű, hogy VII. Kelemen itt sem élt el semmit.

Ezzel a három egyházi választó-fejedelemség területével elkészültünk.

Vegyük elő most a többi németországi püspökségeket, jobban mondva azokat, melyekről tudomásunk van, hogy milyen állást foglaltak el az egyházszakadásban.

A baseli püspökséget a schisma kitörésekor Viennei János birta. A schisma kitörésekor, legkésőbb 1380-ban az avignoni obedienciához csatlakozott, valószínűleg akkor, midőn Aigrefeuille Vilmos bibornok VII. Kelemen követé, a rajnamelléki városokat bejárta. Hogy a püspököt az avignoni obedienciához való csatlakozásra valószínűleg Lipót osztrák herceg befolyása birta, kétségtelen. Mert 1378. szeptember 11-én a fondii választás előtt még VI. Orbán pontificatusa szerint datálja oklevelét.²⁾ 1380. februáriusban már nyomát találjuk annak, hogy János püspök VII. Kelemen pártján áll. Február 14-én ugyanis VII. Kelemen pápa egy bullát intéz a baseli püspökhöz, melyben tudomására hozza, hogy Lipót osztrák herceg laikus alattvalói nem vonhatják ki magukat a világi törvényszék ítélete alól azzal, hogy keresztes hadjáratra kötelező fogadalmat adnak okul.³⁾ Igaz ugyan, hogy ebből még teljes biztonsággal nem vonhatunk következtetést János püspök pártállására. De már 1381-ben világosan látjuk, hogy VII. Kelemen pártján áll. November 29-én megerősíti a magdeni püspökségnek az olabergi ciszterciata apácza kolostorba történt inkorporációját, mit még Aigrefeuille Vilmos végzett annak idején. E ténykedése mutatja, hogy ekkor már az avignoni párthoz csatlakozott volt,⁴⁾ mely körülmény egyébiránt a káptalannak sem lehetett ellenére, mert nem találunk nyomára annak, hogy a káptalan és a püspök között egyházi kérdésekben ellenségeskedés lett volna, ellenkezőleg nem egy alkalommal találjuk annak nyomát, hogy a káptalan a püspök

¹⁾ Eubel 430.

²⁾ Trouillat : II. 393.

³⁾ Lichnowsky IV. 1494. Hasonló bullák mentek a strassburgi, churi és konstanzi püspökhöz. L. a Strassburghoz intézettet Kurz I. 295.

⁴⁾ Trouillat IV. 408.

intézkedéseihez hozzájárul, azokat magáévá teszi. Ellenben már VI. Orbán pontifikátusa alatt a püspök és a káptalan között több ízben heves összeütközés volt, melyre a püspök pénzügyi műveletei adtak okot. De az egyházi kérdésben a püspök és a káptalan között véleményeltérés nem mutatkozott. A más oldalról jövő veszély, t. i. egy ellenpüspök fölállítása VI. Orbán részéről, Jánost alig érintette. VI. Orbán ugyan 1381-ben Erenfelsi Wolfhard személyében egy ellenjelöltet állított föl, kit Venczel király pártfogásába is vett, de nem sok eredménnyel. Wolfhard, kiről Venczel 1381. december 27-iki levelében¹⁾ mint baseli püspökről emlékezik meg, az egész osztrák befolyás alatt állt baseli egyházmegyében szilárd talajt nem nyerhetett lábai alatt. Tényleg sehol sem találkozunk általa kiállított oklevéllel, sőt más tekintetben is csak egy helyen találunk említést püspökségéről, a midőn vikarius is megnevezetik. Ez Venczel királynak imént idézett levele, melyben a király Basel városának elismerését fejezi ki, hogy Wandisleibin Gergelyt, Erenfelsi baseli püspök in spiritualibus helytartóját kiszabadította Frigyes strassburgi érsek fogságából.²⁾ Wandisleibin ekkor Venczel megbízásából, mint annak követte járt Strassburgban, hol a püspök őt minden jog és szokás ellenére elfogta. E körülmény újabb bizonyossággal szolgálhat arra, hogy Wolfhard Venczel segélye daczára sem birt magának elismerést kivívni, ámbár mint alább látni fogjuk, Erenfels még a következő években is tartotta magát, sőt Venczel újból elismerte őt, mint Basel püspökét. Viennei János 1382. október 7-én meghalt. Utána a káptalan kettős választást ejtett meg, a mennyiben a többség Ramsteini Imert, a kisebbség pedig Schaler Wernert emelte a püspöki székre. Mindkettő VII. Kelemen pártjáról való volt és így bajosan magyarázható meg, hogy mi birta rá a káptalant, hogy két ugyanazon párthoz tartozó jelöltet állítson egymással szembe. Egyházi tekintet itt nem jöhet számításba. Viszont bajosan hihető el az, mit Haupt állít,³⁾ hogy t. i. politikai szempontok folytak be a választásba és hogy Schaler az osztrák herczeg pártján, Imer pedig a vele ellenséges párton álló kanonokok jelöltje volt. E magyarázat egy kissé erőszakolt, mert ez esetben inkább

¹⁾ Strassburgi levéltárban; idézve R. T. A. I. 412. jegyzet.

²⁾ R. T. A. I. 412. j.

³⁾ I. h. 43. oldal.

választottak volna a római párton állót püspököknek, mintsem olyat, ki szintén az avignoni párthoz tartozott. Ha ugyanis elfogadjuk azon véleményét Hauptnak, hogy Imer a Lipót herczeggel ellenséges lábon — mint láttuk a többséget tévő — pártnak jelöltje volt, akkor ép e körülményből logikailag az következett volna, hogy e párt oly embert emel a püspöki székre, ki a római párthoz tartozik. Mert ha el is ismerjük, hogy a kanonokok többsége Lipót herczeggel szemben ellenséges állást foglalt el, a mint ezt tagadni nem is lehet, egyáltalában érthetetlen, hogy miért választ a többség egy oly jelöltet, ki ép úgy az avignoni párton áll, mint a kisebbség jelöltje, és maga Lipót herczeg, ki e kettős választás folytán azon kényszerhelyzetbe jő, hogy két ugyanazon párton lévő jelölt között kell választania, kik mindketten ugyanazon pápát ismerik el fejüknek, mint ő. Nem forgott-e észszerűleg ez esetben azon veszélyben az osztrák herczeg, hogy bármelyiket választja is, ebből szakadás jöhet létre közte és Avignon közt. Logikailag véve Lipótra nézve csak egy eljárás lett volna követendő, hogy t. i. egyiket sem ismeri el a két jelölt közül, hanem egy harmadik egyént jelöl ő maga a püspöki székre.

Azon körülmény, hogy mindkét párt, mint a források említik, ugyanazon pártbelit emelt a püspöki székre, azon gyanut kelti föl bennünk, hogy voltaképen Imer már választásakor, vagy legalább mindjárt választása után, már VI. Orbán pártján állott. Igaz ugyan, hogy ő a választáskor még Kelemen pártján állott, s mint ilyen egyházi átok alatt volt, de ha tekintjük azt, mit fontosabb elöadunk, hogy t. i. ő a Lipóttal ellenséges párt jelöltje volt, nem lehetetlen, hogy ő már akkor vagy Orbán pártján állott, vagy pedig már lépéseket tett arra nézve, hogy az egyházi átok alól fölöldva, VI. Orbán pártján befogadtassék. Persze e körülmény föltételezi azt, hogy az őt megválasztó párt szintén már nem VII. Kelemen, hanem VI. Orbánhoz hajolt legyen, mely körülményt Lindner állítja, Haupt azonban tagadja, támaszkodva azon körülményre, hogy midőn Viennei János VII. Kelemen pártjára állott, a káptalan nem emelt ez ellen kifogást. Ámde ez elvégre nem elég nyomós ok, mert föltéve azt, hogy a káptalan 1380-ban csakugyan VII. Kelemen-párti volt, korántsem következtethető minden kétséget kizárólag, hogy 1382-ben is az volt, s hogy e két év alatt a káptalanban VI. Orbán pártja nem talált hívőkre. Elvégre e kérdés positiv adatok hiányában véglegesen

most el nem dönthető, mi azon véleményben vagyunk, hogy az 1382. kettős választás a káptalan keblében, az obedientia körül fölmerült vélemény külömbiségre vezethető vissza.

Schaler mindjárt megválasztása után Lipót herczeghez fordult, ki neki a megerősítést VII. Kelemen részéről kieszközölte. Ezzel szemben Imer látva, hogy másképp igényeit a baseli püspökségre nem érvényesítheti, VI. Orbán pártjára lépett át, ki vele csakhamar kibékült. Saját jelöltjét Wolfhartdot elejtve, Imer választását megerősíté s felhatalmazá a pairis-i apátot, hogy az Imeren nyugvó egyházi átkot oldja föl.¹⁾

Basel városa eddig neutrális állást foglalt el a két jelölt között. Úgy látszik beakarta várni, míg a két praetendens között a viszály végleg nincs tisztázva, noha már 1378-ban pl. a baseli Szt. Leonádról cz. kolostor prépostjához VI. Orbán rendeletet intéz a Himmelfortei kolostor ügyében.²⁾ Osztrák részről a befolyás a városra azonban még rövid idővel a végleges elhatározás előtt elég erős volt. Kitünik ez abból, hogy 1383. april 6-án Lipót osztrák herczeg fölveszi Basel városát azon, a belbéke biztosítására célzó szövetségbe, mely márczius 11-én Nürnbergben kötöttet. Azonban csakhamar reá a város felszabadította magát az osztrák-avignoni befolyás alól. Úgy látszik, hogy az 1382. végén a két püspök közt kitört háboru, mely Basel városát is közelebből érinté, előkészíté a talajt Baselben a római obedientianak. 1383. junius 18-án Imer kiállítja Basel részére a védelevelet, minek fejében a város föltétlen hűséget és segélyt ígér neki.³⁾ Ugyanez évben VI. Orbán föloldja a Baselen nyugvó átkot,⁴⁾ és Imer püspököt melegen Venczel király pártfogásába ajánlja. Ez ajánlás folyamánya gyanánt tekinthetők azon levelek, melyeket Venczel király 1383. október 19-én Lipóthoz és másokhoz intézett. Levelében kijelenti, hogy Imer püspököt VI. Orbán kérére pártfogásába vette, s fölkéri a herceget, hogy hasonlóképp cselekedjék.⁵⁾ Ugyanaznap Finstingen Ulrich elsassi tartományfőnökhöz és 15 elsassi és svájci városhoz hasonló tartalmu leveleket intézett, melegen ajánlva nekik Imert.⁶⁾ Ugyanaznap Ven-

¹⁾ Trouillat IV. 784. V. ö. Baselre nézve még Wurstisen Chron. Basil.

²⁾ Junius 4-én ZGOR. 364. XXVI.

³⁾ Trouillat IV. 775.

⁴⁾ U. o. 779. 838.

⁵⁾ R. T. A. I. 227. sz.

⁶⁾ R. T. A. I. 228/229. szám.

czel Imer kérésére megadja neki in absentia a regáliákat egy évre azon föltétellel, hogy ez idő lefolyása után a regáliákat személyesen átveszi, a mi 1384. deczember 16-án meg is történt.¹⁾ Annál feltűnőbb, hogy Venczel 1384. január 17-én Basel városához intézett levelében újból Erenfelsi Wolfhard mellett foglal állást és visszavonja minden eddigi, Imer püspök érdekében kiadott levelét.²⁾ Hogy mi birta Venczelt ezen elhatározásra, annak kielégítő magyarázatát nem vagyunk képesek megadni. Vischer³⁾ azt mondja, hogy e változása Venczel politikájának azon barátságos viszonyra vezethető vissza, melyben ekkortájban a király Lipót osztrák herczeggel állott. Másrészt azt állítják,⁴⁾ hogy Venczel álláspontjának ezen hirteleni megváltoztatásával Imerre nyomást akart gyakorolni, hogy tőle pénzt csikarjon ki. Bármint áll a dolog, tény az, hogy Wolfhard még a következő évben sem adta föl igényeit a baseli püspökségre, míg végre 1385-ben Imer és Wolfhard között egyezés jött létre, melynek értelmében Wolfhard bizonyos összeg pénzért és egy egyházi javadalomért a baseli püspökségre formált igényeiről végleg lemondott.⁵⁾

Basel városát VI. Orbán 1383-ban föloldja a rajta nyugvó egyházi átok alól.⁶⁾ Ennek megfelelőleg a következő évben a városi tanács az ellenpüspök követői közül többeket kiutasít a városból, így Erenfelsi Hartmann és Heinmannt és még másokat.⁷⁾ Ugyanakkor a harc a két püspök között újult erővel tört ki. 1384. június 1-én Basel városa és Imer püspök belépnek a sváb szövetségbe.⁸⁾ Ez a körülmény a háboru megújulását okozta a két püspök között. A költségek fedezésére Werner 1384. márczius 21-én a baseli káptalan által neki elzálogosított Isteini várat 3000 arany forintért elzálogosítja Lipót herczegnek.⁹⁾ Imer püspök és Baselnak belépése a sváb szövetségbe azonban jeladás volt Lipót herczegre nézve, hogy maga részéről is megkezdje az ellensé-

¹⁾ R. T. A. I. 411. oldal, jegyzet.

²⁾ Venczel ezen levele R. T. A. I. 412.

³⁾ Forschungen II. 37. 151. 221. reg.

⁴⁾ R. T. A. I. 407. oldal, jegyzet.

⁵⁾ Trouillat IV. 785.

⁶⁾ Trouillat IV. 779. 838.

⁷⁾ Ochs II. 277.

⁸⁾ Vischer Forschungen III. 149. l. 211. 212. sz. reg.

⁹⁾ Lichnowsky IV. Reg. 1850. Ezen zálogra Werner még több ízben vett föl pénzt a herczegtől. L. u. o. 1852. és 1855. számokat.

geskedést Imer ellen, Werner érdekében. Nem hiányzott ugyan több rendbeli kísérlet egyezkedésre, de ezek eredményre nem vezettek.¹⁾ Ez egyezkedési kísérletek július 7-én (1385.) azt eredményezték, hogy Imer és Schaler között — osztrák közvetítés mellett — szerződés jött létre, melyben Schaler késznek nyilatkozik püspöki jogainak gyakorlatáról az osztrák területeken lemondani, ha Imer is hasonlóképp cselekszik.²⁾ E szerződés értelmében nevezett területen a jövedelmek Imert illették volna. Ezzel szemben látjuk, hogy Lipót Schalert nem ejtette el végkép, mert 1386. májusában az osztrák herczeg meghatalmazottjai és a sváb szövetség képviselői közt folytatott tanácskozásokról szóló jegyzőkönyvben Schaler még mindig mint baseli püspök szerepel. Sőt még június 2-án, tehát egy hóval Lipót halála előtt, Imert Lipót még nem ismeri el. A nevezett napon a neunburgi johanniták részére megerősíti Imer adományait a Breisgauban s ez okmányban Imert mellőzve, a baseli káptalant nevezi meg mint hűbérbeadót.³⁾ Sőt annyira kiélesedtek a dolgok, hogy 1385. év őszén elkerülhetlennek látszott a nyílt harcz a két fél között. Maga Venczel is beleszólt e kérdésbe, és pedig a sváb szövetség küzdelmének ügyét az osztrák herczeggel mintegy birodalmi érdekü ügygyé tette. Erre mutat 1385. szeptember 1-én a sváb szövetséghez intézett levele, melyben köszönetet mond nekik buzgalmukért, melyet eddig VII. Kelemen ellenében a német birodalom e táji részeiben, főleg a konstanci egyházmegyében kifejtettek. Együttal fölkéri őket, hogy VI. Orbán ellenesei ellen, bárkik legyenek is azok, teljes erővel küzdjenek, hozzá téve, hogy ez birodalmi ügynek tekintendő, s a fölvett küzdelem a birodalom zászlója alatt intéztessék el.⁴⁾ A nyílt harcz a két fél között ekkor ugyan, hála a különféle alkudozásoknak, abban maradt, az ellenségeskedések pedig elhúzódtak 1386. nyaráig, a mikor a július 4-én vívott sempachi ütközettel — melyben Lipót herczeg is elesett — ez ügyeknek is más fordulatot adott.

Lipót herczeg halála Kelemen pártjára egész Ausztriában nehéz csapás volt. A herczeg fiai még kiskoruak voltak, midőn atyjuk meghalt, s helyettük — mint gyámjok — Lipót testvére,

¹⁾ Haupt i. h. 46.

²⁾ Vischer i. h. III. 32.

³⁾ ZGOR. XVI. 229. oldal.

⁴⁾ Vischer Forsch. II. 157. 253. szám.

Albert herceg vette át a kormányzást. Albert, ki VI. Orbánnak egyik fő párthive volt, első sorban arra irányozta törekvését, hogy az egyházzsakadás okozta viszályokat az osztrák tartományokban és így első sorban a baseli püspökség körül dúló harczot is megszüntesse.¹⁾ Úgy látszik, közvetlen Lipót halála után tárgyalásokba bocsátkozott Albert VI. Orbánnal, s alkalmasint ezen tárgyalások vezetése volt feladata a langensteini Hembuche Henrich vezetése alatt Rómába küldött osztrák követségnek. A tárgyalások — melyekről bővebben alább fogunk szólni — eredményre vezettek s úgy látszik, ezek eredménye volt Albertnek 1387. október 12-én az osztrák tartományfőkhöz intézett oklevele, melyben nekik meghagyja, hogy Imer püspököknek jogai megvédésében segélyére legyenek. Ugyanezen levelében a baseli egyházmegye papságának is meghagyja, hogy Imer püspököt — különbeni következmények terhe alatt — püspöküknek elismerje.²⁾ Úgy látszik, hogy az ellenpárti papok e levélre nem mertek Kelemen érdekében agitációt kifejteni. Amint látszik, bele nyugodtak az elkerülhetetlenbe, s Imerhez csatlakoztak, ámbár, hogy Werner igényeit a püspökségre nem adta föl, azt még több ízben látjuk. Daczára, hogy párttal nem igen dicsekedett, 1392-ben még mindig baseli püspöknek nevezi magát,³⁾ a mikor már ez pusztá czímnél egyéb tényleg nem volt.

A baseli püspökség birtoka körül folyt harczokat Imer és Werner püspökök között a föntebbiekben adtuk elő. Most arra térünk át, hogy a püspökség területén a két püspök közül melyik gyakorolta a püspöki hatalmat, illetve, — mi különben ebből önkényt következik — mily terjedelemmel birt az avignoni és római obedientia.

A viszonyok Schallerra nézve a baseli püspökség területén általán véve nagyon kedvezőtlenek voltak. Már 1384. vége felé rosszul állott ügye, mert míg Imer ekkor már úgyszólván a püspöki birtokok egész területét birtokába vette, addig Schaler kénytelen volt az osztrák területen fekvő Rheinfeldenben magát megvonni.⁴⁾ Ámbár kétségtelen, hogy Schaler, ki Lipót osztrák hercegben találta legfőbb támaszát, a mig lehetett, tartotta

¹⁾ Bővebben I. az osztrák viszonyokat az Ausztriáról szóló részben.

²⁾ Trouillat IV. 442.

³⁾ Heusler 340.

⁴⁾ Itt kelnek oklevelei 1384. márczius, aprilban. Lichnowsky IV. 1850, 52, 55.

magát, míg végre a sempachi ütközet és Lipótnak halála Schallert megfosztá a leghathatósabb támasztól.

A mi már most inspecie a baseli püspökség területén az egyes obedientia határait illeti, erre nézve általánosságban elfogadhatjuk a Haupt által fölállított azon tételt, hogy az osztrák területen és a püspök alatt álló kolostorok, városok Viennei János példáját követve, az avignoni obedientiához álltak, s nagyrészen csak Imer alatt léptek ismét vissza VI. Orbán pártjára. Az olsbergi ciszterczita apácza kolostor részére 1380. v. 1381-ben Aigrefeuille Vilmos, VII. Kelemen legatusa állit ki oklevelet.¹⁾ 1380-ban a beinwyli benczés kolostor részére VII. Kelemen állit ki oklevelet.²⁾ Masmünsterben VII. Kelemen még 1384-ben gyakorolt befolyást. Nevezett évben a besançoni érseket fölhatalmazza, hogy a Brandis Anna, a masmünsteri kolostor apátnője által kért Zillisheim plébániának inkorporatióját hajtsa végre.³⁾ Hasonlókép VII. Kelemen pártján állott az oelenbergi ágostoni prépostság, melynek részére megerősíti 1392. május 1-én az Alrich prépost halála után megválasztott új prépostot Albert, majd ennek halála után a prépostot Jánost.⁴⁾

A míg ezen kolostorokról nem birunk adatokkal, valjon az egyik vagy másik obedientia részéről mily küzdelmek folytak befolyásuk körül, addig a lützeli ciszterczita kolostor fölött már mindkét párt hosszasabban küzdött. Midőn a kolostor apátja, János meghalt, VI. Orbán 1379. Wattwiller Rudolf apátot nevezte ki. Ugyanakkor VII. Kelemen is betölté az apátságot, melyre a besançoni egyházmegyében fekvő lieu-croisanti apátot, Girardot nevezte ki.⁵⁾ Rudolf ellenében Girard igényeit nem bírta érvényesíteni. Midőn VI. Orbán 1387-ben Rudolfot a murbach-i apátság élére állította,⁶⁾ VII. Kelemen újból érvényesíteni törekedett befolyását és a kolostor apátjává annak egyik szerzetesét, Charlon Henriket nevezte ki, ki azonban szintén hiába törekedett kinevezésének érvényt szerezni. VI. Orbán mellett maradt a pairisi ciszterczita kolostor is. Úgy látszik, hogy e kolostor mindjárt az egyház-

¹⁾ Haupt 53.

²⁾ Arch. f. schw. Gesch. XIII. 250.

³⁾ Haupt 12. sz. melléklet.

⁴⁾ Eubel i. h. p. 414.

⁵⁾ Eubel u. o.

⁶⁾ Bernardinus epitome fastorum Lucell. 194. és Gallia christ. XV. 585.

szakadás kitörése után VI. Orbánhoz állott. Erre mutat Pileus bibornoknak 1380. ápril 23-án kiadott oklevele, melyben mindazoknak, kik bizonyos napokon a pairisi zárdában őrzött ereklyékhez zárandokolnak, egy évi bünbocsánatot engedélyez.¹⁾ 1383-ban a pairisi apát van megbizva VI. Orbán részéről, hogy Imer püspököt a rajt nyugvó egyházi átok alól feloldja.²⁾ Maga VI. Orbán még több izben éreztette kegyét Pairissal, így a türckheimi és katzewangeni plébániákat egyesítette a kolostorral.³⁾ Ugyancsak VI. Orbán mellett foglalt állást a bellelayi premontrei kolostor is.⁴⁾

A mig e kolostorokra nézve csak egyes adatok állanak rendelkezésünkre, bővebb információkkal birunk Biel városa, a murbachi apátságra, továbbá Pruntrut és Kolmar városokra is. Azonfelül apróbb adatokkal rendelkezünk a neunburgi Johannitákra és a baseli püspökség területén élő nagyobb birtokosokra nézve.

Ugy Biel mint Pruntrutra nézve, melyek mindketten más püspökségek területén feküdtek, azon különös eset állott elő, hogy egyházilag is, területi fennhatósággal is más-más úr alá tartoztak. A baseli püspökségnek mindkét város hűbérileg le volt kötelezve. Ez okozta azt, hogy daczára annak, hogy azonnal a schisma kitörésekor egyházi fejeik példáját követve, az avignoni obedienciához csatlakoztak, hűbéruruknak mégis a baseli püspököt voltak kénytelenek elismerni. Az avignoni befolyás, mely a besançoni és lausannei püspök útján az egyházmegyékben érvényesült, lehetetlenné tették, hogy a római obediencia ott tért nyerjen. Látjuk ezt azon körülményekből is, hogy a lausannei, VI. Orbán pártjához tartozó ellenpüspök, landskroni Münch János, Venczel király minden fáradozása daczára sem birta elismertetését keresztül vinni. Viszont úgy Biel, mint Pruntrut hűbéruruknak Schalert nem ismerték el, hanem ebbeli uruknak Imer püspököt vallották, ki 1388. márczius 12-én Biel város szabadalmait kibővítte.⁵⁾ Sőt előáll azon minden tekintetben különös eset, hogy Imer püspök, hogy a püspökség adósságait, melyeket elődjétől

¹⁾ Hauptnál 3. sz. melléklet.

²⁾ Trouillat IV. 774.

³⁾ Haupt 54. jegyzet.

⁴⁾ Saucy Hist. de l'anc. abbaye de Bellelay. 48.

⁵⁾ Trouillat IV. 498. oldal. Bielre nézve 1. Bloesch munkáját.

átvett, s melyek a Lipót osztrák herceg ellen folytatott küzdelmek folytán nagyobbodtak, törleszthesse, kénytelen püspökségének a két területen fekvő birtokaiknak nagy részét elzalogosítani, még pedig az avignoni obedienciához tartozó nagy dynastoknak. Ily elzalogosítások főleg a pruntruti területeken fordultak elő nagyobb számban. Így magát Pruntrutot 1385-ben roche d'ori Pierre de Clynek, kitől úgy látszik nemsokára kiváltotta, de csak azért, hogy következő évben Mümpelgard István grófnak zálogosítsa el.¹⁾ Úgy Cly, mint Mümpelgard gróf a város kiváltságait megerősítették s részére kiváltságokat adományoztak.²⁾ Ugyancsak Imer zálogosította el 1388. Thiébaud burgund-neufchateli grófnak St. Ursanne városát és a hozzá tartozó birtokokat.³⁾ Hogy a római obediencia ez utóbbi helyen nemcsak az Imer püspök által gyakorolt hűbéruri jogok tekintetében, hanem egyházi ügyekben is el volt ismerve, az legjobban kitűnik abból, hogy a St. Ursannei társas káptalan élén álló prépost 1389-ig landkroni Münch János lausannei püspök volt, ki mint említettük, VI. Orbán pártjához tartozott.⁴⁾

Komolyabb küzdelmeket okozott és hosszab ideig tartott a murbachi apátság ügye. A Felső-Elsassban fekvő, de a baseli egyházmegyéhez tartozó apátság élén Störenburgi Stör Vilmost találjuk az egyházszakadás kitörésekor.⁵⁾ Az obediencia kérdésében, mint látszik, 1380. közepéig neutrális állást foglalt el, legalább arra, hogy miként viselkedett az obediencia kérdésével szemben, bizonyítékainak nincsenek. Nevezett évben egyszerre VII. Kelemen pártján találjuk. 1380. június 5-én ugyanis VII. Kelemen Hasenburgi Ulrik Jánoshoz egy levelet intézett, melyben megbizza őt, hogy a murbachi apáton a szentszék által kinevezési díj fejében követelt 800 arany forintnyi összeget hajtsa be.⁶⁾ Hasenburgi Ulrik, ki ép ekkor a felső-elsassi városokkal véres viszályban volt,⁷⁾ nem késett a pápai megbízásnak eleget tenni. Stör Vilmos apát nem tudni, valjon esetleg Hasenburgi

¹⁾ Trouillat IV.

²⁾ U. o.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Trouillat IV. 522. V. 212, 201, ague.

⁵⁾ 1377. január 28-án nevezte ki őt IX. Gergely az apátságra. L. Hauptnál 62. I. melléklet.

⁶⁾ Hauptnál I. 63. melléklet.

⁷⁾ V. ö. erre Mossmann Cartulaire de Mulhouse I. 312.

Ulrik által gyakorolt szelid nyomás következtében, vagy pedig, mert tán már akkor VII. Kelemen pártján állott, a fizetés teljesítésére késznek nyilatkozott s a 333 florenczi ért. forintnyi összeget csakugyan le is fizette. A fizetést Hasenburgi Ulrik 1380. aug. 22-én kelt oklevelében nyugtázza, melyben egyuttal kezeseket állít arra nézve, hogy a szóban forgó összeget az apáton még egyszer behajtani nem fogja.¹⁾ Stör Vilmos most VII. Kelemen érdekében, mint látszik, nem megvetendő agitációt fejtett ki,²⁾ úgy hogy VII. Kelemen indittatva látta magát 1381. február 26-án neki ezért köszönetét nyilvánítani, mely levelében az apát buzgalmát a pápa érdekében égisz magasztalja, sőt a jövőre is hasonló buzgalomra inti, megígérve neki, hogy ennek fejében, a mennyire tőle telik, bőségesen megjutalmazandja.³⁾ Csakhogy VII. Kelemen nem sokáig dicsekedhetett a murbach apátnak iránta tanusított hűségével. VI. Orbán legatusa, Pileus de Prata bibornoknak szintén eszébe jutott a murbach apát, s levelet intéz hozzá, melyben felszólítja őt, hogy az apostoli széknek a kinevezéseért még járó 700 arany forintnyi összeget a Kolmarban lakó Bebelnheimi Bernát lovag kezéhez fizesse le.⁴⁾ 1381. június 19-én pedig utasítja Bebelnheimi Bernátot, hogy a murbach apát által fizetendő 700 arany forintot a saját kiadásai fejében tartsa meg magának.⁵⁾ Bebelnheimi Konrádot ugyanis Venczel király bizta meg, hogy VI. Orbán érdekében kardjával is közreműködjék, a minek Bernát meg is felelt. Így Strassburgban a Kelemen-pártiakat keményen sarokba szorítja, s 1380/81-ben Aigrefeuille Vilmos bibornok kíséretének egy részét elfogta volt.⁶⁾ Hogy az ezen küzdelmekben tett kiadásaiért kárpótoltassék, Pileus az idézett levélben kiutalványozza neki a Vilmos apáton behajtandó 700 arany forintnyi összeget. Pileus bibornok úgy látszik, Venczel királyt szintén megnyerte e kérdésben. A király 1381. október 4. fölhatalmazza Bebelnheimi Bernátot, hogy a 60 márka

¹⁾ E kezesek a két thiersteini gróf Wolraf, Egen freiburgi gróf, eptingeni Petermann Püliant és Flachsländeni Hartmann voltak, Haupt 65. oldal 6. melléklet.

²⁾ Erre mutatnak az 1381. okl. kitételei. Haupt U. o. 7. melléklet.

³⁾ »quantum cum deo poterimus tuis votis liberaliter annuemus.« Hauptnál I. 67. 7. melléklet.

⁴⁾ Gallia chr. XV. 553.

⁵⁾ Haupt I. 67. 9. sz. melléklet, mely egyébbi.

⁶⁾ L. Haupt I. 67. 9. sz. melléklet, V. ö. a 8. sz. mellékletet, mely szerint a bib. bizonyítja, hogy Bernát e tényeért excommunicatio alá nem esik.

ezüstöt, melylyel a murbachi apát a királyi kincstárnak tartozik, attól behajtsa és a király iránt tanusított hű szolgálatai fejében maga részére megtarthassa. Egyuttal pedig utasítja az elsassi királyi tartományi helytartót s annak helyetteseit, hogy Bernátnak segítségére legyenek.¹⁾ Behajtotta-e Bebelnheimi Bernát ez összeget, vagy sem, nem tudjuk. Azonban tekintve jellemét, hogy a mire egyszer jussa volt, azt nem igen volt hajlandó engedni, valószínű, hogy az apát kénytelen volt másodszor is fizetni. Azt sem tudjuk, vajlon Bebelnheimi Bernát az apátra gyakorolt-e nyomást, hogy VI. Orbán pártjára álljon? Valószínűnek tartom ezen föltevést, mert ebből kiindulva, igen könnyen megmagyarázhatjuk magunknak azt, hogy Stör Vilmos apátot egyszerre VI. Orbán pártján találjuk. Mint bevégzett tény áll előttünk átpártolása a római obedienciához, melyről Venczel király 1383. márczius 14-én kelt levelében emlékezik meg, melyben Finstingeni Ulrich elsassi tartományi alfőnöknek meghagyja, hogy Vilmos apátot mint VI. Orbán követőjét, vegye oltalmába.²⁾ E levélből megtudjuk, hogy Vilmos apát ünnepélyes ígéretet tett VI. Orbán pártjára állani, s e tekintetben is a birodalmi fejedelmekkel egyetértőleg eljárni. Ezért Venczel őt a birodalom oltalmában részesítendi, esetleges támadások ellen. Magában véve nagyon meglepő Vilmos apátnak e színváltozása, de a mint későbbi események mutatják, az apát ezen átpártolása a római obedienciához nem volt őszinte. Akár kényszerítettett állását változtatni — mint ezt Haupt állítja — akár pedig belső meggyőződését követte, s később újból megváltoztatta, elég az hozzá, hogy VI. Orbán pártján maradt pár évig. Tény az, hogy nem sokáig maradt meg VI. Orbán pártján, mert 1387-ben ismét VII. Kelemen pártján találjuk őt. Vajlon a sempachi ütközet után pártolt át Avignonhoz, vagy sem, nem tudjuk. Hanem 1387. márczius 31-én Imer baseli püspök kijelenti, hogy a VI. Orbán által neki adott megbízás értelmében, miszerint a VII. Kelemen pártján lévő egyháziakat javadalmaiktól és állásaiktól megfossza, a murbachi apátot, mint schismatikust méltóságától ezennel megfosztja. Egyuttal kijelenti, hogy helyére a lützeli cisztercita kolostor apátját, Wattwiller Rudolfot nevezte ki. Ezzel kapcsolatban meghagyja a kolostor valamennyi hozzá-

¹⁾ Haupt I. 68. 10. számú melléklet.

²⁾ Haupt I. 69. 11. sz. melléklet.

tartozójának, hogy az ujonnan kinevezett apátot különbeni excommunicatio terhe alatt ismerjék el.¹⁾ Imer püspök ezen intézkedése nemsokára pápai megerősítésben részesült. Junius 22-én VI. Orbán pápa Luccában kelt bullájával megerősíté Imernek ezen rendelkezését, támaszkodva azon előbbeni rendeletére (illetve elhatározására) miszerint a murbachi apátság betöltését, annak megürülése esetére, magának reserválja. Megerősíti most a püspök által kinevezett apátot Rudolfot, föltéve, ha az, miről a pápa bővebben informálva nincsen, nevezett állásra képesítve van. Ha pedig Rudolf kellő képességgel nem bír, állítson Imer a benedik-tínusok közül valakit a kolostor élére.²⁾

Rudolf az apátság élén megmaradt. Sajnos, nem birunk tudomással arról, valjon Vilmos, Rudolf elődje, szépszerével bele-nyugodott-e a dolgok illetén lefolyásába vagy sem. Tekintve azon körülményt, hogy VI. Orbán pápa egy későbbi levelében említést tesz azon károkról, melyet a murbachi apát, Rudolf a schismaticusok betörései folytán szenved, nem valószínűtlen, hogy Vilmos több ízben megkísértette jogait az apátságra érvényesíteni: VI. Orbán a murbachi apátságnak okozott károkról 1389. január 16-iki levelében tesz említést. A nevezett napon a pápának két levele kel a baseli Szt. Péter káptalan scholasztikusához. E levelek elsejében meghagyja neki, hogy Jakobus de Francia, a rufachi Szt. Valentinról czimzett káptalan volt rektora, továbbá Peterlingeni Vincze, a kolmari Szt. Péterről czimzett clunii szerzetesek zárdájának apátja ellen,³⁾ indítson vizsgálatot, miután mindkettőről az a hír, hogy az ellenpápa legmakacsabb követői közé tartoznak. Azon esetben pedig, ha e hír valónak bizonyul, nevezetteket, a hasonló esetekre érvényben lévő eljárás alapján, minden tekintet nélkül javadalmaiktól fossa meg.⁴⁾ Az ugyanazon nap kelt második levélben a pápa megbizza nevezett scholasztikust, hogy azon esetre, ha tényleg kitűnik, hogy a rufachi rektor a schismaticusokkal tart, azon kápolnát, melynek jövedelmei a murbachi apát vallomása szerint 60 márka ezüstöt meg nem haladnak, ruházza Rudolf apátra életfogytiglani haszonélvezetre. E rendelkezésének

¹⁾ Haupt I. 70/71. 13. szám.

²⁾ Haupt I. 71. 14. számu melléklet. V. ö. Murbachra nézve Gatrio legujabb munkáját: Die Abtei Murbach im Elsass. I. Bd. 471. 477.

³⁾ L. erre nézve Haupt I. 57/58. jegyzet.

⁴⁾ Haupt V. 72. 15. és 16. szám.

okát a pápa abban adja, hogy a murbachi kolostor jövedelme a háboruszkodások miatt nagyon megcsappant és hogy Rudolf apát a közellévő schismaticusok folytán nagyobb kiadásokba verte magát.¹⁾ Ebből meglehetősen biztonsággal következtethetjük, hogy Rudolf apát és elődje Vilmos között nem egyszer folyt háboruszkodás. Rudolf élete végéig megmaradt VI. Orbán pártján, s mint ilyen Venczel királytól is több kitüntetésben részesült. Utódja Wasselnheim Vilmos, hasonlóképp a római obedienciához csatlakozott.²⁾

A baseli püspökség területén fekvő Kolmar városának ez időben viszálya volt Lipót osztrák herczeggel, mely Haupt véleménye szerint szintén az egyházi kérdésre vezethető vissza.³⁾ Említettük volt ugyanis, hogy Bebelnheimi Bertrand azon portyázások alkalmával, melyeket Venczel király megbízásából a Kelemen-pártiak ellen az Elsassban végzett, Aigrefeuille Vilmos bibornok legatus néhány kíséretjét elfogta. Minthogy Aigrefeuille bibornok ezen kíséreti Lipót osztrák herczeg emberei voltak, a herczeg Kolmar városától, melynek polgárai közé tartozott Bebelnheimi Bernát, elégtételt kért. Hogy csakugyan ez volt az oka, a miért Lipót herczeg elégtételt kért, t. i. némely, a bibornok kíséretéhez tartozó emberének elfogása, az kitűnik Jenzenstein János prágai érseknek 1381. szeptemberben kelt leveléből, melyben a raudnitzai prépostot tudósítja, hogy Lipót osztrák herczeg megtámadta Kolmar városát, miután az a király parancsára az ellenpápa néhány hívét elfogta.⁴⁾ Ezzel szemben Haupt nagyon találóan hozza föl azt, hogy Kolmar városa maga korántsem volt a támadó fél, hanem a város polgára Bebelnheimi Bernát, kit a kolmári városi tanács 1389-ben kelt vádlevelében egyenesen azzal vádol, miszerint ő volt az oka, hogy a várost Lipót herczeg megtámadta és kirabolta.⁵⁾ Tényleg azonban Lipót herczeg a várostól kért elégtételt. Valjon a város egyszerűen megtagadta-e ezt, vagy pedig mint Haupt állítja, a város a herczeg tulszigázott követe-

¹⁾ Haupt I. 72. 17. sz.

²⁾ L. a választásról fölvevett jegyzői okiratot Haupt I. 73. 18. sz. regesta.

³⁾ Haupt I. 59.

⁴⁾ A. öst. Gesch. Bd. 55. p. 375.

⁵⁾ »dass die stadt und die gemeind ze Colmer von sinen wegen swerlich anegriffen wart und ir viehe genommen von hertzog Lupolt von Oesterreich«, Mossmann Cartulaire de Mulhouse I. 333.

lései folytán tagadta meg tőle az elégtételt, elég az hozzá, Lipót herczeg hadat üzent a városnak. A város erre Venczel királyhoz fordult segélyért, míg viszont Lipót herczeg szintén nagy apparatussal készült a hadjáratra, fegyverbe szólítva alattvalóit és szövetségeseit. Ez utóbbiak között a sváb városi szövetség is benn volt, kit a fegyverre szólítás meglehetősen kellemetlenül érintett. Mert valójában Bebelnheimi Bernát nem tett mást, mint engedelmeskedett a király által neki adott parancsnak, mely nem volt más, mint az Orbán érdekében kötött szövetség effectuálása. Minthogy pedig a kolmari ügyben a két obedientia párhivei állottak egymással szemben, Venczelnek, a szövetség értelmében, fegyverrel kellett volna föllépnie az ellenpápa párt-hivei, ez esetben az osztrák herczeggel szemben. Ezért késett a sváb szövetség a fegyveres erő kiállításával. A sváb városok a kért segítség kiállítása céljából szeptember 25-re hívtak össze tanácskozást. Ulm városa szeptember 14-én bocsátotta ki az erre célzó meghívót. Hogy a szövetséges városok nem a legjobb reményt táplálták e hadjárat irányában, az az ulmi levélből kitűnik, melyben a város azon nézetének ad kifejezést, hogy Lipót osztrák herczeg a városokat ily módon csak be akarja fogni, s háboruba keverni szövetséges társaikkal, hogy így a király, a pápa és a választó-fejedelmek kegyét elveszítsék. Azt pedig nyíltan kimondja az ulmi levél, hogy e hadjárat az ellenpápa érdekében történik.¹⁾ Tényleg úgy látszott, hogy a sváb városok szövetsége, ha a fegyveres erőt kiállítandják, Venczel királylyal ellentétbe jő, mert Venczel király Kolmar városát határozottan pártfogásába vette és a közte és Lipót herczeg között a háboru elkerülhetetlennek látszott. Jenzenstein János prágai érsek, ki a kérdéses időben Venczel mellett volt, a háboru kitörését szeptember 15-én kelt levelében biztosra vette.²⁾ Hanem az utolsó pillanatban sikerült a Lipót herczeg és Kolmar között fennforgó viszályt békés uton kiegyenlíteni. Péter olmützi püspöknek, Venczel király megbízottjának sikerült a békét Kolmar városa és Lipót herczeg között létre hozni, mely 1381. október 9-én kötött meg.³⁾

¹⁾ Gemeiner Rgsbg. Chron. II. 201.

²⁾ L. e levelet AFÖG. 55. kötet.

³⁾ Schöpflin IV. 280. Lichnowsky IV. 1619. szám.

Úgy látszik azonban, hogy e béke daczára Kolmar városa és az osztrák herczeg között a béke teljesen nem állt helyre. Erre mutat azon körülmény, hogy Venczel 1383. július 13-án Kolmar városát az osztrák túlkapások ellen újból oltalmába veszi. Alighanem újból Bebelnheimi Konrád adott erre okot. Midőn ugyanis 1389-ben Kolmar város és Bebelnheimi Bernát között a viszály a maga élességében kitört, s Bernát lábai alatt a talaj inogni kezdett, a város által ellene felhozott vádak között első helyen áll az, hogy Köchlin János kolmari papot fogságba ejtette.¹⁾ Haupt valószínűnek tartja, hogy Bernát nemcsak Köchlint, hanem több más Kelemen-párti papot is fogságba ejtett volt. Tényleg azonban nem tudjuk biztosan, valjon csakugyan Bebelnheimi Bernát szolgáltatott-e okot arra, hogy az osztrák tartományi bíróság Kolmar városával szemben magának túlkapásokat engedett meg. Csak annyit tudunk biztosan, hogy ily túlkapások előfordultak, a mi Venczel idézett leveléből kitűnik, melyben utasítja az osztrák tartományi főnököt, hogy a város szabadalmait tartsa tiszteletben.²⁾

Teljesség okáért e helyt foglalkoznunk kell a baseli egyházmegye területén lakó nagyobb birtokos urakkal, ép úgy mint főntebb már több helyen tárgyaltuk volt. Hangsúlyoznunk kell újból e helyt, hogy az ezekre vonatkozó itt összeállított adatok korántsem egészen teljeseek, azonban mégis meglehetősen hű képét adják az obedienciák határainak az egyes dynastok körében és kiegészítik a baseli egyházmegyeről fent adott képet. E dynastok közül, biztos tudomásunk szerint VII. Kelemen pártján álltak az idősb és ifjabb Thiersteini Walraf grófok, Egon freiburgi gróf, Eptingeni Peterman Püliant és Flachslandeni Hartman. Ezeket említi föl Hasenburgi Ulrik János lovagnak 1380. augusztus 22. kiállított oklevele, melyben nevezett lovag nyugtázza azon 333 forintot, melyet Vilmos murbachii apát VII. Kelemen pápa részére az ő kezeihez lefizetett. Nevezett urak kezesek arra, hogy az apát e fizetés teljesítése miatt kárt nem fog szenvedni.³⁾ Nevezett urak Kelemen-párti érületéhez ilyformán kétség nem fér. Még kevésbé Hasenburgi Ulrik lovagéhoz, ki már 1380-ban részesült VII. Kelemen pápa részéről kegyekben. Neve-

¹⁾ Mossmann : Cartulaire I. 333. és Revue Historique XXII. 73.

²⁾ Lünig XIV. 714.

³⁾ Az oklevél Hauptnál I. 64. 6. sz.

zett évben VII. Kelemen házassági engedélyt ad neki.¹⁾ Mint az avignoni kuria megbízottja működött a murbachi, főtemlitett ügyben is. A mint azonban későbbi okleveleiből kitűnik, midőn Imer és Schaler között a viszály kitört, azonnal Imerhez, VI. Orbán párhivéhez csatlakozott,²⁾ mint Haupt mondja politikai okokból.³⁾

VI.

Forduljunk most a birodalomnak mai osztrák tartományai felé. Boroszlóban az egyházszakadás szintén tért nyert. Eleintén a káptalan és a pápa között folyt a viszály, mely csakhamar magát a várost is belevonta a küzdelembe, míg nem ez királyi beavatkozást is provokált.

A boroszlói káptalannak már 1376-ban volt egy kisebbfokú viszálya XI. Gergely pápával, az elhalt Prseczlaw püspök hagyatéka ügyében, mely azonban még a nevezett évben IV. Károly császár közbenjárása mellett elintéztetett. Sokkal komolyabb következménye volt az ugyanazon évben megejtett püspökválasztásnak, melynek eredménye és folyománya már az egyházszakadásba játszottak be.

Prseczlaw halála után a káptalan IV. Károly császár volt titkárárt, Dietrich dékánt választotta meg a püspöki székre. Dietrich a választás után még 1376-ban Avignonba indult, hogy XI. Gergelynél a megerősítést személyesen eszközölje ki. Midőn azonban Dietrich Avignonba érkezett, XI. Gergely már utban volt Rómába. A püspök, miért? nem tudjuk, nem ment a pápa után, hanem Avignonban maradt s itt a pápai udvar ott maradt részével tárgyalt. Míg ő ott tartózkodott, meghalt XI. Gergely Rómában s bekövetkezett a kettős választás.

Dietrich az Avignonban uralkodó párt befolyása folytán azon végzetes hibát követte el, hogy megerősítése végett VII. Kelemen ellenpápához fordult. A megerősítést meg is nyerte, hanem az eredmény az volt, hogy IV. Károly császár 1379. február 6-án kelt levelében a boroszlói káptalant tudósítá, hogy miután Dietrich az ellenpápához fordult, őt a boroszlói püspök-

¹⁾ L. Arch. f. schw. Gesch. XIII. 250.

²⁾ Trouillat IV. 776, 789. és még néhány helyen.

³⁾ Haupt I. 51.

ségben el nem ismerheti, s felhívja a káptalan, hogy a maga részéről tagadja meg szintén Dietrichtől az elismerést.¹⁾ A káptalan, daczára annak, hogy Dietrich saját választottja volt, engedett a királyi felhívásnak, Dietrichet elejtette és hallgatagon beleegyezett, hogy VI. Orbán Dietrich állásáról Venczel liegnitzi herceg javára rendelkezett. Ezzel Orbán azonban nem érte be. Alkalmassint rossz pénzügyi helyzete birta arra, hogy a boroszlói püspökséget alkalmas fejösthéennek tekintse, s ezért tekintet nélkül elődjének a káptalannal kötött egyezségére, újból igényeket támasztott Prseczlaw püspök hagyatékára. Ebből új, évekig tartó viszály keletkezett. Majdnem egyidejűleg ezzel, Venczel cseh királylyal is bajba keveredett a káptalan, ki Dietrich esetét fölhasználva, helyette Duba Andrást (?) ajánlotta a káptalannak, mely azonban a király jelöltjét visszautasította.²⁾ Hogy azonban a király haragja ne sujtsa a várost, Neumark Jánost, IV. Károly kancellárját választották meg, ki akkor az olmtüzi püspöki széken ült. János azonban nemsokára 1380. december 20-án meghalt, s ekkor a káptalan a választást elhalasztá, elismerve a VI. Orbán által kinevezett adminisztrátort Venczel liegnitzi herceget, lebusi püspököt.³⁾

Időközben kitört a viszály a káptalan és Boroszló városa között, néhány a káptalannak küldött és a város által elkönfiskált sörös hordók fölött. E viszály tárgyalása e munka keretébe nem tartozik. Csak annyit említünk fel, hogy a káptalan a városra mindjárt a viszály kezdetén kimondotta volt az interdictumot 1381. január 7-én. Együttal elérkezettnek látta az időt a püspöki szék betöltésére, s a király jelöltjét újból mellőzve, Venczel herceget postulálta. Venczel királyt a káptalan ezen eljárása újból felbőszítette, s parancsot küldött a káptalanra, melyben ennek megtiltá, hogy a boroszlói egyház várait a püspök kezébe adja.⁴⁾ E miatt aztán kitört a viszály a káptalan és a király között, ki június 27-én megjelent Boroszlóban.

Nem tartozik ide elmondani Venczel eljárását s rendszabályait a káptalan ellen. A rövidet természetesen a káptalan húzta,

¹⁾ Grünhagen 239—240.

²⁾ Grünhagen 241.

³⁾ Ugyanott.

⁴⁾ E parancsával Venczel ugyan elkésett, mert a püspök már mint adminisztrator birtokában volt a városnak.

mely megfosztva minden támasztól, végre VI. Orbánhoz fordult, hogy az segítsen rajta. A pápa, ki mint említve volt, maga is ellenséges viszonyban állott a káptalannal, Venczel királyra való tekintettel is óvakodott az ügyet még jobban elmérgesíteni. 1381. augusztus 31-én a város és a káptalan közt fennforgó viszály elintézésére Pileus de Prata bibornokot, németországi követét nevezte ki bírónak, ki az egész ügynek elintézésével Tamás lucerai püspököt bizta meg. A Pileusnak adott instrukcióban a pápa az ügyet mint kizárólagosan a káptalan és város közti viszályt tünteti föl. A király személye csak épen érintve van, a nélkül, hogy egyenesen megnevezetnék. Pileus maga nem járt el e megbízásban, hanem a maga részéről Tamás lucerai püspököt bizta meg az ügy elintézésével, ki szeptember 15-én az interdictumot Boroszló fölött föloldotta.

A káptalan és az administrator erre Kienitz Habhardot küldte Rómába, Venczel püspök megerősítése végett. VI. Orbán azonban maga nem tett ez ügyben semmit, hanem a káptalant Pileus bibornokhoz utasította. Pileus a maga részéről meg huztahalasztotta a dolgot, míg végre 1382. márcziusában a pápai megbízást úgy rázta le nyakáról, hogy az egész ügy elintézését a prágai érsekre, az olmützi püspökre és Tamás lucerai püspökre bizta.¹⁾

Nem szándékunk a további fejleményeket tárgyalni. Ez már nem tartozik e munka keretébe. Célunk a föntiek elmondásával csak az volt, hogy kimutassuk, miszerint Boroszlóban is VI. Orbán befolyása volt a döntő, az avignoni párt erőlködései daczára.²⁾

A passauai püspöki székre 1387-ben Schärffenberg János halála után a káptalan Digni Hermannt emelte a püspöki székre. Vele szemben, ki polgári származású volt, a bajor herczegek Ruprecht bergi herczeget, Albrecht osztrák herczeg Hohenlohe György grófot jelölte a püspöki székre. Digni erre resignált, mire a két ellenfél között a küzdelem a püspöki szék fölött megindult. Ruprecht pártján állott Venczel király, VI. Orbán pápa, a bajor herczegek és Passau város, míg Hohenlohe György Albrecht osztrák herczeggel együtt VII. Kelemen pártjához csat-

¹⁾ Erre vonatkozó okmány Grünhagen II. mell. 10. szám.

²⁾ Bővebben l. e viszályról Grünhagen idézett értekezését.

lakozott, kit a passauai káptalan, mely birtokviszonyai folytán lekötelezettje volt az osztrák hercegnek, támogatott. VI. Orbán 1388. ápril 27-én Passau városára ráparancsolt, hogy Ruprecht herceget ismerjék el püspökül. Ez ajánlatnak súlyt kölcsönzött Venczel király, ki cseh csapatokat küldött R. támogatására Passau felé, másrészt a bajor hercegek is támogatták jelöltjüket. Másrészt természetesen Albrecht osztrák herceg sem nézte tétlenül a dolgot, hanem saját jelöltje érdekében főleg a káptalan által dolgoztatott. A polgárság, mely ily formán két tűz közé szorult, czélszerűnek vélte bevárni a dolgok fejleményét és megvárni, a két jelölt közül melyik fog a viszályból mint győztes kikerülni, kit azután püspökének elismerend. Hanem e várakozó állást nemsokára kénytelen volt feladni. A káptalan parancsot adott ki, mely szerint a passaui polgárok ismerjék el Hohenlohe Györgyöt mint püspöküket. Ezzel szemben Venczel király a birodalmi átokkal fenyegette a várost, ha nem hódol meg Ruprecht hercegnek. Ez hatott. A polgárság kaput nyitott Ruprecht herceg előtt, őt beigtatták, s a hűségesküt kezébe letették. Ily módon készen volt az ellenségeskedés a város és a káptalan között. A káptalan kénytelen volt a városból menekülni és Niederhaus várába vonulni, honnan Albrecht herceget hívták segítségül. Viszont a polgárok a kanonokok házait pusztíták és a káptalan embereit fogták üldözés alá. Albrecht herceg 1388. szeptember havában segítségére jött a káptalannak s ostrom alá fogta Passaut, de két hónapi sikertelen vivás után kénytelen volt visszavonulni. A polgárok viszont revanche fejében 1389. husvét táján Neuburg osztrák várat pusztították el. Időközben Albrecht herceg kiegyezett VI. Orbánnal, ki Ruprechtet a megürült paderborni püspöki székre helyezte át, a passauai püspökségben pedig Hohenlohe Györgyöt megerősítette. A város, felszólíttatván a pápa által Hohenlohe elismerésére, tagadólag válaszolt, s állást foglalt Ruprecht mellett, ki hasonlóképp vonakodott Paderbornba átmenni. Egész 1390-ig tartott e viszály, míg végre Ruprecht Paderbornba ment, ámbár magát még 1392-ben is passauai püspöknek irta,¹⁾ és csak 1393-ban oldotta föl a passauiakat a neki tett hűségesküjök alól.²⁾

¹⁾ Erhard I. 150. oldal.

²⁾ U. o. 141—150. old. 1383. ápril 30-án Hoppelstorfer János, a passauai püspök officialese, Adolf gamingi karthausi priornak kérésére átírja VI. Orbán

Látjuk ezekből, hogy a passauai egyházmegyében mindkét obedientia birt párttal. Közülök az avignoni főleg azon hűbéri viszonyoknak köszönhetette fennállását, mely a passauai káptalan és a VII. Kelemen pártján álló osztrák herczeg között fönnált. Hogy eredményt nem ért el, az főleg a Venczel király részéről gyakorolt nyomásnak volt tulajdonítható, melyet az Orbán-féle birodalmi szövetség értelmében itt is kifejtett.

A brixeni püspökséget a schisma kitörésekor Erdingeni Frigyes, Lipót herczeg kancellárja birta, ki 1374-ben a churi püspöki székről ment át a brixenire, melyen 1396-ig ült. Állását tekintve nem csoda, ha mint a schismaticus osztrák herczeg kancellárja, ő is az avignoni párthoz csatlakozott. Példáját követte az egész egyházmegye, s első sorban is az annaták fizetését tagadták meg.¹⁾ Hanem a püspök ellenséges indulata a római szék irányában csak addig tartott, a meddig az osztrák herczeg élt. Midőn Lipót herczeg a sempachi ütközetben elesett, a brixeni püspök, ép úgy mint az avignoni párton álló többi osztrák egyházi corporatiók, köpenyt változtatott. Befolyással volt e változásokra persze első sorban azon körülmény, hogy Lipót herczeg fiainak gyámja, Albrecht a római párttal tartott. Valóban mindjárt Lipót halála után a püspököt alkudozásokba látjuk bocsátkozni a pápával, ki már 1386. november 26-án követeli a püspöktől, hogy adja meg a jogot, miszerint a neustifti kanonokok plébániáikat saját egyházférfaikkal tölthessék be.²⁾ Úgy látszik, hogy Orbán pápa első sorban azt kívánta a püspöktől, mint föltételt, hogy fizesse ki adósságát t. i. az időközben összegyűlt annatákat. Ezt mutatja azon körülmény, hogy a püspök, ki pénzszerűkében volt, e fizetés teljesítése céljából a szükséges pénzt 1386. decz. 18. veldesi várparancsnokától veszi kölcsön.³⁾ Alkalmassint teljesítette a fizetést és kibékült VI. Orbánnal, mert 1392-ben IX. Bonifác pártján találjuk.⁴⁾

pápnak 1381. april 15-én Rómában kelt bulláját, melyben a pápa a karthausi rendnek adományozott jogot, hogy a pápai legatusoknak pénz vagy természetben nem kell adózniuk, oda módosítja, hogy ez csak akkor áll, ha az illető pápai okmány a karthausi rend összes kolostorait névleg felsorolja. Bécsi állami levéltár.

¹⁾ Schatz i. h. 49.

²⁾ Schatz u. o. 49.

³⁾ L. a kölcsönlevélt Sinnacher Beiträge V. 526.

⁴⁾ Schatz 50.

Salzburgra vonatkozólag konstatálhatjuk, hogy az érsekség maga, s valószínűleg suffraganusai is VI. Orbán pártján állottak, jóllehet, mint látni fogjuk, az érsek maga a nyolczvanas évek folyamán Avignon felé kezdett hajolni.

Midőn Aigrefeuille Vilmos 1378—79-ben VII. Kelemen által legatusa gyanánt Németországba küldetett, egyik feladatául tűzetett ki a salzburgi érseket és suffraganusait az avignoni pártra vonni. Aigrefeuille működéséről Németországban már szólottunk. Említettük azt is, hogy a németországi viszonyok a bibornokot nem kecsegtették azzal, hogy bántatlanul utazhatna el Salzburgba.¹⁾ Így tehát meg kellett elégednie azzal, hogy Freiburgban tartózkodva, két udvari káplánját Martinus de Amanciat és de Gryt Jánost küldje a salzburgi érsekhez.²⁾ Nevezett két küldött leveleket vitt magával a salzburgi érsek, annak suffraganusaihoz, továbbá egyházi és világi alattvalóihoz, melyben őket felszólítja VII. Kelemen pártjához csatlakozni.³⁾ A levél, mely az 1378. conclave lefolyását — töredékesen — is előadta, nem a legszelidebb kifejezésekkel él VI. Orbán ellen. Piligrim salzburgi érseknél Aigrefeuille e levéllel nem ért el semmit, megmaradt VI. Orbán pártján, ki kegyének a salzburgi érsekség iránt több tanujelét adta. Így 1382. ápril 18. a salzburgi főtemplom részére bucsut engedélyez.⁴⁾ Úgy látszik, hogy Aigrefeuille ezen levele volt okozója annak, hogy Piligrim püspök 1380-ban Salzburgba egy tartományi zsinatot hívott össze, mely alkalmasint a schisma kérdésében határozott.⁵⁾ Hogy mit határoztak itt, azt nem tudjuk, mert e zsinat határozatai ránk nem maradtak. Hogy az egyházzsakadás ügyében hívta össze Piligrim e zsinatot, azt már Hansiz gyanította.⁶⁾ Most, hogy Aigrefeuille említett levelét ismerjük, Hansiz ezen gyanítása úgyszólván bizonyosságra emelkedik.⁷⁾ Így tehát mint látjuk, a salz-

¹⁾ Hisz láttuk, hogy kísérei közül hányan estek fogságba.

²⁾ Kurz I. 168.

³⁾ A levél töredékesen közölve Kurznál I. 168—169. a jegyzetekben.

⁴⁾ Mittheilung der Gesellschaft für Salz. Landes Kunde XII. 226.

⁵⁾ Kurz I. 170.

⁶⁾ Tom. I. 479.

⁷⁾ Dalyam szerint Concilia Salisburgensia p. 159. E zsinat pápai adók ügyében hivatott össze. Kurz I. 170. szerint ez állítás az időszámítással nem vág egybe. Megvallom, nem látom be ez argument helyes voltát.

burgi érsek és suffraganusai VI. Orbán mellett foglaltak állást. 1386-ban Piligrim újból zsinatot tartott, mely azonban csak egyházi ügyekben hozott végzéseket.¹⁾ De ugyanekkor Piligrim álláspontjában beáll azon hajlás Avignon felé, melyről már fentebb is megemlékeztünk volt. Említettük volt, hogy 1387-ben Venczel részéről felhatalmazást állittat ki magának, miszerint VII. Kelemen ellenpápával alkudozásokba bocsátkozhatik.²⁾ Láttuk azt is, hogy VII. Kelemen mintegy ennek megfelelőleg szept. 17. a salzburgi érseknek különféle bucsukat engedélyez.³⁾ A tárgyalások folyásáról fentebb bővebben szólottunk, itt csak annak újbóli konstatálására szorítunk, hogy Piligrim érsek ez idő tájban Avignon felé hajolt, mert, hogy ő nem oly formán akarta a schismát elintézni, hogy VII. Kelemen mondjon le, az instrukciók tartalmából világosan kitünik.

Lipót osztrák herczegnek az egyházszakadásban elfoglalt álláspontjáról már a fentebbiekben is szólottunk, daczára, hogy sok tekintetben ismétlésekbe kell bocsátkoznunk, még sem melőzhetjük itt, a herczeg álláspontját összefoglalván, újból ismertetni.

Azok közt, kik a fondii választás után mint első csatlakoztak VII. Kelemen pártjához, találjuk Lipót osztrák herczeget is,⁴⁾ kinek VII. Kelemen pápa első sorban köszönhetette, hogy befolyása az osztrák és az azokhoz közel fekvő tartományokban oly sokáig érvényesülhetett. Lipót álláspontja korántsem folyt meggyőződésből. Nála majdnem kizárólag a politikai érdek volt mérvadó és hogy ez érdek vezérelte őt akkor, midőn Avignon mellett foglalt állást, az kétséget nem szenved.

Bizonyos, hogy Lipót herczeg sokat tőn koczára, midőn a birodalom általános felfogásával szemben nem a római, hanem az avignoni párthoz csatlakozott. Érezte ezt maga is, hogy nagyon könnyen összeütközésbe juthat a VI. Orbán pártján álló birodalmi férfiakkal, ha nincs erősebb támasza. Valóban úgy látszik mindjárt a fondii választás után érintkezésbe lépett a francia királylyal, mint VII. Kelemen egyedüli leghatalmasabb védnökével Európában, vele szövetséget kötendő. 1378. végén

¹⁾ Hefele VI² 965.

²⁾ Lindner Urkundenwesen 220.

³⁾ Mittheilungen f. Salz. L. R. XII. 242.

⁴⁾ Baluze I. 492. Städtechron. Strassb. II. 595.

követeket küldött a francia királyhoz, kik megbízást nyertek V. Károlylyal a schisma megszüntetése ügyében tárgyalni. A tárgyalások eredményre vezettek, a francia király 1379. január havában Philibert Paillardot, a parlament elnökét küldte az osztrák herceghez. Paillard január 19. hagyta el a királyi udvart, hova február 25. tért vissza.¹⁾ Függetlenül — mint látszik — a francia király e követségétől, január 28. Anjou Lajos a francia király testvére, egy levelet intézett az osztrák herceghez, melyben reális ígéreteket tesz Lipótnak, kit ekkor már rokoni kapcsolatok csatoltak a francia királyi családhoz. E levélben Anjou Lajos égisz alatt magasztalja az osztrák herceg hűségét az avignoni pápa irányában. Együttal tekintve annak lehetőségét, hogy Lipót herceg VII. Kelemen pártfogolása miatt, annak ellenségeitől megtámadtatnék, 2—3000 lándzsát ajánl fel neki ez esetre segélyül, a mint általában megígéri, hogy azon esetre, ha az osztrák herceget a VI. Orbán pártját fogó birodalmiak megtámadnák, a küzdelemben francia segélyre számíthat.²⁾ Tudjuk, hogy ez nem következett be, Lipót békében maradt VI. Orbán párthívei részéről.

Pedig a birodalomban történeteket szemügyre véve, hajlandók volnánk azt hinni, hogy Lipót csatlakozása Avignonhoz nem maradt megtorolatlan. Majdnem egyidejűleg Anjou Lajos levelével, 1379. február havában létesült az Orbán-féle szövetség a birodalmi rendek között, melynek feje Venczel király, hivatva lett volna a Kelemen-pártiakat a római obedienciára hajtani. Hogy mily körülmények okozták azt, hogy Lipót herceg, mint a schismaticus pápa híve, háborítatlanul maradt, azt alább fogjuk kimutatni.

A francia tárgyalás szerencsés eredménye, úgy látszik fölbátorította Lipót herceget, hogy 1379. végével egyenesen Kelemen pápához forduljon. Követséget küldött a pápához, u. m. Heven Rudolfot a strassburgi egyház kincstárnokát, Gessler Henrik lovagot és Randeck Henriket, hogy a pápának urok hódolatát bemutassák és segélyt kérjenek tőle küldőjük részére, kinek supplicatióit Müller György és társai már 1379. decz. 15. után mutatták be a pápának. A pápa kegyesen fogadta a herceg

¹⁾ Valois RQuSch. 142. jegyzet.

²⁾ Kurz I. 290.

követeit, és 1380. február 6. kelt bullájában, megelégedését fejezve ki neki, megígéri, hogy segítség fejében 16 hónap letelte alatt, 120,000 arany forintot fizet neki négy részletben. A fizetés pontos teljesítése fejében leköti Lipótnak az egyház egész vagyonát.¹⁾ E pénzbeli segélyen kívül pedig azon esetre, ha Lipót az Orbánpártiak részéről megtámadtatnék, ezer emberből álló sereget segítségül küldeni.²⁾

Ezen írásbeli ígélet mellett azonban a pápa szóbelileg is tett ígéreteket az osztrák hercegnek. Követe gyanánt Bayler Henrik konstanci dekánt küldte Lipóthoz, kinek február 10. állította ki a megbízó levelet. E levélben Baylert felhatalmazza, hogy úgy az osztrák herceggel, mint annak szomszédaival szövetséget köthessen. Fölhatalmazta őt továbbá azon ígélet megtételére, hogy az általa február 6. megígért 120,000 forintot nemcsak ez évben, hanem 1381. Péter Pál napjától számítva évenként fizetni fogja. Nagyobb hitel okáért pedig újból leköti neki az egyháznak összes birtokait.³⁾ Egyúttal egyházi kiváltságokat is, melyekkel egyébiránt a pápa nagyon bőkezűen bánt, adományozott neki. Így a szent keresztnek egy részecskéjét küldte neki, mely a herceget ellenségei ellen megvédelmezze.⁴⁾ Más tekintetben is kedvére járt a hercegnek. Így pl. Lipót panaszt emelt nála, hogy alattvalói közül sokan keresztes háborúra tett fogadalmat adva okul, s e tekintetben pápai privilegiumokra hivatkozva, nagyon gyakran profán ügyekben is kivonják magukat a világi bíraskodás alól. Hogy ez mily arányokat ölthetett, s mily káros befolyással volt az ország beléletére, azt fejtegetni fölösleges. Kelemen pápa, kinek Lipót herceg ebbeli panaszait előadta, február 14-én kelt bullájában utasítja a strassburgi, baseli, churi, konstanci és augsburgi püspököket ezen visszaélések megszüntetésére, elrendelve, hogy Lipót herceg alattvalói keresztes háboru fogadalom ürügye alatt a világi törvénykezés alól nem vonhatók el.⁵⁾

Mig ezek a két fél között folytak, megérkezett Németországba Pileus de Prata bibornok, VI. Orbán legatusa. Az avig-

¹⁾ A pápa levele Kurznál I. 291. 38. sz.

²⁾ U. o.

³⁾ Kurz I. 294—295. 39. sz.

⁴⁾ Valois RQuSchr. 143.

⁵⁾ A bulla Kurznál I. 295—296. 40. sz. és Lichnowsky IV. 1493—1496. számok.

noni curiát e hir hallatára aggodalom fogta el. Komolyan tartott annak lehetőségétől, hogy Pileus bibornok Lipót herczeggel szemben befolyását érvényesítheti, s őt az avignoni pártról elvonja. Ennek ellensúlyozására VII. Kelemen főlshólitá bibornokait, kik a fondii választásban részt vettek, hogy egy kibocsátandó levélben az osztrák herczeget a választás lefolyásáról informálják. A bibornokok a kért iratot február 20-án adták ki, melyben hangsúlyozzák, hogy ők VII. Kelemen ismerik el és vallják valósággal, jogosan megválasztott pápának és hogy az először a pápai trónra megválasztott Bartholomaeus érseket majdnem egyhangulag intrususnak tekintették.¹⁾ Nagy bölcsen persze elhallgatták azt, hogy ők is azok között voltak, kik annak idején VI. Orbán választását mint jog szerint végbementet notificálták a külhatalmaknak.

Ezalatt Bayler Henrik, Kelemen pápa megbízottja a tárgyalásokat Lipót herczeg megbízottjával Rischach Konrád konstanczi domicellarussal megkezdte. A tárgyalások helye eddigelé ismeretlen, valamint annak egyes körülményei szintén. Nem tudjuk, valjon Lipót herczeg ingadozást tanusított-e, vagy pedig — mint Liebenau mondja²⁾ — a tárgyalások siettetése végett történt, hogy Kelemen Lipót herczeghez egy levelet intézett, a melyben újabb, nagy horderejű ígéreteket tesz neki. Az oklevél nincs keltezve, de hogy ez időbe való, az kitűnik abból, miszerint a pápa említést tesz benne a Bayler és Rischach közti tárgyalások, jobban mondva ezek követségéről, mely ez időbe esett. E levélben, melyben Kelemen Lipót herczeget a bibliai Jákobhoz hasonlítja bátyjával szemben, kit Ézsauinak nevez, Lipót herczegnek az osztrák elsőszülöttségi jogot igéri oda. Sajnos, nem mondja meg, hogy mily uton, és így a pápának szándékáról, az elsőszülöttségi jog átruházása tekintetében, homályban tapogatódzunk. Tán Albrechtet akarta megfosztani e jogtól, mint VI. Orbán párthívét és ily módon ruházni át a primogenitura jogát Lipótra. Tény az, hogy Andreas de Pleburga-t és Sachs Konrádot titkos megbízásokkal küldte a herczeghez, kik neki ezekről szóbelileg voltak jelentést teendők.³⁾ Aligha tévedünk, ha

¹⁾ A levél Kurz I. 297. 41. sz.

²⁾ Anzeiger für schweizer Geschichte 1888. p. 215.

³⁾ Liebenau i. helyen.

azt állítjuk, hogy e titkos megbízások ép az elsőszülöttségi jog adományozásának módozataira, körülményeire vonatkoztak.¹⁾ A tárgyalások a pápa és a herczeg megbizottai közt időközben véget értek és a megkötött szövetséget VII. Kelemen 1380. június hó 14-én erősítette meg. A szövetség cikkelyeit fájdalom nem ismerjük, a megerősítő oklevélben csupán azon 120,000 arany forint fizetéséről, s ennek biztosításáról van szó, mely már Bayler instrukcióiban is benn foglaltatott.²⁾ Két nappal később, június 16-án a pápa megújítja az 1000 fegyveres kiállítására vonatkozó ígérteét, kijelölve ez oklevélben azon helyeket, hol szükség esetén ezen sereg összegyülem. A pápa kötelezi magát ezen sereget Lipót kértére három hó alatt a Rajna mellé Breisachba, Rheinfeldenbe illetve oda, a hova Lipót akarja küldeni.³⁾ A Lipót herczeg részéről tett ígéretek, illetve engedményeket nem ismerjük, csak annyit tudunk, hogy a herczeg megígérte a pápának, miszerint VI. Orbán pártján lévöket az ő — a herczeg — területein átvonulni nem enged.⁴⁾ Úgy látszik ez ígérlet Venczel ellen irányult, alkalmasint a pápa és a herczeg tekintetbe vették azon esetleges körülményt, hogy Venczel római útjára indul, s ily módon már eleve megelőzni akarták azt. Hogy azonban Lipót herczeg ez ígéretének semmi reális alapja nem volt, és alkalom adtán kivihetetlennek bizonyult, az kitünik VII. Kelemen 1381. július 16-án kelt bullájából, melyben a herczegnek megengedi, hogy a római útra indulandó Venczel királyt tartományain átbocsáthatja.⁵⁾ Látni ezen, magában véve csekély fontosságú körülményből, hogy Kelemen a Lipóttal kötött szövetségből vajmi kevés hasznot húzott.⁶⁾

Ily módon a szövetség Lipót és Kelemen között megkötetett. Kelemenre nézve e szövetség, ha nem is oly mértékben, mint reménylette, tekintélyes hasznot hajtott. Mert hogy az avignoni obedientia Lipót tartományaiban legalább nagy részben

¹⁾ E követek adták át Lipót herczegnek a szent kereszt darabját, melyről fentebb volt említés.

²⁾ A megerősítés Kurz I. 301—303. 42. sz.

³⁾ Kurz I. 303—305. 43. sz.

⁴⁾ Ez ígérlet kitünik VII. Kelemennek mindjárt említendő bullájából.

⁵⁾ Pelzelnél I. 43.

⁶⁾ Ámbár az is igaz, hogy Lipót herczeg biztatáson kívül mást nem kapott, az ígért pénzből pedig egy árva garast sem.

biztosítva volt, az kézzelfogható. Láttuk fentebb, midőn a birodalom egyházainak álláspontját a schismával szemben ismertettük, hogy azon egyházmegyéknek, melyeknek egy része az osztrák herczeg területére is átnyult, ez utóbbi részeken az avignoni obediencia volt túlsúlyban, a mint egyáltalán láttuk, hogy Lipót ott, hol valamilyes hatalommal birt, VII. Kelemennek befolyását igyekezett érvényre emelni. Igaz, hogy ez csak ideig-óráig tartó befolyás volt, illetőleg csak addig tartott, míg Lipót herczeg élt, s hogy ez idő alatt is mily ingadozásoknak volt az avignoni obediencia tartományaiban kitéve, azt fentebb szintén láttuk.

Míg Lipót herczeg életben volt, az avignoni obediencia ügye az osztrák tartományokban eléggé jól állott. Midőn azonban Lipót herczeg 1386-ban a sempach-i ütközetben elesett, a viszonyok alaposan megváltoztak. Lipót hasonnevű fia s utóda még kiskorú volt, s helyette nagybátyja Albrecht herczeg vette át az uralkodást. Az új gyámnak, ki már a schisma kitörése óta VI. Orbán legbuzgóbb híve volt, legelső gondja volt a római obedienciának gyámfia tartományaiban érvényt szerezni. E célból 1387. elején követséget menesztett VI. Orbánhoz, neki hódolatát bemutatni, s e tényével jelezni, hogy az osztrák tartományok készek a római obedienciához visszatérni. A követség tagjai Lichtensteini báró Hertnid és Swemwarter Konrád lovag voltak. Részökre Albrecht herczeg 1387. február 2-án állítja ki Bécsben a megbízó levelet.¹⁾ Pár nappal rá február 13. Lipót herczeg, Albrecht gyámfia állítja ki Hallban a megbízó levelet a követek részére, kiknek Albrecht herczeg február 14. Hallban újból megbízó levelet ad.²⁾ Sauerland e követséget VI. Orbán luccai tartózkodásának idejébe helyezi 1386. decz. 24. 1387. szept. 23.³⁾ Hogy az 1387. évbe esett, azt a megbízó levelek dátumai mutatják. Sauerland időmeghatározása ellen egyébként kifogást nem emelhetünk.⁴⁾ Sajnos, a követség többi körülményeiről nem sokat tudunk. Csak annyit tudunk, hogy a követség tényleg megtörtént, és a követség vezetője részéről VI. Orbánhoz egy hosszabb beszéd intéztetett. E beszéd fennmaradt. Bibliái idézetekkel

¹⁾ Sauerland MJÖG. 1893. p. 124. 126.

²⁾ Ugyanott.

³⁾ MJÖG. 1888. 448—458.

⁴⁾ Sauerland okoskodását az idő meghatározása céljából MJÖG. IX. 450.

bőven ellátva, nagy bőbeszédűséggel adja elő a pápának az osztrák tartományok visszatérését a római obedienciához.¹⁾ A beszéd kétségen kívül Langenstein (Hembuche) Henrik műve, ezt maga a kézirat is mondja. Hogy ki tartotta e beszédet, az már vitás kérdés. Langenstein semmi esetre sem, e föltevésnek a kézirat egyik helye határozottan ellentmond.²⁾ A kérdés tehát nyílt. Egy másik kérdés merül fel akkor, vajon Langenstein maga is részt vett-e ezen követségben. Sauerland, midőn a beszédet közzé tette, azt vélte, hogy Langenstein tagja volt a követségnek. Később midőn a föntidézett megbízó leveleket tette közzé, azon körülményből kiindulva, hogy a megbízottak közt Langenstein nincs említve, azon nézetének adott kifejezést, hogy nem vett részt a követségben. Valószínűnek tartjuk mi is, hogy Langenstein nem volt a követség tagja, de nem az utóbbi okból, hanem azért, mert bajosan tételezzük föl, hogy Langenstein, ha a követségben részt vett, ne tartotta volna meg az általa készített beszédet. Ha csak azt nem tételeznők fel, hogy Langenstein e beszédet csak mint stilgyakorlatot készítette, hogy az tehát már ez okból sem lehetett elmondásra szánva. Ennek azonban ellene mond azon körülmény, — mit Schum munkájának bevezetésében kiemel — hogy Amplonius, ki főleg kortársa, Langenstein műveinek összegyűjtésére fordított nagy fáradságot, aligha állítja valódinak e beszédet, ha az koholva lenne.³⁾

Még két kérdésre kell válaszolnunk e helyen. Az egyik az, hogy mi birta rá Lipótot tulajdonképen, hogy VII. Kelemen pártjára álljon, a másik, miért nem lépett föl ellene Venczel király, noha az Orbán-féle szövetség értelmében erre kötelezve lett volna.

Az első kérdésre ujabban Schatz adott, már többször idézett munkájában feleletet. Argumentációjával tökéletesen egyetértünk. Szerinte Lipót tisztán politikai opportunitási szempontból lépett a francia pápa pártjára. Lipót herczeg egész jelleme arra mutat, hogy ő maga részéről nagyon is kapzsi és erőszakos, de e mellett nagyratörő, ambitiosus ember volt. Kapzsiságát kimutatta már akkor, midőn bátyját Albrechtet úgyszólván kényszer-

¹⁾ A beszéd u. o. 452—458.

²⁾ Mindjárt a beszéd fölirata.

³⁾ Sauerland i. h. IX. 451. oldal.

ritette az osztrák örökös tartományok fölosztására, melyeknek Rudolf herceg végrendelkezése értelmében a családban osztatlanul kellett volna megmaradniok. Nem tartozik ide azon utak s módok előadása, melyekkel Lipót bátyját az osztályra kényszerítette. 1379. szeptember 29. megtörtént az osztály, melynek értelmében Alsó- és Felső-Ausztriát, Steiert, Hallstadtot és Ischlt megtartotta magának, a többit pedig Lipótnak engedte át.¹⁾ Ámde Lipót törekvése ezzel nem volt kielégítve. Ő ki az osztály előtt az osztrák tartományok függetlenítésére törekedett, most a nyert hatalom megtartása, és a tartományok nyugat felé kikerekítésére irányozta figyelmét. Ez volt az oka, hogy már 1378-ban létrejött az eljegyzés fia Lipót és Fülöp burgundi herceg leánya Margit között.²⁾ A burgundi herceg a francia király közeli rokona lévén, önkényt szembe ötlük, hogy e házasság Lipót hercegnek a francia udvar jóindulatát, szükség esetén segélyét is biztosította. E körülményből következik majdnem szükségszerűleg az is, hogy ha Lipót ezen összeköttetést, mely neki annyi előnyt biztosított, fenn akarta tartani, kénytelen volt a francia király által elismert VII. Kelemenhez csatlakozni. Viszont pedig számíthatott arra, hogy VII. Kelemen részéről, ki sokkal inkább rá volt barátokra szorulva, mint VI. Orbán, több előnyben fog részesülni, mint a római pápa részéről, vagyis kapzsiságát Avignon inkább ki fogja elégíteni, mint Róma. Látjuk ebből, hogy Lipót herceget saját kapzsisága, vagy ha jobban tetszik, politikai indokok vezették Avignon pártjára s hogy, mit különben föntebb láttunk is, legfőbb törekvése arra irányult, hogy a maga részére mentül nagyobb előnyöket biztosítson.

Hogy pedig Venczel király Lipót osztrák herceg iránt annyi tekintettel volt, mint ezt már nem egy alkalommal kiemeltük, és hogy ellene, a birodalmi gyűlések idevágó határozata daczára egyáltalán föl nem lépett, annak oka nagyon egyszerű. Venczelnek politikailag nem állt érdekében Lipót ellen föllépni. Részint a magyarországi trónöröklés kérdése birta őt semlegeségre, de főkép azon ok volt mérvadó, hogy biztosan nem számíthatott e küzdelemben a birodalmi fejedelmek segélyére, kikkel ő folyton nézeteltérésben volt. Venczel tudta, hogy ha a harczt megkísérli, nagyon kétséges, vajjon mint győztes kerül-e

¹⁾ Rauch : SS. rr. Austr. III. 395.

²⁾ Lindner I. 106.

abból ki, mert ez esetben nem állt volna kizárólag csak Lipóttal szemben, hanem a francziákkal, tehát kettős ellenséggel is. Különben is Venczel elgondolhatta, hogy ha ő Lipót ellen, ki VII. Kelemennek a francia király után legerősebb párthive volt, föllép, ez élet-halál küzdelem lesz a két obedientia között, s hogy bármelyik kerül ki a küzdelemből mint győztes fél, nagy kérdés, vajon az eredmény megfelel-e a reá fordított vérontás és harcznak. Különben is Venczel adósa volt az osztrák hercegnek. Említettük, hogy 1379. február 25. leköti neki 40,000 flórenzi aranyat kitevő adóssága fejében a felső és alsó sváb tartományi főnökségeket az augsburgi és giengeni járással együtt olyformán, hogy azok jövedelmét addig huzzák az osztrák hercegek, míg a nevezett összeget ő (Venczel) vagy örökösei vissza nem fizetik.¹⁾

Még egy oldalról érhetne volna Lipótot támadás álláspontjáért, t. i. a magyar király Nagy Lajos részéről, ki mint tudjuk az Orbán-féle szövetséghez szintén hozzájárult volt. Ámde ezen oldalról Lipótnak még kevésbé volt oka tartani, mint a német királytól. A magyar királyi családot családi kötelék — Lipót fia Vilmos, jegyese volt Hedvignek — füzte az osztrák hercegi családhoz. Másfelől pedig Lajosnak, ki akkor ép Velencze ellen harczolt, egyáltalán nem állt érdekében birodalmát még a nyugati oldalról is támadásnak kitenni. Pedig ez okvetlenül bekövetkezett volna. Mert ha Lajos Lipótot megtámadja, ez azonnal szövetkezett volna Velenczével, s így Lajos egy ellenség helyett kettővel állt volna szemben. A körülmények tehát Lipótra nézve nagyon is kedvezők voltak, midőn VII. Kelemenhez csatlakozott, mely körülményeket tekintetbe véve, Lipót csatlakozását Avignonhoz tényleg nem tarthatjuk »egy vakmerő és merész kalandor« tettének.²⁾

VII.

Bernát badeni örgróf viszonyát az egyházszakadáshoz illetőleg eléggé bő anyag áll rendelkezésünkre. Igaz, hogy ezen anyag csak a schisma későbbi éveire, főleg IX. Bonifácztól kezdve bővül ki, az előbbi évekre gyérebb adatokat találunk. Tárgyalá-

¹⁾ Lünig Cod. dipl. germ. II. 885. Kurz. I. 171.

²⁾ L. ez egész fejtegetést illetőleg Schatz idézett értekezését. VI. Orbán pártján álltak Heiligenkreuz és Klosterneuburg is. V. ö. Fontes rerum Austr. II. 16, 289, 296, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 308, 318, 321. U. o. II. 28, 493, 496, 504, 508, 509, 511, 519, 521. számokat.

sunkban elesünk attól, hogy e későbbi évekre kiterjeszkedjünk, miután e munka csak VI. Orbán haláláig terjed.

Bizonyosra vehetjük, hogy az egyházzsakadás kitörésekor a badeni örgrófok Bernát és Rudolf, VI. Orbán pártján állottak. Mindkettő ekkor ugyanis még kiskorú volt, és I. Ruprecht pfalzi örgróf gyámsága alatt álltak, ki pedig, mint látni fogjuk, VI. Orbánnak kezdettől fogva legbuzgóbb párthive volt. Valószínű tehát, hogy gyámfiaira az egyházi álláspont tekintetében is befolyást gyakorolt, ehhez kétség nem igen fér. Legszembeszökőbb, habár nem indirect bizonyítéka e körülménynek azon szövetség, mely 1379. július 4-én a sváb szövetség, a négy bajor herceg, a három Ruprecht pfalzi gróf és a badeni örgrófok közt kötött s mely a sváb szövetség védelmére irányult.¹⁾ Hogy ezen szövetség Lipót osztrák herceg ellen irányult, ahhoz kétség nem fér,²⁾ mert tudjuk, hogy a sváb városoknak ép az osztrák herceg volt legádázabb ellenségük, valamint tudvalevő az is, hogy Lipót herceg VII. Kelemen pápának leghivebb párthive volt. Ha tehát a badeni örgrófok egy oly szövetségbe lépnek be, mely VII. Kelemen legbuzgóbb párthive Lipót ellen irányul, joggal föl lehet róluk tételezni, hogy ők VI. Orbán pártjához tartoztak, ellenkező esetben nem kötik meg az érintett szövetséget. Úgy látszik a badeni örgrófok VI. Orbán pártján maradtak addig, míg Ruprecht gyámsága alatt álltak. E gyámság Bernátra nézve 1382-ben járhatott le, ez év július havában megkapja Venczel királytól az investitúrát.³⁾ Ez időponttól kezdve Lipót és Bernát között barátságos viszony jött létre. Erre mutat az 1384–85. években Lipót herceg részéről a badeni örgróf javára kiadott több rendbeli oklevél. Így 1384. aug. 12. Lipót herceg Bernát örgrófot breisgaui tartományfőnökké nevezi ki, évi 2000 forinttal, melyek fedezésére neki a sváb birodalmi tartományfőnökség jövedelmét utalványozza.⁴⁾ Úgy látszik, hogy a barátságos viszony azon körülményből eredt, hogy Bernát örgróf lemondott Lipót herceg javára a hohenbergi grófságra vonatkozó igényeiről, melyeket ő, miután nevezett grófság nejének, Hohenbergi Margit grófnőnek hozománya volt, jogosan formálha-

¹⁾ Reg. Boica X/31.

²⁾ L. erről bővebben Lindner I. 128 s kk.

³⁾ Schoepflin : Historia Zaringo-Badensis V. 518.

⁴⁾ Lichnowsky IV. 1870.

tott.¹⁾ Ezen lemondás folyamánya gyanánt tekinthető azon két oklevél, melyet Lipót herczeg ugyancsak augusztus 12-én Bernát örgróf neje részére kiállított. Az egyikben az örgrófnének elzálogosítja 20,000 forint hozomány fejében, melyet, miután atyjától a hohenbergi grófságot megvette, ő köteles kifizetni, 10,000 forint értékben a vasseneggi várat a hozzá tartozó birtokkal, továbbá Oberndorf és Schönberg városokat több más birtokkal együtt, azonfelül évi 700 forintot Rotenburg város jövedelméből.²⁾ A második oklevélben a még hátralevő 10,000 forint fejében Rotenburg városának összes jövedelmeit köti le az örgrófnének olyformán, hogy az, míg a 10,000 forint lefizetve nincsen, évi 1000 forintot huzzon azokból.³⁾ Ezen zálogok fejében Bernát örgróf és neje ugyanaz év szeptember 1. kelt oklevelükben az osztrák herczegnek engedelmességet fogadnak.⁴⁾ Alkalmassint ugyanakkor, midőn Bernát Lipóttal barátságos viszonyba lépett, tárgyalások folytak közte és VI. Károly francia király között. E tárgyalásokról tudomást nyerünk VII. Kelemennek 1385. szeptember 30.⁵⁾ kelt okleveléből, melyből egyúttal kiviláglik az is, hogy a badeni örgróf ekkor az avignoni párttal is kaczerkodott, és VII. Kelemen az örgróf magatartásáról egyáltalán nem panaszkodhatott.⁶⁾ Nevezett oklevélből látjuk, hogy Bernát tényleg tartományában a fondii választást mint egyedül jogosat publikáltatja,⁷⁾ s hogy az avignoni obediencia irányában bizonyos jóindulatot tanusított.⁸⁾ E miatt a pápa mód nélkül dicséri őt, s igéri, hogy kegyeiben részesítendi. Egyúttal fölhivja őt, hogy a francia királylyal folyó tárgyalásokat minél inkább siettesse, közbenjárás-

¹⁾ Lichnowsky IV. 1873.

²⁾ Lichnowsky IV. 1871.

³⁾ U. o. 1872.

⁴⁾ Lichnowsky IV. 1876. Ugyanaz nap Sulz Rudolf gróf bizonyítja, hogy a badeni örgróf és neje előtte Hohenbergre vonatkozó igényeikről Lipót herczeg javára lemondottak. Ugyanott 1877. szám.

⁵⁾ Ez a helyes datum. Regesten der Markgrafen von Baden und Hachberg. I. 1401. sz. Haupt i. h. II. 230. 1. sz. hibásan teszi szeptember 28-ra.

⁶⁾ Az oklevél Haupt II. 230. I.

⁷⁾ » — nostram iustitiam affectabas ubilibet promulgare — « Ugyanott.

⁸⁾ » — ad nos et Romanam ecclesiam sincere devocionis affectum ut verus et devotus eiusdem ecclesie filius habuisti constanter prout habes — « Ugyanott. Hogy ezen kifejezések többek szóvirágnál, s hogy Bernát valóban hajlott Avignon pártjára, az kitünik onnan is, hogy a francia királylyal tényleg alkudozásban állott.

sát igérvén neki a francia királynál részére bizonyos előnyöket kieszközlendő,¹⁾ s hogy de Leone Jánost, ki a pápa levelét neki kézbesitendi, szóbeli üzenetek átadására használja föl.

E levélből tehát tényleg kitűnik, miszerint a badeni örgróf VII. Kelemen választásának jogosultságát hajlandó volt elhinni, valamint az is, hogy közte és a francia király közt tárgyalások tényleg folytak, szóval, hogy hajlandó volt az avignoni obedienciára átlépni. Hogy mi birta rá a badeni örgróft, azt csak gyaníthatjuk, biztosan nem tudjuk. Annyi bizonyos, hogy vallási meggyőződés nem volt az indító ok. Haupt azt hiszi, hogy a badeni örgróf azon reményben csatlakozott az ellenpápához, hogy tőle ép úgy mint Lipót herczeg 1380. óta, évi meghatározott járadékot kap, azaz, hogy pénzügyi tekintetek voltak mérvadók. Ezt Haupt a badeni örgrófnak 1390. utáni magatartására vonatkozólag mondja, hozzátéve, hogy az avignoni curia akkori zilált pénzügyi viszonyai folytán Bernát e várakozása nem teljesült.²⁾ Hauptnak ezen okoskodását könnyű szerrel az 1384—85-i időszakra is lehetne vonatkoztatni. Csakhogy ez, miután semmi bizonyíték nincsen, kissé erőltetett lenne. Azt hiszem nem csalódom, ha Bernát színváltozásának okát azon közelebbi viszonyban keresem, mely közte és Lipót herczeg között 1384. folyamán kifejlődött, s melynek kiinduláspontja volt Bernát lemondása a hohembergi grófságra formált igényeiről, betetőzte pedig kinevezése breisgaui osztrák tartomány-főnökké. Mint ilyen Lipóttól függött, tehát a politikai szempontban kereshetjük okát a badeni örgróf színváltozásának. Ámde sokáig nem tartott e változás. 1386. elején a badeni örgróf újból a római párthoz csatlakozik; február 20. VI. Orbán Bernátnak megadja az engedélyt — saját kértére és az apostoli szék iránt tanusított tisztelete jutalmául — hogy szükség esetén felfelkölte előtt misét mondathat.³⁾ Ugyanakkor megengedi neki — szint azon okoknál fogva — hogy egyházi átokkal sujtott helyeken, zárt ajtók mögött és harangszó nélkül

¹⁾ »quod ipsius regis litteras obtinuisses fructuosas« mondja VII. Kelemen levelében, Haupt p. 211. azt hiszi, hogy ez alatt bizonyos segélypénzek kieszközlése értendő, milyeneket akkorában Engelbert marki gróf, Jülich-Gelderni Vilmos a luxemburgi és bergi hgek huztak Franciaországtól, s melynek fejében a francia király irányában magukat többé-kevésbé lekötötték.

²⁾ Haupt I. h. 213. oldal.

³⁾ Haupt II. 231. II. szám.

maga és kísérete részére misét mondathat.¹⁾ Azon körülmény, hogy mindkét oklevélben ki van emelve az, hogy ezen engedmények Bernát kérésére történtek²⁾ azt mutatja, hogy 1385. szeptember 28. óta Bernát Avignonnal az érintkezést megszakította. Hogy azonban az érintkezés a badeni örgróf és az avignoni curia közt nem enyészett el teljesen, mutatja azon körülmény, hogy 1391-ben, midőn Bernát nejétől válni készül, VII. Kelemenhez fordul, ki december 23-án utasítja a konstanci officialist és Hiltalingen János lombési püspököt, hogy a válópört vizsgálják át és adott esetben a házasságot jelentsék ki érvénytelennek.³⁾ Hogy Bernát a későbbi években mily állást foglalt el az egyházzsakadásban, az jelen munka keretébe már nem tartozik. Itt csak azt említjük még meg, hogy a badeni területen lévő Steinbach, Pforzheim és Hauen-Eberstein plébániáknak a Baden-Baden mellett fekvő Lichtentali kolostorba történt incorporatióját 1379. aug 10. Pileus bibornok megerősíti, és hogy 1384. május havában a frauenalbi kolostor a római curiával összeköttetésben áll.⁴⁾ Ilyformán végeztünk Badennel, s áttérhetünk a többi birodalmi nagyobb urakra.

Valoisnak egy újabb értekezése ez utóbbiak tekintetében számos eddig ismeretlen és teljesen meglepő adatot hozott napfényre. Ezen körülmények alapján olyanokat is sorolhatunk VII. Kelemen párthivei közé, kikről eddig, azok családi és egyéb összeköttetéseit tekintve, ezt nem igen föltételezhettük.

Venczel apósáról, Albert bajor herczegről eddig általánosan azon vélemény volt elterjedve, hogy veje példáját követve VI. Orbán pártján állott. Ez volt Lindner és Haupt véleménye is.⁵⁾ Igaz ugyan, hogy egy helyen említést találunk arról, hogy a bajor herczegek egyike VII. Kelemen pártján állott,⁶⁾ míg Froissartban azt találjuk, hogy Albert Hainaut helytartója a két pápa közti viszályban neutrális állást foglalt el.⁷⁾ Azt is tudjuk, hogy VII. Kelemen 1378. november 2-án Albert herczeghez is

¹⁾ Ugyanott II. szám.

²⁾ »Tuis devotis supplicationibus inclinati« mondja a III. számú oklevél ugyanott.

³⁾ Ugyanott IV. szám.

⁴⁾ ZGOR. VIII. 456. XXIII. 290.

⁵⁾ Lindner I. 110. 401. Haupt ZGOR. 1890. 32.

⁶⁾ Baluze I. 1265.

⁷⁾ Froissart IX. 146.

fordult, követül küldve hozzá a fontenay-i apátot, s fölszólítva őt, ismerné el őt (Kelemen) mint a kereszténység egyedül igaz fejét.¹⁾ Ezekből azonban még nem lehet teljes biztonsággal következtetést vonnunk arra nézve, valjon Albert herczeg tényleg VII. Kelemen pártjához hajolt-e vagy sem. Nagyobb valószínűséget kölcsönzött azon körülmény, hogy Albert herczeg VII. Kelemen követét Malesec Guido bibornokot, ki őt franciaországi tartózkodása alatt meglátogató, nagy tisztelettel fogadta.²⁾ Azt is tudjuk, hogy Pierre de Juys, kit az avignoni bibornokok 1379. decz. 28-án Francia- és Németországba küldtek, hogy a papságtól a megígért segílyt beszedje, 1380. junius 14-én Albert herczegnél időzött.³⁾ Hogy azonban Albert tényleg VII. Kelemen ismerte volt el pápául, arra nézve a döntő bizonyítékot Valois adta meg VII. Kelemen supplicatióiból. Ezekből kitűnik, hogy Albert herczeg és neje Margit 1378—79-ben⁴⁾ VII. Kelemenhez folyamodnak, maguk, családjuk és környezetük részére különféle engedményeket kérve, általuk tett alapítások megerősítését, egy Amsterdamban általuk épített kápolna részére indulgentiákat kérve stb.⁵⁾ Ebből világosan kitűnik az, hogy Albert VII. Kelemen tényleg mint a pápai trón jogos tulajdonosát tekintette.

Ha az iránt vizsgálódunk, hogy mily befolyás birta rá Albertet, hogy vejével Venczellel ellentétben az avignoni párt-hoz csatlakozzék, arra a felelet meglehetősen egyszerű. Alig kételkedhetünk abban, hogy Albertnél francia befolyás érvényesült; e tekintetben minden jel arra mutat. Valois több bizonyítékot hoz fel a francia befolyás kimutatására; így hogy Albert herczeg már 12 év óta huzott V. Károly kincstárából évi 4000 livres-nyi pensiót, hogy a fia Vilmos és Mária, V. Károly leánya közti házasság létrejötté tisztán csak ez utóbbinak halála folytán hiúsult meg.⁶⁾ Végre azon kiválóan érdekes körülményt hozza fel, hogy ép ezen időben Albert herczeg és V. Károly közt egy szövetség jött létre.⁷⁾ Mindez tehát valóban azt mutatja,

¹⁾ Devillers Cartulaire des comtes de Hainaut. II. 282.

²⁾ Froissart i. h.

³⁾ Valois RQuSchr. 1893. 133.

⁴⁾ Anno I. mely 1378. szept. 20. 1379. szept. 19. terjedt.

⁵⁾ Valois 133.

⁶⁾ Valois 133.

⁷⁾ Az ide vonatkozó okmányok Devillersnél II. p. 218, 227, 233, 237, 240, 247. Szól ez ügyről Leroux is Recherches critiques l. c. p. 279. Valois idézett helyen.

hogy Albertre tényleg francia befolyás érvényesülhetett, midőn VII. Kelemen pártjára állott.

Hogy meddig maradt Albert VII. Kelemen pártján, nem tudjuk. Lehet, hogy vejének Venczelnek sikerült őt elvonni az avignoni párttól, ámbár positiv adatok hiányában itt csak gyanítgatásokkal kell megelégednünk. Bizonyos azonban az, hogy 1386-ban Albert bajor herczeg VI. Orbán pártján állott. Erre mutat azon körülmény, hogy nevezett év april 5-én VI. Orbánnak Albert herczeg fia és leánya részére egy oklevele kel, mely körülmény arra mutat, hogy ekkor a család már a római obedientia pártján állott.¹⁾

VIII.

Forduljunk most Venczelnek egy másik rokonához, Venczel luxemburg-brabanti herczeghez. A herczeg egyfokú rokonságban volt úgy a francia királyi házzal, mint a német királylyal. Úgy látszik, hogy a francia királyi házhoz erősebb vonzalom csatolta, mint a némethez. Ebből magyarázható meg leginkább azon körülmény, hogy a schisma kitörésekor VII. Kelemen pártjához csatlakozott. Rövid idővel a schisma kitörése után 1378. november 15. VII. Kelemen megbizta követét Guy de Malesset-et, erősítse meg az egyezményt, mely a brabanti herczeg és herczegné és a cambrayi s lüttichi egyházmegyék területén lévő benzés, czisztercita, premontrei és ágoston-rendi szerzetek közt, kik a brabanti herczegségben birtokosok, létrejött.²⁾ Hajlamának az avignoni pápa iránt nem egy izben eklatáns módon adott kifejezést. Legelsőnek tekinthetjük határozott fellépését az 1379. február-márcziusi frankfurti birodalmi gyűlésen, a francia követség érdekében. E követségről és az általa folytatott tárgyalásokról már fentebb szoltunk.³⁾ Említettük volt ott, hogy a francia követség ellen a birodalmi gyűlésen oly ellenséges volt a hangulat, hogy ha a brabant-luxemburgi herczeg magát közbe nem veti, aligha fogadja őket Venczel király. A luxemburgi herczeg tényleg a legerősebben exponálta magát ekkor a francia követség érdekében, mely pedig, mint említettük, az ellenpápa

¹⁾ Devillers II. 360.

²⁾ Valois RQuSchr. 135. jegyzet.

³⁾ L. a. lapon.

ügyét is szóba hozta. Tudjuk, hogy a luxemburgi herczeg csak az által, hogy a királyt figyelmeztette azon megtisztelő fogadtatásra, melyben a király s atyja a francia udvarnál részesültek, birta elérni, hogy Venczel a követséget fogadta.¹⁾ Igaz, hogy erre azt mondhatnók, hogy a luxemburgi herczeget ilyenmü pártfogásra csak az udvariasság szabályainak szemmel tartása indítá. Ámde későbbi tényei oly világosan mutatják barátságos indulatát Avignon iránt, hogy már ez első fellépése is erre vezethető vissza. Láttuk fentebb, midőn a lüttichi püspökségről szólottunk, hogy Persand de Rochefort küzdelmeit a lüttichi püspöki szék elnyerése körül fegyveres kézzel támogatta. Persand de Rochefort pedig, mint tudjuk, VII. Kelemen párthive volt. De menjünk tovább egy lépéssel. Midőn VII. Kelemen pápa Malesec bibornokot kiküldi Francziaországba, megbízást ad neki Brabantra is, ki is oda menvén, a brabanti herczeg őt nagy tisztelettel fogadta.²⁾ Igaz, hogy 1379. november 3. előtt Perfectus de Malatesta VI. Orbán követe, Aragoniai Péter francziskánushoz intézett levelében azt mondja, hogy az 1379. szeptemberi birodalmi gyűlésen Venczel herczeg követei is jelen voltak, mely gyűlés VI. Orbán mellett foglalt állást.³⁾ Ámde ebből korántsem következik, hogy Venczel herczeg VI. Orbán pártjához csatlakozott volna, s hozzájárult volna a határozatokhoz. Ellenkezőleg, ugyanakkor a ravennai bibornok, Pileus leveleiből értesül VI. Orbán, hogy Németországban őt többek között a brabanti herczeg nem ismeri el pápául.⁴⁾ Ezen kívül még Thomas degli Ammanati is VII. Kelemen párthive gyanánt említi a brabanti herczeget.⁵⁾ Látjuk tehát ezen adatokból, hogy a brabanti herczeg testestől-lelkestől az avignoni párton volt. Valjon nyíltan kifejezte csatlakozását az avignoni pápához nem tudjuk, a nagy francia krónikák állítását, hogy 1379. deczember 25. körül Párizsban a francia király jelenlétében nyilatkozott Kelemen mellett, se el nem vethetjük, se készpénzül nem vehetjük.⁶⁾ Az bizonyos, hogy 1380-ban VII. Kelemen pártján volt junius havá-

¹⁾ Chronique des quatre premiers Valois 278.

²⁾ Froissart i. h.

³⁾ R. T. A. I. 150. sz.

⁴⁾ Raynald XXVI. 375.

⁵⁾ Baluze I. 1265.

⁶⁾ Grandes Chroniques VI. 462. Valois i. h.

ban az avignoni bibornok küldötte Pierre de Juys ép úgy, mint Albert bajor hercegnél, úgy Venczel hercegnél is járt.¹⁾ Sőt Guidó bibornok is, VII. Kelemen követe Angolországban, megtisztelő fogadtatásban részesült a brabanti herceg udvaránál.²⁾

Venczel brabanti herceg azonban ez időtájt azon kezdett munkálkodni, hogy az egyházszakadás ügye egy zsinaton döntessék el. Fentebb volt ez ügyről már szó. Venczel herceg 1380-ban Párizsba ment, hogy ott az udvart e terv részére megnyerje.³⁾ Franciaországban a párizsi egyetem ez időtájt — mint látni fogjuk — egyáltalán nem idegenkedett az általános zsinattól. Maga Károly király is hajlandó volt az ügyet zsinat elé vinni. Azonban VII. Kelemen nem akarta ügyét zsinat elé vinni. Így a luxemburgi herceg párizsi útja eredmény nélküli volt. Azonban ezen útja is mutatja nekünk, hogy ő az avignoni obedientianak teljes hive volt. 1380-ban sikerült Venczel királynak őt a római pártra átvonni. Venczel herceg 1383-ban meghalt, mire a hercegség az 1378. szerződésnek értelmében Venczel királyra ment át, s ezzel a római obedientia hatásköre e tartományra is ki lőn terjesztve. 1388. Venczel király a hercegséget Jost morva örgrófnak zálogosítja el, ki helyett Elteren Hubard senesall vitte a kormányt. Hubard 1389-ben Venczel király megbízottja gyanánt szerepel a Kelemen-párti Liebold verduni püspök ellen.⁴⁾

A németországi nagyobb urak közé tartozott Engelbert marki gróf és annak testvére Adolf clevei gróf. Mindkettőnek avignoni pártállását eléggé kimagyarázza azon körülmény, hogy Franciaország zsoldjában álltak. Engelbert gróf évi 2000 livres járadékot huzott a francia kamarától, melynek fejében 1378. december 12-én tesz hűbéri esküt V. Károlynak, míg testvére Adolf 1378. május 14. évi 1000 arany frank járadékért fogad hűséget a királynak, és megígéri úgy neki, mint a dauphinnak, hogy kivéve a pápát, a császárt és a trieri érseket, bárminemű ellensége ellen segélyére lesz.⁵⁾ Midőn Adolf az esküt letette, még nem ütött volt ki az egyházszakadás, ennek kitörése

¹⁾ Valois 134. az introitus és exitusok nyomán.

²⁾ Lindner I. 110.

³⁾ Valois RQuSch. 136. jegyzet 2. itinerarium töredék.

⁴⁾ Lindner II. 9. Haupt. I. 33. jegyzet.

⁵⁾ Valois RQuSch. 136—137. a jegyzetekben.

után, bátyja példáját követve, ő is Avignonhoz csatlakozott. Mindketten mint VII. Kelemen párthivei már Gobelinus Perso-
nanál fordulnak elő.¹⁾ Megerősítést nyer ez állítás abban, hogy
1380. október 30. VII. Kelemen Engelbert által benyújtott supp-
licatiókat intéz el.²⁾ 1381. okt. 31. — 1383. okt. 30. (uralkodá-
sának ötödik évében) közt pedig Adolf grófit és hozzátartozóit
a kölni érsek jurisdictiója alól — mely érsekség területén Engel-
bert birtokai feküdtek — fölmenti, s a jurisdictió gyakorlatával
a s.-ludgeri apátot bizza meg, fölhatalmazva azt egyúttal, hogy
a nevezett grófság területén lévő s VI. Orbán pártján álló egyé-
neket egyházi javadalmaiktól megfoszthatja.³⁾ Ugyanily módon
járt el Kelemen Adolf clevei gróffal szemben is. 1380. október
13-án általa benyújtott supplicatiókat intéz el.⁴⁾ Adolf tovább
ment supplicatióiban mint testvére Engelbert, többeket megne-
vez a területén élő Orbán-pártiak közül: Mulhousei János xan-
teni scholastikust, Walker d'Yseren-t a deventeri S.-Lébuini
dékánt, de Nussia Godefroyt, kölni egyházmegyei kanonokot és
még néhányat.⁵⁾ Célja e denuntiációnál persze inkább az volt,
hogy a nevezetteknek javadalmait a maga részére lefoglalhassa.
VII. Kelemen 1382. ápril 10-én őt és hozzátartozóit, nemkülöm-
ben grófságát is a kölni érsek jurisdictiója alól kiveszi és a
bíráskodást Byland Henrich, a kölni apostol-templom prépostjára
bizza,⁶⁾ kit egyúttal fölhatalmaz, hogy a grófság területén élő
Orbán-pártiak ellen fölléphet és őket javadalmaiktól megfosz-
thatja.⁷⁾ Hogyan állott Engelbert a későbbi években az obe-
dientia tekintetében, 1391-ben bekövetkezett haláláig, nem tud-
juk. Adolf úgy látszik megmaradt VII. Kelemen mellett, ameny-
nyiben még 1394. is egy január 8-iki oklevélben világosan VII.
Kelement nevezi valóságos és jogos pápának.⁸⁾

A németországi hercegek és tartomány-urak egy hosszú

1) Cosmodromium Meibomnál I. kötet. 296.

2) Valois RQuSch. 137. jegyzet.

3) Eubel 417. az idézett bullák megvannak a Vat. reg. 294. kötetének
indexében is.

4) Egyidejűleg a testvére által benyújtott supplicatiókkal.

5) Valois RQuSch. 137. jegyzet.

6) Eubel p. 417.

7) Valois p. 137. jegyzet.

8) Pertz Archiv IX. 461. Lecomblet III. 893.

sora csatlakozott az avignoni obedienciához. Részint érdek, részint családi összeköttetések e tekintetben irányadók, családi viszonyok mérvadók pl. a lothringeni és barii hercegekre nézve, kik a francia királyi családdal állottak rokonságban.

János lothringeni hercegről biztos tudomásunk van, hogy az avignoni obediencia pártján állott. Már a Vita I. Clementis a lothringeni és barii hercegeket VII. Kelemen pártján állóknak mondja.¹⁾ Sőt a párisi könyvtár egyik kézirata szerint János lothringeni herceg 1379. márczius 5. Aigrefeuille bibornok jelenlétében ünnepélyesen VII. Kelement ismerte el pápául.²⁾ Úgy lothringeni János, mint Róbert barii herceg jelen voltak 1384. midőn Sevin de Florence püspök ünnepélyesen inthronisáltatott.³⁾ Midőn János herceg 1390-ben meghalt, utódja Károly nyiltan átlépett az avignoni obedienciához, és egész a pisai zsinatig hive maradt.⁴⁾ Hasonlókép az avignoni obedienciához tartozott a barii hercegi család. Jolánta hercegnő és fia Róbert, mint ezt az imént említettük, VII. Kelemen párthivei közé tartoztak. Midőn 1383. a norwichi püspök a Kelemen-pártiak ellen keresztes hadjáratot szervezett, Jolánta hercegnőnek is hadat üzent, mint schismaticusnak. Ugyanakkor fia Róbert herceg VI. Károly francia királynak segélyt nyújtott a norwichi püspök ellen.⁵⁾ Ugyancsak az avignoni párthoz tartoztak a Zweibrücken, Obersalm és Blamonti grófok, kik 1388-ban jelen voltak, midőn Raoul de Coucy metzi püspök bevonult püspökségébe.⁶⁾ Kelemen-párti volt a lützelburg-ligny hercegi ág is, tagjai András cambray-i püspök (1389—1396.) és Péter metzi püspök, a későbbi bibornok (1384—1387.) az avignoni obedienciával tartottak. Harmadik testvérük Walram St. Pol grófja, Franciaország connétableja, fegyveres kézzel iparkodott VII. Kelemennek a lothringiai püspökségekben párthiveket toborzani. Így 1386-ban Bourbon Lajos herceg támogatásával birtokába ejt több, a metzi püspökségben fekvő helyet, melyeket Orbán párthivei birtak. Ugyanekkor fegyveres erővel megy a metziek ellen, kik akkor püspökük ellen —

¹⁾ Baluze I. 491.

²⁾ Valois i. h.

³⁾ Calmet II. 638.

⁴⁾ Haupt I. 32.

⁵⁾ Froissart i. h.

⁶⁾ Calmet II. 628. és függ. 188.

ki az avignoni párthoz tartozott — fölláztak.¹⁾ 1389-ben ő vezette azon francia expedíciót, mely Toul-t kerítette csellel birtokába.²⁾

A freiburgi grófok már 1380-ban VII. Kelemen pártján állottak. Főntebb idéztük Hasenburgi Ulrich János lovag 1380. aug. 22. a murbach-i apát részére kiállított oklevelét, melyben a kezesek között Egen freiburgi gróf is említettik.³⁾ Egen gróf 1385-ben meghalt, fia s utóda Konrád (1385—1422.) hasonlóképen az avignoni obedienciához csatlakozott volt, egyúttal befolyása következtében a badenweileri uradalom, melynek birtokosa volt, szintén VII. Kelemen pártjához állott.⁴⁾ 1386-tól kezdve a felső-rajnai vidéken és Svábsországban élő urak közül csak ő áll az avignoni párton.⁵⁾ Ellenben VI. Orbán pártján áll a többi, így a württembergi grófok, Eberhard gróf részére IX. Bonifác állít ki oklevelet.⁶⁾ Henrik Monfort-Tetnangi gróf és Kunó st.-galleni apát közti pörben 1388. november 9. Burkhard konstanzi püspök, VI. Orbán híve ítél.⁷⁾ Épen így a római párton álltak a Werdenberg-Trochtelfingen-Sigmaringen és a Hohenbergi grófok is, kiknek részére VI. Orbán utódja által kiállított oklevelekkel több ízben találkozunk.⁸⁾

A morva őrgrófok magatartása az egyházszakadásban összefügg viszályukkal az olmützi káptalannal, mely még V. Orbán alatt kezdődött volt. E viszály úgy látszik leginkább birtokok körül forgott.⁹⁾ 1377. febr. 1. XI. Gergely pápa a boroszlói és leitomischli püspököket és a bécsi skót benczések apátját megbizta, hogy az olmützi káptalan birtokait és az azokon élőket mindennemű, bárki részéről jövő támadások ellenében védelmezzék meg.¹⁰⁾ A körülmény, hogy e bullában a morva őrgrófok is említetnek, arra enged következtetni, hogy Jodok és Prokop

¹⁾ Calmet II. 624. és függ. 187.

²⁾ U. o. 188.

³⁾ L. Haupt I. 6. sz. melléklet.

⁴⁾ Haupt I. 309. 312.

⁵⁾ Ugyanott.

⁶⁾ U. o.

⁷⁾ Scheller Geschfr. IV. 203.

⁸⁾ Haupt I. 300.

⁹⁾ Wollny. AFÖG. VIII. 178.

¹⁰⁾ U. o.

örgrófok voltak a káptalan legnagyobb ellenségei. Úgy látszik, már ekkor arra törekedtek, hogy János olmützi püspök halálának esetére a káptalan szavazatait testvérük Sobieslaw János herczeg részére biztosítsák. Bizonyos, hogy a két örgróf az olmützi káptalan ellen több erőszakos cselekedetre engedte magát ragadtatni; így tudjuk, hogy Jodok örgróf és az olmützi városi tanács a káptalant és hozzátartozóit a városból száműzte, sőt száműzte őket az örgróf tartományaiból is, halálbüntetést szabva arra, ki a káptalan tagjainak menhelyet nyújt, vagy nekik pénzt vagy egyéb szolgálatokat adni merészel.¹⁾ Ezen hatalmaskodási tényeket említi Orbán pápának 1379. október 15. kelt oklevele, melyben meghagyja a leitomischli püspöknek, a bécsi skót beneczések apátjának és a boroszlói főesperesnek, hogy ez ügyben vizsgálatot indítva, ha a nevezetteket bűnösöknek találják, interdictum és kiközösítés alá vessék.²⁾ Albert püspök és társai pedig 1380. január 12. kelt oklevelükben hozzáteszik, hogy a vizsgálatot megindították, s mivel mindent úgy találtak, a hogy az megírva volt, a pápai oklevélben foglalt büntetéseket foganatosították.³⁾ Úgy látszik ezen fenyegetése nem téveszté el célját, mert 1380. februárjában⁴⁾ Jodok örgróf és a káptalan között egyezés jött létre, melynek folyománya volt, hogy Jodok örgróft Pileus bibornok fölmentette az egyházi átok alól.⁵⁾

Jodok örgróffal ily módon a béke helyreállt, ámbár az olmützi püspökségben az alsóbb nemességgel a küzdelem tovább folyt. Hogy a káptalan több oldalról még a következő években is szenvedett károkat és ki volt téve megtámadásoknak, azt több ránk maradt okmány bizonyítja. Úgy látszik Prokop morva örgrófnak, ha nem is directe, legalább indirecte része volt e támadásokban. VI. Orbán pápa 1381. november 27. kelt oklevelében meghagyja a passauai és krakói püspököknek és a boroszlói Szt. Vincze apátnak Márknak, hogy indítsanak vizsgálatot a boroszlói káptalan panaszára, mely szerint magas és alacsonyrangú egyházi és világi személyek a püspökség jövedelmeit és birtokait usurpálják és

¹⁾ Wollny u. o. 179. oldal.

²⁾ U. o.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Wollny szerint u. o. 179. oldal.

⁵⁾ Wollny 179–180.

kisebbitik.¹⁾ 1382. november 13. erre a nevezett apát Negowic Henriket, Rakodow-Certorai-i Onssot, az Olssanban lakó Bolik és Cėneket, továbbá Olmütz egyik külvárosának egy lakóját Blahont Boroszlóba, vagy egy másik közeli helyre megidézi, hogy az olmützi káptalan ellen követett eljárásokról számot adjanak. Midőn pedig az idézettek elseje ez idézésre meg nem jelent, 1383. február 28. őt és társait Silvanust, Mátyást, Slawikot, Mihályt, Haynlint és Gibau falu néhány lakosát egyházi átok alá vetette.²⁾

Pár évig ezután békében maradt a káptalan. Helyette ugyanazon időszakban a püspök kapta meg a maga részét. Hogy Péter püspök, ép úgy mint káptalanja nem egy oldalról volt üldözéseknek kitéve, mutatja, hogy 1382. Jodok őrgróffal szövetségre lép, mely szerint az őrgróf kötelezte magát a püspök birtokait és alattvalóit bárkinek támadása ellen megvédelmezni, kivéve a cseh királyt. Kötelezi magát szükség esetén a püspököt váraiba, városaiba stb. fölvenni, a püspököt háboru esetén katonáival támogatni, még pedig a tartomány határain belül saját, azon kívül a püspök költségére. Látszik ebből, hogy a püspöki birtokok nem egy támadásnak lehettek kitéve. Érthető ebből, ha Ágoston püspök, pápai kincstartó 1384. november 5. a püspöknek, káptalannak és a papságnak a köteles pápai tized lefizetésére halasztási időt engedélyez.³⁾

Midőn Péter püspök 1386. elején meghalt,⁴⁾ a püspöki szék betöltésével kapcsolatban megindultak a káptalan ellen az ellenségeskedések úgy Prokop őrgróf, mint Venczel római király részéről. Tudjuk, hogy a VI. Orbán által kinevezett Riesenburgi Miklós konstanci püspök ellen, Venczel király Soběslaw János herceg, leitomischli püspököt jelölte a boroszlói püspökségre, s Lipa Henriket bizta meg, hogy Soběslaw helyett az olmützi püspökséget vegye birtokába. Ebből aztán hosszabb küzdelem fejlődött ki, melynek végre is VI. Orbán pápa vetett véget, ki 1387. Soběslaw Jánost aquilejai patriarkává nevezte ki. Hanem a küzdelmek Miklós püspökkel szemben nem szüntek meg.

Morvaországban egyébiránt VI. Orbán obedienciája volt

¹⁾ Wollny 181.

²⁾ Wollny 181.

³⁾ U. o.

⁴⁾ L. halála datumára nézve Wollny fejtegetését 182—183.

általánosságban elfogadva. Az örgrófság területén a landskroni ágostonrendi templom részére 1380. január 6-án Pileus bibornok száz napi indulgentiát engedélyez.¹⁾ Ugyanazon év szeptember 3-án Sander Rambow az olmützi püspök officialese megerősíti VI. Orbán megbízásából a landskroni plébánia egyesítését az ottani ágostonrendü kolostorral.²⁾ Leitomischl püspöki székére VII. Kelemen 1380. január 14. után Hinko Kluk prágai dékánt nevezi ki, kitől VII. Kelemenhez intézett többféle supplicatio maradt ránk. VI. Orbán luxemburgi Sobieslaw Jánost nevezi ki. 1380. június 29-én Pileus bibornok leteszi Klukot, s prépostságát bizonyos Přibiknek adományozza. 1387-ben Venczel király kérésére János királyi jegyzőt nevezi ki VI. Orbán.³⁾ A leitomischli szt. kereszt kolostor részére Pileus 1379. márczius 27-én indulgentiát engedélyez.⁴⁾ Zaroschitz plébánia fölött 1382-ben Cernast Miklós és Preraui Miklós versengtek; november 6-án Monbray János pápai auditor meghagyja, hogy azok, kik e pörre vonatkozó okmányok birtokában vannak, azokat a curiának beszolgáltatassák.⁵⁾ Ugyancsak november 6-án Monbray megtiltja, hogy e pört akár a prágai officialis, akár más valaki megújtsa.⁶⁾ A břevnovi kolostor elidegenített jószágainak visszaszerzését VI. Orbán 1387. ápril 17-én meghagyja a zděraz-i prépost, a kanitzi prépost és a passauai dékánnak.⁷⁾ A brucki kolostor és Heroltitz Ulrik és János közti pörben az utóbbiakat elmarasztaló ítélet kihirdetésére VI. Orbán 1384. február 1-én parancsot ad a prágai érsek, a pennai püspök és a bécsi skót-benczés apátnak.⁸⁾ Ápril 1-én a nevezetteknek meghagyja, hogy a Heroltitzok elleni ítéletet szükség esetén világi karhatalom igénybevételével is hajtsák végre.⁹⁾ 1386. november 11-én pedig a brucki apátoknak a püspöki jelvények használatát engedi meg.¹⁰⁾ A brünni káptalan

¹⁾ Brandl: Cod. diplom. et epist. Moraviae XI. 171. sz.

²⁾ U. o. 198. sz.

³⁾ Valoisnál RQuSchr. 1893. 148—149. oldal, jegyzet. Frind III. 166.

⁴⁾ Brandl i. h. 145. sz.

⁵⁾ U. o. 275.

⁶⁾ U. o. 276.

⁷⁾ U. o. 424.

⁸⁾ U. o. 321.

⁹⁾ U. o. 324.

¹⁰⁾ U. o. 405.

részére Orbán pápa 1381. december 9-én megerősíti szabadalmait.¹⁾ A kremsi prépostságra érvényes régi határozatot, hogy t. i. a prépostság csakis olmützi kanonoknak adományozható, a bécsi skót-benczés apát által 1386. november 13-án erősített meg Orbán.²⁾ A hradischi kolostor apátjának 1381. november 24-én Orbán megbízást ad, hogy az olmützi templomot károsítókat szólítsa fel, hogy az okozott kárt pótolják ki, s ha nem teszik, vesse őket egyháziátok alá.³⁾ Neu-Reisch plébánia részére Pileus 1380. december 2-án (Zólyomban kelt levelével) búcsút engedélyez.⁴⁾ A saari apát 1381. december 4-én szólíttatik fel Orbán által, hogy az olmützi dominikánus perjelt, ki interdictum idejében misét mondott, vonja felelősségre.⁵⁾ A morvaországi és cseh cisztercita kolostoroknak Orbán 1381. október 2-án állít ki oklevelet, melyben őket a prágai érsek pretenziói ellenében oltalmába veszi és kijelenti, hogy a prágai érsek a született szentszéki követ czime daczára nincs jogosítva a cisztercita kolostorok executióit megsérteni.⁶⁾

A mi Csehországot illeti, Jenzenstein János prágai érsek, kit Orbán helyezett át Meissenből Prágába, testestől-lelkestől a római obedientia hive volt. Ezzel akarta meghálálni a pápának iránta tanusított kegyét. Ebbeli törekvéséről reánk maradt leveleskönyve ad bővebb felvilágosítást.⁷⁾ Úgy látszik azonban, hogy ebbeli buzgóságában a kellő határon túl ragadtatta magát, a minek eredménye volt a káptalannali viszálya, mely a pápához való viszonyokra sem maradt behatás nélkül.⁸⁾ VII. Kelemen pártján állott Weseli Konrád Heinrich wischehradi dékán, IV. Károly követe XI. Gergelyhez. Róla már volt alkalmunk szólani.⁹⁾ Hinko Klukról fentebb volt szó. Desrezdicz Miklós haberi plébános 1380. május 30-án VII. Kelemtől nyer el egy prágai archidia-

¹⁾ U. o. 242.

²⁾ U. o. 406.

³⁾ U. o. 239.

⁴⁾ U. o. 205.

⁵⁾ U. o. 241.

⁶⁾ U. o. 232. Loserth AÖG. 55, 281, 1382-re teszi. VI. Orbán még a velihradi apátoknak is megadta a pontifikálék jogát. Brandl i. h. 146. sz. Mikor, nem tudjuk.

⁷⁾ Kiadta Loserth AÖG. 55. kötet.

⁸⁾ U. o. 284.

⁹⁾ V. ö. Palacky: Gesch. Böhm. III. 1. 14.

konatusságot.¹⁾ A veiti káptalan VI. Orbán mellett mindvégig kitartott. Hinko Kluk, ki később Rómához csatlakozott, itt lett kanonok.²⁾ 1389. május 15-én a káptalan hűségéért való jutalom fejében VI. Orbántól különféle szabadalmakat nyert.³⁾ A pre-montreiek cseh kolostorai VI. Orbán pártján állottak. A szakadás kitörésekor a franciaországi anya- és a többi kolostor az avignoni obedienciához állott, a miért VI. Orbán a cseh, magyar, lengyel, osztrák, morva és bajor cisztercita kolostorok részére a főpáti privilegiumokat a strahowi apátra ruházta át.⁴⁾ Mühlhausen 1388-ban elnyeri apátjai számára VI. Orbántól a püspöki jelvények használásának engedélyét.⁵⁾ Hohenfurt kolostor érdekében Orbán 1381-ben a prágai érseknek ír, hogy a privilegiumokat ne sértse, az apátokat ne vesse jurisdictiója alá és a kolostor lakosait ne molestálja.⁶⁾ Megemlítjük még, hogy a prágai káptalanban Janow Mátyás 1381. április 1-én VI. Orbántól nyer adományt, melyet október 12-én foglalt el.⁷⁾

IX.

A három rajnai választó-fejedelmet az egyházszakadás egész tartama alatt, kezdettől fogva, a római obediencia pártján találjuk. Már a fondii választás előtt pár nappal, szeptember 17-ről keltezve, birunk egy levelet I. Ruprecht választótól, melyet Lajos flandriai grófhhoz intézett, ki őt egy követség útján tudósítá, hogy VI. Orbánt elismerte. Ruprecht ezen levelében szerencsét kíván a grófnak illetén elhatározásához.⁸⁾ Ezen levél magában véve bizonyító erővel Ruprecht álláspontját illetőleg nem bir, miután e levél a fondii választás előtt kelt. Positiv döntő bizonyítékul nem szerepel, csak ha azon esetet teszszük föl, hogy a levelező felek pontos tudomással birtak az olasz eseményekről, s mintegy előre látták a bekövetkezendő szakadást,

¹⁾ Valois RQuSchr. 1893. 149. oldal, jegyzet.

²⁾ Pessina : Phosph. septic. 195.

³⁾ Frind : Kirchen Gesch. Böhmens III. 175—176.

⁴⁾ Görlich : Urkdl. Gesch. der Praem. Abtei St. Vincenz in Breslau I. 92. Frind, 229.

⁵⁾ Frind i. h. III. 232.

⁶⁾ U. o. 279.

⁷⁾ Palacky III. 1. 173. Frind II. 373.

⁸⁾ Regesten der Pfalzgrafen am Rhein 424. sz.

ezen esetre mondhatnók, hogy előre akarták ténnyel precízálni álláspontjukat. Ámde ez nagyon is ingó alapon alapuló föltevés, ámbár az bizonyos, hogy a szeptember 17. levél mintegy előre jelzi már a választók álláspontját, melyet a bekövetkezett egyházszakadásban elfoglaltak.

Midőn a schisma kitört, láttuk, hogy az 1379. febr. birodalmi gyűlésen a rajnai választók az első között voltak, kik csatlakoztak Venczel ismeretes nyilatkozatához,¹⁾ és e csatlakozásukat külön oklevéllel is megerősítették.²⁾ De hogy I. Ruprecht választó-fejedelem nem elégedett meg pusztán ezen csatlakozás kijelentésével, azt az 1378. szeptemberi gyűlés folyománya mutatja. Ismeretes már előttünk, hogy Ruprecht október 10. a francia királyhoz intézett egy levelet, melyben a gyűlés lefolyásáról tudósítja őt.³⁾ Tudjuk azt, hogy az 1379. szeptemberi gyűlésen egy francia követség is megjelent, VII. Kelemen érdekében hangulatot csinálendő. Ezen követséggel nyilván összefügg a francia király azon levele, melyet ez év május havában a választóhoz intézett,⁴⁾ s melyben alighanem a követséget ajánlotta neki pártfogásába. A választó-fejedelem mintegy válaszolva e követségre, október 10. levelében számot ad a francia királynak a szeptemberi birodalmi gyűlésen az egyházszakadást illető tárgyalásokról. E levelet már bővebben méltattuk. Azon remény kifejezésével végződik, hogy sikerülni fog magát a francia királyt is e pártra vonni, látjuk, hogy a választó nem elégedett meg pusztán azzal, hogy írásbelileg fejezze ki álláspontját, hanem befolyásával is törekedett a római obedienciának híveket szerezni. Sőt még tovább is mentek. Fentebb előadtuk volt, midőn a birodalom álláspontjával foglalkoztunk, az egyházszakadás alkalmával, hogy az Orbán-féle szövetség csak lassan terjedt el, s főleg a városok haboztak csatlakozásukkal. Úgy látszik, e habozás és Venczel király tétovázása birta rá a rajnai választókat, kik alkalmasint nem győzték a dolgok lassú kifejlődését bevárni, hogy 1380. január havában a weseli szövetséget megalkossák.⁵⁾

¹⁾ R. T. A. I. 129. sz.

²⁾ Ugyanott 131. sz.

³⁾ R. T. A. I. 149.

⁴⁾ *Excellentissimae dominationis vestrae litterarum amicales de mense maji nobis transmissas recolimus recepisse.* U. o.

⁵⁾ Ennek iratai R. T. A. I. 152. 153. sz.

Tudjuk, hogy a weseli gyűlésből kelt január 10. a levél Venczel királyhoz, melyben őt felhívják, hogy a schisma szövetkezésében elharapódzott visszaélések megszüntetése céljából mielőbb hívjon össze birodalmi gyűlést.¹⁾ A levél leczkértető modora mutatja, hogy a választót ügybuzgósága tán kelleténél tovább ragadta. Hogy pedig Ruprecht nem elégedett meg tisztán a weseli szövetség létesítésével, hanem azt terjeszteni törekedett, azt látjuk leveléből, melyet február 17-én Strassburg városához küldött, melyet, a weseli szövetséglevelével másolatát megküldve, csatlakozásra felszólítja.²⁾ Hogy Ruprechtnek mennyire szíven feküdt a szakadás megszüntetése, azt mutatja 1380. decz. 6-iki levele is, melyet Strassburghoz intézett, s melyben a várost felszólítja, hogy csatlakozzék az Orbán-szövetséghez és ne töltsön meg a városban a VI. Orbán ellen prédikáló ágostai-rendű szerzetest.³⁾ Hogy Ruprechtet Németországban úgy tekintették, mint a schisma megszüntetésének legbuzgóbb előharcosát, mutatja azon körülmény, miszerint Gelnhauseni Konrád wormszi prépost 1381. május havában megküldé neki a schisma megszüntetését célzó tractatusát.⁴⁾

A választóknak VI. Orbán érdekében kifejtett buzgólkodása nem maradt jutalom nélkül. Pileus bibornok 1381-ben június 20-án megerősíti nekik a Károly császártól engedélyezett választófejedelmi kiváltságot.⁵⁾ Majd 1388. július 5. dispensátiót ad neki házasságra »in tertio vel quarto consanguinitatis gradu.«⁶⁾ Ugyanazon év október 23-án pedig a három Ruprecht kérelmére kiállítja a heidelbergi egyetem részére az alapító oklevelet, megengedve, hogy ott studium generale állíttassék fel,⁷⁾ mely bullát Ruprecht választófejedelem 1386. június 24-én vette kezeihez.⁸⁾

¹⁾ Forschg. z. dt. Gesch. XVIII. 13. Regesten der Pfgr. Rh. No. 4321.

²⁾ Reg. d. Pfgr. Rh. No. 4324.

³⁾ U. o. No. 4367.

⁴⁾ R. Pfg. Rh. No. 4384.

⁵⁾ R. Pfg. Rh. No. 4394. Reg. Boica IX. 75.

⁶⁾ U. o. No. 4614.

⁷⁾ Az oklevél szövege Winkelmann UB. der Univ. Heidelberg I. No. 2. Regestája R. Pfg. Rh. No. 4728.

⁸⁾ U. o. No. 4658. Hogy e világhírű egyetemet tényleg ekkor alapították és nem 1346-ban, az kitűnik az imént idézett pápai oklevélből, V. ö. még Denifle alapos fejtegetését. Gesch. der Univ. im MA. I. 380—381.

Úgy látszik, 1387. folyamán a francia udvar kísérletet tén, valjon nem lehetne a választókat Avignon pártjára vonni? Erre enged legalább következtetni VI. Károly francia királynak april 26. levele, melyben meghívja a mainzi, kölni, trieri érsekeket és a rajnai választókat egy, a schisma megszüntetését célzó Aachenben tartandó értekezletre.¹⁾ Létrejött-e ezen értekezlet vagy sem és mit végeztek azon, erről nem tudunk semmit. VI. Orbán részéről még egy alkalommal találunk a rajnai választókhoz intézett levelet, 1387. december 21-én, melyben megengedi, hogy Heidelbergben az ott tanuló ciszterciáták részére egy társas ház alapíttassék.²⁾ Ez oklevél egyúttal utolsó bizonyítéka az összeköttetéseknek a rajnai választók és VI. Orbán között.

Dortmundhoz Kuno trieri érsek 1379. július 22-én felszólítást intéz, hogy ismerje el maga részéről is Orbánt. Július 17-én már Ruprecht az idősebb rajnai választó és a kölni érsek hasonló tartalmu felszólítást intéztek a városhoz, mely ezeknek engedve elismerte Orbánt.³⁾

Brandenburg tartományban Wilsnack kolostor részére VI. Orbán 1384. február 20-án az ott őrzött Krisztus szent vére tiszteletére búcsút engedélyez.⁴⁾ 1388. márczius 17-én Alençoni Fülöp bibornok ad ki ugyanoda búcsúengedélyt.⁵⁾ A havelbergi püspöki széket 1385-ben Schulenburg Dietrich brandenburgi püspök segítségével Wopelitz János foglalja el. VI. Orbán pártjára áll. Hálája jeléül a brandenburgi templom részére különféle búcsúlevelet állit ki.⁶⁾

Hátra van még, hogy egy pár püspökségről szóljunk, melyekről tudjuk, hogy azok betöltésénél VII. Kelemen befolyását érvényesíteni megkísérlte. Ezek a birodalom éjszaki részében fekvő néhány püspökségek: Dorpat, Gardar, Oesell, Strengnäs.

Dorpatban 1379. január 24-én VII. Kelemen, Henrik püspök elhalálozván, Albertet a helybeli prépostot nevezi ki.⁷⁾ Úgy

¹⁾ R. Pfg. Rh. No. 4714.

²⁾ Winkelmann 2. 5. R. Pfg. Rh. No. 4738.

³⁾ Dortmund Urkundenbuch bearb. von dr. Karl Kübel und dr. Ed. Roeser II. 104. A. D.

⁴⁾ Riedel: Novus codex diplom. Brandenburg. II. 140.

⁵⁾ U. o. 141.

⁶⁾ U. o. 412. L. e leveleket Gercken: Ausführliche Stiftshistorie von Brandenburg. Braunschweig und Wolfenbüttel, 1766.

⁷⁾ Eubel 422.

látszik azonban, hogy Albert kinevezése csak papiroson volt meg, tényleg püspökségét nem foglalta el. Mert a dorpati püspökök sorában Henrik püspök után Theoderich említettik, kiről tudjuk, hogy VI. Orbán párthive volt, s a püspöki széken 1400. december 15-ig ült, a mikor is a püspöki méltóságról leköszönve, IX. Bonifác Wrangell Henriket nevezte ki helyére.¹⁾

Oesell püspöki széke Heinrich püspök halálával megüresedve, VII. Kelemen 1383. december 16. a kölni St. Maria in Capitolio egyház kanonokját Hex-i Sluter Jánost nevezte ki.²⁾ Hogy mily eredménye volt e kinevezésnek nem tudjuk, azt megengedte neki a pápa, hogy elődje hagyatékát tulajdonába vegye, de hogy volt-e a kinevezésnek reális eredménye, nem tudjuk.

Svédországban a Strengnäs püspöki széken a schisma kitörésekor Trugillus püspök ült. Halála után VII. Kelemen 1384. július 20. Jagon János dominikánust, — kit 1383. február 18. a semgalleni püspöki székre nevezett ki, — helyezte át s neki együtt különféle meghatalmazásokat is adott.³⁾ Itt sem tudjuk, mily eredménnyel járt VII. Kelemen beavatkozása.

Az egyházszakadás végső szálai egész a jegek honába, Grönlandba vezetnek föl. A gardari püspökség betöltésénél is megkísérlette Kelemen pápa befolyását érvényesíteni. 1389. április 7., tehát még a tárgyalásunkba eső időszakban, fölhatalmazást ad Miklós a St. Maria in Trastevere bibornokának, hogy a gardari püspökségbe Stras Péter minoritát vezesse be,⁴⁾ mily eredménnyel járt e megbízás, nem tudjuk.

Még egy északi püspökségről kell itt említést tennünk t. i. az Orkney-szigetekről. E püspökségre mindkét pápa nevezett ki főpapokat. Vilmos püspök halála után 1384. január 27. VII. Kelemen Róbert morayi dékánt nevezte ki, míg VI. Orbán ugyanaz év február 10. Vilmos helyére a perlai-i plébánost Jánost nevezte ki.⁵⁾ E két jelölt közt úgy látszik Orbán jelöltje győzött, jóllehet a provisios bullát csak IX. Bonifác állította ki részére 1389. november 9. Róbert püspököt VII. Kelemen 1391-ben Dunkeldbe helyezte át, de az Orkney püspökség kor-

¹⁾ Eubel 422.

²⁾ Eubel 423.

³⁾ Eubel 423.

⁴⁾ Eubel 423.

⁵⁾ Eubel 423—424.

mányzatában meghagyta, mert csak 1414. május 4. midőn Róbert meghalt, nevezte ki XIII. Benedek Sándor caitnessi püspököt orkney-i adminisztratornak. János püspököt pedig 1394. márczius 9. Bonifác pápa Gardarba helyezi át s helyére Henrik gardari püspököt nevezi ki.¹⁾

A Németországot tárgyaló részt ezzel lezárjuk. Törekedtünk kimutatni, mily viszonyokat idézett elő az egyházszakadás a német birodalomban. Kimutattuk volt, mily állást foglalt el a szakadás kérdésében a birodalmi gyűlés, mint a birodalom összessége s mily eszközökkel kísérlette meg a szakadás terjedését, annak befolyását a birodalomban meggátolni. Másodsorban kimutatni törekedtünk, hogy a birodalom határain belül, annak egyes részei, egyházi s világi urai, testületei stb., mily állást foglaltak el a szakadással szemben. Tőlünk telhető pontossággal iparkodtunk a római és avignoni obedia határait a birodalomban körvonalozni. Azt hisszük sikerült erről átnézetet nyujtanunk. Ha fáradozásaink daczára nem sikerült volna egész a legapróbb részletekig pontosnak s kimerítőnek lennünk, szolgáljon mentségünkre azon óriási tömege az adatoknak, mely e kérdésre vonatkozik, s melynek feldolgozására egy ember ereje alig elégséges.

¹⁾ Eubel 423—424.

MÁSODIK FEJEZET.

FRANCZIAORSZÁG.

Áttérünk most a második nagy európai államnak, Franciaországnak viszonyára az egyházszakadáshoz. E tekintetben általánosságban kimondhatjuk már előre azt, hogy Franciaország, miként az előre látható volt, VII. Kelemen mellett foglalt állást, noha, mint látni fogjuk, VI. Orbán Franciaországban is birt párttal, sőt az irányadó körök maguk is ingadoztak a szakadás kitörtékor, hogy mely párthoz csatlakozzanak.

Midőn XI. Gergely 1377. január 17-én Rómába bevonult, a pápaság történetében forduló pont állott be. A pápaság a francia befolyás alól, mely annyi éven keresztül békóban tartá, fölszabadítá magát. E változás, a mennyire előnyösnek mutatkozott Olaszországra és az egyház tekintélyére, ép oly hátránnyal fenyegette Franciaországot. A történelem lapjai mutatják, hogy a pápaság, a hetven évig tartó avignoni fogság alatt, a francia királyok játékszerévé süllyedt le, kik billentyűin úgy játszottak, a hogy akartak. Most, hogy XI. Gergely e békót szilárd elhatározásával kettétörte, Franciaországra nézve a hatalom kérdése forgott koczán. Jól tudta a francia király, hogy sok, talán minden koczán forog a kuria eltávozásával Avignonból. Hogy ezt a francia udvarban jól érezték, mutatja az, hogy mindent elkövettek, miszerint XI. Gergely újból Avignonba visszatérjen. A pápa halála meggátolta e terv létesülését s ezzel együtt eltűnt annak reménye, hogy e terv megvalósuljon, mert hogy a bekövetkezendő conclaveből nem fog francia pápa kikerülni, az előre látható volt. Valóban így is történt. A francia udvar már-már belenyugodott a megmásithatatlanba, midőn a bibornokok közt mutatkozó elégtelenség új reményeket ébresztett benne. Midőn pedig a fondii választásnak híre ment, a francia udvar kijelölve látta az utat, melyre lépnie kellett. VII.

Kelemenhez csatlakozott s ezzel megkezdődött a negyven évig tartó harcz, melyet Franciaország a hatalomért vivott. Nem elvekért, hatalmi kérdés volt az, melyért Franciaország küzdött, s mely vereségével végződött. Csak a hatalomhoz, befolyáshoz való görcsös ragaszkodás okozta azt, hogy Franciaország ellenséges állást foglalt el e kérdésben Európa államainak többségével szemben.

I.

Midőn a fondii választás következtében az állásfoglalás kérdése az európai államokra nézve időszerűvé vált, Franciaországnak is határoznia kellett, mely párthoz csatlakozik. Eddigél azon általános nézet volt elterjedve, hogy a francia király az egyházszakadás kitörésekor VII. Kelemen pártjához csatlakozott.¹⁾ Az újabb kutatások azonban, in specie Valoisé kiderítették, hogy a francziák állásfoglalása VII. Kelemen mellett korántsem volt olyan magától értődő dolog. Ellenkezőleg bebizonyult, hogy V. Károly Orbán választása utáni időben egész november 16-ig nagyon is habozott, mely párthoz álljon; jobban mondva VI. Orbánt ismerte el törvényes pápául.

Midőn VI. Orbán választásának hire május hóban²⁾ Párizsba eljutott, a francia király úgy látszott, belenyugodott a választás eredményébe. Nem találjuk 1378 július hava előtt nyomát annak, hogy V. Károly Orbán pápa ellen foglalt volna állást. Ellenkezőleg, ő maga is úgy tekintette Orbánt, mint jogosan megválasztott pápát. Már Du Boulay is említést tett e körülményről,³⁾ de állítását semmi bizonyítékkal sem támogatta, és így kétséges volt, vajjon hitelt érdemel-e ezen állítása vagy sem? Az újabb bizonyítékok Boulaeus ezen állítását megerősítik. Két bizonyítékunk van 1378 június 16-ról, mindkettő hivatalos irat, a királyi kancellár által kiállítva. Mindkettőben világosan ki van téve a keltezésben »sanctissimi in Christo patris ac Domini

¹⁾ Így adja elő a dolgot a Hefele-Knöpfler-féle Conciliengeschichte VI. 793. — Pastor figyelmeztet még az első kötet II. kiadásánál is elkerülte Valois alább idézett értekezése.

²⁾ A párizsi egyetem csak májusban kapta meg a hirt. V. ö. Denifle-Chate-lain: Chartularium Univ. Parisiensis III. Parisiis 1894. No. 1605.

³⁾ IV. 461.

nostri domini Urbani, divina providencia papae sexti.«¹⁾ Hasonló a keltezés a liseuxi püspöknek július 2-án kelt oklevelében. Hogy ezen püspöki oklevél legerősebb bizonyíték gyanánt hozható föl, az kitünik abból, ha meggondoljuk, hogy a liseuxi püspök ekkor Oresme Miklós, V. Károly legbensőbb hiveinek egyike volt, és ha Károly csak csekély kétséggel birt volna is a választás jogos volta iránt, bizonynyal nem használja a püspök e keltezést oklevelében.²⁾ Látjuk tehát, hogy a francia király a választást követő hónapokban, vagyis egész addig, míg a szakadás a bibornoki pártban meg nem történt, a választás érvényességében nem kételkedett. Csak akkor, midőn a bibornokok elszakadásának híre Franciaországba eljutott volt, csak ekkor kezdett a francia király VI. Orbántól elpártolni, a mi egyúttal mutatja azt is, hogy V. Károly állásfoglalásánál nem meggyőződés, hanem tisztán politikai szempontok voltak mérvadók. Ez állításnak igazsága kitünik azon ismeretes és általunk már említett tényből, hogy V. Károly érintkezésbe tette magát a Fondiban egybegyült bibornokokkal. Említettük volt, hogy akkor a francia udvar és a bibornoki collegium közt tárgyalások folytak, melyek eredménye volt, hogy V. Károly a bibornokokat támogatásában részesíteni megígérte. Kimutattuk, hogy tényleg V. Károly ez ígérete birta rá a bibornokokat, hogy a fondii választást megadják. És így nagyon is igaz, mit Döllinger mond, hogy Franciaországból indult ki az egyházzsakadás, a mint hogy Franciaország volt a legkiválóbb, alapjában véve egyedüli támasza a szakadásnak.³⁾

Augusztus hó folyamán az Anagniban összegyült bibornokok, mint említettük, Jean de Barre-t küldték Franciaországba követül.⁴⁾ Úgy látszik, vagy ezen követségnek, vagy egyáltalán a bibornokok informatiójának ellensúlyozása végett, mely tudvalevőleg Orbánt intrususnak nyilvánította, VI. Orbán 1378. nyarán követséget küldött Párizsba. E követség célja volt V. Károlyt az áprilisi conclave lefolyásáról és azon okokról informálni,

¹⁾ Marténe I. 1531. 1569.

²⁾ Valois Le rôle etc. 227—228. július 30. a poitiersi maire és a lieutenant du sénéchal egyik oklevele hasonlókép Orbán pontificatusa szerint van keltezve. Ugyanott.

³⁾ Döllinger Kirchengeschichte II/1. 284.

⁴⁾ Boulaeus IV. 478.

melyek szerint VI. Orbán a saját választását teljesen érvény-szerűnek tartotta.¹⁾ A követség tagjai Tortelli Sixtus és Pierre de Murles voltak.²⁾ A követség csakugyan el is járt megbízatásában és a királytól több ízben kihallgatáson fogadtatott és őt megbízatásához képest informálta. Azonban Pierre de Murles jellemére igen különös világot vet azon körülmény, hogy ő, kit VI. Orbán saját érdekeinek védelmezésével bízott meg, kéz alatt Pierre de Cros arlesi püspöktől, a római egyház camerlengojától titkos megbízást kap, mely homlokegyenest ellenkezik hivatalos megbízatásával. Maga Pierre de Cros mondja ezt egy évvel később tett depositiójában, hogy midőn Pierre de Murles a követ-séggel megbízott, ő sajátkezüleg irt a francia királynak, Flandrin bibornok jelenlétében, tehát mindenesetre annak tudtával, hogy ne higgyen azon informatióknak, miket nyerni fog, mert a dolog nem úgy történt.³⁾ Valószínűleg Murles közölte e titkos megbízatását a francia királynak. E követség júniusban történt. Augusztusban kelt a bibornokok levele és küldetett Jean de Barre követül Franciaországba, az ismert határozattal, mely VI. Orbánt intrususnak nyilvánítja. Láttuk fentebb, hogy V. Károly király ekkor igéri meg támogatását a bibornokoknak. Aligha tévedünk tehát, ha azt állítjuk, hogy Károly királyt az eredeti álláspont-jának megváltoztatására Murles titkos informatiója birta. Úgy látszik, ez informatió hatása alatt hívott össze a király, mielőtt a bibornoki collegium üzenetére válaszolna, szeptember havára gyűlést, mely döntendő volt azon kérdésben, mily állást foglaljon el Franciaország VI. Orbánnal szemben. Ekkor még csak arról volt szó, érvényesnek ismertessék-e el a választás vagy sem. A gyűlés, melyben a francia érsekek, püspökök, a parlament tagjai, továbbá theologusok, kanonisták és az egyetemek képviselői vettek részt, szeptember 11-én ült össze. A jelenlevők többségének határozata oda concludált, hogy egyelőre semleges állást foglaljanak el a VI. Orbán és a bibornokok közt fenn-

¹⁾ Grandes Chroniques VI. 442.

²⁾ Lásd a nevök kiderítésére vonatkozó kutatási eljárást Valois Le rôle etc. 230—232.

³⁾ » . . . praefatus dominus Camerarius scripsit propria manu Regi Franciae praesenti Domino Cardinale sancti Eustachii, per litteram credentiae per. P. de Murlis, quod caveret sibi, ne crederet quae sibi scribebantur, quia factum non sic se habebat.« Baluze I. c. 1326—1327.

forgó viszályban.¹⁾ De elhatároztatott, hogy a bibornokoknak esetleges veszély esetére segítség ígértessék.²⁾ A király e határozatot tanácsnoka Jean de Fèvre által közölte a bibornokok követivel. Azalatt azonban, míg e határozathozatal megtörtént, V. Károly lovászmesterét Colin de Dormans-t Olaszországba küldte. E követ két levél átadásával volt megbízva, az egyik a bibornokokhoz szólt és ebben segílyt ígért nekik. A második VII. Kelemenhez volt intézve, jobban mondva Róbert genfi bibornokhoz, melyben a király ismételte ígéretét, melyet a bibornokokhoz intézett levelében tett.³⁾

E levelek a közönségesnél nagyobb érdekléssel bírnak, sajnos, hogy szószerinti tartalmukat nem ismerjük. VII. Kelemen idézett leveléből kitűnik, hogy a király a bibornokoknak segílyt ígért. Joggal kérdezhetjük, hogy miféle segíly volt ez, valjon csak általánosságra vonatkozott, t. i. a bibornoki kar biztosítását czélozta-e, vagy pedig egy bizonyos, specziális esetre vonatkozott-e, t. i. a genfi bibornok megválasztására? Ha tekintetbe vesszük, mit Valois mond,⁴⁾ hogy t. i. Róbert bibornok egyáltalán nem tartozik azok közé, kikkel V. Károly levelezni szokott, nagyon is hajlandók vagyunk azt hinni, hogy a bibornokok V. Károlyt tudósították volt, hogy a genfi bibornokot szándékoznak megválasztani a pápai trónra. Hogy a francia király erről tudott, az több mint bizonyos, mert különben nem intézett volna szeptember 11-e után, de szeptember 20. előtt a genfi érsekhez levelet, melyben neki is megígéri segílyét.⁵⁾ Ha ezen körülményeket mind összevetjük, azt hiszem, minden nagyobb kockázat nélkül kimondhatjuk azon állítást, hogy V. Károly előtt a Fondiban szeptember 20-án megtörtént választás már előre tudva volt, s hogy ő a szeptember 11-i gyűlés után, vagy tán már a gyűlés alatt el volt tökéltve arra, hogy VII. Kelemen pártjára lép. Tehát tudott a bekövetkezendő választásról, sőt merjük állítani, hogy ő maga segíly ígérese által a bibornokokat a választás megejtésére nagyban befolyásolta.

A fondii választás megtörténtét a bibornokok október 19-én

¹⁾ Valois Le rôle etc. 234.

²⁾ Ez VII. Kelemen 1378. decz. 31. kelt leveléből kitűnik, u. o. IV. sz. függelék.

³⁾ E levelek tartalmáról l. az idézett IV. számú levelet.

⁴⁾ Valois Le rôle etc. 235.

⁵⁾ Az idézett IV. sz. levél.

kelt levelükben tudatták a francia királylyal, melyben egyuttal segítséget is kértek az új pápa részére.¹⁾ Időközben a pápához érkezett V. Károly fentidézett levele. A király készsége, őt támogatni, VII. Kelemen részéről nem maradhatott elismerés nélkül. Ezért november 10-én fölhatalmazta Károly királyt »*motu proprio*«, hogy a francia papságtól három éven át adót szedethessen, mely adó mennyiségének meghatározását a pápa Piaque Richard rheimsi, Guillaume de Lestrange roueni érsekek és Aymeric de Maignac párizsi püspökre bízta.²⁾ Külsőleg is kimutatta a pápa, hogy magát a francia király oltalmába helyezi és pedig olyformán, mely tény diplomatikailag is figyelmet érdemel, hogy pecsétjébe három lilomot vett föl.³⁾

V. Károly maga részéről, úgy látszik a bibornokok október 19-i levelének vétele után, november havára újból gyűlést hirdetett Párizs mellé Bois-de-Vincennes-be. A gyűlés november 16-án a király állásához híven VII. Kelemen mellett nyilatkozott. Ugyanaz nap tudatta a király a gyűlés határozatát az Avignonban levő bibornokokkal, ünnepélyesen kijelentve, hogy a Párizsban tartott gyűlés határozatához képest VII. Kelemenhez csatlakozott és ezt mint igaz pápát és Isten egyházának *souverain* pásztorát elismeri.⁴⁾ Mint már fentebb említettük, a francia király ez állásfoglalásának következménye volt, hogy VI. Orbán november 29-én kiadta VII. Kelemen ellen a kiátkozó bullát.

Innen kezdve megindult a két fél között az élet-halál küzdelem. VII. Kelemen a kiátkozási bullára azzal felelt, hogy deczemberben új kardinálisokat creált. Ugyanakkor kiküldte követeit az európai udvarokhoz. A limousi bibornok Franciaországba küldett, hova 1379. első hónapjaiban érkezett meg. Megérkezte alkalmat szolgáltatott V. Károlynak, ki a bibornokot a nagybőjt tartama alatt fogadta,⁵⁾ hogy VII. Kelemen érdekében széleskörű agitációt fejtsen ki, mire őt főleg a párizsi egyetem vonakodása

¹⁾ Valois Le rôle P. j. No. I. A király említett két levele ugyanis csak október 31. után érkezett Kelemen és a bibornokok kezéhez.

²⁾ E levél u. o. P. j. No. II.

³⁾ L. e. pecséttrajzot Valoisnál i. h. 237. U. o. több hasonló eset van felsorolva.

⁴⁾ »*nos sommes déclarés pleinement et assentir nous tenir à l'élection de notre dit Saint Père Clement, dessus nommé, et le voulons avoir et eu pope et souverain pasteur de l'Eglise de Dieu.*« U. o. 278. oldal.

⁵⁾ Denifle: Chartularium III. 1618. sz.

Kelemen elismerni, kényszeríté. 1379. május havában újból gyűlést hívott össze a király, melyen VII. Kelemen bibornokai közül is többen résztvettek. A gyűlésen az obedientia kérdése újból tárgyalatott, s a VII. Kelemenhez csatlakozás újból ünnepélyesen kimondatott. A gyűlés után kelt V. Károly levele a párizsi egyetemhez, melyben azt felszólítja, hogy ünnepélyes formában csatlakozzék az avignoni obedientiához. Az eredmény az volt, hogy az egyetem május 22. vagy 24-én ünnepélyesen VII. Kelemen mellett nyilatkozott, kivéve a picard és az angol nemzetségbelieket.¹⁾

V. Károly király most ígéretéhez képest, mindent megkísérelt, hogy VII. Kelemen elismerését a külföldi államoknál is keresztül vigye. Főleg Németország felé fordítá figyelmét, jól tudván, hogy e hatalmas állam jelöltje bir a legtöbb kilátással arra, hogy általánosan elismertessék. Jóllehet a német birodalom ekkor már ünnepélyesen VI. Orbán mellett foglalt állást, a francia király még nem adta föl a reményt, hogy sikerülend Venczel királyt Avignon pártjára hódítani. E célból minden követ megmozdított. Követségeket küldött Németországba a birodalmi gyűlésekre, nemkülönben az egyes fejedelmekkel is érintkezésbe tette magát. Ez érintkezésekről bővebben már fentebb, a Németországot tárgyaló részben emlékeztünk meg s azért ennek reprodukálására itt nem szorítkozzunk, hanem utalunk a már említettekre. Láttuk fentebb, hogy a francia király fáradozásai egyeseknél célra vezettek, főképp Lipót osztrák herczegnél, ki Németországban egész haláláig az avignoni párt legkiválóbb támasza volt. A német birodalommal szemben Károly király még szerencsés volt, míg többi kísérletei külföldön kudarcot vallottak. Így követséget küldött a flandriai grófhhoz, Lajoshoz, kihez egyúttal két emlékirat is ment VII. Kelemen érdekében.²⁾ Lajos grófnál azonban a francia király minden fáradozása hiábavaló volt. Daczára annak, hogy a francia király hűbérese, s segélyére főleg lázongó alattvalóival szemben nagy szüksége volt, ennek daczára VI. Orbán mellett foglalt állást. Mielőtt azonban határozott volna, lelkiismeretesen meg akarta vizsgálni mindkét jelöltnek igényét a pápai trónra. E célból követeket küldött részint Olaszországba,

¹⁾ Denifle i. h. 1624. sz.

²⁾ Boulaeus IV. 520—523.

részint más államokba,¹⁾ kik hozzá visszatérve, jelentést tettek neki. Formális vizsgálatot tartott tehát a flandriai gróf az egyházszakadás kérdésében, melynek eredménye az volt, hogy kijelenté, miszerint a tudomására jutott okok őt VI. Orbánhozi csatlakozásra kényszerítik.²⁾ Hasonló lépéseket tett a francia király még Angolország és Magyarországon is, melyek azonban eredményre nem vezettek. E fáradozásairól még meg fogunk emlékezni.

Időközben VII. Kelemen ügye Olaszországban mindinkább rosszabbra fordult, úgy hogy elhatározta magát Franciaországba költözni. Nem követjük e helyt vándorlásait az olasz partvonalon végig. 1379. június havában vonult be Avignonba a nép örömujjongása közepette.³⁾

Pár hónappal rá, szeptember 16-án V. Károly király meghalt, országát kiskorú fia, VI. Károlyra hagyva, kinek gyámságában az anjoui, a burgundi és bourboni hercegek osztozkodtak.⁴⁾ Nov. 4-én koronáztatott meg a király ünnepélyesen Rheimsban.⁵⁾

Franciaország belállapota most, e hármasság gyámság hatása alatt tökéletesen felfordult. A három gyám örökös veszekedéséhez hozzájárult az Avignonba visszaköltözött pápai udvartali folytonos súrlódás és ennek önkényes eljárása a francia beneficiumok betöltése körül. A király kiskorúsága idejében Anjou Lajos herceg vitte a tényleges kormányt. Magában Franciaországban, hol VI. Orbánnak párthivei aránylag csekély számban voltak, a kormány törekvése főleg arra irányult, hogy a párizsi egyetem azon tagjait, melyek még mindig vonakodtak elismerni VII. Kelemen, szorítsa engedelmességre. Erről alább a párizsi egyetem álláspontjánál lesz szó. Ami a francia király további álláspontját illeti, egész 1389-ig, VI. Orbán haláláig, az különösebb érdeket nem nyújt. VI. Károly megmaradt Kelemen pártja mellett, s ezért vele bővebben többé nem foglalkozunk. Annál érdekesebb Anjou Lajos herceg álláspontja az egyházszakadással szemben, főleg, mert ő később fegyverrel kezében is föllépett Avignon, saját és Kelemen érdekeinek védelmére.

¹⁾ Alkalmasint Franciaország értendő ez alatt.

²⁾ Baluze I. 551—552.

³⁾ Baluze I. 495. Nyem. I. 26.

⁴⁾ Chr. d. relig. de. St. Denys. I. 16.

⁵⁾ U. o. 22.

Anjou Lajos álláspontjánál ugyanazon jelenségeket látjuk, mint testvére V. Károlynál. Midőn VI. Orbán megválasztásának híre Párisba érkezett, Lajos herczeg is követte testvérének példáját, ő maga sem látszott abban kételkedni, hogy VI. Orbán választása érvényes volt. Valois két levélre hivatkozik, melyek július 13-án Toulouseban Lajos herczeg jelenlétében irattak, s melyeknek datálási formulája ép úgy, mint V. Károlynak körülbelül ez időben kelt levelei, VI. Orbán pontificatusa szerint van kiállítva.¹⁾ Ugyanezen jelenséget látjuk ismétlődni egy augusztus 4-ről keltezett hivatalos jelentésben, melyet Lajos herczegnek az általa Sardiniába küldött követség nyújtott át neki.²⁾ Azonban még más bizonyítékunk is van arra, hogy Lajos herczeg VI. Orbán választását nemcsak hogy elismerte, hanem vele szemben messzemenő engedményekre is kész volt. Anjou Lajos a szentszéknek 120,000 arany frankot kölcsönzött volt, mely összeg lefizetését 1377. husvétjáig meghosszabbítá. A mondott évben október 12-én új halasztást kért a pápa, mi annyira felingerelte a herceget, hogy november havában a toursi provinciában működő apostoli kollektortól egyenesen követelte 60,000 franknak lefizetését.³⁾ XI. Gergely pápa 1378. januárjában követséget küldött hozzá, mely 41,500 frankot fizetett ki a herczegnek.⁴⁾ Nemsokára rá XI. Gergely meghalt. Lajosnak ekkor még 78,500 franknyi követelése volt. Úgy látszik, hogy VI. Orbán trónraléptekor, tekintettel a pápai kincstárnak éppenséggel nem rózsás állapotára, szintén fizetési halasztást kért. Erre mutat legalább — mint látszik — egy eddig félreértett hely egy levélben. E levelet július 3-án intézte Avignonból a pampelonai bibornok VI. Orbánhoz. E levél utóiratában említést tesz azon levélről, melyet a pápa, kincstárnokának lovászmestere által küldött a herczegnek.⁵⁾ Hogy mit tartalmazott e levél, azt nem tudjuk, de hogy valószínűleg fizetési halasztást kért benne a pápa, azt onnan gyaníthatjuk, hogy a pampelonai bibornok azt írja, miszerint Anjou Lajos nem akar meghatározott időpontot megállapítani, hanem várni fog, a míg a pápa azt kényelmesen elintézi-

¹⁾ Valois : Louis d'Anjou etc. p. 116.

²⁾ U. o.

³⁾ Valois : Louis d'Anjou etc. 117. oldal.

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ A levél Gayetnél II. 213.

heti.¹⁾ A pampelonai bibornok levelének ezen passusa különböző furcsa kombinációkra adott alkalmat. Gayet, a levél kiadója pl. azt véli, hogy Orbán pápa előre látván a történeteket, s tudván, hogy ez esetben a bibornokok többsége Franciaországban találand menekülést, e miatt érintkezésbe lépett Anjou Lajos herczeggel.²⁾ Valois ellenben nagyon helyesen a fenti magyarázatot adja a pampelonai bibornok levelének, mely magyarázat, tekintve az általa felhozott, Anjou Lajos kölcsönére vonatkozó adatokat, kétségkívül a leghelyesebb. Midőn az egyházszakadás kitört, az Avignonban székelő bibornokok október havában VII. Kelemenhez küldött memorandumukban hangsúlyozták annak szükségességét, hogy a pápa a herczegtől fizetési halasztást kérjen pünkösdig, vagy esetleg még tovább.³⁾ Lajos herczegnek ezen engedékenységét Orbán pápa irányában Valois olyformán kísérti megmagyarázni, hogy vagy nem volt a herczegnek ekkoriban pénzre szüksége, vagy pedig — a mi valószínűbb, — kedveskedni akart a pápának, hogy azt esetleges kívánatainak teljesítésére könnyebben rábirja.

Ily formán látjuk, hogy Anjou Lajos a conclavet követő hónapokban VI. Orbánt érvényesen megválasztott pápának elismerte volt. De rövid idő múlva még a schisma kitörése előtt, a herczeg hangulata is megváltozott Orbán irányában. Erre okot Jean de Barre-nak említett követsége adott, mely követség, mint láttuk V. Károly király állásváltoztatására is elhatározó volt. Jean de Barre az anjoui herczegnek nemcsak az aug. 9-i declaratiót adta át, hanem a bibornokoknak egy augusztus 15-én kelt levelét is.⁴⁾ E követség döntő befolyással volt Anjou Lajosra, ki most nyíltan elhagyva Orbánt, egyelőre a bibornokokhoz csatlakozott. Csatlakozásának külső bizonyítékkal is nyomatékot adott. Hervei János követe által a bibornokoknak közelebről meg nem határozott pénzüsszeget küldött.⁵⁾ Ugyanakkor levelet intézett egy olasz főúrhoz, — újabb történetírók, mint Gayet és Valois, a fondii grófot gyanítják a czimzettben, — melyben az

¹⁾ U. o. hogy mit, arról a levél, mint említettük, mit se szól.

²⁾ Gayet II. 214.

³⁾ Az erre vonatkozó bizonyíték Valoisnál Louis d'Anjou etc. 118. jegyzet 1.

⁴⁾ Boulaeus: IV. 478.

⁵⁾ «virtute cujus est missa certa pecunia per Johannem Herveim.» Valois i. h. 119. a vatikáni levéltárból.

illetőt felszólítja, hogy a bibornokoknak, kik értesülése szerint Rómában biztonságban többé meg nem maradhatván, máshova határozták el magukat menni, biztos menhelyet nyujtsón.¹⁾

Lajos herczeg a fondii választást megelőző időben Guyenneben tartózkodott. Midőn innen Toulouseba visszaérkezett, a thérourannei bibornok üzenete érkezett hozzá, mely tudtára adá, hogy a genfi bibornok VII. Kelemen neve alatt elfoglalta a pápai trónt.²⁾ Anjou Lajos e hir hallatára azonnal kihirdetteté Toulouse városában a fondii conclave eredményét. Szigoruan meghagyá, hogy senki a lakósok közül ne merjen továbbra is engedelmeskedni Orbánnak, hanem csak VII. Kelemennek. Rendeletére a toulousei főtemplomban ünnepélyes istentisztelet volt, a templomokban pedig Te Deum tartatott. Azonfelül a herczeg sajátkezüleg levelet intézett a thérourannei bibornokhoz, abban alkalmasint hódolatát fejezván ki az új pápa irányában, kinek e levelet a bibornok elküldé.³⁾ Kevéssel a választás után a herczeg Vernyo bibornoknak hasonló tartalmu üzenetét vette, s október 10-én két Fondiból érkező levelet, szeptember 29-ről keltezve. E levelek egyike egy ismeretlen nevű bibornoktól, másika magától VII. Kelementől eredt. E levelekre Lajos herczeg Toulouseból felelt. A névtelen bibornokhoz intézett levele fönmaradt, s ebben Lajos élénk örömének ad kifejezést, hogy a pápai trónra egy oly egyén választatott meg, ki ép úgy mint ő, a francia királyi családnak közeli rokona. Reményének ad kifejezést, hogy az intrusus barri érsek nem-sokára teljesen visszavonulni lesz kénytelen. Végül igéri, hogy az ujonnan megválasztott pápának, kihez már hosszabb idő óta szoros barátság fűzi, segélyére mindig készen áll.⁴⁾

Ámde Lajos herczeg nem elégedett meg ezzel. Mig bátyja Károly látszólag ingadozott a két párt között, s csak a november 16-i declarációval lépett teljesen VII. Kelemen részére, addig Anjou Lajos Languedoc tartományban Kelemen érdekében már megtette a kellő lépéseket. Egy keltezés nélküli levélből értesülünk, hogy Lajos herczeg az összes languedoci érsekeket, püspököket és a többi magasabb egyházi férfiakat utasítá, hogy

¹⁾ Gayet III. 265. és Valois 119—120. a jegyzetben.

²⁾ Vatikáni levéltár. Instr. miscell. ad an. 1378—79. Valoisnál, 120—121.

³⁾ U. o.

⁴⁾ A levél Valoisnál i. h. 121—122. — VII. Kelemen rokonságát a francia királyi házzal a mellékelt, Valois által Le rôle etc. 238. lapon közölt családfa tünteti fel:

levelét, mely VII. Kelemen megválasztását, az ő csatlakozását hozzá stb. tartalmazta, egyházmegyéjük valamennyi templomában hirdessék és függeszszék ki, felhiván hiveiket, hogy királyuk példáját követve VII. Kelemen ismerjék el pápául, és úgy mint eddig szokásban volt, hálaadó istentiszteleteket tartsanak. Ragaszkodását VII. Kelemenhez Lajos herczeg ezáltal eléggé kimutatta. Azonban még többet is tett. 1379. elején Avignonba utazott, alkalmasint hogy az ott időző bibornokokkal a teendő lépéseket megbeszélje. Itt kelt valószínűleg február 16-án Guy de Malesec bibornok részére, kit Kelemen pápa Angliába küldött, menedéklevele¹⁾ a bibornok és kísérei részére, kik között esetleg angolok is voltak. Aigrefeuille bibornok érdekében, ki Németországba küldetett, Venczel királyhoz intézett levelet. E levél voltaképen Károly császárhoz van intézve, ami annál feltűnőbb, mert mint Valois kimutatja, e levél 1379. február 7. után kelt, miután benne megemlítetik Lajos herczeg találkozása a négy bibornok-legatussal, kiket VII. Kelemen 1379. újév körül küldött volt ki.²⁾

VII. Lajos

Guyennei Eleonorával kötött első házasságából	Champagnei Alice-val kötött III. házasságából
Mária	
férje I. Henrik champagnei gróf	Fülöp Ágost
Mária	VIII. Lajos
férje IX. Balduin flandriai gróf	Szent Lajos
Margit	III. Fülöp
férje Dampierrei I. Vilmos	Valois Károly
Guy flandriai gróf	VI. Fülöp
Margit	Jó János
férje I. János brabanti herczeg	V. Károly Anjou Lajos
Mária	VI. Károly.
férje V. Amadeus savoyai gróf	
Ágnes	
férje III. Vilmos genfi gróf	
Róbert genfi bibornok, a későbbi VII. Kelemen.	

¹⁾ A levél Valoisnál i. h. 123. jegyzet. A levél keletnélküli, Valois úgy lát-szik azt nov. 16. elé teszi. Magam hajlandó vagyok azt e dátum utáni időre tenni, miután a francia király álláspontjáról van szó, melyet ő csak a nov. 16. declara-tióval foglalt el.

²⁾ L. Valois i. h. 124.

Valois ezt olyformán magyarázza meg, hogy Lajos király titkárának nem lévén még alkalma Venczel királyhoz írni, akaratlanul Károlyt írt.¹⁾ E levélben Lajos egyenesen fölhívja Venczel királyt, hogy álljon el Orbántól, és csatlakozzék VII. Kelemenhez, kit a francia király és testvére Lajos is elismertek, mint igaz pápát. Fölhívja Venczelt, hogy álljon boszút az intrusus barii érseken, s ne tűrje azt, hogy a birodalom alattvalói hitükben az igaztól eltévelyegjenek, hitelt adván a barii érsek és álkövetei szemtelen hazugságainak. Őt, Lajost a négy bibornok-legatus és az írott bizonyságok egybevágó előadása Kelemen ügyének igazságáról teljesen meggyőzte.²⁾

Ugyanez időben tovább folytatja Lajos herczeg Olaszországgal megkezdett érintkezéseit. 1379 február 23-án egy követséget indít útnak, mely Raynald Bresille kamarás, Gayan Vilmos tanácsos és Compiégnei Jakab, a herczeg titkárából állt.³⁾ A követség útját először Flórencznek vette. Flórencz városában két napig tartózkodtak, ez idő alatt minden követ megmozgatva, hogy a várost VII. Kelemen pártjára vonják. Sőt ez esetre megígérték a városnak, hogy közbenjárók lesznek közte és VII. Kelemen között a béke megkötése céljából. Azonban ez ajánlatuk sem hatott. A flórencziek, kik ekkor már alkudozásokba bocsátkoztak VI. Orbánnal, a herczeg ajánlatát köszönettel fogadták ugyan, de egyuttal kijelentették, hogy a római párton megmaradnak, míg egy általános zsinat őket VII. Kelemen ügyének igazságos voltáról meg nem győzi.⁴⁾ Ilyformán a követek Flórenczben mit sem érven el, tovább utaztak Onorato Gaetani fondii grófhhoz, kinek Lajos herczeg levelét kézbesítették, melyben a fondii gróf a horgonynyal hasonlittatik össze, melyre Krisztus Péter hajóját erősíté, hogy a dühöngő viharok ellenében oltalmazza. Tudomására hozza Lajos a grófnak, hogy ő és Károly király szintén VII. Kelemenhez csatlakoztak, s kitartásra buzdítja őt továbbra is Avignon mellett.⁵⁾

1) Mert azon föltevés, hogy e levél, mely az avignoni találkozás után volt elküldendő, már előre meg volt írva hetekkel előbb, a valószínűség minden látszatát nélkülözi.

2) A levél egyes részei Valoisnál 124. old.

3) U. o. 125.

4) Diario d'anonimo etc. Documenti di storia italiana tom. VI. p. 392.

5) Valois i. h. 125.

E követséget márczius havában egy másik követte, mely Nimesből kiindulva, Majlandon át Fondiba s Nápolyba ment. Majlandban a követ, a herczegnek egyik pohárnoka, Lajos herczeg sógoránál Jean Galeazzo Viscontinál tiszteltget, ennek Lajos levelét adva át, melyben a herczeg vele tudatta az ő és Károly állásfoglalását s hasonlókép felszólítja őt, csatlakozzék Avignon-hoz.¹⁾ Innen a követ Veronába ment a Scala-k udvarába, kikhez Lajos hasonló tartalmú levelet intézett.²⁾

Veronából Lajos követe tovább ment Fondiba, hol VII. Kelemennél tiszteltget. Úgy látszik, hogy a követség tulajdonképeni célja volt, VII. Kelemennek bejelenteni, hogy Lajos herczeg magát egészen a szentszék rendelkezésére bocsátja, melynek valóban szüksége volt egy erős támaszra, milyennek a herczeg ígérkezett. Mert VII. Kelemen helyzete egyáltalán nem volt nagyon kedvező. Igaz ugyan, hogy déli Olaszországban VII. Kelemennek pártja elég erős volt, azonban tekintetbe kellett venni, hogy maga a lakosság Kelemen iránt épen nem viseltetett nagy ragaszkodással. Cesenai vértettének emléke még frissen élt az olaszok emlékezetében, s hogy ily tett nem a legjobb ajánlat főleg egyházi férfiú részére, az könnyen érthető.³⁾ Ehhez járult még, hogy a pápai kincstár nem dicsekedett túlbőséggel. VI. Orbán pedig komoly lépéseket tett trónját Kelemen ellenében megvédelmezni. A hír, hogy VI. Orbán Alberigo Barbiano csapatait zsoldjába vette, mintegy igazolni látszott a föltevést, hogy Orbán délfelé szándékozik vonulni ellenfele ellen.⁴⁾ Kelemen helyzete tehát, ha nem is fenyegetett komoly veszéllyel, mégis elég komoly volt. Lehet-e csodálni, hogy ily helyzetben VII. Kelemen kapva kapott az alkalmon, hogy magának Lajos herczeget, ki elég erős támasznak ígérkezett, lekötötte. Lajos herczeg egyébiránt a maga részéről is megtett mindent, hogy a pápa figyelmét magára fordítsa. E célból gondoskodott, hogy

¹⁾ Valois 126.

²⁾ U. o.

³⁾ Cesena városa, hol Róbert bibornok resideált, 1377. február 1-én fellázadt a breton csapatok ellen, melyek a városban helyőrségen voltak. Róbert bibornok a Faenzánál állomásozó angol csapatokat hívta segítségül, s a lázadást nagy vérontás árán el is fojtotta. Innen kapta nevét: a cesenai hóhér.

⁴⁾ Cronaca Sanese Muratori XV. 259. Ann. Mediol. XVI. 771. Ricotti: Storia etc. V. 175.

neve, a bibornokokkal folytatott gyakori levelezések útján a pápa előtt minél gyakrabban említették.¹⁾ Erre szolgált a pápának adott különféle kölcsönök. 1379. márczius 15-én a herczeg 12,000, márczius 28-án 10,000 és ápril 28-án 13,000 arany frankot kölcsönöz a pápának.²⁾ Azt hiszem, hogy ezen nyilvánvaló bizonyítékokon kívül alkudozások folytak a pápa és Lajos herczeg között, melyeknek folyásáról mit sem tudunk, s melyeknek eredménye a herczegnek fentemlitett követsége volt, mely Fondiból Nápolyba ment, hogy ott Lajos herczeg hódolatát mutassa be Johanna királynőnek. Ugyanakkor tudatta levél útján a királynővel, hogy meghagyta azon francia csapatok vezéreinek, kik már egy idő óta de Baux Ferencz andriai exherczeg szövetségében Johanna ellen küzdöttek, miszerint az ellenségeskedésekkel hagyjanak fel.³⁾ Úgy látszik, hogy az anjoui herczeg minden eszközt felhasznált, hogy régóta táplált óhajának teljesítésére a pápát formálisan rákényszerítse. Mert Lajos herczeget arra, hogy Avignon mellett foglaljon állást, francia nemzetiségén kívül még személyes indok, régóta táplált vágy vezérelte.

Király akart lenni minden áron. Ez adja meg a kulcsot előzékenységéhez és azon fáradozásokhoz, melyeket tett, hogy VII. Kelemennél magát behízelegje, nélkülözhetetlenné tegye. Szent Lajos testvérének Károlynak példája lebegett szeme előtt, a szicíliai királyság képezte legforróbb óhaját. És ha tekintjük az akkori viszonyokat, ezek nem voltak kedvezőtlenek e tervre nézve. Johanna királynőnek utódai nem voltak. A barátságos viszony, melyben a nápolyi udvar VII. Kelemennel állott, szintén kedvező volt e tervre. A pápa maga, kinek ép e viszonynál fogva nagy befolyása volt a királynőre, francia származásu, s azonkívül oly helyzetben, hogy támogatásra igen is rászorult. Lajos herczeg valóban nem rossz kártyákkal játszott. Fölajánlani a pápának segítségét, ki két kézzel is fog utána kapni szorult helyzetében, támogatni őt fegyveres erővel, hogy igényeit a pápai trónra érvényesítse, s mindennek fejében a nápolyi királyságot tőle hűbérül kérni, valóban ez megérdemelte a költségeket, melyekbe magát az anjoui herczeg kedvencz eszméje meg-

¹⁾ Valois i. h. 127. jegyzet.

²⁾ Valois u. 138. jegyzet az Introitus és exitusok nyomán.

³⁾ Valois u. a. 127. jegyzet.

valósítása végett verte. Valjon fölmerült-e már ekkor benne azon gondolat, hogy magát Johanna királynő által adoptáltassa, s így a nápolyi királyságra magának még erősebb igényt szerezzen, mint a pápai odaigérés, ki tudná megmondani. De nem lehetetlen, hogy Lajos herczeg már ekkor foglalkozott ezen később tetté vált eszmével, s hogy követsége Nápolyba a királynőhöz már e gondolat kivitelére volt hivatva az útát egyengetni.

Úgy látszik, hogy az anjoui herczegnek főntemlitett követsége a szövetséget a két fél között létrehozta. A tárgyalások a két udvar között, melyek valószínűleg az imént előadottakra, az anjoui herczeg királyságára vonatkoztak, befejezést nyerhettek, mert ápril 17-én Kelemen pápa a herczeg régi óhaját megvalósítá. Királyi czimmel ruházta őt fel, s hűbéres királyságot jelölt ki neki. »Adriai királyság« volt a büszke czime a birodalomnak, mely magából az egyházi tartományokból lőn kiszakítva. Ferrara, Bologna és Ravenna városok s területeik, az egész Romagna, Massa Trabaria, az anconai örgrófság, Perugia, Todi és a spoletoi herczegség: ezek képezték az új királyság alkatrészét.¹⁾ Pár nap mulva, ápril 20-án a pápa egy bullát bocsátott ki, melyben Lajossal való pénzügyi viszonyát szabályozta.²⁾ Úgy látszik, a Lajos által nyújtott segélypénzek fejében a pápa megengedé neki, hogy három éven át a maga kincstárába szedethesse be az egyházi tizedeket Languedoc tartományban és Guyenne-ben, utóbbinak azon részeiben, melyek már francia hatóság alatt vannak s melyek még az alá kerülnek. Ennek fejében minden nevezett tartományokban a papságra kivetett adó hatályon kívül helyeztetik.³⁾

A szövetség Lajos herczeg és Kelemen pápa között meg volt kötve. Hanem eredménye egyelőre nem volt. Az események, melyeknek most Olaszország színtere lett, kevés biztatót tartalmaztak a pápára nézve. Az Angyalvár eleste, a san-marinoi csata s a VI. Orbánnak ezzel kapcsolatban járó térfoglalása, rosz omenek voltak VII. Kelemen hatalmára. Május 9-én hajóra szállt Gaëtaban s Nápolyba menekült, melyet három nap mulva kény-

¹⁾ L. a bullát Leibnitz cod. jur. gent. diplom. I. 239.

²⁾ E bullának, mely eddig ismeretlen volt, egycs részét közölte Valois i. h. 134—135. oldal.

³⁾ U. o.

telen volt otthagyni, menekülve a nép dühe elől. Tíz nappal később, május 22-én hajóra szállt, örökre elhagyva Olaszországot.

Lesz még alkalmunk alább bővebben foglalkozni e tárggyal. Térjünk vissza tulajdonképeni tárgyunkhoz, az anjoui herczeg viszonyához Kelemennel.

Május 7-én részt vett a vincennes-i gyűlésen, hol, mint említettük, Károly király az egybegyűlt francia papság határozatához képest VII. Kelemen mellett nyilatkozott. Május 15. jelen volt, midőn Párisban Jean de Cros, Aigrefeuille Vilmos, Jean de Maleset és Petrus de Barrière bibornokok a Notre-Dame templom előtt a Parvis-téren fölállított emelvényről VII. Kelemen trónraléptét ünnepélyesen kihirdették.¹⁾ Pár nappal később Johanna királynőnek újból levelet küldött Capon Róbert által,²⁾ s tudatá vele, hogy öcsce Károly és ő VII. Kelemen pápa ügyét a végső határig készek védelmezni.³⁾

Csakhowy ekkor a pápa ügye már nagyon rosz lábön állt Olaszországban. De roszul állott magának Johannának ügye is. Mert igaz, hogy Johanna királynő közvetlenül VII. Kelemen eltávazása után, követeket küldött Rómába, hódolatát VI. Orbánnak bemutatandó.⁴⁾ Kevéssel utóbb azonban megszakítá az érintkezést Orbánnal és visszahívta követeit.⁵⁾ Ennek eredménye volt, hogy most VI. Orbán is Johanna ellen fordult, ki ezáltal a legkritikusabb helyzetbe jutott. Ezzel egyidejűleg VII. Kelemen pártja is fölemelte újból fejét Olaszországban. VII. Kelemen actiót kezdett Johanna királynő érdekében a francia udvarnál s fáradozásait siker koronázta.

Johanna királynő Orbán-pártiaktól környezve, most VI. Orbánt is felingerelve maga ellen, folyton azon veszélyben forgott, hogy országától megfosztatik. VII. Kelemen pártján állott, ámde országában a római obedienciának is nem egy hívője volt. VII. Kelemen lelkében egy merész terv fogamzott meg. Johannát a nápolyi királyság birtokában megerősíteni, s így az országot a maga részére vonni, olyformán is, hogy szükség esetén VI. Orbán elleni fegyveres föllépésénél szilárd alapul, támaszul szolgáljon, ez volt

¹⁾ Valois i. h. 145.

²⁾ Kit egyuttal Johanna pártfogásába ajánlott.

³⁾ A levél Valoisnál i. h. 146. jegyzet.

⁴⁾ Raynald ad an. 1379. 34, 1380. 1, 2. Nyem: I. 19. Gayet: I. P. J. 64.

⁵⁾ U. o.

a terv, melyet VII. Kelemen maga elé rajzolt, s melynek keresztülvitelére az anjoui herczeg személyét szemelte ki.

1380. január 11-én ez ügyben Avignonban titkos tanácskozás tartatott. E tanácskozáson a pápán kívül alkalmasint csak testvére a genfi gróf, az anjoui herczeg, de Mende bibornok és a tárgyalások vezetéséhez szükséges hivatalnokok vettek részt. A tanácskozás bizonyos föltételeket állapított meg, melyektől az anjoui herczeg függővé tette segélyét, s melyeket három megbízott követ volt a herczeg nevében a királynő elé terjesztendő. E föltételek voltak, hogy a nápolyi királynő, kinek négyizbeni házassága daczára utódai nem voltak, fogadja örökbe Lajos anjoui herczeget, s biztosítsa neki örökségeül a trónt, nemcsak Nápolyban, hanem a provence-i, folcarquieri és piementi grófságokban is. Ennek fejében Lajos herczeg szolgálatát felajánlja a nápolyi királynőnek, rendelkezésére bocsátva négy hadihajót s rendelkezésére adva saját kincstárát. Azon esetben, ha a tengeren támadtatik meg, kellő számu segélyhadat küld neki, ha pedig az ellenség a Provence-ot támadná meg, maga fog sietni azok elűzésére. Megígérte egyuttal, hogy Johanna életében az ország kormányzatába avatkozni nem fog, valamint, hogy az országot sem egészben, sem részben nem fogja elfoglalni, csak amennyiben ezt Johanna parancsolná, legfőlebb azt kívánván, hogy néhány erősség adassék neki át mintegy előleg gyanánt örökségére. Végül igéri, hogy mindazon rendelkezéseket, melyeket Johanna negyedik férje érdekében tenne, elismeri s azonfelül, hogy az andriai herczeget támogatni nem fogja.¹⁾

E föltételek alapján megindultak a tárgyalások az egyezkedő felek között. VII. Kelemen a maga részéről mindent elkövetett, hogy azoknak sikert biztosítson. A tárgyalások azonban a pápa és a herczeg között a legnagyobb titokban folytak, nem jutott abból köztudomásra egyelőleg semmi sem. Február 1-én a pápa két bullát állit ki, melyben előrebocsátva, hogy hallomás szerint Johanna kész örökbe fogadni Lajos herczeget, előre jóváhagyta a nápolyi örökösödés illetén megváltoztatását.²⁾ E bullák sem voltak egyelőre a nyilvánosság elé szánva. Hogy mily titokban folytak a tárgyalások az alkudozó felek közt, azt legjobban

¹⁾ Valoisnál i. h. 150. lap a párizsi nemzeti levéltárban levő eredetiek után.

²⁾ A bullák a párizsi nemzeti levéltárban. Valois idézi őket i. h. 151. lap.

látjuk azon válaszból, melyet a pápa Lajos herczegnek egy erre czélzó kérésére adott. Lajos herczeg ugyanis egy memorandumában, melyet 1380. ápril 1. után¹⁾ megbizottai által a pápához benyújtott, azt kívánta, hogy nagyobb biztonság kedvéért a közte és a nápolyi királynő közt folyó tárgyalások az albanoi, limousi, viviersi, cosenzai, autuni, St. Eustach, St. Angelo bibornokokkal és a pápa kamarásával közöltessenek. A pápa e kérés teljesítését kereken megtagadta, azt adván okul, hogy a tárgyalások nyilvánosságra hozása az egész vállalat bukását jelentené.²⁾ Úgy látszik, hogy a titkot jól megőrizték, Valoisnak igaza van, hogy a VII. Kelemen és Lajos herczeg közt folytatott tárgyalásoknak nagyrésze sohasem jutott nyilvánosságra.³⁾

Amint egyfelől VII. Kelemen és az anjoui herczeg között, ép úgy Johanna királynő és Lajos között szintén folytak tárgyalások. A tárgyalásokat Nápolyban a herczeg követei, János ageni püspök, Georges de Marte a pápa udvarmestere és Pierre de Murles vezették, kik mellé Lacaille Arnold titkári minőségben volt beosztva. A megbízó levelek már január 11-én keltek volt, de a követek csak ápril 12-ike körül keltek útra Nápoly felé. Itt azonban a tárgyalások korántsem folytak oly gyorsan, mint azt az anjoui herczeg óhajtá. Fájdalom, a tárgyalások folyamáról s azok módozatairól tudomásunk nincsen. Csak azt tudjuk, hogy az anjoui herczeg két keltezés nélküli levelében sürgeti a királynét és annak egyik tanácsosát, hogy követeit minél előbb küldje vissza.⁴⁾ Mi okozta a késedelmet Nápolyban, nem tudjuk. A tárgyalások csak június havában záródtak le. Johanna királynő jun. 29-én Lajos herczeget ünnepélyesen fiává fogadta, őt örökösének nyilvánítá s kevéssel utóbb Calabria herczegének czimét adományozta neki.⁵⁾ Ezzel Lajos herczeget végérvényesen elismerte utódjának: e czimet rendesen az elsőszülött herczeg viselte. Julius 8-án Angeluccio di Forno di Ravello titkárát követ gyanánt küldte Franciaországba a pápához, Lajos herczeghez s a bibor-

¹⁾ A dátum meghatározását l. Valois i. h.

²⁾ »... publicatio esset destructio totalis negotii.« Christophe III. 364. — Ugyanott közölve van a memorandum teljes szövege is.

³⁾ I. h. 155.

⁴⁾ E két levél idézve Valoisnál i. h. 156.

⁵⁾ Az első oklevél Martènenél Thesaurus etc. I. 1580. Cameranál: Elucubrationi etc. 290.

noki testülethez. Kettős megbízást adott neki: kieszközölni a pápától a Lajossal kötött egyezmény megerősítését és közölni a pápával, hogy csapatok, hajók s pénzbeli segítségre számíthat.¹⁾ VII. Kelemen pápa július 22- és 23-án kelt bulláival megerősíté Johanna királynő június 29-iki rendelkezéseit, s ezzel a francia-olasz szövetség befejezést nyert.²⁾

VII. Kelemen pápa ily módon célját érte. Azonban be kellett vallania, hogy az ár, melyet Lajos herczegnek fizetni kellett, elég magas volt. Sőt mi, kik az akkori viszonyokat ma már egész teljességükben ismerjük, mondhatjuk, hogy VII. Kelemen úgyszólván mindenét odaadta Lajos herczeg segélyigéretéért, melyet beváltani a herczegnek nem volt módjában. Említettük fentebb azon memorandumot, melyet Lajos herczeg 1380. április 1. után a pápának követői által átnyújtatott. E 25 pontot magában foglaló memorandum koronáját képezi úgyszólván a Lajos és Kelemen közti tárgyalásoknak. E pontoknak majdnem mindegyike, főleg a pápa által a herczegnek adandó segélyre vonatkozott. E tekintetben Lajos herczeg azt kérte a pápától, hogy Languedoc tartománynak összes tizede, hasonlóképp Langue d'Oil tartományé, továbbá az összes procuratiós díjak, melyeket a francia papság a pápának fizet, neki átengedtessenek. A maga részére továbbá az u. n. census biennalist, az u. n. servitia communiaikat, a meghalt prelatusok hagyatékát, — melyet a pápa, kivéve a könyveket és egyházi ruhákat, meg is adott neki, — továbbá az összes üres beneficiumok után járó javadalmakat, péterfilleket stb., szóval a pápai kincstárba való minden néven nevezhető jövedelmeket, mit a pápa mind meg is adott neki. Ezek beszédese egyenesen a herczeg embereire bízott, mint legatus de latere Guillaume de Chanac Lajos herczeg volt kanczellárja küldetett VI. Károly mellé teljhatalommal mindezen ügyekben. Továbbá kérte, hogy nagyobb biztosság kedvéért, ha Nápolyba megy a herczeg, a pápa adja neki mindjárt most hűbérbe Benevent városát és Anconát, melyre nézve a pápa úgy intézkedett, hogy Ancona és a pápa birtokában levő birtokok azonnal, Benevent pedig, ha a herczeg oda bevonul, tartózkodásának tartamára bocsáttassanak birtokába. Beleegyezett továbbá

¹⁾ Valois i. h. 156.

²⁾ A megerősítő bullák a párizsi nemzeti levéltárban, idézi Valois u. o. 157.

a pápa, hogy az osztrák herczeg, a portugál és svéd királyok is hasonlókép a föntérintett jövedelmeket húzzák, beleegyezett, hogy a Spanyolország és Aragoniából jövő vám fele szintén e célra fordíttassék s i. t., szóval Lajos herczeg mindennemű követeletét oly bőkezűen teljesíté, hogy neki Avignon és Venaissin jövedelmein kívül, hozzászámítva még az arlesi és embruni tartományok jövedelmeit,¹⁾ semmije sem maradt. Kitünik e körülményből is, mily súlyt fektetett Kelemen pápa a herczeg segélyére.

A Johanna és Lajos herczeg közt megkötött szövetség egyelőre csak papiroson volt. Reális eredménye csak két évvel később volt, midőn az anjoui herczeg a pápa unszolására végre nagy nehezen elhatározta magát, hogy elvállalt kötelezettségének eleget tesz s Nápolyba indul. Expedíciója összefügg az Olaszországban történetekkel, VI. Orbán küzdelmével ellenfelei ellen s ezért később, e munka negyedik könyvében lesz tárgyalandó.

II.

Áttérünk most azon kérdésre, mily viszonyt foglaltak el a francia érsekségek és püspökségek a schismával szemben, vagyis ezek betöltésénél melyik párt érvényesítette befolyását. Igaz ugyan, hogy Franciaországban az avignoni obedientia volt hivatalosan elismerve, s főleg azon körülménynél fogva, hogy mintegy nemzetiségi kérdéssé vált a schismában Avignon mellett állást foglalni, a római obedientia aránylag kevés tért foglalt el Franciaországban. A mi a schisma egyházi elterjedését illeti, azt az alábbiakban adjuk, táblázatos, kissé száraz modorban ugyan, de azt maga a kérdés megoldása hozza magával, s szolgáljon e körülmény mentességünkül. Előre bocsátjuk azon megjegyzést, hogy épen azért, mert Franciaországban VII. Kelemen pártja ugyszólván egészen el volt terjedve, csakis azon pár esetet soroljuk fel, melyek VI. Orbán törekvését, hogy magának pártot szerezzen, mutatják.

Agenbe, VI. Orbán által János püspök neveztetett ki, ki 1389. augusztus 21-én obligálja magát,²⁾ Aireben a viszonyok nagyon bonyolodottak voltak, épúgy mint az auch-i érsekségben, melyhez Aire tartozott. 1385-ben bizonyos Vilmost találunk a

¹⁾ Valois I. e. 153.

²⁾ Eubel: Die Provisions praelatorum etc. RQuSchr. 1893. 431. l.

püspöki széken.¹⁾ Melyik párthoz tartozott, nem tudjuk. Utána Waldeby vagy Waldey Róbertet találjuk a püspökségben. Angol származású ágoston-rendi barát volt, ki alighanem az angol király befolyása következtében nyerte el VI. Orbántól a püspökséget, melynek ura gyanánt legelőször 1386. június 4-én fordul elő.²⁾ 1388. augusztus 28-án aquitaniai kancellár és angol királyi pecsétőr lett.

Majdnem egyidejűleg Róberttel feltűnik Garsias Arnaudi de Novalhiis, kit 1386. június 13-án Kelemen pápa obligatióiban találunk először említve.³⁾ Úgy látszik azonban, hogy Róbert alkalmasint angol befolyás segítségével magát fenn tudta tartani a püspökségben.

Aix-ben az érseki széken Jean d'Agout ült, kit VII. Kelemen Giraud di Pousilac halála után 1379. június 1-én nevezett ki az érsekségre.⁴⁾ 1379. június 1-én kelt Nizzában a pápai bulla, mely Agout-ot az érseki székre emeli. Hogy Agout csakugyan az ellenpápa pártján állott, kitűnik az 1386. szeptember 13-án kelt bullából, melyben VII. Kelemen föloldja őt az egyházi censurák alól, melyeket a Provence-beli háború alkalmával — Johanna nápolyi királynő halála után — magára vont.⁵⁾ 1388. május 6-ról birunk ugyan egy oklevelet, melyben Kelemen pápa felfüggeszti Agout-ot s kijelenti, hogy maga fogja kezébe venni az érsekség kormányzását.⁶⁾ Mint Albanes a *Gallia christiana novissima* kiadója megjegyzi, az aixi érsekség levéltárában a pápai adminisztrációról sehol nincs említés, ellenben Agout neve minduntalan előfordul. Úgy látszik tehát, hogy Kelemen pápa nem valósította meg a kormányzás átvitelének tervét. Agout 1395. folyamán halt meg. A mondott év július 26-án egy oklevél az érseki széket üresen állónak jelzi, míg ezzel ellentétben egy ugyanazon évi október 6-i

¹⁾ Thausin a *Revue de Gascogne* 1892. évfolyamában 330. old.

²⁾ Eubel 428.

³⁾ Eubel i. h.

⁴⁾ A *Gallia christiana* I. 324. ugyanazt mondja, hogy IV. Orbán nevezte ki, de a *Gallia christiana novissima* Aushängebogenjei szerint (I. köt. 93. oldal) VII. Kelemen nevezte ki. A régi kiadás adata végett szólunk itt Aixről.

⁵⁾ U. o.

⁶⁾ A *Gallia christiana* I. Instrumenta 69. A *Gallia christiana novissima* i. h. 94. hibásan 1387-re teszi, a kérdéses oklevél annus X. dátumot visel, ez pedig 1388.

oklevél őt még az élők sorában szerepelteti.¹⁾ Melyik a hibás dátum, eldönteni nem lehet.

Az auch-i érsekségben az avignoni párt tartotta a hatalmat a kezében. Nyomát találjuk ugyan, hogy VI. Orbán is megkísérté befolyását érvényesíteni. A schisma kitörésekor Alençoni Fülöpöt találjuk az auchi érseki székből, ki azt 1374. szeptember 27-e óta adminisztrálta. Orbán őt 1378. szeptemberében bibornokká nevezte ki. VII. Kelemen 1379. június 19-én az érsekségből elmozdította s helyébe Flandrin Jánost nevezi ki.²⁾ Úgy látszik azonban, hogy VII. Kelemen ezen kinevezése csak megerősítés volt. Mert a káptalan még az egyházszakadás kitörése előtt Flandrin Jánost megválasztá, ki aztán VII. Kelemenhez csatlakozott.³⁾ Fülöp azonban még elég befolyással birhatott Auchban, mert az 1384-ben, a szt. Szevér kolostorban tartott tartományi zsinat kétségkívül az ő befolyása folytán jött létre. A zsinat VI. Orbánt ismerte el, alkalmasint az angol befolyás behatása alatt, mely Auch, Aire és Dax területén a legnagyobb volt. Az angol király, mint e területek suverénje 1383. május 6-án elrendeli, hogy Kelemen párthivei javadalmaiktól fosztassanak meg, s minden kísérletet, mely érdekében történik, fojtsanak el.⁴⁾ Az Orbán által 1383-ban hirdetett keresztes hadjáratban, melyet a norwichi püspök vezetett, több Gascognebeli nemes is részt vett.⁵⁾ VI. Orbán a maga részéről Anglade Péter nevű érseket nevezett ki, de ez VII. Kelemen párthive, Flandrin ellen magát nem tarthatta. Panaszt emelt az angol királynál e végett, ki Aquitaniában állomásozott seregparancsnokának meg is hagyta, hogy Anglade-ot iparkodják az az érsekség birtokába besegíteni, hanem eredmény nélkül. Flandrin megmaradt az érseki székből, sőt 1384-ben zsinatot is tartott.⁶⁾ Ezért Orbán Pétert Tarbesbe helyezi át, mint ilyen 1388. április 2-án obligálja magát.⁷⁾ Autunois-ban Petrus de Barrière-t találjuk a püspöki székből, a schisma kitörésekor. Orbán őt

¹⁾ Gallia christiana novissima i. h. jegyzet, Gams halála napját 1394. szeptember 22-re teszi.

²⁾ Gallia christ. I. 997.

³⁾ Thausin i. h. 328.

⁴⁾ Rymer foedera III/3. 139.

⁵⁾ Froissart II. 133. fejezet.

⁶⁾ Thausin i. h. 330.

⁷⁾ Eubel i. h. 427, 430.

1378. szeptember havában bibornokká nevezte ki. Úgy látszik, nem fogadta el tőle e méltóságot; 1378. december 18-án már VII. Kelemen pártján állott.¹⁾ Auxerreben Ferricus, VI. Orbán párthive szerepel, 1382. október 22-én obligálja magát, míg 1389. június 1. után Orbán őt a rheimsi érsekségre helyezi át.²⁾ Hogy azonban VI. Orbán befolyása Auxerreben nem állt nagyon erős lábon, mutatja az, hogy 1389. október havában VII. Kelemen Pontignyba bizonyos János nevű apátot nevez ki.³⁾ Bayonneben Oriach Péter volt a püspök, midőn az egyházszakadás kitört. Mely párthoz állott, nem tudjuk, de halála után mindkét pápa betöltötte a püspöki széket. Orbán pápa 1383-ban Arribaire Bertalan dominikánus szerzetest nevezte ki, VII. Kelemen ellenben Sumalaga Péter minoritát, ki azonban, a mint látszik, csakhamar meghalt, mert 1384. február 12-én Garsias Engui ágostonrendi szerzetes szerepel, mint VII. Kelemen által kinevezett.⁴⁾ Hogy kit ismertek el itt, bajos eldönteni; úgy látszik, mindkét párt elég erős volt, mert Bertalan után Menendus cordovai érseket találjuk Bayonneben, ki 1393. február 11-én obligálja magát.⁵⁾

A betlehem-i püspökséget Franciaországhoz számíthatjuk ez időben. Püspökei éjszaki Franciaországban éltek. Befolyásukat érvényesíteni mindkét pápa megkísérelte. A schisma kitörésekor Vilmos ült a püspöki széken, ki nemsokára Llandaffba helyeztetett át. Helyében 1385. december 12-én Lanfrankot találjuk, ki a mondott napon VI. Orbánnak obligálja magát. VII. Kelemen a maga részéről Ademar püspököt Trois-Châteauban helyezi át s helyére Valanno Vilmos domikánust nevezi ki 1379. július 13-án. Majd ezt is áthelyezi Evreux-be s helyébe 1388. december 2-án Vilmos neversi dékánt nevezi ki.⁶⁾ Bordeauxban a szakadás kitörésekor Eliás érseket találjuk. Rövid idő múlva bekövetkezett halála után VII. Kelemen 1379. február 11-én Vilmos bordeauxi archidiakonust nevezi ki.⁷⁾ Ugyanakkor VI. Orbán Roque-

¹⁾ Raynald ad an. 1378. §. 102. Gallia christ. IV. 416.

²⁾ Gallia chr. XIX. 324.

³⁾ U. o. 450.

⁴⁾ Eubel i. h. 429.

⁵⁾ U. o.

⁶⁾ Eubel i. h. 433—434. V. ö. Gallia XII. 69. l. hol azonban hibás adatokat találunk.

⁷⁾ Vilmosra nézve a Gallia christiana azt mondja, hogy VI. Orbán párthive volt, s csak később csatlakozott Kelemenhez. II. 808.

riisi Raymond fiát Bernátot nevezi ki, s ennek halála után 1384. körül Uguccone Ferencz beneventi püspököt helyezi át Bordeauxba.¹⁾ Úgy látszik Orbánnak Bordeauxban kedvezett a szerencse. Mert Uguccone 1405-ben, midőn bibornok lesz, megmarad a bordeauxi érsekségben, mint annak administratora, sőt 1411. február 11-én XXIII. János által is megerősíttetik, ki Vilmosnak a philippii czimzetes püspökséget adományozta.²⁾

Daxban, mely angol befolyás alatt állott, VI. Orbán volt elismerve. A püspök ekkor Guittard János volt. Midőn a szakadás kitört, VI. Orbán Maurin Péter minoritát Aquitaniába küldte, hogy az általa Kelemen és párthivei ellen hozott kiátkozásnak érvényt szerezzen.³⁾ Majdnem egyidejűleg vele érkezett meg Richard angol király rendelete 1379. szeptember 6-ról, melyben Orbán bulláinak kihirdetését elrendeli. Következő évben a május 4-én Gloucesterben tartott gyűlésnek Orbán érdekében hozott határozatainak betartását hagyja meg. E határozatok értelmében a pápai követ egy Bernardus de Aula-Viridi nevű papot, továbbá Camberlac János lovagot elítéli. A daxi püspök Bernardot saját bírósága alá tartozónak jelenti ki és sikerült is őt kiszabadítani.⁴⁾ 1380. május 4-én az angol király megújítja mult év szeptember 6-iki rendeletét az ellenpápa követői ellen.⁵⁾ Daxra különben nehéz napok virradtak. A káptalan fölhasználva Guittard távollétét, midőn Richard megbizásában Spanyolországban járt, a püspök jogait magának vindikálta. Az angol király, ki már 1381. ápril 28-án a püspök kérésére Vergier Jánost, Orbán apostoli pénzbeszedőjét e minőségében hivatalosan elismerte volt,⁶⁾ maga járt közbe a viszály elintézése végett. 1382. május 6-án megújítja rendeleteit Kelemen párthivei ellen; Geraud de Menta bayonnei papot és Poilhaut Tibald lovagot adminisztrátorokká nevezi ki,⁷⁾ 1382. augusztus 24-én pedig Geraldus de Menta bayeuxi papot és Theobalde de Poileant-t megbizzza, hogy az adminisztrátorok működését szükség esetén fegyverrel is támo-

¹⁾ Eubel i. h. 430.

²⁾ Eubel i. h. 431.

³⁾ Rymer III. 3. 91.

⁴⁾ Rymer i. h. 98.

⁵⁾ U. o. 99.

⁶⁾ U. o. 112.

⁷⁾ Thausin i. h. 249.

gassák.¹⁾ A káptalan és püspök közti viszály pápai beavatkozást is vont maga után, 1382. augusztus 24-én a pápa ír a prépostnak a viszály megszüntetése céljából.²⁾ A viszály azonban még tovább is elhúzódott, s úgy látszik, ez okozta azt, hogy VII. Kelemen pártja meglehetősen elterjedhetett. Mert hogy pártja volt itt, az kétségtelenül kitűnik Richard ismételt rendeleteiből az avignoni párt hívei ellen. Tényleg azonban a római párt nagyon erős lehetett, ami kitűnik abból is, hogy VII. Kelemen által kinevezett püspökről nem hallunk semmit.

A dole-i püspökségre 1382. június 16-án VI. Orbán Péter nevű püspököt nevez ki.³⁾ Hajlandó vagyok azonban ezt tévedésnek tartani, mert azon állítás, hogy Orbán őt a francia királynak ajánlotta, alig hihető el, tudjuk, hogy Orbán és a francia király között korántsem volt olyan a viszony, hogy püspökségek betöltése ügyében érintkeztek volna egymással. Grasseban Ademar de Vouta volt a püspök, kit VI. Orbán 1379. május 15-én Marseilleba helyezett át, s kinek testvérét Vilmost ugyanakkor a valencei püspökségre nevezte ki.⁴⁾ Azonban mindkettő nem sokára VII. Kelemen pártjára állott.⁵⁾ Ademar helyébe Orbán 1382. július 21-én Tomas de Gerente-t nevezi ki. VII. Kelemen erre a város birtokát a genuai Antonio Adorno-nak adományozta.⁶⁾ A maine-i püspökségre VI. Orbán 1385. elején Baignaux Günthert nevezi ki, s a nevezett a püspökséget 1385. május 14-én el is foglalja.⁷⁾ Ellenben az ugyanazon egyházmegyében fekvő S. Vincze kolostorhoz 1386-ban VII. Kelemen nevez ki apátot Astorgius személyében.⁸⁾ Nantesben szintén VI. Orbán igyekezett befolyását érvényesíteni, bizonyos Péter nevűt nevezvén ki a püspöki székre, ki azonban ott nem birta magát tartani, amiért őt Orbán a coulances-i egyházmegyéhez tartozó Jersey és Guernesey szigetekre helyezte át,⁹⁾ melyek területileg ugyan Fran-

¹⁾ Rymer i. h. 142.

²⁾ Rymer i. h. 165. Gallia chr. I. 1052.

³⁾ Gallia XIV. 1059.

⁴⁾ Gallia III. 1167–68.

⁵⁾ Baluze I. 1209.

⁶⁾ Gallia Christ. i. h.

⁷⁾ Gallia XIV. 409. V. ö. XII. 79.

⁸⁾ U. o. XIV. 463.

⁹⁾ Eubel i. h. 432.

országhoz, de a főhatóság tekintetében Angliához tartoztak, hol VI. Orbán obedienciája általánosan el volt ismerve. Oleronba VI. Orbán Menendus de Cordovát nevezi ki, megfosztva a püspökségtől a VII. Kelemen pártját követő Vilmost.¹⁾ Perigueux-be Orbán de Fontaines Pétert nevezi ki, ennek ellenében VII. Kelemen 1384. október 24-én Élias perigueuxi archidiakonust, ennek halála után pedig 1387. márczius 22-én Duroforti Péter dominikánus szerzetest nevezi ki.²⁾ Rodez püspöke Cardaillac János 1378-ban Orbántól elfogadja a toulousei érsekség adminisztrációját, mely hivatalában VII. Kelemen is megerősíté, kihez később átpártolt. Rodezben 1386. szeptember 24-én a Kelemen-párti Henriket találjuk, mint püspököt.³⁾ Sensben a kanonokok 1385-ben Veres Miklóst választották meg s megerősítését kérték VI. Orbántól, ki azonban őt visszautasítá, az érsekség betöltését magának vindikálván, Miklós helyébe Günther mainei püspököt nevezte ki. Ennek halála után, mely 1385. július 20-án következett be, a káptalan újból Miklós kinevezését kérte, de azt el nem nyerhette. 1385. augusztus 16-án Guidot találjuk az érseki széken, ki 1390-ben Rheimsbe helyeztetik át. Helyét Simon de Cramand poitiersi püspök foglalja el, de akit a kanonokok megakadályoztak az érseki szék elfoglalásában. VII. Kelemen 1389. július 1-én szintén állított ki Sens részére egy okmányt, melyben az érseki egyházmegyei papságot a püspöknek mindennemű bíraskodása alól kiveszi.⁴⁾

Sionban Balma Vilmost találjuk a püspöki széken, kit oda VII. Kelemen nevezett, s ki 1386. december 10-én ígérte meg a szokásos összeg lefizetését. Utána Gerardust találjuk, kit, VII. Kelemen-párti lévén, VI. Orbán megfoszt a püspökségtől s helyébe Henriket nevezi ki.⁵⁾ Toulban Barrière Pétert találjuk, kit Orbán Mirepoixba helyezett át. Később VII. Kelemen pártjára állott, 1383. június 13-án Avignonban halt meg. Halála után Neufchâteli Jánost, közeli rokonát nevezi ki VII. Kelemen, kit azonban még ugyanazon év október 23-án bibornokká nevez ki, s helyébe Savinus de Floranot ülteti, ki az érsekséget 1384.

¹⁾ Eubel i. h. 429.

²⁾ Eubel i. h. 432.

³⁾ Gallia I. 222—223.

⁴⁾ Gallia XII. 79.

⁵⁾ Gallia XII. 746.

szeptember 21-én birtokába veszi. De már 1385. május 29-én ismét Neufchâteli Jánost találjuk a püspöki széken, kit azonban a lakosok, noha szintén VII. Kelemen pártján állottak, a dominium temporale elfoglalásában megakadályoztak.¹⁾ Toulouseban Aldebertus de Sado prépost Grimoard avignoni püspök 1388. ápril 11-én kelt végrendeletében, mint annak egyik végrehajtója szerepel, így tehát kétségtelen, hogy VII. Kelemen párthive volt. Ugyancsak Kelemen pártjához csatlakozott Cardaillac János, kit 1378-ban VI. Orbán nevezett ki, de aki 1379. július 7-én VII. Kelemtől megerősítették. 1388-ban Kelemen Conzié Ferenczet helyezi át a grenoble-i püspöki székről, melyet 1380. február 6-án adományozott volt neki.²⁾ Tournayban 1378-ban a Kelemen-párti Auxerra Pétert találjuk, ki ellenében Vanwest János VI. Orbán párthive szerepel. 1389. vagy 1390-ben Trenwille Lajos nyeri el a püspöki széket VII. Kelemtől, Fülöp burgundi herczeg közbenjárására.³⁾ Valenciennesbe VI. Orbán 1378-ban Guillelmus de la Voulte-t nevezi ki. VII. Kelemen pártjára állott, ki őt megerősíté.⁴⁾ 1383-ban albii püspök lesz; helyébe Kelemen 1383. december 23-án Saluces Frigyes fiát Amadeust nevezi ki.⁵⁾ Vencebe végre VI. Orbán 1385. körül du Puy Bonifácot nevezi ki, kit 1398-ban schismatikusnak nyilvánítottak, de hogy melyik pápa részéről történt e nyilatkozat, nem tudjuk.⁶⁾

Ezzel befejeztük a francia egyházmegyék viszonyát az egyházszakadáshoz; áttérünk most Franciaország és az akkoriban egész Európa legelső tudományos intézetének, a párizsi egyetemnek a schismához való viszonyára.

III.

Franciaország illetve egész Európa tudományos világának XIV. századbeli góczpontja, a párizsi egyetem történetében történetírója Denifle három korszakot különböztet meg a schisma idejében. Az első korszakot azon rövid időköz foglalja magában,

¹⁾ Gallia XIII. 1028—1032.

²⁾ Gallia XIII. 42—44.

³⁾ Gallia III. 229—230.

⁴⁾ Gallia III. 1167. Baluze II. 1286.

⁵⁾ Gallia XVI. 327.

⁶⁾ Gallia III. 1223—24.

mely az 1378. áprilisi conclave és 1379. januárja között fekszik, midőn az utóbbi időpontban a párizsi egyetem VI. Orbánt, mint érvényesen megválasztott pápát ismeri el. A második korszak azon időponttal kezdődik, midőn az egyetem VII. Kelement hivatalosan elismeri, és az utána következő körülbelől tíz évet foglalja magában. A harmadik korszak Orbán halála után kezdődik, midőn a párizsi egyetem, jöllehet VII. Kelement tartva érvényesen megválasztott pápának, az egyházzszakadás megszüntetését tüzi ki feladatául.¹⁾ Minket e három korszak közül csak a két első érdekel, ezek közül a másodiknak is csak Orbán haláláig terjedő időszaka.

VI. Orbán megválasztásának híre a párizsi egyetemnek május hóban jutott tudomására. Alig hogy a hír megérkezett, az egyetem ebbeli örömének kifejezést adandó, ünnepélyes Te Deum-ot tartatott.²⁾ Már ekkor készen volt a párizsi egyetem részéről egy kérvény, melyet az új pápához intéztek. Az egyetem ugyanis XI. Gergely halála (márczius 27.) és Orbán választása utáni idő között (valószínűleg ápril folyamán) egy kérvény elküldését határozta el, melyről azonban valószínű, hogy a curiához nem érkezett meg.³⁾ A rotulus átadásával egy követség bizatott meg, melynek tagjai Gerardus de Kalkar az angol nemzetiségbeliek részéről, az orvosi kar részéről Oesterzeele Vilmos, a picard nemzetiségbeliek részéről Arnoldus de Emelisse és még mások voltak. E követség fennakadásának oka főleg abban keresendő, hogy nem Rómába, hanem Avignonba volt indítva. Úgy látszik Párizsban azt remélték, hogy az olasz viszonyok Orbán pápát kényszeríteni fogják a pápai széket Avignonba visszahelyezni. E remény okozhatta azt, hogy a követség Róma helyett Avignonba ment. Avignonban hosszabb ideig várakoztak, de midőn látták, hogy Orbán nem mutat hajlandóságot Avignonba visszatérni, a követség feloszlott. Gerardus de Kalkar visszatért Párizsba, Oesterzeele Vilmos Rómába ment,⁴⁾ Arnoldus de Emelisse több társával Felső-Olaszországba ment.⁵⁾

¹⁾ Denifle-Chatelain *Chartularium universitatis Parisiensis* III. 552. oldal.

²⁾ U. o. 1605. szám.

³⁾ U. o. 1419., 1470. szám.

⁴⁾ Együtt volt a bibornokokkal Anagniban, de még VII. Kelemen előtt tért vissza Párizsba, 1379. májusban már ott volt. Denifle-Chatelain i. h. 1612 sz. jegyzet.

⁵⁾ Denifle-Chatelain i. h. 1419. sz. jegyzet. — 1608. sz. jegyzet.

Szóval a követség feloszlott és a kérvény abban maradt. E kérvény június 12-e után indulhatott útnak, az átadásával megbizottak julius nagy részét Avignonba töltötték.¹⁾

Az Avignonban összegyűlt bibornokok, mint tudjuk, mielőtt a döntő lépést megtették volna, s magukat Orbántól elszakadtaknak nyilvánítták, érintkezésbe léptek a francia királylyal, V. Károlylyal, hogy biztos támaszt szerezzenek maguknak a bekövetkezendő eseményekre. E czélból S. Saturninói Miklóst küldték a francia királyhoz, kinek részére julius 15-én a párizsi egyetemhez intézett ajánló és megbízó-levelet adtak át.²⁾ Ez képezte a kiinduló pontot a bibornokok és a párizsi egyetem közti tárgyalásoknak. A Rómában történetekről egyébiránt más oldalról is nyertek tudósítást, Marsilius de Inghen a párizsi egyetem ügyeiben már 1377. május havában utazott volt el Rómába, hova alkalmasint 1378. első hónapjaiban érkezett meg.³⁾ Rómában tartózkodott, midőn az apsilisi conclave végbement; julius 27-én Tivoliből levelet intézett a párizsi egyetemhez, melyben röviden vázolta a római dolgokat, és a pápa s a bibornokok közti viszonyt, utasítást kérve az egyetemtől arra nézve, hogy mitévő legyen a dolgok ilyen állásában.⁴⁾ Midőn a bibornokok augusztus 9-én kimondották az elszakadást Orbántól, első dolguk volt, hogy a francia király mellett a párizsi egyetemet is tudósítsák a történetekről; augusztus 21-én kelt ebbeli tudósításuk.⁵⁾ Sűrű érintkezés indult meg ezután Franciaország és Anagni között. Nemcsak a francia király, hanem a párizsi egyetem is tudomást nyert az Anagniban történő dolgokról.⁶⁾ Szeptember 7-én Péter embruni püspök az egyetem kancellárjához Avignomból intézett magánlevelében beszél a történetekről, a pápai székről mint üresen állóról beszélve.⁷⁾

A fondii választásig terjedő időből, jobban mondva a szeptember havi eseményekről tudomással nem igen birunk. Azaz

¹⁾ U. o. 1608. sz.

²⁾ S. Saturnino különben Orbán pártján állott, 1378. decemberében bibornok lett, később VII. Kelemenhez csatlakozott. Baluze I. 491.

³⁾ 1377. november 23-án még Avignonban volt. Denifle-Chatelain i. h. 1608. sz. jegyzet.

⁴⁾ Denifle-Chatelain III. 1608. szám.

⁵⁾ U. o. 1609. szám.

⁶⁾ U. o. 1610. szám.

⁷⁾ U. o.

nem tudjuk, mily mértékben történtek érintkezések Anagni és a párizsi egyetem közt. De hogy érintkezések történtek, azt legjobban mutatja, hogy a párizsi magisterek, scholaresek közül többen a bibornokok kíséretében voltak Anagniban és Rómában, s azokhoz különféle kérvényeket intéztek, kivált Róbert bibornokhoz, a későbbi ellenpápához. Mint ilyenek Reginald Simon, Sauvalle Vilmos, Vimont Simon említetnek meg a párizsi egyetem 1387. július 31-én kelt kérvényében.¹⁾ Augusztus hóra esik még²⁾ Séve Jakab nagy tractatusa az ápril 7-i conclaveről, melynek adatait a conclave történeténél nem egy helyen felhasználtuk. Souchon Séve tractatusát mintegy hivatalos iratnak hajlandó tekinteni. Tényleg Sévet, ki már V. Orbán óta Rómában, mint a rota auditora működött, VI. Orbán Franciaországba küldötte V. Károlyhoz, mely alkalommal egyuttal a párizsi egyetemnek is ajánlotta.³⁾ Tractatusa alig jutott ez alkalommal el az egyetemhez, noha a cím szerint egyenesen ahhoz intézte volna.

Említettük fentebb, hogy 1378. szeptember elején (7-én vagy 11-én) V. Károly Párizsba gyűlést hívott össze, melyen a francia papság és az egyetemek képviselői szintén megjelentek, s melynek feladata volt a királynak tanácsot adni, mily állást foglaljon el a bibornokokkal szemben.⁴⁾ Oda lyukadt ki a jelenlevők véleménye, hogy a király várja be a fejleményeket s ne csatlakozzék sem az egyik, sem a másik félhez.⁵⁾ Tényleg azonban a király már ekkor elhatározta volt, hogy a bibornokokhoz csatlakozik.⁶⁾ A párizsi egyetem küldöttei e gyűlekezeten szintén részt vettek, de úgy látszik, semleges állást foglaltak el. November 16-án tartatott meg Bois-de-Vincennesbe a második királyi gyűlekezet, melyen a párizsi egyetem követei szintén részt vettek. A király e gyűlekezet tanácsának alapján VII. Kelemen pártjához csatlakozott.⁷⁾ Az egyetem szint nem vallott még, de úgy látszik, hogy nem voltak kevesen azok, kik VII. Kelemenhez hajoltak. A többség úgy látszik még VI. Orbán pártján volt, ki november 21-én

¹⁾ Denifle-Chatelain III. 1537. sz.

²⁾ Souchon augusztus közepére teszi, 89. oldal.

³⁾ Denifle-Chatelain III. 1615. sz.

⁴⁾ U. o. 1613. sz.

⁵⁾ U. o.

⁶⁾ Valois Le rôle de Charles V. etc. i. h. No. 4.

⁷⁾ Denifle-Chatelain i. h. 1614. sz.

örömét fejezi ki az egyetemnek a fölött, hogy ő hozzá tart s kitartásra buzdítja őt.¹⁾ Igaz, hogy e bulla az egyetemhez minden valószínűség szerint el sem jutott, mert Jakobus de Séve, ki annak átadásával volt megbizva, Franciaországba utaztában VII. Kelemen párthívei kezébe esett, s csak hosszabb idő múlva szabadult ki.²⁾ De az egyetemen ekkor már sokan Kelemenhez szitottak, ki például december 10-én Colore Jánosnak, a párizsi egyetem kancellárjának meghagyja, hogy Bonneville Rudolfnak, a pápa káplánjának a theologiai magisterséget megadja.³⁾ Hanem tényleg az egyetem mindegyik pápával szemben egyenlő magaviseletet törekedett tanusítani, mely igyekezetnek megfelelt az 1379. január 8-án hozott határozat is, mely szerint a párizsi egyetem, a király felhívására felelve, kinyilatkoztatja, hogy tekintve az egyetem kebelében uralkodó viszályokat, az egyházzszakadás kérdésében semleges állást foglal el.⁴⁾ A nagybőjt alatt Károly Lupara városában a limousi bibornokot fogadta, ki mint VII. Kelemen küldötte jött, hogy a királynak a történekről bővebb felvilágosítást adjon.⁵⁾ A fogadáson jelen voltak a párizsi egyetem képviselői is, és úgy látszik, az itt nyert benyomások következményei voltak azon határozatok, melyekkel a három tudománykar, továbbá a francia és normann nemzetiségbeliek VII. Kelemenhez csatlakoztak. E csatlakozás mindenestre május 21-e előtt történt, mert V. Károly május 21-én kelt levelében, melyben az egyetemet meghívja, hogy egy újabb gyűlésre követeket küldjön, azt mondja, hogy az egyes karok és a francia s normann nemzetiségbeliek ugyis már VII. Kelemen ismerték el.⁶⁾ Nyomon követte e levelet május 22., 24-én a tudománykarok nyilatkozata VII. Kelemen mellett, kivéve a picardi és az angol nemzetiségbelieket,⁷⁾ kik bizonyos okok miatt most is a semlegesség megtartása mellett nyilatkoztak.⁸⁾ Május 24-én az orvosi kar adta ki nyilatkozatát

¹⁾ U. o. 1615. sz.

²⁾ U. o. 560. sz. A *chron. des quatre prem.* Valois szerint Orbán már november 27-e előtt is intézett volna köszönő-levelet az egyetemhez, 271. oldal.

³⁾ Denifle 1418. sz.

⁴⁾ 1616. szám.

⁵⁾ 1618. sz.

⁶⁾ U. o. 1623. sz. V. ö. u. o. 562. old.

⁷⁾ U. o. 1624. szám.

⁸⁾ U. o. V. ö. Denifle fejtegetéseit az 1616. sz. okmányhoz.

VII. Kelemen mellett.¹⁾ Már az előző hónapokban folyt az egyes karok és nemzetiségek kebelében a tanácskozás arról, valjon küldjenek-e kérvényt VII. Kelemenhez vagy sem, megállapodás azonban e tekintetben nem történt.²⁾ Csak a francia nemzetségbeliek küldtek május 24-e előtt Ailly Péter által egy kérvényt a pápához.³⁾ Az egyetem május 25-én tartott ülésében megválasztá követeit, kik az egyetem nyilatkozatát a királynak átadják. E követség tagjai Stralen János rektor vezetése alatt a négy nemzetség: a francia, a picard, a normann és az angol procuratorai: le Dos Vilmos, Bake Gottfried, Pertuison János és Johannes de Moguntia, továbbá az orvosi kar részéről Carnificis Vilmos, Beliard Péter, Nicolaus de Oliveriis, Poligniaco Jakab, Croise János és Bouchet Péter; a jogi kar részéről Bournasello János, Péter prépost, Cramaud Simon, Balduin János, Besouche Gervas dékán, Petrus Regis, Capitisberi János, Beuve Henrik és Lupimonte Péter, a theologiai kar részéről pedig Karloet János, Reginald de Bouscherie, Herout Henrik, Agni Balduin és Franciscus de Mediolano voltak.⁴⁾ Nevezettek azonban a párizsi egyetemnek május 30-án kelt nyilatkozatában nem fordulnak mind elő. E nyilatkozat, mely a párizsi egyetem ünnepélyes csatlakozását jelenti ki VII. Kelemenhez, Stralen János rectort, le Dos Vilmost a francia, Pertuison János normann procuratorokat, továbbá Bello-monte János, Nicolaus de Oliveriist az orvosi, Petrus Blondit és Lupimonte Pétert a jogi, Freron Simont és a minorita Johannes de S. Nazario-t a theologiai kar képviselőit nevezi meg követek gyanánt.⁵⁾ Úgy látszik, hogy csakis az utóbbiak alkották a követseget, mely a declaratiót a királynak egy ünnepélyes tartományi zsinaton (május 30-án?) átnyújtotta. A zsinat, melyen a pápa részéről a limousi bibornok, Aigrefeuille, Poitiers és Petrus Raymundi bibornokok is részt vettek, az egyetem nyilatkozatát tudomásul vette, egyházi büntetés alatt meghagyván, hogy VII. Kelemen, mint Szt. Péternek érvényesen megválasztott utódja, elismertessék. Egyuttal határozatba ment, hogy Amelio de Brellis, a párizsi egyetem jogi tanára tiltassék el, legalább a párizsi

¹⁾ U. o. 1625. szám.

²⁾ U. o. 1620. szám.

³⁾ U. o. 1622. szám.

⁴⁾ U. o. 1626. szám.

⁵⁾ U. o. 1627. szám.

egyetemen, a választás kérdésének fejtegetésétől, nehogy ezzel zavart és szakadást idézzon elő.¹⁾

A párizsi egyetem ily módon szintén Kelemen pártjára állva, teljesen magáévá tette a francia udvar álláspontját. Tulajdonképpen csak a nemzeti áramlatot követte, midőn az avignoni pápa pártjára állott. VII. Kelemen nem is késett az egyetemnek köszönetét nyilvánítani. Julius 26-án kelt levelében megköszöni a francia királynak adott választ, kérve az egyetemet, hogy irántai ragaszkodásában továbbra is megmaradjon.²⁾ Az egyetem kebelében ekkor tovább folytak a tárgyalások a VII. Kelemenhez küldendő supplicatiók ügyében. Szeptember 7-én a picardiai nemzetség elhatározza, hogy a supplicatio rotulus addig ne pecsételtessék meg a rector által, mielőtt annak tartalma nem olvastatnék fel.³⁾ A picardiaiak tehát ellenséges állást foglaltak el a rotulus elküldésével szemben, ép úgy az angol nemzetségbeliek is.⁴⁾ Ha ennek daczára a rotulus azt hangoztatja, hogy az egész egyetem nevében s beleegyezésével küldetett el, úgy annak oka a párizsi egyetemen általánosan követett szokásban rejlett, mely szerint, ha a három kar valamely határozatban megegyezett, az mindig mint az egész egyetem nevében hozott tétetett közzé.⁵⁾ A rotulus körül végre teljes megegyezés jött létre, s az szeptember 7-e és október 28-a között el is küldetett. A pápai megerősítés az oklevél szerint december 17-én kelt Fondiban,⁶⁾ azonban ez határozottan téves adat, mert az előadottakból látjuk, hogy csak 1379. őszén küldetett el a rotulus, azonfelül tudjuk még azt is, hogy 1379. február 12-én a kérvény még nem volt megszerkesztve.⁷⁾ A pápai megerősítés 1379. vége előtt tehát alig kelhetett.

A párizsi egyetem állásfoglalása ily módon teljes volt. És ezzel megindult a kérvények egész sora, melyet VII. Kelemenhez különféle ügyekben intéztek. Nem akarunk kiterjeszkedni mindazon iratok és levelekre, melyeket a pápa és az egyetem

¹⁾ U. o. 1628. szám.

²⁾ U. o. 1630. szám.

³⁾ U. o. 1424. szám.

⁴⁾ U. o. 580. oldal.

⁵⁾ U. o. 580. oldal.

⁶⁾ Denifle-Chatelain III. 1428—1433. V. ö. 1633. — A francia nemzetiségűek részéről már május vége előtt küldetett el egy kérvény.

⁷⁾ U. o. 242. oldal.

maguk közt váltottak; nagy részük parancsot tartalmaz a pápa részéről az egyetemhez, hogy ennek vagy annak a magisterséget adományozza.¹⁾ Az egyetem állásának kérdését ezek kevésbé érintik, s ezért mellőzzük úgy ezeket, mint a későbbi időben előfordult hasonló természetű eseteket.

De annak daczára, hogy a párizsi egyetem Kelemenhez csatlakozott, s ezt nyíltan ki is jelentette, e csatlakozás nem volt teljes. Láttuk, hogy a picard és angol nemzetségbeliek Kelemen el nem ismerték. Ezekhez csatlakoztak a németek is. Befolyásuk, melyet tagadni nem lehet, lassanként abban nyilvánult, hogy mind sürűbben hallatszott a követelés egy általános zsinat után, mely az egyházszakadás kérdését hivatva lenne megoldani. E követelés legbuzgóbb pártolói a németek voltak. S V. Károly hajlott is némi tekintetben e kérésre, amennyiben Gelnhausen Konrádot, a párizsi egyetem német származású theologiai tanárát 1380. május havában megbizta, hogy nézeteit egy általános zsinat felől, mely hivatva lenne az egyházszakadást megszüntetni, foglalja írásba. Gelnhausen e királyi megbízásnak eleget tett. Így jött létre az epistola concordiae, mely az általános zsinat eszméje mellett a legnagyobb nyomatékkal küzdött.²⁾ Egyébiránt nem ez volt az első eset, hogy Károly király Gelnhausen tanácsát az általános zsinat ügyében kikérte. Már jóval a királyi megbízás előtt volt alkalma szóval és egy rövid emlékirat útján is nézeteit e tárgyról a király elé terjeszteni.³⁾ Valjon az általános zsinat egybehívásának eszméje, s az ezzel kapcsolatban VII. Kelemen ellen beállott visszahatás, melynek több nyomát találjuk, befolyt-e V. Károly állására a szakadással szemben, nem tudjuk, de tény az, hogy a király halála előtt tett nyilatkozatában ünnepélyesen kijelentette, hogy az egyházszakadás kérdésében legjobb lelkiismerete szerint törekedett állást foglalni, de ha esetleg tévedésbe esett volna, egy általános zsinat határozatainak mindenben kész magát alávetni.⁴⁾ V. Károly azonban még 1380. szeptember havában meghalt; ha tovább él, nem lehetetlen, tekintve hajlandóságát az általános zsinat felé, hogy

¹⁾ U. o. 1438, 1440, 1442, 1445, 1448. számok.

²⁾ L. bő méltatását Scheuffgen Beiträge etc. 75—91. — Az általános zsinat eszméjére vonatkozólag l. Kneer : Die Entstehung der konziliaren Theorie. Roma, 1893.

³⁾ Kneer i. h. 20. old.

⁴⁾ Valois i. h. 251—255.

ez csakugyan létre is jön. Fia s utódja VI. Károly alatt azonban a helyzet megváltozott. A király kiskorúsága ideje alatt nagybátyja, Lajos anjoui herczeg vitte a kormányt. Tudjuk, hogy Lajos azonnal VII. Kelemen pártjára állott, s magatartása nem maradt befolyás nélkül gyámfia, a király álláspontjára sem. VI. Károly habozás nélkül VII. Kelemen pártjára állott, s ezzel a schisma újabb tápot nyert. A párizsi egyetemre, ép úgy mint a francia egyházra, most rossz napok virradtak, főleg pénzügyi tekintetben. VII. Kelemen pénzügyi viszonyai nem a legjobbak voltak, pazarló életmódja még növelte financiaális zavarait.¹⁾ A pápai rendes jövedelmek tekintetében Franciaországra volt szorítva, a hol tartózkodott. Mi természetesebb, minthogy úgy ő, mint bibornokai, első sorban a francia egyházakat zsarolták meg. Ebben VI. Károly is kézre járt, 1381. elején felhatalmazva a pápát, Franciaország egyházaitól adót és tizedet szedni.²⁾ Ezen rendszabály által első sorban a párizsi egyetem volt érzékenyen sújtva, a mennyiben tanárai jövedelmeik nagy részét a nekik adományozott javadalmakból húzták. VII. Kelemen most kezdte egymás után visszaszedni a tanároktól a különféle javadalmakat, a miben őt a király gyámja, Anjou Lajos herczeg nem hogy nem akadályozta, sőt ellenkezőleg még segített is neki. Különben is VII. Kelemen a királyi rendelet értelmében feljogosítva érezte magát erre. Természetes, hogy az egyetem tanárai nem vették jó néven Kelemen pápa ezen eljárását, s az eredmény az volt, hogy bizonyos ellenzék kezdett alakulni a pápa ellen. Az ellenzék első nyomát a három karnak 1381. márczius 7-én hozott határozatában látjuk, mely szerint bizonyos iratok, melyek beneficiumok fölcseréléséről szólanak, s melyek VII. Kelemen uralkodása szerint vannak keltezve, az egyetem nagy pecsétjével ne láttassanak el.³⁾ Követte ezt a május 20-án hozott határozat, melyben az egyetem kimondotta, hogy az egyházszakadás megszüntetése céljából egy általános zsinat összehívását tartja szükségesnek.⁴⁾ Körülbelül ugyanazon időben, junius 15-e után a párizsi egyetem Rouce János theológust megbizza, hogy a király előtt az egyetem álláspontját egy általános zsinatot illetőleg elő-

¹⁾ E tekintetben l. Müntz értekezését a *Revue archeologique* 1888. évfolyamában.

²⁾ Denifle-Chatelain i. h. 1635. szám.

³⁾ U. o. 1636. szám.

⁴⁾ U. o. 1637. szám.

terjeszse. Hanem az egyetem felfingerlé maga ellen ez által Kelemen pápa leghatalmasabb pártfogóját, Anjou Lajos herceget, ki Rouce-t elfogatva börtönbe vetteté. Erre a párizsi egyetem beszüntette az előadásokat, mire a herceg Rouce-t szabadon bocsátá ugyan, de azon föltételt szabta, hogy az egyetem ezen-túl is Kelement ismerje el pápául, továbbá megtiltotta, hogy az egyetem a választás érvényességének és egy általános zsinatnak kérdését feszegetse.¹⁾ Ennek eredménye az volt, hogy a tanárok egy része Rouce-val élükön VI. Orbánhoz fordultak, ki őket tárt karokkal fogadta. Köszönő-levelét, melyet az egyetemhez intézett, az anjoui herceg tudtán kívül, az egyetem közgyűlésén felolvasták, ami okot szolgáltatott arra, hogy az anjoui herceg elrendelte az egyetem rektorának elfogatását, mire az többed-magával Rómába menekült.²⁾

Anjou Lajos kormányra jutását Kelemen pápa sietett a maga javára értékesíteni. 1381. június 6-án parancsot adott a párizsi püspöknek Aymerichnek, hogy a párizsi egyetem azon tagjait, kik VI. Orbánhoz vonzódnak, foszsa meg javadalmaiktól.³⁾ Aymerich ennek eleget is tett, ami még inkább izgatta a párizsi egyetem tagjait. Rendkívül érdekes azon körülmény, hogy ép akkor, midőn az egyetem maga is VII. Kelemen pártján áll, midőn tehát azt várnók, hogy mindenben a pápa pártját fogja, oly jelenségek mutatkoznak, melyek ép az ellenkezőre engednek következtetést vonni. Így június 15-én a párizsi püspök az egyetem előtt olyformán nyilatkozott, hogy mindenki, ki VII. Kelement, mint érvényesen megválasztott pápát nem ismeri el, eretneknek és szakadárnak tekintendő.⁴⁾ Az egyetem kebelében e nyilatkozat nagy feltűnést és vitát keltett, s a hosszas tanácskozásnak eredménye egy oly határozat volt, hogy senkit sem lehet eretnek vagy szakadárnak nyilvánítani, ha mindjárt nem is ismeri el VII. Kelement, mint érvényesen megválasztott pápát.⁵⁾ Egy hónappal rá, július 15-én VII. Kelemen káplánját, Blanchart Jánost a párizsi egyetem kancellárjává nevezi ki, meghagyva neki kevéssel utóbb, hogy senkit, aki Orbán pártján áll, a licentiatusságra ne bocsás-

¹⁾ U. o. 1640. sz.

²⁾ U. o. 1640. sz.

³⁾ U. o. 1638. sz.

⁴⁾ U. o. 1639. sz.

⁵⁾ U. o.

sanak.¹⁾ Látjuk ebből, hogy Orbán a párizsi egyetem kebelében többek által el volt ismerve. Azonban nagy tévedés lenne, ha ebből azt következtetnők, hogy a párizsi egyetem most VI. Orbán felé kezdett hajolni, s VII. Kelemen elejteni szándékozott. E következtetésre feljogosítanak bennünket azon határozatok, melyekről az imént szólottunk, s melyek tényleg VII. Kelemen ellen irányulóknak látszanak. De ha főleg az ügy későbbi fejleményét vizsgáljuk, azt látjuk, hogy ez voltaképen csak arra szolgált, hogy az egyetem VII. Kelemen pénzkicsikarását megakadályozza. Nem VI. Orbán érdekében állott az egész mozgalom, melyet a párizsi egyetem 1381. folyamán életbeléptetett, hanem arra czélzott, hogy VII. Kelemen túlkapásait ellensúlyozza, s egyuttal tiltakozás volt az anjoui herczeg erőszakoskodásai ellen is. Hogy ez így volt, az kitünik abból, hogy mihelyt az anjoui herczeg Olaszországba utazott, s ezáltal VII. Kelemen is elveszté leghatalmasabb pártfogóját, a nyugalom az egyetem kebelében rögtön helyreállott.

VII. Kelemen és az anjoui herczeg válvetett erőszakoskodásai az egyetemet még más tekintetben is komoly helyzetbe sodorták. Mindkettőnek fellépése az egyetem ellen, főleg azon rendeletek, melyek az egyetemet kényszeríték, hogy a választás érvényes voltával ne foglalkozzék stb. s melyekben az egyetem joggal a tanszabadság korlátozását látta, azt eredményezték, hogy a tanárok egyrésze Rouce Jánossal élükön fölkerekedett s elhátározta, hogy a párizsi egyetemnek hátat fordít. E tervnek kiviteléhez már 1381. őszén hozzáfogtak. Jenzenstein János szeptember havában Frankfurtban kelt levelében tudatja a prágai egyetemmél, hogy a párizsi egyetemnek számos, Orbán pápa pártján álló tanára elhagyta az egyetemet, s hogy kísérlet tétetett őket Prágába vonni.²⁾ Tényleg a párizsi egyetem tanárai ekkor megkezdték kivándorlásukat, mely több éven át tartott. Heidelbergben,³⁾ Bécsben találunk Párizsból kivándorolt tanárokat. Hogy mennyire ügyeltek e helyeken arra, hogy csak Orbán párthívei taníthassanak, mutatja a heidelbergi egyetemnek 1387. szeptember-október hóban tartott gyűlésén hozott határozat, mely szerint

¹⁾ U. o. 1461. sz. V. ö. u. o. 358. old. §. 45.

²⁾ U. o. 1642. sz.

³⁾ Így pl. Gelnhausen Konrádot 1387-ben Heidelbergben találjuk. Toepke : Die Matrikel der Univers. Heidelberg. I. 25.

az ellenpápa pártján álló párizsi egyetemi kancellár által graduáltak a heidelbergi egyetemen tanítói hivatalt nem nyerhetnek.¹⁾ Az egyetemen mutatkozó hangulat, úgy látszik, megijeszte VII. Kelemen pápát, ki szükségét érezhette annak, hogy az egyetemet magához láncsolja. Ezért október 26-án kelt levelében buzdítja az egyetemet, hogy hűségében s ragaszkodásában állhatatos maradjon.²⁾ Az egyetem, miután VII. Kelemen és az anjoui herczeg részéről nem volt zsarolásoknak s nyomásoknak kitéve, s miután az Orbán-párti elemek kiküszöböltettek, ismét normális képet nyújtott. Most újból találkozunk VII. Kelemen érdekében hozott határozatokkal. Még 1381. folyamán, alkalmasint az év vége felé, elhatározza az egyetem, hogy azon szekrény egyik kulcsa, melyben az angol nemzetségbeliek pecsétjüket őrzik, a skót nemzetségbeliek egyike által őriztessék.³⁾ Azonban a két párt hívei között az apróbb surlódások még mindig nem szűntek meg. Így az angol nemzetségbeliek 1382. elején újból vehemensen ellene szegülnek Kelemennek. Okot erre, úgy látszik, azon körülmény adott, hogy S. Genoveva kancellárja Jodocus Ghisilius és a többi hivatalnokok VII. Kelemen megbízottai által, mint VI. Orbán párthívei, méltóságuktól megfosztattak.⁴⁾ Az angol és a picard nemzetségbeliek ellene szegültek e rendeletnek, mely régi jogukat sérté, sőt az angol nemzet a parlament elé vitte az ügyet, de ott 1382. július 12-én azt elveszté.⁵⁾ Mikor történt a s.-genovevai eset, nem tudjuk biztosan megállapítani, Denifle 1381. december és 1382. ápril 25-e közé teszi.⁶⁾ Az angol nemzetség mintegy feleletül erre 1382. áprilban tartott ülésén elhatározta, hogy a VII. Kelemen-párti kancellár Blanchart János által graduáltakat nem veszi fel a nemzetségbe.⁷⁾ E határozathozatal már az anjoui herczeg távollétében történt. Hanem az angol nemzetségbeliek nem sokáig maradtak meg ebbeli határozatuknál. Még október 12-én, midőn a párizsi egyetem a második rotulus elküldését Kelemenhez elhatározta, az ango-

¹⁾ Denifle-Chatelain i. h. 1656. sz. V. ö. Toepke i. h. 30.

²⁾ Denifle-Chatelain i. h. 1643. sz.

³⁾ U. o. 1644. sz.

⁴⁾ U. o. 1645. sz.

⁵⁾ L. a parlament ítéletét u. o. 1468. sz.

⁶⁾ I. h. 586. oldal.

⁷⁾ U. o. 1646. sz.

lok a határozathoz hozzá nem járultak.¹⁾ Az egyetem azonban időközbe kimondotta, hogy a VII. Kelemen nevében graduáltak az angol nemzetségbe fölveendők, s ebbeli határozatának érvényt is törekedett szerezni. Úgy látszik, az angolok száma, már t. i. az Orbán-pártiaké, ekkor már tetemesen megcsappant, aminek eredménye volt, hogy az angol nemzetség az egyetem idézett határozatát november 10-én elfogadta, sőt a második rotulushoz hozzá is járult.²⁾ Hogy azonban Orbán maga sem adta föl a törekvést az egyetemet magának megnyerni, mutatja rendelete Salvarvilla Vilmoshoz, a párizsi egyetem kancellárjához, melyben meghagyja neki, hogy a lüttichi egyházmegyében tartózkodó Kelemen-pártiakat javadalmaiktól foszsza meg.³⁾ Ezen körülmény egyébiránt mellékes e levélnél, a fontos az, hogy ebből kitűnik, miszerint Orbánnak pártja volt, sőt kancellárt is nevezett ki az egyetemhez. Hanem a Kelemen-párti áramlat az az egyetemen az uralkodó volt, 1383. február 3-án az egyetem újra ünnepélyesen VII. Kelemen mellett nyilatkozik, intrususnak nyilvánítván a barii érseket.⁴⁾ Mintegy ennek megerősítéseül február 26-a után a második rotulus, melybe az angol nemzetségbeliak közül is többen föl vannak véve, VII. Kelemenhez elküldetett.⁵⁾

A párizsi egyetem abbeli törekvéssel, hogy VII. Kelemenhez való ragaszkodását minduntalan kimutassa, ezután lépten-nyomon találkozunk. 1384. szeptember 18-án Guido Custelli megbizatik, hogy az Isle de France-ban tartott zsinaton az egyetemet képviselje és annak ragaszkodását VII. Kelemenhez tolmácsolja.⁶⁾ Ugyanazon év folyamán újból kinyilatkoztatta, hogy VII. Kelemen ismeri el minden tekintetben pápának.⁷⁾ Hanem mindezen ünnepélyes nyilatkozat nem akadályozta meg az egyetemet, hogy alkalomadtán a pápának újabb kellemetlenségeket ne szerezzen. Így volt ez 1385-ben is, midőn Kelemen, hogy szorult pénzügyi helyzetén segítsen, a rheimsi St. Nicasius kolostor apátját megbizta, hogy a francia papoktól a pápa szorult állapotá-

¹⁾ U. o. 1647.

²⁾ U. o. 1461. sz. V. ö. u. o. 358. old. §. 45.

³⁾ U. o. 1649.

⁴⁾ U. o. 1650. sz. E nyilatkozatnak egy másik, február 26-án kelt formája u. o. 1651. sz. a.

⁵⁾ U. o. 1652. sz.

⁶⁾ U. o. 1653. sz. V. ö. Denifle megjegyzéseit e számhoz.

⁷⁾ U. o. 1654. sz.

nak segélyezése czimén a francia egyházaktól újabb pénzösszegeket préseljen ki. A pápai követ nagy ügybuzgóságot fejtett ki, legelőbb is a Normandiát és a Bretagnet sarczolván meg. Midőn azonban tovább akart menni, a párizsi egyetem főlemelte szavát és kérvényt intézett a királyhoz, kérvén őt, hogy tiltaná el a pápai kollektort a zsarolástól. A király hajlott az egyetem kívánságára, és megtiltá az apátnak az adóbeszedést, miben aztán VII. Kelemen is megnyugodott.¹⁾ Érdekes ebben főleg az, hogy a párizsi egyetem, jóllehet VII. Kelemen pártján állott, a saját és a papság érdekeit legalább pénzügyi tekintetben, mindig első helyre tette.

Ezzel körülbelül végére jutottunk a párizsi egyetemnek az egyházszakadáshoz való viszonyának tárgyalásában. Láttuk, hogy az egyetem hosszabb habozás után, végre VII. Kelemen pártjára lépett, de ennek daczára megőrizte függetlenségét annyiban, hogy nem szegődött soha a pápa szolgálatába, hanem alkalomadtán nagyon is élesen főlemelte szavát ellene, és több ízben oly határozatokat hozott, melyek az ellenpápa követőinél kissé szokatlanok. Láttuk, hogy az avignoni obedienciához való csatlakozás daczára a párizsi egyetem kebeléből indult ki a mozgalom az általános zsinatot illetőleg, mely eszmének a párizsi egyetem volt a legbuzgóbb harczosa. Az egyetem részéről 1387. február 9-én történt az utolsó nyilvános kijelentés, hogy VII. Kelement ismeri el egyedül érvényesen, jogosan megválasztott pápának.²⁾

VII. Kelemen nem is fukarkodott jóindulatát a párizsi egyetemmél szemben kimutatni. Egész sora a különféle adományok, megbízásoknak stb. mutatja ezt. Nem terjeszkedünk ki mindezekre, mert ezek inkább az egyetem beltörténetére birnak fontossággal, az egyetem álláspontjára az egyházszakadáshoz új világot nem vetnek. Azok közül csak egy körülményt említünk fel, luxemburgi Péter bibornok kanonizálását, mely a párizsi egyetem kívánságára történt, hol luxemburgi Péter tanult volt. 1389. szeptember 4-én meghagyja a pápa Viviers bibornoknak, hogy indítsa meg a rendes eljárást luxemburgi Péter kanonizálása végett, melyet a párizsi egyetem³⁾ kancellárja, kinek VII. Kelemen október 7-én

¹⁾ Chronique des relig. de St. Denys. I. 398—400.

²⁾ Denifle-Chatelain i. h. 1655. sz.

³⁾ U. o. 1551. sz.

hasonló parancsot ad,¹⁾ az év folyamán több ízben megsürgetett Kelemenél, de célját el nem érte. Luxemburgi Péter kanonizálása csak 1527-ben történt meg.²⁾

Befejezésül még egy dologról kell megemlékeznünk, mely a párizsi egyetemen is összefügg, noha voltaképen már munkánk keretén kívül esik, de mert VII. Kelemennek is nagy szerepe volt benne, e helyen fölemlitendőnek tartjuk. Ez Montson János dominikánus barát haeresise, a melylyel csak annyiban foglalkozunk, a mennyiben tárgyunkkal összefügg.

Montson János theologiai tudor, a Domokos-rend tagja, ki a párizsi egyetemen 1386. óta tartózkodott, 14 tételt állított fel, melyekben a katholikus egyház több sarkalatos tanait erősen megtámadta. Főleg három tétel volt az, mely a legnagyobb visszatetszést okozta: 1. Az emberi és isteni természet hypostatiszus egyesülése Jézus Krisztusban teljesebb, mint a szentháromságban a három isteni személy egyesülése. 2. Létezhetik egy oly egyszerű teremtmény, mely tisztán természetes állapotban minden malaszt nélkül ép oly érdemeket szerezhet, mint Krisztus emberi lelke. 3. A szeplőtlen fogantatás ellenkezik az emberi hittel.³⁾ E három tétel volt az, mely mindenütt, főleg a párizsi egyetemen a legélénkebb tiltakozást idézte elő. Az egyetem 1387. június 13-án gyűlést tartott, melyben Montson tanai ellen határozottan állást foglalt.⁴⁾ Együttal július 6. augusztus 23-ika között a párizsi püspöknek kérvényt nyújtott át, melybe befoglalva Montson tanait is, kérte a püspököt, hogy járjon el Montson ellen. A püspök engedett e kérésnek, s megtiltá a tételek hirdetését, azok tárgyalását, elátkozva azokat, s felhívá Montsont, hogy azokat vonja vissza.⁵⁾ A párizsi egyetem részéről 1388. február 14-én jelent meg a keresztény hivekhez intézett fölhívás, melyben Montson tanait tévtanoknak nyilvánítva, a hívőket fölhívja, hogy azok ellen állást foglaljanak.⁶⁾ Montson azonban nem adta föl a dolgot. Sikerült neki Párizsból elmenekülni s Avig-

¹⁾ U. o. 1553. sz.

²⁾ Baluze I. 509, 512, 515, 1308, 1333. Raynald ad an. 1387. §. 11. V. ö. Sallambieri: Petrus de Alliaco, Insulis. 1886.

³⁾ L. a tételeket Denifle-Chatelain i. h. 1559. sz.

⁴⁾ U. o. 1558.

⁵⁾ U. o. 1559. sz.

⁶⁾ U. o. 1560.

nonba ment, a pápához föllebbezve, és azt állítva, hogy egyedül a pápát illeti meg a jog, valamely tant megerősíteni vagy elvetni. Kelemen pápa helyt adott a föllebbezésnek. Ez időponttól kezdve a párizsi egyetem áll szemben Montsonnal, ki mellett a Domokos-rend május 17-e körül tartott káptalanja is állást foglalt, s érdekében közbenjárni elhatározta.¹⁾ A párizsi egyetem saját álláspontjának védelmére Ailly Pétert, Campis Egidiust, Novavilla Jánost és Allainvilla Pétert a pápához küldte Avignonba.²⁾ Ezek július 11-én a pápához kérvényt nyújtottak be, »in causa fidei.«³⁾

Az egyetem részéről Ailly Péter volt a szónok, ki a pápának az ügy állását és a párizsi egyetem álláspontját előadta s megokolta.⁴⁾ Egyúttal a párizsi egyetem részéről egy, Ailly Péter tollából eredő emlékiratot nyújtott át a pápának, mely Montson tanainak czáfolásával foglalkozik.⁵⁾ Az egyetem különben nemcsak az egyházi, hanem a világi hatóság elé is vitte az ügyet. Említettük, hogy a Domokos-rend, egyik tagjáról lévén szó, érdekében közbenjárni elhatározta. Ez okot adott arra, hogy a rendet magát is gyanuba fogják. Ellene az egyetem 1388. deczember 7-én a parlament előtt is följelentést tett.⁶⁾ A pápa az ügy megvizsgálását Guido de Malesec, Leonardus de Giffono és Amelius de Lautreco bibornokokra bizta, kik 1389. január 27-én kelt iratukban beszámolnak megbízatásukról s Montson János ellen ünnepélyesen kimondják az egyházi átkot.⁷⁾ Az ügy ezzel be volt fejezve, hanem Montson nem várva be a végét, már 1388. augusztus 3-án Aragoniába menekült, hol VI. Orbán pártjához csatlakozott. Az egész dolognak a Domokosok rendje vallotta kárát, gyanuba kevervén magát közbenjárásával Montson érdekében. Egész sora maradt ránk a különféle revocatióknak, melyekben a Domokos-rend tagjai tisztázzák magukat.⁸⁾ Mindennek daczára nem bírta magát a rend teljesen tisztázni, s körülbelül

¹⁾ U. o. 1562. sz.

²⁾ U. o. 1561. sz.

³⁾ U. o. 1563. sz.

⁴⁾ U. o. 1564. sz. Május-július hónapokban járt a követség Avignonban.

⁵⁾ Kiadta egészen: D'Argentré Coll. jud. I² 75—129.

⁶⁾ Denifle-Chatelain i. h. 1566. sz.

⁷⁾ U. o. 1567. sz.

⁸⁾ U. o. 1572—1578. szám.

1403-ig a párizsi egyetemről is ki volt zárva.¹⁾ Legtöbb hasznát azonban az egész Montson-féle esetből, melynek különben nagyobb fontossága nem volt, VII. Kelemen húzta, tekintélyének megszilárdításához ez eset nem kis mértékben hozzájárult, noha más tekintetben, főleg rossz pénzügyi viszonyai, tekintélye még Franciaországban is nagyban hanyatlott.

¹⁾ Boulaeus IV. 618—634. Baluze I. 521. V. ö. Schwab : Johannes Gerson,

HARMADIK FEJEZET.

ANGOLORSZÁG.

Mig Francziország a nemzeti érületnél fogva az ellenpápa, VII. Kelemen pártjára állott, addig Angolország megfelelőleg azon ellenséges viszonynak, mely a két ország között mindig uralkodott, VI. Orbán pártját fogta. A Francziországgal való viszony folytán az obedia kerdése nem is annyira egyházi, mint inkább politikai kérdéssé nôtte ki magát, s a VII. Kelemen elleni küzdelem egyértelmű volt a Franciaország elleni küzdelemmel. A harcz az ellenpápa ellen nemzeti kérdéssé vált, s hogy mennyire át volt ettől az egész angol nemzet hatva, legjobban mutatja azon körülmény, miszerint VI. Orbán felszólítása egy VII. Kelemen ellen indítandó keresztes hadjárat érdekében sehol sem talált viszhangra, csak épen Angolországban.

Sokkal gyorsabban mint Franciaország, foglalt Anglia állást az egyházszakadás kérdésében. Szeptember 20-án volt a fondii választás, és már októberben összegyűlt Gloucesterben a parlament, hol az egyházszakadás ügye is meg volt vizsgálendő. A canterburyi érsek nagyhatású beszédet intézett a gyűléshez Kelemen ellen, Ezekiel szavaiból indulva ki »És egy pásztorki lesz.«¹⁾ Nagyobb hatással volt azonban a gyűlésre a politikai viszony Franciaországgal. Ennek köszönhetette VI. Orbán, hogy az angol parlament ünnepélyesen mellette nyilatkozott, kijelentve, hogy a a bibornokok javaiktól, melyeket Angolországban birnak, megfosztatnak, s egyuttal a legszigorubb rendeleteket adta ki az ellenpápa követői ellen.²⁾ E rendeletek főntebb Franciaországnál már említettettek, azért nem is terjeszkedünk ki reájuk ujból. Oly nagy volt az angol nép hűsége Orbán irányában, hogy

¹⁾ Chron. Angliae ed. Tompson. 212. Ezekiel XXXVII. 24.

²⁾ Walsingham 216. oldal A rendeletek Rymer Foedera VII.

Malesec Guido bibornok, kit VII. Kelemen küldött Angliába, jobbnak látta Angliát föl sem keresni.¹⁾ Ellenben VII. Kelemen részére állott Skótország, melynek elhatározására Franciaország-hoz való viszonya volt befolyással. VII. Kelemen 1380. február 15-én egy bullát intéz a glasgovi és andrewsi püspökökhöz, melyben előre bocsátja, miszerint Róbert skót király folyamodott hozzá, engedné meg a pápa, hogy az egyháziakra bizonyos tizedeket kivessen, miután néhai Dávid király kiváltása végett, ki az angolok fogságába jutott, nagy költségekbe verte magát, mely összeg még ma sincs teljesen törlesztve. A pápa méltányolva e kérését, a nevezett püspököknek meghagyja, hogy vizsgálják meg, mily nagy összeget lehetne kivetni az egyháziakra, s erről, valamint a megfelelő módzatokról is tegyenek neki jelentést.²⁾ Egyébiránt a brit félszigetnél újból hangsúlyoznunk kell, hogy álláspontját az egyházszakadásban nem meggyöződés, hanem a politikai viszonyok, főleg Francziországgal szemben, szabták meg.

A sógorsági viszony, melybe II. Richard angol király Venczel római királylyal jutott, nagyban hozzájárult, hogy Anglia a római obedientia pártján megmaradjon. Venczel királyról megemlítettük, hogy 1379. május 20-án levelet intézett Richardhoz, tiltakozva az ellen, mit VII. Kelemen párhivei hireszteltek, hogy ő Avignon pártjára állott volna.³⁾ Midőn pedig 1381-ben a házassági szerződés Richard és Venczel nővére Anna között mindkét fél megbízottai által megkötöttet, Venczel egyenesen megbizta követeit, hogy Richard meghatalmazottaival VI. Orbán érdekeit óvó szövetséget kössenek.⁴⁾

1382. január utolsó napjaiban VI. Orbán közvetlenül Anjou Lajos expedíciója előtt, semmiseknek nyilvánította mindazon szövetségeket, melyeket Venczel, vagy atyja Károly az ellenpápa párhiveivel kötöttek. Erről Richárd királyt is értesíté.⁵⁾ Úgy látszik, hogy VI. Orbán részéről, az olaszországi küzdelmek előérzetében, tárgyalás folyt az angol királylyal a Hawkwood-féle Olaszországban állomásozó csapatok átengedése végett. Erre mutat, Richard

¹⁾ Lindner I. 110.

²⁾ Vatikáni levéltár VII. Kelemen regestái 292. f. 137. b.

³⁾ Raynald ad an. 1379. §. 40. Richard e levelet másolatban megküldte Péter arragoniai királynak is.

⁴⁾ Rymer: Foedera VII. 294—295.

⁵⁾ U. o. VII. 352.

február 12-i levele, melyben Hawkwoodot értesíti, hogy ő Venczel királylyal szövetségre lépett, ezért tehát meghagyja neki, hogy Venczel ellenségeivel Olaszországban szövetségre ne lépjen.¹⁾ Hawkwood még 1382. elején Orbán pápa zsoldjába szegődött Anjou Lajos ellen.²⁾

Helyénvalónak találjuk itt, mielőtt azon kérdés tárgyalásába bocsátkoznánk, mily viszonyok voltak Angolországban a schisma ideje alatt egyházi tekintetben, még egy politikai történeti jelentőségű mozzanattal röviden foglalkozni. Ez az 1383-ban megindított keresztes hadjárat, melyet az angol történet a norwichi püspök keresztes hadjáratának neve alatt ismer.

1382. őszén VI. Orbántól egy bulla érkezett a norwichi püspökhöz, melyben a püspöknek meghagyja, hogy az ellenpápa követői ellen keresztes hadjáratot hirdessen.³⁾ A parlamentben a keresztes hadjárat kérdése több ízben vita tárgyát képezte, végleges döntést azonban csak az 1382. november 30-án vívott roosebeke-i csata eredményezett. A franczia fegyverek győzelme a flandriaiak fölött főleg az angol kereskedésre volt káros visszahatással. Az angol kereskedők vagyonuk vesztese mellett kénytelenek voltak Brüsseltől menekülni.⁴⁾ Az angol kereskedelmi érdekek koczán forgása hirtelen fordulatot hozott a helyzetbe. A királyi tanács összegyűlt, a hadjárat megindítása fölött tanácskozendó, s december 6-án megjelent a rendelet, mely a norwichi püspököt megbizza, hogy haladéktalanul hirdesse ki a keresztes hadjáratot az ellenpápa és követői ellen.⁵⁾ A keresztes hadjárat ünnepélyes kihirdetése december 21-én történt. A londoni püspök tartotta az istentiszteletet a Szt. Pál templomában, melynek végeztével a norwichi püspök fölvette a keresztet s letette a keresztes hadjáratoknál szokásos fogadalmakat.⁶⁾ A hadjárat kihirdetése a szokásos módon történt, a reá vonatkozó bulla a pápa rendeletére Anglia valamennyi temploma és kolostora kapujára kifüggesztetett,⁷⁾ a rendes indulgentiák és a pápai engedmények

1) Rymer VII. 345.

2) L. róla Temple Leader et Marcotti: Giovanni Acuto, Firenze, 1889.

3) Rotuli Parlamentorum etc. III. 134—140.

4) Walsingham II. 81

5) Rymer VII. 372.

6) Higden. IX. 16.

7) Walsingham II. 72.

ez alkalomra is megadattak¹⁾, szóval az egész expedíciónak tökéletesen meg volt a keresztes hadjárat jellege, noha voltaképen távolról sem volt az. Említettük, hogy a hadjárat tulajdonképeni oka a roosebekei csatavesztés volt, tehát tulajdonképen az angol érdekeket Flandriában megvédeni, volt az egész hadjáratnak célja. A körülmények kedvező egybeesése folytán ugyanakkor kapta meg a norwichi püspök a felszólítást VI. Orbántól, hogy Kelemen ellen keresztes hadjáratot indítson. Közelfekvő volt tehát a gondolat felhasználni e felszólítást a hadjárat céljaira, s azt, mint az egyház által indítottat feltüntetni, annak bizonyos egyházi szint kölcsönözni. Ez utóbbi körülmény még azon nem épen megvetendő előnyt biztosítja a vállalatnak, hogy az angol népet, mely VI. Orbán ügyét, mint mondtuk, amúgy is valóságos nemzeti ügygétette, majdnem egészen megnyerte a hadjárat ügyének. Volt ugyan ellenzék, mely hevesen ellenezte a hadjáratot, főleg ennek egyházi jellege miatt támadván azt meg; azonban ez ellenzék elenyészőleg csekély volt. Különben is, ha azt tekintjük, kiknek a köréből indult ki az ellenzék, látni fogjuk, hogy a keresztes hadjárat ellen indított oppositio főleg a wiclifiták köréből indult ki. Maga Wicliff külön iratban támadta meg a norwichi püspök expedícióját, de eredményt nem ért el.²⁾ Nem tartozik feladatunk körébe vázolni azon küzdelmet, mely Wicliff és a keresztes hadjáratot hirdető franciskánusok közt folyt.³⁾ Utóbbiak fáradozásai meghozták a kívánt eredményt, a norwichi püspöknek elegendő számú seregre volt kilátása, mely kész volt őt Flandriába követni. Kevésbé kedvezők voltak a pénzbeli viszonyok. A hadjárat-hirdetők ugyan elég tekintélyes összeget birtak összehozni, de a hadjárat költségeinek fődözésére ez korántsem volt még elég. Szükségesnek mutatkozott, hogy a parlament segélye is igénybe vétessék, s ezért a parlament február havára össze is hivatott. Flandriában ezalatt a franczia hódítás megtermé gyümölcseit. A hűbéri viszonymál fogva, melyben Franciaország Flandriával állott, VI. Károly elismerteté VII. Kelemen.⁴⁾ Ez által a keresztes hadjárat még inkább egyházi jelleget nyert.

¹⁾ U. o. 75—80.

²⁾ De Cruciato; kiadva a Polemical Werks II. kötet 579—632. lapszám.

³⁾ Erről röviden, de jól szót Wrong The crusade of 1383. London, 1892. 31—44. oldalon.

⁴⁾ Kervyn de Lettenhove, Historie de Flandre III. 532—535.

Az angol parlament február 23-tól márczius 10-éig ülésezett. A norwichi püspök azon kívánsággal állott elő, hogy a parlament egy tizenötödötli adót szavazzon meg a hadjárat céljaira. Ez összegből 5000 embert szándékozott felszerelni, s azokat egy évig zsoldjában tartani.¹⁾ E kívánság viharos jelenetekre szolgáltatott okot. Szokatlan volt eddig, hogy egyházi férfi, ha mindjárt egyházi célokra is, ily segítséget nyerjen. A hosszú ideig tartó tárgyalások végre is a püspök győzelmével végződtek, a kért segély megszavaztatott. A püspök erre megtette utolsó előkészületeit. Sereget gyűjtött, melynek jelvénye gyanánt fehér főveg vörös kereszttel és vörös kardhüvely szolgált.²⁾ Az angol egyház sem maradt hátra a segélyben. Az 1382-i oxfordi zsinat, mely Wicliff végett ült össze 1383. január 13-án, az összes egyházi javadalmaktól féltizedet szavazott meg, miután már előbb bizonyos tizedrészt bocsátott a király rendelkezésére.³⁾

Márczius utolsó napjaiban be voltak fejezve az előkészületek. A norwichi püspök seregének fővezéreivel megjelent a királyi tanács előtt bucsúzásra. A király részéről az utolsó utasításokban részesült,⁴⁾ a templomokban könyörgések rendeltettek a hadjárat szerencsés kimeneteléért.⁵⁾ Ápril 17-én a Westminster apátságban a püspök átvette a kereszttel ékitett zászlót, mire a Szt. Pál templomba vonult az egész gyülekezet.⁶⁾ Közvetlen ezután a püspök Doverbe utazott, hol hajóra szállva, a hadsereg megindult Flandria felé.⁷⁾

Nem terjeszkedünk ki e helyt a flandriai expedíció minden részleteire. Az egész hadjáratnak, mint említettük, korántsem volt tulajdonképeni célja az egyházszakadás megszüntetése. Angolország hadjárata volt ez Flandria, illetve Franciaország ellen, saját érdekeinek megvédésére, az egyházi cél csak ürügy volt. A hadjárat tökéletes kudarczczal végződött, a norwichi püspök kénytelen volt, hazulról mi segílyt sem kapván, 1384. derekán

¹⁾ Rotuli Parlam. III. 147.

²⁾ Walsingham II. 95.

³⁾ Mansi XXVI. 718. Walsingham ed. Riley II. 84.

⁴⁾ Froisart X. 209. 10.

⁵⁾ Wrong i. h. 53.

⁶⁾ Higden IX. 18.

⁷⁾ A flandriai expedícióra nézve a főbb forrásokat l. Pauli Geschichte von England IV. Bd. Gotha 1855. az 545—547. lapokon. Rövid, de jó történetét adja az egész hadjáratnak Wrong idézett munkájában, 54—80. lapokon.

visszatérni Angliába. Október 1-én kötött meg a béke Franciaország és Anglia között.

A mi Angolország egyházait illeti, ezekről kevés mondani valónk van. Angolország álláspontjából, melyhez hasonló az európai országok egyikében sem találunk, folyt azon körülmény, hogy az angol püspökségekre VII. Kelemen által tett provisiókat nem találunk. Az angol egyházi javadalmakat VI. Orbán osztogatja, azokról áthelyez, szóval egyedül ő gyakorolja a pápai jogokat, míg ellenfele VII. Kelemen kénytelen Angolországot az elvesztett tartományok közé sorolni. E körülmény oka annak, hogy nem terjeszkedünk ki a VI. Orbán által eszközölt provisiókra sem, fölöslegesnek tartván a rendes állapotokkal foglalkozni.¹⁾ Hogy pedig VII. Kelemen mily kevésbé tudott talajt szerezni magának Angolországban, arra nézve utalunk a fentebb elmondottakra, hiszen még követe Malesec Guido bibornok sem szállhatott partra Angliában, oly nagy volt az oppositio az ellenpápa és párhivei ellen.

A mi Skóciát illeti, itt az ellenpápa pártja már inkább örvendett befolyásnak, mint Orbáné. Ez különben az ország politikai helyzetéből is következett. A szövetséges viszony Franciaország és Skócia között eredményezte azt, hogy utóbbi is az avignoni pápa pártjára állott. A mi az egyházi viszonyt illeti, VI. Orbán úgy látszik, Dunkeld-re próbált provideálni. IX. Bonifác idejében Miklós püspök 1390. május 9-én obligálja magát saját magáért és elődeiért, Róbert, András és Mihályért. Eubel azt következteti, hogy Róbertet valószínűleg Orbán nevezte ki.²⁾ Csakhogy eredménye a provideálásnak nem volt, mert az avignoni obedientia sokkal nagyobb befolyással bírt, mintsem hogy Anglia valamit ellene tehetett volna. Irlandot ellenben az egyházzsakadás nem igen bolygatta. Az angol befolyás érvényesült itt, s ez okozta azt, hogy a római obedientia ellenében az avignoni csekély eredményt bírt felmutatni. 1381-ben VI. Orbán felhatalmazza a galway-i szt. István kolostor gvardiánját, hogy VII. Kelemen követőit Connaught tartományban vesse egyházi átok alá.³⁾

¹⁾ Orbán intézkedéseire nézve l. Wharton : *Anglia sacra* I. 379. 664. Rymer : *Foedera, Archdall-Moran* : *Monasticon Hibernicum* I. II, kötet, (A III. még nem jelent meg.)

²⁾ *Die Provisiones Praelatorum* i. h. 424.

³⁾ *Archdall-Moran* : *Monasticon Hibernicum* II. 210.

Hasonló parancsot adott Orbán 1380. május 9-én Harlellis János dublini kancellárnak és Pyrois Vilmos dounbingi plébánosnak (az armaghi érsekségben), meghagyván nekik, hogy Vilmos emlyi püspököt és János sodori püspököt, pápai kollektorokat, kik a pápai kamara pénzeiből egy részt maguknak megtartottak, idézzék maguk elé számadás végett.¹⁾ Együttal május 15-én meghagyta a pápa az ellenpápa követői ellen prédikálóknek, hogy az általok beszédett pénzekről, az apostoli nuntiusnak Gentilis Cosmatus capuai kancellárnak számoljanak be.²⁾ Ugyanakkor felhatalmazta a pápa Gentilist, hogy Anglia, Skótország és Irlandban apostoli alkollektorokat nevezhet ki, kik mindegyikének meghagyatott, hogy a beszédett pénzeket a Londonban székelő de Guinissis luccai származású kereskedőknek szolgáltatassák be.³⁾ VI. Orbán utódja IX. Bonifác is eredménynyel érvényesíté befolyását Irlandban. Így a többek közt, hogy csak egy példát említsek, 1389-ben a dublini grófságban fekvő ker. szt. Jánosról címzett perjelséggel a casheli egyházmegyében fekvő tythardi és kilshkaethi, nemkülönben a dublini egyházmegyében fekvő straffani lelkészségeket egyesíti,⁴⁾ mely intézkedéseket IV. Henrik király 1407. október 7-én kelt rendeletével megerősíté.⁵⁾ A mi az egyes irlandi püspökségekre VII. Kelemen által történt kinevezéseket illeti, azok nagyon kis számúak. Így 1381. január 14-én VII. Kelemen Miló helyébe az armaghi érsekségre Othmon Tamás minoritát nevezi ki.⁶⁾ 1382. október 22-én Mihály irlandi minorita provinciálist a casheli érsekségre.⁷⁾ Eredményt mindkét esetben nem tudott felmutatni. 1383. január 17-én Kelemen felfüggeszti Róbert kilalai püspököt, s helyébe Oconeyl Cornelius tuami kanonokot nevezi ki, mint administratort. Ép oly kevésbé sikerült neki eredményt felmutatni Elphinben, melynek püspökét, az Orbán-párti Tamást körülbelül ugyanez időben felfüggeszti állásától, s helyébe administratort nevez ki Omachan János elphini kanonok szemé-

¹⁾ Bellesheim : Geschichte der kath. Kirche etc. I. 557. Theiner Vet. mon. Hib. et Scot. ect. 729. szám.

²⁾ Theiner i. h. 731. szám.

³⁾ U. o. 730—732, 733. szám.

⁴⁾ Archdall-Moran II. 60.

⁵⁾ U. o.

⁶⁾ Eubel i. h. 425.

⁷⁾ U. o.

lyében.¹⁾ Sikere itt sem volt, 1387. július 15-én pedig a sodormani Orbán-párti püspököt Jánost fosztja meg a püspökségtől, s helyébe Mihályt, a Cashelre kinevezett érseket nevezi ki.²⁾ Csak-hogy VII. Kelemen mindezen rendelkezései papíron maradtak, azoknak Angliában érvényt szerezni nem tudott.

Hogy Franciaországnak angol fennhatóság alatt álló részeiben, így Aquitániában milyenek voltak a viszonyok, azt Franciaországnál tárgyaltuk. Láttuk ott, hogy Richard király érvényesíteni törekedett befolyását VI. Orbán érdekében minden angol, vagy angol fennhatósága alatt álló területen. Tényleg Orbánnak hivebb országa nem volt, mint Anglia, noha ezen ragaszkodás korántsem eredt tisztán egyházi meggyőződésből. Nem áll az, mintha Richard csupa meggyőződésből, hogy VI. Orbán választása minden kétségtől ment, állt volna Orbán pártjára. Állásfoglalásában nagy része volt azon viszonyoknak, melyben Franciaországgal állott, s mely a királyt politikai tekintetknél fogva a római obediencia felé vonta.

¹⁾ Eubel i. h. 425.

²⁾ U. o.

NEGYEDIK FEJEZET.

MAGYAR- ÉS LENGYELORSZÁG.

Magyarország állásfoglalása az egyházszakadás kérdésében a nemzet százados multjának és a pápaságchozi viszonyának teljesen megfelelt. Nagy Lajos, elődei példáit tekintve, nem habozhatott egy perczig sem, mely pápához csatlakozzék. A százados mult Róma felé irányozta, s Lajos egy perczig sem habozott a választással.

A conclave utáni közvetlen eseményeket már munkánk első könyvében tárgyaltuk. Tudjuk már, hogy ápril 18-án a bibornokok egy körlevele tudtára adta Európa fejedelemségeinek a megtörtént választást. Említettük azt is, hogy a fondii választás után az elszakadt bibornokok szintén a fejedelmekhez fordultak, az általuk választott VII. Kelemen ajánlva azok pártfogásába. Akkoriban szólottunk arról is, hogy Lajos király közvetlen a fondii választás után arra törekedett, hogy a fenyegető egyházszakadást elhárítsa. IV. Károly császárral együtt felhívást intézett Kelemen pápához, felszólítván őt, hogy mondjon le a bitorolt méltóságról.¹⁾ Lajos király tehát már ezen felszólítással állást foglalt az egyházszakadás kérdésében, VII. Kelemen ellen nyilatkozván. Ünnepestes állásfoglalásának első, ránk maradt bizonyosságát képezi az 1379-ben Zólyomban kelt oklevél, melyet Lajos Venczel királylyal együtt állított ki, s melyben ünnepestesen VI. Orbán mellett nyilatkoznak.²⁾ E nyilatkozatot a Németországot tárgyaló résznél szószerint közöltük, azért e helyt reá bővebben ki nem terjeszkedünk.

A két pápa közt kiütött harcznak folyamáról munkánk

¹⁾ Hefele VI² 792.

²⁾ Anjoukori diplomatiai emlékek III, 183. s kk. Magyar fordítása Karácsonyinál i. h. 10—11.

negyedik könyvében szólunk. A két pápa között Olaszországban döntő küzdelemre került a dolog, melyben a főszerepet Durazzói Károly játszotta. Midőn Olaszországban a harcz a két pápa között megindult, sienai szt. Katalin lelkes felhívást intézett Lajos királyhoz, felszólítva őt, hogy Orbán pápának segítségére siessen.¹⁾ E felszólításnak volt is eredménye. Durazzói Károly Lajos király segítségével megindította a nápolyi expedíciót, melynek befolyásával munkánk negyedik könyvében foglalkozunk, a mint hogy Magyarországnak az egyházszakadás kérdésében való tetteleges részvétele is oda tartozik.

E helyt azonban egy kitérést kell tennünk, mely voltaképen nem is ide, hanem a német birodalom történetébe tartoznék. Ez azon kérdés, vajon Lajos király küldött-e követséget VI. Orbán érdekében Franciaországba?

A st. denysi krónikában olvassuk, hogy az egyházszakadás kitörése után Magyarország és Castilia királyai követséget küldöttek VI. Károlyhoz Párizsba, a schisma megszüntetése céljából.²⁾ A mondott követség 1381. február utolsó napjaiban érkezett meg Párizsba. A király Melunban fogadta azt, hol akkor vadászaton tartózkodott. A követek hosszabb beszédben leszámoltak küldetésük céljáról, és küldöik nevében kérést intéztek a királyhoz, hogy az egyházszakadásnak véget vetendő, ismerje el Orbánt érvényesen megválasztott pápának. A király nevében gyámja, az anjoui herczeg felelt, ki a király nevében kinyilatkoztatá, hogy Franciaország az egyszer elfoglalt állásponton megmarad.³⁾

Igy adja elő a követséget a st. denysi krónika. Ugyanilyen Juvenal des Ursins előadása is, mely voltaképen nem egyéb, mint a st. denysi krónikának egy kivonata.⁴⁾ Újabban Valois méltatta a krónika ezen állítását figyelemre, s egy conjecturát eszközölt, melynek célja a castiliali király helyébe Venczel római királyt tenni.

Valois ugyanis két okot hoz fel az ellen, hogy a követséget a magyar és castiliali király együttesen intézték volna Károly francia királyhoz. Első sorban azt mondja, miszerint a

¹⁾ Lettere di S. Caterina ed. Tommaseo IV. kötet. 357. szám.

²⁾ Chronique des religieux des S. Denys ed. Bellaguet I. 71—80.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Valois: Une ambassade allemande etc. BECh. 1892. 418. oldal.

diplomatikai érintkezés Castilia és Magyarország között korántsem volt olyan, hogy ily követség létre jöhetett volna. Általában, — jegyzi meg, — bajosan képzelhető, hogy ily ügyben jött volna létre egy közös követség a két állam részéről, mely ügy semminemű közös érdekekkel nem birt. Ámde Valois ezen állításaihoz némileg szó fér. A mi az utóbbit illeti, még inkább elfogadhatnók, noha erre nézve is meg kell jegyeznünk, hogy az egyházszakadás megszüntetése még sem volt annyira idegen Lajos király előtt, hogy ne tett volna kísérletet a castiliai királylyal együtt annak megszüntetésére, főleg, és a ez második ellenérv Valois első érve ellen, a mikor Magyarország és a spanyol udvarok közti érintkezést oly kereken tagadni nem lehet. Nem pedig főleg azon okból, a minőt Valois felhoz, t. i. a távolságot. Pusztán ennek alapján nem mernénk Valois okoskodásainak igazat adni, ha nem hozna föl egy második okot, mely elég nyomós arra, hogy a castiliai király részvételét a követségben óvatossággal tagadjuk.

Valois ugyanis azt mondja, hogy bajosan hihető, miszerint I. János castiliai király VI. Orbán érdekében követséget küldött volna Károly francia királyhoz akkor, midőn ő maga, ki eddig atyja II. Henrik példáját követve semleges állást foglalt el, VII. Kelemen felé kezdett hajolni. Ezen érv mindenesetre sokkal nyomósabb, mint a melyet Valois elsőnek felhozott, mert kissé bajos elképzelni, hogy a castiliai király ép akkor lépjen fel VI. Orbán érdekében, midőn VII. Kelemen pártjára készül állani, főleg miután a Franciaországgal való szövetség is kényszeríté, hogy ennek érdekeit figyelembe vegye. Ezen körülményt fontolóra véve, Valois oly módon oldja meg a nehézséget, hogy a castiliai király helyébe a római királyt Venczelt teszi, mint a ki állásánál, viszonyánál úgy Lajoshoz, mint Károlyhoz erre inkább vállalkozhatott. Igaz ugyan, hogy Venczel még atyja, Károly által kötött szerződésekkel le volt kötve sok tekintetben Franciaországnak. Csakhogy a két állam állása az egyházszakadás kérdésében, még inkább a rokonsági viszony, melybe Venczel Richard angol királylyal, ki nővérét Annát vette nőül, jutott, azt eredményezték, hogy a két állam közti szövetséges, hogy ne mondjuk barátságos viszony mindinkább lazulni kezdett.¹⁾ Ilyformán Venczel követsége a francia királyhoz egészen jól megtörténhetett. Egyébiránt még más körülmény is

¹⁾ Lindner i. h. I. 118.

valószínűvé teszi, hogy csakugyan Venczel volt az, ki 1381-ben Lajossal együtt követséget küldött Párizsba. Említettük ép az imént, hogy IV. Károly és Lajos 1378. őszén felhívást intéztek Kelemenhez, melyben őt felszólítják, mondana le a pápai trónról. Ha 1378-ban egy ily követség megtörtént, nem jöhetett-e létre ily jól a másik 1381-ben? Különben ezen követséget 1381-re még egy másik adat is megerősíti. Tudjuk, hogy VI. Károly koronázása után követséget küldött Avignonba. E követségnek adott utasítást, tehát magát a követséget is Douet d'Arcq 1380-ra teszi.¹⁾ Azonban más okmányok segítségével e követséget 1381-re tudjuk kimutatni, ahogy ezt Valois tette.²⁾ E követségnek adott utasítás szerint többek közt arról is be kell számolni, miszerint a római király és a magyar király részéről követek érkeztek üzenetekkel a francia királyhoz.³⁾ Ez által be lenne bizonyítva, a két király közös követsége Károlyhoz. Hogy ezen követség, — mint azt Valois állítja, — az 1381. évi január hóban tartott nürnbergi gyűlés eredménye lett volna, az más kérdés, részemről hajlandó vagyok ezt tagadni, főleg azon állítást, hogy a követség csak a Richarddal kötött szerződések kifolyása volt. Azt hiszem, ennyire még sem befolyásolta Venczelt az angol rokonság.

Az 1381-i német-magyar követséget ezek alapján, mint a legnagyobb valószínűség szerint megtörténtet, elfogadhatjuk, annyival is inkább, mert az 1379-i zólyomi levélben már praecedensünk is van erre. Ismételnünk kell azonban azon megjegyzésünket, miszerint Valois azon érve, melyet első sorban felhoz a castiliai magyar követség ellen, t. i. a távolság, oly gyöngye érv, mely egymagában a további, más természetű bizonyítékok nélkül éppen semmit sem bizonyítana, s tényleg jobban tette volna, ha azt fel sem említi.

Látjuk ebből, hogy Magyarország politikai álláspontja Nagy Lajos alatt a római obedientia pártolása volt.⁴⁾ Lajosnak 1382-ben bekövetkezett halála után e viszonyokban változás nem állt be. Utódja Mária királynő alatt a jó viszony VI. Orbánnal megmaradt. Midőn 1387-ben Mária királynő a horvátok fogságából kiszabadult, Orbán junius 14-én megleghangu levélben fejezi ki szerencse-

¹⁾ Choix des piecés inedites I. 4.

²⁾ I. h. 421.

³⁾ U. o. 422.

⁴⁾ Lajos viszonyát az aquilejai patriarchatus betöltéséhez l. Olaszországnál.

kívánatait Máriának és férjének Zsigmondnak, a szabadulás alkalmából. Ugyanakkor Velenczének is megköszöni, hogy a magyar királynő kiszabadításában közbenjárt.¹⁾ Mária utóda Zsigmond alatt sem változott a viszony, noha több ízben megkísérlették Zsigmondot Avignon részére megnyerni. A salzburgi érsek útján Venczelnél tett kísérletekről már Németországnál szóltunk. VI. Orbán halála után szintén történt egy kísérlet e tekintetben, jobban mondva nyomát találjuk egy ilyennek. Mert amint VI. Orbán meghalt, az avignoni udvar megkérte VI. Károly francia királyt, írta Zsigmondnak, hogy csatlakoznék Avignonhoz.²⁾ Történt-e a francia király részéről Zsigmondnál ily lépés vagy sem, azt nem tudjuk. Ismeretes, hogy később maga Zsigmond vette kezébe az egyházszakadás megszüntetését, ami sikerült is neki.

Magyarország egyházi viszonyát tekintve, azzal rövidebben végezhetünk. VI. Orbán általános elismerése mellett nem csoda, ha VII. Kelemen pártot alig volt képes alkotni magának. Magyarország területén tényleg csak egy adományozást találunk. A győri püspöki széken a szakadás kitörésekor a sienai származású Vilmos minorita ült, ki VII. Kelemenhez csatlakozott, miért is ez neki 1386. január 8-án két megüresedendő püspökséget ígér adományozni, melyek jövedelmei 20,000 forintot meg nem haladnak.³⁾ Ezen ígéretét VII. Kelemen azonban, mint látszik, nem válthatta be, s valószínűleg ezért 1388. január 20-án a nápolyi érsekségre helyezte át Ammanati Tamás helyébe, ki a bibornoki collegiumba lépett. Meghagyta ugyan Vilmosnak a győri püspökség adminisztrációját, melyet azonban VI. Orbán is betöltött, még 1386. folyamán letéve Vilmost és Hédervári Jánost nevezve ki.⁴⁾ A magyar korona területéhez tartozó püspökségekre is nevezett ki VII. Kelemen. Így Zenggebe Schreckenberger Jánost 1383. július 28-án. A tinini püspökséget 1386. február 19-én Marnhaco Péterrel, a nonai püspökséget 1387. augusztus 18-án Chernota Antallal tölté be.⁵⁾ Ezzel szemben persze VI. Orbán részéről sokkal nagyobb számú kinevezéssel találkozunk. Uralkodásának mindjárt kezdetén az 1378. szeptember havi konzisztóriumban Demeter esztergomi

¹⁾ A. D. E. III. 632—634. oldal.

²⁾ Karácsonyi i. h. 28.

³⁾ Eubel i. h. 445.

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ U. o.

érseket bibornokká nevezi ki.¹⁾ Egyúttal apostoli követté és az esztergomi érsekség kormányzójává nevezte ki. 1381. január 11-én meghosszabbítá a pápa az engedélyt, hogy bibornokká történt kinevezése dacára is megtarthassa az esztergomi érsekséget.²⁾ Legatusi hivatala azonban nem tartott oly sokáig, 1381-ben ugyan még annak nevezi magát, de 1379. után sem a pápa, sem a király nem nevezi őt ezen a címen.³⁾ Maga Demeter 1386-ban kelt oklevelében sem nevezi magát apostoli követnek, csak az esztergomi érsekség örökös kormányzójának.⁴⁾

Állítólag Magyarországon 1378-ban még egy másik főpap, a pécsi püspök kapta meg a bibornoki kalapot.⁵⁾ Ez azonban határozottan téves, Bálint püspök ekkor nem lett bibornok,⁶⁾ hanem csak az 1385. október 16-i genuai konzisztóriumban kapta meg a bibornoki kalapot.⁷⁾ Ellenben István kalocsai érseket 1379. őszén a jeruzsálemi patriarcha címével disziti föl, ki mint ilyen már december 2-án szerepel.⁸⁾ Ezenkívül még számos más esetben gyakorolta Orbán pápai jogait, így hogy csak többet ne említsek, a pannonthalmi apátságot tölti be,⁹⁾ Alsáni Bálint kiváltságait megsemmisíté stb.¹⁰⁾ 1384-ben Zudar Imre egri püspököt imolai püspökké nevezte ki, míg az egri püspökséget Kanizsay Jánosnak adományozá.¹¹⁾ Hanem az is bizonyos, hogy Magyarország a pápa jóindulatáért busásan megfizetett. A pápai rendes jövedelmeken kívül, melyek beszédésével a rendes tizedszedők voltak megbízva, Magyarországra még két alkalommal vetett ki a szentszék rendkívüli adót. 1383. június 26-án meghagyja Demeter bibornoknak, hogy a magyarszági papság jövedelmeinek egy tizenketted részét

¹⁾ Raynald ad an. 1378. §. 102. És nem 1379. junius vagy juliusban, mint Karácsonyi i. h. 18. mondja, 1379-ben Orbán konzisztóriumot nem is tartott.

²⁾ Theiner II. 161. oldal. A mi Demeter állítólagos követségét Avignonba az ellenpápához illeti, annak czáfolatát l. Karácsonyi i. h. jegyzet.

³⁾ Karácsonyi u. o. 19.

⁴⁾ Demeter érsek 1386. secunda die festi S. Trinitatis kelt oklevele, M. N. Muz. levéltára.

⁵⁾ Nyem I. 18.

⁶⁾ Bibornokságát 1378-ra Pör is állítja. Nagy Lajos 532. oldal.

⁷⁾ L. a dátum fejtegetését Karácsonyi i. h. 24. oldal jegyzet.

⁸⁾ Fejér Cod. dipl. IX. 5. 333.

⁹⁾ Czinár I. 93.

¹⁰⁾ Fejér IX. 5. 596. s. kk.

¹¹⁾ Fejér X. 1. 155.

szolgáltassa be a pápai kincstárnak, csak a bibornokokat, a johannita és a német lovagrendet vevé ki ezen rendelet alól. Második ízben 1388-ban adott Magyarország rendkívüli segílyt a pápának, a midőn Orbán a háboruihoz szükséges pénzt akarta előteremteni. Ekkor Canali Rogert küldte Magyarországra Zsigmond beleegyezését kérve, hogy az egyházi javak egész évi tizedétől fizetendő féltizedet kivethesse a papságra. A király és az ország rendi hosszabb tanácskozás után 4000 forintot voltak hajlandók az országra kivetni, mely összegben 2000—2000 forint arányában az esztergomi és kalocsai érsekségek participáltak.¹⁾ A pénz beszolgáltatásának idejéül 1389. február 2-a lett kitűzve.²⁾

A magyarországi szerzetes-rendeket illetőleg megemlítjük, hogy Palóczy Domonkos leleszi prépost, ki a magyarországi premontrei-rend örökös kormányzójának neveztetik, 1389-ben Orbántól fölhatalmazást nyer, hogy egy általános gyűlést hívhat össze.³⁾ 1384-ben István pannonhalmi apát a magyarországi benczés-rend előljárója gyanánt szerepel.⁴⁾ Ebből látszik az, hogy a magyarországi szerzetes-rendek, melyek anyakolostora Franciaországban volt, s ennek befolyása alatt állottak, ép úgy, mint a többi országokban, hol a római obedientia volt elismerve, a schisma folytán függetlenítették a központtól.⁵⁾ Megemlítjük itt még a pápai kancellária-szabályzatok elején lévő provinciale adatát az argosi püspökségről. E püspökséget a provinciale szerint VI. Orbán alapította 1381. május 19-én és püspökévé Antal fiát Miklós domokosrendű szerzetest nevezte ki.⁶⁾ Ez azonban annyiban téves állítás, mert az argosi püspökség sokkal régibb keletű. Közelkorú lehet a milkovi püspökséggel, mely 1227. óta fordul elő. Hogy az argosi püspökség a milkovival nem egy, azt számos más bizonyítékon kívül XXII. János pápának 1332-i oklevele bizonyítja, melyben a pápa meghagyja, hogy az argositól különböző milkovi püspökség visszaállíttassék.⁷⁾ Különben az argosi püspökséget a

¹⁾ Fejér X. 1. 437. shh.

²⁾ Fejér X. 1. 459.

³⁾ Czinár II. 40.

⁴⁾ U. o. I. 94.

⁵⁾ A minoritákról későbbben szólunk.

⁶⁾ Tangl 12. oldal.

⁷⁾ Fejér VIII. 3. 635. Rupp : Magyarország helyrajzi története. III. 247. azt hiszi, hogy az argosi püspökséget valószínűleg Róbert Károly állította vissza 1330-ban, midőn oláhországi hadjáratán volt.

milkovival sokan azonosították, így Gamsnak munkájában is egynek van véve a kettő. Az argosi püspökséget VI. Orbán nem alapította, ezt az ép idézett okmányból látjuk. Tudjuk azonban azt, hogy 1345-ben a milkovi püspökséget a tatárok feldúlták, úgy, hogy a XIV. század végén a nagyszebeni és brassói eseperek birnak itt püspöki hatalommal, a hogy ez már más alkalommal is megtörtént.¹⁾ Ekkor alkalmasint feldulatott a milkovihoz közel fekvő argosi püspökség is, úgy hogy VI. Orbán a mondott időben nem alapította, hanem csak megújította e püspökséget. Főpásztori hatalmat fölötte a kalocsai érsek gyakorolt.²⁾

Magyarország viszonyát az egyházszakadáshoz ezzel befejeztük. Áttérünk most a lengyelországi viszonyokra.

A magyar király fennhatósága alá tartozó Lengyelország az egyházszakadás kérdésében követte Magyarország példáját s maga is a római obedienciához csatlakozott. Sajnos, rendkívül kevés adatunk maradt arra, hogy az egyházszakadás tulajdonképpen mily viszonyokat hozott létre Lengyelországban. A menyi a reánk maradt gyér adatokból kitűnik, Orbán pápa Lengyelországban a pápai jogokat gyakorolta, még pedig oly módon, hogy azt lehet mondani, miszerint Lengyelországban csupán ő volt az egyedül elismert pápa. VII. Kelemen részéről politikai téren tényleg csak egy aktiót találunk, mely igaz, elég mélyreható lett volna, de eredményt nem mutathatott fel vele. Lajos halála után ugyanis VII. Kelemen, főleg azon okból, hogy a VI. Orbán érdekében alakult nagy éjszaki szövetséget, melynek tagjai Németország, Magyar- és Lengyelország voltak, megbontsa, fehér Wladislawot jelölte a lengyel királyi trónra. Wladislaw, ki a benczések dijoni kolostorában élt ekkor, Kujaviában kísérletet tett volt, hogy igényeit a legyel trónra érvényesítse. Föllépése némi viszhangra talált és erre építé Kelemen reményét.³⁾ Valóban, hogyha sikerült volna neki Lengyelországban magát elismertetnie, ezzel az Orbán melletti éjszaki szövetségben érzékeny rést ütött volna. 1382-ben VII. Kelemen két levelet intézett Wladislawhoz, ki ekkor ismét a dijoni zárdában volt. Az egyik levélben egészen röviden meghagyja neki, hogy bizonyos, mind-

¹⁾ Rómer : Az episcopatus Ceretensisről. Egyházművészeti Lapok 1886. 161, 172. oldal.

²⁾ Tangl i. h.

³⁾ Caro : Geschichte Poleus, II. 427.

kettőjüket érdeklő dolgok megbeszélése végett jöjjön hozzá Avignonba.¹⁾ A második október 27-én kelt levélben már hosszabban kiterjeszkedik az egész ügyre. Miután konstatálja, hogy Lajos király minden jog ellenére foglalta el a lengyel trónt Wladislawtól, kit az jog szerint megilletne, kiemeli azt, hogy a lengyel jog szerint a leányok az örökösödésből, miután még fiörökös is él, ki vannak zárva. Ezért tehát Lajosnak most bekövetkezett halála után jog szerint Wladislawot illeti meg a lengyel trón. Wladislaw tényleg tett is erre lépéseket, hogy jogát elismertesse, de Lajostól való félelmében újból fölkereste a dijoni kolostor magányát. Azonban a pápa tekintetbe véve Wladislaw jogát a lengyel trónra, indítatva érzi magát, Wladislawot, ki a kolostorban egészen szerzetesi életmódot élt, attól fölmenteni, sőt fölhatalmazni, hogy az őt megillető országokat birtokába vehesse.²⁾ VII. Kelemen azonban ezen akciójával czélt nem ért, Wladislaw a trónt nem szerezhette meg magának, s így Kelemennek is le kellett mondani arról, hogy az északi államok egyikét saját pártjára vonja.

A mi már most Lengyelország egyházi viszonyait illeti, azokról kevés szólni valónk van. Boroszlót illetőleg már előbb Németországnál volt szó. Krakkót illetőleg Flórián püspök halála után Zavissa választatott meg a káptalan által a püspöki székre. Pünkösöd ünnepén János gneseni érsek Kalisban megerősíti a választást, mire VI. Orbán megbízásából az esztergomi érsek Strzegonioban fölszenteli őt.³⁾ Zavissa 1380. május 23-án megbízást nyer VI. Orbántól, hogy az elődei részéről az apostoli kamara részére reservált ingóságokat annak részére visszaszerezze.⁴⁾ 1382. márczius 15-én a krakkói örkanonokat Swenczeslaust és a pécsi éneklő-kanonokat Ferencz fiát, Gergelyt Lengyelországra apostoli kollektoroknak nevezi ki,⁵⁾ kiknek a következő év május 21-én meghagyja, hogy az ellenpápa követői ellen teljes szigorral lépjenek föl, s őket javadalmaiktól megfoszszák.⁶⁾ 1383-ban a pozeni püspökségre

¹⁾ Narusciewicz : Historia narodu polskiego. X. 188. oldal, jegyzet.

²⁾ Narusciewicz : i. h. Codex diplomaticus Poloniae II. 1. No. 314. július 6-ra.

³⁾ Johannis de Czarnkow: Chronicon Poloniae. Mon. Hist. Polon edidit. Biełowski II. kötet 711. oldal.

⁴⁾ Theiner : Vet. Mon. historiam Pol. illustr. I. No. 1018.

⁵⁾ U. o. 1019. sz.

⁶⁾ Theiner i. h. 1020. sz. v. ö. 1021.

János oppelni herceget nevezi ki, noha a káptalan e kinevezés ellen tiltakozott, 1383-ban a kujaviai püspökségre, 1389. pedig a gneseni érsekségre helyezi át.¹⁾ Gnesenben egyébiránt már 1382-ben, midőn a káptalan Dobrogostot választotta meg, a király, Lajos kértére, ennek helyébe Bodzantot nevezte ki.²⁾

A mint Magyarországon, úgy Lengyelországban is törekedett Orbán a pénzügyi viszonyokban befolyást gyakorolni. Már 1378-ban választása után az elődje által kivetett két éves segélypénz ügyében a poseni püspöknek és a gneseni prépostnak irt, meghagyván nekik, hogy a kivetett adót és tizedeket hajtsák be. A gneseni érsek e rendelet alapján gyűlésre hívta egybe suffragan püspökeit, kik pünkösöd második ünnepén (1380-ban) Kalisban összegyűlve elhatározták, hogy ez ügyben követeket fognak küldeni az apostoli székhez.³⁾ Krónikásunk nem szól arról, hogy minő határozat volt ez, s a követség mit ért el. Pénzügyi dolgokban Orbántól több rendelet maradt fenn. Így pl. 1382. június 6-án a krakkói ör- és a pécsi éneklő-kanonokoknak meghagyja, hogy adó fejében az egyházjavarak évi jövedelmének egy huszad-részét hajtsák be.⁴⁾ 1385-ben Dobrogost poseni püspök Lengyelországban kilencz helyettes adóbeszedőt alkalmaz.⁵⁾ Maga Dobrogost 1386. február 10-én a lengyelországi három évi tized beszédésével bizatott meg.⁶⁾ Hogy az adó beszédése nem ment minden nehézség nélkül, mutatja, hogy a pápa 1388. április 29-én meghagyja a poseni püspöknek, miszerint mindazokat, kik az adó beszédését gátolják, a curia elé idézze.⁷⁾ Ezt mutatja azon fölhatalmazás is, melyet Orbán 1389. július 23-án állít ki, s melyben meghagyja, hogy a boroszlói egyházmegye papsága azon censurák alól, melyekbe a tized le nem fizetése miatt estek, földoztassék.⁸⁾ Ehhez hasonló meghatalmazást adott a pápa 1388. június 18-án a gneseni érsek és a krakkói püspök részére is.⁹⁾

¹⁾ Fabisz: Quidnam Poloni adversus schisma occid. gesserunt. 45. oldal.

²⁾ U. o.

³⁾ Czarnkow: i. h. 681.

⁴⁾ Theiner i. h. 1022.

⁵⁾ U. o. 1024. sz.

⁶⁾ U. o. 1023. sz.

⁷⁾ U. o. 1028. sz.

⁸⁾ U. o. 1029. sz.

⁹⁾ U. o. 1025—1026. sz.

Még uralkodásának utolsó évében, 1389. augusztus 25-én és 26-án Radolina Péter boroszlói prépostot Magyar- és Lengyelországra apostoli követ- és tizedszedővé nevezi ki, meghagyva neki, hogy az adókat lefizetni vonakodók ellen a törvények teljes szigorával járjon el.¹⁾

Lengyelországról szólva, meg kell röviden emlékeznünk Litvánia- és Samogitiáról, mely tartományok Jagello herczeg alatt 1386-ban tértek át a katolikus hitre. Jagello, Hedvignek, Nagy Lajos leányának férje, a mondott évben testvérével együtt áttért a keresztény vallásra, s példáját népe is követte. Litvániában a keresztény hit védelmére Orbán négy püspökséget állított fel, Vilnát; továbbá az »episcopatus, Luczensis, Samaythiae et Kyo- viensist.«²⁾

Az előadottakból látjuk, hogy Lengyelország VI. Orbán obedienciáját követte. Kitűnik a fentebbiekből, hogy VI. Orbán Lengyelországban annyira el volt ismerve mindenfelé, miszerint VII. Kelemen minden abbeli törekvésének, hogy magának pártot szerezzen, hajótörést kellett szenvednie. VII. Kelemen mindössze csak egy nagyobb aktióra törekedett Lengyelországban, Wladislaw trónraemelésére, hanem ezzel is kudarcot vallott. Valóban VI. Orbánnak Magyar- és Lengyelországon kívül alig volt hivebb párthive. Mindkét ország annyira Orbán-párti volt, hogy VII. Kelemen alig birt valami említésre méltó aktiót e két országban felmutatni, eredményt pedig még ennél is kevesebbet.

¹⁾ U. o. 1030—1032. számok.

²⁾ Rocznik Jana z Targowiska (Targowiski János évkönyve) Mon. Pol. Hist. III. 234.

ÖTÖDIK FEJEZET.

OLASZORSZÁG.

A küzdelem a hatalom birása fölött a két pápa között olasz földön folyt le. Itt harczolt a franczia sereg az Orbán pártján álló olasz-magyar seregekkel. Az olasz fejedelmek, köztársaságok, városok, többé-kévesbé részt vettek e küzdelemben, az egyik vagy másik pápa pártján. Hogy milyenek voltak a viszonyok Olaszországban, miképen oszlott meg a pápák hatalma, illetve befolyása az olasz fejedelmek, köztársaságoknál, arról már részint szó volt, részint pedig a negyedik befejező könyvben fogunk e tárggyal foglalkozni. Itt csupán azt akarjuk tárgyalni, hogy egyházi tekintetben minők voltak a viszonyok az olasz félszigeten, minő provideálásokat találunk az olasz püspökségekre. Vizsgálatainkat az alábbiakban adjuk, könnyebb áttekintés végett sorrendben foglalkozva az olasz püspökségekkel. Törekedtünk, hogy lehetőleg teljes és hű képét adjuk a két obedientia elterjedésének Olaszországban. Az anyag óriási terjedelme, s az ilyen tárgynál soha el nem érhető pontosság körülménye mentse ki, ha a felsorolás nem mindenben teljes és tökéletes.

Vegyük mindenekelőtt a püspök-bibornoki székeket. Ezekre a dolog természeténél fogva, minthogy első helyet foglalnak el a többi bibornokok között, mindkét pápa megkísérté a provideálást. Ostia püspök-bibornokává VI. Orbán, mint már munkánk első könyvében említettük, közvetlen megválasztása után Latgier Bertrاندot, a glandévei bibornokot nevezte ki. Latgier tudvalevőleg szintén VII. Kelemen pártjára állott, s helyébe Orbán Alençonai Fülöp bibornokot nevezte ki. 1384-ben pedig, miután előző évben Fülöp aquilejai patriarcha lett, az Orbán-párti Acciojulus Angelus foglalta el a püspöki széket.¹⁾ A portoi püspökségben Corsini Péter ült az egyházszakadás kitörésekor. Szerepléséről már

¹⁾ Ughelli I. 74.

az első könyvben szólottunk. Tudjuk, hogy ő és két társa később szintén VII. Kelemen pártjára állottak. Kit nevezett ki Orbán Corsini helyére, nem tudjuk.¹⁾ Sabinaban Blandiac Jánost találjuk, ki VII. Kelemen pártjára állva, 1379. július 8-án halt meg Avignonban. Utánna VII. Kelemen részéről Hugo de Montrelaix bibornokot találjuk, ki 1384-ben halt meg. Helyét úgy látszik Petrus de Sortense foglalta el; 1387-ben Jacobus de Aragonia szerepel a püspöki széken, mint VII. Kelemen párthive. VI. Orbán párthive gyanánt említették Philippus de Alençonio, kit azonban, miután VII. Kelemen pártjára állott, méltóságától megfosztott. 1384-ben Orbán részéről Franciscus Carbonus szerepel a püspöki széken, szintén mint a római obediencia hive.²⁾ Praeneste székét Cros János bírta, ki mint VII. Kelemen párthive, ennek megbízásából Franciaországban mint követ működött. Meghalt 1383. november 22-én, utána Guido de Malesec foglalta el a püspökséget VII. Kelemen részéről. Orbán pápa Cros halála után saját rokonát Prignano (máskép Maricottus) Ferenczet nevezte ki a püspökségre, 1384-ben pedig Angelus de Annat. Tusculumban VII. Kelemen pártján de Grange Jánost, míg Orbán pártján 1385-ig Pileus de Prata, későbbi ravennai érseket találjuk.³⁾ Az albanoi püspöki széken végre Anglicus, vagy Aegidius Grimoaldus de Grisaco ült a szakadás kitörésekor, ki VII. Kelemenhez csatlakozva 1388. április 18-án halt meg Avignonban. Utána VII. Kelemen Brancaccio Miklóst nevezte ki. Ki volt VI. Orbán részéről, nem tudjuk.⁴⁾ Valószínű, hogy VII. Kelemen ezen adományozásai csak papiroson maradtak, Avignon és e püspökségek közti távolság folytán. A többi olasz püspökségekben a viszonyok következőleg alakultak.

Acerno püspöke gyanánt Tamást találjuk megemlítve. Halála után úgy látszik, VII. Kelemen kísérté meg a püspöki széket betölteni. Benedictus de Aesculo, a mint látszik, az ő kinevezettje volt, azonban 1389-ben már IX. Bonifác pártján áll, kinek oblatio könyveiben fordul elő Benedek neve.⁵⁾ Acerraban az egyházszakadás kitörésekor János püspök ült, ki a püspökséget már

¹⁾ U. o. I. 142.

²⁾ U. o. 176—178.

³⁾ U. o. 238—239.

⁴⁾ U. o. 269.

⁵⁾ Ughelli VII. 448.

1363-ban, V. Orbán alatt birta. Az egyházzsakadásban IX. Bonifác pártján állott, valószínű tehát, hogy megelőzőleg VI. Orbánhoz jutott.¹⁾ Acerenzaban (Acheruntum) 1379-ben VII. Kelemen az aversai származású Sylvester Jakabot ülteti a püspöki székre, kiről azonban ez éven túl említést nem találunk. Úgy látszik, VI. Orbán fosztotta meg őt a püspökségtől, melyre 1380-ban Bisantius Morellust, acerenzai és materani vikáriust nevezte ki, ki a nevezett püspökségeket már akkor is kormányozta, midőn Orbán még bari érsek volt.²⁾ S. Agatha Gothiban Miklóst találjuk a püspöki széken, ki 1386. augusztus 25-én obligálja magát a bibornoki testületnek és VI. Orbánnak.³⁾ Alessano püspöke Ferencz, Ughellinél szintén mint VI. Orbán párthive szerepel.⁴⁾

Alexandriában 1380. Ferencz püspök VII. Kelemen obedienciájában hal meg, utána ugyanazon pápa Malaspina Konrád minorita szerzetest említi meg.⁵⁾ 1382-ben már megint új püspököt találunk, Beroaldot, hasonlóképen VII. Kelemen pártján. Emlittetik még 1388-ban Bálint püspök, de hogy kinek követője volt, nem tudjuk.⁶⁾ Ancona székét Bartholomaeus Ularius minorita foglalta el 1381-ben, mint VI. Orbán párthive, ki őt 1386-ban Flórenczbe helyezte át. Helyébe Guillelmus de Normannis benediktusrendű kincstárnokát nevezte ki Orbán 1386-ban.⁷⁾ Ameliában Ferencz ült a püspöki széken. VI. Orbán párthive volt, ki őt 1389-ben Ternibe helyezte át.⁸⁾ Arianoban 1382-ben Giroaldus emlittetik, alkalmasint VI. Orbán párthive, kinek utódát IX. Bonifác 1391-ben Castroba helyezi át. VII. Kelemen 1386-ban Jánost nevezi ki a püspökségre, ki augusztus 16-án a szokásos engedelmességi fogadalmat leteszi.⁹⁾ Aquilaban mindkét pápa párthivével találkozunk. Az egyházzsakadás kezdetén János ült a püspöki széken, ki VII. Kelemenhez állt, de nemsokára VI. Orbánt ismerte el. Meghalt 1381-ben, utána Orbán Istvánt nevezte ki, de ez is VII. Kelemenhez pártolt, a miért őt Orbán méltóságától

¹⁾ U. o. VI. 219.

²⁾ U. o. VII. 95.

³⁾ Ughelli VIII. 350.

⁴⁾ U. o. IX. 90.

⁵⁾ Még nem volt 27 éves, midőn kineveztetett, L. róla Wadding.

⁶⁾ Ughelli: IV. 322.

⁷⁾ U. o. I. 336.

⁸⁾ U. o. I. 301.

⁹⁾ Ughelli VIII. 216—217.

megfosztotta. Helyébe Kelemen nevezte ki 1382-ben, ki a bibornokok összeesküvésében részt vett, s ezért Orbán által elfogott. Ezek ellenében VII. Kelemen 1382-ben Beroaldot nevezte ki, ki püspökségét szeptember 9-én foglalta el. 1386-ban úgy látszik, Kelemen halála után, az Orbán-párti Oddot találjuk megemlítve, ki 1388-ban halt meg.¹⁾ Ascoleba még V. Orbán nevezte ki Colonna Agapetet 1363-ban. 1369-ben Bresciába helyeztetett át. VI. Orbán 1378-ban bibornokká nevezi ki.²⁾ Asolóra 1386. ápril 9-én VII. Kelemen Bustini Jakab minoritát nevezi ki, kit már 1381. január 14-én episcopus lindirensisnek nevez ki.³⁾ Assisiben hasonlóképp Kelemen-párti volt a püspök, Ludovicus Francisci minorita.⁴⁾ Ellenében VI. Orbán 1381-ben Aldovandust nevezte ki, ki azonban szintén VII. Kelemenhez állott, mire őt Orbán püspökségétől megfosztotta.⁵⁾ Asti püspöke Franciscus de Morotiis úgy látszik VI. Orbán pártján állott; 1381-től Franciscus de Placentiis mint Orbán párthive szerepel.⁶⁾ Az aquilejai patriarchatusra VI. Orbán Alençon Fülöp bibornokot nevezte ki, úgy látszik, 1380—81-ben, mert kinevezését 1381. márczius 7-én Lajos magyar királylyal tudatja, ajánlva a bibornokot a király pártfogásába.⁷⁾ Vele szemben azonban Lajos király rokonát, Helfenstein Lajost pártolta, s azt az aquilejai patriarchatusban megerősíteni törekedett. Már ápril 18-án János modrusi és vegliai gróf Udine városához levelet intézett, melyben ajánlá a városnak hogy Helfenstein Lajost az aquilejai patriarchai méltóságra válaszzák meg.⁸⁾ Ugyanaz nap Lajos királynak két levele kelt. Az egyik Friaul tartományához, melyben felhatalmazza azt, hogy az aquilejai patriarchatusi méltóságra Helfenstein Lajost megválaszthassák.⁹⁾ A másik Orbán pápához volt intézve, melyben Lajos VI. Orbán pápának Helfenstein Lajost az aquilejai patriarchatusságra ajánlja.¹⁰⁾ Ugyanaz nap hasonló tartalmú levelet

¹⁾ Ughelli I. 389—390. V. ö. Nyem: I. 45.

²⁾ Ughelli I. 467.

³⁾ Eubel i. h, 443.

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ Ughelli I. 481.

⁶⁾ U. o. IV. 388—389.

⁷⁾ Óváry: A M. T. Akad. tört. biz. okl. másol. I. 99. sz.

⁸⁾ U. o. 100. sz.

⁹⁾ U. o. 101. sz.

¹⁰⁾ U. o. 102. sz.

intézett Erzsébet királyné- és Friaul tartományhoz, ajánlva Helfenstein megválasztását.¹⁾ Egyébiránt Lajos ugyancsak ápril 18-án Alençon-i Fülöphöz is intézett egy levelet, melyben tudatta vele, hogy Friaulnak Helfensteini Lajost ajánlotta, kit azok meg is választottak, s a pápához is folyamodott már, hogy erősítse őt meg. Ezért kéri Fülöpöt is, hogy engedné át helyét Lajosnak.²⁾

Úgy látszik, hogy a pápa semmikép sem akart engedni, s végre Lajos volt kénytelen beadni a kulcsot. Mert már 1381. augusztus 16-án Friaul tartományának meghagyja, miszerint Alençon-i Fülöpnek a patriarchatus elfoglalásában segédkezzék.³⁾ Ugyanakkor levelet intézett Lajos Fülöp bibornokhoz, melyben közli vele, hogy a friauliaknak kinevezése tárgyában irt, és megerősíti őt a patriarchatusban.⁴⁾ Ugyanekkor megkéri őt, járna közbe a pápánál, kit ez ügyben megkeresett, hogy Helfenstein Lajost, az üresen álló freisingi püspökségre helyezze át.⁵⁾ Október 16-án pedig Friaul városának irt a király, melyben felszólítja őt, hogy az újonnan kinevezett aquilejai patriarchának Alençon-i Fülöp bibornoknak engedelmeskedjenek, s hogy az elhunyt patriarcha és a magyar király közt fennállott szövetséget mint továbbra is fennállót tekintsék.⁶⁾ Úgy látszik, e levél volt a zárópont az aquilejai patriarchatus ügyében. Érdekes, hogy Lajos itt a pápával szemben állott, s úgy látszik, nem egy könnyen sikerült Orbánnak jelöltjét keresztülvinni.

Amalfi püspöki székére még 1375. december 20-án Aquaviva János neveztetett ki. A schisma kitörésekor az avignoni párthoz állott, melynek híve gyanánt VII. Kelemen obligatio-könyveiben említettetik, 1379. márczius 17-én obligálja magát. Úgy látszik, 1387-ig ült az amalfii széken, mert ez év január 29-én VII. Kele-

¹⁾ U. o. 103. sz.

²⁾ A m. tud. akad. tör. bizottságának másolatai között, d. d. 1381. ápril 17. Buda. Óváry regestáiban nem fordul elő.

³⁾ Óváry i. h. 104.

⁴⁾ U. o. 105. »in eodem patriarchatu... de nostra beneplacita voluntate succedatis, et possessionem ejusdem nanciscamini et adipisci valeatis,« olvassuk az okmányban. (A tört. biz. gyűjteményében.)

⁵⁾ Helfenstein Lajos, mint e levélből megtudjuk, »praepositus de Lyu, et canonicus Quinqueecclesiensis et Vacienensis« volt.

⁶⁾ Óváry i. h. 106. sz. 1382. február 10-én a velencei signoria követséget küld a magyar királynő közbenjárása folytán az aquilejai patriarchához békeeggyesség megkötése céljából. U. o. 109. sz.

men obligatióiban Miklós püspökről van szó. VI. Orbán pártján Serquis, másképp Gregorius de Ravello-t találjuk, kit Orbán 1379-ben nevezett ki.¹⁾ Aversabe mindkét pápa próbált kinevezni. Mint VI. Orbán párthive Orsini Poncellus szerepel, ki az 1378. szeptemberi konzisztórium alkalmával bibornoki méltóságra emeltetett. Utána Marinus de Judice szerepel Orbán párthive gyanánt, kit az aversei püspökség kormányzásával is megbizott. Marinus egyike volt azoknak, kiket Orbán Genuában megöletett. Utódjává Orbán 1386. április 14-én Ereccust (másképp Arethust) nevezi ki. VII. Kelemen 1378-ban Miklós luceriai püspököt helyezi át Aversaba, de a mint látszik, a kinevezés csak papíroson maradt.²⁾ Aquinoban János püspök VII. Kelemen pártjára állott, miért is Péter cassinói apát őt a pápa parancsára egyházi átok alá vetette és püspökségétől megfosztotta. VII. Kelemen hive volt János is, kit 1390-ben nevezett ki. Velök szemben Jacobus de Antiochiát 1387. február 13-án és egy másik Jakab nevűt 1389-ben VI. Orbán nevezett ki.³⁾

Bari érseke Prignano után VI. Orbán által kinevezve Landulphus Marramaldus lett még 1378-ban. Vele szemben VII. Kelemen 1379-ben Miklóst nevezi ki, ki február 21-én fizeti le a szokásos adót. Mint VI. Orbán által kinevezett még Acconciamuro Miklós említettik IX. Bonifác idejében.⁴⁾ Bagnoreara Kelemen Aveduti Máté minoritát nevezi ki, ki azonban otthagya az avignoni pártot, s a rómaihoz csatlakozott. Erre mutat legalább azon körülmény, hogy 1399-ben Bonifác pápa Avedutit Orvietoba helyezi át.⁵⁾ A beneventi érsekségben Hugo de Riptiot találjuk, ki azt még 1365. november 19-én foglalta el. Utána Ferenczet találjuk a püspökségben, ki VI. Orbán pártján állt 1383-ban, röviddel utóbb Bordeauxba helyeztetett át. Helyét 1384-ben az Orbán-párti Donatus de Aquino foglalta el⁶⁾ Bergamoban 1381. december 16-án Matthäus de Agociust nevezi ki VII. Kelemen.⁷⁾ E püspökség birtokosa gyanánt Ughelli 1381-re Cyprianus Longus de Adriat nevezi meg, ki szerinte három évig ült a püspöki

1) Ughelli VII. 236—240.

2) Ughelli I. 491—492.

3) Ughelli I. 397—398.

4) U. o. VII. 644—645.

5) Eubel i. h. 439.

6) Ughelli VIII. 3—188.

7) Eubel 443.

széken.¹⁾ Guerrinus Ughellihez irt jegyzeteiben azt állítja, hogy Cyprianus csak két hónapig élt, s utána Branchinus foglalta el a püspöki széket, mint a VI. Orbán által kinevezett.²⁾ 1381. április 6-án Branchinus, mint Németországban működő apostoli kollektor van említve.³⁾ Ughelli tehát egész mást nevez meg püspök gyanánt, mint Eubel, de utóbbi adata, mint levéltári forráson alapuló, hitelesebbnek tartandó. Bisegliában szintén Kelemen-párti ült a püspöki széken, Miklós, ki VII. Kelemen obligációiban 1387-re említették. De megemlékezik forrásunk még Domokos nevű püspökről, mint VI. Orbán párthivéről is.⁴⁾ Bisacciában Miklós püspököt 1386. január 9-én, mint VI. Orbán párthivét találjuk.⁵⁾ Bisignanóban János alkalmasint VI. Orbán követője volt. 1382. július 24-én Márton püspök mint VII. Kelemen követője említették.⁶⁾ Bitontóban úgy látszik Orbán befolyása érvényesült. 1382-ben Hearik nevű püspökről van említés, kit Bonifác pápa obligációi is említettek,⁷⁾ tehát valószínű, hogy már elődje alatt is a római obedientia híve volt. Bobium püspökének pártállásáról mit sem tudunk, ellenben az ottani apátok névsorában 1386-ban Joannes de Rogeriis mint VI. Orbán által kinevezett fordul elő.⁸⁾ Bobianumban János püspök Orbán párthive volt, meghalt 1386-ban, utódja szintén Orbán párthive, Ferrarius Bernát volt.⁹⁾ Bolognába Bernát püspök halála után 1378-ban VII. Kelemen Bartholomaeust nevezi ki. Ellenében VI. Orbán 1378-ban Caraffa Fülöpöt nevezi ki. Caraffa meghalt 1388. decz. 19-én. Püspökségéről azonban már 1386-ban lemondott, mire Orbán Cosmatust nevezte ki, kit azonban a bolognai nép megakadályozott abban, hogy püspökségét elfoglalja.¹⁰⁾

Bolsino városa az egyházszakadás alatt lett püspöki székhelyül. VII. Kelemen a nevezett városba helyezte át a murói püspökséget, miután a város VI. Orbán párthivének vallotta magát. 1386. július 1-én kelt oklevele, melylyel Antal murói püspököt

¹⁾ Ughelli IV. 480—481.

²⁾ U. o.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Ughelli VII. 944.

⁵⁾ Ughelli IV. 837.

⁶⁾ Ughelli I. 522.

⁷⁾ U. o. VII. 688.

⁸⁾ Ughelli IV. 979.

⁹⁾ U. o. VIII. 266.

¹⁰⁾ Ughelli II. 27.

áthelyezi Bolsinoba.¹⁾ Bresciában Colonna Agapet volt a püspök, ki azt 1369—1380-ig birta. Orbán őt 1378. szeptemberében bibornokká nevezi ki,²⁾ püspökségének birtokában azonban a nevezett évig még meghagyta. 1381-ben már Miklós említettetik, mint püspök, hasonlóképen Orbán hive gyanánt, ki junius 1-én tanuja volt azon ünnepélyes jelenetnek, midőn Károly király Orbánnak hűséget esküdött. 1382-ben beneventi érsekké neveztetett ki.³⁾ Brindisiben Vilmos említettetik, mint VII. Kelemen párthive, ki 1379-ben választott meg s márczius 26-án ígérte meg a szokott fizetés teljesítését. 1380-ban VI. Orbán kamarását Tarentoi Mártont nevezi ki Brindisibe, ki azonban egyházmegyéjét birtokába nem vehette. Körülbelül két évig szerepel mint brindisii érsek, 1383-ban Orbán Tarentóba helyezi át. 1389-ben mint Orbán által kinevezett Richárd van említve.⁴⁾ Cannaeben a püspöki széket bizonyos Péter nevű foglalja el. Részére III. Károly 1384. november 27-én állit ki oklevelet. Pártállását nem ismerjük, valószínű azonban, hogy VI. Orbán hive volt.⁵⁾ Castellanetumban Bartholomaeus de Genis, mint VI. Orbán által kinevezett említettetik 1386. november 16-án.⁶⁾ Cajazzóban az egyházzsakadás kitörésekor a minoritarendű Ferencz volt püspök. A fondii választás után ő is VII. Kelemenhez állt, mire Orbán őt 1378. november 9-én megfosztja a javadalmától. Mint utódja Márton említettetik 1382-ben, minden valószínűség szerint Kelemen által kinevezve. Ellenben kétségtől VI. Orbán pártján állott Bartholomeaus, kiről 1385-ben tétetik említés, s ki mint IX. Bonifác párthive halt meg 1391-ben.⁷⁾ Caorlere VII. Kelemen nevezett ki, és pedig két ízben, 1381-ben december 16-án Bonaventura minorita-rendű szerzetest, 1383. július 14-én pedig ennek lemondása után Cesselini Tamás Ágoston-rendű szerzetest.⁸⁾ Capaccióban 1382-ig Thomas de S. Mango volt püspök, mily pártállást foglalt el, nem tudjuk. Utódja Jakab 1386-ban VI. Orbántól nyerte méltóságát.⁹⁾ Capreában 1377—1398-ig

¹⁾ Eubel i. h. 438.

²⁾ Raynald ad an. 1378. §. 102.

³⁾ Ughelli IV. 554.

⁴⁾ Ughelli IX. 35—36.

⁵⁾ Ughelli VII. 796—797.

⁶⁾ Ughelli IX. 157.

⁷⁾ U. o. II. 450.

⁸⁾ Eubel i. h. 443.

⁹⁾ Ughelli VII. 471.

Miklós volt a püspök, pártállásáról nem tudunk semmit. 1390-ben VII. Kelemen Rogert nevezi ki.¹⁾ 'Capuában 1380. július 11-ig István ült az érseki széken, utána Orbán pápa Gergely minorita provinciálist nevezi ki.²⁾ 1382-ben Guindacius Anastazot nevezi ki ismét VI. Orbán. Ellenében VII. Kelemen bizonyos János nevűt nevez ki, ki a szokásos fogadást 1385. június 23-án teszi meg a a bibornoki testületnek.³⁾ Carinolában VI. Orbán párthivéről, Jánosról 1388-ban tétetik említés.⁴⁾ Casanoban 1378. márczius 19-én András említettik, ki a mondott napon a szokásos pénzösszeget lefizette; pártállását nem ismerjük. 1386. július havában Károly említettik, mint VII. Kelemen párthive, kivel szemben az Orbán által kinevezett de Judice Róbert állott.⁵⁾ Castroban 1387-ben János ült a püspöki széken, ki január 10-én maga és elődje részére obligálja magát. Mint VI. Orbán pártján álló, VII. Kelemen által javadalmától megfosztatott. Helyébe Kelemen Miklóst nevezi ki, ki 1389. május 9-én fizeti le a kinevezésért járó díjat.⁶⁾ Castroban János püspök VII. Kelemen mellett állott.⁷⁾ Catanzaro püspöke Alfonz (vagy Arnulf), kit még V. Orbán nevezett volt ki, 1369. február 20-án, VI. Orbán alatt a consenzai tartományban mint pápai adóbeszedő működött.⁸⁾ Cervia püspöki székét 1383-ban az imolai származású Alidosius Vilmos foglalta el VI. Orbán beleegyezésével. Kevéssel utóbb Imolába helyeztetett át.⁹⁾

Cesenában Jakab ült a püspöki széken. 1378. augusztus 4-én Orbán felhatalmazza őt, hogy székhelyén új templomot építhessen. 1379. október 8-án egy pápai bullában Lőrincz, a cesenai egyház prépostja, Jakab püspök vikáriusa gyanánt említettik. 1383-ban Averardus Domokos-rendű szerzetes említettik mint püspök.¹⁰⁾ Citta-Nuovában 1380-ban Petrus de Fano a püspök, melyik párthoz tartozott, nem tudjuk; nevezett évben Messinába helyeztetett át. VI. Orbán pártján állott Leonardus, kit 1388. Gilbert

¹⁾ Ughelli VII. 263.

²⁾ L. a bullát Wadding *Annales minorum*, IV.

³⁾ Ughelli VI. 350—351.

⁴⁾ U. o. VI. 469.

⁵⁾ Ughelli IX. 348.

⁶⁾ Ughelli IX. 95.

⁷⁾ Ughelli I. 580.

⁸⁾ U. o. IX. 374.

⁹⁾ Ughelli II. 475.

¹⁰⁾ Ughelli II. 460—461.

követett. Ellenben VII. Kelemen párthivei voltak Jakab és János, mindkettő 1388-ban.¹⁾ Civita-Castellanába 1388. márczius 18-án Geminus de Viterbio minoritát nevezi ki VII. Kelemen.²⁾ Hasonlókép Kelemen töltötte be 1382-ben a comacchiói püspökséget, junius 16-án Balázs folignói minoritát nevezvén ki.³⁾ A comói püspökséget még V. Orbántól nyerte el Henricus de Sessa, ki 1384-ben halt meg. Hogy mily pártállást foglalt el az egyházszakadásban, nem tudjuk. Utódja Brossanus Beltram 1385-ben mint VI. Orbán kollektora működött Insubriában. Meghalt 1396-ban.⁴⁾ Concordia püspökét Ambrosius de Pontet 1389-ben VI. Orbán Toscanellába helyezi át.⁵⁾ Conversanóban 1383-ban Antal püspök említettik, mint VI. Orbán párthive.⁶⁾ Cortonában Julianus püspök 1382-ben ismeretlen pártállást foglalt el, de utódja Lőrincz VI. Orbán párthive gyanánt szerepel 1388-ban.⁷⁾ Cosenzában Brancauius Miklós VII. Kelemen pártjára állott, mire őt Orbán 1378. november 9-én megfosztja a püspökségtől. Kelemen kárpótlás gyanánt bibornokká és albanoi püspökké nevezi ki. Cosenzára pedig 1379-ben Jánost, 1386-ban Andrást nevezte ki. VI. Orbán részéről 1382-ben G. nevű püspök, 1388. ápril 24-én pedig Terellus Caracciolus szerepel.⁸⁾ Cremonában Marcus de Porrist találjuk a püspöki széken, úgy látszik VI. Orbán párthive volt, mert 1386-ban áthelyeztetett a ceretói püspökségre s helyébe Orbán ugyanakkor a ceretói püspököt Georgius de Tortist helyezte át Cremonába. Itt maradt 1389-ig, a mikor Vicenzába helyeztetett át.⁹⁾

Faenza püspöki székére 1380. körül VI. Orbán Aguzzonis Ferenczet nevezte ki, de nem sokáig ült a püspöki széken, mert már 1383-ban a beneventi érseki székre helyeztetett át. Helyére Orbán a flórenczi püspököt nevezte ki, Angelus de Fiebindaciis Richasoliust, ki 1391-ben Arezzoba helyeztetett át.¹⁰⁾ Ferentinóban VII. Kelemen iparkodott befolyását érvényesíteni, 1379. ápril 20-án

¹⁾ Ughelli V. 241.

²⁾ Eubel i. h. 439.

³⁾ Ughelli II. 484. Eubel i. h. 442.

⁴⁾ Ughelli V. 310.

⁵⁾ Ughelli V. 359.

⁶⁾ U. o. VII. 712.

⁷⁾ Ughelli I. 626.

⁸⁾ Ughelli IX. 226—227.

⁹⁾ Ughelli IV. 610.

¹⁰⁾ U. o. II. 502.

Gilbertus de Ferentino minoritát nevezvén oda ki, megfosztván a püspökségtől az Orbán-párti Albertus de Carretot.¹⁾ Albert ellenében 1388-ban VII. Kelemen Jánost nevezi ki, ki úgy látszik nagy párttal birt e városban, mert arról olvasunk, hogy Albert csak nagy bajjal tudta püspökségét elfoglalni.²⁾ Feretroban 1388. szeptember 1-én a Kelemen-párti Lucus és az Orbán által kinevezett Pinus szerepelnek.³⁾ Fermoban 1375-ben de Vetulis Antal említettik. 1380. december 20-án Antal püspök Orbán pápa megbízásából feloldozza mindazokat az egyházi büntetések alól, melyekbe az egyház ellen fellázadván, estek.⁴⁾ 1384. márczius 20-án Orbán pápa kiadja ellene az elfogatási parancsot, okul adván, hogy a püspök megszökött. Úgy látszik VII. Kelemenhez állott, mert 1385-ben megfosztja őt a püspökségtől. Helyére Angelus de Pierleonit nevezte ki, kiről 1385. október 19-én kelt bullájában emlékezik meg.⁵⁾ Flórencz: Corsini Péter bibornok. Utána 1383-ban Angelus említettik, kit Orbán bibornokká, majd ostiai püspökké nevezett ki. Flórenczben 1387-ig maradt. Utána Orbán Bartholomaeus Ularius anconai püspököt helyezte át Flórenczbe, kit IX. Bonifác bibornokká nevezett ki.⁶⁾ Forlimpopoli püspöke Theobald, 1378. márczius 29-én VI. Orbán uralkodása éve szerint keltezi egyik oklevelét.⁷⁾ Gaeta püspöke Péter 1381-ben Orbán párthiveként szerepel e pápa registereiben.⁸⁾ Gieraciban Mele Miklós püspök, kit 1366. augusztus 3-án V. Orbán nevezett ki, VII. Kelemen pártjára állott, a miért őt Orbán pápa méltóságától megfosztá, s helyébe 1382-ben Jakabot nevezte ki.⁹⁾ Giovenazzo püspökévé Orbán 1386. körül Miklóst nevezte ki.¹⁰⁾

Genua érseki székén Bartholomaeus de Cucurnio-t találjuk, kit Orbán 1378-ban bibornokká nevez ki. 1383-ban Orbán pártjáról Filscho Jakabot találjuk az érsekségben.¹¹⁾ A gradói pat-

¹⁾ Eubel i. h. 438.

²⁾ Ughelli I. 678.

³⁾ U. o. II. 847.

⁴⁾ Ughelli II. 713

⁵⁾ U. o. 714.

⁶⁾ Ughelli III. 158—159.

⁷⁾ U. o. II. 608—609.

⁸⁾ Ughelli I. 542.

⁹⁾ Ughelli IX. 396.

¹⁰⁾ Ughelli VII. 730.

¹¹⁾ Ughelli IV. 891—892.

riarchai széket Frignano Tamás birta a minoriták rendjéből, ki 1372-ben Velenczébe ment át. 1378. szeptemberében Orbán bibornokká nevezte ki.¹⁾ Meghalt 1384-ben Rómában. Utódjáról Orbánról 1386-ban említés tétetik, de hogy melyik párton állt, nem tudjuk.²⁾ Úgy látszik azonban, hogy a gradói patriarchatusságra VII. Kelemen is törekedett befolyását érvényesíteni; valószínűleg 1384. előtt nevezte ki Ferenczet, kit 1384. szeptember 26-án a coronei püspökség adminisztrációjával megbiz, megengedve neki, hogy az összes általa birt egyházi javadalmakat addig, míg a patriarchatust birtokába veheti, birhassa.³⁾ Gravina püspöke gyanánt 1384. december 20-án Lucianus említettetik. 1388. ápril 5-én pedig Fülöp neveztetik meg mint VI. Orbán-párti püspök.⁴⁾ Gubbio püspöki székére VII. Kelemen 1384. július 20-án Adamus de dompno Martinot nevezi ki, ki azonban a püspökséget úgy látszik el nem foglalta, hanem Franciaországban tartózkodott.⁵⁾ Ebből következtethetjük, hogy Gubbio püspöke Aldobrandini János VI. Orbán pártján állott.⁶⁾ Adamuson kívül VII. Kelemen részéről még Arnold püspököt is találjuk, Gubbioban 1388. január 24-én. Egyébiránt 1384-ben VI. Orbán párthive gyanánt Laurentius Corvinus püspök is említettetik.⁷⁾ Imolában Lithus Alidosius ült a püspöki széken az egyházzsakadás kitörésekor, ki még 1354. január 29-én nyerte el a püspökséget. VI. Orbán alatt kincstárnok volt, meghalt 1389-ben, püspökségéről azonban már 1383-ban lemondott, melyre ez évben Alidosius Vilmos cerviai püspök helyezettett át. Úgy látszik azonban, hogy Vilmos püspök nem ült sokáig a püspökségben, mert 1385-ben a genuai származású Fiesco Emanuel említettetik Orbán pápának december 13-án kelt oklevelében.⁸⁾ Imolára VII. Kelemen is törekedett befolyását érvényesíteni, 1384. június 18-án Bertrand turoni kanonokot nevezve ki s megengedve neki, hogy javadalmait addig birhassa, míg a püspökség birtokába jut. Úgy látszik, ezen eset soha sem következett be, ámbár utána Franciscus de Nizza említettetik mint

¹⁾ Raynald ad an. 1378. §. 102. tit. SS. Nerei et Achillei. V. 8. Wadding IV.

²⁾ Ughelli V. 1151.

³⁾ Eubel i. h. 443.

⁴⁾ Ughelli VII. 120.

⁵⁾ Eubel i. h. 440.

⁶⁾ Ughelli I. 648—649.

⁷⁾ Ughelli I. 649—650.

⁸⁾ Ughelli II. 640.

imolai avignon-párti püspök.¹⁾ Imolában 1389. január 7-én Miklós püspök, mint VI. Orbán párthive említették.²⁾

Lecce püspöke gyanánt 1384-ben VII. Kelemen-párti Miklós említették, ki június 25-én kötelezi magát a szokásos díj lefizetésére. 1386-ban Orbán Lajost nevezi ki, ez azonban úgy látszik a püspökséget nem is vehette birtokába, mert még ugyanazon év november 2-án Leonard saját maga és elődje Lajos nevében obligálja magát.³⁾ Laquedoniában Paulus de Manasseis VI. Orbán bulláiban többször említették, mint püspök, 1385. körül leköszönt, mert már 1386-ban Antal, a tarentói tartomány kollektora említették, mint püspök Orbán bulláiban.⁴⁾ Lavellum püspöke Brucordus 1385. november 24-én említették mint Orbán követője.⁵⁾ Leonia székén Jakab püspök ült, ki VI. Orbántól parancsot nyert, miszerint püspökségéről köszönjön le; mi volt oka ezen parancsnak, nem tudjuk.⁶⁾ Lucera püspöki székén Acernói Tamás ült, kiről már több ízben megemlékeztünk. 1378—81-ben Orbán követte gyanánt szerepelt Csehországban. Az egyházszakadásról szóló művét annak idején több helyt felhasználtuk.⁷⁾ Luna és Sarzano püspökségben Jakab dominikánus szerzetest találjuk, ki 1378. körül helyeztetett ide át a tranii érsekségről. 1380-ban mint VI. Orbán követte működött Lombárdiában. 1386-ban bekövetkezett halála után Franciscus de Pisis követte őt a püspöki széken, mily pártállást foglalt el, nem tudjuk.⁸⁾ Macera-Recanatiban Zabriciis Bertalan ült a püspöki széken. Szerepléséről az egyházszakadás elején már föntebb volt szó, vallomásának egyes adatait föl is használtuk. VII. Kelemen pártjára lépve 1383-ban meghalt, utána VII. Kelemen Pált nevezte ki, ki január 27-én fizeti le a díját. Ugyanaz évben Orbán is betölti a püspöki széket, Miklós fiesolei püspököt nevezve ki.⁹⁾ Mantuában Gonzaga Guidót találjuk az egyházszakadás kitörésekor, hogy mily pártállást foglalt el, nem tudjuk. 1384-ben bekövetkezett halála után 1385-ben Gonzaga

¹⁾ Eubel i. h. 441.

²⁾ Ughelli IX. 508.

³⁾ Ughelli IX. 81.

⁴⁾ Ughelli VI. 839.

⁵⁾ U. o. VII. 741.

⁶⁾ Ughelli IX. 513.

⁷⁾ Ughelli VIII. 321.

⁸⁾ Ughelli I. 855.

⁹⁾ Ughelli II. 737.

utódja Sacramozus volt, kit, alkalmasint VII. Kelemen párt-hive lévén, Bonifáczt méltóságától megfosztott.¹⁾ S. Marcoban Ligonio Fülöp VII. Kelemen párt-hive gyanánt emlittetik 1380. január 3-án.²⁾ Marsium püspöke gyanánt 1380-ban VI. Orbán Pétert nevezi ki, ki azonban nemsokára VII. Kelemenhez állt. VII. Kelemen ugyanakkor Juliannus Thomasiust nevezi ki; hogy mikép egyezett ki e kettő egymással, nem tudjuk. Hasonlókép nem tudjuk azt sem, hogy az 1387-ben említett Gentilis mily pártállást foglalt el.³⁾

A massai püspökségben a szakadás kitörésekor Antal püspök ült, ki VI. Orbán pártjához csatlakozott. Őt VII. Kelemen 1383. ápril 5-én megfosztja javadalmától és helyébe Vantis Miklós minoritát nevezi ki.⁴⁾ Ez utóbbi a püspökséget nem foglalhatta el. Antal halála után VII. Kelemen Miklós caprii püspököt helyezi át Massába, míg VI. Orbán Pétert nevezi ki, kit IX. Bonifáczt 1389-ben a fanoi püspökségre helyezett át.⁵⁾ Mondoviba, melyet Orbán pápa alapított, 1388. június 8-án Damianus Zavaliát nevezi ki.⁶⁾ Monopolis püspöke János minorita 1382-ben, mint VII. Kelemen követője emlittetik, egyébiránt Johanna nápolyi királynő gyóntatója volt. 1382-ben mint VI. Orbán párt-hive szerepel Carbonus Ferencz, kit Orbán Johanna királynőhöz küldött követségbe, s kit 1385-ben bibornokká nevezett ki.⁷⁾ Montefeltroba VII. Kelemen Clarus püspök halála után 1388. márczius 4-én András nepii püspököt helyezi át.⁸⁾

Montefiasco püspöke Arzensis Péter VI. Orbán párt-hive volt, 1384-ben követte őt Miklós, szintén a római obediencia hive. Muro püspöke Antal VII. Kelemen pártjára állott az egyházszakadás kitörése után, miért is őt VI. Orbán méltóságától megfosztotta. Hasonlót tett vele tisztesség kedvéért VII. Kelemen 1386-ban, mire őt Pulsinóba helyezte át.⁹⁾ Nardoban 1387. június 28-án VII. Kelemen püspökséget alapít, az ottani benczés

¹⁾ Ughelli I. 868.

²⁾ Ughelli I. 879.

³⁾ U. o. I. 912.

⁴⁾ Eubel i. h. 440.

⁵⁾ Ughelli III. 720. Eubel i. h. 440.

⁶⁾ Ughelli IV. 1088—1089.

⁷⁾ Ughelli I. 969.

⁸⁾ Eubel i. h. 440.

⁹⁾ Ughelli VI. 846.

kolostor templomát főtemplommá emeli, és Máté apátot püspökké nevezi ki.¹⁾ Máté halála után a püspökség nem lett betöltve, melyet csak XXIII. János pápa állandósított 1413. január 13-án.²⁾ Narniban 1378-ban Jakab nyerte el a püspöki széket, 1383-ban mint Orbán pápa nuncziusa és kollektora szerepelt. Ő hirdetett 1381-ben Etruriában keresztes hadjáratot Kelemen és annak követői ellen.³⁾ Penna püspöke, Ágoston VI. Orbán alkincstárnoka volt, tehát a római obedientia híve.⁴⁾ Perugiában Bontempus András ült a püspöki széken, kit Orbán 1378-ban bibornokká nevezett ki.⁵⁾ Pesaróban a schisma kitörésekor a minorita Angelus Feducci ült, kit még 1373-ban XI. Gergely nevezett ki. VII. Kelemenhez csatlakozott, a miért 1381-ben VI. Orbán megfosztotta a püspökségtől.⁶⁾ Pisában Orbán unokatestvérét Moricottus Ferenczet találjuk, ki már 1363. óta birta az érsekséget. Orbán 1378-ban bibornokká nevezte ki őt, ki már akkor praenestei püspök volt.⁷⁾ 1378—1381. november 7-ig Malaspina Barnabást látjuk az érseki széken. A következő év április 7-én Orbán beleegyezésével Lottus Gambacurtát választotta meg a káptalan, ki azonban már 1382. szeptember 9-én lemondott az érsekségről.⁸⁾ Pistojába Boccagnis Andrást VI. Orbán pápa nevezte ki.⁹⁾ Policastroban Miklós püspök VII. Kelemen párhíve volt, a miért Orbán pápa őt a püspökségtől megfosztotta.¹⁰⁾ Polignanban Paulus de Griffis 1378-ban Orbán kezeiből nyerte el a püspökséget. Mint Orbán követe Csehországban is megfordult 1384-ben.¹¹⁾ Pozzuoliban 1380—1390-ig Ferenczet találjuk a püspöki méltóságban. Úgy látszik, VI. Orbán párhíve volt, mert 1387-ben Péter püspök, VII. Kelemen követője említették. Különben Ferenczczel egyidejűleg, — legalább Ughelli szerint, — Miklós neveztetik 1380-tól 1389-ig mint Orbán köve-

¹⁾ Eubel i. h. 438.

²⁾ U. o.

³⁾ U. o. I. 1018—1019.

⁴⁾ Ughelli I. 1149.

⁵⁾ Ughelli I. 1163.

⁶⁾ U. o. II. 860.

⁷⁾ Raynald ad an. 1370. §. 102.

⁸⁾ Ughelli III. 468.

⁹⁾ Ughelli III. 306.

¹⁰⁾ Ughelli VII. 563.

¹¹⁾ Ughelli VII. 755.

tője. Az összeütköző két adatot úgy lehet összeegyeztetni, ha fölteszszük, hogy Ferencz 1380-ban lemondott és ekkor nevezetett ki helyébe Miklós.¹⁾ Rapollaban Antal, Kelemen követője, 1387. márczius 5-re emlittetik. Elődjéről Angelusról azt tudjuk, hogy 1382-ben a nápolyi király, Durazzói Károly familiarese volt, tehát Orbán-párti.²⁾ Ravennában Pileus de Prata bibornok volt az érsek. Működéséről már fentebb volt szó. VII. Kelemen őt 1387-ben bibornokká nevezi ki s Olaszországba küldi követe gyanánt.³⁾ Reateben Balázs püspök 1378-ban Orbán uralkodásának első napjaiban halt meg. Utána Mezzavacca Bertalan nyerte el a püspöki széket, kit Orbán 1378-ban bibornokká nevezett ki.⁴⁾ Utána Orbán Theodenariis Lajost nevezte ki.⁵⁾ Recanati püspöke Bertalan VII. Kelemen pártján állott, úgyszintén 1384. január 27-én kinevezett utódja, Pál is. Ellenben Miklós fiesolei püspök, ki 1383-ban helyeztetett át Recanatiba, VI. Orbán pártján állott, úgyszintén az 1386-ban kinevezett Angelus is, ki az anconai grófságban mint VI. Orbán kollektora is működött.⁶⁾ Reggioban Jordanis 1382-ben mint Orbán hive emlittetik.⁷⁾ Recanatiba egyébiránt VII. Kelemen 1382. szeptember 19-én Pál amandolai benczés apátot nevezi ki.⁸⁾ Rosseno püspöke Antal IX. Bonifác obligatió-könyveiben emlittetik, úgy látszik, hogy VI. Orbánnak is párthive volt.⁹⁾

Sarno püspökét Jánost VII. Kelemen pártján találjuk, a miért Orbán őt megfosztá püspökségétől.¹⁰⁾ Segnibe VII. Kelemen Gábor püspök halála után 1381. april 24-én Sixtus minoritát Ferentinoból nevezte ki.¹¹⁾ Sarsinaban 1385-ben Márk VII. Kelemen párthive állt szemben Benedictus de Tudertoval, VI. Orbán hívével.¹²⁾ Satriaban Tamás püspök úgy látszik, VI. Orbán

¹⁾ Ughelli VI. 280.

²⁾ Ughelli VII. 881.

³⁾ L. róla még a negyedik könyvet is. Ughelli II. 389.

⁴⁾ Raynald ad an. 1378. §. 102.

⁵⁾ Ughelli I. 1208—1211.

⁶⁾ Ughelli I. 1221.

⁷⁾ Ughelli IX. 330.

⁸⁾ Eubel i. h. 440.

⁹⁾ Ughelli IX. 304.

¹⁰⁾ Ughelli VII. 578.

¹¹⁾ Eubel i. h. 439.

¹²⁾ Ughelli II. 670.

pártját követte.¹⁾ Scalaeben Vilmos püspök VII. Kelemen párt-hive volt. 1390-ben András püspök öbligálja magát, ki úgy lát-szik, VI. Orbántól nyerte el a püspökséget.²⁾ Segnia püspöke Sixtus, Kelemen párt-hive volt.³⁾ Sergnaban Paulus de Urbe ült a püspöki széken, kit Orbán a monreali érseki székre helyezett át 1379. február 13-án. Elődje, Fülöp a conclave öre volt, 1378-ban Orbán őt bibornokká teszi, de már 1380. után meghalt Rómában. VII. Kelemen ellen 1379-ben Lucca-, Pisa- és Rómában mint legatus működött.⁴⁾ Sienaban Bettinus Lukács VI. Orbán párt-hive volt, meghalt 1384-ben, mire Orbán Minutulus Károlyt nevezte ki, kit azonban a sienai köztársaság megakadályozott, hogy a püspökséget birtokába vegye. Ezért még ugyanazon évben lemondott, mire Orbán 1385. november 13-án Mormilius Ferenczet nevezte ki.⁵⁾ Siponto püspöke Péter 1378-ban Kelemen pártjára állott, minek következtében Rómába idéztetvén, méltóságától megfosztatott. 1382. július 3-án Orbán János püspököt nevezi ki, de midőn az kevéssel rá gyanuba jön, hogy szintén Kelemenhez állt, Orbán őt is megfosztja, s 1386. körül ismét egy János nevű püspököt nevez ki.⁶⁾ Spoleto püspöke Galhard, az egyházszakadás után Kelemen pártjára áll.⁷⁾ Ezért Orbán őt megfosztva, helyébe Ferdinand jeruzsálemi patriarchát nevezi ki mint administratort 1379-ben. 1380. okt. 10-én pedig Corvinus Lőrinczet Gubbióból áthelyezi.⁸⁾ Soanaban Antal püspök camalduli szerzetes említettetik, mint VI. Orbán párt-hive 1386. márczius 19-én.⁹⁾ Sorrentoba Brancio Róbertet 1390. márczius 23-án IX. Bonifác nevezi ki. Elődje Ferencz 1390-ben hunyt el, alkalmasint mint Orbán párt-hive.¹⁰⁾ Squillaciba Crispus Fülöp VI. Orbán által neveztetett ki, alatta Calabriában kollektor volt, 1388-ban pedig Messinába helyezettett át.¹¹⁾ Stabiaeben bizonyos

¹⁾ U. o. VI. 853.

²⁾ Ughelli VII. 336.

³⁾ Ughelli I. 1239.

⁴⁾ Ughelli VI. 400. Raynald ad an. 1378. §. 102.

⁵⁾ Ughelli III. 567—586.

⁶⁾ Ughelli VII. 845.

⁷⁾ Eubel i. h. 440.

⁸⁾ Ughelli I. 1266.

⁹⁾ Ughelli III. 752.

¹⁰⁾ Ughelli VI. 613.

¹¹⁾ U. o. IX. 435.

Marinüs de Judice említették. Pártállását nem tudjuk. Kivüle Hugó említették 1380-ban mint VII. Kelemen hive, kit ezért VI. Orbán megfosztott méltóságától, hasonló sors érvén Juliánt is, ki eredetileg Orbántól nyerte a püspökséget, de mivel később VII. Kelemenhez szított, megfosztatott.¹⁾ Suessában de Brunis Máté volt a püspök, kit Orbán, midőn Suessában tartózkodott, gyanuba fogva, hogy az ellenpápához szít, megfosztott a püspökségtől, s helyébe Toralto Fülöpöt nevezte ki 1383. október 26-án.²⁾ Sulmoban Pál püspök VI. Orbán hive gyanánt említették. 1384-ben Bartholomaeus de Gasparet találjuk, mily pártállást foglalt el, nem tudjuk.³⁾ Sutriba VII. Kelemen 1384. május 1-én Péter tivolii püspököt helyezi át.⁴⁾ A tarenti érsekséget Marinus de Judice, Orbán párthive birta, a pápa 1381. november 13-án vikáriussá, 1383. július 15-én kamarássá, 1383-ban bibornokká nevezte őt ki.⁵⁾ Közte volt azoknak, kiket Orbán Nocerában elfogatott s 1385-ben megöletett. Utána 1388-ban Orbán Pétert Otrantoból áthelyezi Tarentbe. VII. Kelemen követője volt Tamás, 1388-ban pedig Jakab említették.⁶⁾

Teanoban VII. Kelemen párthive gyanánt János püspököt találjuk, ki ellenében VI. Orbán Antalt nevezi ki.⁷⁾ Teate püspökét Eleazarus de Sobranat 1378-ban VI. Orbán bibornokká nevezte ki⁸⁾ és poenitentiáriusává tette.⁹⁾ Telesiában Jakab püspök Orbán követője volt.¹⁰⁾ Termulanaban mindkét pápa provideált. VI. Orbán párthive János 1379. márczius 12-én obligálja magát; Orbán követői voltak Jakab, kit valószínűleg 1379-ben maga Orbán nevezett ki, de ki csak kevés ideig élt, és Domokos 1381 körül, ki 1387-ben halt meg. András püspök 1387—1390-ig szintén a római obediencia követője volt.¹¹⁾ Ternibe Kelemen 1383. december 16-án Augustinus de S. Geminot nevezi ki,

¹⁾ U. o. VI. 661.

²⁾ Ughelli VI. 541.

³⁾ Ughelli I. 1380.

⁴⁾ Eubel i. h. 439.

⁵⁾ Ciaconius, II. 652.

⁶⁾ Ughelli IX. 139—140.

⁷⁾ Ughelli VI. 572.

⁸⁾ Raynald ad an. 1378. §. 102.

⁹⁾ Ughelli VI. 746—748.

¹⁰⁾ Ughelli VIII. 369.

¹¹⁾ Ughelli VIII. 376.

megfosztván Bartholomaeus püspököt, ki VI. Orbán párthive volt.¹⁾ 1389. február 6-án mint VI. Orbán párthive Ferencz említették.²⁾

Tipherno püspökei gyanánt Nicolaus de Mercariis, Orsini Hector 1378—1387, Ugdimus 1388-ban és ugyanaz évben Bandellus de Bandellis említettnek, úgy látszik, valamennyi VII. Kelemen pártján.³⁾ Tivoliba 1384. május 1-én Miklóst nevezi ki VII. Kelemen Tagliacozzoból.⁴⁾ Ellenben VI. Orbán párthivei voltak Rufinus Fülöp, kit 1378-ban bibornokká nevezett ki,⁵⁾ továbbá Cincius Péter és Petrus ex familia Stalia 1389-ben.⁶⁾ A todii püspökség administratióját VII. Kelemen 1382. november 10-én András bresciai püspökre bizza, megfosztva annak birtokától István püspököt.⁷⁾

Trani püspöki székére mindkét pápa nevezett ki püspököket. 1379-ben VII. Kelemen részéről Jakabot találjuk, mint tranii választott püspököt, kinek helyébe még az évben Kelemen Mátét nevezi ki, őt követte mint Kelemen párthive János. Ellenben VI. Orbán Jakab helyébe a nápolyi de Lamberto Antalt nevezi ki, ennek 1383-ban bekövetkezett halála után pedig Henriket.⁸⁾ Tricariumban Tamás említették, VI. Orbán követe 1385-ben Lengyelország és Németországba.⁹⁾ Triventoban Rogerius de Carcasiis 1379-ben, mint Orbán párthive szerepel.¹⁰⁾ Trojában Guidó püspök Orbán követője volt, ki őt 1385. augusztus 13-án Venafrumba helyezte át.¹¹⁾ Turinban Orsini János ült a püspöki széken, kiről Ughelliben azt olvassuk, hogy azonos lenne Orsini bibornokkal, mely állítás valótlansága szembetünő. Pártállásáról egyébiránt nincs értesülésünk.¹²⁾ Turtibulumban János 1383-ban

¹⁾ Eubel i. h. 439.

²⁾ Ughelli I. 760.

³⁾ U. o. I. 1322.

⁴⁾ Eubel i. h. 439.

⁵⁾ Raynald ad an. 1378. §. 102.

⁶⁾ Ughelli I. 1309.

⁷⁾ U. o. 439. Ughelli I. 1354.

⁸⁾ Ughelli VII. 908—909.

⁹⁾ Ughelli VII. 152.

¹⁰⁾ Ughelli I. 1329.

¹¹⁾ Ughelli i. 1347.

¹²⁾ Ughelli IV. 1056.

Kelemen által neveztetett ki.¹⁾ Umana-ra VII. Kelemen 1391. előtt Bechadelis Vincze domokosrendü szerzetest nevezte ki.²⁾ Urbino püspökét, a minorita Vilmost 1379. február 21-én kelt oklevelével a konstantinápolyi patriarchai székre helyezi át. Utódja Colonna Ottó volt, ki 1380-ban fordul elő legelőször. Megemlittetik IX. Bonifác alatt is, és így alighanem VI. Orbán párthive volt.³⁾ A velencei patriarchatuson Placentiis János ült, 1379-től VII. Kelemen követője, ki őt 1385. július 12-én bibornokká nevezi ki. Kivüle még 1385-ben János, 1386-ban Angelus szerepel mint patriarcha.⁴⁾

Venafo püspöke Miklós minden valószínűség szerint Orbán párthive volt. 1388. február 26-án, mint VII. Kelemen párthive Károly püspök említettik meg.⁵⁾ Ventimigliában mindkét pápa érvényesíteni törekedett befolyását. A római obedientia részéről Jacopo Fieschi 1380—1382. Benedetto Boccanegra 1382—1418. (?)⁶⁾ és Tommaso Rivato 1419—1422, az avignoni részről Bertrando Imberti 1380—1386, Pietro Marinaco 1386—1409, és Bartolomeo de Guidici 1409—1419-ig birták a püspökséget. Girolamo Rossi által újabban közzétett okmányok szerint Bartolomeo de Guidici után még egy avignoni püspök: Zaccaria Degna ült a ventimigliai püspöki széken.⁷⁾ Venosaban 1383-ban Lőrincz neveztetik meg egy oklevélben. Pártállását nem ismerjük. 1385-ben VI. Orbán János venosai püspököt bíró gyanánt delegálja egy a vatikáni káptalan és a szt. Gergely kolostor apátja közt folyó pörben. Ugyanazon évben meghalt Rómában, mire Orbán Veneraneriis Ferenczet nevezi ki 1386. november 1-én.⁸⁾

Vercelli püspökéről Raynald azt állítja, hogy Orbán őt 1378-ban bibornokká nevezte ki,⁹⁾ tényleg azonban a bibornoki névsorban neve nem fordul elő. Meghalt 1384-ben, utána Fiescho

¹⁾ Ughelli VIII. 389.

²⁾ Eubel i. h. 440.

³⁾ Ughelli II. 788.

⁴⁾ Ughelli V. 1284—85.

⁵⁾ Ughelli VI. 585.

⁶⁾ 1418-ban halt meg.

⁷⁾ G. Rossi: Un vescovo schismatico nella chiesa Ventimigliese. AStIt. XII. 1893. 139—149. oldal.

⁸⁾ Ughelli VII. 173.

⁹⁾ Ad an. 1378. §. 102. Ellenben Eubel i. h. 442. azt mondja, hogy bibornok lett.

Lajost nevezi ki Orbán, kit ugyanazon évben bibornokká nevez ki. Orbán mellett 1379. június 1-én VII. Kelemen is megpróbálja befolyását, Cavallis Jakab vercellei kanonokot nevezve ki, megfosztva Fieschit a püspökségtől.¹⁾ Verulaban 1384-ben Miklós püspök VII. Kelemen pártját követte.²⁾ Vicenza püspöke gyanánt 1372—1385-ig János említettik. Milyen pártállása volt, biztosan nem tudjuk. Utódja Miklós VI. Orbán pápa párthive. Úgy látszik, 1387-ben meghalt. Utána Péter szintén VI. Orbán pártján állott. Ellenben az 1388-ban említett János Avignonban VII. Kelemennek teszi le a hűségi esküt.³⁾ Viesti püspöke Samperinus 1387. július havában VI. Orbán követője gyanánt említettik, de kit Orbán, miután gyanuja volt, hogy VII. Kelemennel tart, megfoszt méltóságától. Helyébe Antalt nevezi ki püspöknek, kit később IX. Bonifác Rubába helyezett át. VII. Kelemen Vilmost nevezi ki a püspökségre, de a ki később elpártolt tőle, s IX. Bonifácztól több javadalmat nyert.⁴⁾ A viterbói püspökségre VII. Kelemen Lucidus de Nurcia andriai püspököt nevezte ki.⁵⁾ VI. Orbán követői voltak Miklós, ki 1385-ben halt meg és kincstárnoka Jakab, kit Orbán november 3-án nevezett ki.⁶⁾ Végül Volterraban Simon Paganus VI. Orbán követője volt, ki őt 1384-ben Forliba helyezi át s helyébe a fiesolei püspököt nevezi ki márczius 28-án.⁷⁾

Ezzel az Olaszországot tárgyaló részt is befejeztük. Áttérünk most az európai szárazföld legnyugatibb tartományaira, a pyraenei félszigetre.

¹⁾ Ughelli IV. 805. Eubel i. h. 442.

²⁾ Ughelli I. 1396.

³⁾ Ughelli V. 1059—60.

⁴⁾ Ughelli VII. 866—867.

⁵⁾ Eubel i. h. 439.

⁶⁾ Ughelli I. 1419.

⁷⁾ Ughelli I. 1457.

HATODIK FEJEZET.

SPANYOLORSZÁG és PORTUGALLIA.

A pyrenaei félsziget viszonyainak fejtegetésénél mindennek előtt konstatálnunk kell azt, hogy úgy a portugall, mint Castilia és Aragonia királyai az egyházszakadás kezdetekor semleges állást törekedtek elfoglalni, s csak később foglaltak határozottan állást egyik vagy másik obedientia mellett.

Az egyházszakadás kitörésekor mindkét pápa részéről érkezett hivatalos értesítés a pyrenaei félsziget királyaihoz ép úgy, mint a többi európai uralkodókhoz. Úgy VI. Orbán, mint VII. Kelemen részéről követek mentek a pyrenaei udvarokhoz is, előbbi részéről Menendus cordovai püspök, utóbbi részéről Luna bibornok. Menendus püspök, ki a castiliai és aragoniai udvarokhoz volt küldve, Orbánnak egy levelét volt kézbesítendő Péter aragoniai királynak, kit a pápa melegen kért arra, hogy támogassa őt.¹⁾ Menendus azonban útközben az avignoni párt hiveinek fogságába esett, melyből csak 1379. november végén szabadult ki, a mikor is az aragoniai királyhoz levelet intézett, melyben az egyházszakadás állásáról s a pártok megoszlásáról tudósította őt.²⁾ Fogsága alatt nem fejthetett ki Orbán érdekében semmi nemű tevékenységet, de azalatt ellenfelei se mentek sokra. Mert Petrus de Luna föllépése VII. Kelemen érdekében visszhangra nem igen talált. Castiliában Henrik király Yliescas-ba országos gyűlést hívott össze, mely az egyházszakadás kérdését meghányta-vetette, s melyen a határozathozatal alapjául Petrus eremita és Alfons szerzetes iratai szolgáltak.³⁾ Daczára ezen minden tekintetben Orbánnak kedvező iratoknak, olynemű határozat

¹⁾ Raynald ad an. 1379. §. 43.

²⁾ U. o. §. 44. s kk.

³⁾ Raynald ad an. 1379. §. 5—8.

hozatott, hogy Castilia semleges állást foglal el.¹⁾ Ép ily határozatot hoztak Aragoniában és Portugalliában is.²⁾

Portugallia állására nézve ujabbán több oly okmány került napfényre, mely az eddigi általános képet többé-kevésbé kiegészíti, illetve módosítja. Eddigéig ugyanis az volt a nézet, hogy Portugallia az egyházszakadás kezdetekor semleges állást foglalt el, de nemsokára VII. Kelemen pártjához állott, melyet csak 1381-ben Anglia intervenciója folytán cserélt fel VI. Orbán pártjával, de 1383-ban ismét VII. Kelemenhez csatlakozott.³⁾ Azonban ezen régibb nézetet ujabb okmányok meglehetősen kiegészítik, illetve módosítják.

Annai bizonyos, hogy IV. Ferdinánd eleintén VI. Orbán választását minden kétséget kizárólag érvényesnek tartotta. Midőn azonban a nyár folyamán Lissabonba úgy a választás körülményei, mint pedig a bibornokok elszakadásának hire, nagyrészt a Rómában tartózkodó portugallok információival együtt megérkezett, a király hangulata is megváltozott. A király környezete nyíltan hirdeté, hogy az ily körülmények között történt választás érvénytelen. IV. Ferdinandot környezetének ezen hangulata nem kevésbé befolyásolta. Kétkedni kezdett s kételyében Rómából visszatérő alattvalói még inkább megerősíték, midőn hírül hozták, hogy Orbán még fölszentelése után is több mint egy hónapig nem használta a pápai címet.⁴⁾ Ez ugyan nem áll meg minden tekintetben, tudjuk, hogy Orbán koronáztatása után igenis használta leveleiben a szokásos formulát. Mindazonáltal a király már kezdett Orbánnal szemben állást foglalni, a következmények pedig még inkább megerősítették őt ebben. VI. Orbán részéről nemsokára követség érkezett Lissabonba, melynek tagjai Róbert nápolyi származású lovag és Roquefeuille János volt.⁵⁾ A követség Orbán részéről egy darab skarlát posztót hozott ajándékba a királynak és nejének.⁶⁾ Hogy mi célja volt ezzel a pápának, nem tudjuk. Lopez szerint ez mintegy pápai liberiára célzott.

¹⁾ U. o.

²⁾ U. o. 1379. §. 42—47. 1381. §. 34.

³⁾ Schäfer : Geschichte Portugalls I. 476—477, 483.

⁴⁾ Valois : Discours prononcé etc. BECH, 1891. 501.

⁵⁾ Orbán Roquefeuille Vernyo bibornok kérésére küldte a spanyol félszigetre el. Gayet I. Pj. 106.

⁶⁾ Lopez : Cronaca d'el rey D. Fernando a Collecção dos livros etc. IV. kötete 365. lapján.

Róbert lovag titkos megbízásokat hozott a pápa részéről. Fel-szólítá a portugall királyt, hogy tekintse magát mint az egyház egyedüli fiát és szövetkezzék a pápával bármely ellen is. Ennek fejében Orbán megígérte, hogy a király mindennemű kívánatait kedvezően fogja elintézni, s a portugall királyság tekintélyét minden tekintetben előmozdítandja. Ferdinand király nem érzett magában semmi kedvet a pápa kérését teljesíteni. Róbert elő-terjesztésére azzal felelt, hogy ő Európa legnyugatibb fejedelme, bajosan küldhet segílyt a pápának az olaszországi fejedelmek ellen, kik az egyházi államot elfoglalva tartják.¹⁾ Ezek ellen lett volna irányozva első sorban a király és a pápa közötti szövetség. A király a távolságra utalva, elutasítá a szövetség eszmé-jét, az Olaszországhoz közelebb álló fejedelmeket ajánlva a pápa figyelmébe. Valjon ez elhatározására nem voltak-e befolyással a követség másik tagjától, Roquefeuilletől nyert információk, nem tudjuk, de valószínűnek tarthatjuk. Roquefeuille ugyanis kettős missióval volt megbízva. A pápa részéről a szövetség megkötése végett és a bibornokok részéről. Ez utóbbi missiójának tárgya az volt, hogy a királylyal közölje, miszerint a bibornokok maguk részéről sem tartják, — legalább nagy részük, — VI. Orbán választását érvényesnek és hogy szándékukban van mielőbb Rómából eltávozva egy új pápát választani.²⁾ Ferdinand király Roquefeuille ezen bizalmas nyilatkozatait Molledoban, hol betegen feküdt, közölte Márton lissaboni püspökkel, legmeghittebb tanácsadójával, szintén a legnagyobb titokban és föltétlen titok-tartás mellett, mert, mint monda, ha ez köztudomásra jutna, a bibornokok maguk is veszélyben forognának.³⁾

A bekövetkező események igazolták Roquefeuillenek infor-matióit. Portugalliába a nyár folyamán egymásután érkeztek meg a bibornokok elszakadásának, a fondii választásnak hírei. Maga VII. Kelemen választása után levelet intézett a királyhoz, melyben felkéri őt, hogy VI. Orbán pártjától elállva, csatlakoz-zék hozzá. Egyidejűleg Eymerich Miklóst, Aragonia inquisitorát a király mellé követte nevezte ki. Úgy látszik, hogy Kelemen és Ferdinand között több ízben ment és jött levél, ezt mutatja

¹⁾ Valois i. h. 502.

²⁾ U. o.

³⁾ Valois u. o. 503.

legalább a lissaboni püspök beszéde V. Károly francia királyhoz. Egyelőre azonban VII. Kelemen nem ért el semmit, mert a király a végleges határozatot egy általános tanácsuléstől tette függővé.¹⁾

Az ügy megbeszélése végett a király nagy tanácsulést hívott össze, mely a kérdést behatóan tárgyalta. Legelsőben is az a kérdés merült fel, vajon a király beavatkozzék-e a két pápa közt fenforgó vitás ügybe és kísértse-e meg a szakadást megszüntetni vagy sem. Hosszas tanácskozás után kimondatott, hogy a király halálos vétket követne el, ha nem kísértené meg a kibékítést. Nagy bölcsen hozzátette a gyűlés, hogy ezt a király legalább saját országában kísértse meg keresztül vinni.²⁾ Azon kérdést illetőleg, hogy mi úton-módon kísértse meg a király a béke helyreállítását, a vélemények megoszoltak. Sokan, köztük a lissaboni püspök, azt indítványozták, hogy az európai fejedelmeket egy általános congressusra hívják össze, melyen a kérdést eldöntenék. A lissaboni püspök maga ajánlkozott arra, hogy ezen fáradságos dolgot keresztül viszi. Azonban ezen megoldást nem fogadta el a jelenlevők mindegyike, s hosszú tanácskozás előzte meg a végleges döntést, mely az indítvány mellett szólt. A gyűlés kimondotta, hogy az általános fejedelmi congressus összehívását szükségesnek tartja.³⁾ A lissaboni püspök erre azt indítványozá, hogy az európai udvaroknál teendő lépésekkel várjanak még egy ideig, azonban a gyűlés ezzel szemben elhatározá, hogy a congressus összehívására azonnal megteendők az előkészületek.⁴⁾ Különös látványt nyújt, hogy egy oly kicsiny állam, mint Portugallia, mely Európa legnyugatibb szélén fekvő, a Rómában lejátszódott eseményektől csak kevésbé volt érintve, ily szerepre vállalkozik, melyet eljátszani még a római király sem érzett elég erőt.

Látjuk, hogy eddigelé a tanácsban még mindig nem volt szó arról, hogy a két pápával szemben mily állást foglaljon el a király. A gyűlés e kérdést is tárgyalta, s megállapodott abban, hogy mielőtt a király állást foglalna, indítson egy bizottság által Rómában vizsgálatot, mely főleg a körül mozogjon, vajon a

¹⁾ U. o. 503.

²⁾ U. o. 504—505.

³⁾ U. o. 506.

⁴⁾ U. o. 507.

rómaiak részéről történt-e nyomás a bibornokokra vagy sem, egyszóval derítse fel a valódi tényállást és a conclave minden egyes részleteire nézve állapítsa meg a történeteket. E vizsgálat eredményét annyiból tudjuk, hogy a király a tanácstól azon véleményt nyerte, hogy miután Prignano Bertalan választása nem tekinthető teljesen jog- és érvényesen megejtettnek, őt pápául elismerni nem lehet.¹⁾ A király azonban még ekkor sem határozta el magát véglegesen, melyik pártra lépjen, csak megszűnt Orbánnal érintkezni, a nélkül, hogy tényleg szakított volna vele. Bizonyos tekintetben még kételyei voltak és ezért még semleges állást foglalt el a két pápa között. Példáját követték Castilia, Aragonia és Navarra királyai is, kik közül azonban IV. Péter aragoniai király nemsokára VII. Kelemenhez állott, Orbán követe, Perfetto Maletesta sassoferratói apát minden fáradozásai daczára.²⁾ IV. Ferdinandot ezalatt minden oldalról megdolgozták, hogy az avignoni obedienciának megnyerjék. VI. Orbán hozzá küldött követeit útközben VII. Kelemen párhívei egymásután elfogták, míg az ellenpápa követei akadálytalanul jártak-keltek Portugalliában.³⁾

A végleges döntés azonban mindinkább sürgetett. Mert a viszonyok Portugalliában oda kezdtek fejlődni, hogy minél tovább halasztódott a végleges állásfoglalás, annál nehezebbé vált VI. Orbán választásának érvénytelenségét kijelenteni. Ezt jól tudták az ellenpápa hívei, s ezért minden törekvésüket oda fordíták, hogy Ferdinand király mielőbb színt vajjon. Ez 1379. vége felé sikerült is nekik. Az anjoui herczegnek egy 1380-ban kelt levele Portugallia csatlakozását Avignonhoz már mint rég megtörténtet tünteti föl.⁴⁾ Viszont 1379. november 29-én VII. Kelemen kollektora Portugalliából 600 forintot szolgáltat be az apostoli kincstárba Avignonba.⁵⁾ Úgy látszik, hogy az utóbbi időpont körül kellett megtörténnie Ferdinand részéről az ünnepélyes csatlakozásnak Kelemenhez.

Az ünnep színhelye Évora volt. Márton lissaboni püspök ünnepélyes misét szolgáltatott, melynek végeztével beszédet

¹⁾ U. o. 508—509.

²⁾ U. o. 510.

³⁾ U. o. 490.

⁴⁾ Valoisnál i. h. 495. oldal jegyzet.

⁵⁾ U. o. 491.

mondott, összefoglalva a fönfemlitett vizsgálat eredményét, s ünnepélyesen kijelentve, hogy Portugallia VII. Kelemen pártjára állott. Szerinte a királyt tisztán a hit, az igazság szeretete, és az egyház érdekei iránti vonzalom birták rá ez elhatározásra.¹⁾ Hogy azonban ezen elhatározás nem volt ment minden külbefolyástól, azt Lopez krónikája is mondja, azt állítván, hogy a királyt e határozatra a lissaboni püspök, I. János castiliai király buzdítására vette rá.²⁾ Ezt az állítást a lissaboni püspök beszédében előadottak és Anjou Lajos fentidézett levele is megerősítik.³⁾ Csak annyiban szenvednek ezek módosítást, hogy aligha Castilia királya volt az, kinek példája Ferdinándra befolyással volt. Castilia királya ekkor még semleges állást foglalt el; inkább IV. Péter aragoniai királyra gondolhatnánk. A mi a francia befolyást illeti, igaz, hogy a két ország közt történtek érintkezések, de ez ügyre nézve nem találunk semmi támpontot.⁴⁾ Azonban valószínű, hogy Franciaországnak is benn volt a keze a dologban. Bárhogy áll is a dolog, tény az, hogy 1380-tól kezdve VII. Kelemen befolyása úgy egyházi, mint egyéb téren érvényesülni kezd. Erről még alább lesz szó. Az ünnepélyes állásfoglalás után fölmerült a kérdés, valjon a Franciaország és Portugallia közti viszonyt ez alkalmából kifolyólag nem kellene-e megszilárdítani. Az eszme viszhangra talált, s e célból egy követséget indítottak el, melynek tagjai a lissaboni püspök és egy előttünk ismeretlen lovag voltak.⁵⁾

A követség először Avignonba ment, hol VII. Kelemennek kérvényeket nyújtottak át. Ez májusban történhetett, mert Anjou Lajos herczeg a követséggel ott találkozott, mely alkalmat megragadta s levelet intézett a portugall királyi párthoz, melyben örömet fejezi ki nekik, hogy Kelemenhez csatlakoztak.⁶⁾ Avignomból a követség Rheimsbe ment, hol, mint hívé, a római királylyal, Venczellel fog találkozni, kinek párizsi utjáról ekkor szó volt. E remény azonban nem teljesedett. Útközben értesült a követség, hogy a két uralkodó találkozása elmaradt. Ezért

¹⁾ U. o. 541.

²⁾ Lopez i. h. 378. old.

³⁾ L. ezeket Valoisnál i. h.

⁴⁾ Valois i. h. 492—493.

⁵⁾ U. o. 494.

⁶⁾ Valoisnál i. h. 495.

Párizsnak vette útját, hol V. Károly 1380. július 14-én fogadta, mely alkalommal a lissaboni püspök hosszabb beszédet tartott a francia királyhoz. E beszédben a lissaboni püspök az akkori kor szokása szerint egekig magasztalta V. Károlyt. Szerencsére azonban nem mulasztotta el a portugall viszonyokat az egyházszakadásban elfoglalandó állásra célzó tárgyalásokat előadni, mely része beszédének főttebbi előadásunk alapjául szolgált.

VII. Kelemen öröme, hogy Francia- és Skótország példáját követve, most már Portugallia is ő hozzá állott, s így hiveinek száma ismét szaporodott, nem tartott sokáig. Mert igaz, hogy Ferdinand ugyanakkor, midőn követsége Párizsban volt, családi kötelék által Castilia és Portugallia közt a viszonyt barátságosabbá tette,¹⁾ s ily módon Franciaországhoz is közeledett, ámde ugyanakkor szerződést kötött a lancasteri herczeggel, kit Orbán 1383-ban a castiliai király ellen indítandó hadjárat fejéül nevezett ki.²⁾ E szövetség elismerte a lancasteri herczeg igényeit a castiliai trónra, s ezzel, úgy látszik, meg volt vetve az alap IV. Ferdinand későbbi ingadozásaihoz. Mert midőn 1381-ben angol segédcsapatok jöttek át Portugalliába, vezérök, a cambridgei herczeg rábirta őt, hogy VI. Orbánhoz álljon. 1383-ban azonban ismét VII. Kelemen pártján találjuk. Valószínű, hogy midőn 1386-ban az angol expedíció Castilia ellen megindult, Ferdinand ismét Orbán pártjára állott.³⁾ Egyébiránt a spanyol félszigeten az egyházpolitika szorosan egybefüggött az általános politikai helyzettel. Castilia, a francia király befolyása alatt állván, VII. Kelemenhez csatlakozik, noha a castiliai király e lépést nem tette előzetes megfontolás és tanácskozás nélkül. 1379-ben az egyházszakadás kérdése négy castiliai zsinaton tárgyalatott. Az Alcala és Yliescasban tartottak eredmény nélküliek voltak; a toledói zsinat semleges állást határozott el, egy általános zsinat összehívásáig. Csak a negyedik zsinat hozott végleges döntést. E zsinat 1379. május havára volt Burgosba összehívva, de Henrik király már május 29-én meghalt.⁴⁾ A végleges döntés az egyházszakadás ügyében fiára, I. Jánosra maradt.

¹⁾ Leánya Beatrix és castiliai János közti házasság. Schäfer i. h. I. 483. — E házasság megkötéséhez VII. Kelemen is hozzájárult, Pauli : *Gesch. Englands* IV. 542.

²⁾ Pauli IV. 560. A szövetség-levél Rymer : *Foedera* IV. 94.

³⁾ Schäfer I. 483. Pauli : IV. 560.

⁴⁾ Mansi XXII. 656. Labbe XV. 249.

A kérdést, hogy mily állást foglaljon el Castilia az egyházszakadás kérdésében, már 1379-ben Burgosban tárgyalták. A koronázás alkalmával János király fölveté e kérdést, melyre nézve azonban az egybegyültek megegyezni nem tudtak. A király, hogy alaposan informálja magát az 1378-i események felől, követeket küldött úgy Rómába, mint Avignonba, hogy e kérdést tanulmányozzák. E küldöttség megbízásának a legszélesebb alapon iparkodott eleget tenni, s óriási anyagot szedett össze. Ez anyagból származnak azon iratok, vallomások stb., melynek két gyűjteménye maradt ránk, az egyik Rómában a pampelonai bibornoké, mely jelenleg a vatikáni levéltár 54. armariumának főtartalmát teszi, a másik Petrus de Luna, a későbbi XIII. Benedek gyűjteménye a párizsi nemzeti könyvtárban. Mindkettőt újabb időben meglehetősen felhasználták. A párizsi gyűjteményt Valois használta fel egyik munkájában,¹⁾ míg a rómaiból Gayet bocsátott közre egy két kötetes munkát.²⁾ Sajnos, hogy Gayet kiadása nem ment hibáktól, főleg pedig azt lehet kifogásolni, hogy nem vette föl munkájába a fontosabb iratokat mind.

A castiliai király követei elvégezvén Róma és Avignonban megbízásukat, visszatértek és vizsgálatuk eredményét a király elé terjesztették. Úgy Orbán, mint Kelemen részéről Urbinói Ferencz faenzai püspök és Siclenis Ferencz Páviából, mindkettő korának legkiválóbb jogtudósa. Kelemen ügyét rendes követe, Luna bibornok védte. Nagy súlyt fektetett János király arra, hogy a flórenczi és majlandi bibornokok, kik még mindig ingadozó állást foglaltak el, véleményöket neki előadják. Mindkettő álláspontjának megfelelőleg Nizzába ment, hova János király 1380. folyamán a zamorai püspököt küldte, felkérve őket, jönének hozzá.³⁾ De a bibornokok e kérésnek nem voltak hajlandók eleget tenni, hanem e helyett november 17-én átadták a castiliai követségnek a flórenczi bibornok által Tivoliban, 1378. nyarán szerkesztett emlékiratukat, melynek tartalmát az Avignonban maradt négy bibornok is esküvel megerősíté.

November 23-án megnyílt Medina del Campoban a gyűlés,

1) L'élection d'Urban VI. Revue des questions historiques. 1890.

2) Le grand schisme d'occident. I. Les origines. Florenz, 1889.

3) Hefele VI² 941.

melyet a király a kérdés eldöntése végett egybehívott. A gyűlésen jelen voltak Péter toledói és Péter sevillai érsek, azonkívül a castiliai püspökök nagyrésze, a legkiválóbb jogtudósok és a nemesség színe-java. A király nem volt jelen. A megnyitás napján Luna bibornok hosszú beszédet tartott, melyben Orbán választásának érvénytelenségét, VII. Kelemenének pedig érvényes voltát törekedett bizonyítani. A november 25-i ülésen Orbán részéről a faenzai püspök beszélt, 12 pontban foglalva össze a bizonyítékokat Orbán választásának érvényes volta mellett.¹⁾ November 26-án a Rómában járt követek átadták Orbán bulláját, mely a Factum neve alatt ismert iratot, mely választásának érvényes voltát bizonyítja, tartalmazta. Ellenben Luna november 27-én VII. Kelemen 1380. május 26-án kelt levelét, a bibornokok 1378. augusztus 2-án kelt declaratióját, végre különféle egyéb, VII. Kelemennek kedvező iratokat terjesztett a gyűlés elé.²⁾ Deczember 4-én a Rómában és Avignonban járt követek az általuk felvett vallomásokat terjesztették a gyűlés elé, mire deczember 6-án ünnepélyes ülést tartottak. Ez ülésben a vizsgálatnál használt esküminta, valamint azon eskü formája is közöltetett az egybegyűltekkal, melyet az ezen iratok vizsgálásával megbízott bizottságnak kellett letennie. E bizottság, melynek tagja a toledói és sevillai érsekeken kívül még több egyházi férfiú és jogtudós, összesen 24 volt, megbízott, hogy a meglevő anyagot átvizsgálva, döntsön azon kérdésben, hogy a két pápa közül melyik az érvényesen megválasztott. E bizottsággal párhuzamosan egy másik bizottság neveztetett ki, mely nagyrészt ugyanazon tagokból állott, s melynek feladata volt a gyűlés elé terjesztett régebb keletű iratokat átvizsgálni, azoknak adatait adott utasítás szerint csoportosítani, és újabb tanúkihallgatásokat eszközölni. Mindkét bizottság deczember 28-án kezdte meg működését, s 1381. május havában fejezte azt be. Az összes iratokat és vallomásokat átvizsgálta, s hosszabb tanácskozás után beadta véleményét, mely oda irányult, hogy az előttük fekvő összes anyag alapján VII. Kelemen választása tartandó érvényesnek. E véleményes jelentést a király elé terjesztették, ki 1381 május 19-én Salamancában ünnepélye-

¹⁾ Mansi XXVI. 670. Marténe : Thesaurus novus Anecdotorum II. 1083. s. kk.

²⁾ Mansi XXVI. 68. s. Baluze, II. 853.

sen elismerte VII. Kelemen, mint érvényesen, kánonszerűleg megválasztott pápát és Krisztus helytartóját, egész tartományának kötelességévé téve, hogy példáját kövessék és az avignoni obedienciához csatlakozzék.¹⁾

Navarra, az Angolországhoz való barátságos viszonya következtében Orbánhoz szított.²⁾ Aragonia állására ellenséges viszonya Portugalliával birt befolyással.³⁾ Szóval a pyrenaei félszigeten az általános politikai viszonyok szerint változik az egyházpolitikai viszony is, mely ennek következtében folyton ingadozásoknak van kitéve.

Egyházi tekintetben Eubel újabb adalékai világosítanak fel bennünket az egyes országokban uralkodó viszonyok felől. Így Castiliában VII. Kelemen pártja volt túlsúlyban, noha VI. Orbán is megkísérte, nem minden eredmény nélkül, befolyását érvényesíteni. VII. Kelemen 1379. október 8-án felhatalmazta János királyt, hogy országában három karthausi monostort építhessen, tornyokkal, harangokkal, temetővel, házakkal, szóval minden szükséges épületekkel együtt.⁴⁾ Mint különleges dolog felemlíthető, hogy 1386. július 27-én megengedi János castiliai királynak, hogy orvosai és sebészei bizonyos gyógymóddal élhessenek, melyre különben egyházi átok van vetve. Értette ez alatt a bonczolást, mely akkor csakugyan el volt tiltva.⁵⁾ Azonban az egyházak betöltésénél VI. Orbán nevével is nem egyszer találkozunk. Így Compostellara 1388. augusztus 4-én bizonyos Gomecius obligálja magát, kit VI. Orbán nevezett volt ki. Zamorában 1386. márczius 20-án Alfons említettik mint püspök, VI. Orbán pártján. 1387. május 15-én említettik, Ferencz segoviai, ugyanaz év július 11-én Péter salamancai püspök.⁶⁾ Menendus cordovai püspökről, VI. Orbán párthivéről, már előbb volt szó. Az astorgi

¹⁾ Mansi u. o. 659—690. Baluze II. 920—928. V. ö. Gams: Kirchengeschichte von Spanien, III/1. 392. s. kk.

²⁾ De 1385. február 1-én VII. Kelemen dispensatiót ad Károly navarrai királynak, hogy gyermekei «usque ad tertium vel quartum gradum consanguinitatis» bárkivel házasságra léphetnek. Vatikáni levéltár, VII. Kelemen regestái, 295. kötet, 9/b oldal. Ugyanakkor megengedi a királynak, hogy gyóntatót választhat.

³⁾ Lindner I. 90. 112.

⁴⁾ Vatikáni levéltár VII. Kelemen regestái 292. kötet 293/a lap.

⁵⁾ Vatikáni levéltár VII. Kelemen regestái 297. kötet. f. 68/a.

⁶⁾ Eubel i. h. 435.

püspöki székre Orbán 1387. július 8-án Fernandus minoritát nevezi ki. Ciudad Rodrigo püspökségre szintén Orbán nevezte ki 1382-ben Rodericust, kivel szemben azonban 1382. január 15-én VII. Kelemen Fernandust nevezi ki, kit 1384-ben Cartagenába helyez át, s helyébe Ciudad Rodrigoba márczius 9-én Gundissalvot nevezi ki.¹⁾ Aragoniában tisztán VII. Kelemen tölti be a püspökségeket, ép úgy nagyrészt az Aragoniához tartozó sardiniai püspökségeket is, melyekre azonban VI. Orbán részéről is fordultak elő, ha mindjárt elvétele is, kinevezések.²⁾

Portugalliában, mint láttuk, ingadozott a két pápa pártja. Ennek megfelelő volt a javadalmak betöltése is. Lissabon püspöke Agapet Colonna 1378-ban Orbán által bibornokká nevezetvéen ki, Kelemen 1379. február 7-én Márton silvesi püspököt nevezte ki, míg Silvesbe Péter lissaboni archidiakont helyezte át. Úgy látszik, Márton érdemei, kinek szerepléséről már fentebb volt szó, birták Kelement azon elhatározásra, hogy Lissabont érsekségre emelje, a mint ezt 1380. június 7-én a viseui püspökhöz intézett levelében mondja.³⁾ VII. Kelemen különben még más úton is kimutatta, mennyire szívén hordja Lissabon érdekeit. IV. Ferdinand király 1377-ben újból visszahelyezte Lissabonba Coimbrából az egyetemet, mely a XIII. században történt alapítása óta folytonosan vándoruton volt a két város között. Midőn Ferdinand király a mondott évben visszahelyezte az egyetemet Lissabonba, annak állapota a lehető legrosszabb volt.⁴⁾ Ezért VII. Kelemenhez fordult, ki 1380. június 7-én a studium generale föllállítását megengedi, a hallgatónak a szokásos engedményeket megadva. A lissaboni püspök és helyettese feljogosíttatnak a promóciókra szokásos engedély megadására, a promováltaknak pedig jogukban állana mindenütt tanítani. Ugyanakkor a lissaboni püspököt és a coimbrai dékánt megbizza, hogy miután a király az egyetem céljaira új pápai segélyt kért, jelöljék ki az országban lévő püspökségek és egyházak azon javadalmait, melyek mint az egyetem segélyezésére

¹⁾ Eubel i. h. 436–437.

²⁾ U. o. 437.

³⁾ Eubel i. h. 434–435.

⁴⁾ Denifle: Geschichte der Universitäten. I. 531.

alkalmasak, adományozhatók.¹⁾ Portugalliában ezen kívül még a bragai érsekséget igyekezik VII. Kelemen betölteni 1384. május 23-án, Lőrincz érsek helyébe Péter bragai kanonokot nevezvén ki. Coimbrába 1383. január 28-án Pesaro püspökét, Angelust helyezte át. Ezzel az európai államok viszonyát az egyházszakadáshoz befejeztük.

¹⁾ Denifle u. o. 531.

NEGYEDIK KÖNYV.

VI. ORBÁN ÉS VII. KELEMEN KÜZDELMEI.

ELSŐ FEJEZET.

A FONDII VÁLASZTÁSTÓL VII. KELEMEN FRANCZIAORSZÁGBA TÉRTÉIG.

Visszatérünk most újból az 1378. év eseményeihez. Míg az előző könyvben az európai hatalmak viszonyát az egyházszakadáshoz tárgyaltuk, addig a következőkben azon küzdelmekkel fogunk foglalkozni, melyek a két pápa között a hatalom birtokáért folytak. A dolog természeténél fogva, miután a küzdelmekbe az európai fejedelmek is befolytak, nem kerülhetjük el, hogy az előzőkben elmondottak itt-ott meg ne ismételtessenek.

A két pápa közt a nyílt küzdelem közvetlenül a fondii választás után nem tört ki. Szinte érthetetlen az első pillanatra, hogy VI. Orbán nem élt azonnal a szokásos fegyverrel, a kiátkozással, s nem vette föl azonnal a küzdelmet ellenfelével. Úgy látszik, azon reményben ringatta magát, hogy sikerülni fog az egyházszakadást csirájában elfojtani. Főntebb bővebben szólottunk VI. Orbán reménykedéséről, hogy különösen IV. Károlytól várta a szakadás megszüntetését. Ebbeli reménye nem teljesült. Midőn pedig V. Károly francia király november 16-án VII. Kelemen mellett nyilatkozott, Orbán pápának be kellett látni, hogy a szakadást szépszerével megszüntetni többé nem lehet. Be kellett látni, hogy elérkezett az idő, jogát ellenfelével szemben fegyverrel megvédeni.

A francia király november 16-i nyilatkozatára Orbán pápa november 29-én felelt. E nap adta ki S. Maria in Trastevere egyház mellett a kiátkozó bullát VII. Kelemen és főbb párthivei ellen. A bibornokok közül magát VII. Kelement, az amiensi, marmoutiersi, és Flandrin bibornokot, azonkívül Pierre d'Arles kamarást, Ito Jakab konstantinápolyi patriarchát, Miklós cosenzai püspököt, Honorato fondii és Antonio casertai grófokat, de

Vico Ferencz prefectust, Spinelli Miklóst stb. érte a pápai kiközösítés.¹⁾

VII. Kelemen az eléje dobott keztyűt fölvette. A november 29-i kiátkozásra azzal felelt, hogy deczember 17-én consistoriumot tartott Fondiban, melyen hat új bibornokot creált, u. m. Itro Jakab konstantinápolyi patriarchát, Petrus Ameliit az embruni érseket, de Brancacciis Miklós cosenzai érseket, Petrus de Barriera rennesi érseket, Nicolaus de S. Saturnino domokosrendű szerzetest és némelyek szerint de Giffonis Leonardot. Kevéssel utóbb, 1379. január 1-je körül, kiküldte követeit az európai fejedelmekhez: a limousi bibornokot Franciaországba, Aigrefeuille-t Német- és Csehország, Poitierst Anglia- és Flandriába, Luna Pétert pedig a castiliai félszigetre.²⁾ Ezen körülményről, valamint a követek működéséről már szözlöttünk volt.

VI. Orbán helyzete 1378. szeptember havában elég kétségbeejtő volt. Midőn Tivoliból, hol a nyáron át tartózkodott, Rómába visszatért, egészen egyedül állónak találta magát. A három olasz bibornok elpártolása legjobban föltárta előtte a helyzetet, s megmutatta kétségbeejtő állapotát, melybe őt kérlelhetetlen dölyfe s túlhajtott szigora sodorták. Hozzájárult még, hogy Rómában az Angyalvár még mindig ellenfele kezében volt. Róma városa maga VI. Orbán pártján állott, ki midőn Tivoliból visszatért a forumon fekvő S. Maria Nuova temploma, majd később a S. Maria in Trastevere templom mellett volt kénytelen magát megvonni.³⁾

A két ellenséges párt a városban folytonos surlódásokat okozott. Az Angyalvár parancsnoka élt azon előnyökkel, melyeket helyzete neki a város fölött biztosított. A vár jól volt megerősítve, élelmi- s hadi-szerekkel bőven fölszerelve. Parancsnoka Gandelinus Péter volt, kit XI. Gergely annak idején eskü alatt kötelezett, hogy az Avignonban maradt bibornokok beleegyezése nélkül az Angyalvárat senkinek át nem adja.⁴⁾ Tudjuk, hogy az Avignonban maradt bibornokok meghagyták Gandelinusnak, hogy adja át a várat Orbán pápának. Gandelin e parancs ellenére a

¹⁾ A bulla Raynald 1378. 103.

²⁾ Baluze I. 490–92. 1008. 1068, 1149, 1192. Raynald 1378. 115.

³⁾ Utóbbi helyen kelt a kiátkozó bulla.

⁴⁾ L. depositióját Gayet I. 167. p. j.

várat nem adta át.¹⁾ Most, midőn a fondii választás következtében VI. Orbán pártja a VII. Kelemenhez szitók ellen kegyetlenkedni kezdett, s e tekintetben annyira ment, hogy még olyanokat sem kimélt, kik nem is állottak Kelemen pártján, Gandelin is retorsióval élt. A salarai hid melletti ütközet, hol a bibornokok zsoldjában álló csapatok a római polgárok seregét véres fővel visszaverte, VI. Orbán pártját annyira felbőszítette, hogy az tekintet nélkül nem és korra, a legnagyobb kegyetlenségeket követte el az ellenpápa pártja ellen.²⁾ Gandelin sem maradt adós. Viszonzásul a városra irányzá lövegeit, s kimélet nélkül lött romba mindent, a mi útjában állott. Tűz pusztítá el az Angyalvár környékén elterülő épületeket, kamatostól fizetve vissza ily módon a kegyetlenségeket, melyeket Kelemen párt-hivei Orbánéitól szenvedtek.³⁾ VI. Orbánnak be kellett látni, hogy ha magát Róma birtokában fenntartani akarja, az Angyalvárat minden áron birtokába kell venni.

A helyzet ezalatt mindinkább kritikussá vált. VII. Kelemen párthivei Orsini János és Raynald, Orsini Jakab bibornok testvérei, Onorato Gaetani fondii gróf, de Vico Ferencz városi prefectus, továbbá Orsini Jordanus del Monte, fegyverrel is készek voltak az ellenpápa igényeit támogatni. Seregeikkel a várost huzamosabb ideig tartották körülzárolva. Így Orsini Raynaldról tudjuk, hogy a Szt. Ágnes kaput körülbelül egy hónapig tartotta körülzárolva.⁴⁾

A Róma körül fekvő falvakat s várakat egymásután szállották meg az avignoni párt emberei. Február 5-én Carpinetónál elkeseredett küzdelem folyt Orbán párthivei, a fondii gróf és a gascognei csapatoknak Cola de Cechano vezérlete alatt álló része közt. Úgy látszik meglepték Carpinetot, s már több mint 300 lovas és számos gyalog vonult be falai közé, midőn VI. Orbán emberei rajtok ütöttek. Kemény küzdelem után Cola de Cechano emberei megfutottak, száznál több halottjuk borítá a csatatér, 160 gyalog s 120 lovas esett az ellenfél kezébe.⁵⁾

¹⁾ Gayet I. c.

²⁾ Theod. de Nyem. I. 14.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Theod. de Nyem I. 14.

⁵⁾ Fumi: Notizie stb. okmányok I. szám Orsini R. levele Orvieto községéhez 1379. febr. 5. Studi e documenti historia e di diritto anno VII. Roma, 1886. p. I—II.

A győzelem emlékére a környéken örömtüzek gyultak ki, de Róma szorult helyzetén a carpinetoi győzelem nem sokat lendített. A falakon kívül tanyázó ellenség elzárta a közlekedést, úgy hogy élelemhiány állt be a városban, melynek lakói az ostrom folytán földjeik műveléséhez sem kezdhettek.¹⁾

Ez állapot tarthatatlanságát mindkét fél belátta. Nyílt háborúra azonban csak 1379. február havában került a dolog, midőn Jordanus del Monte otthagya társait, Rómával békét kötött.²⁾ Erre kitört a háború a két pápa között, melyben mindkét fél zsoldos csapatai a legnagyobb elkeseredéssel harcoltak. A győzelem VI. Orbáné volt.

VI. Orbán pápa seregének magvát azon olasz condottiere csapat képezte, mely Alberigo da Barbiano vezetése alatt állott. E tisztán olaszokból álló csapat »Compagnia di San Giorgio« név alatt ismeretes. Iskolája volt Olaszország későbbi híres condottiere-jeinek. Alapításának érdeme magát Barbianot illeti. Felső-Olaszországban az ambitiosus fiatalság között mindinkább fokozottabb erővel nyilvánkozott meg a harczok utáni vágy. A felső-olaszországi signorik és városok egymásközi küzdelmeit eddig úgyszólván kizárólag idegen zsoldos-csapatok vitték. Nagyobbrészt német vagy breton zsoldosok voltak, kik közé azonban számos olasz harczos is beállt, lassankint eltanulva azok hadászati mesterségét. Lassanként csapatokba verődtek ez olaszok egybe, s részint mint gyalogosok, részint mint ijasok Olaszországban, de Franciaországban is szolgáltak.³⁾ Apródonként egyes kiválóbb vitézségű vagy nevű férfiú vezetése alatt tömörültek kisebb-nagyobb számmal, úgy hogy már 1375. körül Farnese Miklós, Péter és Ranuccius, Rudolfo da Camerino, Luchino dal Verme, a Castrucciók, Malatesták, az Ubaldini-k, már mind megannyi nemzeti condottiere-k gyanánt tűnnek fel.⁴⁾ Igaz, hogy ezen csapatok létállománya nem volt nagy, száznál több ritkán volt egy csapatban, melyek csak akkor mutathattak volna fel

¹⁾ U. o. Orsini Raynald azonban nemsokára VI. Orbán pártjára lépett át. Nem tudjuk mikor, de már 1379. február 7-én mint VI. Orbán parthive s a patrionium rektora szerepel.

²⁾ A béke-levelet idézi Gregorovius VI² 504.

³⁾ Így pl. 1362-ben Calais ostrománál közel 3000 lombard gyalogos vesz részt. M. Villari III. 25.

⁴⁾ Ricotti: Storia delle compagnie di ventura in Italia, Torino, 1846, II. 174.

nagyobb eredményt, ha egyesülendnek. Ez egyesítés 1377. körül sikerült Barbianonak, kit ily módon az első olasz condottiere gyanánt tekinthetünk.

Alberigo da Barbiano, Cunio grófja, romagnai származású volt. Huszonnyolcz éves korában alakította meg első csapatját, mely nagyjából barátaitól, s birtokainak lakosaiból állott. Számuk eleintén a 200 lándzsát túl nem haladta. Első babérjait e sereg az egyház szolgálatában aratta, részt vevén — ámbár akarata ellenére — a cesenai vérfürdőben. Ezután Lombardiába szegődött a Viscontiak szolgálatába. Ekkor már 800 lándzsát számlált a sereg, melynek híre csakhamar elterjedt az olasz félszigeten, mit főleg azon körülmény okozott, hogy sorai közt kizárólag olasz találtatott. Ekkor nyerte a sereg, a melynek élén Francesco da Correggio állott mint marsall, »Compagnia di S. Giorgio« nevet. Verona ostroma közben érte őket VI. Orbán pápa levele, ki Alberigot segítségül hívta VII. Kelemen breton zsoldosai ellen.¹⁾ Ez 1379. elején történhetett.

Alberigo a meghívást elfogadta, s gyors menetekben vezette csapatát VII. Kelemen seregei ellen. Ez a breton zsoldosokat, kik már 1378. augusztus óta a bibornokok zsoldjában állottak, unokaöcscse Montjoie gróf és Bernardo della Salle kapitány vezérlete alatt Róma felé küldte, azon meghagyással, hogy az Angyalvár őrizetét váltsa fel, Orbánt pedig bármi áron is kerítse kézre.²⁾

A két sereg Róma közelében Marino mellett találkozott. Első ízben állott csak olaszokból álló sereg, idegen zsoldos sereggel szemben. Az ügy, melyet Alberigo védelmezett, csak növelte emberei bátorságát, hisz nemzeti ügyért, olasz származású pápának jogáért harczoltak idegenek, egy idegen pápa seregei ellen.

Ápril 29-én volt az elhatározó ütközet. Alberigo seregei a Lucanus-i hidtól indultak ki Marino felé. A vár közelében elterülő síkságon hármass csatasorba állította seregét. Sajnos, nem tudjuk, mily nagy volt ekkor serege. Orsini egy leveléből csak annyit tudunk meg, hogy az első csatasor 80 lándzsát foglalt

¹⁾ Cron. di Pisa Mur. XVI. 1074. Cron. Sanese u. o. 259. Annal. Mediol. u. o. 772. Cron. di Bol. u. o. 510. Ricotti II. 174.

²⁾ Raynald ad an. 1379. 24.

magában, a második és harmadik pedig egyenlő számúak voltak.¹⁾ Az első és második között a gyalogság volt elhelyezve. Az ellenfél Sylvester de Buda és Bernardus de Montjoie vezérlete alatt egy csatasorban volt fölállítva, számra nézve 600 lándzsa. A csatát Montjoie seregei kezdték. Az Alberigo csapatainak első csatasorát támadták meg, mely heves csata után nagy veszteséggel kénytelen volt a gyalogsággal együtt visszavonulni.²⁾ Alberigo második csatasora erre a maga részéről támadt és sikerült neki a bretonok sorait visszaszorítani. Erre — úgy látszik — a harmadik csatasor is megmozdult, s a most kifejlődött harc az Alberigo győzelmével végződött. Sylvester de Buda, maga Montjoie gróf és egy Bernardus nevű vezér 50 altiszttel és 250 katonával, fogságba esett.³⁾ Közel 300 halottjuk fedte a csatatér, 500 ló és tömérdek zsákmány került az olasz csapatok birtokába.⁴⁾ Az olasz csapatok ezután tovább vonultak, a környéket a még található ellenséges csapatoktól megtisztítani.⁵⁾

A marinói győzelem egy csapással megváltoztatta a helyzet képét. Róma városa fölmentetett az ostromzár alól, helyreállt a közlekedés a város és vidék közt, mi első sorban a város élmezésére volt nagy hatással.⁶⁾ De a kivívott győzelem még más, messzebbre menő eredményeknek is volt okozója. Ezek az Angyalvár átadása és VII. Kelemen menekülése Fondiból Nápolyba, majd átköltözése Franciaországba.

Alberigo győztes hadainak élén a nép örömrivalgásai közt diadalmenetben vonult be a felszabadított városba. VI. Orbán örömkönnnyekkel szemében, adott hálát Istennek e fényes győzelemért. Alberigot lovaggá ütötte, s halála jeléül vörös kereszttel ékített zászlót nyújtott át neki, melyen arany betűkkel e fölirat volt olvasható: »Italia liberata dai Barbari.«⁷⁾ Valóban a marinói

¹⁾ Fumi I. c. p. 57—58.

²⁾ Fumi u. o. p. 57—58.

³⁾ U. o. III. számú levél.

⁴⁾ » . . . et omnes nostre gentes sunt divites . . . « mondja az Orsini-féle levél, Fumi I. c. p. 57—58. A győzelmet Alberigo maga adta tudtul Orvieto városnak, alkalmasint a többi környékbeli városok is kaptak ily értesítést. V. ö. Fumi I. h. I—II. No. III.

⁵⁾ V. ö. Francesco Bruni pápai orvos levelét ugyanott. No. V.

⁶⁾ »El porto di Roma é aperto et vienci victuaglia et mercanti assai« mondja Fr. Bruni az I. h.

⁷⁾ Ricotti II. 177.

ütközetnek a schismára nézve ugyan nem volt eredménye, de más értelemben e fölírat igazat beszélt. Olaszország a barbár zsoldosoktól megszabadult. Ápril 28-a forduló pontot képez az olasz hadi történetben. Mig ez időpontig idegen zsoldos-csapatok kezébe volt letéve Olaszország sorsa, e naptól kezdve olasz csapatok harcolnak olasz ügyekért: megalakulnak az olasz condottieri csapatok. Innen magyarázható meg a lelkesedés, mit a marinói ütközet szült, hisz az első győzelem volt, mit tisztán olasz fegyverek arattak idegen csapatok fölött.

A marinói ütközet közvetlen eredménye az Angyalvár kapitulációja volt. A fondii választás után körülbelül november hava óta tartotta magát a vár a rómaiak ellenében.¹⁾ Az erős, jól felszerelt vár keményen tartotta magát, jóllehet őrizete lassankint 75 főre süllyedt alá. Most, midőn eltűnt a remény, hogy VII. Kelemen csapatai fölmentendik az őrséget az ostrom alól, Gandelin parancsnok belátta, hogy nem tarthatja magát. Még a marinói ütközet napján föladta a várat.²⁾ Az átadás módozatai megállapítottak, de ideje a római nép előtt, melynek hangulata az Angyalvár őrsége iránt rendkívül ellenséges volt, titokban tartatott. Az Angyalvár átadásában főképp Cencius camerarius járt közbe.³⁾ Ápril 29. és 30-a közti éjjel Gandelinus a várat az ott letéteményezett drágaságokkal s kincsekkel együtt átadta Orbán seregeinek. Ő maga seregével az éjnek homálya alatt szerencsésen megszökött a városból. Másnap reggel, midőn a rómaiak a francziák elvonulását megtudták, megrohanták a várat s azt lerombolták. A nép dühe a vár iránt, mely annyi bajuk s nyomorúságuk okozója volt, nem ismert határt. De a vár szilárd építésén megtört a nép ereje. A külső részeket, a már-ványnyal borított falakat, barbár módon széthányták. Évtizedeken át e romok szolgáltatták a római népnek a mészégetéshez s építkezésekhez szükséges anyagot, mig nem 1395-ben IX. Bonifác pápa ezt eltiltotta.⁴⁾ A vár belső része ellenállt a rombolásnak. Nemsokára IX. Bonifác idézett tilalma után a vár fölépi-

¹⁾ V. ö. Infessura diariumát Muratori III/2. 1115. És nem egy évig, a mint Nyem mondja I. 20.

²⁾ A cron. di Bologna s több más források ápril 30-ra teszik a vár föladását. Maga VI. Orbán ápril 29-ét mondja e napnak, l. Raynald 1379. 31.

³⁾ L. Tommaseo lettere di S. Cath. IV. pag. 357.

⁴⁾ Raynald 1395. §. 17.

téséhez fogtak, mely 1398. márczius 6-án már nagyrészt készen volt.¹⁾ Úgy látszik, a restaurálás 1403. körül be volt fejezve.²⁾

Az Angyalvár elestével megnyílt az út VI. Orbán előtt a Vatikánba is, mely eddig szintén az ellenpápa birtokában volt. Említettük fentebb, hogy Orbán midőn Tivoliből visszatért, kénytelen volt előbb a S. Maria Nuova, később a S. Maria in Trastevere templom mellett magát megvonni. Most az Angyalvár kapitulációja után mi sem állt többé útjában, hogy a Vatikánt birtokába vegye. Ünnepestes menetben, mezitláb vonult Trastevere-ből a Vatikánba, s a városban tartózkodó összes papság és nagy néptömeg követte példáját. Így vonult a Vatikánba a menet, melyhez hasonlót Róma IV. István óta, ki a 769-i laterani zsinat után cselekedett így, nem látott. A pápa ilyen megálázkodása nem is tévesztette el jó hatását: pártja Rómában, hol heves és kiméletlen jelleme miatt sokan nem szívelhették, tetemesen erősödött.

VI. Orbán ilyformán ura volt ismét a Vatikán és Sz. Péter templomának. E körülmény nem csekély mértékben emelte nimbusát, még inkább persze Alberigo marinói győzelme, melynek második eredménye, ha nem is mindjárt directe abban állt, hogy VII. Kelemen Olaszországból távozásra kényszeríté.

VII. Kelemen, mióta a marinói ütközet híre hozzá eljutott, nem érezte magát biztosnak Fondiban. Valóban a marinói ütközet könnyen végzetessé válhatott volna Kelemenre nézve. Csapatai úgyszólván teljes számban vonultak volt Alberigo ellen, ki ha a győzelmet felhasználva, gyorsan délfelé vonul, megakadályozva a szétszórt csapatok egyesülését, Anagnit, Fondit könnyen hatalmába ejtheti s az egész egyházszakadásnak könnyen véget vethet.³⁾ Tényleg érthetetlen, miért nem használta föl Alberigo e győzelmét, ámbár bizonyos, hogy sem ő, sem Orbán nem tudhatták előre, mily hatást fog a marinói győzelem az ellenpápara gyakorolni. VII. Kelemen egyébiránt úgy látszik, már az Alberigo-féle csapatok Róma felé vonulásakor, a marinói csata előtt sem bizott seregeiben. Nem érezhette magát biztonságban Fon-

¹⁾ Mert e napon az Angyalvár megerősítésére egy szőlőt adományoz. Theiner. Cod. dipl. dom. temp. SS. III. 44. V. ö. Sauerland MJÖG. VIII. 622.

²⁾ Sauerland i. h.

³⁾ Mert hogy a nápolyi királyságban VII. Kelemen nem örvendett nagy pártnak, az az alább tárgyalandó nápolyi eseményekből eléggé kitünik.

diban; már 1379. márcz. 30. Speluccaba ment, s másnap márczius 31-én a Spelucca mellett fekvő, a fondii gróf birtokában levő Sperlonga várba vonta meg magát.¹⁾ Itt sem érezte magát biztonságban. Az Angyalvár kapitulatioja s annak birtokbavétele Orbán részéről, megijesztették őt. Attól tartott, hogy Alberigo csapatai még mindig útnak indulhatnak Sperlonga felé. Elhatározta tehát magát Nápolyban megvonni, hol mint tudta, Johanna királynő, ki eleitől fogva párthive volt, tárt karokkal fogja fogadni.²⁾

Midőn VI. Orbán választása után a bibornoki collegiumban beállt a szakadás, s a 13 ultramontán bibornok Anagniba ment, két erős támaszra számíthattak. Az egyik V. Károly francia király volt, kire föltétlenül számíthattak. A másik támasz, mely igaz, nem volt még annyira bizonyos, mint a francia király, Johanna királynő, kinek szövetségétől maga VI. Orbán fosztotta meg magát. Midőn választásának hire Nápolyba érkezett, Johanna ennek öröme a várost ünnepélyesen kivilágíttatta, VI. Orbánnak hozzá küldött követségét nagy örömmel fogadta,³⁾ s maga részéről férjét Braunschweigi Ottót küldte fényes követség élén Rómába, hogy ott hódolatát Orbánnak bemutassa. Már ekkor mélyen megsérté Orbán Ottó herceget, midőn őt a diszlakoma alkalmával, midőn neki térdenállva nyujtá át a borral töltött serleget, kelleténél tovább engedte térdelni.⁴⁾ Magát Johannát is sérté Orbán kiméletlen modora, melylyel kérését, hogy a Nápolyért esedékes hűbéri díj lefizetésére két hónapnyi halasztást engedjen, nemcsak visszautasítá, hanem azzal fenyegetődzött, hogy a királynőt kolostorba záratja, országát pedig egy francia hercegnek adományozandja.⁵⁾ Ez eljárás méltán sértheté a királynét, s így érthető, hogy az Orbántól elpártolt bibornokok a nápolyi udvart maguk részére vonni reménylették. Egyelőre azonban még nem határozott Johanna. Midőn július 26-án a Salara hid mellett az elpártolt bibornokok zsoldosai a római

¹⁾ Sauerland Itinerar des Gegenpapstes Klemens VII. in HJbG. XIII. 192. s kk. Ebből látszik, hogy a marinói csata idején Kelemen már Sperlongában volt.

²⁾ Raynaldus 1379. §. 26.

³⁾ Nyem I. 6.

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ Baluze I. 1124. Boulaeus IV. 521. Raynald 1378. n. 46. Cf. Hefele VI^a 782.

csapatok fölött győzelmet arattak, VI. Orbán kénytelen volt Johanna királynőhöz segítségért fordulni. Daczára a sértő bánásmódnak, melyet Orbán iránta tanusított, Johanna királynő 200 lándzsa és 100 gyalogból álló csapatot küldött segítségére.¹⁾ Úgy látszik, Braunschweigi Ottó ekkor VI. Orbánnál időzött Tivoliban.²⁾ Itt időzésének kettős célja volt: kibékíteni Orbánt a dissidens bibornokokkal és rendbehozni vele a trinacriai örökség ügyét. Ez voltaképen a körül forgott, hogy IV. Frigyes trinacriai (a tulajdonképeni Szicília) király leánya s utódja menjen férjhez Ottó herczeg egy unokatestvéréhez, a montferrati fiatal őgrófhoz, s ily módon a két királyság egy kézben egyesíttessék. Ha VI. Orbán e tervre rááll, a nápolyi királyságban hatalmas pártfogóra talál. De a pápa tán személyes gyűlölettel is indítva, ridegen visszautasítá Ottó herczeg kívánságát, miután — mint Nyem mondja, — a trinacriai királyságot unokaöccsének, Prignano Ferencznek szánta.³⁾ Ezen tette által nemcsak Nápolyt, hanem Aragoniát is ellenségévé tette. Johanna ettől kezdve mindinkább közeledett a bibornokokhoz, követe Spinelli Miklós egyike volt azoknak, kik a bibornokokat a végleges szakításra unszolták.⁴⁾ A fondii gróf, Johanna hűbérese⁵⁾ nyíltan a bibornokokhoz csatlakozott. Johanna ugyan még nem lépett nyíltan át a bibornokokhoz, de már IV. Károly császár felszólítása, sietne segítségére VI. Orbánnak s parancsolná meg a fondii grófnak, hogy a bibornokoknak ne adjon segílyt, eredménytelen volt.⁶⁾ Midőn aztán a fondii választás következtében a szakadás kitört, Johanna királynő nyíltan VII. Kelemenhez csatlakozott.

VI. Orbánt és Johanna királynőt kibékíteni, e feladatot kísérlette most megoldani sienai szt. Katalin. Éles eszével átlátta,

¹⁾ Gayet I. p. j. p. 61. Boulaeus IV. 466. Marsilius de Inghen jul. 27-i levele Chron. Sic. p. 32. Baluze I. 1126.

²⁾ Valjon Br. Ottó a csapatokkal együtt, vagy előbb jött Tivoliba, kérdés, magam az utóbbit valószínűbbnek tartom.

³⁾ L. c. I. 8. a mint Erler u. o. helyesen megjegyzi, ez nem valószínű, nincs is más forrás által documentálva.

⁴⁾ Nyem I. 8. Raynald 1378. §. 45, 46. Baluze I. 477.

⁵⁾ Egyébíránt a nápolyi királyi házzal rokonságot volt kötendő. Egyetlen leánya Jakobella Braunschweigi Ottó testvérének Baldassare-nak volt jegyese. Cf. Gregorovius VI² 494. l. az eljegyzési okmányt, közölte Camera is: Elumbrazioni stb. 284—285.

⁶⁾ Lindner I. 91. Pelzel Karl. IV. II. 389. Palacky III/1. 6—7.

hogy Orbánnak nem is annyira VII. Kelementől, mint inkább Franciaországtól és Nápolytól kell tartani. Kevéssel a választás után 1378. október 7-én intézte első levelét a királynőhöz, melyben tetetvén magát, mintha nem tudna Johanna csatlakozásáról VII. Kelemenhez, őt kéri, ne engedje magát bárki által elcsábíttatni, ki Orbán életében magát pápának nyilvánítja.¹⁾ E levelet még Sienából intézte volt a királynőhöz. 1378. vége felé Rómába jött. Midőn itt meghallá, hogy Johanna egész nyíltan az ellenpárthoz állott, elhatározá magát személyesen fölkeresni a királynőt. Orbán pápa maga is helyeselte eleintén e tervet; úgy volt, hogy Katalin Brigittával együtt megy le Nápolyba. Az utolsó perczben azonban Brigitta visszalépett az úttól s Orbán erre Katalint, ki egyedül is hajlandó volt elutazni, eltiltá az utazástól.²⁾

Sienai Katalin erre levél útján kereste föl a királynőt, melyben világosan kimutatva neki Orbán választásának igaz s kétségbevonhatatlan voltát, felszólítá őt, könyörögve, hogy hagyja ott VII. Kelemen pártját s csatlakozzék Orbánhoz. Isten haragjával fenyegeti a királynőt, ki nem fog büntetlen maradni ezen ballépéséért.³⁾ Kár, hogy Katalin ezen, úgy a marinói ütközet után Johannához intézett második levele eredménytelen maradt.

A marinói ütközet után, mint említve volt, VII. Kelemen Fondiból Sperlongán át Nápolyba menekült, Johannához. Azonban már utközben is tapasztalhatta, hogy a nápolyi királyság lakosai nem mindenütt föltétlen hivei. Gaeta városa vonakodott őt befogadni falai közé, miután, mint mondák, ők VI. Orbán hivei.⁴⁾ Nápolyba május 28-án vonult be bibornokai kíséretében.⁵⁾ Hajója a Castello dell'Ovo-nál vetett horgonyt, melynek boltozata alatt diszesen fölékesített trón várt reá, hol Johanna királynő, férje Braunschweigi Ottó, Artois Róbert és neje és a nápolyi előkelőség nagy része hódolatukat mutatták be a pápának. VII. Kelemen a Castello d'Ovoban szállt meg, hol Johanna is lakott, ki a pápa tiszteletére fényesnél fényesebb ünnepélyeket rendezett.

¹⁾ Tommaseo IV. p. 351.

²⁾ Capecelatro-Konrad 230—233.

³⁾ Capecelatro-Konrad i. h. Mignaty hist. munkája C. da S. e la parte uti ebbe negli avvenimenti d'Italia nel secolo XIV. Firenze, 1894. teljesen hasznavehetetlen. 1886-ban Párizsban is megjelent: C. de S. et son rôle Jans. l'Italie du XIV-e siècle, francia nyelven.

⁴⁾ L. a fondii püspök vallomását Gayet I. P. j. 63.

⁵⁾ Giornale Napol. i. h.

Hanem a nápolyi lakosság nem nézte jó szemmel, hogy királynője az idegen származásu pápát ismerte el. Az izgatottság nőtön-nőtt. Midőn pedig a Piazza della Sellarian Ravignano András egy ácsnak, ki Johanna királynő eljárását élesen megbírált, szóváltás közben szemét kiütötte, kitört a zendülés. A nép fegyvert ragadva, »Viva Papa Urbano« kiáltásokkal VI. Orbán iránti érületének adott kifejezést, Bozzuto érseket, ki VI. Orbán pártján állott, nápolyi érsekké kiáltották ki s azzal a Castello d'Ovo felé vették utjokat, hol Johanna és VII. Kelemen kénytelenek voltak magokat eltorlaszolni.¹⁾

A nápolyi esemény megmutatta VII. Kelemennek, hogy pápasága a népek itt sem kell. Az ellenszenv megnyilatkozása, melylyel a nápolyi nép iránta viseltetett, arra birta őt, hogy Nápolyt is elhagyja. Május utolsó napjaiban már ismét Fondiban találjuk, hol azonban nem érezte már magát teljes biztonságban. Helyzete Olaszországban különben amugy is elég szorongatott volt. Ugyszólván naponként szorult szűkebb és szűkebb körre obedienciája, míg ellenfele mindinkább tért nyert. Május 18-án VI. Orbán keresztes hadjáratot hirdetett a volt genfi bibornok ellen, kinek már ekkor be kellett látni, hogy ha Olaszországban marad, a dolognak rossz kimenetele lesz reá nézve. Ily körülmények között elhatározta magát, hogy engedve a francia király meghívásának, Franciaországba megy. Május 22-én hajóra szállt Sperlongában s hosszú hányt-vetett utazás után június 10-én partra szállt Marseilleban. A lakosság örömujjongásai közepett vonult be június 20-án Avignonba.²⁾ Olaszországban most VI. Orbán volt az ur; ez volt a marinói győzelem első, közvetlen gyümölcse.

¹⁾ U. o.

²⁾ Sauerland a 476. XIII. kötetében 193. oldal.

MÁSODIK FEJEZET.

VI. ORBÁN VISZONYA JOHANNÁHOZ ÉS DURAZZÓI KÁROLYHOZ.

A marinói győzelemnek, kapcsolatban a VII. Kelemen nápolyi tartózkodása idejében kitört zendüléssel, második eredménye volt, hogy Johanna nápolyi királynő hajlandónak mutatkozott Orbán pápával kibékülni. Sienai sz. Katalin a marinói ütközet után újabb levelet intézett a királynéhoz, kit újból fölhívott, csatlakozni VI. Orbánhoz; ne kockáztassa azt, hogy a pápa őt trónjától is megfoszssa.¹⁾ S valóban Johanna királynő komolyan kezdett foglalkozni a gondolattal, hogy a pápával kibékül. E célból alkudozásokba bocsátkozott vele, követeket küldve Rómába. E követek a nolai gróf, a policastrói gróf, Sanseverinói Ugo, Roberto de Mazzano tengernagy és a Nápoly melletti certosai kolostor perjele voltak.²⁾ E követség június első felében indult utnak Nápolyból.³⁾ A királynő kibékülése oly őszintének látszott, hogy Orbán pápa június 12-én kelt s az egész kereszténységhez intézett bullájában örömmel telve szól Johanna királynő ezen követségéről, annak megérkeztét napról-napra várva.⁴⁾ A követség úgy látszik megérkezett Rómába s meg is kezdte a tárgyalásokat.⁵⁾ Azonban az alkudozások hirtelen megszakadtak. Ennek oka Braunschweigi Ottó volt, ki mint látszik, VII. Kelemen nápolyi időzése alatt elhagyta Nápolyt, csapatok összevonása céljából. Úgy látszik, egyesíteni akarta tán a Marino mellett szétszórt csapatokat.⁶⁾ Midőn ismét Nápolyba jött, Johanna követ-

¹⁾ S. Cath. ep. 317.

²⁾ Fumi i. h. I—II. No. IV. V. Camera 287.

³⁾ L. Orbán alább idézett levelét.

⁴⁾ Raynaldnál 1379. §. 31.

⁵⁾ L. a todii püspök depositióját Gayet I. P. j. 64. oldal.

⁶⁾ Erre mutat legalább Camera állítása »con grosse bande tedesche«, igaz, hogy Camera nem idéz forrást.

sége már nagyban alkudozott a pápával. Férje tanácsára visszahívta a követeket Rómából, megszakítva ily módon az érintkezéseket a pápai udvarral.¹⁾ Ezzel egyidejűleg megkezdték a retorsiót Nápolyban a nép ellen. Bozzuto Lajos nápolyi érsek volt az első, ki Orbán párhivei közül a visszahatást érezte: háza földig leromboltatott.²⁾ Utána hosszú sora következett a visszatorlásoknak: Orbán párhiveinek nagy része minden vagyonától, hivatalától megfosztatott s egy általánosan kitört belharcz borította lángba a nápolyi királyságot.³⁾

Johanna szakítása Orbánnal, végzetessé vált reá nézve. Orbán, kinek gyűlölete Johanna iránt határt nem ismert, fel volt böszülve ellene. Kereste az alkalmat, hogy haragját vele éreztethesse, sőt trónjától, melyre Johannának Orbán szemében mi joga sem volt, megfoszthassa. Mégis, és ez jellemző Orbán föllépésében, nem sujtotta őt azonnal. Előbb alkudozásokba bocsátkozott Durazzói Károlylyal és csak midőn már vele megegyezésre jutott, csak ekkor sujtott le haragja Johanna fejére.⁴⁾

Az érintkezések VI. Orbán pápa és Durazzói Károly között még 1379. őszén megindultak. Augusztus elején a herczeg, mint Lajos magyar király megbízottja, Olaszországba ment, a velenzeiekkal a békét megkötendő. Trevisonál két hónapig folyt az alkudozás a két fél között, de eredményre nem vezetett.⁵⁾ Ugy látszik, ekkor VI. Orbán pápa részéről követek jártak nála, felajánlván neki Nápoly koronáját. Ezt gyaníthatjuk legalább azon körülményből, miszerint Károlynak ekkor szándékában volt Nápolyba utazni.⁶⁾ Azt is tudjuk, hogy Durazzói Károly ekkor nemcsak Nápolyba, hanem Rómába is szándékozott menni, mert tudjuk, hogy Lajos király meghagyja neki, hogy se menet, se jövet a flórencziek földét ne érintse.⁷⁾ Károly herczeg azonban tervezett útjára nem indult, hanem visszatért Magyarországra.⁸⁾ Meglehet, hogy erre

¹⁾ Az idézett források.

²⁾ Raynald i. h.

³⁾ Raynald, Camera az i. h.

⁴⁾ Hasonlított ez eljárás ahhoz, melyet Kelemen iránt tanusított, kit szintén csak akkor sujtott átokkal, midőn az egyezkedésre minden ut el volt zárva.

⁵⁾ Anj. dipl. eml. III. 185. 3.

⁶⁾ U. o. 180. és 319. Karácsonyi i. h. 14. föltevését, hogy nejét és gyermekeit akarta ott meglátogatni, nem tartom oly természetesnek, minőnek ő.

⁷⁾ U. o. 327. Karácsonyi i. h. 14.

⁸⁾ U. o.

azon rokonsági viszony is befolyt, melyben Johannával állott: felesége Johanna nővérének, Máriának leánya volt.¹⁾ Károly Magyarországba csak november 21-e után tért vissza; Lajos király, midőn e napon fentebb idézett levelét írja hozzá, még nem tudja, valjon Károly herczeg Rómába megy-e, vagy sem? Hogy 1379. őszén Orbán pápa és Károly herczeg között a nápolyi királyság elfoglalásáról szó volt, ahhoz, bár direkt bizonyítékok nincsenek, kétség nem férhet. Hogy Károly herczeg visszatért Magyarországba, a helyett, hogy Rómába, illetve Nápolyba indult volna, annak okát abban keresem, miszerint a nápolyi ügy még nem volt annyira megérve, hogy Károly Nápoly felé vehette volna útját. Mert Johanna még mindig a nápolyi trón birtokosa volt, attól Orbán még nem fosztotta őt meg.

Úgy látszik Durazzói Károly alig ért haza Magyarországba, VI. Orbán újból felkereste őt a nápolyi királyság ügyében. Az 1380. év első hónapjaiban Tarentói Márton pápai kamarást küldte Magyarországba. Lajos királyt felszólítja, bocsátaná kellő számú fegyveressel utnak Durazzói Károlyt, miután elhatározott szándéka őt nápolyi királylyá kinevezni.²⁾ Kérelmet intézett Lajos királyhoz, hogy Károly herczeget tisztes sereggel Rómába küldje, hogy a pápától számára adományozandó királyságot birtokába vehesse. A pápa levelével együtt sienai Katalin két levelét is kézbesíté a követ. Az egyik Lajoshoz szól, melyben Katalin őt az Istenre kéri, hogy siessen Orbán pápa segítségére. A másodikban Durazzói Károlyt, kit az egyház egyedül szilárd oszlopának nevez e küzdelmekben, szólítja fel segítségre Orbán pápa érdekében. De e kérés mellett megragadja az alkalmat Károlynak, kiről akkor már tudta, hogy Nápoly trónjára ki van szemelve, a kormányzatra nézve tanácsokat adni.³⁾ Lajos király a pápa kívánságának engedett. Durazzói Károlytól esküt vett,⁴⁾ hogy leányait nem fogja háborítani Magyar- illetve Lengyelország békés birtoklásában. Maga részéről reá ruházta mindazon jogokat, melyekkel ő — Lajos a nápolyi királyságra birt. Lajos és

¹⁾ V. ö. Pór Nagy Lajos 540. oldal.

²⁾ Nyem 40. »... eum dicto regno Sicilie in regem preficere et iuvare vellet...« Ebből kitűnik, hogy Karácsonyi i. h. hibásan teszi Tarentói megérkeztét Magyarországra május hóra, annak ápril 21-e előtt kellett Lajoshoz érkeznie.

³⁾ Ep. 189.

⁴⁾ Nyem ezt »ut dicitur« szavakkal mondja.

Károly voltak ugyanis az Anjou-ház még életben lévő férfitagjai, s Johanna halála után — ha annak utóda nem marad — reájuk, illetve Lajosra, az idősebbikre lett volna szállandó a nápolyi korona. Ily módon a két korona egyesítve lett volna. De ez egyesítés, mint Lajos nagyon jól tudta tapasztalásból, a szentszékek intencióival teljesen ellenkezett.¹⁾ Azért most a pápa felszólítására kénytelen-kelletlen belenyugodott abba, hogy a nápolyi korona Durazzói Károlyra szálljon. Időközben ápril 16-án VI. Orbán Johannát trónvesztettnek nyilvánítá és az ítélet végrehajtását Lajos királyra bízta.²⁾

Lajos király a pápai felszólításnak engedve, Durazzói Károlyt nagyszámu sereggel útnak ereszté. A magyar sereg gyülekezési helye Zágráb körül volt, hova Lajos király is leutazott. Valami tizezer főnyi sereg gyűlt össze Károly körül, majd mind magyarok.³⁾ Vezérük Horváti János macsói bán volt. Alatta osztoztak a sereg vezetésében Bebek László és Lancz, Horváti László, Szécsényi Frank, Gersei Pető, fia János, Hédervári, Csúzi Miklós, Szemenyei Kun Miklós, Poháros Pál, Kompolti István stb.⁴⁾ Együtt ment a sereggel Vilmos győri püspök, kit a király azzal bízott meg, hogy az ütközetben netán fölmerülendő diplomatai tárgyalásokat végezze. A tolmácsok Héregi János, Kapronczai András és a nápolyi származású Dentir Ferencz voltak. A sereggel ment a flórenczi követség is, melyet Lajos Zágrábban fogadott volt, meghagyván nekik, hogy Durazzói Károlyt pénzzel és fegyverrel támogassák.⁵⁾ Horváti János bán, a fővezér ezenkívül Lajostól egy június 2-án kiállított oklevélben fölhatalmaztatott a szükségek fedezésére, Lajos király nevére 100,000 arany forintot fölvenni.⁶⁾ Csatlakozott a sereghez — úgy látszik Olaszországban — Agapet bibornok, VI. Orbán követe, ki még 1379-ben csatlakozott volt Lajosnak Olaszországban táborozó seregéhez, s ki, midőn Károly, Lajos hívására Magyarországra

¹⁾ Pór Nagy Lajos 540. oldal.

²⁾ Erre Lajos maga hivatkozik: »Apostolicum mandatum, cui tanquam princeps christianissimus obtemperare obedienter subdidimus nos.« Dipl. eml. Anjou-korból III. 414.

³⁾ 9000 körül volt a magyarok száma, 1000 olasz zsoldos. Pór i. h. 541. l.

⁴⁾ Anj. dipl. eml. III. 185. V. ö. a nevek olvasására Pór i. h. 543. oldal.

⁵⁾ Pór i. h. 543.

⁶⁾ Dipl. eml. Anj. korból III. 339—340.

ment, június 19-én a velenceiek és Carrarai Ferencz között a békét létrehozta.¹⁾

A hadjárat ily módon megkezdődött, Sienai Katalin nem csekély öröme, ki Lajos királyhoz intézett levelében örömének hangosan adott kifejezést.²⁾ Hogy mi a hadjárat voltaképeni célja, azt csak kevesen tudták. Lajos király a sereggel csak annyit közölt, hogy némely olaszországi ügy elintézése vár rájuk. Durazzói Károly 1380. július elején Treviso körül táborozott. Innen Vicenza felé fordult, hol a Scalak nagy ünnepélyességgel fogadták. Innen Monte-Belloba, majd Veronába vonult a sereg, mely augusztus végén Riminibe ért.³⁾ Szeptember elején Gubbio Károly kezére került, ki ezután Arezzo városa meghívására szeptember 14.⁴⁾ e várost foglalta el, helytartójává Vilmos győri püspököt nevezve ki.⁵⁾

Arezzóban fogadta Károly Flórencz város követeit. Serege most már tekintélyes számra szaporodott volt föl, miután a firenzei számüzött ghibellin-pártiak is hozzá csatlakoztak.⁶⁾ Flórencz városa erre szörnyen megijedt, miután félt attól, hogy Károly a várost magát kezére keritendi. Már Károly jöttének hírére szövetkezett Bologna, Perugia, Siena, Pisa és Luccaval.⁷⁾ Követiséget küldtek Magyarországra Lajos királyhoz, panaszt emelendők, s követeket küldtek Durazzói Károlyhoz is, ki viszont Vilmos győri püspököt küldte Flórenczbe, emlékeztetve a várost ígéretere, mely szerint őt pénzzel és hadiszerekkel segítendik Johanna ellen. De Flórencz e fölhívást elutasítá, okul adván, hogy családi küzdelemben segítséget nem adhat, jöllehet elismeri azt, hogy Lajos királynak nagy hálával tartozik — mit Károly juttatott a flórencziek eszébe — s ebbeli háláját más esetben kész leróni.⁸⁾

Úgy látszik Flórencz városának ezen válaszára Károly fegyverrel készült megadni a választ. Ezt következtethetjük legalább abból, hogy a flórenczi tanács követséget küldött Károlyhoz.

¹⁾ Gatarv i. h. 362.

²⁾ Ep. 357.

³⁾ Confort, Pulex Muratori XIII. 1251. Pór i. h. 544. Dipl. eml. III. 382.

⁴⁾ Cipolla: Storia delle signorie etc. IV/1. 200.

⁵⁾ Leon. Aretinus Muratori XIII. 249. Pór 544.

⁶⁾ V. ö. erre nézve Capponi Storia della repubblica di Firenze II. 40—42.

⁷⁾ Cipolla i. h. 200.

⁸⁾ Pór i. h. 544.

Mit végeztek ezek, nem tudjuk. Csak annyit tudunk, hogy e követség egyik tagja, Giovanni di Mone a flórenczi számüzöttek által meggyilkoltatott.¹⁾ Erre Flórenczben lokális forradalom tört ki, az előljáróság megváltozott, s az új előljárók újból alkudozásokba bocsátkoztak Károlylyal, felajánlván neki, azon esetre, ha ígéretét adja, hogy a flórenczieket nem bántja, azon negyvenezer forintot, melylyel a pápának tartoztak az 1378-ban megkötött béke értelmében. Károly eleintén az egész 100,000 forintnyi összeget kívánta, melynek fölvételére Lajos király Horváti bánt fölhatalmazta. Ez összeget később 60,000-re szállította le, melyek fizetését Flórencz szintén megtagadta. Károly e fölötti haragjában hadait Flórencz ellen vezeté, hol ezalatt a győri püspök folytatta alkudozásait a béke létrehozása körül. Flórencz, midőn Károly hadait a város felé közeledni látta, beadta derekát és megegyezett szeptember végén Károlylyal olyformán, hogy Károly Flórenczet és annak szövetségeseit pártfogásába veszi, ellenben megvonja segítségét a flórenczi számüzöttek pártjától. Ennek fejében Flórencz megígéri, hogy Johanna királynőt segíteni nem fogja,²⁾ a kért negyvenezer forintot megadja, azonfelül Károlynak 5000 forintot ad.³⁾ Károly erre zsoldjába fogadott firenzei zsoldos hadakat, de a hadviseléssel ez évre fölhagyott, a tél közeledte miatt. Október 9-én seregeinek nagy részét Genua segítségére küldte Visconti Barnabó ellen, ő maga pedig Rómába indult.⁴⁾

Rómában ezalatt VI. Orbán uralma megszilárdítására törekedett. Azonban a kezdet nem volt ép kecsegtető. Úgy látszik Johanna királynő, mióta ismét szakított Orbánnal, minden eszközt fölhasznált arra, hogy azt Rómából kitűrhassa. Alkalmasint az ő áskálódásai okozták, hogy Rómában 1379-ben lázadás ütött ki Orbán ellen. Midőn a nápolyi párt látta, hogy Orbánhoz titokban nem fér,⁵⁾ nyíltan izgatták föl ellene a népet. A felizgatott nép fegyverrel támadta meg a Vatikánt, halálra keresve a pápát. Orbán azonban nem ijedt meg. Pápai diszben, fején a tiarával,

¹⁾ Capponi II. 43.

²⁾ Capponi I. c. 43.

³⁾ Pór I. h. 545.

⁴⁾ A. d. eml. III. 180. p.

⁵⁾ Hogy a pápát méreg által akarták eltenni láb alól, arra nézve I. Capece-latro I. h. 244.

kezeben kereszttel állt a dühöngő nép elé, melyet ezen merészségével egészen megfékezett.¹⁾ A veszélyt ily módon szerencsésen elhárította, ámde úgy látszik, hogy a római lázadás nem volt az egyedüli Olaszországban. Bolognáról tudjuk, hogy ott — körülbelül a rómaival egy időben — szintén lázadás ütött ki, mely ugyan nem irányult sem az egyik, sem a másik pápa ellen, hanem azért az egyházi kérdés mégis bevonatott. Bologna magát október 2-án az egyházi kormányzat alól függetlenítette, ennek jeléül pénzt veretett, egyik oldalán zászlót tartó oroszlán »Bononia docet« fölirattal, másik felén S. Petronius képe megfelelő fölirattal. VII. Kelemen, midőn a bolognai fölkelés híre hozzá érkezett, azonnal kiküldé követeit azon ígérettel, hogy az önkormányzatot önkényt megadja a városnak, ha az őt elismeri. Hanem ez egyszer alaposan csalatkozott. Bologna azon üzenettel bocsátá vissza követeit, hogy a mig végleg nincs eldöntve, melyik a kettő közül a jogérvényesen megválasztott pápa, addig egyikhez sem csatlakozik. E semlegességgel csak a város nyert, mert Orbán, midőn a város e választát meghallá, Imola grófságát adományozá neki, megbizva Fülöp püspököt, hogy ez adományozást Bolognában kihirdesse.²⁾

Látjuk ebből, hogy Orbán úgy Olaszország egyes városaiban, mint főleg Rómában még nem birt szilaj talajjal lábai alatt. Ellenkezőleg folytonosan résen kellett állnia, hogy fegyverrel védje igényeit. 1380. ápril 28-án a római papságtól 3000 arany forint segélyt kér, hogy hadikészületeit folytathassa.³⁾ Azonban mindjárt másnap súlyos veszteség érte. Ápril 29-én meghalt sienai sz. Katalin, s Orbánnak be kellett ismerni, hogy vele egyik legbuzgóbb, legkitartóbb támogatója szállt sirba.

Szabad legyen itt még egy kitérést tennünk, mielőtt Durazzói Károly viselt dolgaival tovább foglalkoznánk. Chronologialag ugyis ez év eseményei közé tartozik. Az általános zsinatnak ekkoriban fölmerült eszméje ez, melyet már föntebb, midőn Németországgal foglalkoztunk, röviden érintettünk.

Említettük föntebb, hogy midőn 1378. augusztus 5-én a három olasz bibornok, mint VI. Orbán megbízottai Palaestrinában

¹⁾ L. Orbán bulláját Theiner II. 626. sz.

²⁾ Sigonius Raynaldnál ad an. 1379. 35.

³⁾ Theiner II. 626. sz.

Róbert genfi, a poitiersi és St. Eustach bibornokokkal, mint az Anagninban összegyűlt bibornokok képviselőivel találkoztak, a pápa megbízásából azon ajánlatot tették, hogy egy általános zsinat ítéljen a két fél közt kitört viszályban. Pár nappal rá az Anagninbeliek megadták erre a választ, mely tagadólag hangzott.¹⁾ Ez az első nyoma az általános zsinat eszméjének, mely ezentúl mindig visszatér. Midőn a három olasz bibornok Fondiból Sezza, majd Tagliacozzoba ment, VI. Orbánhoz intézett leveleikben az általános zsinat szükséges voltát folytonosan hangsúlyozták.²⁾ Nagyrészt ebben leli magyarázatát az olasz bibornokok magatartása, tartózkodásuk a fondii választástól, s későbbi magaviseletük. Orsini bibornok 1379. augusztus 15-én történt halála előtt egy általános zsinat szükségességét hangsúlyozta,³⁾ mely nézete az Orbán-pártiak nagy részénél viszhangra talált.⁴⁾ Csakhogy VII. Kelemen pártja mereven elutasította magától ez eszmét. 1380. folyamán a Nizzában időző olasz bibornokok, u. m. Corsini és Brossani újból sürgették az általános zsinatot. Ekkor azonban már Orbán sem akart egy általános zsinatról hallani. Hasonló ellenkezésre talált az eszme Avignonban is. Az avignoni bibornokok főbbjei terjedelmes emlékiratokban küzdöttek az általános zsinat eszméje ellen. Főleg Viviers bibornok volt az, ki az avignoni párt ebbeli nézeteit legszabatosabban preciseálta. Emlékiratában nagy készültséggel s nem mindennapi ügyességgel védte az avignoni udvar nézetét ez ügyben.⁵⁾ Azonban daczára ezen iratoknak, az általános zsinat eszméje mindinkább tért nyert. Csodálatos véletlen, hogy ép a VII. Kelemenhez legjobban ragaszkodó országban, Franciaországban fejlődött ki az általános zsinat eszméje az u. n. »Konziliare Theorie.« És főleg a párizsi egyetem tagjaiból került ki ez eszme legbuzgóbb védője, ki annak tulajdonképen testet adott, azt kifejlesztette. A párizsi egyetem tanárai közül főleg a német származásúak voltak ez eszme legodaadóbb művelői. A párizsi egyetem, leginkább a theologiai fakultás tanárai pro és contra vitatkoztak e kérdés

¹⁾ Raynald ad an. 1378. c. 43. Gayet II. 253. V. ö. Baluze I. 1109.

²⁾ Hefele VI² 797.

³⁾ Raynald ad an. 1379. c. 3.

⁴⁾ U. o. 2. 4. 5.

⁵⁾ Kiadva Baluze II. 864. Hogy 1380. elejéről való, arra nézve l. Lindner I. 113. oldal, jegyzet.

felett, mely oly mérvet öltött, hogy maga a francia király V. Károly is jónak látta magát e kérdésben bővebben informáltatni. E végből 1380. május havában Gelnhausen Konrád theologiai tanár megbízást kapott, hogy az általános zsinat kérdésében véleményt terjesztszen elő. Gelnhausen e megbízásnak eleget tett. Először szóval informálta a királyt, majd annak felhívására írásba foglalta véleményét. Így jött létre a *concordiae pacis*, mely az általános zsinatra vonatkozó irodalom egyik legbecsesebb darabja.¹⁾ Hogy Gelnhausen ezen véleménye a francia királyra sem volt hatásmélküli, mutatja azon körülmény, miszerint V. Károly halála előtt olyatén nyilatkozott, hogy VII. Kelemen legjobb hite és lelkiismerete szerint ismerte el mint törvényesen, jogosan megválasztott pápát, de a mennyiben e kérdésben tévedett volna, kész magát egy általános zsinat határozatának alávetni.²⁾

V. Károly halála után e téren is változás állott be. Tudjuk, hogy VI. Károly kiskorúsága alatt nagybátyja Anjou Lajos herczeg vitte a kormányt. Ismeretes, hogy Anjou Lajos kormányát felhasználva, VII. Kelemen nem késett Franciaországot a maga részére kizsákmányolni. Fentebb szólottunk volt azon zsarolásokról, melyeket az egyház Franciaországban VII. Kelemen részéről szenvedett. Említettük ott azt is, hogy a párizsi egyetem volt azon testület, mely e zsarolásokat legjobban megérezte. VII. Kelemen erőszakoskodása csakhamar reactiót szült. A párizsi egyetem kebelében mindjobbán tért hódított az általános zsinat eszméje, mely 1381-ben jutott az egyetem kebelén belül teljes diadalra, midőn a május 20-án tartott ülésben a négy fakultás, a rektor előterjesztésére kimondá, hogy egy általános zsinat egybehívását elmellőzhetetlennek tartja.³⁾ Rouce János bizatott meg, hogy az egyetem ezen határozatát az anjoui herczeggel tudassa. Ismeretes, hogy mily rosszul járt a párizsi egyetem az anjoui herczegnél, ki Roucet elfogatta, az egyetem-

¹⁾ Kiadva Marténe-Durand : *Thesaurus* II, 1200—1226. Bő ismertetését I. Scheuffgen : *Beiträge* 75. s. kk. II.

²⁾ Valois Le rôle de Charles V. etc. czimű értekezésében i. h. 221—255. oldalon adta ki Károly ezen nyilatkozatát. Venczel római király sem látszott idegenkedni az általános zsinat eszméjétől. Cf. Lindner I. 110. 402.

³⁾ *Epistola concilii pacis* Langensteintől 13. fejezet.

nek pedig meghagyta, hogy a kettős választás érvényes voltát, és az általános zsinat kérdését többé feszegetni ne merje.¹⁾

A párizsi egyetemnek tagjai közül főleg Langenstein Henrik és Gelnhausen Konrád voltak azok, kik az általános zsinat eszméjét több iratban kifejtették. Utóbbi főleg az epistola concordiae című művében foglalkozott behatóbban ez eszmével.²⁾ Gelnhausen nem volt az egyetlen, ki e kérdéssel foglalkozott. Midőn munkája 1380-ban május havában elkészült, e kérdéstről már több munka volt forgalomban. Langenstein már 1379-ben írta volt meg munkáját, mely már akkor sem volt egyedüli e nemben. Említettük fentebb, hogy a viviersi bibornok preciseálta az avignoniak álláspontját az általános zsinattal szemben, de rajta kívül mások is, így Flandrin bibornok is foglalkozott a zsinati kérdéssel. Hanem azért Gelnhausen Konrád volt mégis az első, ki az epistola concordiae-ben a zsinati kérdést először tárgyalta, tudományos alapon, s nem elégedve meg az általános fejtegetésekkel, azt egész a részletekig kidolgozta, s így megalapítója volt a későbbi u. n. »konziliare Theorie«-nak.³⁾

Nem szándékunk a zsinati kérdést ezen tudományos fel dolgozásaiban behatóbban ismertetni; ez már munkánk keretén kívül esnék. Célunk itt csak az volt, hogy az általános zsinat eszméjének keletkezését röviden ismertessük.⁴⁾

Mint láttuk, Orbánnak fáradozásai daczára sem sikerült magát a római lakosság nagy részével megkedveltetni. Hanem a római tanács teljesen a pápa kezében volt. Ő maga nevezte ki a senatorokat, az igazságügyi executorokat és a sindaco-kat. Így 1380. szeptember 8-án Cioctus festőt és Blanchus notariust városi igazságügyi executorokká, több nemest pedig tanácsadóivá nevez ki. Ugyanaz nap sindacok gyanánt kinevezi Theobald fiát Colat, Francischellot és Bavosi János fiát, Acchust; utóbbi az előbbieik jegyzője gyanánt szerepel.⁵⁾ Látni való ebből, hogy a pápa és a városi tanács közt teljes egyetértés volt.

Úgy látszik, tényleg igaza volt Menendus cordovai püs-

¹⁾ L. a Franciaországról szóló részt.

²⁾ Kiadva Martène-Durand Thesaurus II. 1200—1226.

³⁾ L. bővebben Kneer már idézett munkáját.

⁴⁾ L. az egészről bővebben Scheuffgen és Kneer idézett munkáját.

⁵⁾ Theiner Cod. dom. temp. II. 630. 631. sz.

pöknök, ki az aragoniai királyhoz irt levelében mondja, hogy soha Róma nem örvendett nagyobb egységnek egy pápa alatt sem, mint most, s nem is volt soha engedelmesebb egy pápának sem, mint Orbánnak.¹⁾

Ilyenek voltak a viszonyok Rómában, midőn Durazzói Károly oda érkezett. November 11-én vonult be a városba, hol Orbán öt nagy pompával és ünnepélyességgel fogadta.²⁾ Rómából küldötte szét felszólításait az olasz városokhoz, melyben ezeket segítségül hívja trónja elfoglalására.³⁾ Deczember 13-án megkapta Durazzói Károly a római senator,⁴⁾ majd az egyház zászlótartója czimet, mire ő Montebelloi Raymundot a johanniták magyarországi perjelét, római helytartójának nevezte ki s mint ilyen Raymund már 1381. január 12-én szerepel.⁵⁾ Hanem nápolyi utját el kellett halasztania. Úgy látszik a bekövetkezett téli idő, s tán még inkább pénz hiánya okozták azt, hogy Károly egész 1381. nyaráig Rómában vesztegelt.

Első sorban a pénz hiányát kelle pótolni. VI. Orbán rendkívüli erőfeszítéseket tett, hogy Durazzói Károlynak a szükségelt pénzösszeget rendelkezésére bocsássa. Évéggett több rendeletet adott ki, mely mind erre célzott. A megüresedett egyházi javadalmak jövedelmeit magának reserválta, a fennhatóságát elismerő országokba pápai adóbeszedőket nevezett ki.⁶⁾ 1380. ápril 28-án a római papságtól 3000 arany forintot kér a hadviselés céljaira.⁷⁾ Május 24-én Castellae városnak meghagyja, hogy Cracowicz Albert hadnagynak az egyházi adóból 600 arany forintot szolgáltatasson ki.⁸⁾ Azonban minden erőlködés daczára, nem birt kellő mennyiségű pénzt összehozni. Szorult helyzetében kénytelen volt az egyház vagyonához nyulni. Május 30-án felhatalmazza Fülöp a sz. Zsuzsanna és Poncellus a sz. Kelemen egyházzról czimzett bibornokokat, hogy a Rómában és a római területen fekvő egy-

¹⁾ Menendusnak már több ízben idézett levele.

²⁾ Diario d'anonimo Fiorentino p. 421. Különb en erről maga Károly is szól levelében, melyet november 22-én Chieti városához intézett. Camera i. h. 289.

³⁾ Nov. 22-én kelt levele az abruzi, így különösen Chieti városához. Camera i. h. 289. oldal.

⁴⁾ Papencordt : Geschichte der Stadt Rom im. M. A. 446.

⁵⁾ L. Gregorovius Gesch. der St. Rom. VI² 514. jegyzet 3.

⁶⁾ Cf. Theiner Hung. III. 320.

⁷⁾ Raynald ad an. 1380. §. 7.

⁸⁾ Theiner Cod. dipl. dom tempor. S. Sedis II. No. 628.

házak, kolostorok és más jámbor kegyhelyek ingó és ingatlan javait eladhatják, vagy elzálogosíthatják.¹⁾ Annyira ment a dolog, hogy az egyházak arany és ezüst edényeit, kelyheket, keresztek és egyéb drága ékszereket, tömör arany s ezüst szobrokat olvasztatott be, csakhogy elegendő pénzt gyűjthessen össze. Nyem szerint Károly a pápától 80,000 forintnál többet kapott a hadjáratra, bele nem számítva azt, mi a beolvasztott arany s ezüstből befolyt.²⁾ Pénzen kívül úgy látszik fegyvereseket is gyűjtött. Legalább 1380. május 15-én Basius Ugolin és Vagno-cius testvéreknek és Ceccarelli Gáspárnak Monsviridis várát oly feltétel mellett adja hűbérbe, hogy egy lándzsa-lovast tartoznak évenként egy hónapi szolgálatra a szentszéknek rendelkezésére bocsátani.³⁾ Még június 15-én is ír a romagnai rectornak, hogy gyűlést hívjon össze, mely a pápai kincstár javára a lakosoktól beszedendő segély ügyében tanácskozzék.⁴⁾

Úgy látszik nemcsak a pénz hiánya birta rá Károlyt arra, hogy a télen át Rómában vesztegeljen. A téli hónapokat alkalmasint igénybe vették a tárgyalások a szentszék és Károly között, melyek a koronázás és az eskü körül foroghattak, mely utóbbi letetését a pápa Károlytól kívánta. E tekintetben végre meg-egyezés jött létre a két fél között. Június 1-én VI. Orbán ünne-élyesen Károlynak adományozta a nápolyi királyságot, ki ugyanaz nap kiállította a hűbéres oklevelet, melyben mindazon kívánságok s föltételek teljesítését ígérte, melyeket tőle a pápa kívánt. Erre az esküt le is tette. Június 2-án a pápa megkoronázta Károlyt nápolyi királylyá,⁵⁾ ki ennek fejében megígérte, hogy Prignano Ferencznek, Orbán unokaöccsének, — kiről Nyem azt állítja, hogy Orbán a szicíliai királyságra szemelte ki,⁶⁾ Amalfi és Capua hercezségeket és több grófságot fog átengedni.⁷⁾ Ily módon rendbehozva nápolyi királysága ügyét, Durazzói Károly június 13-án kiindult Rómából.⁸⁾ Seregéhez számos olasz harczos csatla-

¹⁾ Raynald ad an. 1380. §. 8.

²⁾ Nyem I. 22.

³⁾ Theiner Cod. dipl. dom. II. No. 627.

⁴⁾ U. o. 629. sz.

⁵⁾ Cronaca di Pisa Muratori XV. 1078. Vita di messer Jacopo di Castiglione edidit Méhus.

⁶⁾ Nyem I. 8. Ezen nagyon is valószínűtlen tervről csak egyedül Nyem szól.

⁷⁾ Gataro Istoria Padovana Muratorinál XVIII. 375.

⁸⁾ Diario d'Anonimo Fiorentino. 425. oldal.

kozott, vele tartott Gaetani Jakab, Honorat fondii gróf testvére, de egyuttal legdühösebb ellensége.¹⁾

Ezalatt Johanna királynő sem maradt tétlen. Említettük fentebb, midőn Franciaországról szólottunk, hogy VII. Kelemen diplomatai közbenjárása sikert aratott: Johanna Anjou Lajost 1380. június 29-én fiává fogadta, őt országa örökösének nyilvánította, s mint ilyet a calabriai hercegi czimmal és jogokkal felruházta.²⁾ Johanna ezen intézkedéseit VII. Kelemen június 31-én megerősítette.³⁾ Ámde ép midőn legnagyobb szüksége lett volna Johannának Lajos segítségére, azt nélkülözni volt kénytelen. 1380. szeptember 16-án meghalt V. Károly francia király, s Lajos herceg, ki VI. Károly egyik gyámjává választatott, kénytelen volt a nápolyi utat elhalasztani. Egyelőre csak azzal adott kifejezést igényeinek Nápolyra, hogy a nápolyi királyi czimet szintén felvette.⁴⁾ Johanna ily módon legerősebb támaszától volt megfosztva. Egyedül Olaszországra volt utalva, s itt is csak csekély segélyre talált. Flórenczhez fordult segélyért, de ez a Károlylyal kötött szerződés értelmében, megtagadta a segélyt, azt a tanácsot adva a királynénak, kötne békét Károlylyal.⁵⁾ Midőn Johanna hírét vette annak, hogy Károly elindult Rómából, férje Braunschweigi Ottó a kéznél levő hadakkal a Liris folyóig eléje ment. Maga Johanna, míg férje a várakat erősítette meg, újból Franciaországhoz fordult segélyért, hadihajókat requirált a Provenceból, végre adót vetett ki a lakosságra.⁶⁾ Azonkívül VII. Kelemenről is kért segélyt. A casertai gróf Avignonba utazott, hogy a pápa segélyét kikérje. Kelemen július 1-én 1200 forintot vett át a gróftól egy hadihajó bérlete fejében, július 31-én pedig 12000 forintot utalványozott ki a királynő részére a királyság védelmére.⁷⁾ Úgy látszik ez volt az egész segély, mit a pápa a királynőnek adott. Szó volt ugyan arról, hogy hat hajót küldjenek a királynő segélyére,⁸⁾ de a pápa udvari kárpitosa csak

¹⁾ Gregorovius i. h. 515.

²⁾ Lünig Cod. dipl. Italiae II. 1142. 1143.

³⁾ U. o. 1146.

⁴⁾ Camera i. h.

⁵⁾ Dipl. eml. az Anjou-korból III. 168. 186. számok.

⁶⁾ Pór i. h. 546. l.

⁷⁾ Valois Expedition 86. az introitos és exitusok után.

⁸⁾ Nyilván ezeket kérte Johanna a Provenceból.

augusztus 10-én készítette el a VII. Kelemen czimerével ékített zászlókat, melyek a segílyt vivő hajók árboczaira voltak szánva.¹⁾ Ily módon nem csoda, ha a segílyhajók már csak akkor érkeztek meg, midőn mindennek vége volt.

Durazzói Károly és Braunschweigi Ottó S. Germano mellett találkoztak, hol utóbbi tábort ütve, ellenfelét bevárta. A túlnyomó erő ellenében Arienzo városához vonult vissza.²⁾ Junius 28-án volt a döntő harcz a két fél között. A csata Ottó vereségével végződött,³⁾ ki most megkezdte a visszavonulást. Durazzói Károly gyorsan nyomult előre; július 11-én elfoglalta Nolat,⁴⁾ s majdnem egyidejűleg ért Ottóval junius 16-án Nápoly alá.

Nápolyban a nemesség és a nép egyrésze III. Károlynak kedvezett. Johanna önkényes eljárása hivei irányában, a rájuk kivetett adók okozhatták azt, hogy a lakosság nagyrészt a királynővel ellenséges állást foglalt el. E hangulat mindjárt megnyilatkozott, midőn Károly Nápoly alá érkezett. A lakosság megakadályozta Johanna zászlóinak kitűzését, Károly előtt pedig kinyitotta a kapukat. Még az nap este bevonult Durazzói Károly Nápolyba.⁵⁾ Braunschweigi Ottó a túlnyomó erő elől Savianoba, Marigliano mellé vonult.⁶⁾

Durazzói Károly a Castello d'Ovoba zárkózott Johannát vette ostrom alá. Johanna, kinek társaságában rokonai, a durazzói hercegnő, ennek férje Artois Róbert és az özvegy Durazzói Ágnes voltak, a várat keményen védte. A várvavárt segíly a Provenceból egyre késett, maga Ottó herczeg, ki Mariglianóból ismét visszatért, sem volt képes a várat fölszabadítani, sem pedig Károlyt nyílt csatára bírni. A Nápolyba vezető vízvezetékét átlövette azon reményben, hogy ily módon Károlyt kicsalhatja a városból. De tévedett. Károly vezérei tanácsára nem mozdult ki a városból. Nem akarta kockára tenni egy ütközetben eddig kivivott előnyeit, s azért csak egyes

¹⁾ Valois u. o.

²⁾ Giornale Napol 1041. oldal.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Chron. Siculum, 38. oldal.

⁵⁾ Giornale Napolet 1043. Chron. Siculum 38. Diarium, Napoletan, az A. St. Napol. 1881. VI. köt. 334. Niccolo della Tuccia július 17-re teszi Nápoly elfoglalását. Doc. dis tor. Ital. V. 40.

⁶⁾ Camera i. h. 293.

egy csapatonak küldött ki a városból. Apró csatározások után Ottó, látván, hogy mire sem megy, visszahúzódott Aversa felé.¹⁾

Johannának az ügye Nápolyban egyre rosszabbra fordult. A nápolyi lakosság részéről segélyre nem számíthatott, az és az ország nagyrésze Károly pártjára állott.²⁾ A provencai segély még mindig késett, benn a Castello d'Ovoban pedig fogyni kezdett az élelem. Augusztus 20-án alkudozni kezdett tehát Károlylyal, ki neki néhány napi fegyverszünetet engedélyezett. E fegyverszünet augusztus 25-én volt lejárandó.³⁾ Úgy látszik Johanna a fegyverszünetet arra használta föl, hogy Aversánál időző férjét tudósítsa szorult helyzetéről.⁴⁾ Sozomenus azt állítja, hogy e levél Károly kezébe került. Ez adatával egyedül áll; Fiesco Miklós lavagnai gróf ép idézett levelében megerősíti, hogy Johanna férjével levélben tudatta szorult helyzetét,⁵⁾ de arról, hogy a levél Károly kezébe került volna, mit sem szól. Bármint álljon is a dolog, tényleg Ottó seregeivel S. Erasmoból neje segítségére sietett — állítólag ötezer főnyi sereggel⁶⁾ — és augusztus 24-én, a fegyverszünet lejártá előtti napon, Nápoly alá érkezett. A csata augusztus 25-én mindkét részről nagyon heves volt, s végre is Ottó herczegnek, ki halálmegvetéssel az ellenség közepébe nyomult be, vereségével végződött. Ottó herczeg, testvére Boldizsár és még többen Durazzói Károly fogságába estek.⁷⁾ Ottó Károly elé vitetett, ki őt heves szavakkal megtámadta, s a Castello d'Ovoban fogságra vetteté, 1382. márczius 28-án S. Felisvárába vitetett, majd Molfettába, honnan 1384-ben kiszabadult.⁸⁾

Férje fogságának hírére, másnap augusztus 26-án megadta

¹⁾ Giorn, Napolet. 1043.

²⁾ Mutatja ezt Károly junius 19-iki levele Chietihez. Camera I. c. 294.

³⁾ Giorn, Napol. 1043. Benevenuto di S. Giorgio, Mur. XXIII. 610. Diarii cujusdam Napol. i. h. 335. A cronaca Fermana aug. 27-re teszi. (Doc. di stor. ital. IV. 9.)

⁴⁾ Ezt Sozomenus mondja Muratori XVI. 1119. és Nicolo Fiesco lavagnai gróf a savoiai grófhoz intézett levelében. Camera I. h. 295.

⁵⁾ U. o.

⁶⁾ A lavagnai gróf levele u. o.

⁷⁾ Giorn, Napol. 1043. Benevenuto de S. Giorgio Mur. XXIII. 610. Cronaca di Napoli di Giacomo 66. Cronaca Fermana in Doc. distor. ital. IV. 9. Diar. cujusd. Napol. 335. Annales Bonincontrii Mur. XXI. 41. Cron. Sanese Mur. XV. 274. Estense ibid. 507. Annal. Forliv. u. o. XXII. 192. Ramo u. o. XXIII. 223. Buccio: Hist. Aquil. Muratori Antiquitates VI. 838. Cronaca di Nic. di Borbona u. o. 856.

⁸⁾ Chron. sic. 45. Giorn, Napolet. 1044. 1051.

magát Johanna.¹⁾ Károly bevonult a várba, s Johannát szeptember 2-án őrizet alá vetette.²⁾ Johannával együtt mintegy ötszázan, férfiak és nők vegyest, kerültek Károly kezére,³⁾ ki most egész Nápoly birtokában volt. Rövid idő múlva a St. Elmon lévő erősség, melyet a cavai apát védelmezett, Károly connétable-ja, Gianotto kezére került.⁴⁾

Károly most arra gondolt, hogy uralmát Nápolyban megszilárdítsa. Első gondja volt megjutalmazni mindazokat, kik őt nápolyi expeditiójában támogatták. Szeptember 4-én Giacomo Gaetani grófnak Rocca-Rainola-t, Ailanot, San-Patre-t és Polcherinit adta hűbérbe. Gesualdo Lajos, Károly majordomusa az avellinoi grófságot és Consa városát, mely előbb Lisetta del Balzo birtoka volt, nyerte.⁵⁾ De ugyanakkor, midőn Károly magát a trón birtokában megszilárdítani igyekezett, több helyt zendülések törtek ki ellene, melyek világosan mutatták, hogy uralma nincs oly szilárd alapra fektetve, mint gondolta, s hogy országának több oly helye van, hol uralmáról tudni nem akarnak. Szeptember 7-én Tarent városa és a herczegség — melyet Braunschweigi Ottó birt — nyíltan föllázadt Károly ellen, valószínűleg Giacomo del Balzo fondorlatai következtében. E lázadást Károly Raimondo del Balzo-Orsini segélyével szerencsésen megfékezte, mire aztán a tarenti herczegség is kezére került.⁶⁾ Pár nappal rá, szeptember 10-én megérkezett a Johanna által várva-várt provencei segély, egy tiz gályából álló hajóraj, Angeluccio di Rosarno és Ludovico-Antonio de la Rath casertai gróf vezérlete alatt. Megjelenésük Károlyt nagyon megdöbben-tette. Ajánlatot tett Johannának, fogadná őt örökösének és hagyja meg a provencebelieknek, állnának az ő (Károly) seregéhez. Johanna írásbeli garantiát kért a hajóraj vezéreire nézve, hogy bántatlanul jelenhetnek meg előtte, a mit meg is nyert. Ahelyett azonban, hogy a Károlynak tett ígérete szerint járna el, a foga-

1) Sozomenus XVI. 1115. Giornale Napoletani 1044.

2) Chron. sicul. p. 39.

3) L. a lavagnai gróf levelét Camera i. h. 295.

4) Camera 295. Baddeley i. h. 5. Nem szándékunk itt előadni, hogy a foglyok mindegyikével mi történt. Csak a főszereplő Johanna és férje Ottó herczegről fogunk szólni.

5) Camera i. h. 296.

6) Camera i. h. 296.

dás alkalmával hevesen megtámadta a vezéreket; szemükre hányta hanyagságukat, mely vesztét okozta, s felszólította őket, hogy ne álljanak Károlyhoz, tekintsék semmisnek azon iratot, melyben őt örökösül fogadja, hanem teljes erejükből segítsék Anjou Lajos francia herceget.¹⁾ De ezzel ügyének már nem használt semmit, a királyság nemes családainak nagy része, a várak, városok félelmökben meghódoltak Károlynak. Nyílt ellenségei csak Onorato Gaetani fondii gróf, Lodovico de Sabran arianoi gróf és rokona Luigi de la Rath Caserta grófja és Raimondo Caldora maradtak.²⁾ Hanem ezek aztán körömszakadtig harczoltak Károly ellen, ki a hol tehette, ártott nekik.³⁾

Szeptember 15-én Károly rendeletet adott ki, melyben országának összes főurait felszólítja, hogy hat hónapon belül Nápolyba jöjjenek, hódolatukat neki bemutatandók.⁴⁾ Ugyanazon nap kinevezte az új főbírákat, a tartományi kapitányokat, várnagyokat és a konsulokat. November 1-én Nápolyba általános parlamentet hívott össze, melyen a királyság összes sindacoi részt vettek. Ugyanakkor teljes erővel látott hozzá, hogy VI. Orbánt a nápolyi királyságban mindenütt elismertesse. Azok között, kik Johannával a Castell dell'Ovoba zárkóztak, s a kapituláció alkalmával kezei közé kerültek, voltak Leonardo da Giffoni ferenczrendű barát és Giacomo da Itró otrantói érsek, konstantinápolyi czimzetes patriarcha, mindkettő VII. Kelemen által kinevezett bibornok. Szeptember 18-án e két bibornok Brancaccio Tamás chieti-i püspök és Masello Caracciolo pedigrotti apáttal együtt a Santa Chiara templomba vitetett, hol III. Károly, Sangro bibornok, VI. Orbán legatusa, a nemesség és nagy néptömeg jelenlétében VII. Kelemtől nyert méltóságaikról ünnepélyesen lemondottak. A bibornoki és főpapi jelvények nyilvánosan elégettettek, a nevezettek pedig ezután fogságra vettek.⁵⁾ Támogatta Károlyt működésében Sangro bibornok, VI. Orbán legatusa, ki ezen minőségében Károlyt Rómától kezdve kísérte. VII. Kele-

¹⁾ Camera i. h. 296.

²⁾ U. o. 297.

³⁾ Így midőn meghallá, hogy a fondii gróf ellene fegyverkezik, annak sógorát Braunschweigi Boldizsárt megvakittatá, Giornali Napoletani 1040. Chron. Siculum 47.

⁴⁾ Camera i. h. 297.

⁵⁾ Giorn. Napolet. 1044. Chron. Siculum 40. Summonte Istoria di Napoli II. 477.

men párthiveire rossz napok virradtak. Egymásután fosztattak meg javadalmaiktól, és bebörtönöztettek. Orbán pedig mintegy jelezve, hogy Nápoly most újból és tényleg az ő hatalma alá került, december 6-án konzisztoriumot tartott, melyen új bibornokokat nevezett ki, úgy szólván kizárólag a nápolyi királyság területéről. E bibornokok Marinus e Judice tarenti érsek, Landulak a kiszemelt barii érsek, Petrus Tomacelli apostoli protonotarius, a későbbi IX. Bonifác és Orsini Tamás protonotarius voltak.¹⁾ E kinevezésekkel Orbán a nápolyiakat a maga részére le akarta kenyerezni, s tán sikerült is volna ez neki, ha ugyanekkor, midőn Károly legjobban buzgólkodott VI. Orbán elismerése körül, a viszony közte és a pápa közt nem kezdett volna hidegedni. Igaz, hogy hatalmi kérdés volt ennek oka. Prignano Ferencz, Orbán pápa unokaöccse, emlékeztetni kezdte Károlyt ígéretére, mit neki tett. Tudjuk, hogy Károly a capuai és amalfii hercegségeket, Salernót, Fondit, Casertát és Sorrentot volt kénytelen Prignano Ferencznek odaigérni. Prignano, midőn Károly Nápolyt birtokába vette, sürgetni kezdte az ígéret teljesítését.²⁾ Károly, ki jól tudta, hogy lehetetlen eleget tenni e kívánságnak, ha magát Nápoly birtokában fönn akarja tartani, megtagadta e kérés teljesítését.³⁾ Orbán pápa unokaöccse igényeinek érvényt szerzendő 1382. márczius 20-án Mezzavacca Bertalan,⁴⁾ Misquino Miklós és Lajos velenczei bibornokokat küldte Nápolyba, Károlynál az ígéret teljesítését sürgetve, de eredménytelenül.⁵⁾ Innen kezdve kezdődik a feszült viszony Orbán és Károly között, sőt mondhatjuk, hogy ez volt egyik oka, hogy Orbán 1383-ban személyesen ment Nápolyba.

November havában nagy ünnepélynek volt szemtanuja Nápoly. Ünnepélyek és multságok váltották föl sűrűn egymást. Károly nejének, Margitnak koronázását ünnepelték. November 11-én érkezett Margit királyné Nápolyba Rómából, hova az elmúlt év folyamán ment Nápolyból, s hol férjével a telet tölté. Vele voltak gyermekei László és Johanna. November 25-én a Sta Maria dell' Incoronata templomban tette fejére

¹⁾ Ciaconius Raynald ad an. 1381. §. 26.

²⁾ Giorn. Napolet.

³⁾ Camera I. c. 297. Raynald ad an. 1381. §. 26. Baddeley 11—14. oldal.

⁴⁾ Két rendesen rieti bibornoknak neveznek.

⁵⁾ Chronicon Siculum 45. oldal. V. ö. Ciaconius II. 641.

Sangro bibornok, pápai követ a nápolyi koronát a király és Prignano Ferencz jelenlétében.¹⁾ A szertartás után a királyné, fején a koronával, jogarral kezében fehér lóra ült, melyet az andriai herczeg Giacomo del Balso és Luxemburgi Péter (János) Conversano grófja vezettek. Így vonult végig a fényes menet a főváros utczáin a Castell dell'Ovoba, hol fényes ebéd zárta be a koronázási ünnepségeket.

Durazzói Károly tényleg birtokába vette a nápolyi királyságot. De már közelgett nyugot felől a veszély, mely trónját komolyan fenyegette. A nápolyi királyság másik örököse, Anjou Lajos herczeg már készüléteket tett, hogy mint Johanna fia, örököse s VII. Kelemen párthíve, azt birtokába vegye. Károly is lázasan készült a küzdelemre, mely, jól érzé mindegyik, elke-seredett élet-halál harcz lesz a trón birtoka fölött.

¹⁾ Chron. Siculum p. 43. Giorn. Napolet. i. h.

HARMADIK FEJEZET.

A FRANCZIA EXPEDITIO. VI. ORBÁN VISZÁLYA SAJÁT PÁRTJÁVAL.

I.

1382-től fogva Anjou Lajos herceg lépett a küzdőterre, hogy III. Károly kezéből a nápolyi királyságot kiragadja. Jogcíme azon adoptio volt, mely által őt Johanna nápolyi királynő fia s örökösévé fogadta volt 1380. június 29-én, amit VII. Kelemen ugyanaz év július 31-én megerősített volt. Említettük fentebb, hogy Johanna, midőn Durazzói Károly kiindult Rómából, több ízben küldött követséget Franciaországba, Lajos hercegnél segílyt sürgetendő. De Anjou Lajos, jóllehet készült s kötelessége lett volna — már az adoptionál fogva is — Johanna segílyére sietni, olaszországi útját folyton halasztotta. Különféle körülmények folytak be a halasztásra. Pénz hiánya, de főleg a franciaországi belpolitikai viszonyok okozták azt, hogy Lajos csak 1382-ben indult rég tervezett útjára.

A legfontosabb hátráltató ok kétségkívül V. Károly halála volt. Tudjuk, hogy V. Károly halála után kiskoru fia gyámjainak egyike az anjoui herceg lett. Érthető, hogy ő, ki oly hatalomvágyó természetű volt, nehezen határozta el magát most, midőn a hatalom Franciaországban tényleg az ő kezében volt, ezt ott hagyni egy oly hatalomért, melyet előzetes küzdelem árán kell magának megszerezni. Ez volt indító oka, hogy a nápolyi expeditiót folyton halasztotta, s még akkor is, midőn Johanna közeli vesztének hírért vette, oly lassúsággal készült fel, hogy a királynő bukását már meg nem akadályozhatta.

Az olaszországi események Lajost közömbösségből nem birták fölrázni. Tétlenül nézte az actiót, melyet Orbán pápa és Durazzói Károly kifejtettek. 1381. július havában végre megérkezett udvarába Johannának Kelemen pápához küldött követe, a

casertai gróf. Ennek előadása Johanna királynő szorult helyzetéről nagy benyomást tett a herczegre. A királynő küldöttje elért annyit, hogy Lajos az olasz hadjárat tervével komolyan kezdett foglalkozni. A királyi tanács július 26., 27. és 28-án Crécý-en — Brie-ben tartott üléseiben foglalkozott a herczeg által eléjük terjesztett utazási tervvel. A tanács egyhangulag elhatározta, hogy az expeditió Olaszországba megkezdendő.¹⁾ Az út költségeinek fedezésére nézve elhatároztatott, hogy az adókból 60,000 frank illeti meg a herczeget, azonfelül felhatalmazták, hogy a királyi asztal ezüst edényeinek egy részét 50,000 frank értékben, a hadjárat céljaira fordítsa.²⁾ Ezen összeghez járult még a 32,000 frank, mit Lajos bátyjának, Károlynak halála után a királyi kincstárból elidegenített.³⁾ Továbbá ez összeghez számítandó még a Guise és Ribemont-i uradalmak jövedelmeinek harmadrésze, végre a navarrai király, Károly párthivére kirótt birságok.⁴⁾ Mindezek együttvéve tekintélyes összegre rugtak, s Lajosnak lehetővé tették, hogy a hadjáratra kellőkép felkészülhessen. Készületeit azonban megzavarta Nápoly elfoglalása III. Károly által. Midőn az augusztus 10-i események hire Lajoshoz érkezett, Lajos készülleteit meglassította. Belátta, hogy a dolog most máskép áll: nem védelmi, hanem támadó háborúval áll szemben. Augusztus 24-re Toursba hívta össze tanácsosait, kik ott beható tanácskozás után kijelentették, hogy tekintettel az év előhaladott szakára, nem tartják tanácsosnak, hogy Lajos személyesen vezessen hadat Olaszországba. Ezzel ellentétben véleményük második részében oda lyukadtak ki, hogy szükségesnek tartják Nápolyba pénzt és fegyveres segítséget küldeni. Önmagukkal jutottak ily módon ellenkezésbe. Lajosnak ez alkalmul szolgált arra, hogy Touraine-ből Párizsban tartózkodó tanácsosait, továbbá testvérét a burgundi herczeget és az országtanácsot is fölkeresse leveleivel, tanácsukat kikérendő. Véleményüket részint augusztus 30-án, részint szeptember 25-én adták be; ezek egyike — Pierre de Fétigny véleménye — oda irányult, hogy Lajos herczeg tartózkodjék mindennemű beavatkozástól.⁵⁾

¹⁾ Valois 90.

²⁾ Valois i. h. 90.

³⁾ S. Luce.

⁴⁾ Valois i. h. 90.

⁵⁾ Valois i. h. 91.

Ugy látszik Lajos herczegnek Fétigny tanácsa tetszett legjobban. Alkalmasint ekkor elhatározta volt már, hogy e tanácsot követni is fogja. Mert nem magyarázhatjuk meg másképen, hogy Lajos elhatározását egész szeptember 25-ig húzta-halasztotta, s csak ekkor, midőn a Castello d'Ovo elestének híre Párizsba érkezett, tudatta a tanácscsal elhatározását Compiégneből, hova gyámfiának VI. Károlynak látogatására ment. Nyilatkozata, melyet a tanácshoz küldött, oda concludált, hogy most, midőn Johanna alkudozásokba bocsátkozott III. Károlylyal, részéről nem forog fenn a beavatkozás szükséges volta.¹⁾

E nyilatkozattal egyidejűleg október 1-én tudatta Lajos a tanácscsal, hogy miután az olaszországi út ily módon abbanmarad, a maga részéről nem veszi igénybe azon fölhatalmazást, miszerint a királyi asztali ezüst felett 50,000 frank erejéig rendelkezhet. Kijelentette egyuttal, hogy a franczia papságra, miután az egyház érdekében indítandó hadjárat abban marad, semminemű adót nem vet ki,²⁾ szóval azt a benyomást keltette általános nyilatkozataival, hogy a nápolyi királyság visszafoglalására indítandó hadjáratnak még gondolatát is messze elűzte magától.

De nem telt bele három hét, Lajos újból megváltoztatta elhatározását. Egy, Valois által ujabban töredékesen közzétett levélből kitűnik, hogy Lajos herczeg még október hó folyamán újból levelezésbe bocsátkozott a casertai gróffal, Johanna királynő követével. Sajnálátát fejezte ki afölött, hogy a királynő ellenfelének fogságába esett, reményét fejezve ki egyuttal, hogy Johannának sikerülend magát Károly fogságából kiszabadítani. Közbenjárását ajánlja föl ez utóbbi esetre, s egyuttal tudatja a casertai gróffal, hogy Flameng Bernát fiát, Rajmondot követe gyanánt Avignonba küldte, hogy VII. Kelemen terveiről behatóan informálja.³⁾ Flameng október 20-ika körül utazott el Avignonba. Pár nappal rá ujjabb követ ment Lajos részéről Kelemenhez, Arnoul la Caille személyében.⁴⁾ E két követségnek hármassal célja volt: rábírní Kelemen pápát, hogy ne tegyen semmiféle oly combinatiót magáévá, melynek célja Lajost a Provence örökségéből kizárni, a rendek-

¹⁾ Journal de Jean le Fèvre. I. 8—10. oldal.

²⁾ U. o. 11. oldal.

³⁾ Valois l. c. 91—92. jegyzet.

⁴⁾ U. o. 92.

nél elismerését, mint Johanna örököse keresztülvinni, és biztosítani a pápát, hogy, ha a provencei örökség reá nézve biztosítva van, Johanna és az egyház érdekében a hadjáratot Nápoly felé örömet megkezdí.)¹⁾

Egészen megfelelő kijelentéseket tett Lajos november 5. és 7-én — alkalmasint az államtanácsban — Párizsban. E kijelentéseknek is az volt a sarkalatos pontja, hogy amennyiben a provencei örökösödés neki biztosittatik, ő azonnal kész nápolyi hadjáratát megkezdni.²⁾ Természetes, hogy e kijelentések VII. Kelemenre a legkedvezőbb benyomást tették, annál is inkább, mert a pápának Olaszországból nyert információi a helyzetet az olasz félszigeten a legkedvezőbb színben tüntették fel. Nápolyban — mondták az információk — a legnagyobb örömmel fogadnák királynéjuk megboszulóját, az olasz félsziget egyrésze szintén az ő pártjára állandó stb. A valóságban persze a dolog másképpen állott. Ha nem is tagadhatjuk, hogy Olaszországban, Nápolyban és egyebütt is — VII. Kelemen birtokparthivekkel, s ha megengedjük is, hogy Nápolyban az elégtelenek száma Károly uralma alatt nem volt csekély, mégis a helyzet Olaszországban korántsem volt oly rózsás, mint azt a pápa információi feltüntették. Persze VII. Kelemen és pártja — mint hasonló esetekben szokás — a helyzetet mindig jobb színben látták, mint a minő tényleg volt. 1382. elején újból a királyi tanács elé került az anjoui herceg olasz útjának kérdése. Daczára, hogy a helyzet az utóbbi időben Lajosra nézve nemcsak nem javult, hanem rosszabbodott, a tanács kedvezőleg nyilatkozott. Lajos követének, Flamengnek jelentése, még inkább VII. Kelemen pápa követeinek információi az olasz politikai viszonyokról, oly benyomást tettek a tanácsra, hogy ez a január 5-én tartott ülésben kinyilatkoztatá, miszerint Lajos annyira angazsálta magát már e kérdésben, hogy teljesítésétől többé vissza nem léphet, s ezért azon tanácsot adták neki, hogy kezdje meg minél előbb olasz útját. A maguk részéről azonban a rendek nem zárkoztak el annak tudatától, hogy a terv kivitele nagy nehézségekbe ütközik, valamint tudták azt is, hogy az expedíció sikere korántsem oly bizonyos, mint aminőnek azt a pápai követek hitték s vallották. Sokkal higgadtabban íté-

¹⁾ Valois I. c. 92.

²⁾ U. o.

ték meg a rendek a dolgok állását, s ezért tanácsolták is a herczegnek, hogy útját csak akkor kezdje meg, ha VII. Kelemen, a provencebellek s főleg az olaszok segélyére biztosan számíthat. A rendek határozatának kelte után második napon, január 7-én, Lajos herczeg Marle György, a pápa udvarnagya kezébe letette az esküt, melynek értelmében az expeditiót megkezdi. Másnap, január 8-án, ismételte esküjét Bois-de-Vincennesben a király, a burgundi és a bourboni herczegek, a királyi tanács és a pápa képviselői jelenlétében, hogy az ígért utra május 1-én esetleg később megindul.¹⁾ Előkészületeit az útra azonnal meg is kezdte. Mindenekelőtt VII. Kelemennel akart személyesen értekezni, s e célból Párizsból Avignonba utazott, hová február 22-én érkezett meg.²⁾

A pápa és a herczeg között most tárgyalások indultak meg, melyek lefolyását nem ismerjük, csak a bevégzett tényekkel állunk szemben. Márczius 1-én a pápa felruhazza a herczeget a calabriai herczegi czimmel, a nápolyi trónörökösök szokásos címével.³⁾ Márczius 3-án nyilvános consistoriumban VII. Kelemen közzétette a kiátkozó bullát III. Károly, Sangro bibornok, Károly párthivei és Nápoly városa ellen. Az ítélet végrehajtásával Anjou Lajost bizta meg, kit egyuttal fölhatalmazott, hogy kivéve az egyházi személyeket, Durazzói Károlyt és Carluccio de Montalto-t, az egyházi büntetések alól bárkit feloldhat. Márczius 25-én az avignoni pápai palota kapuján kifüggesztették a kiátkozó bullát, 26-án pedig a Notre-Dame des Doms kapujára is kiszögezték.⁴⁾ Lajos herczeg formalisan megnyerte a pápai megbízást a hadjárat megkezdésére.

A hadjárat megindításától azonban Lajos herczeg még meglehetősen távol állott. Előkészületeit folytatta ugyan, hanem nagyon is lassan. Hiányzott két fontos tényező: a pénz és a

¹⁾ Journal de Jean le Fèvre I. 12—15. oldal.

²⁾ U. o. 18—21.

³⁾ Igy Valois I. c. 93. a le Petit Thalamus de Montpellierre támaszkodva. *Ellenben a Chron. d. relig. d. St. Denys. I. 158. lapon azt mondja, hogy Lajos e napon a szicilliai királyi címet nyerte el.* A Valois által idézett könyvet sajnálatomra nem bírtam megszerezni, s így kénytelen vagyok állításának, mit a szövegbe fölvettem, hitelt adni. Lajos a calabriai herczegi címet Johannától már 1380. június 29-én nyerte. V. ö. Lünig. Cod. dipl. Ital. II. 1143.

⁴⁾ A bullát és a Lajos részére adott felhatalmazást kiadatlan levéltári anyagból idézi Valois I. h. 94. oldal a jegyzetekben.

hadsereg, mely utóbbi csak theoriában volt meg. Mindkettő előteremtésében a pápa járt közre. A pénzügyi oldalát a vállalatnak illetőleg VII. Kelemen nagy ígéreteket tett. Említettük fentebb, hogy midőn először merült föl az olasz expeditió terve, minő segélyt kért Lajos herczeg a pápától, amit ez meg is ígért.¹⁾ Valóban látjuk, hogy Kelemen az apostoli kamara jövedelmének nagyrészét, ha nem is tán az egészet, az expeditió céljaira adományozta. 1382. márczius 11-én megeskettet két apostoli tizedszedőt, hogy az általuk gyűjtött összeget a maga egészében szolgáltatandják be Anjou Lajosnak.²⁾ Igaz, hogy az ily módon Lajos kezéhez juttatott összegek egy részét a herczeg ismét visszafizette a pápának, különféle tételek czimén.³⁾ Mindez azonban még nem volt elég. A pénzszükséglet fedezéséhez a bibornokok maguk is hozzájárultak, az apostoli szék jövedelmeinek egyes részeihez való jogukat engedve át az expeditió céljaira.⁴⁾ A bibornokok mellett a többi papság is lerőtta adóját az expeditióhoz. Langue d'Oil tartományban a papságra kivetett tized fordítottatott e célra, hasonlókép Langue d'Oc tartományban is, melynek egyházi tizedét az anjoui herczeg már 1379-ben megkapta volt e célra.⁵⁾ Az avignoni szentszék rendkívüli erőszakkal járt el a pénzsegély összehozása körül. Hol szép szóval a pénzt nem lehetett behajtani, erőszakot alkalmaztak, sőt VII. Kelemen követte VI. Orbán példáját, az egyházi javadalmak elzálogosítása körül. Az astii, turini, ivreai, albai, verceillesi és acquii püspökségek, apátságok stb. 60,000 arany forint erejéig lőnek elzálogosítva.⁶⁾ Az egyházi segély mellett azonban a világi sem maradt el. Franciaország össze-vissza 200,000 frankkal vett részt az olasz expeditió költségeiben. Ebbe azonban nem volt beszámítva azon pénzüsszeg, melyet az anjoui herczeg a saját rendelkezése alatt álló tartományokból szedett be, amennyiben az országtanács határozata szerint az anjoui herczegnek apanage-ul kijelölt tartományok mindennemű egyévi jövedelmei az olasz

¹⁾ L. a 307. lapon.

²⁾ Valois i. h. 98.

³⁾ Példákat u. o. 99.

⁴⁾ Valois i. h. 100.

⁵⁾ Valois Louis d' Anjou, 134. oldal.

⁶⁾ Valois Le'xpédition etc. 101. oldal.

hadjárat céljaira fordítottak.¹⁾ Pénzsegélyben tehát a herczeg nem szenvedett szükségét. Ép ily erőfeszítéseket tett főleg a pápai udvar a csapatok összegyűjtését illetőleg. VII. Kelemen teljes bucsut engedélyezett mindazok részére, kik Anjou Lajos seregéhez 1382. május 1-je és november 1-je közt csatlakoznak, továbbá mindazok számára, kik hat hónapon át seregében szolgálnak, vagy a hadjárat költségeihez tehetségük szerint hozzájárulnak; e tekintetben olyformán határozva, hogy a contribuensek leggazdagabbjai tizenkét fegyverest állítsanak ki. Száz napi indulgentia engedélyeztetett azoknak, kik sem személyesen, sem pénzbeli adományaik útján nem segélyezték az expeditiót, hanem csupán imáikkal járulnak hozzá annak sikeréhez.²⁾ A gyülekezés helyéül Pont-Saint-Esprit volt kiszemelve, határidejéül pedig május 10-e.

A francia készülétekkel szemben Durazzói Károly is megtette a maga előkészületeit a hadjáratra. Mindenekelőtt a pénz kérdését hozta rendbe. Már közvetlen Nápoly elfoglalása után nagy pénzzavarban volt, s hogy katonáinak zsoldját kifizethesse, rokonától Durazzoi Ágnestől 30,000 arany forintot vett kölcsön, lekötve neki ennek fejében Bisceglia városát és az amalfi herczegség egyik várát.³⁾ Másodsorban, midőn ezen összegnek is végére járt a nápolyi és idegen kereskedőket zsarolta meg. Elsőben is parancsot adott a lakosságnak, hogy szolgáltatssa be az ezüstneműeket, midőn pedig ez sem volt elég, rövid uton a nápolyi kereskedőknek a vámházakban elhelyezett áruit foglalta le, különösen nagy mennyiségű posztót. Az így elharácsolts árúk értéke 55,000 arany forint érték körül volt.⁴⁾ Ezzel be nem érve, az idegen, főleg flórenczi kalmárokat zsarolta meg.⁵⁾ Midőn pedig hire járt, hogy Lajos herczeg készüléteket tesz olasz hadjáratára, az 1382. aprilisban tartott parlamentben új adók kivetését követelte. A parlament, mely a hadsereg és hajóhad föntartása fölött volt tanácskozándó, tényleg elhatározta, hogy öt évre új

¹⁾ L. egy erre vonatkozó 1382. febr. 12. kelt királyi rendeletet Valois i. h. 97—98. jegyzetben.

²⁾ Valois i. h. 97. VII. Kelemennek Vienne tartományához 1382. márczius 17-én intézett kiadatlan bullája nyomán.

³⁾ Camera i. h. 299. oldal.

⁴⁾ Camera i. h. 299.

⁵⁾ Camera u. o. bővebb részleteket idéz.

adók vettessenek ki. A királyi előterjesztést Orsini Miklós nolai gróf tette és okolta meg. Külön még a főnemesség 300,000 arany forint kölcsönzésére kötelezte magát.¹⁾

A pénz kérdése ilyformán rendbe volt hozva. Ami a katonaságot illette, Károlynak nem igen volt oka tartani. Hadserege megvolt, országának várai jó karban tartva, megerősítve, és kellő őrséggel ellátva. Azonfelül biztosan számithatott VI. Orbán segítségére. Pénzzel ugyan a pápa nem igen segítette, hanem fegyveresekkel. 1382. május hava óta alkudozásokat folytatott az Olaszországban John Hawkwood alatt álló angol csapatok átengedése ügyében a florencziekkel. Igaz, hogy ezen csapatok első sorban nem Károly támogatására, hanem a pápa védelmére voltak hivatva. Mert Orbán Rómában nagyon kedvezőtlen helyzetben volt. Froissart ugyan azt állítja, hogy a lakosság tett holmi védelmi előkészületet, midőn hallá, hogy Anjou Lajos Róma felé vonul,²⁾ azonban más oldalról ismét oly dolgokról nyerünk tudomást, melyek mutatják, hogy Orbán helyzete Rómában nem volt biztosnak mondható. Állítólag a lakosság elhatározta a pápát és a bibornoki kart Lajos herczegnek kiszolgáltatni.³⁾ Ez állítások helyességét nehéz eldönteni, tény az, hogy Orbán azzal, hogy Hawkwood-ot zsoldjába fogadta, erős támaszt biztosított magának. Azonban míg ez megtörtént, hosszú idő telt el. Mert az alkudozások nem vezettek mindjárt kívánt eredményre. A florencziek mint látszik, vonakodtak Hawkwood-ot szolgálatukból elbocsátani, úgy hogy csak október 22. körül indult Hawkwood csapatjával utnak Rómába.⁴⁾ E mellett Orbán pápa még más utat-módot is keresett, hogy magának sereget gyűjtsön. Augusztus 23-án teljes bűnbocsánatot engedélyezett mindazoknak, kik magukat négy, illetve hat hónapra a pápa szolgálatára kötelezik.⁵⁾ Formálisan tehát nem hirdetett keresztes hadjáratot a pápa, csak megelégedett azzal, hogy a hiveket zászlója (t. i. a pápa zászlója) alá hívta. Különbözött annyiban is e fegyverre szólítás a keresztes háborúktól, mert a bűnbocsánat csak azoknak vált javára, kik büneikért a szentségek fölvétele által eleget tettek.

¹⁾ Camera 300. Chron. Sic. 14. oldal jegyzet.

²⁾ Ez már 1382. július hó után volt.

³⁾ Vita I. Clem. Baluze I. 503.

⁴⁾ L. erről Temple-Leader és Marcotti munkáját.

⁵⁾ A bulla Raynaldnál ad an. 1382. §. 3.

VI. Orbán e fáradozásai, mint látjuk, nagyrészt 1382-nek azon szakára esnek, midőn Lajos herczeg már Olaszországban volt. Mégis helyén láttuk azokat most tárgyalni, a midőn a franczia előkészületekről szólottunk. Orbán pápa ugyan első sorban saját magára gondolt, midőn ez előkészületeket tette, de III. Károlynak is nem csekély mértékben váltak azok javára, főleg miután a nápolyi királyságban, mint látni fogjuk, Károly ellen erős ellenáramlat keletkezett.

Anjou Lajos herczegnek, mielőtt elindult volna olaszországi útjára, még egy fontos kérdést kellett tisztáznia, melylyel főleg útjában, komolyan számolnia kellett. Mily állást foglalnak el az olasz városok s területek, melyeken neki átvonulnia kell, ez volt a kérdés, melynek tisztázásán úgy a pápa, mint a herczeg fáradoztak. Szólottunk fentebb azon forradalom-féléről, mely Bolognában kitört volt, midőn a város Orbán hivatalnokait kiüzte, s érmekeket veretett a szabadság jelképével. Említettük, hogy VII. Kelemen megragadta ez alkalmat, befolyását Bolognában érvényesíteni, politikai függetlenséget ajánlva a városnak, ha őt elismerendi.¹⁾ Hanem e tekintetben az avignoni pártra nagy csalódás várt. Bologna teljesen Orbán-párti volt; Kelemennek csak csekély pártja volt a városban, s ez is, úgy látszik, az idegen származásu egyetemi hallgatók között.²⁾ Flórenczben egyáltalán nem boldogult a franczia párt. Úgy Kelemen, mint Lajos herczeg törekedtek Flórenczre befolyásukat érvényesíteni. Kelemen pápa 1381. október 8-án megengedi a flórenczieknek, hogy a következő öt év lefolyása alatt az egyházi állam területére, egész Avignonig, ismét eljárhatnak, mit nekik XI. Gergely tiltott meg. Ugyanakkor, ugyanazon időre felfüggeszti azon egyházi büntetéseket, melyekkel XI. Gergely sújtotta a flórenczieket. A pápa ezen bullái, úgy látszik, pótolni voltak hivatva azon engedélyt és azon menlevelet, melyet a flórencziek V. és VI. Károlynál annyiszor hiába sürgettek, hogy kereskedőiknek engedtessek meg újból Franciaországban kereskedésüket folytatni.³⁾

Hanem a pápa törekvéseinek semmi eredménye nem volt. Fentebb volt szó a Flórencz és Durazzói Károly közti viszonyokról, az utóbbi expeditiójának alkalmából. Ez mutatja, mennyire

¹⁾ L. fentebb a 407. lapon.

²⁾ Valois i. h.

³⁾ Az erre vonatkozó okmányokat idézi Valois i. h. 102. oldal, jegyzet.

Orbán-párti volt a város. Lajos herczeg szintén nem ment semmire. 1382. január 15-én levelet intézett Flórencz városához, melyben tudatja a várossal, hogy legközelebb Olaszországba érkezend, Durazzói Károly megfenyítése végett, ki Johanna királynőt trónjától megfosztotta. Egyúttal kéri a várost, hogy segítse őt ezen vállalatában. Követek gyanánt János ageni püspököt és Vilmos királyi lovászmestert nevezi meg.¹⁾ A városi tanács azonban a követeket aprópénzzel alaposan kifizette. Kijelenté, hogy a francia királyi ház iránti nagy ragaszkodása nem engedi neki, hogy pártját fogja a Nápoly trónjáért küzdő francia herczegnek. A követség kénytelen volt hosszú orral távozni. April 13-án tért meg Avignonba.²⁾ Flórencz ezzel nyílt jelét adta annak, hogy Orbán pártjához ragaszkodik. Megerősítette ezt azon ténye, hogy márczius 27-én a herczeg levelét megküldötte Durazzói Károlynak.³⁾ Máskép állottak az ügyek Milánóban. Gian Galeazzo Visconti, Milano ura családi viszonyánál fogva, a francia királyi házzal lévén rokonságban, VII. Kelemen pártján állott.⁴⁾ Visconti Barnabó családjával együtt VII. Kelemen buzgó párthive volt. 1380. november 30-án a pápa neki, 1381. február 20-án pedig fiának Márknak küld egy paripát, melynek vörös takarójára a pápa családi czimere volt himezve.⁵⁾ Hogy lelkieken is befolyást gyakorolt a Viscontiak fölött, mutatja, hogy Barnabó fia, Károly 1382. márczius 9-én engedélyt nyer gyónatót választhatni.⁶⁾ Ez mutatja legjobban, mily befolyása volt a Visconti családban az avignoni pártnak. 1382 februárjában Anjou Lajos Visconti Barnabó-hoz is küld követeket. E követség azonban került mindent, mi az egyházszakadást direkte érintené. Lajos herczegnek 1382. január 15-én Párizsban kelt levele foglalkozik ugyan olaszországi expedíciójával, de ezt csak olyannak tünteti föl, mintha kizárólag Johanna érdekében történne. Visconti Barnabó tényleg hajlandónak is nyilatkozott Lajos herczeget expedíciójában támogatni. Nemcsak hogy megígérte neki országnán át szabad elvonulást adni, hanem kijelenté, hogy hajlandó

¹⁾ L. a levelet Chronicon Regiense apud Muratori, XVIII. 88.

²⁾ Journal de Jean le Fèvre I. 30. oldal.

³⁾ Chronicon Regiense i. h.

⁴⁾ V. ö. Valois, Louis duc d' Anjou etc. 126. oldal.

⁵⁾ A bullák kiadatlanok. Idézi Valois L'expédition 104. oldal jegyzet.

⁶⁾ U. o.

a herczegnek 2000 lándzsa részére járó hat hónapi zsoldot kifizetni. Rendelkezésére bocsátá továbbá egyik fiát és saját zászlaját.¹⁾ Azonkívül az anjoui herczeget rokonsági kapcsolattal is igyekezett magához csatolni. Elhatározott, hogy Lajos herczeg legidősebb fia, a leendő trónörökös, Lajos vegye nőül Barnabó leányát Luciát. Ily módon egy támasza már volt a francia herczegnek olaszországi utjában.

Másik támasznak VI. Amadeus savojai gróf ígérkezett, ki VII. Kelemenhez való közeli rokonságánál fogva amúgy is az avignoni párt híve volt. Segítsége, miután tartománya ép Olaszország kapujánál volt, kétszeresen fontosnak látszott, s ezért Lajos herczeg, midőn Lyonba ment, Amadeus gróffal megkötötte a szövetséget. Miután Lajos, mint Johanna fogadott fia s örököse, a királynő birodalmait volt öröklendő, Piemont is ő reá nézett. Minthogy pedig a savojai grófoknak Piemontra már rég fájt a foguk, sőt VI. Amadeus gróf egy részét el is foglalta, Lajos olyformán kötötte meg a szövetséget, hogy átengedte Amadeus herczegnek Piemont, Asti, Alba, Mondovi, Coni, Ghesasco, Alexandria és még néhány tartományt, ellenben megtartotta magának Dronerot és Demonte-ot.²⁾ Viszont Amadeus biztosította Lajost, hogy tartományán szabadon vonulhat keresztül. Kötelezte magát, hogy Lajoshoz egy 1200—1300 lándzsából álló sereggel csatlakozni fog s elkísérendi őt egész Nápolyig. Viszont ezen sereg zsoldját Lajos herczeg fogja viselni, ki azonfelül a grófnak 5000 frank kártérítést biztosított.³⁾ VII. Kelemen a szövetség-levél meg sem említette, a két fél közt kötött szövetség közös ellenfél gyanánt Durazzói Károlyt nevezte meg. Ennek daczára VII. Kelemen a maga részéről nem mulasztotta el, hogy megelégedését Amadeus gróf csatlakozása fölött ki ne mutassa. 1382. május 5-én Diano d'Alba várát adta neki hűbérbe, ily módon róva le halálját Amadeus és Lajos irányában.⁴⁾ Számra nézve tehát, mint látjuk, Lajos herczeg Olaszországban nem talált nagyobb segélyre. Az olasz városok nagy része ellenséges indulattal viseltetett iránta. Expedíciójának folyamán tapasztalhatta ezt. Mig a

¹⁾ Journal de Jean le Fèvre I. 23—26.

²⁾ L. Scarabelli: Dichiarazioni etc. ASIt. 1847. III. Bianchi 83, 128. Guichenon 214.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Valois i. h. 107.

savojai gróf és a Viscontiak területén vonult át, a legnagyobb előékenységgel fogadtatott. Tárt kapukra talált mindenütt, s seregének élelmezése sem ütközött akadályba. Szövetségesei előre kiadták volt a rendeletet, hogy a francia sereget minden-
nel bőven ellássák. Az egyházi államok természetesen nem fogadták már ily vendégszeretően. Bologna védelmi állásba helyezkedett, s ez több más helyen ismétlődött. Nápolyban ellenben, mint látni fogjuk, ismét tárt karokkal fogadták a herceget, ki tényleg a lakosság rokonszenvének köszönhetette, hogy Nápolyt birtokába kerithette.

Időközben elközelgett az indulás napja. A gyülekezés helyére, Pont-Saint-Espritbe gyülekezni kezdtek a fegyveres csapatok. Lajos herceg is megérkezett kíséretével. Május 29-én VII. Kelemen pápa, Berry herceg, Amadeus savojai gróf, a jelenlevő bibornoki és püspöki kar kíséretében, teljes egyházi diszben gyalog ment az avignoni Notre-Dame des Doms templomba, hol az ég áldását könyörögték le a herceg hadjáratára. Május 30-án ünnepélyes consistorium volt. Lajos herceg letette a hűségi esküt a pápa kezébe, ki neki Jeruzsálem és Szicília czimerével ékitett zászlót nyújtott át. A pápa és a bibornoktól a békecsókot nyerte, mire VII. Kelemen megáldotta Lajos seregének zászlóit. Ugyancsak május 30-án VII. Kelemen egy új bullát bocsátott ki, melyben újból a nápolyi királyságról intézkedik. Lajosnak mint Johanna örökösének újból hűbérbe adja a Johannára visszazállandó királyságot. Föltételül szabja azonban, hogy Lajos elegendő erővel induljon ki a királyság visszafoglalására, magának tartva fenn a jogot, hogy adományozását az esetre, ha a herceget betegség, vagy halál gátolná a hadjárat befejezésében és annak folytatására senki sem jelentkeznék, megszűntnek nyilvánithassa. Egyúttal azonban régi szokásnak megfelelőleg, megtiltá a hercegnek mint Szicília királyának, hogy az egyházi államban magának bárhol jogokat szerezzen, vagy souverain jogokat gyakoroljon. Ez ugyan csak rendes formula volt, de az okmányban kifejezve, az előzményeket tekintve, nagy fontossággal bírt, mert ez által VII. Kelemen az adriai királyságról szóló adománylevelet érvénytelennek jelentette ki, ha mindjárt indirekt uton is.¹⁾ Lajos herceg újból meg-

¹⁾ A bullát idézi Valois i. h. 108. a vatikáni levéltár példányai után.

nyerve a pápai investitúrát, fölvette a szicíliai királyi czimet, s testvéréhez Berry herceghez intézett, ugyancsak május 30-án kelt levelében e czimmel él.¹⁾ Igaz, hogy ezzel a czimzéssel mindjárt másnap föl hagyott. Egy május 31-én kelt oklevelében már ismét mint calabriai herceg szerepel.²⁾

Pedig Lajos ekkor már tényleg királya volt Sziciliának. Johanna királynő május 22-e óta nem volt az élők sorában.

Említettük fentebb, hogy férjének elfogatása után Johanna is megadta magát. 1381. szeptember 2-án a Castello dell'Ovoban elfogatott, s őrizet alá tétetett. Egész 1382. márczius végéig maradt itt fogva, márczius 28-án átvitetett Muri várába, hol pár hónapig őriztetett.³⁾ Több forrásunk szerint a királynő Rocca di Felice várába záratott, de ez hamis állítás,⁴⁾ Johanna tényleg Muri várában töltötte utolsó hónapjait. Midőn Lajos herceg indulásának híre Durazzói Károlyhoz érkezett, ez parancsot adott, hogy Johannát tegyék el láb alól. Mi birta őt erre, nem tudjuk; valószínűleg attól félt, hogy ha Johanna életben marad, s Anjou Lajos által fogságából kiszabadíttatik, országa reá (t. i. Károlyra nézve) elveszett. Károly parancsa hamar teljesített. Johanna július 27-én megfojtatott. Ugyanazon halállal mult ki, minővel férje, Endre magyar herceg.⁵⁾

Johanna halálának híre nem érkezhett még meg Lajoshoz, midőn az kiindult Avignonból olaszországi útjára. Május 31-én estefelé Lajos serege élére állott, s Calabria és Anjou zászlóinak elővitele mellett megindult. Seregének számára nézve az adatok 15—70,000 közt ingadoznak, legtöbb 50,000-re teszik.⁶⁾

¹⁾ Kiadatlan. Valois u. o. 108.

²⁾ U. o. 109.

³⁾ Chronicon siculum 45. Chronica di Napoli 66. Caraccioli Muratorinál XXII. 15.

⁴⁾ Ezt mondják a Diar. Napol. i. h. 1044. Annales Lud. de Raindo Muratorinál XXIII. 223. Annales Bonincontrii i. h. 42.

⁵⁾ Halála napját a chronicon Siculum július 12-re, a Giorn. Napol. május 12-re teszik. Ujabban Jarry a BECh 1894. évfolyamában 236—237. oldalon egy okmányt tett közzé, mely Johanna halála napját július 27-re teszi. Ez okmány a flórenczi köztársaság levele Petrus de Gambacurtis-hoz. Érdekes főleg e levél azért, mert határozottan azt állítja, hogy Johanna természetes halállal mult ki, több napi betegség után, a halotti szentségek felvétele után, VI. Orbánt ismerve el. Fentartjuk magunknak, hogy e tárgyról más helyt még bővebben szóljunk.

⁶⁾ L. a különféle adatokat összeállítva Valois i. h. 110.

Vezérei Lajoson kívül Dreux Róbert, Amadeus savojai gróf, a genfi gróf, VII. Kelemen fivére voltak. A herczeg utját Sorgues-nek vette, mely Avignontól két és fél lieure esik. Itt tartotta meg az első pihenőt,¹⁾ mely hat napra terjedt ki, s mely időt arra fordítá, hogy seregeit rendezze. Junius 5-én Carpentrasba ment, hol két napig időzött, míg végre junius 13-án innen elindulva, végleg megkezdette utját,²⁾ mely Sault-on át — hol junius 14-én időzött³⁾ — a dauphinságon keresztül a Mont-Geneviève oldalán át vezetett le Olaszországba. Junius 25-ike körül Turinban volt.⁴⁾ Turin mellett Rivoliban egyesült a savojai gróf seregével, mely 100 ezer fegyverest, 100 lándzsát és 11 gyalogos ijjászt számlált.⁵⁾ Turin körül ismét pár hétig időzött. Junius 28-án követei jártak Flórenczben, hogy a várost még egyszer megkísértsék Lajos pártjára vonni.⁶⁾

Junius 18-án a Viscontiak területére lép és a Pó balpartján haladva, Pavia előtt állapodott meg. A Visconti család itt mutatá neki be hódolatát. Ünnepelely ünnepelelyt ért a francia herczeg tiszteletére, ki hosszabb ideig időzött Pavia körül. A házassági szerződés a két család között most végleg megerősítettett. A 200,000 forintot tevő nászajándékból Visconti Barnabó menten lefizetett 40,000-et, mely a herczeget képessé tette arra, hogy 500 lándzsát kitarthasson. Együttal az első szerződés alkalmával tett, 2000 lándzsa kiállítására vonatkozó ígérteét Barnabó modifikálta. Kötelezte magát ugyanis, hogy az ígért 2000 lándzsa helyett inkább évenként 40,000 forintot fizetend addig, míg a háború véget nem ér.⁷⁾ Lajos herczeg ez ajánlatot örömmel fogadta, s tovább folytatta utját, julius 30-án Soragnaban, 31-én a Taro folyó partjai mellett tartózkodott. Augusztus 2-án elhaladt Parma mellett, melynek kulcsait Visconti Barnabó följánlotta neki, de mit ő nem fogadott el. Két nappal rá Reggion haladt át, s 5-én már az egyházi államot taposták seregei.⁸⁾

¹⁾ Az utra nézve u. o. legköbnyire Journal de Jean le Fèvre I. 25. s. kk. lapok.

²⁾ U. o.

³⁾ Valois i. h. 109.

⁴⁾ Journal 45. old. chronaca di Saluzzio a Mon. hist. patr. S. S. III. 1027.

⁵⁾ Chron. paros Kipaltse Muratori XVII. 1323.

⁶⁾ Diario d'anonimo Fiorentino 443.

⁷⁾ Osio I. 207—208. Corio Storia di Milano II. 296—297.

⁸⁾ Annales Mediolanenses 775. Gazata Chron. Reg. 88. Bergomense 852. Chronica di Bologna Mur. XVIII. 524.

Első állomáshely Panzano volt, Bologna területén. Itt már kezdetét vette az ellenségeskedés. Bologna városa a francia sereg jövetelének hírére elkezdte a várost megerősíteni s védelmi állapotba helyezte. Lajos került a harczt. Seregeit Bologna mellett vezette el augusztus 8-án¹⁾ s Russo felé vonult. Előnyomulását azonban most a flórenczi köztársaság serege akasztotta meg. 6000 lovasból álló sereget állítottak a szövetséget olasz köztársaságok a francia sereg ellenében sikra.²⁾ Lajos herceg látva, hogy az egyenes utat délfelé elzárja a szövetséget köztársaságok serege, oldalt hajlott, s az adriai tenger mellékén haladt le Forliig, hol Alberigo da Barbiano csapataival találta magát szemben, s hol az első fegyveres összecsapás történt. Sajnálhatta most Lajos, hogy meggondolatlansága maga sodorta őt e kellemetlenségbe. A dolog ugyanis olyformán állott, hogy midőn Amadeus savoiai gróf megkötötte az egyezséget Lajossal, egyik udvari embere Bonifác de Chalant Közép-Olaszországba utazott, s ott Lajos herceg nevére nagyobb számú sereget toborzott össze. Nem tudjuk mily föltételek mellett, valamint azt sem tudjuk, mily okok birták rá a herceget, hogy e segédc csapatokat visszautasítsa. Csak azt tudjuk, hogy midőn Lajos értesült e segédc csapatok toborzásáról, visszautasítá azokat, okul adván, hogy serege már oly nagy, miszerint nem szorul újabb segélycsapatokra.³⁾ A savoiai gróf már ekkor kifejezte abbeli aggályát, hogy e csapatok még kárukra válhatnak. Így is történt. Alberigo alatt egyesülve megszállották Forlit és Bertinorot. Bertinoro alatt került első ízben összeütközésre a dolog. A vár őrizete a francia sereg egyik főbb emberét — alkalmasint Montjoie Lajost foglyul ejtette,⁴⁾ viszont Lajos sem maradt adós a kölcsönnel, hanem folygyújtotta Forli környékét, Bagnolo, Ronco és Carpeno városkákkal együtt, maga pedig seregével visszavonult Villa-Francaig, Forlitól északnyugatra.⁵⁾ Innen érintkezésbe lépett Ravenna urával Guy de Polentával, ki szintén VII. Kelemen párhive volt. Lajos meglátogatta Guy-t, ki, hogy érzelmeit Kelemen iránt kimutassa, egyik fiát Lajos seregével küldte le

¹⁾ Chron. di Bologna 522. Riminese 924.

²⁾ Diario 443, 444. Chroniche di Pisa ap. Tartini I. 786—7.

³⁾ Journal I. 33.

⁴⁾ Chronica di Bologna 514. Gazata Chron. Regiense 88.

⁵⁾ Ann. Forolivienses 192.

Nápolyba.¹⁾ A sereg aztán tovább folytatta útját, a Romagnán át, hol barátságtalan fogadtatásra talált. Romagna kormányzója Galeotto Malatesta VII. Kelemen ellenese, zárt kapukkal fogadta mindenütt az érkező francia hadat. Élelem hiánya, s még inkább az egész Közép-Olaszországban uralkodott roppant szárazság, a francia sereget rendkívül elcsigázta. Cesena mellett elhaladva, nem messze tőle Bell'Ariában állapodott meg augusztus 18-án a sereg. Másnap Tomba körül volt újabb összeütközés, augusztus 20-án pedig St. Giovanni in Marignano mellett heves csatározás folyt.²⁾ Megfogyva, de törve nem, vonult el a francia sereg Rimini falai alatt, kevésel később Ancona területére érkeztek, s elsőben is az Esino partjai mellett ütöttek táborn.

Ancona várában ekkor az őrség parancsnoka a spanyol Fernand Sanchez de Moya volt. Érzületére nézve az avignoni pártnak volt hive, a mint ezt több adat bizonyítja. Így azt látjuk, hogy 1379—80-ban VII. Kelemenhez egy supplicatio rotulust nyújt be, mely pápai jóváhagyást nyert el.³⁾ 1381. január 31-én VII. Kelemen rendeletére 2050 forint utalványoztatik neki a pápai kincstárból. Sőt 1382. június 29-én VII. Kelemen megerősíti őt az anconai vár parancsnokságában.⁴⁾ Érzülete tehát, mint ebből látjuk, teljesen avignon-párti volt, csak hogy ez érzületét oly gondosan eltitkolta, hogy mindenki semleges állásúnak vélte. Most azonban kitűnt, hogy Sanchez csak addig várt állásfoglalásával, míg Lajos herczeg meg nem érkezett Olaszországba. Midőn a francia sereg tábornt ütött Ancona vidékén, Sanchez kilépett eddigi várakozó állásából, s kaput nyitott a francziáknak. Miután a parancsnokságot átadta egyik alantasának, csatlakozott a francia sereghez, késznek nyilatkozván a nápolyi hadjáratban résztvenni. Ancona város lakosai Sanchez föladása következtében tömegesen hagyták el a várost s költöztek családjikkal s vagyonukkal a kikötőben horgonyzó hajókra. Innen léptek alkudozásra az anjoui herczeggel, mely alkudozásoknak eredménye az volt, hogy 18000 forint fizetését ígérték meg, melyből azonban Lajos alig egy harmadát kapta kezei-

¹⁾ U. o. chron. Estense 508. Riminese 924.

²⁾ Theiner II. 601. Cron. Riminese i. h.

³⁾ Valois i. h. 115. oldal jegyzet.

⁴⁾ U. o.

hez.¹⁾ Azonban a vár nem maradt sokáig Lajos kezén; parancsnoka már három hónap múlva kénytelen volt föladni a várat, melyet Orbán pápa rendeletére aztán András picenumi bibornok látott el őrizettel.²⁾

Lajos herczeg Anconából délfelé fordult. Seregét egykorú tudósítások szerint, három részre osztotta, alkalmasint, hogy a nagyszámú sereg élelmezését megkönnyítse. A három rész közül az elsőnek föladatául jutott Ancona vidékén táborozni. A második a tengerpart mentén volt tovább vonulandó, hogy ily módon éjszokról törjön be a nápolyi királyságba. A harmadik rész egyenes irányban vonult délfelé Norcián át Rómának. Maga Anjou Lajos vezette e harmadik hadtestet, melynek a jelen viszonyok között a legfontosabb szerep jutott.³⁾

Rómában Anjou Lajos jöttének híre nagy riadalmat okozott. A város jóformán teljesen védtelen állapotban volt. Hawkwood seregei még mindig Flórencz körül táboroztak, s csak október hóban jöttek Orbán segítségére.⁴⁾ Azonfelül úgy látszik, a lakosság sem viseltetett Orbán iránt jóindulattal, legalább szó van arról, miszerint a francia sereg közeledésének hírére elhátározták volna, Orbán pápát bibornokaival együtt elfogni s a herczegnek kiszolgáltatni.⁵⁾ Érthető volt a megdöbbenés, hiszen Lajos, midőn Leonessaba érkezett, már csak 25 mértföldnyire volt Rómától, a veszély tehát oly fenyegető volt, hogy annak elhárítása alig látszott lehetőnek.

Az egyházi állam területén lévő urak tárt karokkal fogadták Lajost. Vico Ferencz, Orsini Raynald és de la Salle Bernard, utóbbi Kelemen pápa Olaszországban állomásozó hadainak főkapitánya,⁶⁾ Lajos herczeghez csatlakoztak. Orbán maga részéről szintén megtette az előkészületeket. Augusztus 23-án a keresztény hiveket segélyre szólította föl, biztosítván őket ép oly

¹⁾ Cronaca Riminese 924. Cronaca Fermana 10, 123. Diario 446. Cronaca Sanese 276. Ancona környékéről Ridolfo de Camerino 12,000 forintot kölcsönzött Lajosnak. Valois i. h. 116.

²⁾ Raynald ad an. 1382. § 10.

³⁾ Cronaca Sanese 276. Istoria Padovana di Tiglio Mur. XVII. 460.

⁴⁾ L. a fentebb idézett forrásokat.

⁵⁾ Baluze I. 503.

⁶⁾ L. róla Valois i. h. 118. oldal jegyzet.

indulgentiák felől, mint a keresztes háborúké.¹⁾ Ezen bullát nyomon követte szeptember 28-án egy másik, melyben megújítja az egyházi átkot: VII. Kelemen, Jean le Grange és St. Eustach bíbornokok ellen, s egyházi átokkal sújta Amadeus savoiai grófot, a genfi grófot, d'Agout Fulcot. A reggioi érseknek megbízást ad e bullát közzétenni, kit egyszersmind fölhatalmaz, hogy az egyház illetén ellenségei ellen Reggio, Cosenza, Rossano és Santa Severina tartományokban keresztes hadjáratot hirdessen.²⁾ Egyelőre azonban hiába volt az aggodás. Lajos herczeg, úgy látszik, készkarva nem vonult Róma felé, hanem kanyarulatot tett seregével és Rómától elfordulva vonult le seregével Nápoly felé.

Anconából kiindulva Aquila felé vette útját. Itt a montorai gróf, a város ura nagy ünnepélyességgel fogadta.³⁾ Szeptember 17-én vonult be a városba,⁴⁾ hol tíz napig időzött s már ekkor már mint souverain viselkedett: pénzt veretett, fogadta a lakosság hódolatát, szeptember 21-én jelen volt Teramo Bérard, a VII. Kelemen által kinevezett püspök beigtatásán.⁵⁾ Október 6-án a monte cassinói apátság területén vonult át a sereg, majd Sant' Elia Fiume Rapido váracsnál vesztegeltek, melyet parancsnoka Orsini János átadott a herczegnek. Itt hat napig pihent a sereg, azután San Vittore del Lazio, San Pietro in Fine várakat foglalta el. Venafo városán át október 14-én Madaloni várhoz jutottak, hol hat mértföldnyire Nápolytól táborot ütöttek.⁶⁾

Azt várnók, hogy Lajos herczeg most azonnal hozzá fog Durazzói Károlyt a nápolyi várban körülzárolni. A francia sereg harczratermettsége és meg nem tört ereje arra engednének következtetni. E helyett azonban azt látjuk, hogy Lajos herczeg tétlenül vesztegel hosszabb ideig Nápoly előtt. Okát ennek nem tudjuk, de sejthetjük. Lajos vett értesülések után azt következ-

¹⁾ Raynald ad an. 1382. §. 3.

²⁾ Raynald ad an. 1382. §§. 4—6.

³⁾ A miért aztán 1382. november 25-én III. Károly őt a királyi ítélőmester által törvény elé is idézteti, V. ö. Minieri Riccio: Saggio di codice diplomatico etc. II/1. 25. oldal.

⁴⁾ Camera i. h. 306. Giorn. Napol. 1046.

⁵⁾ Cronaca Aquilana apud Muratori Antiquitates VI. 856—857. Hist. Aquilana u. o. 773. Cron. Sicul. 46. Baluze I. 504. Ughelli I. 389.

⁶⁾ Tummulillis Notabilia temporum 8. Chronique de Savoye 362. oldal.

tethető, hogy a nápolyi királyságban tárt karokkal fogják fogadni. E helyett azt látta, hogy a lakosság olyannyira Orbán-párti, hogy az avignoni obedienciát csak nagy erőfeszítések árán ismertetheti el. Nyílt csatába, jöllehet hadserege erősen fegyvermezett volt, nem mert bocsátkozni, mert jól tudta, hogy Durazzói Károly számra nagyobb sereggel rendelkezik, melylyel szemben ő megosztott seregével komolyan kockáztathatná a sikert. Belátta most, hogy végzetes hiba volt tőle seregét három részre osztani, s szerencsének tarthatta, hogy III. Károly a helyett, hogy megtámadta volna őt, apróbb boszantásokkal beérte. Pedig ha Lajos egész seregével érkezett volna Nápoly alá, a hadjáratnak könnyen vége szakadhatott volna. Lajos szárazföldi seregét ugyanis egy hajóhad volt hivatva támogatni, mely 14 gálya és 2 egyárboczos hajóból állott. Csakhogy midőn e hajóhad megjelent Nápoly előtt, Castellamare kikötőjét fölégetve és Capri szigetére kitűzve Lajos zászlóját, a herczeg még valahol utközben botorkált. Közvetlen az első flotta demonstráció után egy másik, nagyobbbrészt spanyol és provençei hajókból álló raj jelent meg ismét Nápoly előtt, ezuttal nagyobb sikert érve el, mint az első hajóhad. A nápolyi királyi hajóhadból négy bárkát és egy gályát megsemmisített, Capri szigetén élelmi raktárt állított föl, Ischia lakosait kényszeríté, hogy fegyverüket letegyék, s kikötőjüket egy évre megnyissák az avignoni párt hajói előtt.¹⁾ E kivívott nagyszerű eredmények azonban Lajosra nézve teljesen kárbavesztek, mert ő a helyett, hogy seregével a tenger felé vonult volna, s ott egy a parthoz közel fekvő helyen üt táborn, s így a szárazföldi és tengeri sereg között az érintkezést helyreállítja, Maddaloni (jobban mondva Airola) mellett veszteg állt, s annyira nem mert határozottan föllépni, hogy tétlen nézte John Hawkwood egyesülését november 31-én Durazzói Károly seregeivel, a mi úgyszólván szemeláttára történt meg.²⁾

Említettük föntebb, hogy Károly került szintén minden nyílt támadást és e helyett apróbb csatározásokkal s mindenféle huza-vonával igyekezett ellenségét kifárasztani. November 25-én azt ajánlotta az anjoui herczegnek, hogy ügyüket párviadallal döntsék el. Lajos herczeg ráállott ez ajánlatra s elég

¹⁾ Cron Siculum 46—47.

²⁾ U. o. 48. Giornale del duca di Monteleone Mur. XXI. 1047.

meggondolatlan volt kijelenteni, hogy míg e párviadal meg nem történt, addig ő a maga részéről tartózkodni fog minden ellenségeskedéstől. Egyúttal az volt a terve, hogy mindkét oldalról kijelölt tiz lovagra bizassék a párviadal föltételeinek megállapítása. E pillanattól kezdve Károly minden törekvése arra irányult, hogy Lajos herceget e kérdés körül formálisan orránál fogva vezesse. November 30-án újabb sürgős üzenetet küldött Lajoshoz,¹⁾ ki december 13-tól kezdve Károly által nevezendő tiz lovag és azoknak kétszáz főt kiteendő kísérete részére menlevelet állított ki. Maga részéről szintén tiz megbízottat nevezett ki, élükön Amadeus savojai gróffal.²⁾ Most Károlyon volt a sor megbízottait megnevezni, azonban, hogy időt nyerjen, addig huzta-halasztotta a dolgot, míg csak lehetett. Deczember 27-én kelt oklevele, melyben megerősíti az időközben összehívott parlament rendeleteit az adózást illetőleg. A hadsereg és hajóhad szükségleteinek fedezésére a parlament 60000 uncziányi összeget szavazott meg, mely új adók alakjában öt évre szólt s melyre nézve Károly biztosította a rendeket, hogy beleegyezésük nélkül ez időponton túl nem fogja többé beszedni.³⁾ Károly pénzügyi viszonyai ekkor újból rossz lábon állottak, erre mutat az is, hogy Amalfi, Sorrento, Vico és Massalubrense lakosaira havi ezer forintot rótt ki.⁴⁾ Úgy látszik, Károly ki akarta bőjtölni halogatásával az anjoui herceget, s csak arra várt, hogy a hadjárat folytatására elegendő pénzösszeg álljon rendelkezésére. Még ekkor is majd másfél hónapig huzta-halasztotta a menlevél kiadását, míg végre 1383. február 8-án kiállítja a Lajos herceg megbízottjai: Amadeus savojai gróf, Bullis Lajos és Montjoie Lajos részére a már régóta kért menlevelet.⁵⁾ Fölhatalmazza ezzel a megbízottakat hatszáz főből álló kíséretükkel együtt az általa melléjük adott vezetőkkel,⁶⁾ Lajos herceg és Károly között szabadon járni-kelni, főleg pedig a bajvívás helyéül kijelölt Capri

1) Valois i. h. 124. oldal.

2) Lünig Codex diplomaticus Italiae II. 1183. sgu.

3) Az oklevél Cameranál i. h. 310—311.

4) Az oklevél Cameranál i. h. 312. oldal.

5) Cameranál i. h. 311. oldal.

6) Ezek az oklevél szerint »Nicolaus de Sancto Framundo, Symeon Caraczolus, Franciscus Guintacius dictus monachus et Tirellus Caraczolus de Neapoli milites« voltak.

szigetre menni, ott tartózkodni, azt megvizsgálni, vajon a mondott czélra alkalmas-e vagy sem. Felhatalmazza őket esetleg, ha Caprit a czélra meg nem felelőnek találják, egy más alkalmas helyet keresni a menlevél tartama alatt, melyre nézve a levél kiállításától számított húsz nap állapittatott meg. Károly ezen folytonos hitegetés és halogatással czélját tökéletesen elérte. Lajos herczeg végre belátta, hogy Károly a huzavonával csak azt akarta elérni, hogy őt formálisan kibőjtölje. Hadseregével oly területen állott, mely jóformán egészen kopár volt, gyér lakossága nyomorult helységekben lakozott s maguknak sem volt meg a betevő falatjuk, nem hogy ily nagy sereget eltarthattak volna. A sereg és a vidék élelmiszerei fogytán voltak, azonfelül Lajos kincstára is jócskán összelapult.¹⁾ Mindezekhez járult még az időjárás kedvezőtlen volta, s betetőzte az 1383. tavaszán kiütött pestis, mely a francia seregben nagy pusztítást vitt végbe. Egyike az első áldozatoknak Lajos hű szövetségese és kísérője Amadeus savojai gróf volt, kit a dögvész márczius 1-én S. Stefano in Molise várában ragadott ki az élők sorából.²⁾

Mindezen események nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy Lajos herczeg elhatározta táborát Maddaloniból áthelyezni más helyre. Sikerült neki szerencsésen áttörni a Károly serege által vont kordont,³⁾ mire a Caudumi völgyön átvonulva, Airola mellett állapodott meg, míg szövetségese, a savojai gróf, ki nemsokára — mint az imént említettük — meghalt, Montesarchio mellett ütött táborát.⁴⁾ Az átvonulás úgy látszik, még novemberben történt, legalább Lajosnak november 26, december 8. és 13-ról kelt levelei már Airolából vannak keltezve. Csakhogy Lajosnak helyzete, daczára annak, hogy Maddalonit elhagyta, nem változott. Ellenkezőleg most rosszabbra fordult, miután Durazzói Károly és Hawkwood csapatai folyton nyomában voltak, úgy, hogy kénytelen volt lépésről-lépésre visszavonulni. December 26-án (1382-ben) Cerreto Sannitaban találjuk, itt kel e napon végrendelete, melyben halála esetére fiát Lajost nevezi ki örökösének a nápolyi királyság és a Provenceban.⁵⁾

¹⁾ Camera i. h. 312. oldal.

²⁾ Camera i. h. 313. oldal.

³⁾ Valois i. h. 125. oldal.

⁴⁾ Giornali Napoletani 1047. Chroniques de Savoye 362.

⁵⁾ Valois i. h. 126. oldal.

Az 1383. év rossz előjelekkel kezdődött. Az Olaszországban kiütt dögvész mind nagyobb erővel lépett föl. A ragály dühöngése közepette egyesült Lajos herczeg Amadeus gróffal, ki Montesarchiót elhagyta, mire mindketten Campobasson át észak felé vették útjokat.¹⁾ Utközben San Stefano di Sessanio várában Amadeus gróf hirtelen megbetegedett. Halálát közeledni érezvén, február 27-én végrendeletet készített, pár nappal rá márczius 1-én meghalt.²⁾ Feltűnő, hogy végrendeletében nem emlékszik meg sem VI. Orbánról, sem VII. Kelemenről, miből arra lehet következtetnünk, hogy halála végéig megmaradt VII. Kelemen pártján.

E haláleset kemény csapás volt Lajosra nézve. Amadeus gróf volt az, ki őt eddig is leginkább támogatta pénzzel, melyre a herczegnek mindig nagy szüksége volt. Harmadnapra a gróf halála után — márczius 3-án — Campobassoból keltezett 130,000 forintról szóló kötelezvényt adott át Lajos a gróf örököseinek, mely összeggel a savojai segédcsapatoknak, mint zsoldjukkal volt adós.³⁾ És mintha a savojai gróf halála előhírnöke lett volna a bekövetkezendő rossz időknek, egyik csapás a másikat érte. April 5-én a pietracatellai szorosoknál véres összeütközés volt a két sereg között. A csata úgy látszik Lajos győzelmével végződött,⁴⁾ jöllehet a reá vonatkozó hírek nagyon különbözők. Mig némelyek azt mondják, hogy az anjoui herczeg ruhát és fegyvert cserélt a német származású Pierre de la Couronne-val, s seregének leggyorsabb lovát választotta menekvésre,⁵⁾ addig mások azt mondják, hogy mindkét félről számos halott és foglya volt a csatának. Bizonyos, hogy a hir, mely Párizsba érkezett e csatáról, s mely szerint a herczeg hármas győzelmet aratott Durazzói Károlyon, ki 26,000 embert vesztett, túlzott, mint az e korbeli hírek legnagyobbbrészt mind. Hanem azon körülmény, hogy VI. Károly király a Notre-Dame templomban ünnepélyes hálaadó isteni tisztelet tartatott e győzelem hírére, mutatja, miszerint a francia fegyvereknek Durazzói Károly fölött vala-

¹⁾ Chroniques de Savoye 362.

²⁾ Cron. Siculum 48. Regiense 89, 90. Estense 508. Walsingham ed. Riley II. 87.

³⁾ Chroniques de Savoye 364.

⁴⁾ Cron. Siculum 48. A Giornali del duca di Monteleone szerint ez ütközet aug. 26-án lett volna. V. ö. datum fejtegetésére nézve Valois i. h. 128. old. jegyzet.

⁵⁾ Giorn. del duca di Monteleone i. h.

milyes győzelmet kellett aratniok.¹⁾ Nyomon követte e győzelmet egy másik, jóllehet jelentőségre nézve csekélyebb esemény, mely azonban szintén a francziák javára szolgált. Aquila vára, mely szintén meghódolt volt Lajosnak, az Abruzzok vidékének egyik legfontosabb posztója volt. Midőn Lajos 1382-ben dél felé vonult, Aquila parancsnoka Rinaldo Orsini átadta neki a várat. Durazzói Károly, hogy magának az Abruzzok feletti posztót biztosítsa, Aquila elfoglalását tűzte ki a hadjárat legközelebbi céljául. A terv kivitelével Bartolomaeus de San-Severino bízta meg, ki 1000 lovasból álló csapatával elindult Aquila felé, melynek parancsnoka Orsini, ekkor Lajos megbízásából, távol volt a várból. San-Severino terve, hogy Aquilát meglepje, nem sikerült. Orsini éjnek idején titokban belopódzott a várba, s másnap reggel megtámadta az ostromló sereget. A váratlan támadás s a parancsnok megjelenése az ostromló sereg sorait megbontotta, majd az egész sereg megsemmisült, maga San-Severino Orsini fogságába került.²⁾ Az Abruzzok legfontosabb erődtítménye, úgyszólván az egész vidék kulcsa, ily módon a francziák kezén maradt, kiknek bátorságát e körülmény nem csekély mértékben emelte. Amugy is szerencséje volt Lajos herczegnek. Olaszország déli részéből egy nagyobb terület kardcsapás nélkül birtokába került. A tarentói herczegség volt ez, melyet Johanna királynő birtokosától de Baux Ferencz andriai herczegtől elkobzott, s férjének Braunschweigi Ottónak adományozott. Braunschweigi Ottó fogságba esvén, de Baux Ferencz fia Jakab vette birtokába a herczegséget. A helyett azonban, hogy III. Károlynak meghódolt volna, midőn az a királyságot elfoglalta, ellenséges állást foglalt el vele szemben. Károly több ízben kísérletet tett, hogy a tarentói herczeget a maga pártjára vonja. Abbeli reménye, hogy azáltal, hogy a herczeg neje Károly foglya volt, reá nyomást gyakorolhat, nem vált be. Jakab herczeg makacsul ellenállt mindennemű kísérletnek, s 1383. július 15-én kelt végrendeletében Lajos herczeget nevezte ki örökösévé. Az örökség a tarentói herczegségből, továbbá a konstantinápolyi császári, román despota és az achaji fejedelemség czimeiből állott. Az

¹⁾ Chronographia regum Francorum ed. Kervyn de Lettenhove Istore et croniques de Flandre II. 531.

²⁾ Niccolo di Borbona 857.

utóbbiak persze csak képzeletben léteztek.¹⁾ Kevéssel utóbb a tarentói herczeg meghalt, mire Lajos herczeg elhatározta, hogy az örökség átvétele végett Tarentba megy.²⁾ Augusztus 30-án Tarentben fölvette, ezuttal végleg, a jeruzsálemi és szicíliai király czimét.³⁾ Körülbelül egy hónapig időzhetett itt, mert szeptember 26-án egy új végrendelete kel Tarentben. A valóságnak meg nem felelő nagy szavakkal beszél ebben a herczeg állítólagos foglaltságairól. Királyságában alapítandó négy kolostor részére 16,000 forint évjáradékot rendel. E négy kolostor tagjai a benediktinusok, dominikánusok, kamaldulenssek és celesztiniek közül kerüljenek ki. Egy Nápolyban alapítandó kórház részére nagyobb összeget hagyományoz. Sőt jövődöbéli terveiről is megemlékezik, így egy nagy nevelőintézet alapításáról Párizsban, hol országának előkelő ifjai nyernék neveltetésöket. Végül felfogadja, hogy a Szentföldre zarándokoland el.⁴⁾

Lajos herczeg birtokában volt ekkor Calabria, a tarentói herczegség, az Abruzzok egy része és több kisebb-nagyobb vár és erődítmény. A nápolyi királyság főurainak nagy része pártján állott, így Onorato Gaetani, Balthasar dela Ratth casertai gróf, az avignoni gróf, Luxemburgi Péter conversanoi gróf és még többen.⁵⁾ Tagadhatatlan volt tehát, hogy Lajos helyzete Olaszországban meg lehetösen javult. Ehhez járult még, hogy ellenfele és VI. Orbán pápa között viszály fenyegetett kitöréssel, melynek folyománya volt, hogy VI. Orbán személyesen beavatkozott Nápoly ügyeibe, előmozdítandó a hadjáratot, s még inkább, hogy az unokaöccsének Ferencznek, Károly által tett ígéretek beváltását kieszközölje.

II.

Említettük volt föntebb, hogy Durazzói Károly, midőn 1381. június 1-én Rómában VI. Orbán kezeiből a nápolyi királyi koronát fogadta, azon ígéretet tette ennek fejében, hogy a pápa unokaöccsének Prignano Ferencznek Capuat, Amalfit, Fondit,

¹⁾ Bisson de S. Marie Testament de Jacques de Tarente BECH. XLV. köt. 1884. év 191—195. lapokon.

²⁾ Kervyn de Lettenhovenál II. 359. oldal.

³⁾ Journal de Jean le Fèvre 49. oldal.

⁴⁾ Lünig Cod. dipl. Ital. II. 1191. Marténe Thesaurus I. 1594—1601. Utóbbi hibásan szeptember 20-ára teszi.

⁵⁾ V. ö. ennek ellenében Károly levelét Chietihöz. Camera i. h. 318. oldal.

Salernot, Casertat és Sorrentot hűbérül adja. Károly ez ígéretet mindedig nem teljesítette s úgy látszott, hogy egyáltalán nincs szándékában ezt valaha megtenni. Valószínűleg e körülmény birta rá Orbánt arra, hogy Rómát elhagyva, személyesen Nápolyba menjen. Meglehet, hogy azt gondolta, miszerint személyes jelenléte be fog folyni arra, hogy Durazzói Károly a hadjáratot Lajos ellen nagyobb eréllyel folytassa, elég az hozzá, hogy elhatározá Rómából elutazni. Elhatározását közölte a bibornokokkal, kik közül hatan vagy heten határozottan ellene nyilatkoztak annak, hogy Orbán személyesen utazzon le Nápolyba. Utaltak a nagy veszélyre, mely őt és a bibornokokat esetleg Nápolyban érheti, s komolyan tanácsolták neki, hagyna fel e tervével.¹⁾ Hanem Orbánnál süket fülekre találtak ellenvetéseik. Makacsul ragaszkodott tervéhez, s annak kivitelére előkészületeit megtette.

Junius utolsó napjaiban vagy julius elején hagyta el Orbán Rómát. Eddigélé azon nézet volt elterjedve, hogy Orbán május elején indult el Rómából.²⁾ Azonban Orbán okleveleit vizsgálva, kitűnik ez állítás tarthatatlansága. Május 20-án a pápa még Rómában ad ki egy oklevelet,³⁾ junius 9-én és 17-én még mindig ott időz,⁴⁾ s csak julius 13-án találjuk őt Tivoliban,⁵⁾ hol még julius 25-én is időz.⁶⁾ Ebből látjuk, hogy junius 15-ike előtt semmi esetre sem hagyhatta el Rómát. A vita II. Clementis VII. közelebből is meghatározza Orbán elutazásának időpontját, azt julius elejére tevén.⁷⁾ Tivoliban Orbán pápa egy hónapnál tovább időzött, ezután Segnia melletti Vallemonte várba ment,⁸⁾ hol közel két hónapig tartózkodott. Október 6-án Segnibe érkezett, honnan a Rómában maradt hat bibornokot maga elé idézte. Azonban a megidézettek — mint Nyem mondja — részint az utak rossz karban volta, részint pedig a breton zsoldosok közel-

¹⁾ Nyem I. 28.

²⁾ Sőt Gregorovius elutazását ápril 19-re teszi, *Gesch. der St. Rom.* VI² 518. oldal.

³⁾ *Fontes rer. Austr.* II. 16. köt. 358.

⁴⁾ Mittarelli-Costadoni: *Annal. Camaldulenses* VI. 145. Pelzel Wenzel etc. I. 37. szám.

⁵⁾ Ehmck-Bippen *Bremisches Urkundenbuch* IV. 25.

⁶⁾ *Annal. Camald.* VI. 145.

⁷⁾ Baluze I. 557. Igaz, hogy 1384-re teszi az elutazást, a mi pedig nagyon vastag tévedés. Nyem meg anno quinto-t mond.

⁸⁾ Aug. 31-én ad ki itt egy bullát l. *Cod. dipl. univ. Pragensis* I. 271.

léte miatt, nem merték Rómát elhagyni.¹⁾ Orbán ezt makacsságnak vette, s október 15-én törvényt tartott fölöttük. A rietii bibornokot, Mezzavacca Bertalant ünnepélyesen megfosztá a bibornokságtól, a többinek pedig november 20-ig adott határidőt, melyen belül előtte megjelenni tartoztak, igazolásuk végett.²⁾ A bibornokoknak pártfogójuk akadt Durazzói Károly és Róma városa képében. Előbbi nyíltan pártjukat fogta s midőn Orbánnal Aversában találkozott, első kérése is az volt, hogy a bibornokok ellen hozott ítéletet semmisítené meg, a mit azonban Orbán megtagadott.³⁾ Róma város tanácsa október 22-én intézett levelet a pápához, melyben közbenjárt az elítélt bibornokok érdekében.⁴⁾ Csak nagy nehezen sikerült a pápát megengesztelni, mondja forrásunk, hogy a bibornokok ellen hozott ítéletet visszavonja.⁵⁾

Segniből elindulva a pápa úgy látszik, minden hosszabb pihenés nélkül Sessán és Capuán keresztül Aversa felé ment.⁶⁾ Október 30-án III. Károlylyal Aversa mellett Casaluccaban találkozott.⁷⁾ Orbán pápa teljes diszben lovagolt Károly elé, ki szintén lovon ülve, egyszerű ruhába öltözve, üdvözölte a pápát.⁸⁾ Károly itt előállt követelésével az elítélt bibornokok érdekében, melyről már megemlékeztünk. Orbán öt ridegen elutasítá. A király haragra gerjedt. Másnap, október 31-én a pápa a királylyal együtt bevonult Aversába, hol őt nagy ünnepélyességgel fogadták. A városi tanács tagjai a kapuig jöttek a pápa elé, ki lóháton érkezett meg Károlylyal együtt. A város kapuja előtt utóbbi leszállt lováról, s a pápa lovának zaboláját tartva egyfelől, másfelől pedig a sanseverinói gróf, gyalog kísérte a pápát a városba.⁹⁾ A király inteniója szerint a pápának a várba kellett volna szállnia, de a pápa tartva a király erőszakosságától, nem

¹⁾ Nem szabad azt sem elfelejtenünk, hogy Segnia közel volt Anagnihoz, a fondii gróf területéhez.

²⁾ Chron. Siculum 50. oldal.

³⁾ Valois i. h. 132. oldal.

⁴⁾ Chron. Siculum 50. oldal.

⁵⁾ U. o.

⁶⁾ Nyem leírása a pápa ez utjáról, a mi az időpontokat illeti, melyekben a pápa egyik vagy másik városba érkezett, rendkívül zavaros.

⁷⁾ Chron. Siculum 56. oldal.

⁸⁾ Nyem I. 29.

⁹⁾ Cron. Siculum i. h.

oda, hanem az érseki palotába szállott.¹⁾ Még az nap éjjel, Károly parancsára, négy tisztt egy fegyveres csapat élén betört az érseki palotába, s előadta Orbánnak a király kívánságát, miszerint a várba tegye át lakását. Orbán e kívánságnak eleget tenni vonakodott.²⁾ Erre a király tisztei fogolynak nyilvánították őt, s erőszakkal kiragadva, a várba hurczolták, s ott, kellő tisztelettel bánva ugyan vele, fogságra vetették.³⁾ Három napig, november 3-ig volt Orbán az avversai vár foglya. Közte és a király között gyakori tanácskozások folytak, de hogy miről volt szó, s mily módon folytak ezek, arról mit sem tudunk. Forrásainkban azon megjegyzésre akadunk, hogy III. Károly mindent megnyert a pápától, amit akart.⁴⁾ Alkalmasint szóba került a bibornokok ügye is, melyet úgy látszik, levettek egy időre, ép e tárgyalások folytán, a napirendről. De alkalmasint szóba került Prignano Ferencz ügye is. Azt hiszem, Orbán nem volt képes ez alkalommal sem keresztül vinni, hogy unokaöcscse az investitúrát megnyerje. Mert igaz ugyan, hogy egy időre rá Károly késznek nyilatkozott a szóbanforgó területek egy részét Prignano Ferencznek átadni, hanem az is igaz, hogy e nyilatkozat csak papiron maradt, végrehajtva sohasem lett. A pápa fogsága három napig tartott,⁵⁾ tovább úgy látszik nem merte Károly a fogságot kinyújtani, mert félt, hogy a nápolyi lakosság közt elégtelenség fog e miatt kitörni, miután Orbán sorsa általános szánakozást keltett.⁶⁾ November 3-án Károly fölkereste a pápát s térdén állva kért tőle bocsánatot, mit meg is nyert.⁷⁾ Ezután Aversát elhagyva, Nápoly felé tartott a pápa a királylyal együtt. A város már előzőleg nagy előkészületeket tett a pápa fogadására. Drága szőnyegekkel borították a házak falait, s baldachinokkal várták a pápát,⁸⁾ ki november 10-én vonult be Nápolyba.⁹⁾ A

¹⁾ U. o. Nyem I. 29. Diarii Napolet. fragm. AStNap. 1881. évf. IV. köt. 335.

²⁾ Raynald ad an. 1383. § 4.

³⁾ Chron. Sic. 41, 45—50. Giorn. Napol. 1044. 45. Chron. Regiense i. h. Gobelinus Cosmodronium VI. 77.

⁴⁾ Giornale Napolet. 1048.

⁵⁾ A Giornale Napolet i. h. öt napról szólanak, háromról a Diarii cujusdam Napol. AStN. VI. 335.

⁶⁾ Nyem I. 31.

⁷⁾ Diarii etc. AStNap. VI. 335.

⁸⁾ Nyem I. 30.

⁹⁾ Chron. Siculum 52. Diarii etc. 335.

bevonulás nagy ünnepélyességgel történt. A pápa és a király együtt utaztak lóháton Aversából Nápolyba. Kevés távolságra Nápoly kapuitól Orbán magára ölté a pápai öltönyöket, a király pedig leszállva lováról, koronával a fején vezette a pápa lovát zabolájánál fogva, egy oldalról ő, másfelől az allifei gróf.¹⁾ Károly rendeletére az nap este a várost ünnepélyesen kivilágították, a színházakban, melyeket arany szőnyegekkel vontak be, diszelőadások voltak, annak öröme, hogy a pápa és a király között helyre állott a béke.²⁾

Azonban az események megmutatták, hogy a kibékülés a két fél között korántsem volt őszinte. Mindjárt a legközelebbi események megmutatták ezt. Orbán az érseki palotába akart szállani, de Károly ennek határozottan ellenszegült, s kényszeríté a pápát, hogy a Castell d'Ovoban vegyen lakást.³⁾ A pápa kénytelen volt engedni. A Castell d'Ovoban, noha látszólag szabadon mozoghatott, kihallgatásokat adhatott stb. tényleg mégis erős őrizet alatt volt. Az Orbánt kísérő bibornokok mindent megkísérlettek, hogy a békét a pápa és király között helyreállítsák. Sokáig fáradoztak ezen, míg végre sikerült nekik annyira vinni a dolgot, hogy a király nyilvánosan bocsánatot kérve, kibékült a pápával.⁴⁾ Orbán december 16-án átköltözött a Castell d'Ovoból az érseki palotába.⁵⁾

A kiegyezésnek árát azonban a király adta meg. A pápa csak akkor volt hajlandó vele kibékülni, ha kívánságait unoka-öcscse, Prignano Ferenczet illetőleg teljesíteni. Károly kénytelen volt engedni, úgy látszik kevésbé azon körülmény, hogy a pápával jó viszonyban legyen, mint inkább — noha ennek nyomára nem akadunk — a nápolyi lakosság hangulata birta őt erre. Mert VI. Orbán a nápolyiak előtt nagyon népszerű volt, Károly erőszakos fellépése pedig még jobban megnyerte neki a lakosság rokonszenvét. Alkalmasint az elégtelenség jelei mutatkoztak Nápolyban, s ez bírhatta rá Károlyt, hogy engedjen a

¹⁾ Chron. Sic. 52.

²⁾ U. o. Diarii etc. i. h.

³⁾ Giornali Napolet. 1048. Chron. Siculum 52.

⁴⁾ Nyem I. 32.

⁵⁾ A Chron. Sicul. szerint i. h. 52. A Giorn. Napol. decz. 26-ára teszi. Gobelinus Persona VI. 77. csak néhány napról beszél.

pápa kívánságainak. Prignano Ferencz hűbérét illetőleg, tehát oly megegyezésre jutott Károly a pápával, hogy Capuát, az amalfii hercegséget, Nocera és Scafato várakat és még néhány csekélyebb jelentőségű helyet átengedte neki, azonfölül 5000 forint évi jövedelmet biztosított Prignanonak.¹⁾ Nagy áldozat volt ez Károlytól, ki ily módon jogczimet adott a pápának arra, hogy unokaöcscse javát adva okul, több izben beavatkozzék az ország belügyeibe, a mi azoknak éppen nem vált előnyére.

Azonban Károly a pápa unokaöcscsének tett engedményeket korántsem tekinté érvényeseknek. Csak az alkalomra várt, hogy őt ismét megfoszsza hűbéreitől. Az alkalom nem sokáig várattott magára. Nyem a következőleg adja elő a dolgot. Butillo Ferencz,²⁾ ki természeténél fogva kicsapongó életet élt, a Megváltóról czimzett nápolyi klarissza szerzet egyik apáczáját elrabolta s megbecstelenítette. Az eset Nápolyban nagy feltűnést keltett. A nép nyugtalankodni kezdett, s Prignano e tette felett általános elégyületlenség és lázongás mutatkozott. A nép ezen hangulatát használta fel Károly, hogy tervét, Prignanot hűbéreitől megfosztani, keresztül vigye. Maga elé idézte Prignanot, ki azonban Orbánhoz menekült. Károly erre Prignano ellen megindította a törvényes eljárást, s őt halálra ítélte. Erre Orbán pápa kinyilatkoztatá, hogy a királynak nincs joga a pápának, mint a szicíliai királyság legfőbb hűbérurának, jelenlétében a főurak közül bárkit halálra itélni. Azért az unokaöcscse ellen hozott ítéletet semmisnek jelenté ki. De tartott attól, hogy Károly nem fogja egykedvűen eltűrni beavatkozását a birodalom belügyeibe. Azért fegyveresekkel rakta meg az érseki palotát a hol lakott, azt megerősítetté s ily módon felkészülve várta Károly támadását. Azonban a király a bibornokok közbenjárására kibékült a pápával, kibékült Prignanoval, kinek rokonát Carluccio de Montalto nápolyi nagy justiciariusnak leányát nőül adta, s egyúttal kötelezte magát évi 70,000 forintot fizetni neki mindaddig, míg Anjou Lajos eltávozása után birtokába veheti a neki adományozott hűbéreket. Ezek közül azonban egyelőre csak Nocera várát bocsátotta Károly Prignano birtokába.³⁾

¹⁾ Giornal, Napol. 1048. Chron, Siculum 52.

²⁾ Így nevezték általánosan Prignanot.

³⁾ Nyem I. 33—34.

Igy adja elő Nyem az egész ügy lefolyását. Mint látjuk, Nyem előadásában világosan ki van fejezve, hogy a pápa és a király között Prignano elítéltetése folytán újabb viszály tört ki, mely az idézett egyezséggel ért véget. Nyem ezen előadása megérdemli, hogy azzal kissé behatóbban foglalkozzunk. A mit Nyem a Prignano által elkövetett apáczaszöktetés és megbecstelenítésről mond, azt csakis nála találjuk. A többi források hallgatnak róla, mi annál feltűnőbb, mert ezek nápolyiak lévén, a Nápolyban történeteket rendesen kimerítően szokták előadni. Nyem előadásának hiteles voltát tehát e pontban nem lehet ellenőrizni. Annál jobban ellenőrizhetjük többi állítását. És e tekintetben azt találjuk, hogy Nyem több helyen a tényeket felcseréli. Így a kiegyezés, mely szerinte a pápa és a király közt az ítélet után létrejött, tényleg nem ekkor, hanem már előbb kötöttet meg; akkor, midőn Orbán a Castell d'Ovot elhagyta.¹⁾ Ép így a házasság Prignano és Montalto leánya között szintén nem ekkor kötöttet meg. Mert a pápa december 16. és 26-a között hagyta el a várost, a házasság pedig 1384. január 1-én kötöttet meg a nápolyi főtemplomban Károly király és neje Margit jelenlétében.²⁾ Nyem előadása azon benyomást kelti, hogy ő mindezen általa előadottak időpontját 1383. december 16, illetve 26. és 1384. január 1-e közti időre helyezi. Alig hihető azonban, hogy ezen események mind e rövid idő alatt történtek volna, ámbátor egészen lehetetlennek nem mondhatjuk ezt. Az egyezés Károly és Prignano között szintén csak Nyemnél található e formában; hogy mi igaz volt ebben, s hogy hangzott az egyezés a két fél közt, azt főntebb előadtuk. Általában Nyem előadása chronologiai tekintetben gyakran kuszált, még többször állit azonban oly tényeket, melyek szemtanui minőségével nehezen egyeztethetők össze. A mit pedig Prignanoról mond, t. i. az apácza-szöktetés stbről, arra nézve tekintetbe kell vennünk azt is, hogy Nyem Prignano iránt nem viseltetett rokonszenvvel, sőt mondhatjuk egyenesen gyűlölte őt, a mit több ízben ki is mutat munkájában. Nyem előadását ennek daczára nem vethetjük el egészen. Ha nem is fogadjuk el az ő előadását egy újabb kitört — s ha neki hihetnénk elég éles —

¹⁾ Giorn. Napol. 1049. del duca di Monteleone in Chron. Sicul. 52.

²⁾ Giorn. Napol. 1049.

viszályról a pápa és a király közt, mégis valószínűnek tarthatjuk, hogy a két fél között bizonyos surlódások voltak. Azonban ezek bizonyára jelentéktelenek lehettek. Mutatja ezt azon körülmény is, hogy a Castell d'Ovoból az érseki palotába költözött pápát a király nejevel együtt több ízben meglátogatta.¹⁾ 1384. január 1-én pedig jelen volt a templomban a pápa által mondott nagy misén ő és neje, s nagyszámú néptömeg. Ekkor kötött meg a házasság Prignano és Montalto leánya között.²⁾ Látjuk tehát, hogy a pápa és unokaöccse, s a király között elég türhető viszonyoknak kellett lenni.

1383. január 1-én a nápolyi főtemplom nagy eseménynek volt színhelye. Nemcsak hogy a pápa pontifikált e nap az isteni tiszteleten, az anjoui herczeg elleni hadjáratban is nevezetes fordulat állott be. Eddigelé úgyszólván, míg Orbán Nápolyban s környékén időzött, a háború jóformán szünetelt. Most új erővel tört ki. Orbán pápa az ujévi mise után ünnepélyesen megáldá a templomban Károly király zászlóit. Kihirdeté Lajos herczeg ellen újból az egyházi átkot, egyúttal keresztes hadjáratot hirdetett ellene. Károly király, kit a pápa beszédében az egyház zászlóvivőjének nevezett, a pápa kezeiből átvette a keresztet; a küzdelem közte és Lajos között újult erővel indult meg.³⁾

III.

Térjünk most ismét vissza a háborús viszonyokra. Említettük, hogy Anjou Lajos herczeg 1383. őszén területi kiterjedésre nézve elég széles alapon nyugvó positiót foglalt el Déli-Olaszországban. Azonban fogyatékán volt a pénz és a fegyveres erőnek. Pénz dolgában meglehetősen szűken állott. Igaz, hogy az akkori viszonyokhoz képest roppant összeg volt kincstárában, midőn elindult Olaszországba, de az is bizonyos, hogy kincstára nagyon is kiürült. S ezért kénytelen volt 1383-tól kezdve folytonosan igénybe venni barátainak, főleg VII. Kelemen pápának segítségét. Megbizottja Craon Péter 50,000 aranyat vett át

¹⁾ Nyem I. 32.

²⁾ Gior. Napol. 1043.

³⁾ Giorn. Napol. 1049. A Chron. Siculum szerint i. h. 52. ellenben april 13. vette volna át Károly a keresztet a pápa kezeiből.

Visconti Barnabótól, 40,000-et Galeazzo Viscontitól. Orsini Raynald, kit Avignonba küldött volt, 50,000 forintot hozott VII. Kelementől, ki 1382. márczius 29-ik óta összesen 130,000 forintot fordított az Anjou herczeg olaszországi hadjáratára.¹⁾ Pénz-zavar volt oka annak, hogy Lajos herczeg kilencz hónapon keresztül időzött Tarentoban. 1383. szeptember 13-án Tarentoban kelt első oklevele,²⁾ 1384. márczius 8-án még mindig ott volt.³⁾ Igaz, hogy az ép említett összegek tetemesek voltak, s szükségleteinek legalább az első pillanatban elegendők lettek volna. Csakhogy ezen nagy összegekből, mint forrásaink állítják, Lajos kezeibe nagyon kevés került. Orsini Raynald 50,000 forintot vett át Avignonban VII. Kelementől, de ezen összeget jóformán egészen a saját szükségleteire fordította. Toscanán át vette útját dél felé s egész útja alatt valóban királyi pompát fejtett ki. Háromszáz lovas kísérte őt, ki tele marokkal szórta mindenütt a pénzt. Így természetesen alig maradt valami az 50,000 forintból, úgy, hogy Orsini azon kezdett gondolkozni, valjon megjelenjen-e Lajos előtt vagy sem.⁴⁾ Nem kevésbé volt szerencsés Lajos második megbizottjával, Craon Péterrel. Ez ugyan 100,000 aranyat volt beszolgáltatandó Lajosnak, 10,000-et Orsinitől vett át, 90,000-et Milanóban kapott kezébe, de úgy látszik, ez összegből Lajos kincstárába semmi sem folyt be.⁵⁾ Ellenkezőleg ezen megbizottjával még Lajosnak volt kellemetlensége. Craon Péter ugyanis Montjoie Lajos, Tristan de Roye, Robert de Nerle és több más francia nemessel együtt Ragusa fogságába került. A foglyok, noha szabadon bocsátásuk érdekében mint látni fogjuk, tekintélyes urak jártak közben, hosszabb ideig börtönben sinylődtek. Anjou Lajos és a vertusi gróf közbenjárása eredménytelen volt. Utóbbi a velencei köztársasághoz fordult, kérve azt, járna közbe, hogy Ragusa városa a foglyokat szabadon bocsátaná. A velencei tanács 1384. július 26-án tartott ülésében olyformán határozott, hogy a kívánságnak megfelelőleg de Molino Ferenczet

¹⁾ Az egyes tételeket I. összeállítva Valoisnál L'expedition stb. 134. old., jegyzet.

²⁾ Camera i. h. 316. oldal.

³⁾ 1383. szept. 26. és november 12-én ad ki okleveleket Tarentóban. L. ezeknek, eddig még kiadatlanoknak dátumait Valoisnál i. h. 139. oldal, jegyzet.

⁴⁾ Cronaca inedita degli avvenimenti d'Orvieto kiadta Qualterio. Turin, 1846. 52. oldal. Cronaca Sanese Muratorinál XV. kötet 267—268.

⁵⁾ Valois i. h. 139. oldal.

küldi Ragusába.¹⁾ E követségnek eredménye azonban nem volt. VI. Károly francia király 1384. közepén, midőn követséget küldött Mária magyar királynéhoz, Velenczét is fölkérte, hogy Ragusa városánál járjon közbe a foglyok érdekében. A velencei tanács az október 8-án tartott ülésben tárgyalta e kérelmet, s elhatározta, hogy ámbár már két ízben minden eredmény nélkül küldött volt követséget Ragusába, harmadizben is kiküldendi követeit.²⁾ Ámde 1385. elején a francia nemesek még mindig foglyok voltak. Január 30-án a foglyok követeket küldenek Mária magyar királynőhöz, kérve őt, járna közbe érdekükben.³⁾ Úgy látszik, ez idő körül már egyezkedés jött létre Ragusa városa és a foglyok között, mely által a kiszabadulási föltételek meghatározottnak.⁴⁾ A végleges egyezmény azonban csak február 29-én kötöttet meg, mire a foglyok visszanyerték szabadságukat.⁵⁾

Ilyformán a nagy összegekből Lajos herczeg csak keveset kapott kezéhez. Pénz dolgában tehát még mindig elég szűken állott. A fegyveres segítség tekintetében már jobb helyzetben volt. Két helyről nyert segítséget, VII. Kelemenről és VI. Károly francia királytól. VII. Kelemen főleg tengeren törekedett védencre részére segítséget küldeni. E czélból 1383. elején alkudozásokba s összeköttetésekbe lépett különféle hajó-tulajdonosok és kapitányokkal, sőt magával a castiliai királylyal is. Utóbbival 1383. márczius 6-án egyezett meg a Lajosnak küldendő segítség minőségére nézve. A szerződés értelmében a castiliai király kötelezte magát hat gályát fölszerelni, azokat hat hónapra elegendő eleség és hadiszerekkel megrakni. Mindegyiken 35—40 íjász helyeztetett el, feladata volt a tengerparton Durazzói Károlyt nyugtalanítani. Viszont VII. Kelemen e gályákért havi 40,000

¹⁾ Magy. dipl. eml. az Anjou-korból III. 295. szám.

²⁾ U. o. 297. szám.

³⁾ U. o. 306. szám.

⁴⁾ U. o. 305. szám dátumnélküli.

⁵⁾ Ez okmány u. o. 307. szám. Február 7-én a ragusai tanács megbízottai egy okmányt állítanak ki a fogoly francia és német lovagok által leteendő eskü tárgyában. Február 28-án a francia király követei ünnepélyesen kijelentik, hogy a ragusaiakat semmi bántódás nem érendi a francia lovagok elfogásáért. Hasonló tartalmú levelet állít ki június 6-án Mária, Anjou Lajos özvegye. V. ö. Gelcich-Thallóczy: Diplom. Ragus. 75, 76, 82. sz. Utóbbi oklevelét a kiadók tévesen tulajdonítják Margitnak, Kis Károly özvegyének, kit ők Máriának neveznek.

aranyat fizet mint bért.¹⁾ 1383. június 3-án Kelemen szerződést köt két genuai nemessel, kik kötelezik magukat Lajos herczeg, esetleg Kelemen pápa rendelkezésére bocsátani egy gályát 4028 frtnyi bérért.²⁾ Károly király már idézett, szeptember 8-án kelt s Teate városához intézett levelében tíz gályáról szól, melyek Lajosnak pénzt voltak hozandók.³⁾ Mindebből látjuk, hogy VII. Kelemen alig egy évre, hogy Lajos elindult, már arra törekedett, hogy a herczeg fegyveres ereje folyton erősíttessék. Feltűnő különösen az, hogy VII. Kelemen a fősúlyt arra helyezi, hogy Lajosnak a tengeren át küldjön segélyt. Egyrészt megfejtethető ez azon körülményből, hogy Kelemen inkább küldhetett segélyt Lajosnak a tengeren át, kevesebbe is került neki, de meg nem is volt ő oly helyzetben, hogy szárazföldi sereget küldjön el, mint például a francia király. De viszont tagadhatatlan, hogy VII. Kelemennek ezen eljárásában taktikai momentum is volt irányadó. Jól tudhatta azt, hogy ha egy nagyobb flotta a nápolyi területen közel a parthoz, állomásozó hadsereggel egyetértőleg működik, ez a támadónak a megtámadott felett rendkívüli előnyt biztosít. Láttuk már fentebb, midőn Lajos herczeg nápolyi területre érkezéséről szólottunk, hogy már akkor czirkáltak francia hajók a nápolyi partok mentén, várva az alkalmat, hogy a szárazföldi francia sereggel érintkezésbe léphessenek. Szólottunk már akkor, hogy ha Lajos herczeg akkor a tenger part mellett foglal állást s a hajórajjal egyesül, Károly fölött rendkívüli előnyt biztosít magának, ha másban nem, seregének élelmezésében, a mi egy hadjáratnál elsőrangú fontossággal bíró momentum. Kelemen a tengeri operációk fontosságát nagyon helyesen fogta fel, s hogy érvényesíteni törekedett, azt az imént előadottakból láttuk. Még jobban bizonyítja ezt azon körülmény, hogy 1384. január-aprilis havaiban nem kevesebb mint nyolcz szerződést kötött, melyek mind hajó küldésére czéloztak.⁴⁾ Indulási időül márczius, vagy május elseje volt kitűzve, s szerződésük 3, 5, 6, hónapra szólott. Lajos rendelkezésére voltak bocsátva, a pápa csak a szerződés megújításának jogát tartotta fenn magának.

¹⁾ Valois i. h. 134. jegyzet.

²⁾ U. o.

³⁾ Camera i. h. 318. oldal.

⁴⁾ L. ezek dátumait és az elfogadók neveit Valoisnál 135. oldal jegyzet. Eddig kiadatlan okmányok.

Párhuzamosan a pápa fáradozásaival, VI. Károly francia király részéről is kilátásba volt helyezve Lajosnak nagyobb segély. 1383. márczius hava óta Franciaországba több ízben szóba került a hercegnek küldendő segély. Maga VI. Károly 100,000 frank erejéig ment be e kérdésbe, a berryi és burgundi hercegek 12,000 frankot, a beauvaisi püspök Miles de Dormans 200 lándzsának két hónapra való zsoldját ajánlották fel.¹⁾ Ez 1383-ban volt. Azonban egyelőre függőben maradt e terv kivitele. A francia-angol viszonyokban bekövetkezett válságos fordulat a terv kivitelét elodázta. Csak 1383. második felében foglalkozott ismét a francia udvar a segítség kérdésével. Erre főleg VII. Kelemen folyt be, kire az anjoui hercegnek nevezett év június-augusztus hónapban elért sikerei nagy benyomást tettek. Június 18-án Giraud Péter lodevei püspököt követül küldte a francia udvarhoz. Giraud levelet vitt a királyhoz, melyben a pápa felszólítja őt, hogy tekintve a Lajos által elért sikereket, itt az ideje, hogy szükség esetén személyesen is közbelépjen.²⁾ Giraud szóbeli információkkal is el volt látva s küldetésének csakugyan volt eredménye. A francia király lemondott a hadjárat céljaira minden adóról, mely őt az anjoui herceg évjáradékaiból megillette. Azonkívül 10,000 frank fizetésére kötelezte magát, s kötelezvényt állított ki, az általa 1382-ben megígért 200,000 frankból megmaradt fölöslegre.³⁾ Más oldalról sem hiányzott segítség: a beauvaisi püspök 1384. ápril 21-én 8000 forintot kölcsönzött, VII. Kelemen pedig június havában két ízben (5. és 29-én) összesen 15,000 frtnyi újabb segélyt utaltványozott ki a pápai kincstárból, az ujonnan gyűjtendő sereg költségeinek fedezésére.⁴⁾ Ily módon csakhamar elegendő pénzösszeg gyűlt össze, melyen elég tekintélyes sereget lehetett kiállítani. A sereg vezéréül Enguerrand de Coucy szemeltetett ki, ki 1384. július havában 1200—1500 lándzsából álló sereggel utnak indult.

Valamint Lajos herceg, úgy Durazzói Károly is megtevé készületeit a bekövetkezendő harcra. A hadjárat pénzszükségleteit fedezendő, újból nagyobb adókat vetett ki. A hadjárat

¹⁾ Journal de Jean le Fèvre 47—48. oldal.

²⁾ Kiadta e levelet Valois i. h. 136. oldal jegyzetben.

³⁾ Journal de Jean le Fèvre 49—53. oldal.

⁴⁾ Valois i. h. 136. oldal jegyzetek.

költségeinek fedezését czélozta az általa június 14-én kibocsátott rendelet, mely szerint a lakosság becsesebb ékszereit s drágaságait köteles volt beszolgáltatni a hadjárat költségeinek fedezésére.¹⁾ Erre szolgáltak továbbá azon rendeletek is, melyeket a következő hónapokban neje Margit királyné kibocsátott, s melyek alkalmul szolgáltak arra, hogy Orbán pápa újból megkísértse beavatkozni a nápolyi királyság ügyeibe. Pénz tekintetében különben Károly, a mint látszik elég jól állt, noha bizonyos, hogy nem hozhatott össze annyi pénzt, a mennyit óhajtott. Nemcsak adók kivetése, hanem idegenektől fölvett kölcsönök által is törekedett kincstárát megtölteni. 1383. nyarán Velenczéhez fordult, tőle 100,000 arany kölcsönt kérve, melynek fejében Trani városát kötötte le zálogul. Velencze e kérésre augusztus 11-én tagadólag válaszolt.²⁾ Kedvező volt helyzete a fegyveres erő dolgában is. Hogy hadait felruházhassa, a fiórenczi, pisai, genuai kereskedők nápolyi raktáraiban felhalmozott posztót foglalta le, a mi a nevezett köztársaságokkal keverte őt vizsályba.³⁾ Együttal újból megkezdte a jószág elkobzásokat s azok adományozásait, mi által hiveit maga iránt még jobban iparkodott lekötöztetni. Eszközeiben, hogy pénzt teremtsen elő, nem igen válogatott; így tudjuk, hogy Chieti városa azért, hogy a király Ripa várát adományozta neki, 3000 arany forintot volt kénytelen fizetni.⁴⁾ Alighanem a hadjárat ez időszakára kellett neki azon hajók, melyeket 1383. nyarán Velenczétől kért, de melyeket a köztársaság augusztus 11-én a királytól megtagadott.⁵⁾

Látjuk ez adatból, hogy Károly is felismerte a tenger felüli támadás veszélyeit s törekedett azok elhárítására. Ápril 13-a után indult utnak; a mondott napra teszi némely forrásunk a kereszt felvételét a király által.⁶⁾ Némely írók hajlandók azt hinni, hogy Károly január 21-én nem vette fel a keresztet, s

¹⁾ L. az ezt elrendelő okmány-töredéket Cameranál i. h. 320. oldal.

²⁾ A mt. akad. tört. bizottságának oklevél másolatai, I. füzet, Budapest 1890. 114. szám.

³⁾ Camera i. h. 320.

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ Történelmi bizottság oklevél másolatai i. h. 114.

⁶⁾ Chron. Siculum 52—53. L. még a Giorn. Napol. 1049. Vincenzo az ASt. Nap. XII. 91.

hogy Lajos ellen ekkor nem is hirdettek keresztes hadjáratot.¹⁾ A dolog lényegére nézve ez meglehetősen közömbös, nem lehetetlen, hogy Orbán két ízben hirdette ki a keresztes hadjáratot Lajos ellen: január 1-én és ápril 13-án.

Annyi bizonyos, hogy Károly ápril 18-án indult meg Lajos ellen.²⁾ Útja a félszigeten keresztül vitte át, mi közben legyőzte, s a maga pártjára hódoltatta Lagonessa Vilmos és Artois Károly sant'agatai grófot.³⁾ Tovább folytatva útját, végre az adriai tenger partján Barlettánál ütött tábort s itt várta be ellenfelét.⁴⁾

Lajos herczeg, ki Tarentből már előbb megindult volt, majdnem egy időben érkezett meg Barlettához. Junius 9-én Conversanóban volt, hol egy oklevele kel, melyben elismeri, hogy Enghien Margit, briennei grófnétól különféle ékszerekre 700 forintot vett föl kölcsön.⁵⁾ Junius 21-e előtt érkezett meg Barlettához az anjoui herczeg s Károly seregével szemben szállt táborba. Körülbelül három napig állott a két sereg egymással szemközt, anélkül, hogy az egyik vagy másik fél támadni mert volna. Lajos herczeg az eleség hiánya folytán kénytelen volt táborával odébb vonulni.⁶⁾ Junius 24-én a két sereg körülbelül fél mértföldnyire volt egymástól. Feltűnő jelenséggel találkozunk a két hadsereg viselkedésében. A helyett, mint azt várnók, hogy csatába ereszkednének, a két sereg mozdulatlan maradt. Egyik sem támadta meg a másikat. Károly, azt mondják, Braunschweigi Ottó tanácsával élt, kit most fogságából kibocsátott, s vele kibékölt. Ottó, mondják, azt tanácsolta a királynak, hogy ne bocsátkozzék nagyobb ütközetbe, hanem elégedjék meg apró csatározásokkal, miután a herczeg úgy sem fog három napnál tovább egy helyen maradhatni.⁷⁾ Károly ezen tanácsot megfogadta. Az apróbb csatározásokban ugyan rendesen az anjoui herczeg maradt

¹⁾ Valois i. h. 138. oldal.

²⁾ Chron Sicul. 52. Ellenben a Giorn. Napol. 1050. és a Gior. del duca di Monteleone (Chron Sic. 52.) szerint már ápril 4-én utazott el.

³⁾ Barone di Vicenzo i. h. 198–199. 205. Chron. Sicul. i. h. 52.

⁴⁾ Gobelinus Persona: Cosmodromium VI. 77.

⁵⁾ Az oklevelet kiadta Valois i. h. 141. oldal.

⁶⁾ Gobelinus i. h.

⁷⁾ Diarii Napolet. ap. Muratori XXI. 1051. Csak a dátumra nézve hibáznak, mert állításuk szerint már ápril 18-án ütközött volna meg a herczeg a királlyal.

győztes,¹⁾ ámde helyzetén ez nem segített. Beállott a takarmány- és eleség-hiány, s Lajos herczeg kénytelen volt hadaival visszavonulni. Julius 12-én ismét Tarentoban találjuk, itt adja ki ez nap szabadalom levelét Martigues sziget lakosainak.²⁾ Kevéssel utóbb azonban újból elhagyja Tarentot s Bariba megy, melynek parancsnoka de Baux Raymond felajánlá neki a város kulcsait. Julius 21-én vette át a kulcsokat, ünnepélyesen fogadtatva a város részéről, mint annak souverain ura.³⁾

Bari meghódolása volt Lajosnak jóformán az utolsó kivivott diadala. A francia expedíció vége felé közeledett. Julius és augusztus hónapokban Lajos részben Bariban, részben Biscegliában tartózkodott. Itt érte őt utol a halál. Szeptember első napjaiban tudomására jutott, hogy katonái Biscegliában rabolni kezdenek. Azonnal személyesen ment oda, s nagy erőfeszítés árán véget vetett a rablásoknak.⁴⁾ Ez alkalommal úgy látszik erősen áthűlt. Visszatérve Bariba a meghülésből torokgyík fejlődött ki, mely hamar elbánt vele.⁵⁾ Szeptember 26-án hajnal felé a halotti szentségek ájtatos fölvétele után⁶⁾ lehelte ki lelkét a barii várnak egyik, az adriai tengerre nyíló termében.⁷⁾ Halála órájában Dreux Róbert francia királyi herczeg, Chambrilhac János, Murles Péter és egy szolgán kívül orvosa és egy jegyző voltak jelen. Holttestét Bariban helyezték örök nyugalomra. A temetés után, mely nagy pompával ment végbe, a potenzai gróf indítványa folytán, kit Lajosnak benső megbizottja, s mintegy szellemi örököse gyanánt tekinthetünk, az egybegyűlt nemesség Lajos hasonnevű fiát kiáltá ki királyul. A hadseregnek trombiták harsogása közt adatott tudtára az új uralkodó trónra lépte.⁸⁾ A

¹⁾ » . . . fo attaccata una scaramuzza et il re Carlo perdi úpiit de 65 Cavalli . . . »
Diarii Napolet. i. h.

²⁾ Idézi Valois i. h. 142. oldal jegyzet.

³⁾ Chron. Siculum 53. oldal. Giorn. Napol. 1051. oldal.

⁴⁾ Chron. Siculum 53. Giorn. Napolet. 1051.

⁵⁾ L. a flórencziek levelét 1384. október 4-ről. Durrieu : La prise d'Arezzo etc. i. h. 177. V. ö. Erlér Nyem kiadását 66. oldal a jegyzetben és Froissart munkáit X. 546. oldal.

⁶⁾ Lajos egyik familiáresének levele szerint, melyet VII. Kelemenhez intézett. Idézi Valois i. h. 148. oldal, jegyzet.

⁷⁾ Lajos utolsó végrendelete szerint. Idéz belőle egyes töredékeket Valois i. h. 146—148. oldal.

⁸⁾ Journal de Jean le Fèvre 78—80. oldal.

kormányzást, mint alább látni fogjuk, egy bizottságra bízta volt Lajos, míg Enguerrand de Coucy megérkezik.

Halála előtt pár nappal még nagy öröm érte. Szeptember 15-én, tizenkét nagyobb részt nápolyi főnemes, megjelent a barii Szt. Miklós templom sekrestyéjében s ott az evangéliumra tett kézzel megesküdtek, hogy Lajoshoz, fiaihoz hivek maradnak, s a Durazzói királyi házzal soha alkudozásokba nem bocsátkoznak. Azon esetre, ha Lajos herczeg meghalna, vagy akár ő, akár utódai nem akarnának a királyságban megmaradni, csakis azt ismerik el utódjának, s vezérükül, kit ők egyetértőleg megválasztanak. Együttal mintegy előre látva Lajos bekövetkezendő halálát, Enguineo Lajos conversanoi és S. Severinoi Hugó potenzi grófot választották képviselőikül, felhatalmazván őket, teljhatalmat adva nekik, hogy amennyiben szükségesnek látják adókat kivetni, segélypénzt beszédni, a fegyveresek kiállítását illető előkészületeket megtenni stb. ezt megtehetik. Kötelezték magukat, hogy rendeleteiknek mindenben engedelmeskedni, egymást kölcsönösen segíteni, a szükséges pénzösszeget egymással megosztani fogják. Végül esküvel kötelezték magukat e pontok megtartására. Az oklevél, mely ez ünnepélyes tényről kiállítottatott, a venosai herczeget, a conversanoi grófot, Johannes de S. Paulot, a cavai grófot, de Baucio (Orsini) Raymond, a materai grófot, S. Severinoi Lajost, Corradus de Monte Agano-t, Ricardus de Petralida-t, Alanio Miklós és Péter-t, Mathias de Burgencia-t, de Porta Lajost, Crapinus Antalt és Rillano Antalt nevezi.¹⁾

Lajos herczegnek pártja tehát, mint látjuk, az elősorolt urak csatlakozása folytán meglehetősen erősödött. Ezzel kapcsolatosan meg kell emlékeznünk egy, gyakran előforduló állításról, mely régibb és újabb munkákban előfordul. Collenuccio Nápoly történetében azt mondja, hogy Anjou Lajost Bari előtt Károly király legyőzte, maga a herczeg sebektől boritva egy bérére menekült, mely Biscegliába vitte, hol meghalt.²⁾ Collenuccio ezen előadását bizonyos pontig mások is követik,³⁾ tudniillik annyiban, hogy Lajos halálának helyét Biscegliába teszik.

¹⁾ Kiadta az oklevelet Valois i. h. 144—145. oldal jegyzet.

²⁾ Summonte II. 488. Durrieu i. h. 176. L'art de verifier les dates III. 839. stb.

³⁾ Collenuccio Compendio delle historie del regno di Napoli, Venetia 15. 41. 138. oldal.

Ez állítás azonban a fentebb előadottakkal szemben nem állhat meg. Először bizonyos, hogy Lajos nem halt meg Biscegliában, hanem Bariban, ebben kételkednünk nem lehet. Másodszor, feltéve, ha Lajos Bari mellett megveretett volna, csak nagyon valószínű, hogy Károly őt visszavonulásában követte, illetve, miután Lajos Biscegliába — Bariba — vonult, ott ostrom alá vette volna. Károly pedig ezt nemcsak hogy nem tette, hanem a francia hadsereggel az összeütközést is kerülte. Így tudjuk, hogy Károly a földközi tengeren állomásozó francia flottával, mely Renier Grimaldi kapitánysága alatt állott, s mely Aragonia s a Provenceből ujabban jött hajókkal növekedett, nem mert szembe szállani.¹⁾ Az egyedüli eredmény, mit Károly közvetlen ez időben felmutathatott, az Abruzzokban fekvő San Martino in Pensilis várnak elfoglalása volt.²⁾ Ellenben Anjou Lajos hatalmi állása a déli vidékeken tényleg erősödött. Bari meghódolása folytán az adriai tenger-vidék egyik legfontosabb kikötő helye jutott birtokába, melyhez nem sokkal reá Bisceglia birtoka is járult. De hogy Anjou Lajos állása nem lehetett oly rendkívül rossz, azt mutatja azon fentebb említett körülmény, hogy a nápolyi főurak egy része ekkor hódol meg neki ünnepelesen. Mert az bajosan tételezhető fel, hogy ezek ép akkor hódoljanak meg neki, midőn nagyobb vereséget szenvedve, helyzete veszedelmessé válik. Hanem annyi bizonyos, hogy Anjou Lajos helyzete, még ha nem is történt meg a barii vereség, elég komoly volt. Seregével már jó ideje egyhuzamban tanyázott egy és ugyanazon területen, tehát az élelmezés már nagy nehézségekbe ütközött. Pénz dolgában, mint előbb láttuk, nagyon fogyatékosan állott, seregét pedig különféle betegségek tizedelték. Azonban a segély részére közel volt. Láttuk fentebb, hogy tekintélyes pénzüsszegekről volt szó, melyek már részére össze voltak gyűjtve. Ha ezeknek csak egy részét — a mint bizonyos hogy az egészet úgy sem kapta volna meg — megkapja, egy időre segítve van rajta. A francia segéd-sereg Enguerrand de Coucy vezérlete alatt szintén már útban volt, s az Abruzzokban járt, tehát csak idő kérdése volt, hogy hozzá érkezzen. Mind-ebből látni, hogy Lajos a küzdelmet Károly ellen még mindig

¹⁾ Chron. Sic. 53. Giorn. Napol. 1051. V. ö. Valois i. h. 143. oldal.

²⁾ U. o.

folytathatta volna. Halála ép a legválságosabb időpontban következett be. Vele sirba szállott VII. Kelemen legkiválóbb, legbuzgóbb párthive. A francia expedíció Nápolyba teljesen eredménytelen maradt.

Lajos herczeg halálos ágyán egy végrendelet-formát mondott tollba la Caille Arnulf notariusnak, mely végrendelet megérdemli, hogy arról itt megemlékezzünk.

Lajos herczeg ez iratban a szokásos bekezdések és uralma jogos voltának kimutatása után, főleg a kormányzati ügyekkel foglalkozik. Fiát Lajos halála esetére királylyá proklamálja, sőt a bibornokoknak és a francia királynak pártfogásába ajánlja s lelkükre köti, hogy fiát igényei érvényesítésében mindenben támogassák. Pártfogásába ajánlja az utóbbinak és testvéreinek nejét és többi gyermekeit. Intézkedik Visconti Barnabó leánya Lucia közti házasságról, lelkére kötve nejének, hogy ezt a házasságot, melyre nézve Barnabónak több ízben ígéretet tett, tőle telhetőleg siettesse. Hosszasabban intézkedik országai kormányáról, miután fia még kiskorú volt. Erre nézve azt rendeli, hogy míg fia a 16. évét be nem tölti, addig úgy Nápolyban, mint a Provenceban, mely örökjog révén szintén fiát illeti, kormányzók vigyék az uralkodást. Ezek gyanánt Nápolyra nézve kinevezi San Severinói Venczel grófot, d'Enghien Lajos conversanói grófot, San Severinói Hugót, Honorat fondii grófot, Raymondus de Agoneo-t, Orsini Raynaldot, San Severinói Tamást, Marlio Györgyöt, Orsini Raymondot, Spinelli Miklóst, Casenova urát Thirandot, San Severinói Lajos Ferenczet és de Bolio Pétert. A Provenceba de Agoneo Raymondot, Casenova urát Thirandot, de Andusia Lajost, Orsini de Baux Ferenczet és egy marseillei polgárt nevez ki, utóbbira megjegyezve, hogy azt Marseille város lakói maguk közül szabadon válasszák. E kinevezett kormányzók mindkét helyen a kormányzást vagy együttesen gyakorolják, vagy bizzanak meg ennek teljesítésére maguk közül hármat. Úgy e három, mint a többiek teljhatalommal ruháztatnak fel. Együttal parancsot ad az ország hivatalnokainak, hogy a kinevezett kormányzóknak mindenben engedelmeskedjenek. Helytartója gyanánt, addig míg neje nem intézkedik másképen, Enguerrand de Coucy-t nevezi ki, alája rendelve az említett kormányzókat. De nejének hatalmat ad, Coucy helyébe bármikor más helytartót nevezni ki, addig is azonban, míg ő meg nem

érkezik a nevezett kormányzók vigyék mindkét országban a kormányt.¹⁾

* * *

Helyén valónak találjuk röviden megemlékezni az Enguerrand de Coucy vezérlete alatt Lajos herczegnek küldött francia segélycsapatról, mely körülbelül ugyanakkor indult utnak, midőn Lajos herczeg ügye Olaszországban kezdett rosszra fordulni.

Láttuk föntebb, hogy 1383. márczius havában a francia udvarnál fölmerült a terv, miszerint Lajosnak segédcsapatot küldjenek Olaszországba. E terv Lajos herczeg segélykérésére merült fel, ki fivéréihez a berryi és burgundi herczegekhez fordult volt segélyért. Előadtuk föntebb, hogy VI. Károly francia király 190,000 frankot ajánlott fel e célra, az említett herczegek 12,000 frankot, Miles de Dormans beauvaisi püspök pedig 200 lándzsának zsoldját két hónapra. A segédcsapat vezéréül a herczegek Enguerrand de Coucy-t szemelték ki, minthogy ő Olaszországot saját tapasztalásból ismerte, és így némileg nagyobb garantiát nyújtott, mint egy más hadvezér. Enguerrand a szentszék szolgálatában tanulta megismerni Olaszországot, a pápaság igényeit védve a Viscontiak ellen. Vele együtt mentek Miles de Dormans püspök, d'Enghien Lajos Brienne és Conversano grófja, Vital de Cays Lyonból, Hangest Károly Catheu és de Lusarches ura, Mathieu d'Humières és több más.²⁾

A francia sereg július havában már a Mont-Cenis-en járt. Számára nézve eltérő adatokkal birunk. Mig az egyik forrás egyedül a lovasok számát 20,000-re teszi, a nagyszámú gyalogságot nem is számítva, a másik 12-ről beszél.³⁾ A flórenczi köztársaság egy egykorú levele 9000 emberre teszi a sereg számát, mi 1500 lándzsának felel meg, köztök 5000 lovas.⁴⁾

Coucy július utolsó napjaiban Milanoba érkezett, hol nagy ünnepélyességgel fogadtatott.⁵⁾ Itt augusztus 2-án per procura-

¹⁾ E végrendelet eddigelé kiadatlan. Eredetije Párizsban a nemzeti levéltárban *Registre d'Aveux* P. 1334¹⁷ Pièce 35. alatt.

²⁾ Froissart ed. Buchon II. 221. *Gallia christiana* IX. 754. Durrieu: *La prise d'Arezzo* etc. BECh. 1880. 164. oldal.

³⁾ Cron. di Pisa Muratorinál I. 794. Corio 12,000-ről szól. V. ö. Chron. de S. Ant. XXII. c. II. XI.

⁴⁾ Durrieu i. h. 166.

⁵⁾ Corio i. munka.

tionem megköti a házasságot Visconti Lucia és Anjou Lajos hasonnevű kiskorú fia között.¹⁾

Majdnem egyidejűleg, hogy Coucy Milanoba érkezett, Anjou Lajos részéről követek érkeztek Flórencz városához, megkísérlelndők a várost az avignoni pártra vonni. Ugyanakkor hasonló célzathból a francia király részéről is jártak követek Flórenczben. De a követek törekvése sikert nem aratott, Flórencz neutralisnak nyilvánítá magát.²⁾ Hanem Flórencz ezen kijelentését meghazudtolá egy körülbelül egyidőben történt esemény, John Hawkwood átszegődése Flórencz szolgálatából Durazzói Károlyéba.³⁾

Anjou Lajos mihelyt hírül vette, hogy Hawkwood Durazzói Károlyhoz csatlakozott, azon kéréssel fordult a francia udvarhoz követelve, hogy e hitszegésért Flórencz vegye el méltó jutalmát. A francia udvar e levelet elküldé Flórenczbe, mire a köztársaság, hogy kipuhatolja, valjon Coucy tényleg boszut állni jött-e Olaszországba, elhatározta, hogy követséget küld Majlandba, melynek feladata leend, Coucyt ez irányban kipuhatolni. Egyúttal minden eshetőségre 4000 fegyverest küldtek ki az utak védelmére.⁴⁾ Coucy követeket küld Flórenczbe, felszólítva őket, hogy maradjanak semlegesek. Mig ezek Flórenczben időztek, híre jön, hogy Coucy megindult Toscana felé.⁵⁾ Flórenczben ennek hírére az új kormány, mely ép akkor foglalta el hivatalát, azonnal megteszi az előkészületeket a város védelmére. Egyúttal elrendelte, hogy a város részéről egy követség kísérje vissza Coucy követeit, melynek feladata leend Coucyt és a beauvaisi püspököt ajándékokkal megnyerni. Egyúttal azon ígéret megtevésére is fel volt e követség hatalmazva, hogy Nápoly ügyeibe nem fognak avatkozni. Azonfelül azonban azt kérték Coucytól, hogy ne segíyezze a Flórenczből száműzötteket, valamint azt is, hogy a köztársaság területét tartsa tiszteltben. Ez utóbbira Coucy azt felelte, hogy ez az expeditio céljaival ellenkezik. Egyébiránt biztosítja a várost, hogy nincs

¹⁾ Durrieu i. h.

²⁾ S. Anton. XI. VI. 7. 9. és 10 fejezet.

³⁾ Durrieu 167. Cf. Temple-Leader és Marcotti munkáját.

⁴⁾ Durrieu i. h. 168. Hogy Coucy tényleg boszut volt állandó Flórenczen, azt a Cronaca di Ser Gorello mondja Muratorinál XV. 882.

⁵⁾ L. az október 20-i levelet Durrieunél i. h.

mitől tartania. E biztatása daczára egyre szaporodott a vidékiek száma, kik vagyonuk értékes részével a városokba vonultak.¹⁾

Enguerrand de Coucy ezalatt megindult Majlandból. Luccán át Empoliba ment seregével, hol egy éjet töltött az Elsa folyó partja mellett. Onnan Castelflorentinoba ment, hol három napig időzött, majd Poggiobonzin át Flórencz elé ment, hol a város déli részén ütött tábornak a Poggio oldalain.²⁾ Itt fogadta az Arezzobeli száműzötteket, kik fejeik a Tarlatik, Pietramala urainak útján szövetséget ajánlanak Enguerrandnak, megígérvén neki, hogy Arezzot kezére adják. Ennek alapján a szövetség a két fél között létre is jött.³⁾

Arezzoban Caracciolo Jakab, III. Károly király hive vitte a kapitányságot. A flórencziek Arezzo birtokára, jóllehet a vár nagy része már rom volt, nagy súlyt fektettek. Caraccioloval alkudozásra is léptek a vár átadása végett. Egy színlelt támadás alatt kellett volna az őrizetnek kaput nyitni. Csakhogy e végett szükséges lett volna a polgárok főbjeit a tervbe beavatni, s ily módon a titkot többé nem lehetett volna megőrizni. Ezért Flórencz elejtette e tervet és egyenesen III. Károlyhoz fordult. Károly követeket is küldött Flórenczbe, de ezek az utolsó pillanatban, hirteleni visszahívást adva okul, elutaztak. Megígérték ugyan, hogy tíz nap múlva visszatérnek, de ígéretüket be nem tartották. Flórencz városa megtudva Coucy szövetkezését a száműzöttekkel, tartott attól, hogy elfoglalja Arezzot, s azért segítséget ajánlott fel Caracciolonak. Együttal mesterembereket küldött Arezzoba, hogy a falakat helyezzék jó karba. Caracciolo, élve a gyanuval, hogy a flórencziek ezen készsége mögött valami rejtett terv lappang, nem fogadta el a megajánlott segítséget, csupán 50 főből álló segédcsapatot kért.⁴⁾

Coucy megkötvén a Tarlazzikkal a neki megajánlott szövetséget, Flórencz alól Siena felé vonult. A két köztársaság határában megállapodva Flórencztől 25,000, Sienától 20,000 arany forintot követelt. Flórencz a fizetést megtagadta, de Siena 6—7000 forintot fizetett, mire Cortona felé vette útját. A flórencziek már azt

¹⁾ U. o.

²⁾ S. Antonin. i. h. V. ö. az okt. 20-i levelet. i. h.

³⁾ Gorello krónikája i. h.

⁴⁾ Durrieu i. h. 173—174.

hitték, hogy Coucy végleg elvonul, azonban korai volt örömük. Coucy a szeptember 25. és 29. közti éjjel egyesült Pietramalával, mire Cortonat elhagyva Arezzo felé vonult, melyet elfoglalt.¹⁾

Arezzo elestének hírével együtt érkezett meg Flórenczbe Anjou Lajos herceg halálának hire. E hír hallatára Flórencz elhatározta a küzdelmet folytatni. A hadi készülétek elkezdődtek. Mindenekelőtt a dieci di Balia választattak meg, mire Caracciolonak megüzenik, hogy segítséget küldenek neki. Követek mentek a flórenczi köztársaság barátai s szövetségeseihez, segílyt kérendők a bekövetkező harcra. A köztársaság egyúttal Orbán pápához is fordult, felhatalmazását kérve, hogy a flórenczi területen beneficiumokat bíró idegen papokra adót vethessenek ki. Ezen előkészületek közben érkezett meg Coucy levele, melyben a várossal tudatja, hogy Arezzot elfoglalta.²⁾ Flórencz e levélre október 4-én válaszolt, tudatva vele az anjoui herceg halálát.³⁾ Ezalatt megérkezett Hawkwood a flórencziek segílyére. Október 20-án Perugia, Pisa és Lucca szövetséget kötnek Flórenczczel, melynek értelmében mind a négy város kötelezi magát egyenként 800 lándzsát kiállítani zászló gyanánt, »Pax« feliratú kék lobogót rendelvén. Maga Flórencz 2000 lándzsa kiállítására kötelezte magát. Ugyanekkor, október 20-án kelt a flórenczi köztársaság levele VI. Károly francia királyhoz, melyben a Franciaországban élő flórenczi kereskedőket pártfogásába ajánlják. Eszükbe jutott ugyanis, hogy a francia király könnyen repressaliákhoz nyulhat, ha megtudja, hogy Anjou Lajos halála után Caracciolo ellen, ki az ő mandatarius is lehet, ellenséges szándékkal lépnek fel. A levél különben tele van panaszokkal Coucy ellen, kinek eljárását Flórencz irányában — mint magától értetődik — perfidnek nevezi.⁴⁾

Coucy ezalatt a fellegrvárba szorult Caracciolt ostromolta. E helyzetben lepte meg őt a flórencziek serege, mely beszorítva hadait a városba, ostrom alá vette őt. Coucy látva, hogy el van zárva minden oldalról, elhatározta, hogy föladja a várost, hanem

¹ Capitoli del commune di Firenze I. 371. Ser Gorello i. h. 883. Sozomenus u. o. XVI. 1126. Durrieu i. h. 176.

²⁾ Durrieu i. h. 176.

³⁾ U. o. 177—178.

⁴⁾ A levelet kiadta Durrieu i. h. 179—184.

nem Caracciolonak, mint III. Károly párthivének. Alkudozásba lépett Sienával, de a városi tanács lassúsága folytán az alku nem jött létre. Ezt hallva Flórencz, hogy Sienát megelőzze, egy ügyes sakkhúzásra szánta el magát. Miután a fellegrvár még Caracciolo kezében volt, érintkezésbe léptek vele, hogy adja fel a várat.¹⁾ Caracciolo október 27-én föladta a várat, mire a flórencziek Coucyval léptek alkudozásra. November 5-én a két fél aláírta a feladást meghatározó okmányt, melyet Coucy mindjárt másnap megerősített.²⁾ E szerződés november 17-én némely pontjára nézve módosított, így egy 100,000 forint büntetésről szóló záradékkal.³⁾ November 18-án Caracciolo megesküdött a közte és a flórencziek közt létre jött egyességre, magának kártalanítást biztosítva.⁴⁾ November 20-án a flórenczi követek birtokukba vették a várost.⁵⁾ Pár nappal rá a francia sereg megkezdte a visszavonulást Assisi felé. Innen deczember elején éjszak felé vonult Coucy a Marca Anconitanan és Forlin át. Deczember 25-én Bolognában volt,⁶⁾ honnan Lombardián át hazatért.⁷⁾

Térjünk most ismét vissza az Anjou Lajos halála után bekövetkezett eseményekre.

¹⁾ Capituli de Firenze I. 377.

²⁾ U. o. 373, 375, 376. lapon.

³⁾ U. o. 377.

⁴⁾ U. o. 377.

⁵⁾ U. o. 380.

⁶⁾ U. o. 387.

⁷⁾ V. ö. az egész expeditóra nézve Durrieu idézett cikkét, mely előadásunknak alapul szolgált.

NEGVEDIK FEJEZET.

AZ UTOLSÓ ÉVEK ESEMÉNYEI.

I.

A feszült viszony VI. Orbán és III. Károly között a legutolsó nyilvános kiegyezés daczára sem szűnt meg. Mig III. Károly Anjou Lajos ellen csatázott, Nápolyban oly események történtek, melyek a két uralkodó közti feszültséget okvetlen növelték, nem hogy lohasztották volna. Tényleg azonban maga Orbán szolgáltatott arra okot, hogy a viszály is a király közt újra kitörjön. A pápa minden áron mint a tartomány fővédnöke s hűbérura akart föllépni. Mint ilyen követelte magának a főitélő szerepet, unokaöcscsének előbb említett pörében, mely körülmény, ha a tárgyul szolgáló esetet nem is tekintjük, minden kétségen kívül igaznak, mégis a pápa uralkodási vágyát eléggé mutatja. Úgy látszik Orbán Károly távozása után kezébe akarta ragadni a kormányzatot Nápolyban, miben azonban Károly nejének, s távollétében helytartójának személyében váratlan akadályra talált. Margit királyné, a mily emanczipált,¹⁾ ép oly erélyes nő volt, ki a hatalom kérdésében a pápának sem engedett.

A legközvetlenebb ok az összekoczczanásra Margit királyné néhány rendelete volt, melyet ő közvetlen férjének elutazása után, a hadjárat költségeinek fedezése céljából kibocsátott.²⁾ Különösen a sóra és borra vetett ki a királyné nagy adót. Így elrendelte, hogy a só mérője 6 tarentus és egy uncziáért adassék el, mely összegből 5 tarentus a királyi kincstárba volt beszolgáltatandó, a hajóhad felszerelési költségeinek fedezésére.³⁾ Hasonló adó volt a borra is kivette, és pedig a finomabb görög

¹⁾ V. ö. Nyem I. 36.

²⁾ Nyem I. 36.

³⁾ Chron. Siculum 54. Tarentus a. m. tarenti aranypénz, melyből 4 db. tett egy solidust. V. ö. Brinckmeier és Du Cange glossariumait.

borra hordónként 15—18 tarentus, a bor minősége szerint, a közönséges borra pedig hordónként 5—10 tarentus.¹⁾ Ezen adónemek, tekintettel az akkori pénzügyi viszonyokra, elég súlyosan nehezettek a lakosságra. Hogy a lakosságon könnyítsen, Orbán Margit királyné ezen rendeleteit megsemmisíté, elrendelvé, hogy senki a királynak, egyházi átok terhe alatt, a bor után adót fizetni ne merészелjen.²⁾ Ezzel azonban maga ellen haragitá a királyt és az egész nápolyi udvart. Mert igaz, hogy a különféle adók súlyosan terhelték a lakosságot, ámde ez Orbánt még nem jogosította föl arra, hogy az ország belügyeibe beavatkozzon, s oly rendeleteket semmisítsen meg, melyek utóvégre is arra voltak szolgálndók, hogy az ő érdekében kezdett háború folytatását biztosítsák. A visszatörítés a királyné részéről nem is maradt el.

Orbán rendeletei, melylyel Margit királynőéit semmisítette meg, úgy látszik már Nocerából keltek. Alig hihető ugyanis, hogy a pápa ily rendeleteket, melyekről tudhatta, hogy a királyi udvarnál nagy visszatetszést szüendnek, s azt iránta esetleg erőszakos föllépésre készíthetnek, Nápolyban adott volna ki, hol ő teljesen a királyné kezében volt. Azt hiszem, Orbán várt ezen rendeletei kibocsátásával, míg Nápolyból oly helyre ért, hol biztonságban érezhette magát, legalább egy időre. Főleg chronologiai körülmények készítenek ez állításra. Károly király ápril 18-án hagyta el Nápolyt. Május 16. és június 16-a között hagyta el Orbán Nápolyt s ment Nocerába,³⁾ mely város az egyedüli volt az egész királyságban unokaöcscse birtokában. Valószínű, hogy Margit királynő a hadjárat költségeinek fedezésére célzó rendeleteit nem közvetlen Károly elutazta után, a mikor a király kezén még elegendő mennyiségű pénz lehetett, hanem később, május-júniusban adta ki. Miután pedig Orbán május 16-ika után hagyta el Nápolyt, valószínű, hogy rendeleteit már Nocerából adta ki.

A pápa, kit Nocerába az egész bibornoki collegium elki-

¹⁾ Chron. Siculum 54.

²⁾ Gobelinus Persona VI. 78. V. ö. Giorn. Napol. i. h. 1052. és Annales Bonincontrii Muratorinál XXI. 46.

³⁾ A Giorn. Napol. i. h. 1051. május 16-ára, a Giorn. del duca di Montel. i. h. 52. május 25-re, a Chron Sic. június 16-ra teszi. Ez utóbbi állítás bir a legnagyobb valószínűséggel.

sért,¹⁾ csakhamar érezhette a rendeletei által előidézett visszahatást. Margit királynő rendeletet bocsátott ki, melyben halálbüntetés terhe alatt megtiltotta, hogy sót, gyertyákat, buzát, disznóhúst s másféle ételmi-szereket a fővároson kívül eladjanak. Egyedül Nápolyban volt szabad a tilalmazott ételmi-szereket elárusítani, s itt is csak bizonyos napokon.²⁾ E rendszabály a Nocerában időző pápai udvart igen keményen sújtotta. Nyem, ki a curiával együtt Nocerában tartózkodott, följegyzi, hogy némely napon drága pénzért sem kaphattak az ételekhez sót. A királyné ezen és több hasonló rendeletei a pápai udvar tartózkodását Nocerában nagyon kellemetlenné tették, hol a curia amugy is nagyon rossz viszonyok közt élt. Maga a város, viszonyainál fogva sem nyújtott kényelmet a curiának. A vár alatt elterülő város alig számlált hetven lakható állapotban levő házat. És ezek is egymástól távol, szétszórva állottak.³⁾ A curia tagjai kénytelenek voltak ki egyik, ki másik helyen az egész városban szétszórva lakni. Természetes, hogy a bibornokok s többi egyházi férfiak, az amugy is rossz közbiztonsági viszonyok miatt, nem szívesen időztek Nocerában. Orbán maga még legjobban biztosítva volt, mert a vár aránylag jól volt megerősítve. Hogy egyébiránt milyenek voltak a viszonyok, a curia és a királyi udvar közt a nyári hónapokban, arról tiszta képet magunknak bajosan alkothatunk. Mert a míg a főntebb előadottaknál fogva hajlandók vagyunk elhinni, hogy a két udvar között a viszony meglehetősen feszült volt, addig a tény, hogy Margit királyné 1384. július 20-án a Provence-beli egyháziakhoz levelet intéz, melyben őket felszólítja, hogy elhagyván VII. Kelemen pártját, VI. Orbánhoz álljanak, arra mutat, hogy a két udvar közti ellentétek nem lehettek nagyon élesek.⁴⁾ Az azonban bizonyos, hogy ellentétek fenforogtak, melyek, mint látni fogjuk, Anjou Lajos halála után a pápa és a király között még inkább élesebbé váltak.

A curia tartózkodását Nocerában, ha mindjárt rövid időre is, és csak részben, egy váratlan közbejött esemény megszakasztá.

¹⁾ Giorn. Napol. i. h. 1051.

²⁾ Nyem I. 36.

³⁾ Gobelinus Persona VI. 77.

⁴⁾ Margit királyné e levele Cameranál i. h. 326—327. oldal.

Augusztus 7-én a reggeli órákban a városban elterjedt a hír, hogy egy fegyveres csapat közeleg a város felé. A curia embereit páni félelem szállotta meg. Azt hitték, hogy a fegyveres csapat a királyné megbízásából jő, ellenséges szándékkal. A bibornokok és a többi egyházi férfiak nyakra-főre menekültek Nocerából, sorsára hagyva Orbán pápát, ki mellett egyedül csak rokona Prignano Ferencz, a szt.-Eusebius templom bibornoka, volt pisai érsek maradt meg. A menekvő tömeg Nápoly felé tartott. Nyem, ki saját ügyeiben már előbb Nápolyba ment, s onnan visszatérőben volt, az uton találkozott a menekvőkkel. Elbámulva az általános futáson, kérdezősködni kezdett annak okáról, de nem nyert kielégítő választ. Ő maga tovább folytatta útját Nocera felé, hová alighogy megérkezett, Orbán pápa maga elé hivatá. A pápát egyedül találta Petrus de Pisis, a consistorium ügyvédje társaságában. Orbán maga elé bocsátva Nyem-et, tudakolá tőle a curia futásának okát, mire Nyem azt felelte, hogy ezt azért tették, mivel a városban nem érezték magukat eléggé biztonságban, s féltek, hogy esetleg meggyilkolják őket. »Rosszul tevék, hogy elhagynak. Míg csak egy darab kenyерem van, megosztandom velük,« így kiáltott fel Nyem előadása hallatára a pápa. Erre Nyem megkoczkáztatá azon állítást, hogy a maga részéről a pápának, unokaöcscsének és szűkebb udvarának tényleg nincs mitől tartania, mert biztos, védett helyen vannak, de nem így áll a dolog a többieknel, kik legtöbbsnyire gyöngé, védtelen emberek, kik a városban szétszórva, rablók és haramiák közt laknak legnagyobb veszélyben, s gyakran még a legszükségesebb élelmiszerekben is hiányt szenvednek. Azért azt tanácsolá a pápának, engedné meg, hogy a bibornokok s azok csekély számu kísérete a várban szállásolja el magát. A pápa Nyem e tanácsát, a hely szűkére való hivatkozással elutasítá, s megbízá őt, hogy keresse fel másnap az elmenekült bibornokokat s birja rá őket a visszatérésre. Nyem e megbízásnak eleget tett; másnap utnak indult Nápoly felé, s Nápoly előtt, nem messze Torre del' Annunziatánál többekkel találkozott, kik már visszatérőben voltak Noceraba. Elhagyva őket, még két más bibornokkal találkozott, kik szintén kíséretökkel együtt visszatérőben voltak. Nagy örömmel fogadták Nyem hírét, hogy a pápa küldte őt érettk. Nyem ezután Nápolyba ment, s az ott időzőket szintén rábirta, hogy térjenek vissza Nocerába. Egyedül csak Mezzavacca, a

rietii bibornok vonakodott Orbánhoz visszatérni, sőt most egyes-nesen a királyhoz csatlakozott.¹⁾

Igy adja elő Nyem a curia részbeni futását Nocerából. Több vonásaiban előadása megfelel a valóságnak. Gobelinus Persona²⁾ a főbb vonásokban megerősíti és kiegészíti Nyem előadását. Ellenben nagyon természetes, hogy a beszélgetés, melyet ő Nocerában a pápával folytatott, hitelességre igényt nem tarthat. Olyan ez, mint az akkori krónikákba beszótt beszédek stb. túlnyomó része. Nyem ez események után huszonöt évvel később írta munkáját. Bizonyos, hogy ennyi időn át nem maradtak meg fejében az akkor elmondott szavak.³⁾ Ránk nézve elbeszélése annyiban tanulságos, hogy bepillantást enged a curia akkori viszonyaiba. Látjuk, hogy mily lábon állott Orbán és bibornokai között az egyetértés, ha azok pusztá vészhirre elszöknek tőle. De kitűnik Nyem előadásából az is, hogy VI. Orbán a királyi udvarral sem állott jó lábon, mert különben érthetetlen lenne, hogy a fegyveres csapat közeledtének híre olyformán terjed szét, hogy azok a királyné parancsából jönnek a bibornokok ellen, őket megtámadandók.

Hogy udvarát növelje Orbán, 1384. december 14-én konzistoriumot tartott, mely alkalommal némelyek szerint 17, mások szerint 18 új bibornokot nevezett ki, köztök hat nápolyi.⁴⁾ »Laetare Germania« szavakkal kezdé beszédét, melyben az új bibornokokat megnevezte. Ezek között voltak Németországból Saarwerden Frigyes kölni érsek, Nassaui Adolf mainzi, Falkenstein Cuno trieri érsekek, Horn Arnold lüttichi, Liegnitzi Venczel boroszlói püspökök és Rosenberg Péter.⁵⁾ Az olaszok között volt Carbonus Ferencz, monopolitanusi püspök, s még hat nápolyi, kikről Margit királynő mondja, hogy a bibornoki kalapot Orbán kezeiből elfogadni vonakodtak.

Időközben Anjou Lajos herczeg meghalt Bariban. Igényeit Nápoly trónjára kis fia Lajos örökölte. A francia hadjárat

¹⁾ Nyem I. 37. Prignano Ferenczre nézve I. Ciaconius II. 636.

²⁾ Cosmodromium VI. 77.

³⁾ V. ö. Erler Dietrich von Nieheim. Leipzig, 1887. 62. oldal.

⁴⁾ A Chron. Siculum szerint i. h. 54. oldal, Gobelinus VI. 84. szerint 17., Margit királyné alább idézendő levele szerint 20 bibornokot nevezett ki. Nyem e konzistoriumot hibásan teszi 1385. januárjára.

⁵⁾ V. ö. róla Ciaconius II. 656.

váratlan befejezést nyert. A kiskorú örökösrel szemben III. Károlynak mitől sem kellett tartani. Koronáját most egyelőre senkitől sem kellett féltetnie, s így a kezénél lévő hadakat arra használhatta volna fel, hogy VII. Kelemen egyes párthiveit VI. Orbán elismerésére kényszerítse. Azonban Károly, ki midőn Bari környékén tartózkodott, megbetegedett volt, felépülte után VI. Orbán ellen fordította fegyvereit. A surlódások közte és a pápa között, az anjoui herczeg halála után mind nagyobb arányt öltöttek. Károly, ki ellenfelétől megszabadult, most VI. Orbán ellen lépett föl, kinek jelenléte a királyságban tagadhatatlanul nagy zavarok kútfeje volt. Főntebb volt szó arról, hogy Orbán azon a czimen, hogy ő a királyság legfőbb hűbérura, nem egy izben beavatkozott a királyság belügyeibe. Még jobban elmérgesítette a két fél közti surlódásokat azon körülmény, hogy Orbán makacsul követelte Károlytól az unokaöccsének Butillo-Prignano Ferencznek tett ígéretek beváltását, a mit Károly a már említett okoknál fogva, több izben megtagadott. Anjou Lajos halála után a viszály, mely eddig többé-kevésbé lappangott volt, akut jelleget öltött. Nagyban növelte ezt azon körülmény, hogy Orbán semmi előkészületet sem tett a királyságot elhagyni, hanem megmaradt Nocerában. Ilyformán előre látható volt, hogy mihelyt Károly visszatérend Nápolyba, a döntés elkerülhetetlen lesz.

Valóban még mielőtt Károly Nápolyba visszatért volna, VI. Orbán a király részéről az ellenséges indulat több tanujelét vette. 1385. január 13-án Margit királyné Orbán nővéreit elfogatva, tömlöczbe vettette.¹⁾ Pár nappal rá január 22-én a királyné parancsot adott Ricardo de Agellisnek, hogy Orbánt Nocerában körülzárva, ostrom alá vegye.²⁾ Nem tudjuk, végre lett-e ezen parancs hajtva, de valószínű, hogy nem. Január 31-én megérkezett Károly is a fővárosba; betegsége által késleltetve³⁾ később jött mintsem szándékozott.⁴⁾ Megérkezte jel volt a viszály nyílt kitérésére. Bevett szokás ellenére, nem látogatta meg a pápát, hanem — mint forrásaink mondják — kiizent hozzá, hogy hagyja

¹⁾ Chronicon Siculum 54. oldal.

²⁾ U. o. 56. oldal.

³⁾ Nyem I. 35.

⁴⁾ Chron. Siculum 56. oldal. Walsingham a király megérkezését Nápolyba január 26-ra, a Giorn. Napolet. (a Chron. Siculban 56. oldal) pedig 1384. november 10-ére teszi.

el Nocerát, s jöjjön Nápolyba lakni.¹⁾ Orbán, kit ez eljárás mélyen sértett, azt felelte a királynak, miszerint megszokta volt eddig, hogy a király jöjjön a pápához, nem pedig a pápa a királyhoz.²⁾ Orbán ez alkalommal újból hangsúlyozta a legfőbb hűbérúri jogot,³⁾ mire Károly azzal felelt, hogy az ország, neje és a hódítás jogánál fogva őt illeti meg, s hogy senki sem akadályozhatja meg őt, hogy — mivel Orbán válaszában szintén foglalkozott, — új adókat kivessen. A szót nyomban követte a tett, s Károly újból nagyobb adót vetett ki a vámokra.⁴⁾

Természetes, hogy a pápa és a király közti viszony újból elmérgesedése a curiánál időzőket nagy aggodalommal töltötte el. Saját biztonságukat, éltüket kezdték félteni, s ezért a pápát több ízben komolyan megkeresték, hogy vagy békülne ki Károly királylyal, vagy ha nincs kilátása arra, hogy tőle békét nyerjen, saját személyének és hozzátartozóinak biztonságát szem előtt tartva, hagyja el Nocerát, s vonuljon egy más, nagyobb biztonságot nyújtó vár vagy városba. Orbán e tanácsokat elutasítá, mondván, hogy bővebben akarja velök a dolgokat megháynivetni. Tényleg több ízben értekezletet tartott környezetével, melyben a bibornokok, megkérdéztetve véleményök felől, újból is csak már elmondott tanácsukat ismételték. De Orbán a tanácskozások végével újból csak kijelenté, hogy Nocerát el nem hagyja.⁵⁾

Ezen tanácskozások nagyrészt 1384. deczember végén, vagy 1385. január elején történhettek, a mint ez az alább tárgyalt események chronologiai fejlődéséből kitünik. Szintügy 1384-re nyúlnak vissza azon összeesküvés számai, melyek kiinduló pontja a nápolyi királyi udvar, s főszövője Mezzavacca Bertalan rietti bibornok volt. Az összeesküvésben részes volt több bibornok, ki Orbánnal Nocerában tartózkodott, továbbá Bartholomaeus de Placentia, a curia volt procuratora és még többen.⁶⁾ Az összeesküvés célja volt, hogy az egyház kétségbeejtő állapotán segítsenek. Orbán makacs vonakodása Nocerát elhagyni, és e tekintet-

¹⁾ Giorn. Napol. i. h. 1052. oldal.

²⁾ U. o.

³⁾ Camera 327. oldal.

⁴⁾ Camera i. h.

⁵⁾ Nyem I. 41.

⁶⁾ Nyem I. 42.

ben a bibornokok iránt tanusított kiméletlensége, nagyban befolyt arra, hogy még Orbán közvetlen környezetében is tagokat számlált az összeesküvés. Az összeesküvők több rendbeli gyűlekezeteket tartottak, megbeszélték azon kérdést, vajon az esetben, ha a pápa észbelileg gyöngé, vagy az uralkodásra tehetetlen, vagy a bibornokok megkérdezése nélkül intézkedik, csupán saját belátására támaszkodva, még oly ügyekben is, melyek az egyház nyilvánvaló kárára vannak, fel vannak-e jogosítva a bibornokok melléje alkalmas gondnokot, vagy gondnokokat kinevezni, kiknek tanácsa szerint köteles az egyház ügyeit elintézni. Tizenkét pontban foglalták össze nézeteiket, követelményeiket, kimerítően megokolták ebbeli véleményeiket, sőt gondoskodtak arról is, hogy a legkiválóbb theológusok és kanonisták rájuk nézve kedvező kommentárokat adjanak, melyekben eljárásuk jogos voltát bizonyítsák s védjék.¹⁾

Az összeesküvés azonban nem szorítkozott kizárólag egyházi férfiakra. Részesé volt annak maga a király és királyné is.²⁾ Károly, úgy látszik, királyságát féltve, csatlakozott az összeesküvéshez. Mert Orbán pápa egész magaviselete azon benyomást tette volt a királyra, hogy a pápa arra törekedik, miszerint őt a királyságtól megfoszsza, s helyébe unokaöccsét ültesse a nápolyi királyi trónra. Margit királynő 1385. január 15-én kelt, s az olaszországi fejedelmek s városokhoz intézett körlevelében maga mondja, hogy Orbán pápa arra törekedett, miszerint férjét trónjától megfoszsza.³⁾ Margit királyné ezen állításához ugyan szó fér, mert az ugyan nincs bebizonyítva, hogy Orbán tényleg ekkor foglalkozott volna azon gondolattal, hogy a királyt letegye, hanem az is bizonyos, hogy a gyanakvó Károlylyal ezt el lehetett hitetni, s őt ily formán az összeesküvés részese gyanánt megnyerni, melynek részese gyanánt még a nápolyi csapat-parancsnok is említetik.⁴⁾

Az összeesküvés célja nem volt csupán az, hogy Orbán mellé tanácsosokat adjanak. A jól értesült *Chronicon Siculum* szerint az összeesküvők a királylyal egyenesen abban állapodtak

¹⁾ Nyem I. 42.

²⁾ Chron. Siculum 55. oldal.

³⁾ L. ezt a levelet Sauerland: Aktenstücke zur Geschichte Papst Orbans VI. HJbG. 1893. 82. oldal.

⁴⁾ Chron. Siculum 55. oldal.

meg, hogy fegyveres csapatokkal megtámadják a pápát Nocerában s őt fogva Nápolyba viszik.¹⁾ A terv kivitelére a consistorium napját, január 13-át tűzték ki.

Gobelinus Persona, Orbán pápának föltétlen párthive,²⁾ az összeesküvők tervét rendkívül regényesen színezi ki. Mint az összeesküvés fejeit a római, genuai, velencei, és de Sangro bibornokokat nevezi meg, kik oly formán állapították meg az összeesküvés tervét, hogy a consistorium napján, midőn a várban egybegyülekeztek, tizenkét kíséretökhöz tartozó egyén, hosszú ruhájuk alatt fegyvert viselve, előttük haladjanak be a várba. Midőn pedig a várba megérkeztek, adott jelre — hirtelen támadt zajra — a pápát megtámadják, őt foglyul ejtik, s a várból a sz. Ferencz templomába viszik. Itt a bibornokok jelenlétében a pápa előtt bizonyos czikkelyeket olvasnak fel,³⁾ melyekre választ kérnek tőle. A czikkelyek bizonyítása végett, bárhogy hangzik is a pápa válasza, hamis tanukat állitandnak elő, s ily módon az általuk felállított tételek alapján a pápát eretneknek és vétkesnek nyilvánítják, s az ítéletet, mely máglyára szól, rajta azonnal végrehajtják. Ez megtörténvén, Károly király beleegyezésével a rietii bibornokot választják meg a pápai trónra.⁴⁾

Így adja elő az összeesküvés tervezetét Gobelinus. Előadása, mint említettük, nem ment a nagyítás és regényes kiszínezéstől. Nem szabad első sorban elfelejtenünk, hogy Gobelinus VI. Orbán udvari embere, sőt annak személyesen lekötelezettje volt, hogy tehát az összeesküvőket lehetőleg fekete színekkel igyekezett festeni. Másodsorban, előadásában feltűnő az, hogy rendkívül szinpadiasan beszéli el az összeesküvés tervezeteit. Önkénytelenül VII. Gergelyre gondolunk, ezt olvasva. Valószínűtlenné teszi a tervet, a végrehajtásra kiszemelték csekély száma. Mert a nocerai vár őrség dolgában nem volt oly szűken ellátva, hogy ily maroknyi csapat egy ilyen merényletet, akadály nélkül, végrehajthatott volna. Az alapeszme azonban Gobelinusnál tényleg egyezik a többi forrásokban följegyzettekkel, mert az bizonyos, hogy az összeesküvők elhatározták, Orbánt erővel kezeik közé keríteni.

¹⁾ Chron. Siculum 55. oldal.

²⁾ A kancelláriában volt alkalmazva. V. ö. róla Lorenz Deutschlands Geschichtsquellen etc. II. köt. 323 s kk. lapok.

³⁾ Gobelinus alighanem a Nyem által említett 12 pontra czéloz.

⁴⁾ Cosmodromium VI. 78.

S főleg ezért vonták be az összeesküvésbe a királyt is, mint a kinek segítségével e tervüket a legkönnyebben hajthatták végre.

Azonban az összeesküvés dugába dőlt. Manupello Orsini bibornok, ki nem tudni mily uton-módon jött az összeesküvés tudtára, fölfedezte a pápának az ellene szőtt merényletet, megnevezve annak részeseit. Orbán iszonyú haragra gyuladt bibornokai ellen. Tetteté magát azonban, mintha semmit sem tudna, s január 11-re consistoriumra gyűjté össze a bibornokokat.¹⁾ A consistorium végén az összeesküvés fejeiül szereplő hat bibornokot u. m. de Sangro bibornokot, Jánost a sz. Szabináról, Aston Ádám sz. Czecciliáról czimzett benediktinus, Marinus de Judice a sz. Pudentiaról, Lajost a sz. Márkról, és Bartholomaeus de Cucurnot a sz. Lőrinczről czimzett egyház bibornokát elfogatta, vagyónukat elkoboztatta, őket pedig börtön helyett egy czisternába vetteté.²⁾

Ujabbán két okmány látott napvilágot, melyek az összeesküvés történetére nézve a Gobelinus által előadottakkal nagyrészt összevágának. Az egyik Orbánnak 1385. február 27-én Noce-rában kelt bullája, mely a kereszténység összeségéhez intézve, tagjait felszólítja, hogy Orbán és az egyház érdekében keresztes hadjáratra készüljenek, miközben mindazon indulgentiákban részesülendek, mintha valóban a szentföldre indulnának. Az összeesküvést illetőleg ez oklevél hosszasabban kifakad Károly és neje, Margit ellen, kiknek szemére hányja, hogy már tivolii tartózkodása alatt cselet szöttek ellene. Szól az aversai és a nápolyi eseményekről, s ezután a jelen összeesküvésre tér át, melynek tagjai gyanánt a királyi páron kívül a rietii bibornokot, Tartari Péter, volt montecassinoi apátot, Carluccio de Montalto nagyjusticiariust, Messer Gianotto connétable protojudicet, a bibornokok közül pedig János S. Sabina, Ádám S. Cecilia, Lajos S. Marco, Bertalan S. Lorenzo in Damaso, Marinus S. Potentiana, és Gentilis S. Adriano bibornokot nevezi meg. Az összeesküvés módozatait illetőleg megjegyzi, hogy tervben volt őt elfogni, oldala mellé kurátorokat nevezni ki, majd koholt vádak alapján a pápai tróntól megfosztani, s halálra ítélni. Fogsága alatt a

¹⁾ Chron. Siculum 54. Gobelinus VI. 78. Sozomenus Muratorinál XV. 1027. Walsingham i. h.

²⁾ Nyem I. 42.

bibornoki testület vitte volna az egyház kormányát, míg halála után az összeesküvők egyike nyerte volna el a pápai trónt.¹⁾ Ezen okmánynyal szoros összefüggésben áll a második, február 14-én kelt okmány, mely tehát dátumra nézve megelőzi az imént ismertetett. Ezen »*confessio cardinalium contra antipapam*» című irat, mely ez okmányba be van iktatva, január 21-én kelt, s a bibornokoknak, állítólag önkényt tett vallomásait tartalmazza. A bibornokok nevei az előbbi okmányban nevezettekkel azonosak. Tartalmát illetőleg a bibornokok azt vallják, hogy ők vallomásukat Angelus florenczi püspök és Balázs, a lombardi sz. János-rend perjele előtt, majd a pápa és több tanu előtt, utána a pápa és a bibornokok, végre január 18-án nyilvános consistoriumban a pápa előtt ismételték. Az összeesküvés szerzői gyanánt ugyanazok szerepelnek, mint az előbbi okmányban. Kivitelét illetőleg vallották, hogy tervben volt a bibornokokat mind, fegyveres oltalom mellett a nocerai ferencz-rendű templomban egybegyűjteni, mire néhányan közülök a pápa ellen a haeresis vádját emelik, s őt elfogják, fölötte ítéletet tartanak, trónjától megfosztják s halálra ítélik. A pör tartama alatt a bibornoki testület vinné a kormányt, új pápának pedig a rietii, vagy S. Marco bibornokot szemelték ki.²⁾ Az irat többi része megegyez az előbbivel.

A mi e két irat hitelességét illeti, Simonsfeld az első ellen kifogást nem emel. Gobelinus Persona szól egy bulláról, melyben Orbán keresztes hadjáratot hirdet az összeesküvésben részt vettek, főleg a nápolyi királyi pár ellen. Simonsfeld azt tartja, hogy ez azon bulla. Akár igaza van, akár nincs, bizonyos, hogy az oklevélben foglaltak nemcsak hogy más forrásokkal nem jönnek ellenkezésbe, hanem ellenkezőleg megerősítik azokat. Áll ez főleg Gobelinusra nézve. A mi a második iratot illeti, arra nézve Simonsfeld nyomós okokat hoz fel a hitelessége ellen. Szerinte az oklevél azon állítása, hogy a bibornokok vallomásukat önkényt tették volna, a valóságnak meg nem felel. Ellenkezőleg összes forrásaink, melyek hitelességéhez még kevésbé fér gyanu, egymással összévágólag mondják, hogy a bibornokok vallomása kínzás útján csikartatott ki. Ép ezért könnyen elfogadhatjuk Simonsfeld azon nézetét, hogy ez oklevél voltaképen egy, a pápai

¹⁾ Kiadta ez okmányt Simonsfeld Analekten etc. 2. szám.

²⁾ U. o. 3. szám.

udvarban készült hamisítvány, melynek célja volt VI. Orbán mellett hangulatot kelteni.¹⁾

Január 12-én Orbán egy bizottságot nevezett ki, mely a fogoly bibornokok kihallgatásával bízott meg. Tagjai voltak Theodericus Nyem, Petrus de Alatro a pápa titkára, a genuai származású Levanto Basil, Juvenacio Pál később apostoli notarius, végre egy Benedek nevű jogtudor, ki előbb Páduában tanította a jogot, és Levanto Basil egy testvére, ki püspök volt. A bizottság azonnal megkezdte a kihallgatást. Orbán maga már az elfogatás napján kinpadra vonatta a bibornokokat, vallomást csikarva ki ily módon belőlük.²⁾ A bizottság, mely a bibornokokat volt kihallgatandó, Butillo-Prignano Ferenczcel, kire a meglánczolt foglyok őrizete volt bízva, először de Sangro bibornokot hallgatta ki, kit oly szűk börtönben talált, hogy az még lábait sem birta kinyújtani. A kihallgatáson jelen volt Butillo-Prignano Ferencz is, ki a foglyokat kérte, hogy valljanak be mindent, becsületszávára biztosítván őket, hogy töredelmes vallomás esetén semmi bajuk sem lesz, s ígérvén, hogy ez esetben közben fog járni érettök Orbánnál. A bizottság a foglyokat egyenként hallgatta ki, esküt véve vallomására mindegyiktől. Befelezve a kihallgatást, eljárásuk eredményéről Nyem, Alatro Péter és Juvenacio Pál terjesztették a pápa elé a vallomásokról fölvett jegyzőkönyvet. Utóbbi kettő nem birva könnyeit visszafojtani, csakhamar elhagyta a pápa szobáját. Nyem felhasználva egyedüllétét a pápával, újból elébe terjeszté az ügyet, kiemelve, hogy az egyház álláspontja oly veszélyes, miszerint a saját érdekében cselekedne a pápa, ha bibornokainak megbocsátana. De Orbán haragra lobbánva, indulattól elfojtott hangon válaszolt Nyemnek, hogy hibásan informáltatott az ellene szőtt összeesküvés mibenlétéről. Hogy felvilágosítsa őt, felolvastatá előtte unokaöccsének titkára, az amalfii Finum által az előtte való

¹⁾ Simonsfeld i. h. 14. oldal.

²⁾ Nyem és a Chron. Siculum csak egyről beszélnek, hogy megkinoztatott I. 45. ellenben Margit királyné levelében a foglyok mindegyikéről mondja ezt. A bibornokok kinzásáról szóló hír egész Olaszországban el volt terjedve. Így Jakab argosi püspöknek 1385. márczius hava előtt Acciajoli Angelo bibornokhoz intézett levelében olvassuk: »Dignetur supplico intimari mihi facere V. P. si vera sunt nova de tortura cardinalium et etiam morte, ut hic (sc. Venetiae) fuit relatum...« Gregorovius: Briefe aus der »Corrispondenza Acciajoli« in der Laurenziana zu Florenz. Sitz. Ber. der Münch. Akad. Phil. Philol. Kl. 1890. II. 300.

nap kinpadra vont aquilai püspöknek Kelemennek vallomását, ki kinjaitól kényszerítve, terjedelmes vallomást tett, megnevezve az összeesküvésben részes bibornokokat. Ezeknek sorsa meg volt pecsételve. Ujabb kinzásokkal iparkodtak vallomásokat kicsikarni belőlök, kiket Orbán börtön helyett a vizgyűjtő medenczében tartott fogva.¹⁾ Midőn Orbán július 7-én Nocerát elhagyta, a fogoly bibornokokat is magával vitte. Utközben az aquilai püspököt, kiről azt gyanítá, hogy szökni akar, kivégezteté. A többieket magával vitte Genuába. Itt Aston Adám bibornokot Anglia közbenjárására kénytelen volt szabadon bocsátani. A többi szerencsétlen bibornoknak azonban nyoma veszik. Valószínűleg csendben eltette őket láb alól.

Midőn VI. Orbán pápa megtette az intézkedéseket a bibornokok kihallgatására, azzal együtt védelmi előkészületeket is tett. Elég különös, hogy ép azokhoz fordult, kik pártállásuknál fogva őt egyáltalán nem voltak hivatva védeni. Követeket küldött Orsini Miklós nolai gróf fiához, de Baucio Raymundhoz, kit segítségül hívott.²⁾ Raymund engedett Orbán hívásának, s húshagyó kedd körül, mint alább látni fogjuk, meg is jelent Nocerában. Követeket küldött egyúttal másfelé is, így Genuába is, kérvén, hogy tiz gályát küldjenek segítségére Salerno közelébe. A költségek fejében a városnak az albengai püspökség területén lévő várak közül többet zálogba adott.³⁾ A genuai doge engedett Orbán kéréseinek, s a kívánt tiz gályát fölszerelve, útnak indítá.⁴⁾

A bibornokok vallomásaiból kitűnt, hogy Károly király és

¹⁾ Nyem I. 50.

²⁾ Nyem I. 44.

³⁾ Annales Genuenses Muratorinál XVI. 1128. szerint a pápa elzálogosította Petrat, Justevice-ot, Toiranust. Erler Nyem kiadásában a genuai állami levéltár egy okmányát idézi, mely szerint Jakobus de Flisco genuai érsek 1385. július 1-én 60,000 arany forint fejében, mely összeget Genua 10 gálya kiállítására fordította, Cornetet elzálogosította. Midőn pedig Orbán nem birt fizetni, 1385. december 17-én a genuaiaknak átengedte a következő helyeket: »Castrum et burgum Petre cum villis suis, villam Borzori et Vereci, castrum et burgum Justenexis, burgum sive oppidum Toyrani cum villis Patareli, Boyzanii, Braye, que sunt episcopatus Albinganensis, fortilicium et locum Berzezii cum iuribus et pertinentiis suis, quod est episcopatus Naulensis, item fortilicium et burgum Spoutorni cum villis Coste, Vadi, Trazani cum sua iurisdictione, Perniati, Viarasche, Roveasche, Morozi, que sunt episcopatus Saone . . .« Erler i. h. I. 95—96. oldal, jegyzet.

⁴⁾ Nyem I. 53.

neje Margit szintén részesek voltak az összeesküvésben. Ezért a pápa megidézte, hogy számot adjanak eljárásukról. Udvarának, s a lakosságnak jelenlétében ünnepélyesen megfosztá az elfogott bibornokokat méltóságuktól, kihirdeté újból az átkot VII. Kelemen ellen, Károlyt pedig és nejét maga elé idézte.¹⁾ Midőn pedig a király az idézésnek nem engedelmeskedett, január 15-én kimondá az egyházi átkot ellene és egész családja ellen.²⁾ Ezzel betelt a mérték a két fél között s most mindkettő fegyverhez nyult.

Orbánt még nála maradt párthivei lassanként elhagyni kezdték. Féltették életüket ha Orbán mellett maradnak, ki nem szünt meg a fogoly bibornokokat újabb és újabb kínzásokkal gyötörni. Castellamareba menekültek a szökevények, hol azonban maradásuk nem volt. A helyőrség parancsnoka előbb fegyvereiket szedte el, azután pedig halálbüntetés alatt meghagyta nekik, hogy 24 óra leforgása alatt hagyják el a várost. Ez meg is történt. A menekülők Nápoly felé tartottak, köztök Nyem is, ki előbb még egy utolsó kísérletet tőn Orbánt Károlylyal kibékíteni. De a pápa hajthatatlan maradt, mire Nyem is elhagyta őt, s Nápolyban keresett menedéket. Itt, ha mindjárt ellenséges területen volt is, mégis türethően élt, jóllehet Károly királytól a menekülteknek sokat kellett szenvedniök.³⁾ Orbán boszuját a hátramaradt bibornokokon tölté, kiket több ízben kinpadra vonatott, vallomást akarván belőlök kicsikarni, de eredmény nélkül. Mondják — olvassuk Nyemben, — hogy a pápa el volt határozva, ha a bibornokok a nyilvánosság előtt vallának, azonnal átadni őket nevezett Raymundnak, hogy őket megölje.⁴⁾ A bibornokok fogóságban maradtak, s midőn Orbán Nocerát elhagyta, Raymund gróf fedezete alatt magával hurczolta azokat is.

Károly király előbb volt készen hadi készületeivel. Seregének magvát Alberigo da Barbiano, a marinói győzőnek seregei képezték. A főhadvezérséget Petrus Tartarus montecassinói apátra,

¹⁾ Camera i. h. 328. oldal.

²⁾ Chron. Siculum 55. oldal. Gobelinus Persona VI. 78.

³⁾ Nyem I. 47—49.

⁴⁾ Nyem I. 51. Nyem előadása itt nagyon zavaros, szerinte a bibornokok újbóli kínzása Raymund előtt történt, ki mint állítja, február 15-én jött Nocerába. Ez azonban nem áll, mert Raymund csak márczius 11-én érkezett a várba. Chron. Siculum i. h. 58. oldal. Ép oly kevésbé áll az, hogy Orbán ekkor Sangro bibornokot az ő — Nyem jelenlétében kinoztatta. Nyem ekkor már nem volt Nocerában

a királyi főkancellárra bízta.¹⁾ Január 31-én Marzano Tamás királyi »főadmirális« és Villanuccio vezérek megindultak Nocera felé.²⁾ Február havában megkezdődött Nocera ostroma.

Butillo-Prignano Ferencz az ostrom kezdetén Nocerában volt nagybátyja, Orbán mellett. A várban a nápolyi királyság főurai közül többen jelen voltak, fegyvereikkel részt véve a vár védelmében. Márczius 12-én sikerült Butillo-Prignanának a casertai és a sz. agathai grófokkal együtt a várból kimenekülni. Mig a két utóbbi Caserta és Limatula felé vonult, addig Butillo Scafati várába ment, melyet III. Károly adományából birt volt. Itt nemsokára III. Károly egy csapatától körülfogatott. Ápril 18-án kezdődött az ostrom, mely nemsokára véget ért. Ugyanazon hó 23-án a pápai zsoldosok, kiknek őrizetére volt a vár bízva, föladták a várat, s Butillo Ferenczet kiszolgáltatták a királyi csapatoknak. A főjusticiarius, ki az ostromot vezette, vette át Butillót, kit Nápolyba kísértetett ápril 27-én s a Castell dell' Ovoba záratott. A vár őrizete a feladásért négy ezer forintot kapott jutalmul.³⁾

Nocera ostroma ez alatt keményen folyt. A város és a vár alatt elterülő nagy kert csakhamar az ostromló sereg kezébe került, de a magasan álló vár daczolt az azon korbeli ostromszereknek. Benn a várban a kevés számú őrizet makacsul harczolt a túlnyomó ellenséggel. A hely erős volta megővta őket, de élelmiszereik lassan fogyni kezdtek.⁴⁾ Orbán pápa maga személyesen részt vett az ostromban. Hogy segítséget nyerjen, olynemű rendeletet adott ki, hogy ha a jövőben a pápát az ellenség megtámadva ostrom alá fogja, az illető vidék lakosai tartoznak azonnal segítségére jönni. Május 1-én egy újabb rendeletet adott ki, melyben mindazon egyházi személyeket, kik a pápa védelmében valakit megsebesítenek, illetve megölnek, az ipso facto bekövetkező irregularitás alól előre menteknek jelenti ki.⁵⁾ Az ostromló sereg vezérei a pápa ilynemű proklamatióira a

¹⁾ Kancellárságára V. ö. Ciaconius II, 613. és Barone cikkét az A Stor Nap. XII, 26.

²⁾ Igy a Chron. Siculum 56. oldal.

³⁾ Chron. Siculum 58—59. oldal. Nyem I. 53. V. ö. még Gobelinus Personát VI. 78.

⁴⁾ Nyem I. 54.

⁵⁾ Gobelinus VI. 78.

maguk részéről azzal feleltek, hogy május 10-én hírnök által harsonák hangja mellett kihirdették, miszerint bárki, ki Orbánt élve vagy halva az ostromló sereg vezéreinek, vagy bármely más királyi hivatalnok kezébe kiszolgáltatja, 10,000 arany forint jutalomra tarthat igényt. Egyúttal kihirdették, hogy ha Orbán Nocera várát elhagyni szándékozik, kötelesek ezt a várban levő bibornokok s más egyházi férfiak tőlük telhetőleg megakadályozni. Ha pedig Orbán tényleg megszökik a várból, mindazok, kik a várban vannak, akár tudtak a pápa szökéséről, akár nem, az ország és a király ellenségei gyanánt tekintetnek, s ellenök az ország törvényei szerint fognak eljárni.¹⁾ Legjobban látjuk ebből, hogy mennyire súlyos volt a pápa tekintélye, midőn Szent Péter utódjának fejére, mintha közönséges gonosztevő lenne, díjat tűznek ki. A nagy díj dacára nem találkozott áruló, ki Orbánt kiszolgáltatta volna. Ellenkezőleg, mintha új erőt öntött volna ez az ostromlóba. A pápa maga járt elől példával személyes bátorságával. Nem mult el nap, hogy három-négy ízben nem jelent volna meg, hol az ablakban, hol a tornyon s égő gyertyával kezében ünnepélyesen megújítá az átkot a király és ostromló serege ellen. Hanem személyes buzdítása is eredménytelen volt. Míg a várban lévők az élelem hiányát kezdték érezni, addig az ostromló sereg a montecassinói apát csapataival erősödött, ki június 18-án ért Nocera alá.²⁾

Az ostrom folyama alatt nem hiányzott több helyről a kísérlet, hogy a pápa és a király között a béke helyreálltassék. Főleg Pileus de Prata ravennai bibornok volt az, ki leginkább szíven viselte a béke ügyét. Május 31-én Cornetoból Nápolyba jött, s innen folytatta fáradozásait a béke helyreállítása körül.³⁾ Fáradozásait azonban nem koronázta siker, s ezért augusztus havában nyíltan elhagyva Orbán pártját, VII. Kelemenhez csatlakozott Galeotto de Petramala bibornokkal együtt.⁴⁾ Orbán pártja különben egyre apadóban volt. Június 28-án Poncello Orsini bibornok Nocerából kiszökve, a királyhoz menekült.⁵⁾ Kevéssel utóbb⁶⁾ Pileus tusculumi püspök, Lukács a szt. Sixtusról, Poncello

¹⁾ L. a levelet Baluze II. 982—983. oldal.

²⁾ Chron. Siculum i. h. 60. oldal.

³⁾ Gobelinus Persona VI. 78. Chron. Siculum 60. oldal.

⁴⁾ Erről még alább lesz szó.

⁵⁾ Chron. Siculum 60. oldal.

⁶⁾ Mert Poncello aláírta a mindjárt idézendő okmányt, mely Nápolyban kelt.

Bertalan a szt. Marcellusról és Landulf a szt. Miklósról¹⁾ czimzett egyházak bibornokai, Nápolyban tanácskozást tartva az ott időző egyházi férfiakkal, theologusok és jogászokkal, ünnepélyesen elhagyták Orbán pártját. Ebbeli elhatározásukat a római pappal egy hosszabb levélben tudatták. Tudomására hozzák ebben a római klerusnak, hogy Orbán pápa makacssága és önfejűsége miatt, ki nem tekintve az egyház javát, annak ügyeit saját belátása szerint, a bibornoki kar tanácsa s hozzájárulása nélkül intézi el, s ezáltal az egyháznak mérhetetlen kárt okoz, s azt veszélybe s romlásba dönti, kényszerítve látják magukat, tőle elszakadni. Azért megfontolva mindent, a Nápolyban székelő egyháziakkal s tudósokkal egyetértőleg elhatározták s kinyilatkoztatják, hogy Orbánnak és parancsainak senki a keresztény hivek közül engedelmeskedni nem tartozik. Ellenkezőleg, mint az egyház és az igaz hit megrontójának fegyverrel ellentállani, s ellene mindenkinek tehetségéhez képest küzdenie kell, hogy az egyház s az unio ügye gyámoltassék. Kijelentik egyúttal, hogy szándékukban van minél előbb Rómába visszatérni, hogy a teendőkről velők s a római néppel egyetértőleg tanácskozzanak. E célból szándékukban van a keresztény világ királyait, fejedelmeit s egyházi méltóságait megkeresni, hogy Rómába követeket küldjenek, kikkel ott, általános zsinatot tartva, az egyház helyzetéről tanácskozzanak.²⁾ Sőt ebbeli határozatukat még Nápolyban akarták keresztül vinni. Mert midőn Nápolyba Orbán menekülésének híre eljutott, a bibornokok a királylyal egyetértőleg elhatározták, hogy új pápát fognak választani. Orbán menekülését voltaképen fogásznak tekintették. Jellemző, hogy a királyi sereg is kifejezést adott ennek, mert zászlóin a király és az egyház czimerét viselte.³⁾ Hogy miért nem eszközöltek a bibornokok új választást, nem tudjuk.

Nocerában az ostromlottak helyzete mindinkább rosszabbodott. Úgy látszott, hogy már nem lesz elkerülhető a vár földadása, midőn az Orbán által várva-várt segély végre megérkezett. Julius 6-án megérkezett Orsini Raymund a sanseverinói és az arianói grófokkal együtt.⁴⁾ Sikertült neki július 6-án az ostromló

¹⁾ »In carcere tulliano.«

²⁾ L. e levclct, mely sajnos csonka állapotban maradt reánk, Baluze II. 983—987.

³⁾ Nyem I. 55. Chron. Siculum 60. oldal.

⁴⁾ A Chron. Siculum megérkeztét július 8-ra teszi, i. h. 60. oldal. A Diarii Napol. Muratorin XXI. 1052. ez időre teszik Raymund első megjelentését Noceránál.

sereget áttörve, a várba jutni. És most különös látványnak vagyunk tanui. VII. Kelemen ellenpápának volt párthive, az ellenpápa érdekéért harczolt zsoldos csapatok maradványaival,¹⁾ annak ellensége, a római pápa érdekében harczol, s őt fedezi azok ellen, kik tulajdonképen érte lennének hivatva küzdeni. Julius 7-én a pápa, Raymund csapatainak fedezete mellett, kíséretével, drágaságait s kincseit teherhordó állatokra rakva, elhagyta a várost. Magával vitte a fogoly bibornokokat is. Az nap este Gifoniba érkezett, hol pár napig pihent, honnan Salernoba ment.²⁾ Pár nappal később, Julius 17-én a genuai hajóhad megjelent Nápoly előtt.³⁾

Orbán pápa Salernoban akarata ellenére néhány napig vesztegelni volt kénytelen. Nem saját jószándékából, hanem szabadítói akaratából. A francia zsoldosok ugyanis föllázadtak, s nagy követelésekkel léptek föl. Fenyyegetődztek, hogy ha a pápa nem fizeti meg az általuk követelt összeget, Franciaországnak fogják őt jó pénzért kiszolgáltatni. Orbán pápa helyzete nagyon kényes volt. Ellenséges érületű csapatok közepette, az ellenpápa hiveinek oltalmát véve igénybe, a maga részére nem sok jót várhatott. De Orsini Raymund, nagylelkűen viselte magát. Nagynehezen lecsillapította katonáit, s Orbánt rábirta, hogy azok követeléseit legalább részben kielégítse.

A katonák követeléseiket alább szállították, s végre meg-egyeztek abban, hogy Orbán azonnal 11,000 arany forintot fizet le kezeikbe, további 26,000-ról pedig ígéretet tesz nekik.⁴⁾ Ezzel el volt intézve a pénz kérdése, s három napi önkénytelen tartózkodása után Orbán elhagyta Salernot, s Raymunddal együtt Flumeri várába ment, honnan Julius 24-én Benevent felé utazott. Augusztus 3-án újból visszatért Flumeribe, hol 5-ig időzött, mely napon Lacedonia várába, augusztus 6-án pedig Minervinoba ment. Itt tizenkét napig időzött, azután Barlettába, innen pedig Traniba ment, hol a genuai hajókkal találkozva, tengerre szállott.⁵⁾

Szárazföldi bolyongását a fogoly bibornokok kénytelenek

¹⁾ »cum Britonibus qui erant de alia obedientia, scilicet dicti Clementis . . .« Nyem I. 54.

²⁾ Chron. Siculum 60. Gobelinus i. h.

³⁾ Chron. Sic. 60. A diar. Napol. i. h. 1052. Julius 15-re teszi megjelenésüket.

⁴⁾ Gobelinus Persona Cosmodromium VI. 80. V. ö. Froissart i. h. XI. 250.

⁵⁾ Chron. Siculum 61. oldal, Gobelinus VI. 80.

voltak vele megosztani. Lóháton követték őt, köztök az aquilai püspök is, erős őrizet alatt,¹⁾ hogy minden menekvésí kísérletet már eleve megakadályozhassanak. Az aquilai püspököt utközből utólérte balvégzete. Orbán előtt gyanusnak tűnt fel a püspök, hogy el akar szökni, s azért a legelső alkalommal kivégeztette őt.²⁾ Traniba érve hajóra szállt kíséretével s foglyaival³⁾ együtt s Genua felé indult.

Dél-Olaszországot körülhajózva, Messinában állapodott meg először, hol három napig időzött, megujtva a Károly ellen hozott ítéletet, melylyel őt trónjától megfosztja s kiátkozza. Messinából Nápolyba ment. Itt azon fáradozott, hogy nővérét, unokaöccsét s néhány párthívét, nemkülönben a Nápolyban tartózkodó őt bíbornokot rávegye, hogy hozzá csatlakozzanak.

Fáradozásainak eredménye volt. Károly szeptember 7-én szabadon bocsátá a pápa nővérét, s a mint látszik, a bíbornokok is csatlakoztak hozzá.⁴⁾ Hasonlóképp elérte azt, hogy Corneto ismét kezére bocsáttassék. Szeptember 8-án a genuaiaknak zálogosítja el.⁵⁾ Nápolyból elindulva, még Caprit, Castellamaret és Baiat érintette útjában s aztán Genua felé ment, hova szeptember 23-án érkezett meg.⁶⁾

Genuában a pápa a várban szállott meg, míg a fogoly bíbornokokat ugyanott a johanniták konventjében helyezte erős őrizet alá.⁷⁾ Kegyetlensége a foglyok iránt okozta főleg azt, hogy Pileus de Prata és Galeottus de Petramala bíbornokok elpártoltak tőle. A többi bíbornokok még körülbelül egy évig sinylődtek a börtönben, Genua hatóságának kérelmei daczára, mely nem szünt meg sürgetni a pápát, bocsátaná a foglyokat szabadon.⁸⁾ Kinjaiktól a halál szabadította meg őket, 1386. december havában, midőn Braunschweigi Ottó egy francia sereg élén visszatért Olaszországba. Orbán, ki már akkor elhatározta volt, hogy Genuát

¹⁾ Chron. Sicul. 61.

²⁾ Nyem I. 56.

³⁾ De nem mentek vele Raymund csapatai, a hogy ezt Nyem u. o. mondja. Ezeket még Salernoban elbocsátá.

⁴⁾ Chron. Sic. 62. Gobelinus VI. 80. De unokaöccse, mint látni fogjuk, csak később szabadult ki.

⁵⁾ Gobelinus VI. 80.

⁶⁾ Gobelinus VI. 80.

⁷⁾ Nyem I. 57.

⁸⁾ Nyem I. 57.

elhagyja, hogy ne legyen kénytelen a bibornokokat magával vinni, kivégezteté őket. A hat bibornok közül egyedül csak Aston Ádám menekült meg, kit Orbán Anglia közbenjárására kénytelen volt szabadon bocsátani.¹⁾ A többi öt halállal bűnhődött. Mikor és mily halálnemmel végeztettek ki nem tudjuk. Némelyek szerint zsákba varrva a tengerbe fojtattak,²⁾ mások szerint elevenen eltemették.³⁾ Nyem azt állítja, hogy oltatlan mésszel telt gödörbe lökték őket, s ott veszttek el nyomtalanul,⁴⁾ míg Gobelinus azt állítja, hogy a börtönben titokban ölték meg őket, s holttestüket egy istállóban ásták el.⁵⁾ Bármint áll is a dolog, a fogoly bibornokok közül ötnek 1386. vége óta nyoma veszett. Aston, mint említve volt, megmenekült, Orbán halála után Rómába ment, hol 1389. december 18-án IX. Bonifác bibornoki méltóságát visszaadta neki. Meghalt Rómában, hol a Szt. Czeccilia templomban temettetett el.⁶⁾ Pileus de Prata és Petramala bibornokok, mint említettük, még 1385. folyamán Genuából pártoltak el Orbán pápától s Milanóba menekültek Gian Galeazzo Viscontihoz. Egy évvel rá, 1386. augusztus 8-án egy körlevelet intéztek Páviából a bolognai anziókhöz, melyben azon okokkal foglalkoznak, melyek őket Orbán elhagyására birták.⁷⁾

Ezen oklevél rendkívül éles hangon van tartva Orbán ellen, ép azért állításait nem fogadhatjuk el mindenben. Az okok, miket a bibornokok felsorolnak, nagyobb részt olyanok, melyeket a tényekből vontak le. Szemére hányják Orbánnak, hogy nepotismusa által indíttatva tört Johanna ellen, s hívta be Durazzói Károlyt Magyarországból, kit az ismert föltételek mellett királynak koronázott. Midőn pedig Károly az országot elfoglalta, s Buttillo-Prignano Ferencznek az ígért adományt nem akarta kiszolgáltatni, Károly ellen fordult. Röviden elmondják aztán a pápa utazását Nápolyba s ottani tartózkodását, miközben egyenesen őt teszik felelőssé a királyságban dúló háború s pusztitá-

¹⁾ Georg. Stella Annales Genuenses Muratorinál XVII. 1127. i. h. V. ö. Walsingham i. h. és Gobelinus VI. 81.

²⁾ Baluze I. 513.

³⁾ Chron. Placent. Muratorinál XVI. 539.

⁴⁾ Nyem I. 60.

⁵⁾ Cosmodromium VI. 81.

⁶⁾ Vita Clem. VII. Muratorinál III/2. 745.

⁷⁾ Kiadta Sauerland 1893. 827—831. II. U. o. 831—832. a bolognai anziók-nak 1386. augusztus 16-án kelt válasza.

sokért. Szemére hányják, hogy makacsságával csak növelte az ellentétet közte és a király között, kivel kibékülni egyáltalán nem akart. Károly halála után még rosszabbra fordultak a viszonyok. Midőn pedig Orbán látta, hogy a bibornokok szintén a békés áramlat felé hajlanak, ellenök fordult, mire ők féltvén életüket, elhatározták, hogy eltávoznak tőle, s e szándékukat végre is hajtották. Végezetül lelkes felhívást intéznek Bolognához, felszólítva, hogy Olaszország többi városaival együtt keljen szent Péternek a hullámok által üzött hajója védelmére.¹⁾

Mint látjuk, a levél az elpártolás okaira nézve nagyon is általános keretekben mozog. De fontos e levél azért, mert felvilágosítást nyerünk arról, hogy Orbánnak Genuába érkezése után több helyről kísérlet tétetett arra, hogy a pápa és a király között a béke helyreálltassék. Magukról a bibornokokról tudjuk, hogy kettős irányban működtek: kibékíteni a pápát a királylyal, mint ők maguk mondják, és kiszabadítani bibornok társaikat a fogságból, mint ezt Gobelinus mondja.²⁾

Egyik sem sikerült nekik. Levelükből kitűnik hogy Gian Galeazzo Visconti, midőn a bibornokok hozzá menekültek, valószínűleg az ő ösztönzésükre, elhatározta ünnepélyes követséget küldeni a pápához, s főleg három követelés teljesítését kérni, mint amelyek teljesítése nélkül a békét Olaszországban helyreállítani nem remélte. Ezek a következők voltak: a fogoly bibornokok szabadon bocsátása, a szétszórta tartózkodó bibornokok összegyűjtése, és végre az egyház egyesítése, vagyis a schisma megszüntetése.³⁾ Ez az első ilyenmű törekvés, melyről a bibornokok levele hirt ad. Másodsorban Tuscia városát, harmadsorban a királyt említik meg, ki Leonardus de Africto gróft küldte Genuába, hogy Orbánnal a kiegyezést létrehozassa.⁴⁾ Úgy látszik azonban, hogy Károlyt a kibékülésre kevésbé az olasz viszonyok, mint inkább a magyar királyi trónra történt meghívása készítette a kibékülésre. Mert a magyarországi viszonyok között rendkívüli előnyére lett volna, ha a pápa pártfogására a királyi trón elfoglalásában bizton számíthat. Ki tudja, hogy alakultak volna a viszonyok Magyarországon, ha Orbán és Károly közt jó egyet-

¹⁾ Az anziók felelete e fölhívásra aug. 16-ról az i. h.

²⁾ Cosmodromium VI. 81.

³⁾ Sauerland i. h. 828. oldal.

⁴⁾ U. o. 830. oldal.

értés uralkodik, s a pápa a királyt a trón elfoglalásában tekintélyével támogatja.

II.

Az olaszországi küzdterről a főszereplők egyike most visszalép, s nemsokára végleg letünik az élet színpadáról, VI. Orbán legelkeseredettebb ellenfele Durazzói Károly 1385 folyamán, engedve a Magyarországból 1382 óta hozzáérkező felszólításoknak, Magyarországra ment, Nagy Lajos trónját átveendő. A magyarországi események tárgyalása nem tartozik tárgyunk keretébe. Csak röviden emlékezünk meg tehát róluk annyiban, hogy Nagy Lajos halála után Magyarországon egy párt alakult, mely III. Károly nápolyi királynak ajánlja fel a magyar koronát. Említettük, hogy Károly annak idején Lajosnak esküt tett, hogy leányait a trón birtokában háborgatni nem fogja. E föltétel mellett nyert segílyt Lajostól nápolyi expeditiójára. Midőn a magyarországi párt fölhívása hozzáérkezett, Károly még nem érezte magát teljesen biztosítva a nápolyi trón birtokában. Előtte állt még a küzdelem Anjou Lajossal, mely személyes jelenlétét és egész haderejét igénybe vette. Nem látszott tehát czélszerűnek erejét megosztani. Midőn Anjou Lajos 1384-ben meghalt, Károly egyszerre szabadnak érezte magát; nem volt, ki jogát a nápolyi királysághoz elvitatta volna. Mert Lajos herczeg hasonnevű fia s örököse még gyermek volt, s csak pár év múlva gondolt a francia király arra, hogy a kiskorú herczeg igényeinek érvényt szerezzen. Orbán pápával szemben a helyzet szintén a király javára alakult. III. Károly a pápa elleni küzdelmekből mint győztes került ki, s így egyelőre a pápától nem kellett tartania. 1385. szeptember havában elindult tehát nagy sereggel Magyarországra, hol december 31-én Székesfehérvárott királylyá koronáztatott. Ismeretes, hogy királysága mily rövid tartamú volt. Már 1386. február elején merényletet követtek el ellene a budai palotában, pár héttel rá pedig, február vége felé Visegrádban meghalt.¹⁾

Károly halála után a helyzet Olaszországban egyszerre megváltozott. Orbán pápa megszabadulva legveszélyesebb ellenfelétől Olaszországban, szabadon föllélegzett. Másfelől a nápolyi király-

¹⁾ L. erre nézve Márki: Mária királyné. Budapest,

ságban Károly fiát, Lászlót kiáltották ki királyul, míg ugyanott az anjoui párt, mely már majdnem el volt nyomva, újból fölemelte fejét s Lajos herczeg hasonnevű fiának nevét írta zászlójára. Végre Braunschweigi Ottó, Johanna férje is a küzdterre lépett, a kiskorú Anjou Lajos herczeg érdekében.

Braunschweigi Ottó, miután 1382-ben Károly által Nápoly mellett elfogatott, előbb S. Felice várába záratott el.¹⁾ Innen Molfetta várába vitetett át, hol 1384-ig maradt fogva. Említettük fentebb, hogy Károly, midőn Anjou Lajos ellen az elhatározó csatára készült, Braunschweigi Ottót szabadon bocsájtá, s az ő tanácsai szerint intézte Lajos elleni hadjáratát. Ottó ekkor szabadon maradt, s Lajos halála után a franczia seregben szolgáló németek őt választák kapitányukká. Olaszországban maradt még úgy látszik 1385 egy részében is, majd Avignonba ment.²⁾ Midőn 1386. márczius havában Károly halálának híre megérkezett, Mária herczegné, Lajos özvegye érintkezésbe lépett Braunschweigi Ottóval. VII. Kelemen pápa, midőn Károly halálának híre Avignonba érkezett, magához hivatá az özvegy herczegnőt fiával együtt.³⁾ A nápolyi anjoui párt, melynek élén Sanseverinói Tamás állott, Franciaországba is eljuttatá a hirt, hogy a kis Lajos herczeget királyukká kiáltották ki. Sanseverinói Hugó Franciaországba utazott, hogy VI. Károlytól kikérje az engedelmet, hogy Lajos herczeg ügyét fegyverekkel védhessék.⁴⁾ Mária királynő, ki fiával együtt Avignonba ment, már 1386. január 20-án szövetkezett volt Ottóval, teljhatalmat adva neki a fia érdekében megindítandó hadjáratra.⁵⁾ Károly halála hírére Avignonba ment, s ott a tárgyalások közte, a pápa és Ottó közt befejezést nyertek, melyek eredménye gyanánt tekinthető az október 3-án kelt okmány, melyben a herczegnő Ottót két évre a királyság főkapitányává nevezi ki, s neki hatalmat ad, mindazoknak, kik Lajos pártjára visszatérnek, kegyelmet adni. Azonkívül megerősíti neki a Johanna által tett adományokat, megigérvén, hogy a tarenti fejedelemiséget visszaadja neki, illetve, ha ezt nem tenné, azzal felérő

¹⁾ »In provincia Basilicatae« Chron. Sic. 45.

²⁾ Godefroy Juvenal des Ursius kiadásában 553. Chron. Sanese Muratorinál XV. 291. Chron. Siculum 54. oldal.

³⁾ Baddeley i. h.

⁴⁾ Christophe VII. 74.

⁵⁾ Erler Nyem kiadásában 109. oldal.

rekompensációra tarthat igényt.¹⁾ Október 14-én Ottó Kelemen pápa hűségére esküdött, s megkezdte előkészületeit a nápolyi hadjáratra.

A nápolyi királyságban Károly halála után pártja fiát Lászlót, ki szintén még csak gyermek volt, kiáltá ki királyul. E jelölés nagy zavargásnak volt kútfeje. A város maga is megoszlott s míg az egyik párt Lászlót, addig a másik Lajost tartá királyául. Csodálatos módon azonban megegyezett mindkét párt abban, hogy VI. Orbánt vallá pápának.²⁾ De súlyosan érinté a királyságot a körülmény, hogy Orbán a királyi családdal szemben még mindig ellenséges állást foglalt el, s minden kísérlet őt kibékíteni sikertelen maradt. Pedig nem egy kísérlet történt a békülésre. Margit királynő körülbelül egyidejűleg férje Károly halálával követeket küldött Genuába, előterjesztést téve neki a béke ügyében. Orbán a követek jelenlétében misét mondott, melynek végeztével újból felolvastatta a Károlyt és a királyi családot kiátkozó bullát.³⁾ E kísérlet tehát sikertelen maradt, ép úgy mint a királynénak egy újabb követsége Orbánhoz augusztus havában.⁴⁾ Sikertelen volt a flórencziek közbenjárása is, kik Genuába küldött követeik útján közbenjártak Orbánnál Margit királyné és gyermekei érdekében.⁵⁾ Flórencz városa jöllehet VII. Kelemennel tartott,⁶⁾ 1387-ben újból fölkereste egy követséggel Orbánt, ezuttal Luccaban, kérve, hogy koronázza meg Lászlót nápolyi királylyá, egyúttal előmozdítani igyekezhén a házasságot Margit leánya Johanna és Lajos anjoui herczeg között.⁷⁾ Mindez eredményre nem vezetett. Az 1386. év Nápolyban a két párt közti viszálykodással telt el. 1387. február 19-én a nápolyi tanács végre elhatározta, hogy követeket küld VI. Orbánhoz, fölkérendő őt, jönné Napolyba Lászlót királylyá koronázni.⁸⁾ Maga Margit királyné is meg tőn mindent, hogy Orbánt részéről kiengesztel-

¹⁾ Chron. Sic. 68. oldal jegyzet.

²⁾ Cipolla 190. oldal.

³⁾ Chron. Siculum 63. oldal.

⁴⁾ Baddeley i. m. 86. oldal.

⁵⁾ Nyem I. 64.

⁶⁾ V. ö. Cipolla i. m. 203.

⁷⁾ Minerbetti krónikája 1386. 25. Diario d'anonimo fiorentino 469. Sozomenus i. h. 1131.

⁸⁾ Chron. Siculum 67. Sozomenus úgy látszik e követségről állítja azt, hogy Orbánhoz küldetett, felajánlani neki a Nápoly feletti uralmat. Muratori XVI. 1130.

hesse. Butillo-Prignano Ferencz, Orbán unokaöccse még mindig fogságban volt. Scafato várában elfogatva, először S. Erasmo várában őriztetett. Margit királyné 1386. augusztus 5-én kényszeríti Paganus Tamás várnagyot, ki az anjoui párttal tartott, hogy Butillót szolgáltatassa ki neki.¹⁾ Butillo most Nápolyba vitetett, hol 1387. január 7-én még mindig börtönben²⁾ volt. Úgy látszik Margit királynő február havában, midőn az említett nápolyi követség Orbánhoz elment volt, bocsátá Butillót szabadon. Ezzel nyilván kedveskedni akart a pápának, s őt maga iránt kedvezőleg hangolni, a mi igaz, nem sikerült neki. Nyem állítását, hogy Margit Butillót Genuába küldte Orbánhoz, megczáfolja a *Chronicon Siculum*, mely szerint Butillo 1387. január 7-én még fogva volt Nápolyban, Orbán pedig ekkor már Luccaban volt, miután Genuát még 1386. december 16-án hagyta volt el.

Hogy minő okok birták Orbánt arra, hogy Genuát elhagyja, bajos megmagyarázni. Sozomenus azt állítja, hogy a genuai doge barátságosan fölkérte a pápát, hagyná el Genuát.³⁾ Ez állítás nagyon valószínűtlen. Mert VI. Orbán tartózkodása Genuában egyáltalán nem volt oly hatással a városra, hogy a rend és béke föntartása érdekében kívánatos lett volna a pápa távozása. Sokkal valószínűbb, hogy Orbán ekkor már elhatározta volt, újból személyesen indulni hadsereg élén Nápolyba, s a sereg gyűjtését könnyebben vélte Genuán kívül más helyen eszközölhetni. Meglehet, hogy elhatározása Genuát elhagyni, befolyással birt a francia készülődés Nápoly ellen, tán félt attól, hogy a francia sereg hamarabb utnak indulva, megtámadja őt Genuában. Bármik legyenek is az okok, tény az, hogy Orbán 1386. december 16-án elhagyta Genuát, miután egy nappal előbb a fogoly bibornokokat kivégeztette. December 24-én érkezett Luccaba, melynek tanácsát már előre értesítette volt megérkeztéről.⁴⁾ A város nagy tisztelettel fogadta. A tanács rende-

Minerbeti krónikájában ad an. 1387. cap. 18. azt mondja, hogy Orbán azon gondolattal foglalkozott, miszerint unokaöccsét most Nápoly trónjára ültesse. Erler Nyem kiadásában 110. oldal tagadja ezt.

¹⁾ Chron Sic. 64.

²⁾ U. o. 67.

³⁾ Muratori XV. 1130.

⁴⁾ Marini Degli Archiatri Pontif. II. 43. Cron. di Pisa ed. Tartini I. 801. Minerbeti 1386. 15. Sardo Chron. Pisana az AStorItal, III/2. kötetében 206—207. Sozomenus Mur.-nál XVI. 1130.

lete folytán a pápa tartózkodásának költségét a város viselte. Karácsony első napján a pápa mondta a misét a főtemplomban, melynek végeztével a város főpolgármesterét, Forteguerrát hercegi főveg és pálczával tüntette ki.¹⁾ Luccai tartózkodása 1387. szeptember 23-ig terjedt.

Braunschweigi Ottó ezalatt befejezte előkészületeit a nápolyi hadjáratra. November havában hajóra szállt,²⁾ — mint Nyem mondja — megkezdve a hadjáratot László ellen. A francia vállalat kedvező előjelek közt indult meg. Mert Olaszország főbb városaiban a hangulat Franciaország és VII. Kelemen irányában eléggé kedvező volt.

A flórenczi köztársaság Orbánnal szemben kibúvó politikát folytatott. Említettük fentebb, hogy a köztársaság Károly halála után nem egyszer kereste föl a pápát követségeivel, úgy Genuában, mint Luccában, helyreállítani iparkodva a pápa és a királyi család között a békét. E követségek, mint említők, nem vezettek eredményre; tán befolyt a sikertelenségre a flórencziek azon eljárása, hogy ugyanakkor Franciaország s VII. Kelemennel is érintkezésbe léptek. Említettük, hogy a flórencziek Johanna hercegnő, Margit királyné leánya és II. Anjou Lajos között házasságot iparkodtak létrehozni. Ettől várták a nápolyi viszályok megszüntét és nem is ok nélkül. A házasság előmozdítása céljából történt, hogy követeket küldtek a francia királyi udvarhoz, hogy a terv érdekében működjenek. Követeik alkalmasint ugyanazon célból visszautaztukban Avignonban is jártak, hol őket VII. Kelemen rendkívüli kitüntetésekkel halmozta el.³⁾ Orbán tehát tényleg gyanus szemekkel nézhette Flórencz eljárását. Azonban nagyon tévedt, ha azt gondolta, hogy Flórencz Kelemen-párti. Mert a város Kelemennel s a francziákkal szemben nagyon óvatosan járt el, kerülve minden kötelező szót, vagy tettét. Ezt látjuk 1387. novemberében, midőn VII. Kelemen követei azon fáradoztak, hogy a várost egy általános zsinat kérdésében állásfoglalásra bírják. Rá egy hónappal, december végén, illetve 1388. január elején újból francia követek jártak Flórenczben, alighanem II. Anjou Lajosnak pártját növelendő.⁴⁾ Ezek is

¹⁾ AStorItal. XVI. Baddeley 88. oldal.

²⁾ Nyem I. 60. Alig hihető.

³⁾ Sozomenus Muratorinál XVI. 1131. Minerbetti ad an. 1386. 26.

⁴⁾ Diario d'anonimo fiorentino 476. Minerbetti i. h. Cipolla 203. 204.

kitérő választ nyertek. Flórencz tehát, mint látjuk, semleges állást igyekezett elfoglalni, jóllehet Orbánnal némelykor nagyon is ellentétbe helyezkedett. Így állítólag Flórencz volt az, mely a legélesebben opponált azon tervnek, hogy Orbán Luccából Perugiaába menjen, noha ez utóbbi város maga hívta meg a pápát. Sőt mint Sozomenus és Minerbetti állítják, midőn Flórencz látta, hogy mit sem használ közbenjárása, követeket küldött Luccába, egyenesen felszólítva a pápát, hogy Perugia, Bologna, Citta di Castello s Flórencz ügyeibe ne avatkozzon be.¹⁾ Viterbo, melynek parancsnoka Francesco de Vico, Orbán halálos ellenfele volt, már ez oknál fogva is ellenséges állást foglalt el a pápával szemben; ép így Spoleto és Orvieto is.²⁾

Mielőtt áttérnénk Braunschweigi Ottó nápolyi hadjáratára, egy diplomaciai tárgyalással kell foglalkoznunk, mely ugyan csak a későbbi időkben, Orbán halála után fejlődött ki teljesen, de melynek kezdő szálai egész Anjou Lajos haláláig nyulnak. Ez a francia-majlandi szövetség ügye, mely voltaképen egyengetni volt hivatva az utat, II. Anjou Lajos egy esetleges nápolyi expedíciójának, mely hivatva lett volna az egyházszakadásnak fegyverrel véget vetni.

Durazzói Károly halála után a nápolyi királyságban két, még kiskorú trónörökös állt egymással szemben, II. Anjou Lajos és László. Tudjuk, hogy Lajos érdekében a francia udvar egy expedíció megindítását elhatározta, s hogy Braunschweigi Ottó a előkészületeket erre megtette. Azt is tudjuk, hogy Braunschweigi Ottó a hadjáratot tényleg megindította, hogy mily sikerrel, alább fogjuk látni. A mig már most a déli vidéken az anjoui párt kezdte újból fejét fölemelni, Olaszország északi részén a milanói herczeg személyében új szövetség kínálkozott, mit Franciaország habozás nélkül elfogadott.

E szövetség előzménye rövidre fogva a következő. Gian Galeazzo Visconti, a milanói herczegség ura, V. Károly francia király sógora volt. Nagybátyját Visconti Barnabót, uralomvágytól üzve már előbb elfogatta s börtönbe záratta, hol az meg is halt. Gian Galeazzo ily módon a milanói herczegség birtokába volt ugyan, de folytonos rettegés között. Visconti Barnabó

¹⁾ Sozomenus i. h. 131. Minerbetti 1386. 16.

²⁾ Baddeley i. h. 89. oldal.

ugyanis leányai révén rokonságban volt a bajor hercegi családdal. Barnabó unokája Izabella, VI. Károly francia király felesége volt. Ily módon közel fekvő volt, hogy Franciaország, a királyné ösztönzésére Gian Galeazzo ellen, mint Barnabó megboszulója léphet föl. Gian Galeazzo Visconti tehát alkalmat keresett, hogy az esetleg bekövetkező veszélyt feje felől elháríthassa. Legalkalmasabbnak erre családi összeköttetések látszottak, s azért megtevé a párizsi udvarnál a lépéseket, hogy leánya részére a francia király testvérét nyerje férjül. VI. Károly francia király ráállt a szövetségre. Az astii grófság és néhány apróbb engedmények fejében szövetezett Gian Galeazzo Viscontival, ki viszont azon esetre, ha fiörökös nélkül hal meg, a milanói hercegséget Franciaországnak ígérte. Együttal szóbeli ígéretet tett, hogy alkalomadtán VII. Kelemenhez csatlakozand. 1387. ápril havában Gian Galeazzo megerősíté a szerződéseket; május 13-án, VII. Kelemen pápa, Károly király testvére a tourainei herceg részére egy oklevelet állít ki, melyben Rimit, Pesarot, Bertinorot, Fossombronet, Faenzat, Imolat és Forlit, mint egyházi területeket hűbérebe adja neki.¹⁾ Az, hogy e hűbérek mind olyanok voltak, melyeket a hűbéresnek előbb el kellett foglalnia, nem jött tekintetbe.²⁾ Ily módon a francia befolyás az olasz félszigeten két egymással ellentétes ponton érvényesült. Délen Braunschweigi Ottó francia csapatokkal Franciaország zsoldjában, az anjoui herceg igényeit védte, míg éjszakon a tourainei herceg, Károly király testvére, Gian Galeazzo szövetségese, az astii grófság birtokosa. Ezen felül még VII. Kelemen adománya folytán az avignoni pápai, székeknek is hűbérese. Szóval a francia párt a félszigeten a viszonyok illetén alakulása folytán két, épen nem megvetendő minőségű positiót szerzett volt magának. A francia expedíció ily formán a legjobb kilátások közt indulhattott volna meg. Azonban ugyanazon jelenséggel találkozunk ez alkalommal, mint az 1382. évi expedíciónál. Amint Anjou Lajos expedíciója akkor majd két évig 1380—1382-ig halasztódott, úgy halasztódott most fiának ügye is. 1388. elmúlt a nélkül, hogy valami történt volna. 1389. őszén a francia udvarnál élénkebben karolták fel az anjoui herceg ügyét, VI. Károly Avignonba ment vele a koroná-

¹⁾ Jarry La vie politique de Louis de France duc d'Orleans Paris 1889. 28—34. és 406. oldal.

²⁾ L. erre Jarry: La voie de faite et l'alliance franco milanaise BECh. 1892, 213.

zásra. Alább fogunk ezen eseményekről még szólni. A francia-milánói szövetség kifejlődése VII. Kelemen pontificatusának utolsó éveibe esik; tárgyalásunk keretén kívül áll már annak ismertetése. Céljainkra e helyen elegendőnek véltük kimutatni azt, hogy e szövetség már 1387-ben létrejött, Franciaország nem megvetendő támaszt nyert benne. S ez kitűnik egy levélből, melyet a francia király 1387 elején, Genuához intézett.¹⁾ A levélből kitűnik, hogy Margit nápolyi királyné 1386 végén Genuához fordult, a küszöbön álló harcra segélyt kérve a köztársaságtól. A francia király ennek hallatára írta e levelét Genuához, melyben fölkéri a köztársaságot, hogy ne nyújtson segélyt unokaöccsre, az anjoui herceg ellen, kinek vállalata, melyet mintegy magáénak tekint, nemcsak a francia korona és királyi ház fölmagasztalására, hanem testvére, a touraniei herceg, valamint összes barátai és párthívei javára szolgált.²⁾ És hogy a királyi ház tagjai iparkodtak is kivenni részüket ez expeditióból, s saját maguknak mindenféle előnyöket biztosítani, azt legjobban mutatja azon körülmény, miszerint Fülöp burgundi herceg, VI. Károly király testvére 1387. augusztus 24-én kamarását, de la Trémoille Fülöpöt küldte Avignonba titkos megbízásokkal a pápához. Trémoille szeptember 26-ig időzött Kelemennél. Októberben Oudard de Chaseron kamarás jár szintén Fülöp herceg megbízásából a pápai udvarnál. Ezen követségek eredménye gyanánt tekinthetők az 1388. június havában Hue János, Fülöp titkársa részére kiállított bullák. Mít akart a herceg a pápától kieszközölni, nem tudjuk, a ránk maradt iratok csak általánosságban, titkos ügyekről beszélnek. Tényleg a Hue részére kiállított bullák nem képezik a zárópontot a burgundi herceg követségeiben, mert ugyanazon év szeptember 6-tól 1389. január 31-ig Jean le Mol hercegi titkár ismét Avignonban járt, ugyancsak titkos megbízásokban.³⁾

Mint látjuk, ily formán a politikai viszonyok Olaszországban Franciaországra nézve kedvezően alakultak. Braunschweigi Ottó expedíciója, ha éjszokról támogatva lesz, elég kedvező eredményeket mutatott volna föl. Ki tudja, ha a francziák két helyről indították volna meg a hadjáratot, lenn délen Ottó László király

¹⁾ Jarry szerint BECh, i. h. 218. oldal.

²⁾ Jarry u. o.

³⁾ Jarry i. h. 219. oldal.

ellen, éjszakon az egyik vagy másik francia herczeg Orbán ellen, valjon az egyházzsakadás nem végződött volna rövid idő alatt a francia pápa győzedelmével. Szerencse volt, hogy a franciaországi viszonyok az éjszakon megindítandó hadjárat tervét egy oly időben engedték csak fölvenni, midőn az olaszországi viszonyok már megváltoztak volt.

III.

Braunschweigi Ottó 1387. június havában ért Nápoly alá. A városon kívül, San Julianó mellett táborozott a sereg, melynek fővezére Ottón kívül Sanseverinói Tamás volt. Nyílt erőszak helyett diplomáciai uton kísérelték meg a várost hatalmukba keríteni. Úgy látszik Nápoly lakossága nagyrészt még párhive volt a legitim uralkodónak, Lászlónak s anyjának. Nápoly kormánya közmegegyezéssel egy-két férfiból álló tanácsra volt bízva. Ezekkel lépett alkudozásba Braunschweigi Ottó, s az alkudozások eredménye volt, hogy a városi kormány beleegyezett, miszerint naponként 50—60 ember a megszálló seregből bejöhet a városba a seregnek szükséges élelmiszereket bevásárolni. Margit királyné és pártja csakhamar átlátta a veszélyt, mely e mögött rejtőzött. Az ostromlók és a lakosság közti folytonos érintkezés az utóbbira rossz behatással kellett, hogy legyen. A hangulat, mely eddig az ostromlók ellen volt, kezdett lassanként megfordulni. A királyné és pártja látva a fenyegető veszélyt, elhatározták vele szembeszállni. Hadi tanács tartatott a nápolyi vároban, melynek czélja volt alkalmas eszközökről gondoskodni a király érdekeinek megvédését illetőleg. A nápolyi érsek parancsára a papság a szószékről izgatott, felhiva a polgárságot, hogy az idegen betörők ellen fegyvert ragadjon. Az izgatás végre felnyitotta a királyi család hiveinek szemeit. Fegyvert ragadtak s megtámadták az ostromló sereget. Formális összeesküvés volt, mely a francia sereg ellen irányult. László király és Orbán pápa éltetése volt a jelszó, mely alatt a nápolyi királyi párt az ellenségre vetette magát. A porta nuovánál volt az első összeütközés a két fél között. A királypártiak megtámadták a városba jövő francziákat, kik közül többet megöltek. A piazza del mercaton verődött aztán össze a királypártiak csapata, betöltvén a levegőt Orbán és László király éltetésével. Ezalatt azonban az ellen-

párt hivei is fegyvert ragadtak. A piazza del mercaton a két párt hivei közt csakhamar összeütközésre került a dolog, melybe az ostromló sereg is beavatkozott. Braunschweigi Ottó felhasználva a két párt közti versengést, betört a városba. A királyi párt a váratlan támadással szemben — forrásaink 4000 lovas s 2000 gyalogról beszélnek — nem tudott ellenállani. Heves és véres küzdelem után Ottó maradt mint győztes a csatatér birtokában.¹⁾

Így adják elő Nápoly elfoglalását az idézett kútforrások. Előadásukhoz azonban szó fér több tekintetben annyiban, hogy Nápoly elfoglalása a szerintük előadott módon alkalmasint nem történt meg. Forrásaink előadása tagadhatatlanul romantikus módon színezi ki az egész eseményt. Azonban nem lehet tagadni, hogy forrásaink előadásának van némi alapja. Alig kételkedhetünk abban, hogy Nápoly elfoglalását a két párt, az anjoui és a királyi párt közti viszálykodás okozta. Erre mutat az is, hogy a város csak julius első felében került az ostromlók kezébe. Alig tételezhető fel, hogy a város ne tudta volna magát tovább tartani a francia sereg ellenében. A városban kitört polgárharcot a *Chronicon Siculum* is említi,²⁾ a felől tehát nem kételkedhetünk, hogy benső viszály, ha mindjárt nem is a főtebb előadott mód szerint — adta a várost a francziák kezébe.

Nápoly elestével Braunschweigi Ottó előtt nyitva állott az út az egész királyságon át. Komoly ellenállásra sehol sem talált. Mig Margit királyné julius 13-án fiával s egész udvarával Gaetába menekült,³⁾ hol éveken át a legnagyobb nélkülözések mellett tartózkodott.⁴⁾ Távozása után Ottó herceg a királyság nagy részét hatalmába keríté. Nápolyban azonnal a francziák bevonulása után egy négy kormányzóból álló testület vette át a kormányt. Ezek Ferencz ventimigliai gróf, Artalis de Alagona, Manfredus Claromontanus és Vilmos peraltai gróf voltak.⁵⁾ A nápolyi lakosságra nehéz napok virradtak. A francia katonák fékevesztetten dühöngtek a lakosság ellen. Rablás, prédálás, nők

¹⁾ Giornali Napoletani 1054—1055. oldal. Minerbetti ad an. 1387. 17.

²⁾ 64. oldal.

³⁾ Chron. Siculum 70. a Diarium Napolet. i. h. 1055. julius 8-ra teszi a királyné menekülését és pedig 1386-ra.

⁴⁾ Erler Nyem kiadásában 112. oldal jegyzet.

⁵⁾ Rocco Pirrhi i. h. 90.

meggyalázása napirenden voltak.¹⁾ Maga Ottó sem viselkedett különben. A Durazzói párt számos hívét vettette börtönbe, vagy kényszeríté, hogy hazájukat elhagyják.²⁾ Együttal parancsot adott a királyság elfoglalására. Hadserege élén keresztül vonult a tartományon, Lajos király zászlóit kitűzve a várak s városok tornyaira.³⁾ Augusztus 25-én Capua várát foglalta el,⁴⁾ s ezzel úgy látszik a királyság teljesen a francziák hatalmába került. Szeptember 21-én fogadta Mária királyné a Provenceban Ottó követeit, kik jelentették neki, hogy a nápolyi királyság visszatért VII. Kelemen obedienciájához.⁵⁾

Nápoly eleste Orbánra rendkívül leverőleg hatott. Szobáiba zárkózva, több napig nem engedett senkit maga elé. Nápoly eleste annál is inkább kellemetlenül érintette, mert luccai tartózkodása elég kellemetlenséget okozott neki. Tudjuk, hogy luccai tartózkodása alatt, mily viszonyban állott Flórencz városával, mely midőn a pápa Perugiába akarta áttenni Luccából székhelyét, mindent elkövetett, hogy ezt megakadályozza. Annyira ment Flórencz ellenségeskedése Orbán irányában, hogy 1387. augusztus havában az urbinói herczeggel szövetségre lépett a pápa ellen.⁶⁾ Csak csekély elégtétel volt reá nézve, hogy egyik legdühösebb ellenfelét, Vico Ferenczet 1387. márczius 8-án Viterbóban egy zendülés alkalmával a feldühödött nép darabokra szaggatta.⁷⁾ Halála után Viterbo városa alkudozásokba lép a pápával. Így május 26-án Viterbo kéri Orbánt, hogy Cordesti Vilmos követ által a pápa elé terjesztett kérelmeket intézze kedvezően el.⁸⁾ Junius 7-én Orbán Luccából parancsot ad kincstárnokának, hogy vegye át a Vico által birtokolt egyházi javakat.⁹⁾

¹⁾ Nyem I. 65.

²⁾ Minerbetti i. h. 20. Helyesebbnek tartom ezen állítást, mint Nyem előadását, ki azt mondja, hogy Ottó szánalmat érezve a lakosság iránt, halálbüntetés terhe mellett megtiltá katonáinak minden kihágást. Ép oly valószínűtlen Nyem előadása Ottó viselkedéséről a nápolyi polgárok egy küldöttségével szemben I. 65.

³⁾ Chron. Siculum 60—70. Giorn. Napol. 1056—1057. Chron. Estense Muratorinál XV. 516.

⁴⁾ Chron. Sic. 70.

⁵⁾ U. o. 68. oldal jegyzet.

⁶⁾ Christophe III. 77. oldal.

⁷⁾ Bussi: Istoria della citta di Viterbo Roma. 1741. 214 oldal, Gregovius VI. 527. Nyem I. 66. Vico halálát szeptember 29-re teszi.

⁸⁾ Theiner II. 643. sz.

⁹⁾ U. o. 644. sz.

Manupello bibornok lett ekkor Viterbo rektora, kit később Orbán, mielőtt még Luccából elindult, azon ürügy alatt, hogy az ellenséggel tart, börtönbe vetett, honnan a bibornok csak nagy nehezen szabadult ki.¹⁾ Orbán azonban nem oly könnyen adta meg magát. Látva, hogy ellene fordul minden, maga lépett személyesen a küzdőterre. Augusztus 29-én kelt levelében keresztes háborút hirdetett Braunschweigi Ottó ellen.²⁾ Hanem a pápai bullának eredménye nem volt. Ottó ellen senkisem készült. Látva ezt Orbán, elhatározá, hogy személyesen indul meg Nápoly ellen. Hogy az expedícióra szükséges hadsereget összegyűjthesse, szeptember 23-án elhagyta Luccát, miután szeptember 6-án Durazzói Lászlót megfosztá az achajai fejedelemségtől, annak kormányzását Pál patراسi érsekre bízva.³⁾

Október 2-án ért Orbán Perugiába, hol nagy ünnepélyességgel fogadtatott.⁴⁾ A város hódolata jeléül megkínálta a pápát a főhatósággal, mit ez el is fogadott. Ennek fejében a város azon kérelmet intézte a pápához, hogy az egyház békéjének érdekében békülne ki Flórenczczel. Orbán azonban a város e kérését kereken megtagadta, s egyuttal megkezdte előkészületeit a nápolyi hadjáratra.

Mindenekelőtt a fegyveres erő kérdését kell tisztába hoznunk, volt-e Orbánnak fegyveres csapata, melyre támaszkodhatott? E kérdésre igennel kell felelnünk. Midőn Luccából Perugiába ment, kisebb fegyveres csapat kísérte.⁵⁾ Fővezér gyanánt még 1387 folyamán Beltottot nyerte meg. Perugiai időzése alatt sikerült neki nagyobb számú fegyveres csapatot maga köré gyűjteni.⁶⁾ Egyuttal lépéseket tett, hogy Szicziából is segítséget nyerjen. 1388. ápril 22-én kelt levelében hivatkozik azon szerződésre, melyet III. Frigyes szicziaili király és Johanna királynő XI. Gergely életében kötöttek, s melyben Frigyes kötelezi magát Johannának vagy utódainak, ha a szükség megköveteli, évenként tíz gályát és száz lovas segélyül küldeni. A pápa most, magát a hűbéres-

¹⁾ Nyem I. 67.

²⁾ L. a bullát Raynaldnál ad an. 1387. § 3—6.

³⁾ U. o. §. 8. 9.

⁴⁾ Marini II. 43. Sardo i. h. 108. Chron. Esten i. h. 516. di Pisa u. o. 1083. Minerbetti 1387. 27. Chron. Siculum 72. oldal.

⁵⁾ Christophe III. 77. oldal.

⁶⁾ Montemarte I. c. I. 61. ezer lovasról beszél, kiket Beltotto 1388-ban Perugiában összegyűjtött.

nápolyi királyság urának, tehát Johanna utódjának nyilvánítván, Sziciliától a segély megadását követelte.¹⁾ Május elsején Miklós catanzarii grófot calabriai helytartóvá nevezte ki, meghagyván neki, hogy további intézkedésig nevezett tartományt, mint az egyház tartományát igazgassa.²⁾ E rendeletek alighanem csak papiron maradtak, mindazáltal sikerült a pápának pár ezer főből álló sereget összehozni, melylyel augusztus 8-án elhagyta Perugiát.³⁾ Utját Narni felé vette. Itt közte és kapitányai között erős viszály tört ki. Pénz hiányában képtelen volt a katonák zsoldját kifizetni, s e körülmény volt kiinduló pontja, a mint látszik, a viszálynak a pápa és vezérei között.⁴⁾ A vége az lett, hogy Vernot, az angol csapatok vezére ott hagyta Orbánt, s körülbelül 3000 lovasból álló csapatával Flórencz felé vonult.⁵⁾ A pápa mellett csak Beltotto tartott ki, körülbelül 200 lovassal, s a pápát Ferentinóig követte.⁶⁾ Orbánt katonái elpártolása kényes helyzetbe sodorta. Megfosztva a hadviselés lehetőségétől, kénytelen volt utját Nápoly felé félbeszakítani. Egy véletlen baleset is kényszeríté őt erre. Utazás közben az öszvér, melyen ült, megbotlott, összeesett, s a pápát maga alá temeté. A pápa erős zúzódásokat szenvedett, melyek lehetetlenné tették, hogy újból lóra üljön. Gyaloghintón viteté magát tovább, s utját Tivoli felé vette.⁷⁾ A Teverone folyón átvezető Mammolo hidnál Róma városa küldöttsége várt a pápára, kérve őt, hogy térjen vissza az örök város falai közé.⁸⁾ De Orbán elutasítá kívánságait, s tovább folytatá utját. Azonban csak Ferentinoig jutott el, honnan kénytelen volt visszafordulni. Hogy mi készítette őt visszatérésre, nem tudjuk. Valószínű, hogy pénz és fegyveresek hiánya volt befolyással elhatározására. Nem hiányoztak kísérletek, visszafordultát magasabb, isteni befolyásnak tulajdonítani. Őszszakállu,

¹⁾ L. a levelet Raynaldnál ad an. 1388. §. 7.

²⁾ L. a levelet Raynaldnál ad an. 1388. §. 6.

³⁾ Marini II. 43. Chron. Siculum 78. Diario d'anonimo fiorentino i. h. VI. 478. aug. 7-re. Minerbetti i. h. 1388. 12. és Sozomenus augusztus 2-ra tesz, ezek után indult Christophe is III. 82.

⁴⁾ A pénzhiányról Nyem I. 69. ki szerint Ferentinonál hagyták ott a csapatok Orbánt.

⁵⁾ Montemarte I. 61.

⁶⁾ Cronica di Pisa Muratorinál XII. 1086. Minerbetti i. h.

⁷⁾ Nyem I. 69.

⁸⁾ U. o.

öreg remete jelent meg előtte — mondja Gobelinus Persona — s megjósolá neki, hogy akár akarja, akár nem, vissza kellend Rómába térnie. A pápa magába szállt, s még az éjjel visszafordult az örök város felé. Közeledvén pedig a városhoz, Szt. Péter tünt fel előtte a légben, ki Róma felé mutatta neki és kíséretének az utat.¹⁾

Szeptember 1-én vonult be Orbán Rómába, hol a lakosság közömbösen s minden nagyobb emóció nélkül fogadta.²⁾ A város állapota eléggé kétségbeejtő volt. Orbán távolléte alatt a zavar és rendetlenség a tetőpontra hágott. A város épületei romba dőlve,³⁾ a lakosság dögvész és éhség által megtizedelve, mindenfelé pusztulás és enyészet, ez volt a város képe. Az éveken át tartó háborúk alatt a város sokat szenvedett. Folytonos támadásoknak kitéve, főleg az ellenpápa párthivei részéről, kik úgy a Campagnát, mint a Maritimát pusztították, a város lakossága a legnagyobb nyomorba süllyedt. Valóságos koldus had tanyázott a városban. Ehhez járult még a városi előljáróságban beállott változás. Említettük, hogy Durazzói Károlyt, midőn őt Orbán 1381-ben királylyá koronázta, egyúttal Róma városa senatorságával is felruházta. E hivatala Nápoly elfoglalásával megszűnt.⁴⁾ Utána nagyobbbrészt a pápa által kinevezett senatorok kormányozták Rómát.⁵⁾ Már 1383. szeptember 13-án conservatorokról szól egy pápai oklevél, s ilyeneket említ egy 1388. szeptember 12-iki okmánya is.⁶⁾ E conservatorok kormányzata a várost még nagyobb nyomorba döntötte. Vico Ferencz és a városi hatóság folyton hadi lábon állt egymással, melynek árát a város adta meg. Vico 1387-ben megöletett, hanem a város elzüllött állapotán halála már keveset segített. Orbánnak, miután Rómában újból elfoglalta székhelyét a vatikáni palotákban, okvetlenül be kellett látnia, hogy a város az enyészet szélén áll. Nem is zárkózott el ennek tudata elől. Belátta, hogy a város helyzete gyökeres

¹⁾ Cosmodromium VI. 81.

²⁾ Marini II. 43. Diario d'anonimo fiorentino i. h. 479.

³⁾ 1382. decz. 30. Orbán eltiltja a rómaiakat, hogy a bibornokok üresen álló palotáit kőbányák gyanánt használják. Theiner II. 639. szám.

⁴⁾ Gregorovius VI. 527.

⁵⁾ 1382. július 23-án a bolognai származású Minotti de Angelellis Tamást nevezi ki a pápa. Theiner II. 636. szám.

⁶⁾ Gregorovius i. h. jegyzet.

segélyre szorul. Azért nagy lépésre szánta el magát. Részint, hogy a város állapotán segítsen, részint, s főleg azért, hogy saját állását megerősítse, 1389. április 11-én egy bullát bocsátott ki, melyben elrendelte, hogy a VI. Kelemen rendelete szerint 1400-ban ünnepelendő jubileumi év, kivételképpen már előbb, még ugyanazon év karácsonyán ünnepeltessék meg.¹⁾ Ezáltal remélt saját helyzetén is segíteni. Remélte, hogy alkalma lesz a keresztény világból mindenünnen összeseregülő nagy néptömegre utalva, obedienciájának általánosan elterjedt voltát bebizonyítani. Erre céloltak még az év folyamán kibocsátott rendeletei, melyek egyike Sárlos Boldogasszony napjának megünneplésére vonatkozott. Ezen rendelet azonban csak papíron maradt, azt életbe csak IX. Bonifác pápa léptette.²⁾ Ugyancsak IX. Bonifác léptette életbe Orbán egy harmadik rendeletét, mely szerint VIII. Bonifác pápa rendeleteinek mintájára megengedtetik interdictum idején is Urnapját egyházilag megülni.³⁾ Mindezen rendeletek Orbán intentiója szerint arra szolgáltak volna, hogy lelkiekbeni supremáciáját kimutatva, állását általánosságban megszilárdítsák, s e tekintetben főleg a jubileumi év megünneplésére fektetett nagy súlyt. Azonban reményeit nem látta beteljesedni, mert már október 15-én meghalt.

Uralkodásának utolsó hónapjaiban az olasz viszonyokban beállt kellemetlenségek keserítették el életét. Ellenfele VII. Kelemen érdekében, kinek viselt dolgairól ez évek alatt a Franciaországról szóló részben emlékeztünk volt meg, breton és gascon zsoldos csapatok törtek be az egyházi államba, s főleg Etruriát sanyargatták. Ezek megfékezésére Orbán június 20-án Antonius de Gualdo nocera kanonoknak parancsot ad, meghagyva neki, hogy ezek ellen a pápai területen lévő csapatokkal, főleg a sienaiakkal szövetséget kössön. Augusztus 25-én pedig Flórencz, Lucca, Perugia és Pisa lakosait szövetkezésre szólítja föl, a Pileus bibornok legátus által indított mozgalom ellen. VII. Kelemen 1388. május 4-én Pileus bibornokot legatusává nevezte ki Olaszország részére. Pileus megbízatásának eleget is tett, főleg VI. Orbán elleni személyes gyűlöletétől is vezettetve.⁴⁾ Aligha téve-

¹⁾ Gobelinus VI. 81. Nyem 1388-ra teszi.

²⁾ Raynald ad an. 1380. §. 3.

³⁾ U. o. §. 4-6.

⁴⁾ Raynald ad an. 1389. §. 9.

dünk, ha okozati összefüggést keresünk Pileus működése és az imént említett breton-gascon csapatok betörése között. Pileus agitációját törekedett Orbán pápa az augusztus 25-iki bullával ellensúlyozni, melyben megújítja az egyházi átkot az ellenpápa ellen, keresztes hadjáratra hiva föl újból az ellenpápa és párt-hivei ellen az említett városok lakosait.¹⁾

Ez volt körülbelül Orbán pápa utolsó rendelkezése. Életének utolsó két hónapjáról bővebb adatokkal nem rendelkezünk. Úgy látszik, a fentemlített baleset, mely őt érte, súlyosabb volt, mint a minőnek látszott. Szeptember második felében ágyba dőlt, állapota folyton súlyosbodott, míg végre október 15-én kilehelte lelkét.²⁾ Halála utáni napon kelt a bibornokok levele, melyben a pápa halálát a keresztény világnak tudtára adták.³⁾

Mig Orbán halálos ágyon feküdt, ellenfele udvara Avignonban nagy ünnepélyek színhelye volt. VI. Károly francia király, engedve Kelemen kérésének, október utolsó napjaiban személyesen jött Anjou Lajossal Avignonba, utóbbinak nápolyi királysága ügyében a pápával tanácskozandó. A tárgyalások koronája volt a november 1-én a pápa által személyesen mondott nagy mise, melynek végeztével II. Anjou Lajos herczeg VII. Kelemen kezeiből fogadta a nápolyi királyi koronát,⁴⁾ VI. Károly király és udvara jelenlétében. Pár nappal utóbb, midőn még egész Avignon ez esemény alatt állott, megérkezett VI. Orbán halálának hire. A váratlanul érkezett halálhír új reménynyel töltötte el VII. Kelemen és hivei keblét. Senki sem kételkedett

¹⁾ U. o. §. 9.

²⁾ VI. Orbán holttestét a Szent Péter templomban helyezték örök nyugalomra. Platina 1650. kiadás 479—480. oldal. Siremléke az idők folyamán elpusztult. Sarkophagját a vatikáni grották őrzik. Sirirata hasonlókép ránk maradt: »Hac animo magnus, sapiens, justusque Monarcha Parthenopeus adest Urbanus Sextus in archa. Fervebat fidei latebras conferre magistris O decus his fretus semper post prandia sistris, Schismatibus magnis animo maiore regebat Omne Simoniacum tanto sub Patre tremebat. Quid juvat hunc terris mortali tollere laude Pro meritis caeli splendet sibi gloria valde.« V. ö. Gregorovius: Die Grabdenkmäler der Päpste, II. kiadás 205—206. oldal. Magyarra fordította Hegedüs István: A pápák siremlékei 67. oldal.

³⁾ L. a bibornokok levelét Raynald ad an. 1389. § 10. Nyem I. 68. Minerbeti ad an. 1389. 15. Sozomenus Mur. XVI. 1140. Andr. presb. Ratispon Chron. Peznél Thesaurus IV. 587. szerint méreg okozta halálát.

⁴⁾ Chronique des religieux de S. Denys I. 622.

hogy a Rómában időző bibornokok VII. Kelement fogják, mint a pápai trón egyedül jogos birtokosát tekinteni. Ennek megfelelők voltak az intézkedések, melyeket VII. Kelemen tett. Azonnal a halálhírnék megérkezése után, rendkívüli consistoriumra gyűlt össze a bibornoki testület. Követek mentek VI. Károlyhoz, föl-kérve őt, hogy tenne lépéseket a maga részéről Venczel római királynál, a magyar királynál s a többi európai fejedelmeknél, hogy egyesitenék fáradozásaikat a szakadás megszüntetése végett, támogatva a tiarának most már egyedüli jogos tulajdonosát, VII. Kelemen pápát.¹⁾

Hiú ábrándok voltak ezek, melyekben az ellenpárt magát ringatta. Mig Avignonban a tanácskozások folytak, Rómában a döntés már bekövetkezett. A VI. Orbán halála után tartott conclave november 2-án véget ért. Ugyanakkor, midőn VII. Kelemen ellenfelének haláláról értesült, üdvözölte örömjajjal a római nép Tommacelli Péter bibornokot, mint az egyház ujonnan választott fejét. November 11-én foglalta el IX. Bonifác név alatt az apostolok fejedelmének trónját. A szakadás nem szűnt meg, sőt új erőt nyerve, még élesebben tört ki.

¹⁾ Froissart I. 40.

FÜGGELÉK.

I.

SZERZETES- ÉS LOVAGRENDEK VISZONYA AZ EGYHÁZSZAKADÁSHOZ. EGYETEMEK.

Tárgyalásunk kiegészítése gyanánt röviden szólni akarunk a különféle szerzetes- és lovagrendek viszonyáról az egyházszakadáshoz. Erről egyébiránt munkánk harmadik könyvében is találhatók adatok, midőn az európai országok állását az egyházszakadás kérdésében tárgyaltuk. Itt inkább csak arról akarunk szólni, hogy az egyes rendek kebelén belül milyenek voltak a viszonyok.

A mi a karthausi rendet illeti, erre nézve a rend nagy történetírója Tromby, igen helyesen jegyzi meg, hogy a rend kebelében úgy VI. Orbán, mint VII. Kelemen, illetve ezek utódai birtak párttal, a hogy ezt épen az egyik vagy másik rendház érdeke és területi fekvése megkívánta.¹⁾ Midőn a szakadás kitört, VI. Orbán sienai szt. Katalin indítványára magához hivatja Bartholomaeus de Ravenna-t, a gorgonai karthausi kolostor apátját több más szerzetessel együtt, velök a schisma megszüntetése tárgyában értekezendő.²⁾ VI. Orbán egyébiránt már előbb — sienai szt. Katalin egyik levele decz. 15-ről kelt — érintkezésben volt Grilli János a S. Martino kolostor perjelével, kit 1378. őszén a bibornokok Orbánhoz küldtek, felszólítva őt, mondania le a pápaságról.³⁾ Grilli azonban nem ért el semmit a pápánál. Midőn az egyházszakadás kitört, a karthausi rendben is beállott a szakadás. Maga az anyakolostor, Franciaország, Spanyolország, Nápoly és Szicília kolostoraival VII. Kelemen pártjára állottak, míg a többi országok kolostorai a legitim VI. Orbán

¹⁾ Tromby VII. 45. oldal.

²⁾ L. szt. Katalin leveleit Tommaseo IV. 322—327. számok.

³⁾ Tromby i. h. 46.

pápa mellett foglaltak állást. Ily módon beállott azon helyzet, hogy a VI. Orbán pártján lévők csatlakozásuk folytán fej nélkül maradtak. 1379 folyamán a VII. Kelemen-pártiak Grenoble-ban D. Guglielmo Rainaldi elnöklete alatt káptalanat tartottak. Majdnem ezzel egyidejűleg VI. Orbán-pártiak is káptalanra gyűltek össze, melyen elhatározottak, hogy új fejet választanak. A választás a trisultii priorra Giovannotto-ra esett, ki mint apostoli generális visitator 1379. december 23-án VI. Orbántól meszszezenő felhatalmazásokat nyer.¹⁾ Giovannotto működését mindjárt jó jelek között kezdte meg. Sikerült neki — úgy látszik, még a káptalan folyama alatt — a S. Martino kolostor tagjait, melynek perjele Grilli tudvalevőleg a bibornokok követe volt Orbánhoz, s aztán VII. Kelemenhez csatlakozott, VI. Orbán részére vonni. Az Orbán-párti káptalan az által, hogy Rainaldi és követői fölött kimondta az egyházi átkot, nyíltan és hivatalosan a római obedienciának hódolt.²⁾ Következő, 1381. év július 22-re Giovannotto (Giovanni de Bari) VI. Orbán rendeletére egy új káptalanat hív össze Rómába, mely Rainaldi összes censuráit és ítéleteit semmiseknek nyilvánítja.³⁾ Ezt megelőzőleg — május 6-án — VII. Kelemen a karthausi rendet mindenemű adózás alól fölmenti.⁴⁾ Ennek ellensúlyozására VI. Orbán 1382. április 15-én hasonló kiváltságot ad a rendnek.⁵⁾

VI. Orbán pártját a karthausiak között növelni most Giovannotto vette kezébe. Működését nem egy ízben koronázta siker. Így 1382-ben sikerült neki Grillit VII. Kelemen pártjáról Orbánéra vonni, ki őt padulai priorrá nevezte ki.⁶⁾ Viszont VII. Kelemen is megtett mindent, hogy a pártján lévő kolostorokat magának megtartsa. Hogy Giovannotto térítéseit ellensúlyozza, 1384. június 10-én a rendházakat az ordinariusok alól az igazságszolgáltatás tekintetében kiveszi és maga alá rendeli.⁷⁾ Erre célzott azon ténye is,

¹⁾ U. o. 48. L. a bullát appendix I. No. 40.

²⁾ U. o. 50—54.

³⁾ U. o. 57—58.

⁴⁾ Tromby VII. appendix I. No. 43.

⁵⁾ U. o. No. 47. VII. Kelemen legatusai által is nem egy ízben osztogatott a rendnek kiváltságokat. Így 1381. aug. 13. Aigrefeuille Vilmos a Freiburg melletti ker. sz. Jánosról címzett karthausi kolostornak engedélyt ad etiam tempore interdicti misét mondhatni. U. o. No. 44.

⁶⁾ U. o. 65. oldal.

⁷⁾ U. o. 78—79.

hogy Giovanni de Neocastro touli püspököt, ki maga is a karthausi rend tagja volt, 1383-ban bibornokká nevezte ki.¹⁾ Azonban az ellenpárt nem hagyta magát; az 1382-ben tartott káptalan újból kijelenté, hogy VI. Orbánt tartja érvényesen megválasztott pápának.²⁾ Mintegy ennek jutalmazására Orbán 1387-ben a rendnek különféle kiváltságokat ad, egyúttal pedig kijelenti, hogy a rendi nagy káptalan megtartására az egyházszakadás egész tartamára 500 forintot ad évenként. A következő évben mindkét obedientia hivei tartottak káptalant, a római Flórenczben, az avignoni Grenobleban ült össze. Határozataik nagyrészt a rend belügyeit illették.³⁾ VII. Kelemen pártja azonban fokozatosan kisebbedett. Főleg Giovanni de Bari generalis fáradozásainak köszönhető, hogy Olasz-, Német-, Angolország karthausi kolostorai közül számosan tértek át Orbán pártjára.⁴⁾ E tekintetben ismételve utalunk a már elmondottakra.

A karthausiak után a minorita rend az, melynek az egyházszakadásban nagyobb szerep jutott. A kérdés általános jellegére nézve itt is hangsúlyoznunk kell azt, mit fentebb a karthausi rendnél mondtunk, hogy tudniillik a minorita rend kolostorainak állásfoglalásánál első sorban területi tényezők voltak mérvadók. Az egyházszakadás e rendet is két részre osztá. A megoszlás nagyjában megfelel a rendes körülményeknek: Franciaország és a pyrenaei félsziget VII. Kelemenhez, Németország és a többi VI. Orbánnal tartó államok kolostorai nagyjában a római párthoz csatlakoztak.⁵⁾ Nagyjában mondjuk, mert az egyes országok kolostorai is a szerint, a milyen területen feküdtek, az illető obedientiához csatlakoztak. Így főleg Németországban, melyről már fentebb szóltunk.

A minorita rend élén 1378-ban de Rubeis Leonardus állott. Midőn a schisma kitört, mindkét párt részéről kísérlet történt de Rubeist megnyerni. Ő, Johanna nápolyi királynő befolyása

¹⁾ U. o. 74.

²⁾ U. o. 65.

³⁾ U. o. 98—99.

⁴⁾ Angolországban Bari működése alig mutathatott föl nagy eredményt, mert Angliában VII. Kelemen alig provideált.

⁵⁾ Wadding IX. 15. Ezzel szemben Meyer azt vitatja, hogy a rendet az egyházszakadás nem osztotta meg, hanem hogy az a maga egészében VI. Orbánhoz csatlakozott. Forschungen XVI. 356.

folytán, az avignoni párthoz csatlakozott, s e tettének jutalmát csakhamar elnyerte. VII. Kelemen pápa őt 1378. végén bibornokká nevezte ki. 1380-ban Nápolyban az avignoni párton lévő kolostorok részére káptalan tartatott, hol Rubeis helyébe Angelus választatott meg generálisnak, ki alatt 1385-ben Genfben az avignoni párt újból káptalant tartott. Angelus utódjául Bardolinus János szerepel, ki alatt azonban, legalább a tárgyalásunkba eső időszakban, újabb rendi káptalan, mint látszik, nem tartatott. A római obedienciához tartozó része a rendnek 1379-ben Esztergomban tartott rendi káptalant, melyen Ludovicus Donatust, kit Orbán a szakadás után vikárius generálisnak nevezett ki, generálissá választotta meg. Donatus 1381-ben elnyerte a bibornoki méltóságot, e mellett azonban a pápa különös parancsára megtartá rendi hivatalát. Az 1381-iki ferrarai káptalan fölmenté őt hivatala alól, s helyébe Petrus de Cassana-t¹⁾ ülteté, kinek helyét az 1385-iki passauai káptalan Martinus San-Georgiussal tölté be. Ennek 1387-ben bekövetkezett halála után VI. Orbán a rend vezetését Alferius Henrikre bízta, kit a florenczi káptalan e hivatalában megerősített, s ki a rend ügyeit 1405-ben bekövetkezett haláláig vezette.²⁾

Az egyházszakadás káros befolyását, úgy mint más téren, a minorita rendben is éreztette. Ismeretes, hogy a minorita rendben a XIV. század közepe táján egy mozgalom indult meg, melynek eredete ugyan még további időkre vezethető vissza, de mely nagyobb mérvet csak a XIV. században nyert. E mozgalom célja volt a rendszabályokat a maguk teljes szigorúságában helyreállítani, miután az idők folyamán azok pontos betartása körül sok visszaélés kapott lábra. A rendszabályok elhanyagolása, azok szabadelvű magyarázata folytán, a rendben mindinkább könnyelműbb szellem kezdett uralomra vergődni. Ezzel szemben nem hiányoztak hangok, melyek a rendszabályok pontos betartását, a szigorubb obedienciához való visszatérést sürgették. A rendi káptalanokon e párt azonban süket fülekre talált, mert azokon a »szabadelvű« párt volt túlsúlyban, s minden az ellenpárt részéről indítványozott reformot csirájában elfojthatott. Rendes uton-módon tehát a reform nem volt keresztül vihető.

¹⁾ Némelyek szerint Petrus de Conzano.

²⁾ Hüttebränker 66—70. Wadding IX. 15. s. kk.

Minden oly kísérlet pedig, mely e reformokat a törvényes út mellőzésével, mintegy forradalmi úton oldatta volna meg, t. i. a reformpárt elszakadása, erőszakkal megakadályoztatott. Hanem a reformokra célzó törekvések nem szüntek meg, míg végre, ha mindjárt rövid időre is, diadalt arattak. 1334-ben Valle János, a reformpárt egyik vezére Gherardus generálistól megnyeri az engedélyt, hogy néhány társával együtt Bruglianoban saját rendházat alapíthasson. VI. Kelemen halála után e rendházat ismét föloszlatták, de Valle egyik társa Paolo de Trinci fáradozásainak sikerült a szigorúbb observantia szerint élő kolostorokat ismét létesíteni, úgy, hogy 1380-ban már 12 kolostorral gyarapodott a szigorúbb observantiát követők száma. Nagyban befolyt a reform elterjedésére az egyházszakadás, miután az elpártolás megakadályozása végett mindegyik párt a maga embereinek nagyobb engedményeket tett, mint különben.¹⁾ Egyébiránt a schismával karöltve járó lazulása az erkölcsöknek szintén befolyt arra, hogy a szigorúbb observantia hívei mindinkább gyarapodtak, sőt az 1379-i káptalan már általános reformokat sürgetett.²⁾ Az observans irány általánosságra vergődése és kiterjedése Európa különböző államaiba már tárgyalásunk keretén kívül esik, szintúgy nem terjeszkedünk ki azon különféle kiváltságok és szabadalmak felsorolására, melyeket az egyes pápák a pártjukon álló rend részére adtak.

A többi rendre nézve, benedictinusok, ciszterciták stb. utalunk munkánk harmadik könyvére, hol az egyes országok kolostoraira nézve a mondandókat már elmondottuk. A premonstreiekre nézve megjegyezzük, hogy a franciaországi anyakolostor az avignoni párthoz állott. Ezért VI. Orbán a cseh, magyar, lengyel, osztrák, morva és a bajor kolostorokat a franciaországi főapát alól kivette és a főapáti kiváltságokat a strahowi apátra ruházta át.³⁾ Ezen rendelkezése VI. Orbánnak egész a konstanci zsinatig érvényben maradt.

Az egyházszakadás a szerzetesrendek mellett a lovagrendeket sem hagyta érintetlenül. Főleg a Johannita rend volt az, melyet a szakadás leginkább érintett. A rendnek élén az egy-

¹⁾ Hüttenbräuer i. h. 36.

²⁾ U. o.

³⁾ Frind: Kirchengesch. Böhmens III, 229. Görlich: Urkd. Gesch. der Prämonstratenserabtei St. Vincenz in Breslau I, 92.

házzszakadás kitörésekor Juan Fernandez de Heredia állott, ki XI. Gergely bevonulásakor Rómába az egyház zászlóját vitte. Midőn a rend nagymestere Robert de Julhiac 1377. július 29-én meghalt, Heredia választotta meg a convent által a nagymesteri állásra.¹⁾

Midőn a szakadás megtörtént, a Rhodusban tartott konvent VII. Kelemenhez csatlakozott. Maga Heredia kevéssel utóbb 1379-ben Moreaban a törökök fogságába esett, melyből csak 1384-ben szabadult ki, a midőn is első dolga volt VII. Kelemen-nel megmenekülését tudatni.²⁾ Mintegy folyománya gyanánt ezen lépésnek, Heredia 1381. márczius 14-én Luna Péter bibornokot a rend egyik protectorává nevezte ki, s neki ezen fáradozásért 300 forint évi fizetést rendelt.³⁾ Ezen két tényével Heredia tehát elég nyíltan kimutatta, hogy az avignoni párthoz csatlakozott.

A rhodusi convent határozata azonban nem talált mindenütt visszhangra. A rend olasz nyelvű ága VI. Orbánhoz állott, s ugyanezt cselekedte a cseh és az angol nyelv is. Azonban nyílt szakadásra a dolog csak 1383-ban került. A rendet tudniillik a schisma kitörése és a kebelében történt megoszlás, pénzügyi tekintetben nagyon kedvezőtlen helyzetbe sodorta. A VI. Orbán pártján lévő tartományokból kimaradtak a responsiók, mi nem csekély veszteség volt a rendre nézve. Ennek kipótlása végett az 1382. április 3-án tartott konvent határozata értelmében Heredia 1383. márczius 1-re rendi főkáptalant hív össze Avignonba, hova 1382. folyamán maga is elutazott. A káptalan a nevezett időben csakugyan össze is ült és a responsiók kimaradása által okozott veszteség kipótlására négy évre az összes birtokok értékének $\frac{1}{4}$ részét szavazta meg. A káptalan ezen határozatát aztán VII. Kelemen 1383. márczius 12-én Vienneben megerősítette.⁴⁾

Heredia elutazása Avignonba, s az ott tartott káptalan VI. Orbánnak elegendő okot szolgáltatott arra, hogy a rend ellen a maga részéről is fellépjen. Röviddel az avignoni káptalan után Herediát a nagymesteri méltóságtól ünnepélyesen megfosztá és

¹⁾ Herquet: J. F. de Heredia 65. oldal.

²⁾ U. o. 71.

³⁾ Bosio II. 90.

⁴⁾ Herquet i. h. 72–73.

Caracciolo Richardot nevezte ki nagymesterré. Ehhez azonban úgy látszik, a rendnek csak csehországi perjelsége csatlakozott.¹⁾ 1384. márczius végére Robaldo Vagnoni, St. Giovanni di Pescelina komthurja Nápolyba káptalant hirdetett a rend Orbán-párti részének, melyen Caracciolt nagymesterré választják. A káptalan Vagnonit és Lello de Imolát Rhodusba küldte, hogy a konventet csatlakozásra szólítsák fel; a követség létre is jött, de eredménye nem volt.²⁾

Caracciolt, kit a rend maga egyébiránt mint anti-nagymestert tekintett, a cseh perjel Semovit tescheni herczeg, mint említettük elismerte volt. Az 1384. márczius-aprilisban Nápolyban tartott káptalanra Semovit Wechingen Hugó meilbergi komthurt küldte ki. Caracciolo választása után Semovitot perjelségében további tiz évre megerősítette, őt helytartója, generalis visitatora és főpénzbeszedőjévé nevezte ki a német perjelségre. Egyúttal feloldja őt azon fizetési kötelezettség alól, melylyel Semovit Hesso Schlegelholtz németországi főmasternek volt lekökötelezve. Hesso ugyanis a cseh perjelséget Semovitnak egyszer s mindenkorra fizetendő 3000 frt és 300 forint évi járadékért engedte át. Maga Hesso a schisma kitörésekor VII. Kelemenhez állt, mire őt főleg a rhodusi konvent állása birta. Ezért mentette föl Caracciolo Semovitot a fizetés teljesítése alól. A johannita rend németországi tagjai egyébiránt semleges állást foglaltak el az obediaentia kérdésében, a Heredia által tartott káptalanokon meg nem jelentek.³⁾

Heredia különben VII. Kelemen irántai jóindulatának nem egyszer vette tanujelét. Így ő volt megbizva a Péter aragoniai király és Kelemen közt folyó, utóbbi elismerését tárgyaló alkudozások vezetésével. Az alkudozások közvetlen Péter halála előtt folytak, de Heredia nem birt eredményt felmutatni. Péter király reservált állást foglalt el, hogy mennél több beneficium jövedelmét huzhassa. 1387. január 5-én meghalt a király, mire Luna Péter bibornok vette kezébe az alkudozásokat I. Jánosnál, Péter fia s utódánál. VII. Kelemen rövid idő alatt Aragoniában is el lett ismerve.⁴⁾ Heredia nagymestersége alatt egyébiránt a rend

¹⁾ U. o. 74.

²⁾ U. o. 75.

³⁾ U. o. 94—96.

⁴⁾ U. o. 77.

vagyona is gyarapodott. 1386—87-ben Anjou Mária eladja neki Achaját. Ezen adásvevés ellen Bourbon-Clermont Lajos herceg az 1387-ben meghalt Bourbon Mária és ennek fia Lusignan Hugó örököse és Amadeus savoiai gróf protestáltak, az utóbbi 1387-ben Simon Dodoli drt és Risbaldo de Rivalta lovagot küldte Avignonba, hogy az egyezés megsemmisíttessék. Achaja eladásának híre egyébiránt VI. Orbánt is tevékenységre szőlította, ki 1387. szeptember 6-án Foscari Pál patrasi érseket nevezi ki Achaja administratorának, megengedve neki, hogy mindazt, mit San Superan a pápai zászló alatt a hitetlenek és schismaticusoktól elfoglal, évi bér mellett megtarthatja.¹⁾ Heredia egyéb viselt dolgai már tárgyalásunk keretén kívül esnek.²⁾

A német lovagrend megnyerésére mindkét pápa tett lépéseket. 1384. augusztus 18-án VII. Kelemen pápa Rotensteini Zölner Konrád nagymesterhez levelet intéz, melyben őt a maga pártjának megnyerni igyekezik.³⁾ Úgy látszik azonban, hogy a rend a római obedientia pártjára állott. Ezt mutatják legalább VI. Orbán pápának a rend érdekében kiadott többrendbeli bullái. 1384. február 9-én elődeinek a rendet segélyzők részére kiadott Poroszország és Livland templomaiban érvényes kegyengedélyeit Pommerániára is kiterjeszti.⁴⁾ 1386. február 9-én Kulmban egyetem felállítását engedélyezi a bolognaiakhoz hasonló szabályokkal.⁵⁾ Azonfelül a rendtagoknak in extremis általános bűnbocsánatot engedélyezett,⁶⁾ megengedte továbbá 1389-ben, hogy a marienburgi rendtemplomban őrzött ereklyék csak minden ötödik évben tétessenek ki stb.⁷⁾ A rend kebelében fölmerült viszályok elintézése is részint a pápa, részint az Orbán pártján álló pomesaniai püspök által történt, s ily módon VII. Kelemenre nézve a német lovagrend is a maga testületi egészében elveszett volt.

Fölemlítjük még e helyt a lovagrendek közül a S. Jago, a Calatrava és az Alcantara rendeket. VII. Kelemen 1383. szept-

¹⁾ Raynald ad an. 1387 §. 5.

²⁾ L. még Herquet munkáján kívül Delaville le Roulx értekezését BECh. 1879. 525—544. Bosio II. kötet. Marulli: Vite de' gran maestri. Napoli 1636.

³⁾ Voigt. Cod. dipl. Prussicus IV. kötet 19. sz.

⁴⁾ U. o. 34. sz.

⁵⁾ Arnold: Historie der Univ. Königsberg Bd. V. Beil. 3.

⁶⁾ 1387. január 21-én. Voigt i. h. 42. sz.

⁷⁾ U. o. 57. sz.

tember 22-én egy bullát intéz a toledói és sevillai érsekek és a burgosi püspökhöz, kiket a nevezett lovagrendek kormányzóságával bizott meg. E bullában meghagyja nekik, hogy bárkit, kit János Castilia és Leon királya nekik praesentál, a nevezett rendekbe vegyék fel, még azon esetre is, ha az illető világi és házasságos ember.¹⁾ Körülbelül egy évvel e bulla kelte után 1384. szeptember 16-án az említett egyháziakat fölmenti a pápa a rendek administrátorsága alól, s az Alcantara-rend nagymesterévé János király előterjesztésére Gundissalvot, a S. Jago-rend nagymesterévé pedig Roderich mestert nevezi ki.²⁾ Látjuk ebből, hogy a nevezett lovagrendek az egyházszakadás kérdésében szintén az avignoni párthoz csatlakoztak.

Lássuk végezetül az egyetemeket. Ezek legkiválóbbjáról, a párizsi egyetemről a Franciaországot tárgyaló részben bőven megemlékeztünk. A mi a többi egyetemet illeti, melyek valamilyen nexusban voltak az egyik vagy másik obedienciával, a következőket mondhatjuk.

Kezdjük mindjárt Franciaországgal. Ennek egyetemei közül a következőket találjuk, melyek egyik vagy másik pápával szorosabb viszonyban voltak, illetve illőlők szabadalmakat, kiváltságokat nyertek. Angers 1378-ban VII. Kelemenhez egy supplikatio rotulust intéz, mely az egyetem állapotára is érdekes világot vet, mert mutatja, hogy a körülményekhez képest az egyetem elég virágzó volt.³⁾ Cahors 1380-ban szintén supplikál VII. Kelemenhez.⁴⁾ Montpellier részéről supplikatiót birunk 1379-ből az egyetem összesége, az orvosi és az artisták kara részéről.⁵⁾ Végül Orange, melynek VII. Kelemen 1379. május 19-én megengedi, hogy az egyetemen a kánonjogot előadhassák, s egyuttal Orange város kérésére megerősíti a IV. Károly császár által alapított egyetemet.⁶⁾ Ebből látjuk, hogy a franciaországi viszonyoknak megfelelőleg történt az egyetemek állásfoglalása az egyházszakadás kérdésében.

Hasonlóképp az avignoni párthoz csatlakoztak a pyraenei

¹⁾ Ciem. VII. Reg. Vat. vol. 295. f. 136. Vatikáni levéltár.

²⁾ U. o. f. 138.

³⁾ Denifle: Die Univ. des MAI. 276.

⁴⁾ U. o. 364.

⁵⁾ U. o. 355—356.

⁶⁾ U. o. 470.

félsziget egyetemei is. Lérida, Lissabon-Coimbra és Perpignan érdemelnek nagyobb figyelmet. Ezek közül Lissabon-Coimbráról már fentebb volt szó.¹⁾ Lérida 1378—1379-ben supplicatiót intéz VII. Kelemenhez, ki 1381. ápril 4-én elrendeli, hogy a collegiumba a renanayre-i plebánia tizedének egy negyedrésze kebeleztesse be, hogy így a collegiumnak lehetséges legyen hét »baccalarii formati in artibus«-t, kik theológiát tanuljanak, kitar-tani.²⁾ A perpignani egyetem, melyet IV. Péter aragoniai király alapított, VII. Kelemtől nyerte alapító-levelét 1379. november 28-án, melynek szövegezéséből kitűnik, hogy a pápa az egyetemet egészen újra alapította. Ép ezért az alapító-level nem is szól IV. Péter alapításáról.³⁾

Az olaszországi egyetemeket már a római obedientia pártján találjuk. Kivételt tesz az u. n. studium s. palatii, a curiával kapcsolatos főiskola, amennyiben az egyházszakadás alatt mindkét pápa székhelyén állott fön egy ily főiskola. Denifle szerint az avignoni főiskolán, legalább a későbbi időben, csakis theologia tanított, míg a rómain a theologia mellett a kánon és magán-jogot is előadták.⁴⁾ A luccai főiskola csak papiroson volt meg. Alapító-levelét ugyan IV. Károly 1369-ben állított ki az egyetem részére, melylyel a studium generale fölállítását engedélyezte, ámde az egyetem ezen levélre nem alakult meg. 1387. szeptember 13-án VI. Orbán állított ki egy új alapító-levelét, melynek azonban eredménye szintén nem volt.⁵⁾ Orvieto alapítására az engedélyt már XI. Gergely adta meg 1377. október 7-én, de a tulajdonképeni alapító-levelét csak VI. Orbán állította ki 1378. május 12-én. Úgy látszik azonban, hogy az egyetem oly szervezetet, minőt Orbán alapító-levelé contemplált, soha nem nyert.⁶⁾

A mi végre Németországot, s a mai osztrák tartományokat illeti, itt szintén négy egyetemről számolhatunk be. A bécsi egyetem föllendülése ép az egyházszakadás kitörésével függ össze. Ez egyetemet tudvalevőleg IV. Rudolf osztrák herczeg

¹⁾ V. ö. Harmadik könyv. VI. fej.

²⁾ Denifle i. h. 56.

³⁾ U. o. 517—518.

⁴⁾ Denifle 309—310.

⁵⁾ U. o. 651.

⁶⁾ U. o. 637—638.

alapította 1365. márczius 12-én. Daczára minden kiváltság és szabadalomnak, a főiskola nem igen prosperált. Midőn 1383-ban III. Albrecht herczeg az osztrák herczegséget mint örökségét átvette, első gondja volt a főiskolát emelni. Kapóra jött e szándékának a párizsi egyetem kebelében történt szakadás, melynek következtében a tanárok egyrésze, köztök Langenstein Henrik elhagyták Párizst. Még elutazásuk előtt, tehát 1383. előtt Albrecht herczeg meghívást intézett e tanárokhoz, jönnének Bécsbe. E felhívásnak a tanárok egyrésze eleget tett, maga Langenstein 1383. folyamán hagyta el Párizst.¹⁾ Ezzel azonban Albrecht herczeg nem elégedett meg. A párizsi tanárokhoz intézett meghívójával egy időben kelt levele VI. Orbán pápához, melyben kéri őt, hogy a bécsi főiskola részére adja meg a theologiai kar felállítására az engedélyt. A pápa erre vonatkozó határozata 1384. február 20-án kelt, melyben a herczeg kérését teljesíti.²⁾ Ez időponttól kezdve számítható a bécsi egyetem föllendülésének korszaka.

Az erfurti egyetem részére VII. Kelemen 1379. szeptember 16-án bocsátotta ki bulláját, melyben megengedi, hogy studium generale állitassék fel, egyelőre a theologia kizárásával.³⁾ A theologia fölállítását ugyanazon év október 1-én kelt bullájával engedélyezi,⁴⁾ egyuttal 1380. február 1-én az egyetemen tanulókat öt évre a resideálás kötelezettsége alól fölmenti.⁵⁾ VII. Kelemen alapító-levele alapján azonban a főiskola nem jött létre. Az egyetem alapját képező bullát csak VI. Orbán pápa adta ki 1389. május 4-én, melyben teljesen ignorálja — mint ez különben természetes is — VII. Kelemen ez ügyben kiadott rendeleteit, s egészen más szervezet mellett elrendeli a studium generale fölállítását.⁶⁾ Ugyancsak VI. Orbán alapította a heidelbergi egyetemet, melynek alapítási évét sokan hibásan 1346-ra teszik.⁷⁾ Az alapító-oklevél 1385. október 23-án kelt, mely elrendeli a

¹⁾ Hogy kik jöttek Bécsbe, arra nézve lásd Aschbach Gesch. d. Wiener Univ. I. 31.

²⁾ A bulla Kinknél: Gesch. der k. Univ. zu Wien II. 43. V. ö. Denifle i. h. 612—621.

³⁾ Motschmann: Erfordia litterata I. 18. Weissenborn Hierana I. II. 1.

⁴⁾ Motschmann I. 13.

⁵⁾ Weissenborn u. o. XII.

⁶⁾ Denifle I. 410—411.

⁷⁾ L. ennek czáfolatát u. o. 381.

studium generale fölállítását a párizsi egyetem mintájára.¹⁾ Ruprecht választó-fejedelem a pápai bullát azonban csak 1386. jun. 24-én kapta meg, mire június 26-án megjelent a rajnai választók alapító-levele. 1386. október 1-én Ruprecht hat okmányt bocsátott közzé, melyek az egyetem szervezetére és kiváltságaira vonatkozó rendeleteket tartalmazták.²⁾ A főiskolával kapcsolatban pár év múlva kollegiumok jöttek létre, melyek közül első a czisztercita-ház volt, melynek alapítását VI. Orbán már 1387. december 21-én engedélyezte,³⁾ létezésének első nyomára 1389. évben találunk.⁴⁾

A mi végre Németország legrégebb egyetemét, Prágát illeti, arra nézve keveset mondhatunk. Midőn a szakadás megtörtént, a prágai egyetem a lakossággal együtt VI. Orbánhoz csatlakozott, mi által annyira magára vonta Kelemen haragját, hogy 1380. márczius 17-én kelt levelében az egyetemet formálisan beszünteti.⁵⁾ Csakhogy ezen rendelet is olyan irott malaszt maradt, mint VII. Kelemennek Németországot illető legtöbb rendelete. 1383. augusztus 31-én VI. Orbán pápa oltalmába veszi az egyetemet, s a mainzi és wormszi prépostot, s a prágai Mindszenteokról czimzett egyház prépostját rendeli ki az egyetem védelmére.⁶⁾ Orbán utódja IX. Bonifác adta meg azután a prágai egyetemnek 1396—1397-ben a legfontosabb kiváltságokat.⁷⁾

¹⁾ L. a bullát Hautz: *Gesch. der Univ. Heidelberg* II. 327. V. ö. Toepke: *Die Matrikel der Un. H.* 6. oldal.

²⁾ Hautz II. 327.

³⁾ *Reg. der Pfalzgrafen am Rhein* 4738. sz.

⁴⁾ Winkelmann: *UB. der Univ. Heid.* II. 5.

⁵⁾ Denifle i. h. 603.

⁶⁾ Denifle I. 603. V. ö. u. o. 617. old. jegyzet, hol Denifle megjegyzi, miszerint Venczel király és az egyetem kancellárja remélték, hogy sikerülend a párizsi egyetemet Prágába áttelepíteni, s ez ügyben VI. Orbánnál lépéseket is tettek.

⁷⁾ Denifle I. 603.

II.

VI. ORBÁN KANCELLARIAI SZABÁLYZATÁNAK NÉHÁNY INTÉZKEDÉSE.

Az 1378-iki kettős választás következtében beállott szakadás a pápai kancellariai gyakorlat terén is változást idézett elő. Midőn VI. Orbán megválasztatott, a kancellaria személyzete megmaradt szolgálatában, s nála maradt a régi liber cancellariae is. Személyzeti tekintetben tehát Orbánnak nem volt gondja. Máskép állt a dolog VII. Kelemennél, kinek nemcsak a kancellaria személyzetét kellett kinevezni, hanem az egész kancellariát szervezni, szabályzatot kidolgozni, egy liber cancellariaet alkotni, s több efféle. Tudjuk, hogy a viczekancellár Monteruc Péter pampelonai bibornok nem követte XI. Gergelyt Rómába, hanem visszamaradt Avignonban. Úgy VI. Orbán, mint VII. Kelemen megnyerni igyekeztek Monterucot, s ezért mindkettő a kancellári állást nem tölté be, hanem csak egy regens cancellariae-t nevezett ki. VII. Kelemen e hivatalra Brancacci Miklós cosenzai érseket nevezte ki, ki mint ilyen egész VII. Kelemen Avignonba érkezétségig szerepelt. A végleges kancellariai szabályzat szerkesztését 1379. január 13-án Viviers és St. Eustach bibornokokra bízta, kiknek munkáját márczius 1-én erősítette meg.¹⁾

VI. Orbánnak kancellariát szervezni, mint említettük, nem volt szükséges. Ellenben a kancellariai szabályzatba több oly intézkedés van fölvéve, melyeket az egyházszakadás által beállott viszony tett szükségessé. Azt hiszem nem lesz érdektelen ezen pontokat itt közölni, miután amugy is az egyházszakadásra vonatkoznak. A szöveg az Ottenthal által kiadott.

13. Declaravit idem dominus noster Urbanus papa VI. VIII.

¹⁾ Ottenthal XXXII—XXXIII.

idus april. pontificatus sui anno secundo sue intentionis fuisse et esse, quod omnia beneficia ecclesiastica quorumcunque que vacare contingeret per adhesionem antipape quandocunque et ubicunque, fore dispositioni sue reservata, et nullum preter ipsum de illis ea vice potuisse vel posse disponere quoquo modo.

19. Item prefatus dominus noster dominus Urbanus papa VI. VI. Kl. maii pontificatus sui anno quarto declaravit sue intentionis fuisse et esse, quod illi qui propter adhesionem antipape fuerint privati suis beneficiis per ipsum dominum nostrum, si revera non adhererunt, non intelligantur nec sint privati et processus factos contra ipsos eis non vocatis esse nullos et nullius roboris vel momenti.

23. Item ordinavit dominus noster dominus Urbanus papa VI. XV. Kl. iulii pontificatus sui anno quinto, quod in litteris conficiendis super gratiis per quas aliqui olim adherentes antipape absolvantur vel restituantur ad honores vel ad bona, ponatur clausula quod ante omnia abiurent et forma abiurationis inseratur in litteris supradictis.

25. Item ordinavit idem dominus noster IV. Kl. apr. pontificatus sui anno sexto, quod si contingat ipsum donare vel concedere aliquas terras castra possessiones vel loca aut alia bona immobilia quecumque in regno Trinacrie consistentia vel concessionibus aut donationibus de talibus per alias factas confirmare aut concedere vel donari mandare, in litteris apostolicis super huiusmodi donationibus seu concessionibus aut confirmationibus conficiendis ponatur talis clausula, videlicet »dummodo terre castra possessiones loca et alia bona huiusmodi non sint demanialia, regni in quo consistunt«, nisi forsan idem dominus noster manu propria expresse signaret tales gratias exprimendo »etiamsi sint demanialia« etc., et hoc servetur etiam in gratiis iam factis super quibus littere apostolice antea non essent expedite.

27. Item declaravit idem dominus noster in castro civitatis Lucerie Christianorum die prima mensis maii pontificatus sui anno octavo, quod clerici cuiuscunque ordinis bellantes contra dominum Carolum de Duracio et gentes suas pro defensione domini nostri pape et aliorum existentium infra castrum predictum, si contigerit eos aliquem occidere vel aliquo membro mutilare, nullam sententiam excommunicationis vel irregularitatis incurrant et omnes bellantes predicti illa indulgentia illoque

privilegio gaudeant quibus gaudent euntes in subsidium terre sancte, et hoc idem declaravit de eis qui preteritis temporibus aliquos acciderunt vel mutilarunt de predictis. Franciscus episcopus Penestrinus sancte Romane ecclesie vicecancellarius.

33. Item voluit idem dominus noster VIII. Kl. Octobr. pontificatus sui anno IX. quod si eum contingeret aliquas gratias facere de beneficiis per adhesionem vacantibus in partibus Lupoldi dácis Austrie vel successorum eius, ipso iure sunt nulle et quod littere super gratiis iam factis de beneficiis supradictis nullo modo expediantur in cancellaria donec idem dominus noster alias duxerit ordinandum.

34. Item voluit idem dominus noster VI. Kl. oct. pontificatus sui anno nono, quod si deinceps aliquis petat confirmari collationes quorumcunque beneficiorum, etiamsi sint dignitates vel personatus, collatorum auctoritate apostolica vel ordinaria, etiamsi illi per quorum obitum vel remuntiationem vacant, fuerint collectores aut succollectores aut capellani sedis apostolice vel antipape adherentes, vel huiusmodi similia aut petatur de novo eis provideri, intendit duntaxat concedere quod perinde valeant aesi non essent speciales reservationes, nec veniat nova provisio, etiamsi alias provisio appareat nulla. Idem voluit de expediendis iam signatis.

35. Dominus noster dominus Urbanus papa VI. VI. Kl. septembr. pontificatus sui anno duodecimo etiam de consilio et consensu dominorum cardinalium ordinavit et statuit, quod durante schismate quod tunc vigeat, in monasteriis in quibus ob eorum fundatione ordinatum fuit, ut non preficerentur abbates vel alii principales prelati, nisi essent oriundi de lingua ultramontana, possent prefici et preficerentur persone eitramontani non obstantibus quibuncunque statutis etc.

36. Item voluit et ordinavit etiam de consensu predictorum cardinalium, videlicet VII. die mensis et pontificatus predictorum, quod processus apostolici olim facti contra occupatores et et invasores terrarum sancte Romane ecclesie extenderentur et ipsos extendit contra occupatores et invasores regni Sicilie et terrae citra Farum.

A pápai kancelláriában az egyházszakadás a szabályzatba fölvevett pontokon kívül még a notariusok esküjében is kifejezést

nyert. A rendes eskümintá egy újabb ponttal bővült, mely az egyházszakadással foglalkozott, s következőkép hangzott:

»Item Roberto olim basilicae XII. apostolorum dicto Gebennensi nunc antipape, qui se Clementem VII. nominat, Johanni olim tituli s. Marcelli dicto Ambianensi, Geraldo olim tituli s. Clementis dicto Maiorismonasterii presbiteris dicte ecclesie cardinalibus prodicionis filiis iusto dei iudicio auctoritate apostolica condemnatis et eorum sequacibus ac dantibus eis vel eorum alteri auxilium consilium vel favorem, cuiuscunque fuerint preeminencie ordinis religionis condicionis aut status, eciam si pontificali regali seu reginali vel alia quovis prefulgeant dignitate, eciam si fuerint Romane ecclesie cardinales, seu aliis quibuscunque per ecclesiam denotatis vel imposterum denotandis, quamdiu extra gratiam et communionem sedis apostolice permanebunt, non dabo quovismodo per me vel alium directe vel indirecte publice vel occulte auxilium consilium vel favorem nec ab aliis, quantum in me fuerit et impedire potero, dari permittam, sed eos secundum posse meum, donec convertantur, iuxta processus apostolicos, prout iustum fuerit, prosequar.« Ezen pótlás egyébiránt nemcsak a notariusok esküjébe, hanem a püspökök, illetve apátok eskümintájába is fölvétetett.¹⁾

Megemlítjük itt, hogy VI. Orbán privilegiumainak rotájára a következő jelmondatot rendelte iratni: *Fortitudo mea et laus mea dominus et factus est mihi in salutem.*²⁾

VI. Orbán kancellariai szabályzatának az ellenpápa párt-hiveire vonatkozó pontjainak megfelelőleg VII. Kelemen kancellariai szabályzatában is találunk hasonló intézkedéseket. Egyenesen VI. Orbán rendelkezései ellen irányuló szabályt csak kettőt találunk, melyek egyike azon ítéletek és pörök körül rendelkezik, melyek XI. Gergely halála és augusztus 11. közötti időben, mely utóbbi napon Orbánt intrususnak nyilvánították, folytak és hozattak.³⁾ A második intézkedés felhatalmazza Bellemere Egyedet, a kancellaria vezetőjét, hogy Orbán pápa és hivatalnokai által kiadott összes leveleket hamisaknak s érvényteleneknek nyilvánítsák.⁴⁾

¹⁾ Tangl: Die päpstlichen Kanzleiordnungen 35—36, 52.

²⁾ U. o. 306. oldal.

³⁾ Ottenthal i. h. 108. old. 75. sz.

⁴⁾ U. o. 85. szám.

Végül álljon még itt a liber taxarum cancellariae apostolicae egy adata, mely VI. Orbán idejére vonatkozik, s mely az esetről fogva melyre vonatkozik, kiválóan érdekes. Ez azon oklevél dija, melylyel VI. Orbán Durazzói Károlyra ruházta Sziciliát.¹⁾ Szól pedig a következőképen:

»Anno domini 1381. die XII. Augusti pontificatus domini Urbani VI. anno quarto, de mandato domini Bartholomei Francisci ipsius domini nostri notarii ac regentis officium cancellarie Franciscus de Lanzaico taravit litteram investiture regni Sicilie tunc vacantis per privationem Johanne olim regine in personam illustrissimi Caroli tertii regis prius dicti de Duratio facte ad . . . Turon. $\frac{M}{X}$ valentes florenos camere mille.«

¹⁾ Tangl: Das Taxwesen der päpstl. Kanzlei etc. MJÖG, XIII, 105.

PÓTLÁSOK.

5. oldalhoz. — XI. Gergely halálára vonatkozó bejegyzést közöl az oblatio könyvekből Eubel: *Das Itinerar der Päpste zur Zeit des grossen Schismas.* HlbG. XVI. 545.: »A. 1378. die XXVII. m. Martii circa horam secundam noctis dominus Gregorius papa XI. migravit ad Dominum.«

68. oldalhoz. — Hogy a bibornokok VI. Orbánt az első időben tényleg mint érvényesen megválasztott pápát ismerték el, arra nézve Eubel ugyancsak oblatiokból hoz fel adatot, főleg csak 42. és 43. kötetéből. A 42. kötet feljegyzéseit Péter maguelonei püspök,¹⁾ kincstárnok tette. E bejegyzésekből kitűnik, hogy ő nem követte XI. Gergelyt Rómába, hanem Avignonban maradt, honnan a bejegyzések vannak keltezve. A 42. kötet 120. lapján a következő bejegyzés van: »Die XX. mensis Junii Anno MCCCLXXVIII. pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Urbani divina providentia papae VI. anno primo.« Jul. 12.—aug. 9. ezen záradék nélkül vannak a bejegyzések. Szeptember 12.—október 4. »sede vacante«, november 4-től pedig »pontificatus etc. Clementis anno primo«. A 43. kötet 52. lapján pedig egy rövid bejegyzés az egyházszakadás kitöréséről. Eubel i. h. 546. oldal, jegyzet.

Harmadik könyv első fejezetéhez.

204. oldalhoz. — Az augsburgi püspökség történetéhez pótlólag említjük, hogy 1379. augusztus 7-én kelt okleveleivel Pileus bibornok a következő egyházakat keblezi be az augsburgi káptalanba: Baltramshofen, Rot, Synbrunnen, Hohenalthen, Bücheln, Balghain, Kutzenhofen, Alsterpach, Gemünd, Tanhusen, Afaltrach, Landenberg, Tainhausen, Ashain.²⁾ Az augsburgi Sz. Ulrikról

¹⁾ E püspökségből keletkezett később a montpellieri.

²⁾ Mon. Boica XXXIII. 1062—1068. számok.

czimzett egyház szintén Orbán részén állott. 1381. június 4-én István bajor herczeg védelmébe veszi a kolostort,¹⁾ melynek határait Burkhard augsburgi püspök 1385. márczius 11-én írja le.²⁾ 1387. július 1-én pedig Albert osztrák herczeg ad a kolostor részére menlevelet.³⁾ A regensburgi püspöknek 1386. augusztus 14-én a hainsbachi plébániát a sz. Emmeram kolostorral egyesítő oklevele VI. Orbán uralkodása szerint van keltezve.⁴⁾ Ens-dorf részére 1379. deczember 14-én Pileus bibornok, VI. Orbán követe állit ki egy okmányt, melylyel a vilshofeni plébániát egyesíti nevezett monostorral,⁵⁾ mely okmányt 1387. szeptember 27-én János regensburgi püspök megerősít.⁶⁾ Pileus bekebelező okmányát egyébiránt 1379. november 29-én Konrád regensburgi püspöknek okmánya előzte meg, melylyel a bekebelezést megengedte.⁷⁾ Herzogenburg kolostorra szintén több adattal rendelkezünk. 1381. okt. 21-én VI. Orbán meghagyja a bécsi skótok apátjának, gondoskodjon arról, hogy a herzenburgi kolostor javadalmai, bárkinek kezén legyenek is, visszakerüljenek.⁸⁾ 1381. október 31-én Schärffenberg János passauai püspök János herzenburgi kanonoknak a prépost előterjesztésére megadja Haizen-dorf plébániára a jurisdictiot.⁹⁾ 1384. január 18-án pedig Landulph bibornok a grillenbergi és herzenburgi templomok részére indulgentiákat engedélyez.¹⁰⁾ 1384. deczember 13-án a regensburgi püspök beleegyezik, hogy a mallersdorfi kolostor Strazdorf birtokát eladhassa.¹¹⁾ A sz. Ipolyról czimzett bajorországi kolostor részére VI. Orbán 1383. február 7-én megerősíti a hürbeni egyház bekebelezését.¹²⁾ Hohenwart kolostor részére 1380. május 10-én Ernő és Vilmos, bajor hercegek állitanak ki egy menlevelet.¹³⁾ Mallersdorf részére János leuchtenbergi örgróf 1383.

¹⁾ U. o. XXII. 360.

²⁾ U. o. 23. 257.

³⁾ U. o. XXIII. 266.

⁴⁾ Ried: Codex chronol.-dipl. etc. No. 983.

⁵⁾ Mon. Boica XXIV. 130.

⁶⁾ U. o. 141.

⁷⁾ U. o. 131.

⁸⁾ Feigl: Die Urkk. des reg. Chorherrenstiftes Herzogenburg, 255. szám.

⁹⁾ U. o. 256. sz.

¹⁰⁾ U. o. 259. sz.

¹¹⁾ U. o. 263. sz.

¹²⁾ Mon. Boica XXX/2. 437. sz.

¹³⁾ Mon. Boica XVII. 140.

márczius 23-án ad ki menlevelet.¹⁾ Michelfeld részére 1379. febr. 5-én Alfershausen lelkészséget adományozza.²⁾ Ugyanaz év okt. 13-án Pileus bibornok Buchenbach és Hohlenau plébániákat egyesíti Michelfelddel,³⁾ melynek szabadalmait Lampert bambergi püspök 1388. december 24-én erősíti meg.⁴⁾ Niederaltaich szabadalmait János passauai püspök erősíti meg 1381. augusztus 1-én.⁵⁾ A müncheni szent Klára-kolostort VI. Orbán 1385. ápril 4-én reformálja,⁶⁾ 1380. július 14-én Pileus bibornok adott volt e kolostornak szabadalom-levelet.⁷⁾ A müncheni sz. Péterről czimzett egyház részére Waegnlarer Henrik által tett javadalom-fundatiót Lipót freisingi püspök 1380. körül erősíti meg.⁸⁾ Priefling részére Pileus bibornok 1379. november 14-én megadja a pontificelek használatának jogát,⁹⁾ ugyanakkor az apát felszentelésére is engedélyt ad.¹⁰⁾ 1382. sz. Jakab apostol előünnepén Theoderich regensburgi püspök Rugerus weltenburgi apátot prieflingi provisorrá nevezi ki,¹¹⁾ 1384-ben pedig ifjabb Ruprecht pfalzi választó oltalmába veszi a kolostort.¹²⁾ Oberaltaich részére János leuchtenbergi tartománygróf, Albrecht osztrák herceg alsó-bajorországi helytartója megerősíti a weidenhofi birtokra szóló kiváltságokat.¹³⁾ Reichenbachchal VI. Orbán 1379. július 22-én egyesíti a stainhaimi plébániát.¹⁴⁾ 1379. december 17-én Pileus bibornok Kulmain plébánia egyesítését Reichenbachchal hagyja helyben.¹⁵⁾ 1382. október 28-án Dietrich regensburgi püspök alldiummá változtatja át az egyik birtokot, melyet tőle a reichenbachi kolostor bir.¹⁶⁾ A schönthali Ágoston-rendü szerzetes Miklós

¹⁾ U. o. XV. 412.

²⁾ U. o. XXV. 161.

³⁾ U. o. XXV. 161.

⁴⁾ U. o. XXV. 560.

⁵⁾ U. o. XV. 68.

⁶⁾ U. o. XVIII. 232.

⁷⁾ U. o. 209.

⁸⁾ U. o. XIX. 59.

⁹⁾ U. o. XIII. 267.

¹⁰⁾ U. o. 268. Az erre vonatkozó okmány u. o. 269.

¹¹⁾ U. o. 273.

¹²⁾ U. o. 274.

¹³⁾ U. o. XII. 212.

¹⁴⁾ U. o. XXVII. 254.

¹⁵⁾ U. o. XXVII. 256.

¹⁶⁾ Mon. Boica XXVII. 273.

részére 1380. május 10-én Pileus bibornok nyilatkozatot állít ki, melyben bizonyítja, hogy nevezett Miklós, daczára hogy a bibornok káplánja, a kolostor irányában mégis hűséggel tartozik.¹⁾ Seligenthal kolostor részére Frigyes rajnai választó 1383. decz. 28-án állít ki eximáló levelet.²⁾ Seybolsdorff plébániát 1386. augusztus 25-én egyesíti Burkhard augsburgi püspök Undersdorff kolostorral.³⁾ Spalt részére Pileus bibornok 1379. október 9-én kelt oklevelében helybenhagyja a spalti, rori, berchtoltzdorfi és aurochei plébániák egyesítését a spalti sz. Miklós káptalannal.⁴⁾ Ugyanaz nap megerősíti még a káptalan kiváltságait és Bergel, Steeberg, Flashlanden és Sulzbach plébániák bekebelezését.⁵⁾ A speinshart-i kolostor egyesítését a kasteli plébániával 1381. január 27-én erősíti meg Pileus bibornok.⁶⁾ Tegernsee részére VI. Orbán 1386. ápril 30-án erősíti meg Lajos és Rudolf bajor hercegek adományát a freisingi egyházmegye területén.⁷⁾ Vilshoven részére János regensburgi püspök 1387. szeptember 27-én erősíti meg a wolfsbachi és vilsovenstorffi lelkeszségek bekebelezését.⁸⁾ Gernrode kolostor pörében az alslebeni birtokok fölött a magdeburgi érsek és halberstadti püspök ellen 1378. november 17-én Rómában hozott ítélet.⁹⁾ A második ítélet 1379. márczius 9., a harmadik 1379. november 15-én kelt ugyancsak Rómában.¹⁰⁾ 1379. decz. 8-án VI. Orbán János anhalti herceget felszólítja, hogy a birodalmában tartózkodó eretnekek ellen komolyan lépjen fel.¹¹⁾ 1381. október 31-én a merseburgi sz. Balázs-kolostor és a Pegau-i kolostor apátjainak és a braunschweigi sz. Cirjén-kolostor dékánjának meghagyja Orbán pápa, hogy Gernrode-kolostor föntnevezett ügyében hozott ítéletet hajtsák végre.¹²⁾ 1386. ápril 30-án pedig meghagyja a nienburgi apátnak, hogy Gernrode kolostort

¹⁾ U. o. XXVI. 214.

²⁾ U. o. XV. 488.

³⁾ U. o. XIV. 165.

⁴⁾ Reg. Boica X. 42.

⁵⁾ U. o.

⁶⁾ U. o. 67.

⁷⁾ U. o. 182.

⁸⁾ U. o. 212.

⁹⁾ Cod. dipl. Anhaltinus ed. Heinemann IV. 529. sz.

¹⁰⁾ U. o. 535, 547, 548. sz.

¹¹⁾ U. o. 549. sz.

¹²⁾ U. o. V. 26. sz.

vegye oltalmába.¹⁾ A hirsau-i kolostor kiváltságait VI. Orbán 1381-ben erősíti meg,²⁾ 1388. november 9-én pedig ugyancsak VI. Orbán parancsára Miklós speyeri püspök a gültstein-i templom egyesítését Hirsauval megerősíti.³⁾

Végezetül néhány újabb kolostorról emlékezünk, melyekre nézve Eubel közölt egy újabb értekezésében adatokat. 1388. jul. 7-én a lüttichi Beaurepart-kolostor apátja gyanánt János obligálja magát, alkalmasint VI. Orbánnak.⁴⁾ A Strassburg egyházmegyei neuweileri sz. Péterről czimzett apátság apátja gyanánt 1387. julius 5-én obligálja magát az Orbán-párti János, 1388. julius 23-án pedig Kessler János dékán által ugyancsak az Orbán-párti Anselm.⁵⁾ A Bamberg melletti Michels- vagy Mönchsbergi apátság apátja 1389. julius 7-én a római obedienciát követő Vilmos.⁶⁾ A Köln egyházmegyei Siberg-kolostor apátja Piligrim 1388. márczius 11-én obligálja magát; VI. Orbán hive.⁷⁾ Reichenau apátja Wernher 1387. szeptember 11-én mint VI. Orbán hive obligálja magát, úgyszintén 1386. márczius 15-én a kempteni apát Hirsdorf Frigyes.⁸⁾ A Konstancz mellett fekvő Petershausen-kolostor apátja Henrik 1387. szeptember 11-én mint Orbán-párti obligálja magát.⁹⁾ Az erfurti egyházmegyei Neustadt-kolostor apátja gyanánt 1387. márczius 30-án Huthener János, VI. Orbán párthive szerepel.¹⁰⁾ A lüttichi sz. Lőrincz-kolostor apátja 1388. jun. 10. az Orbán-párti István.¹¹⁾ Az erfurti skótok apátjává VII. Kelemen 1382. jan. 30-án Emchini Jánost nevezi ki, elmozdítván VI. Orbán ismeretlen nevű párthivét.¹²⁾ A metzi egyházmegyei Glandiéres-i apátság apátjává VII. Kelemen 1385. decz. 23-án Guimondia Jánost nevezi ki.¹³⁾ Gorze-ra VII. Kelemen 1380. okt.

¹⁾ U. o. 77. sz.

²⁾ Hafner: Reg. d. Kl. Hirsau StMBCO 1894. 294. old.

³⁾ Hafner i. h. 294.

⁴⁾ Eubel: Die päpstl. Prov. auf dt. Abteien etc. StMCBO, 1894. 75. oldal.

⁵⁾ U. o. 77.

⁶⁾ U. o. 78.

⁷⁾ U. o. 79.

⁸⁾ U. o. 79.

⁹⁾ U. o. 80.

¹⁰⁾ U. o. 82.

¹¹⁾ U. o. 233.

¹²⁾ U. o. 234.

¹³⁾ U. o. 236.

4-én Henrik sombernone-i priort, ennek Saint-Saveur d'Anchin-be történt áthelyezése után 1387. nov. 1-én Frigyeset nevezi ki.¹⁾ A metzi egyházmegyei Hornbach apátság élére VII. Kelemen Antal perjelt állítja 1389. február 10-én,²⁾ a metzi szt. Vincze kolostorhoz pedig ugyanő 1388. márczius 10-én Ferencz fiát Gottfriedet nevezi ki.³⁾ A melki kolostor apátja 1387. december 23-án Kálmán traunkircheni plébános utján VI. Orbánnak obligálja magát.⁴⁾ A regensburgi szt. Emmeram kolostor apátja Frigyes 1385. november 3-án mint Orbán-párti emlittetik.⁵⁾ A Karinthiában fekvő szt. Lambert kolostor apátja gyanánt 1387. július 17-én Rudolf szerepel.⁶⁾ Ugyanaz év 1387. november 9-én VII. Kelemen meghagyja Piligrim salzburgi érseknek, hogy az elhalt Ádám lamberti apát helyére alkalmas egyént nevezzen ki. Hogy Piligrim már 1387. előtt is érintkezésben volt VII. Kelemennel, mutatja azon körülmény, hogy ez 1385. május 20-án Berchtesgaden prépostságot, 1386. január 4-én Admont-ot kebelezi be a salzburgi érsek birtokai közé.⁷⁾ Wissenburg-ra VII. Kelemen 1382. január 27-én Saarbrücken Eberhard halála után Miklóst a négy torony nevű prépostság prépostját nevezte ki, úgy látszik, eredmény nélkül.⁸⁾ Eberhard közvetlen utódja gyanánt Nohfelden Hugó szerepel.⁹⁾ Az utrechti egyházmegyei Amerford mellett fekvő szt. Pál kolostor apátja gyanánt 1389. július 12-én Henriket találjuk; VI. Orbán pártján állott.¹⁰⁾ A kaisersheimi czisztercita kolostor apátja Hohstetten János kinevezését szintén Orbántól nyerte, 1386. márczius 31-én obligálja magát.¹¹⁾ A Konstancz egyházmegyei Wettingen kolostor apátja Burkhard 1386. október 25-én obligálja magát, szintén Orbán-párti.¹²⁾ Továbbá mint VI. Orbán-pártiak obligálják magukat 1385. októ-

1) U. o. 236.

2) U. o. 237.

3) U. o. 237.

4) U. o. 238.

5) U. o. 240.

6) U. o. 240.

7) U. o. jegyzet.

8) U. o. 240. old. jegyzet.

9) Glöckler: *Gesch. des Bisthums, Strassburg*. II, 238.

10) Eubel i. h. 241.

11) U. o. 242.

12) U. o. 242.

ber 16-án Bertoldus Heilbronnra, 1385. október 16-án Péter Ebrach-ra, 1387. november 26-án Arnold Val-Saint-Lambert-ra, VII. Kelemen részéről pedig Malbert János 1378. november 1-én a trieri egyházmegyében fekvő Orval kolostorra.¹⁾

Harmadik könyv ötödik fejezetéhez.

Narniban Jakab utódja 1387-ben Franciscus de Bellantibus volt, szintén VI. Orbán párthive.²⁾ Nebbium püspöke, Rafael, 1381-ben mint VI. Orbán apostoli kollektora szerepel.³⁾ Nepibe 1379. január 15-én VII. Kelemen Contraguerra Lukács dominikánust nevezi ki, Bonifác püspököt a biblusi címzetes püspökségre helyezve át.⁴⁾ Nicastroban 1387. apr. 20-án Angelust találjuk említve, ki alkalmasint VI. Orbán párthive volt. Utódja Julián 1388. január 20-án és 1389. május 1-én VI. Orbán obligatioiban fordul elő.⁵⁾ Noceraban a Gentilis családból származó Rodulphucinus Lukács még 1303-ban V. Orbántól nyerte el püspökségét. VI. Orbán őt 1378. szeptember havában bibornokká nevezte ki.⁶⁾ Orbán részéről mint követ működött Perugia és Umbriában. Meghalt 1389. január havában.⁷⁾ 1386-ban VI. Orbán a minorita Ferenczet nevezi ki Noceraba.⁸⁾ Nolaban Scaccanus Ferencz volt a püspök az egész egyházzakadás alatt. Püspökségét még V. Orbántól nyerte el 1370. június 21-én. IX. Bonifácznak szicíliai nuntiusa és kollektora volt.⁹⁾ Föltehető tehát, hogy VI. Orbán pártját követte. Orvietora 1388. márcz. 20. VII. Kelemen Tamás grassei püspököt nevezte ki.¹⁰⁾ Az egyházzakadás kitörésekor Orvieto püspöke Boerius Péter VII. Kelemen pártjához állott, mire Rómába idéztetett, hol meg nem jelenvén, Orbán által 1378-ban méltóságától megfosztatott. Mint VII. Kelemen követője említettik még Joannes de Placentiis és Chiarazellus Ligus 1378—1389-ig. Azon-

¹⁾ U. o. 243—244.

²⁾ Ughelli VI. 1018—1019.

³⁾ Ughelli VI. 1014.

⁴⁾ Eubel 439. Ughelli I. 1030.

⁵⁾ Ughelli IX. 405.

⁶⁾ Raynald ad an. 1378. §. 102.

⁷⁾ Ughelli I. 1068.

⁸⁾ U. o. VII. 526.

⁹⁾ U. o. VI. 258.

¹⁰⁾ Eubel i. h. 439.

kivül mint Boerius Péter utódja 1378—1398-ig az Orbánpárti Nicolaus de Merciaris.¹⁾

Ostuni administratorává VII. Kelemen 1378-ban Barrieró Péter autuni püspököt nevezi ki, kit ugyanazon évben VI. Orbán bibornokká nevezett ki, de ki azt el nem fogadta.²⁾ Egyébiránt már 1383-ban Avignonban meghalt.³⁾ Otrantoban Jacobus de Itrot találjuk az egyházszakadás kezdetén. VII. Kelemenhez állott, ki öt bibornokká nevezte ki és Johanna királynőhöz követe gyanánt küldé. Ő volt az, ki VII. Kelemen-től nyert bibornoki kalapját Nápolyban Durazzói Károly jelenlétében ünnepélyesen elégette, miről munkánk negyedik könyvében volt szó. Ettől kezdve Orbán pápa pártjára állott. VII. Kelemen 1379. febr. 12-én, miután Itrot bibornokká nevezte volt ki, Vilmos urbinói püspököt helyezte át Otrantoba, kit Orbán méltóságától megfosztott, s Itro utódja gyanánt előbb Tirellust, majd Pétert nevezte ki.⁴⁾

Padua püspökévé 1370. január 23-án V. Orbán Placentinis Jánost nevezte ki, kit még ugyanazon évben Orvietoba, később Cività Castellanaba helyezett át, utóbbi helyen VII. Kelemen pártjára állott.⁵⁾ 1374—1389-ben Raymundot találjuk Paduában, de pártállását illetőleg nem tudjuk, hogy melyik párthoz tartozott. Valószínű, hogy VI. Orbán párthive volt. 1380. február 9-én említették Lajos püspök, ki Avignonban tette le a hűségi esküt, miből következtethetjük, hogy VII. Kelemen nevezte ki; Paduában különben soha sem volt.⁶⁾

¹⁾ Ughelli I. 1475.

²⁾ Raynald ad an. 1378. §. 102.

³⁾ Ughelli IX. 48.

⁴⁾ Ughelli IX. 59—60.

⁵⁾ Ughelli V. 453.

⁶⁾ Ughelli V. 453.

NÉVMUTATÓ.*)

- Aachen 108. 232.
 Aargau 217.
 Aarau 209. 217.
 Abruzzok 442. 459.
 Acciojolus Angelus ostiai püspök 353.
 Acconciamuro Miklós barii érsek 358.
 Acerenza 354.
 Acerno 354.
 Acerno Tamás lucerai püspök 14. 23. 26. 31. 40. 365.
 Acerra 354.
 Acerrai grófság 89.
 Achaja 514.
 Adamus de dompno Martino gubbioi püspök 364.
 Ademár betlehemí majd trois-châteaui püspök 313.
 Ademár metzi püspök 192.
 Admont 530.
 Adolf clevei gróf 276. 277.
 Adorno Antonio Grasse város birtokosa 315.
 Aesculo, Benedictus de, acerno püspök 354.
 Afaltrach 525.
 Africto, Leonardus de gróf 486.
 Agapet Colonna lissaboni püspök 384. 404.
 Agatha S. dei Gothi 355.
 Agellis, Ricardo de 471.
 Agni Balduin 322.
 Agocius, Mathäus de, bergamoi püspök 358.
 Agoneo, Raymundus de 460.
 Agout Fulco d' 437.
 Agout János aixi érsek 311.
 Aguzzonis Ferencz faenzai püspök 362.
 Aigrefeuille Vilmos, S. Stefano rotondo bibornoka, apostoli követ. 21. 24. 25. 27. 29. 30. 32. 33. 38. 41. 42. 43. 44. 52. 55. 57. 63. 65. 68. 81. 86. 142. 165. 166. 169. 184. 188. 189. 190. 192. 198. 202. 209. 218. 220. 222. 238. 248. 251. 259. 278. 301. 306. 322. 390.
 Ailano 416.
 Ailly János 178. 322. 332.
 Aimericus párizsi püspök 121. 122. 326. 331.
 Aire 310. 312.
 Airola 438. 440.
 Aiscelin Egyed. 22.
 Aix 311.
 Aix-la-Chapelle 121.
 Alainvilla Péter 332.
 Alanio Miklós és Péter 458.
 Alatro, Petrus de 477.
 Alba 430.
 Albanes 311.
 Albano 354.
 Alberigo da Barbiano condottiere 303. 392. 393. 394. 396. 434. 479.
 Albert bajor herczeg 272. 273. 274. 276. 526. 527.
 Albert dorpati prépost majd püspök 287. 288.

*) VI. Orbán és VII. Kelemen pápákat, miután nevök úgyszólván minden lapon előfordul, a névmutatóba nem vettük fel.

Albert oelenbergi prépost 245.
 Albert speyeri prépost 206.
 Albrecht osztrák herceg 169.
 205. 227. 244. 256. 257. 258.
 263. 265. 266. 517.
 Albrecht werdenberg-heiligen-
 bergi gróf 215.
 Alcala 380.
 Alcantara rend 514. 515.
 Aldobrandini János gubbioi püs-
 pök 364.
 Aldovandus assisii püspök 356.
 Alençoni Fülöp bibornok, jeru-
 zsálemi majd aquilejai patri-
 archa 97. 214. 218. 219. 287.
 312. 353. 354. 356. 357.
 Alessano 355.
 Alexandria 355. 430.
 Alferius Henrik 510.
 Alfershausen 527.
 Alfonz (Arnulf) catanzaroi püs-
 pök 361.
 Alfonz jaëni püspök 30.
 Alfonz remete 22. 374.
 Alfons zamorai püspök 383.
 Alidosius Lithus imolai püspök
 364.
 Alidosius Vilmos cerviai majd
 imolai püspök 361. 364.
 Almansmus Vilmos apát 216.
 Alrich oelenbergi prépost 245.
 Alsáni Bálint pécsi püspök, bi-
 bornok 347.
 Alsterpach 525.
 Amadeus savoyai gróf 176. 430.
 431. 433. 434. 439. 440. 441. 514.
 Amalfi 357. 412. 439. 443.
 Amancia, Martinus de 259.
 Amelia 355.
 Amelii Péter embruni érsek 390.
 Amelio de Brelis 322.
 Amerford 530.
 Amiensii püspök 16.
 Ammanatis Tamás 199. 201. 275.
 346.
 Amplonius 266.
 Amsterdam 273.

Anagni 17. 19. 65. 80. 81. 82.
 83. 84. 85. 86. 87. 88. 90. 91.
 92. 93. 94. 95. 100. 110. 111.
 117. 292. 319. 320. 397. 408.
 Ancona 4. 309. 355. 435. 436.
 András bresciai, majd todii püs-
 pök 371.
 András cambrayi püspök 278.
 András casanoi püspök 361.
 András cosenzai püspök 362.
 András dunkeldi püspök 339.
 András nepii, majd montefeltroi
 püspök 366.
 András perugiai püspök 96.
 András picenumi bibornok 436.
 András scalaei püspök 369.
 András termulanai püspök 370.
 Andusia, de Lajos 460.
 Anes János lissaboni püspök 219.
 Anet Gerardus 191.
 Angelo St. bibornok l. Noellet
 Vilmos.
 Angeluccio di Forno di Ravello
 titkár 308.
 Angelus minorita generális 510.
 Angelus de Fiebindaciis Richa-
 solius faenzai püspök 362.
 Angelus florenczi püspök 363.
 476.
 Angelus nicastroi püspök 531.
 Angelus pesaroi majd coimbrai
 püspök 385.
 Angelus rapollai püspök 368.
 Angelus recanatii püspök 368.
 Angelus da Spoleto a minorita
 rend generálisa 178.
 Angelus velenczei patriarcha 372.
 Angers 515.
 Anglade Péter auchi majd tar-
 besi püspök 312.
 Angolország 100. 158. 165. 177.
 276. 297. 316. 334. 335. 336.
 339. 340. 341. 375. 383. 390.
 478. 485. 509.
 Angyalvár 16. 17. 18. 19. 20.
 52. 53. 54. 55. 56. 60. 62.
 73. 77. 80. 83. 87. 88. 112.

305. 391. 393. 394. 395. 396.
397.
Anjou 432.
Anna, Angelus de praenestei
püspök 354.
Anna angol királyné 177. 335.
Antal churi püspök, Albrecht
osztrák herczeg alkanczellárja
205. 206.
Antal conversanoi püspök 362.
Antal perjel, hornbachí apát 530.
Antal laquedoniai püspök 365.
Antal massai püspök 366.
Antal muroi, majd bolsinoi püs-
pök 360.
Antal muroi püspök 366.
Antal rapollai püspök 368.
Antal rossenoi püspök 368.
Antal soanai püspök 369.
Antal teanoi püspök 370.
Antal viestii püspök 373.
Appenheim 171.
Aquaviva János amalfi püsp. 357.
Aquila 355. 437. 442.
Aquino 358.
Aquino, Donatus de, beneventi
érsek 358.
Aquitania 312. 314.
Aracoeli kolostor 16.
Aragonia 165. 310. 332. 374. 375.
378. 383. 384. 397. 459. 513.
Aragonia, Jacobus de sabinai
püspök 354.
Aragoniai Péter francziskánus 275.
Ardea vára 52.
Arezzo 362. 405. 463. 464.
Ariano 355.
Arienzo 414.
Arkel János lüttichi püspök 230.
Arles Péter camerlengo 83. 389.
Arnold gubbioi püspök 364.
Arnold lüttichi püspök 122. 140.
144. 145.
Arnold, Val-Saint-Lambert-i apát
531.
Arribaire Bertalan bayonnei püs-
pök 313.
- Artalis de Alagona 496.
Artois Károly sant' agatai gróf
456. 480.
Artois Róbert 399. 414.
Arzensis Péter montefiascoi püs-
pök 366.
Ascole 356.
Ashain 525.
Asolo 356.
Assisi 356.
Asti 356. 430.
Aston Ádám szt. Czeczilia bi-
bornoka 475. 478. 485.
Astorgius a Maine egyh. m.-i
Szt. Vincze kolostor apátja
315.
Auch 312.
Augsburg városa 128. 129. 204.
Augustinus de S. Gemino ternii
püspök 370.
Aula-Viridi, Bernardus de 314.
Ausztria 169. 186. 243. 267.
Autun 316.
Auxerre 313.
Auxerre Péter tournayi püspök
317.
Aveduti Máté bagnoreai püspök
358.
Avellinói grófság 416.
Averardus cesenai püspök 361.
Aversa 358. 415. 445. 446. 447.
Avignon 34. 35. 61. 62. 73. 74.
75. 77. 87. 96. 101. 109. 112.
133. 147. 165. 168. 176. 177.
188. 191. 193. 194. 208. 217.
234. 240. 249. 254. 259. 260.
261. 267. 268. 272. 275. 276.
287. 290. 295. 296. 297. 298.
299. 301. 302. 303. 304. 307.
310. 316. 318. 319. 331. 335.
345. 346. 350. 354. 373. 378.
379. 381. 382. 390. 400. 413.
422. 424. 429. 432. 433. 488.
491. 494. 502. 503. 512. 514.
519. 525. 532.
Ádám lamberti apát 530.
Ágnes, szt. kapu Rómában 391.

Ágoston püspök pápai kincstartó 281.
 Ágoston pennai püspök 367.
 Baden 217.
 Baden-Baden 272.
 Bagnolo 434.
 Bagnorea 358.
 Baiae 484.
 Baignaux Günther mainei püspök, majd aensi érsek 315. 316.
 Bajorország 175.
 Bake Gottfried 322.
 Balázs, a lombardi szt. Jánosrend perjele 476.
 Balázs, szt. egyháza Braunschweigban 207.
 Balázs, szt. kolostor 209.
 Balázs comacchioi püspök 362.
 Balázs reatei püspök 368.
 Balázs, szt., kolostor Merseburgban 528.
 Balduin János 322.
 Balghain 525.
 Balma Vilmos sioni püspök 316.
 Baltramshofen 525.
 Balzo, Giacomo del 416. 419.
 Balzo, Lizetta del 416.
 Balzo-Orsini, Raymondo del 416.
 Bamberg 529.
 Bandellus de Bandellis tIPHERNOI püspök 371.
 Bardolinus János minorita generális 510.
 Bari 358. 457. 458. 459.
 Barletta 456. 483.
 Baro János 49. 57.
 Barre János 93. 292. 293. 299.
 Barrière Péter autunoisi majd touli püspök, bibornok 306. 312. 316. 390.
 Barriero Péter autuni majd ostunii püspök 532.
 Barthemy Willelmus du Rogen 121.
 Bartholomaeus bolognai püspök 359.

Bartholomaeus cajassoi püspök 360.
 Bartholomaeus churi püspök 205.
 Bartholomaeus recanatii püspök 24. 25. 26. 28. 86. 87. 94.
 Bartholomaeus ternii püspök 371.
 Bartholomaeus Franciscus 523.
 Basel 184. 186. 239. 241. 242.
 Baseli János 223.
 Basius Ugolin 412.
 Baucio-Orsini Raymond de 458. 478. 479.
 Baux, Ferencz andriai herceg 304. 442.
 Baux Jakob 442.
 Baux, Raymond de 457.
 Bavosi Acchus 410. — János 410.
 Bayler Henrik konstanci kánonok, később püspök 168. 169. 213. 214. 218. 220. 221. 222. 223. 224. 262. 263. 264.
 Bayonne 313.
 Bálint alexandriai püspök 355.
 Beaurepart 529.
 Bebek László és Lancz 404.
 Bebelnheim Bernát lovag 248. 249. 251. 252. 253.
 Bebelnheim János 201.
 Bebelnheim kolostor 216.
 Bechadelis Vincze umanai püspök 372.
 Bechum 235.
 Beerenberg kolostor 221.
 Beinwyl benzés kolostor 245.
 Beliard Péter 322.
 Bellantibus, Franciscus de, narnii püspök 531.
 Bell' Aria 435.
 Bellomonte János 322.
 Beltotto 498.
 Benedek jogtudor 477.
 Benedek XI. pápa 4. 35.
 Benedek XIII. pápa 19. 224. 289. 381.
 Benevent 309. 358. 483.
 Beringer Burg a konstanci szt. János egyház kánonokja 216.

- Berchtesgaden 530.
 Berg Ottó mindeni püspök 233.
 BergWedekind mindeni püsp. 232.
 Bergamo 358.
 Bergel 528.
 Bernard S. Arnulfo apátja 192.
 Bernardus vezér 394.
 Bernát badeni örgróf 268. 269.
 270. 271. 272.
 Bernát bolognai püspök 359.
 Berne, Bernardus de, szt. Szevér
 templom prépostja 230.
 Beroald alexandriai püspök 355.
 Beroald aquilai püspök 356.
 Beromünster kolostor 209. 217.
 Berry herczeg 431. 432.
 Bertalan recanatii püspök 368.
 Bertinoro 434. 493.
 Bertoldus heilbronni apát 531.
 Bertrand dominikánus püspök
 190.
 Bertrand imolai püspök 364.
 Besouche Gervas párizsi dékán
 322.
 Bettinus Lukács sienai püspök
 369.
 Beuve Henrik 322.
 Bécs 120. 265. 327. 517.
 Biel 219. 246.
 Bisaccia 359.
 Bisantius Morellus acerezai püs-
 pök 355.
 Biseglia 359. 426. 457. 458. 459.
 Bisignano 359.
 Bitonto 359.
 Blahon 281.
 Blamonti grófok 278.
 Blanchart János a párizsi egye-
 tem kancellárja 326. 328.
 Blanchus notarius 410.
 Blandiac János sabinai püspök 354.
 Blarer Ulrik wagenhausenai apát
 220.
 Blochinger Konrád, Schelklingeni
 216.
 Blondi Péter 322.
 Bobianum 359.
 Bobium 359.
 Boccagnis András pistojai püs-
 pök 367.
 Boccanegra Benedetto ventimig-
 liai püspök 372.
 Bodzanto gneseni érsek 351.
 Boemund trieri érsek 195.
 Boerius Péter orvietoi püspök
 531. 532.
 Bois-de-Vincennes 295. 320. 424.
 Boivilla Károly a viennei dau-
 phinség kormányzója 121.
 Bolik 281.
 Bolio, Péter de 460.
 Bologna 305. 359. 405. 407.
 428. 431. 434. 465. 486. 492.
 Bolsino 359. 360.
 Bonaventura caorlei püspök 360.
 Bonaventura de Padua az ágos-
 tonrendi szerzet generálisa 96.
 Bonifác nepii püspök 531.
 Bonifác, VIII. pápa 207. 501.
 Bonifác, IX. pápa 82. 205. 206.
 215. 216. 227. 232. 258. 268.
 279. 288. 339. 354. 355. 358.
 359. 360. 363. 366. 368. 369.
 373. 395. 418. 485. 501. 503.
 518. 531.
 Bonneville Rudolf pápai káplán
 321.
 Bontempus András perugiai püs-
 pök, bibornok 367.
 Boppart Theoderich metzi püs-
 pök 190.
 Bordeaux 313. 314. 358.
 Born, Lambert de, strassburgi
 majd bambergi püspök 197.
 Boroszló 183. 254. 255. 256. 281.
 350.
 Bouchet Péter 322.
 Boulaeus 291.
 Bourbon-Clermont Lajos herczeg
 514.
 Bourbon Mária 514.
 Bournasello János 322.
 Bournazel János, st. Martin-au-
 val priorja 121.

- Bouscherie, Reginald de 322.
 Bozzuto nápolyi érsek 400. 402.
 Brabant 275.
 Brancaccio Miklós albanói püspök 354.
 Brancaccius Miklós cosenzai püspök 362. 389. 390. 519.
 Brancaccius Tamás chietii püspök 417.
 Branchasius Károly 110.
 Branchinus bergamói püspök 359.
 Brancio Róbert sorrentói püspök 369.
 Brandenburg 287.
 Brandis Anna masmünsteri apát-nő 245.
 Brandis Henrik konstanczi püspök 208. 209. 210. 222.
 Brandis Mangold reichenau apát, konstanczi püspök 211. 212. 219. 220. 221. 222. 223.
 Braunschweigi Boldizsár 415.
 Braunschweigi Menyhért schwerrini püspök 236.
 Braunschweigi Ottó herczeg Johanna nápolyi királynő férje 78. 89. 90. 101. 176. 397. 398. 399. 413. 414. 415. 416. 442. 456. 484. 488. 489. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498.
 Breisach 264.
 Breisgau 169. 243.
 Brescia 356. 360.
 Bresille Raynald francia kamarás 302.
 Bretagne 330.
 Bretagnei bibornok l. Montelais Hugo.
 Brigitta szt. 399.
 Brindisi 360.
 Brindisii érsek 23.
 Brobeck vára 227.
 Brossani Simon majlandi bibornok-érsek 21. 22. 25. 27. 29. 43. 52. 54. 63. 84. 381. 408.
 Brossanus Beltram comói püspök 362.
 Brucordus lavellumi püspök 365.
 Brugliano 511.
 Brunis Máté suessai püspök 370.
 Brüssel 336.
 Buchenbach 527.
 Bude, Sylvester de 14. 394.
 Bullis Lajos 439.
 Burgencia, Mathias de 458.
 Burgos 380. 381.
 Burkhard wagenhauseni apát 220.
 Burkhard wettingeni apát 530.
 Burkhart, a strassburgi szt. Tamás templom javadalmasa 200.
 Bustini Jakab asolói püspök 356.
 Bücheln 525.
 Büren 167.
 Byland Henrik a kölni apostol templom prépostja 277.
 Cahors 515.
 Cajazzo 360.
 Calabria 369. 432.
 Calatrava rend 514.
 Caldora Raimondo 417.
 Camberlac János lovag 314.
 Camerino, Rudolfo de 392.
 Campagna 79. 500.
 Campis Egidius 332.
 Campobasso 441.
 Canali, Fredus de, pápai ajtónálló 28.
 Canali Roger 348.
 Cannae 360.
 Caorle 360.
 Capaccio 360.
 Capitisberi János 322.
 Capitolium 53. 56.
 Capon Róbert 306.
 Caprea 360.
 Capri 438. 439. 440. 484.
 Capua 361. 412. 443. 445. 448. 497.
 Caracciolo Jakab 463. 464. 465.
 Caracciolo Masello piedigrottai apát 417.
 Caracciolo Miklós szicíliai inquisitor 96.

- Caracciolo Richard johannita
 nagymester 513.
 Caraffa Fülöp bolognai archidia-
 konus majd püspök 96. 359.
 Caraffa Károly 110.
 Carbonus Ferencz monopolisi
 majd sabinai püspök 354. 366.
 470.
 Carcasiis Roger trivento püs-
 pök 371.
 Cardaillac János rodezi püspök,
 toulousei administrator 316.
 317.
 Carinola 361.
 Carluccio de Montalto 424. 448.
 449. 450. 475. 480.
 Carnificis Vilmos 322.
 Carpeno 434.
 Carpentras 433.
 Carpineto 391.
 Carrarai Ferencz 415.
 Carreto, Albertus de, ferentinoi
 püspök 363.
 Cartagena 384.
 Casalucca 445.
 Casano 361.
 Caserta 418. 444. 480.
 Cassana, Petrus de 510.
 Castelflorentino 463.
 Castella város 411.
 Castellamare 438. 479. 484.
 Castellatetum 360.
 Castello d'ovo 399. 400. 414.
 415. 417. 422. 432. 449. 450.
 480.
 Castell Nuovo 447.
 Castilia 165. 343. 344. 374. 375.
 378. 379. 380. 381.
 Castiliai király 66. 452.
 Castro 355. 361.
 Castruccio 392.
 Catanzaro 361.
 Caub 154.
 Cavaí gróf 458.
 Cavallis Jakab vercellii püspök
 373.
 Cays, Vital de 461.
 Ceccarelli Gáspár 412.
 Cechano, Cola di 391.
 Cellae 95.
 Cencius camerarius 395.
 Cernast Miklós 282.
 Certosa kolostor perjele 401.
 Cervia 361.
 Cesena 4. 361. 435.
 Cesselini Tamás caorlei püspök
 360.
 Cének 281.
 Chalant, Bonifác de 434.
 Chambrilhac János 457.
 Chanac, Vilmos de 22. 309.
 Charlon Henrik, lützei apát 245.
 Chernota Antal nonai püspök
 346.
 Chiara, Santa templom 417.
 Chieti 455.
 Chronicon Siculum 490. 496.
 Chur 205.
 Churi kolostor 209.
 Cerreto Sannita 440.
 Chierazellus Ligus 531.
 Cincius Péter tivoli püspök 371.
 Cioctus festő 410.
 Cirjén, szt. kolostor Braun-
 schweigban 528.
 Citta di Castello 492.
 Citta-Nuova 361.
 Ciudad Rodrigo 384.
 Civita-Castellana 362. 532.
 Claromontanus Manfredus 496.
 Clarus montefeltroi püspök 366.
 Cly, Pierre de, roche d'ori 247.
 Coimbra 384. 385.
 Cola, Theobald fia 410.
 Colin de Dormans franczia kirá-
 lyi lovászmester 294.
 Collenuccio 458.
 Colonna Agapet 52. 53. 54. 60.
 87. 97.
 Colonna István 97.
 Colonna Agapet ascolei püspök
 356.
 Colonna Agapet bresciai püs-
 pök 360.

- Colonna Otto urbinoi püspök 372.
 Colore János a párizsi egyetem kancellárja 321.
 Comacchio 362.
 Como 362.
 Compiègne 422.
 Compiègnei Jakab, Anjou Lajos herczeg titkára 302.
 Compostella 383.
 Concordia 362.
 Coni 430.
 Connaught tartomány 339.
 Consa városa 416.
 Contraguerra Lukács nepii püspök 531.
 Conversano 362. 456.
 Conzié Ferencz grenoblei majd toulousei püspök 317.
 Cordesti Vilmos 497.
 Corneto 481. 484.
 Correggio, Francesco da 393.
 Corsini Péter portói püspök flórenczi bibornok 12. 21. 22. 25. 27. 28. 31. 41. 42. 44. 45. 46. 52. 57. 58. 59. 65. 66. 84. 87. 91. 95. 98. 353. 354. 363. 381.
 Cortona 362. 463. 464.
 Corvinus Lőrincz gubbiói, majd spoletói püspök 364. 369.
 Cosenza 362. 437.
 Cosmatius bolognai püspök 359.
 Coucy Enguerrand, soissons-i gróf 167. 219. 454. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465.
 Coucy Raoul reimsi és châlonsi kanonok, metzi püspök 191. 278.
 Couronne, Pierre de la 441.
 Courtenay Vilmos londoni püspök 97.
 Cousancei Leobald touli püspök 194.
 Cracowicz Albert hadnagy 411.
 Cramand, Simon de, poitiersi püspök, majd sensi érsek 316. 322.
 Craon Péter 450. 451.
 Crapinus Antal 458.
 Crécy-en-Brie 421.
 Cremona 362.
 Cremonai Miklós bresciai püspök 25.
 Creuzlingen kolostor 222.
 Crispus Fülöp squillacii püspök 369.
 Croise János 322.
 Cros János limousi bibornok, prænestei püspök 16. 21. 22. 24. 25. 27. 30. 32. 42. 52. 63. 98. 295. 306. 354. 390.
 Cros Péter 14. 16. 17. 19. 54. 56. 87. 88. 92. 97. 98. 165. 293.
 Csehország 117. 165. 196. 283. 365. 367. 390.
 Csuzi Miklós 404.
 Cucurnio, Bartholomaeus de, genuai érsek, szt. Lőrincz bibornoka 363. 475.
 Culecol (Culecol) Simon Vilmos, S. Symphorian apátja 192.
 Cuno trieri érsek 124. 125. 136. 141.
 Custelli Guido 329.
 Czeccilia, szt., temploma 52. 485-
 Damerow Tivadar krakkói prépost 113.
 Dante 4.
 Dax 312. 314.
 Dávid skót király 335.
 Degna Zaccaria ventimigliai püspök 372.
 Demeter esztergomi érsek, bibornok 97. 120. 130. 346. 347.
 Demonte 430.
 Dodoli Simon dr. 514.
 Denifle Henrik 317. 328. 516.
 Dentir Ferencz 404.
 Dersch Eckhard worms-i püspök 108. 207. 229.
 Desrezdicz Miklós haberi plébános 383.
 Dél-Olaszország 450. 484.

- Diano d'Alba vára 430.
 Diessenhofen 217. 220.
 Dietrich von der Mark lüttichi
 püspök 232.
 Dietrich boroszlói dékán, majd
 püspök 254. 255.
 Dietrich marki gróf 237.
 Digni Hermann passauai dékán,
 majd püspök 227. 256.
 Disentis benczés kolostor 206.
 Dobrogost gneseni érsek 351.
 Domokos bisegliai püspök 359.
 Domokos termulanai püspök 370.
 Donatus Lajos minorita vikárius
 generális 510.
 Dorpat 287.
 Dortmund 287.
 Dos, le, Vilmos 322.
 Douet d'Arcq 345.
 Dover 338.
 Döllinger J. J. 292.
 Dreux Róbert 433. 457.
 Dronero 430.
 Duba András 255.
 Dunkeld 288. 339.
 Durazzói Ágnes 414. 426.
 Duroforti Péter perigueuxi püs-
 pök 316.
 Dvornik város 146.
 Eberhard, Werdenberg-Trochtel-
 fingen-Sigmaringen grófja 215.
 Eberhard würtembergi gróf 197.
 279.
 Eberhardt würzburgi püspök 145.
 162. 170. 182.
 Ebrach 531.
 Egen, IV. freiburgi gróf 226. 253.
 279.
 Egidii János lüttichi prépost
 206.
 Ehingeni János churi püspök
 205. 206.
 Einsiedeln kolostor 221.
 Elchin Miklós apát 216.
 Ellerbachi Burkhard augsburgi
 püspök 182. 204. 526. 528.
 Elmo S. erősség 416.
 Elphin 340.
 Elsass 169. 197. 198. 200. 247.
 251.
 Elteren Hubard senesall 276.
 Emchini János erfurti skót apát
 529.
 Emelisse, Arnoldus de 318.
 Emmeram, szt. kolostor 526. 530.
 Empoli 463.
 Endre herczeg, Johanna királynő
 férje 432.
 Engelberg 219.
 Engelbert marki gróf 126. 236.
 237. 276. 277.
 Enguineo (Enghien) Lajos brien-
 nei és conversanoi gróf 458.
 460. 461.
 Enghien Margit briennei grófné
 456.
 Enslinger Henrik 208.
 Erasmo S. vára 415. 490.
 Erdingeni Frigyes brixeni püs-
 pök, osztrák kancellár 258.
 Erdmann Ervin 233.
 Ereccus (Arethus) aversai püs-
 pök 358.
 Erenfelsi Hartmann és Heinmann
 185. 242.
 Erenfelsi Wolfhard baseli püs-
 pök 184. 186. 239. 241. 242.
 Erfurt 148.
 Erhard, szt. péteri apát 225.
 Ernő bajor herczeg 526.
 Erzsébet magyar királyné 188.
 357.
 Erzsébet német császárné 120.
 Eschbach 114. 115. 137. 138.
 139. 141. 143. 146. 152. 153.
 Eschersonno, János de, vlierbeci
 apát 232.
 Esino 435.
 Esztergom 510.
 Etruria 367. 501.
 Eubel 339. 359. 383. 525. 529.
 Európa 260. 291. 317. 376.
 Eustach, St. bibornok I. Flandrin
 Péter.

Eymerich Miklós aragoniai inquisitor 88. 376.

Éliás bordeauxi érsek 313.

Éliás cataniai püspök 18. 19.

Éliás perigueuxi archidiakonus majd püspök 316.

Évora 378.

Faenza 362. 493.

Falckensteini Kuno trieri érsek 162. 171. 172. 195. 196. 201. 287. 470.

Falkensteini Werner 196.

Fano, Petrus de, citta-nuovai püspök 361.

Farnese Miklós, Péter és Ranucius 392.

Feducci Angelo pesaroi püspök 28. 367.

Felis (Felice) S. vára 415. 488.

Ferdinand jeruzsálemi patriarcha, spoletói püspök 369.

Ferdinand IV. portugall király 375. 376. 377. 378. 379. 380. 384.

Ferencz alessanoi püspök 355.

Ferencz alexandriai püspök 355.

Ferencz ameliai püspök 355.

Ferencz cájazzoi püspök 360.

Ferencz gradói patriarcha 364.

Ferencz nocerai püspök 531.

Ferencz pisai érsek, praenestei püspök 96.

Ferencz pozzuolii püspök 367. 368.

Ferencz praenestei püspök 521.

Ferencz segoviai püspök 383.

Ferencz sorrentói püspök 369.

Ferencz ternii püspök 371.

Ferencz ventimigliai gróf 496.

Ferentino 362. 499.

Ferentino, Gilbertus de, ferentinoi püspök 363.

Feretro 363.

Fermo 363.

Fernandez Péter 40.

Fernandus astorgi püspök 384.

Ferrara 305.

Ferrarius Bernát bobianumi püspök 359.

Ferricus auxerreai püspök 313.

Fesi 4.

Fétigny, Pierre de 421. 422.

Fèvre, Jean de 294.

Fieschi Jacopo ventimigliai püspök 372.

Fiescho Lajos vercelii püspök 372. 373.

Fiesco Emanuel imolai püspök 364.

Fiesco Miklós lavagnai gróf 415.

Filscho Jakab genuai érsek 363.

Finstingeni Ulrik elsassi tartománygróf 186. 241. 249.

Finum titkár 477.

Flachslandeni Hartmann 253.

Flameng Bernát 422. — Raymond 422. 423.

Flamingi Raymund Bernát 178. 179.

Flandria 158. 165. 337. 338. 390.

Flandrin János auchi érsek 312.

Flandrin Péter, St. Eustach bibornoka 21. 22. 24. 25. 26. 27. 28. 52. 60. 63. 86. 92. 293. 308. 408. 410. 437. 519.

Flashlanden 528.

Flórencz 4. 5. 10. 51. 62. 76. 302. 355. 363. 405. 406. 428. 429. 433. 436. 462. 463. 464. 465. 489. 491. 492. 497. 498. 499. 501. 509.

Flórenczi bibornok 1. Corsini Péter.

Flórián krakói püspök 350.

Flumeri vára 483.

Fondi 93. 95. 96. 100. 231. 292. 294. 300. 303. 304. 323. 390. 394. 396. 397. 399. 400. 408. 418. 443.

Fontaines, Péter perigueuxi püspök 316.

Forli 373. 434. 465. 493.

Forlimpopoli 363.

- Forteguerra luccai főpolgármester 491.
 Forum Romanum 3.
 Foscari Pál patراسi érsek 514.
 Fossombrone 493.
 Francesca Romana, S. 3.
 Francia, Jacobus de, a rufachi szt. Valentin kápolna rektora 250.
 Francischello 410.
 Franciscus de Mediolano 322.
 Franciaország 77. 82. 100. 105. 158. 165. 166. 177. 178. 183. 188. 273. 275. 276. 290. 291. 292. 293. 297. 299. 310. 313. 315. 317. 319. 325. 333. 334. 335. 337. 338. 339. 341. 343. 348. 364. 379. 380. 389. 390. 392. 394. 399. 400. 408. 409. 413. 420. 425. 454. 483. 488. 491. 492. 493. 494. 501. 507. 509. 515.
 Frankfurt 119. 120. 123. 126. 130. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 145. 146. 155. 159. 160. 170. 327.
 Frankhon 175.
 Frauenalb kolostor 272.
 Frauenfeld kolostor 217.
 Freiburg 169. 210. 213. 222. 224. 259.
 Freron Simon 322.
 Friaul 356. 357.
 Friedberg város 126. 172.
 Frignano Tamás gradói patriarcha 96. 364.
 Frigyes bajor herczeg 178.
 Frigyes szt. emmerami apát 530.
 Frigyes gorzei apát 530.
 Frigyes rajnai választó 528.
 Frigyes, III. szicíliai király 78. 89.
 Frigyes, IV. szicíliai király 397. 498.
 Froissart 272. 427.
 Fülöp altenbambergi rau-gróf 229.
 Fülöp, II. burgundi herczeg 167. 178. 267. 317. 494.
 Fülöp gravinai püspök 364.
 Fülöp sergnai püspök 369.
 Fülöp tivolii püspök, bibornok 96.
 Fülöp, szt. Zsuzsánna bibornoka 411.
 Gaëta 305. 363. 399. 496.
 Gaetani Jakab 413. 416.
 Gaetani Onorato fondii gróf 14. 19. 79. 81. 83. 88. 97. 100. 108. 299. 302. 389. 391. 398. 413. 417. 443. 460.
 Galehard spoletói püspök 109.
 Galhard spoletói püspök 369.
 Gallen, St. 221.
 Gams 349.
 Gandelin Péter 10. 390. 391. 395.
 Gardar 287.
 Garsias Arnaudi de Novalhiis airei püspök 311.
 Garsias Engui bayonnei püspök 313.
 Gaspere, Bartholomaeus de, sulmoi püspök 370.
 Gayan Vilmos francia tanácsos 302.
 Gayet Lajos 20. 23. 48. 64. 299. 381.
 Gábor segnii püspök 368.
 Geisenheimi Konrád speyeri dékán 108.
 Gelnhausen város 126. 172.
 Gelnhausen Konrád wormsí prépost 286. 324. 409. 410.
 Gelyto Péter magdeburgi érsek, boroszlói püspök 173. 281.
 Geminus de Viterbio civita-castellanai püspök 362.
 Gemundeí Reimbolt strassburgi officiales 201.
 Gemünd 525.
 Genf 510.
 Genis, Bartholomaeus de, castellanetumi püspök 360.
 Genezani vár 93.
 Gentilis család 531.
 Gentilis S. Adriano bibornoka 475.

Gentilis Cosmatus capuai kan-
cellár 340.
Gentilis marsiumi püspök 366.
Gentilis Lukács noceraí püspök
96.
Genua 358. 363. 406. 478. 484.
485. 486. 489. 490. 491. 494.
Gerardus sioni püspök 316.
Gerente, Tomas de, grassei püs-
pök 315.
Gergely, VII. pápa 474.
Gergely, XI. pápa 3. 4. 5. 9. 10.
11. 17. 18. 21. 22. 24. 25. 49.
57. 62. 66. 67. 74. 77. 79. 101.
108. 109. 110. 122. 124. 149.
190. 192. 193. 198. 204. 207.
218. 254. 279. 283. 289. 298.
318. 367. 390. 428. 498. 512.
519. 525.
Gergely capuai érsek 361.
Gergely, Ferencz fia pécsi éneklő-
kanonok 350.
Gergely, szt. kolostor 372.
Gerhard würzburgi püspök 144.
Gerlach mainzi érsek 172.
Germano S. 414.
Gernrode 528.
Gersei János 404.
Gersei Pető 404.
Gessler Henrik 168. 261.
Gesualdo Lajos majordomus 416.
Gherardus minorita generális 511.
Ghesasco 430.
Ghisilius Jodok S. Genoveva kan-
cellárja 328.
Gianotto connétable 416.
Gibau 281.
Giczhard a wetterauí Antonita
ház főnöke 184.
Gieraci 363.
Giffono, Leonardus de bibornok
332. 417.
Gilbert citta-nuovai püspök 361.
Giovanni S. in Marignano 435.
Giovannotto (Giovanni de) trisultii
prior 508. 509.
Giovenazzo 363.

Girard lieu-croisanti, majd lü-
tzeli apát 245.
Giraud Péter lodevei püspök 454.
Giroaldus arianoi püspök 355.
Glandèvei bibornok 1. Latgier
Bertrand.
Glandières 529.
Glarus kanton 217.
Gliwiz Miklós 216.
Glocester 314. 334.
Gnesen 351.
Gobelinus Persona 22. 227. 277.
470. 474. 475. 476. 500.
Gometius compostellai püspök
383.
Gonsules, Henrik de, a St. Gil-
les en Publémont ágostoni
apátság apátja 232.
Gonzaga Guido mantuai érsek
365.
Gonzaga Lajos mantuai herczeg
51.
Gorze 530.
Gottfried, Ferencz fia a metzi szt.
Vincze kolostor apátja 192. 530.
Gottfried neustadti apát 208.
Gotthard szt. 219.
Grado 363.
Grandson Ágnes, Rappoltstein
Bruno neje 203.
Grange, Jean de la, amiensi bi-
bornok, tuscolumi püspök 22.
62. 76. 77. 83. 86. 92. 93.
354. 437.
Grasse 315.
Gravina 364.
Grenoble 508. 509.
Griffis, Paulus de, polignanoi
püspök 367.
Grilli János s. martinoi perjel
507. 508.
Grimaldi Renier 459.
Grimoard Angelicus avignoni
püspök 22. 317.
Grisaco, Anglinus (Aegidius)
Grimoaldus de, albanói püs-
pök 354.

Grönland 288.
 Gryt János 259.
 Gualdo, Antonius de, nocerai
 kanonok 501.
 Gubbio 364. 369. 405.
 Guernesey sziget 315.
 Guerrinus 359.
 Guidici Bartolomeo de, venti-
 migliai püspök 372.
 Guido sensi majd rheimsi érsek
 316.
 Guido trojai püspök 371.
 Guimondia János glandièresi apát
 529.
 Guindacius Anastaz capuai ér-
 sek 361.
 Guinissis luccai kereskedők 340.
 Guise uradalom 421.
 Guittard János daxi püspök 314.
 Gundissalv az Alcantara rend
 nagymestere 515.
 Gundissalv ciudad-rodrigo püs-
 pök 384.
 Guyenne 300. 305.
 Günterstal cziszterczita apácza
 kolostor 225.
 Güttinger Ulrik dékán 210. 211.
 212.
 G. cosenzai püspök 362.
 Hainaut 272.
 Haizendorf 526.
 Halberstadt 206. 207.
 Hall 265.
 Hallstadt 267.
 Hamm 234.
 Hangest Károly Catheu és Lu-
 sarches ura 461.
 Hansiz 259.
 Harlellis János dublini kanczel-
 lár 340.
 Harleston János angol lovag 201.
 202. 203.
 Hauen-Eberstein plébánia 272.
 Haupt 184. 185. 239. 240. 245.
 249. 251. 271. 272.
 Hawkwood John condottiere 51.
 335. 336. 427. 438. 440. 462. 464.

Haynlin 281.
 Hedwig, Nagy Lajos leánya
 167. 268. 352.
 Hefe 24. 48. 59. 68. 95.
 Heger Ditmár halberstadti viká-
 rius 206.
 Heidelberg 130. 287. 327.
 Heidenreich Wulf münsteri pré-
 post, majd püspök 234. 235.
 236. 237.
 Heilbronn 531.
 Helfenstein Lajos aquilejai pa-
 triarcha-jelölt 356. 357.
 Hembuche Henrik, langensteini
 244.
 Hengstberg János brixeni kano-
 nok 188.
 Henrik az amerfordi szt. Pál ko-
 lostor apátja 530.
 Henrik, IV. angol király 340.
 Henrik, szt. balázsi apát 211.
 Henrik bitontoi püspök 359.
 Henrik II. castiliai király 344.
 380.
 Henrik dorpati püspök 287. 288.
 Henrik gardari majd orkneyi
 püspök 289.
 Henrik, VII. német császár 109.
 Henrik petershauseni apát 529.
 Henrik rodezi püspök 316.
 Henrik sioni püspök 316.
 Henrik sombernoni prior 530.
 Henrik tranii püspök 371.
 Heredia, Juan Fernandez de, a
 johannita rend nagymestere
 512. 513. 514.
 Hermann hesseni tartomány-gróf
 126. 171. 183.
 Hermann ostbroeci apát 238.
 Heroltitz János 282. — Ulrik
 282.
 Herout Henrik 322.
 Hervei János 299.
 Herzogenburg 526.
 Hesso Schlegelholz 513.
 Heu János touli püspök 192.
 Hewen Burkhard prépost majd

konstanczi püspök 210. 211.
 212. 213. 214. 215. 221. 279.
 Hewen Rudolf 168. 199. 217. 261.
 Hédervári 404.
 Hédervári János győri püspök
 346.
 Héregi János 404.
 Hildesheim 207.
 Hiltalingen Konrád ágostonrendü
 főprior, lombési püspök 223.
 224. 272.
 Himmelfort kolostor 241.
 Hinko Kluk leitomischli püspök
 223. 282. 283. 284.
 Hirsau 529.
 Hirsdorf Frigyes kempteni apát
 529.
 Hohenalthen 525.
 Hohenbergi grófok 279.
 Hohenbergi Margit grófné, Ber-
 nát badeni örgróf neje 269. 270.
 Hohenfurt 284.
 Hohenlohe György gróf passau
 püspök 256. 257.
 Hohenlohe János 228. — Ulrik
 228.
 Hohenlohe testvérek 173.
 Hohenstein Henrik a strassburgi
 szt. Tamás templom prépostja
 201.
 Hohenwart 526.
 Hohlenau 527.
 Hohstetten János kaisersheimi
 apát 530.
 Homburgi Konrád lovag 215.
 Honcourt Guido 178.
 Horn Arnold utrechti majd lüt-
 tichi püspök 183. 231. 237. 470.
 Horn Detre osnabrücki püspök
 237.
 Horn Lajos lüttichi vikárius 231.
 Horváti János macsóí bán 404.
 406. — László 404.
 Höchst melletti vám 163.
 Hradschin 159.
 Hue János 494.
 Hugó stabiaci püspök 370.

Humières, Mathieu d' 461.
 Huthener János neustadti apát
 529.
 Imberti Bertrando ventimigliai
 püspök 272.
 Imola 361. 364. 365. 493.
 Insubria 362.
 Irland 339. 340.
 Isabella francia királyné 493.
 Ischl 267.
 Isemburgi Vilmos speyeri kano-
 nok 228.
 Isle de France 329.
 Istein vára 242.
 István aquilai püspök 355.
 István bajor herczeg 148. 164.
 526.
 István capuai érsek 361.
 István kalocsai érsek 347.
 István szt. kolostor Galwayban
 339.
 István pannonhalmi apát 348.
 István IV. pápa 396.
 István todii püspök 371.
 Itro Jakab konstantinápolyi pa-
 triarcha, otrantói érsek 389.
 390. 417. 532.
 Jacobus de Antiochia aquinoi
 püspök 358.
 Jagello herczeg 352.
 Jago, S. rend 514.
 Jagon János dominikánus streng-
 nási püspök 288.
 Jahr 26. 30. 58.
 Jakab aquinoi püspök 358.
 Jakab capaccioi püspök 360.
 Jakab cesenai püspök 361.
 Jakab citta-nuovai püspök 362.
 Jakab gieracii püspök 363.
 Jakab leoniai püspök 365.
 Jakab luna-sarzanói püspök 365.
 Jakab narnii püspök 367. 531.
 Jakab tarenti érsek 370.
 Jakab telesiai püspök 370.
 Jakab termulanai püspök 370.
 Jakab, Tibaldeschi bibornok ka-
 marása 19.

Jakab tranii püspök 371.
 Jakab viterboi püspök 373.
 Janow Mátyás 284.
 Jassai Engelhard speyeri kano-
 nok 228.
 János acerrai püspök 354.
 János ageni püspök 308. 310.
 János anhalti herczeg 528.
 János aquilai püspök 355. 484.
 János aquinoi püspök 358.
 János aragoniai király 513.
 János arianói püspök 355.
 János augsburgi püspök 204.
 János bajor herczeg, Albert her-
 czeg fia 232.
 János beaureporti apát 529.
 János berryi herczeg 178.
 János bobianumi püspök 359.
 János capuai érsek 361.
 János carinolai püspök 361.
 János I. castiljai király 344. 379.
 380. 381. 383. 515.
 János castroi püsp. 14. 18. 19. 361.
 János citta-nuovai püspök 362.
 János cosenzai püspök 362.
 János ferentinoi püspök 363.
 János gneseni érsek 350.
 János görlitzi herczeg 178.
 János herzogenburgi kanonok 526.
 János, ker. szt. perjelség a dub-
 lini grófságban 340.
 János, ker. szt., kolostora Frei-
 burg mellett 223. 225.
 János királyi jegyző 282.
 János leuchtenbergi örgróf 526.
 527.
 János lothringeni herczeg 189.
 197. 278.
 János lützei apát 245.
 János S. Marcellus bibornok 522.
 János modrusi és vegliai comes
 356.
 János monopolisi püspök 366.
 János montferrati gróf 78.
 János neuweileri apát 529.
 János oelenbergi prépost 245.
 János olmützi püspök 280.

János oppelni herczeg poseni
 püspök 352.
 János XXII. pápa 348.
 János XXIII. pápa 191. 314. 367.
 János perlai plébános, orkneyi
 majd gardari püspök 288. 289.
 János pontignyi apát 313.
 János pontignyi püspök 313.
 János prágai érsek 97. 120. 130.
 131. 170.
 János regensburgi püspök 528.
 János S. Sabina bibornoka 96. 475.
 János sarnói püspök 368.
 János sipontói püspök 369.
 János sodori püspök 340.
 János sodor-mani püspök 341.
 János szt. péteri apát 225.
 János teanoi püspök 370.
 János termulanai püspök 370.
 János tranii püspök 371.
 János turtibulumi püspök 371.
 János velenczei patriarcha 372.
 János venosai püspök 372.
 János vicenzai püspök 373.
 Jean St. de Maurieunne 193.
 Jenzenstein János 140. 251. 252.
 283. 327.
 Jersey sziget 315.
 Jeruzsálem 431.
 Jodok morva örgróf 179. 180.
 181. 182. 279. 280. 281.
 Johanna, Durazzói Károly leánya
 418. 489. 491.
 Johanna II. nápolyi királynő 31.
 78. 79. 89. 100. 101. 107. 180.
 304. 305. 306. 307. 308. 309.
 310. 311. 366. 397. 398. 399.
 400. 401. 402. 403. 404. 506.
 413. 414. 415. 416. 419. 420.
 421. 422. 423. 429. 430. 431.
 432. 485. 488. 498. 499. 509.
 523. 532.
 Johannes de S. Nazario mino-
 rita 322.
 Jolánta berryi herczegnő 278.
 Jony kolostor 216.
 Jordanis reggioi püspök 368.

Jost morva örgróf 276.
 Judice, Marinus e, tarenti érsek 418.
 Judice, Róbert de, casanoi püspök 361.
 Julhiac, Róbert de, a johannita-rend nagymestere 512.
 Julianus cortonai püspök 362.
 Julián nicastroi püspök 531.
 Julián stabiaei püspök 370.
 Juvenacio Pál 477.
 Juvenal des Ursins 343.
 Juys, Pierre de 273 276.
 Kaiserstul város 211. 212.
 Kalis 350. 351.
 Kalkar, Gerardus de 318.
 Kanizsay János egri püspök 347.
 Kappel cziszterczita kolostor 217. 222.
 Kapronczai András 404.
 Karinthia 530.
 Karloet János 322.
 Kassa 167.
 Katalin, V. Károly francia király leánya 121.
 Katalin, Nagy Lajos leánya 166.
 Katalin, I. Lipót osztrák herceg leánya 167.
 Katalin szt. sienai 4. 343. 397. 399. 401. 403. 405. 407. 507.
 Katzenellenbogeni Eberhard gróf 108.
 Kálmán traunkircheni apát 530.
 Károly III. Durazzói, nápolyi király 75. 86. 87. 91. 135. 176. 343. 360. 368. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 411. 412. 413. 414. 415. 417. 418. 419. 420. 422. 423. 424. 426. 427. 428. 429. 432. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 453. 454. 455. 456. 458. 459. 462. 463. 465. 466. 467. 471. 472. 473. 474. 478. 479. 480. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 492. 500. 520. 523. 532.

Károly IV. császár 62. 66. 67. 96. 100. 101. 107. 108. 109. 110. 112. 113. 114. 115. 116. 118. 119. 126. 127. 131. 133. 134. 136. 147. 157. 166. 180. 190. 192. 207. 254. 283. 286. 301. 302. 335. 342. 344. 345. 389. 398. 515.
 Károly V. francia király 82. 83. 93. 118. 121. 122. 123. 124. 127. 140. 142. 143. 165. 189. 198. 260. 261. 273. 276. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 306. 319. 320. 321. 324. 377. 380. 389. 397. 409. 413. 420. 421. 428. 492.
 Károly VI. francia király 177. 178. 182. 193. 203. 223. 270. 287. 297. 309. 325. 337. 343. 344. 345. 409. 413. 420. 422. 428. 452. 453. 454. 464. 488. 493. 494. 502. 503.
 Károly casanoi püspök 361.
 Károly lothringeni herceg 278.
 Károly szt. Lajos francia király testvére 304.
 Károly venafroi püspök 372.
 Kelemen aquilai püspök 478.
 Kelemen V. pápa 4. 191.
 Kelemen VI. pápa 501.
 Kessler János dékán 529.
 Kienitz Habhard 256.
 Kilshkaeth lelkész 340.
 Klára szt. kolostor Münchenben 527.
 Klingenberg Hermann püspök 217. 220.
 Klingenberg János 204.
 Klingnau város 211. 212.
 Koblenz 190.
 Kolmar város 246. 248. 251. 252. 253.
 Kompolti István 404.
 Konrád freiburgi gróf 215. 226. 279.
 Konrád Henrik császári követ 67. 68. 283.

- Konrád lübecki püspök 170.
 Konrád regensburgi püspök 526.
 Konrád visegrádi dékán 101.
 Konrád zwiefalteni apát 216.
 Konstantia, Johannes de 188.
 Konstantin basilikája 3.
 Konstanz város 211. 212. 214.
 529. 530.
 Köchlin János kolmari pap 253.
 Köln városa 144. 145. 151. 161.
 162. 163. 230. 235. 529.
 Közép-Olaszország 434. 435.
 Krakko 350.
 Kujavia 349.
 Kulm 514.
 Kulmain 527.
 Kummer 233.
 Kuno, st. galleni apát 215.
 279.
 Kuttenberg 120.
 Kutzenhofen 525.
 Kyoviensis püspökség 352.
 Lacaille Arnold 308. 422.
 Lacaille Arnulf 460.
 Lacedonia vára 483.
 Lagonessa Vilmos 456.
 Lajos I. anjoui herczeg, nápolyi
 király 93. 94. 168. 169. 176.
 178. 180. 181. 261. 293. 297.
 298. 299. 300. 301. 302. 303.
 304. 305. 306. 307. 308. 309.
 310. 325. 326. 327. 328. 336.
 343. 378. 379. 409. 413. 417.
 419. 420. 421. 422. 423. 424.
 425. 426. 427. 428. 429. 430.
 431. 432. 433. 434. 435. 436.
 437. 438. 439. 440. 441. 442.
 443. 444. 450. 451. 452. 453.
 454. 456—462. 464. 465. 466.
 468. 470. 471. 487. 488. 492.
 493. 502.
 Lajos II. anjoui herczeg 440.
 457. 460. 462. 470. 487. 488.
 489. 491. 492. 493. 494. 497.
 498. 501.
 Lajos bajor herczeg 528.
 Lajos diakon bibornok 97.
 Lajos flandriai gróf 284. 296.
 297.
 Lajos szt., franczia király 304.
 Lajos leccii püspök 365.
 Lajos magyar király 102. 107.
 116. 118. 119. 132. 133. 134.
 135. 136. 166. 167. 169. 268.
 342. 343. 344. 345. 350. 351.
 356. 357. 402. 403. 404. 405.
 487.
 Lajos mainzi érsek 122. 124.
 125. 126. 146. 147. 148. 149.
 150. 153. 156. 163. 170. 171.
 173. 174.
 Lajos, szt. Márk bibornoka 475.
 476.
 Lajos paduai püspök 530.
 Lamberg speyeri majd strass-
 burgi püspök 228.
 Lambert szt., kolostor 530.
 Lamberto Antal tranii püspök
 371.
 Lamprecht bambergi püspök 111.
 113. 114. 115. 124. 170. 527.
 Landenberg 525.
 Landulak barii érsek 418.
 Landulf szt. Miklós bibornoka
 482. 512.
 Lanfrank betlehemii püspök 313.
 Langenstein (Hembuche) Henrik
 266. 416. 517.
 Languedoc tartomány 300. 305.
 309. 425.
 Langue d'Oil tartomány 309.
 425.
 Lanzanico, Franciscus de 523.
 Laquedonia 365.
 Laterán 61.
 Latgier Bertrand glandèvei bi-
 bornok 15. 16. 21. 22. 25. 26.
 27. 52. 54. 59. 63. 65. 76.
 86. 95. 353.
 Lauffen Péter 204.
 Lautreco, Amelius de bibornok
 332.
 Lavellum 365.
 László Durazzói, III. Károly fia

418. 488. 489. 491. 492. 494.
495. 498.
Lecci 365.
Lecka Vilmos lüttichi archidia-
kon 232.
Leitomischl 282.
Lello de Imola 513.
Lengyelország 167. 349. 350.
351. 352. 371. 403.
Lenvoisie Hugó theologiai pro-
fessor 121.
Leo IX. pápa 43.
Leonard St., kolostora Baselben
241.
Leonard leccii püspök 365.
Leonardus, citta-nuovai püspök
361.
Leone János pápai követ 271.
Leone, Michael de, St. Jean de
Haug kanonokja (Würzburg
mellett) 208.
Leonessa 436.
Leonia 365.
Lerbeck 233.
Lestrange Guillaume de, roueni
érsek 295.
Levanto Basil 477.
Lérida 516.
Lichtenstein Hertnid báró 265.
Lichtenthal kolostor 272.
Liebald verduni püspök 276.
Liebenau 263.
Liebhart ferenczrendü szerzetes
204.
Ligonio Fülöp s. marcoi püspök
366.
Limatula 480.
Limousi bibornok l. Cros János.
Lindner 137. 140. 152. 179. 240.
272.
Linwey János mainzi érsek 146.
Linz 123.
Lipa Henrik 281.
Lipót freisingi püspök 527.
Lipót III. osztrák herczeg 123.
133. 134. 164. 166. 167. 168.
169. 170. 182. 185. 186. 198.
199. 205. 209. 210. 211. 212.
213. 216. 217. 223. 238. 240.
241. 242. 243. 244. 245. 247.
251. 252. 257. 260. 261. 262.
263. 264. 265. 266. 267. 268.
269. 270. 271. 296. 310. 521.
Lipót IV. osztrák herczeg 167.
170. 223. 265.
Liris folyó 413.
Lissabon 375. 384.
Lissabon-Coimbra 516.
Litvánia 352.
Livland 514.
Lochem Hermann és János kölni
bankárok 230.
Loegel 234.
Lombardia 365. 393. 465.
London 340.
Longus Cyprianus de Adria ber-
gamoi püspök 358. 359.
Lopez 375. 379.
Loserth János 111.
Lottus Gambacurta pisai érsek
367.
Lörincz bragai érsek 385.
Lörincz cesenai prépost, püs-
pöki helynök 361.
Lörincz cortonai püspök 362.
Lörincz szt. kolostor Lüttichben
529.
Lörincz venosai püspök 372.
Löwen 232.
Lucanus hid 393.
Lucca 250. 369. 405. 463. 464.
489. 490. 491. 492. 497. 498.
501. 516.
Lucera 196. 230. 365.
Lucern 218.
Lucianus gravinai püspök 364.
Lucius feretroi püspök 363.
Luczensis püspökség 352.
Ludovicus Francisci assisii püs-
pök 356.
Lukács szt. Sixtus bibornoka
481.
Luna Péter bibornok 16. 19. 20.
22. 24. 25. 26. 27. 28. 30. 31.

35. 36. 45. 52. 54. 59. 68. 86.
 165. 374. 381. 382. 390. 512.
 513.
 Luna és Sarzano 365.
 Lupara városa 321.
 Lupimonte Péter 322.
 Lusignan Hugó 514.
 Luxemburgi Péter metzi püspök
 bibornok 190. 191. 330. 331.
 Luxemburgi Péter (János) con-
 versanoi gróf 419. 443.
 Lüttich városa 123. 144. 146.
 231. 232.
 Lützel cziszt. kolostor 245.
 Lyon 430. 461.
 Macera-Recanati 365.
 Madaloni 437. 440.
 Maderna 3.
 Magden 184. 222.
 Magold plébánia 216.
 Magyarország 100. 116. 120.
 132. 135. 167. 169. 188. 297.
 342. 343. 344. 345. 347. 348.
 349. 351. 352. 402. 403. 404.
 405. 485. 486. 487.
 Maignac, Aymeric de, párizsi
 püspök 295.
 Mailand 303. 429. 461. 462. 463.
 485.
 Mailandi bibornok l. Brossani
 Simon.
 Mainz városa 126. 129. 144.
 145. 146. 154. 155. 161. 162.
 171. 172. 173. 195.
 Malaspina Barnabás pisai érsek
 367.
 Malaspina Konrád alexandriai
 püspök 355.
 Malatesta család 392.
 Malatesta Galeotto 435.
 Malatesta Perfetto 275.
 Malbert János orvosi apát 531.
 Malesec Guido poitiersi bibor-
 nok praenestei püspök 21. 22.
 23. 24. 30. 32. 36. 52. 63. 81.
 92. 165. 273. 275. 276. 301.
 322. 332. 339. 354. 390. 408.
 Malesset Guy, VII. Kelemen
 követe 274.
 Maleset János bibornok 306.
 Malestroit János 14.
 Malkaw János 201.
 Mallersdorf 526.
 Mammolo hidja 499.
 Manasseis, Paulus de laquedoniai
 püspök 365.
 Mantua 365.
 Manupello Orsini bibornok 475.
 498.
 Marca Anconitana 465.
 Marchthal plebania 216.
 Marco S. 366.
 Margit, Albert bajor herczeg
 neje 273.
 Margit, Fülöp burgundi herczeg
 leánya 167. 267.
 Margit nápolyi királyné 418.
 449. 455. 466. 467. 468. 470.
 471. 473. 475. 479. 489. 490.
 491. 496.
 Maria S., in Capitolio temploma
 Kölnben 288.
 Maria S. del' Incoronata tem-
 plom 418.
 Maria S. Nuova 3. 26. 390. 396.
 Maria S. in Trastevere 96. 389.
 390. 396.
 Marigliano 414.
 Marinaco Pietro ventimigliai püs-
 pök 372.
 Marino 393. 401.
 Marinus de Judice aversai püs-
 pök 358.
 Marinus de Judice S. Pudentia
 bibornoka 475.
 Marinus de Judice stabiaei püs-
 pök 370.
 Marinus de Judice tarenti érsek
 370.
 Maritima 500.
 Marle (Marlio) György pápai
 udvarnagy 424. 460.
 Marmoutiersi bibornok l. Puy,
 Gerard du.

Marnhaco Péter tinini püspök 346.
 Marramaldus Landulphus barii érsek 358.
 Marseille 315. 400. 460.
 Marsilius d'Inghen 79. 319.
 Marsium 366.
 Marte, Georges de, pápai udvarmester 308.
 Martial S. Hugó 22.
 Martigues szigete 457.
 Martinez Diego d'Urduna toledói kanonok 15.
 Martino S. kolostor 508.
 Martino S. in Pensilis 459.
 Marzano Tamás 480.
 Masmünster kolostor 245.
 Massa 366.
 Massalubrense 439.
 Massa Trabaria 305.
 Materai gróf 458.
 Maurin Péter minorita 314.
 Mazzano, Roberto de, tenger-nagy 401.
 Märgen st., ágostonrendü kolostor 225.
 Mária III. Frigyes szicíliai király leánya 78. 89.
 Mária anjou hercegné, nápolyi királyné 488. 497. 514.
 Mária, Johanna királynő nővére 403.
 Mária, V. Károly francia király leánya 273.
 Mária, Nagy Lajos leánya 135. 166. 167. 188. 345. 346. 452.
 Márk, a boroszlói szt. Vincze kolostor apátja 280.
 Márk sarsinai püspök 368.
 Márton bisignanoi püspök 359.
 Márton cajazzo püspök 360.
 Márton lissaboni püspök 376. 377. 378. 379. 380. 384.
 Máté nardoi püspök 367.
 Máté tranii püspök 371.
 Medina del Campo 381.
 Meissen 283.

Mele Miklós gieracii püspök 363.
 Melun 343.
 Mende bibornok 307.
 Menendus de Cordova oleroni püspök 316.
 Menendus cordovai püspök 36. 88. 158. 160. 164. 313. 374. 383. 410.
 Menta, Geraud de 314.
 Merciaris, Nicolaus de, orvietoi és tiphernoi püspök 371. 531.
 Merész Fülöp burgundi herczeg 194.
 Messer Gianotto connétable 475.
 Messina 361. 369. 484.
 Metz városa 164. 189. 190. 191. 193.
 Mezzavacca Bertalan reatei püspök, bibornok 97. 368. 418. 445. 469. 472. 475. 476.
 Michelfeld 527.
 Michels- (Mönchs)-berg 529.
 Mihály casheli érsek 340.
 Mihály dunkeldi püspök 339.
 Mihály sodor-mani püspök 341.
 Miklós s. agatha dei Gothii püspök 355.
 Miklós amalfii püspök 358.
 Miklós, Antal fia argosi püspök 348.
 Miklós barii érsek 358.
 Miklós bisacciai püspök 359.
 Miklós bisegliai püspök 359.
 Miklós bresciai püspök 360.
 Miklós caprai püspök 361.
 Miklós caprii majd massai püspök 366.
 Miklós castroi püspök 361.
 Miklós catanzarii gróf 499.
 Miklós dunkeldi püspök 339.
 Miklós flesolei majd macerarecanatii püspök 365. 368.
 Miklós giovenazzo püspök 363.
 Miklós gorzei apát 194.
 Miklós imolai püspök 365.
 Miklós lucerei majd aversai püspök 358.

- Miklós leccii püspök 365.
 Miklós a. S. Maria in Trastevere
 bibornoka 288.
 Miklós montefiascoi püspök 366.
 Miklós policastroi püspök 367.
 Miklós pozzuolii püspök 367. 368.
 Miklós prépost 530.
 Miklós schönthali szerzetes 527.
 528.
 Miklós tivoli püspök 371.
 Miklós venafroi püspök 372.
 Miklós verulai püspök 373.
 Miklós vicenzai püspök 373.
 Miklós viterbói püspök 32. 33.
 64. 65. 373.
 Miklós szt., káptalan Spaltban
 528.
 Miklós szt. temploma Bariban 458.
 Miles de Dormans beauvaisi püs-
 pök 454. 461.
 Milo armaghi érsek 340.
 Minerbetti 492.
 Minervino 483.
 Minutulus Károly sienai püspök
 369.
 Mirepoix 316.
 Misquino Miklós és Lajos bibor-
 nokok 418.
 Moguntia, Johannes de 322.
 Mol, Jean de 494.
 Molfetta 415. 488.
 Molino, Ferencz de 451.
 Molledo 376.
 Monbray János pápai auditor 282.
 Mondovi 366. 430.
 Mone, Giovanni di 406.
 Monopolis 366.
 Monsviridis vára 412.
 Mont Cenis 461.
 Monte Agano, Corredus de 458.
 Montebello Raymund 405. 411.
 Montefeltro 366.
 Montefiasco 366.
 Montelais Hugó bretagnai bibor-
 nok 21. 22. 25. 27. 28. 50.
 Monteruc Péter pampelonai bi-
 bornok 22. 519.
 Montesarchio 441.
 Montferrati gróf 89.
 Montfort-Tettnangi Henrik gróf
 215. 221. 279.
 Mont Geneviève 433.
 Montjoie Lajos gróf 393. 394.
 434. 439. 451.
 Montpellier 515.
 Montrelaix Hugó sabinai püs-
 pök 354.
 Montson János dominikánus 331.
 332. 333.
 Morea hercegség 89.
 Moricottus Ferencz pisai érsek,
 bibornok 367.
 Mormilius Ferencz sienai püs-
 pök 369.
 Morotiis, Franciscus de, astii
 püspök 356.
 Morvaország 281.
 Moya, Fernand Sanchez de 435.
 Mulhousei János xanteni scho-
 lastikus 277.
 Murbach apátság 247.
 Muri vára 432.
 Murles Péter 37. 293. 308. 457.
 Muro 366.
 Müller György 261.
 Mümpelgard István gróf 247.
 Münch János, landskroni, lausan-
 nei püspök 246. 247.
 Münster 233. 234. 235.
 Nantes 315.
 Nardo 366.
 Nardus banderensis 12. 13. 44.
 Narni 367. 499. 531.
 Nassaui Adolf mainzi érsek 117.
 126. 146. 147. 148. 149. 150.
 153. 156. 163. 164. 170. 171.
 172. 173. 174. 175. 182. 197.
 198. 211. 227. 228. 229. 470.
 Nassaui Dietrich wormsi kano-
 nok 229.
 Nassaui János würzburgi kano-
 nok 229.
 Naumburgi püspök 207.
 Navarra 165. 378. 382.

- Nápoly 89. 176. 303. 304. 305.
307. 308. 309. 393. 398. 399.
400. 401. 402. 403. 413. 414.
415. 416. 417. 418. 421. 423.
424. 426. 429. 430. 435. 437.
438. 443. 444. 446. 447. 448.
449. 450. 458. 460. 462. 466.
467. 468. 469. 470. 471. 472.
474. 479. 481. 482. 484. 485.
488. 489. 490. 495. 496. 497.
498. 499. 500. 507. 513. 532.
- Nebbiun 531.
- Negowic Henrik 281.
- Neocastro Giovanni de, touli
püspök 509.
- Nepi 531.
- Neresheim kolostor 216.
- Nerle Robert de 451.
- Neuburg vára 257.
- Neufchâteli János touli püspök
192. 193. 194. 219. 316. 317.
- Neumark János, IV. Károly
kancellárja, olmützi majd bo-
roszlói püspök 255.
- Neunkirch város 211. 212.
- Neu-Reisch plebánia 283.
- Neustadt kolostor 529.
- Németország 100. 105. 108. 116.
120. 127. 130. 131. 134. 144.
158. 164. 165. 166. 177. 189.
225. 259. 262. 273. 275. 286.
289. 296. 301. 346. 349. 350.
371. 390. 407. 470. 509. 516.
518.
- Nicasius S. rheimsi kolostor
apátja 329.
- Nicastro 531.
- Nidau 167. 219.
- Niederaltaich 527.
- Niederhaus vára 257.
- Nimes 303.
- Nizza 311. 381. 408.
- Nizza Franciscus de, imolai püs-
pök 364.
- Nocera 370. 448. 467. 468. 469.
470. 471. 472. 474. 475. 478.
479. 480. 481. 482. 531.
- Noellet Vilmos St. Angelo bi-
bornoka 15. 21. 24. 25. 27.
29. 36. 43. 49. 52. 60. 65. 86.
308.
- Nohfelden Hugó wissenburgi
apát 530.
- Nola 414. 531.
- Nolai gróf 14. 86. 91. 401.
- Nordhausen kolostor 207.
- Norcia 436.
- Normandia 330.
- Normannis, Guilielmus de anco-
nai püspök 355.
- Norwichi püspök 336. 337. 338.
- Notre-Dame des Doms templo-
ma 424. 431.
- Notre-Dame templom 306. 441.
- Novavilla János 332.
- Noyon 191.
- Nurcia Lucidus de, viterboi püs-
pök 373.
- Nussia, Godefroy de kölni egy-
házmegyei kanonok 277.
- Nürnberg 113. 119. 120. 130.
136. 137. 139. 141. 170. 178.
182. 241.
- Nyem Theodericus de 49. 75.
76. 89. 90. 95. 136. 397. 412.
444. 448. 449. 468. 469. 470.
477. 479. 485.
- Oberraltaich 527.
- Oberndorf város 270.
- Obersalmi grófok 278.
- Oberwesel 151. 153. 154. 158.
- Ochsenstein János strassburgi
prépost 174. 197. 201. 202.
- Ocko, Wlasimi János prágai bi-
bornok-érsek 140. 141. 142.
- Oconeyl Cornelius, killalai ad-
ministrator 340.
- Oddo aquilai püspök 356.
- Oelenberg ágostonrendü pré-
postság 245.
- Oesell 287. 288.
- Oesterzeele Vilmos 318.
- Olaszország 87. 100. 101. 110
176. 179. 180. 181. 290. 294.

296. 297. 302. 303. 305. 306.
 310. 318. 327. 335. 336. 343.
 368. 373. 376. 392. 395. 400.
 404. 407. 413. 421. 423. 428.
 430. 433. 435. 441. 442. 450.
 461. 484. 486. 487. 491. 492.
 494. 509.
 Oleron 316.
 Oliveri Péter 3.
 Oliveriis, Nicolaus de 322.
 Olmütz 281.
 Olsberg cziszterczita apácza ko-
 lostor 184. 245.
 Olssan 281.
 Omachan János elphini adminis-
 trator 340.
 Orange 515.
 Orbán gradoi patriarcha 364.
 Orbán V. pápa 320. 355. 531.
 Orbán szt. kolostor 209. 218.
 Oresme Miklós liseuxi püspök
 292.
 Oriach Péter bayonnei püspök
 313.
 Orkney szigetek 288.
 Orsini de Baux Ferencz 460.
 Orsini Jakab bibornok 21. 22.
 25. 27. 28. 38. 41. 42. 43. 44.
 45. 47. 49. 52. 60. 61. 84. 371.
 391. 408.
 Orsini János 371. 391.
 Orsini Jordanus del Monte 391.
 393. 393.
 Orsini Hector tiphernoi püspök
 371.
 Orsini Miklós nolai gróf 427. 478.
 Orsini Poncell aversai gróf 96.
 358. — bibornok 481.
 Orsini Raymond 52. 482. 483.
 Orsini Raynald 86. 91. 391. 436.
 442. 451. 460.
 Orsini Tamás protonotarius 418.
 Orval 531.
 Orvieto 358. 492. 516. 531.
 Osimo 4.
 Osnabrück 237.
 Ostia 353.
 Ostbroec benedictinus kolostor
 Utrecht mellett 237.
 Ostuni 532.
 Otalmon Tamás armaghi érsek
 340.
 Otranto 532.
 Ottenthal 519.
 Oudard de Chaseron 494.
 Öttingen Frigyes gr. eichstädti
 püspök 206.
 Paderborn 226. 257.
 Padua 532.
 Paganus Simon 373.
 Paganus Tamás várnagy 490.
 Paillart Philibert parlamenti el-
 nök 168. 261.
 Pairis kolostor 246.
 Palaestrina 92. 95. 407.
 Palóczy Domokos leleszi pré-
 post 348.
 Palosius István todii püspök 37.
 49. 51. 52. 55. 56. 57. 58. 64.
 Pampelonai bibornok 34. 68. 75.
 298. 299.
 Panzano 434.
 Paolo s. fuori le mure 52.
 Paolo S. kapu 3.
 Paparoni 40.
 Parma 433.
 Passau 227. 256. 257.
 Pastor Lajos 32.
 Patre, San 416.
 Paulo S. Johannes de 458.
 Paulus de Urbe sergnai püsp. 369.
 Pavia 381. 433. 485.
 Pavo polai (?) püspök 110.
 Pál macera-recanatii püspök 365.
 Pál patراسi érsek 498.
 Pál recanatii püspök 368.
 Pál római előjáró 38.
 Pál sulmoi püspök 370.
 Pál, szt. kolostor Amerfordban
 530.
 Pál, szt. temploma Londonban
 336. 338.
 Párizs 122. 165. 176. 275. 276.
 291. 292. 295. 318. 320. 327.

331. 343. 345. 380. 421. 422.
 423. 424. 429. 441. 443. 517.
 Párizsi egyetem 317—333. 408.
 409. 410.
 Pegau 528.
 Penna 367.
 Perfetto Malatesta sassoferratoi
 apát 378.
 Perigueux 316.
 Perpignan 516.
 Persan Eustach, Rupefortii, lüt-
 tichi püspök 183. 230. 275.
 Pertuison János 322.
 Perugia 305. 367. 405. 464. 492.
 497. 498. 499. 501. 531.
 Pesaro 367. 385. 493.
 Pesteil, Guy de 14.
 Pessina 120.
 Peterlingeni Vincze a kolmari
 szt. Péter zárda apátja 250.
 Peterman Püliant, Eptingeni 253.
 Petershausen apátság 529.
 Petramala, Galeotto de, bibor-
 nok 481. 484.
 Petrarca 4.
 Petravalida, Ricardus de 458.
 Petronio S. 407.
 Petrus eremita 374.
 Petrus de Pisis consistorialis
 ügyvéd 469.
 Petrus Raymundi bibornok 322.
 Petrus Regis 322.
 Péter IV. aragoniai király 379.
 513. 516.
 Péter arlesi érsek camerlengo 77.
 Péter bragai érsek 385.
 Péter cannaei püspök 360.
 Péter cassinoi apát 358.
 Péter dolei püspök 315.
 Péter II. dvornicki püspök 140.
 144. 145. 183.
 Péter ebrachi apát 531.
 Péter embruni püspök a párizsi
 egyetem kanczellárja 319.
 Péter gaetai püspök 363.
 Péter maillezaisi püspök 178. 182.
 Péter maguelonei püspök 525.
 Péter marsiumi püspök 366.
 Péter massai majd fanoi püspök
 366.
 Péter metzi püspök 278.
 Péter nantesi püspök 315.
 Péter olmützi püspök 213. 252.
 Péter otrantoi püspök 532.
 Péter pozzuolii püspök 367.
 Péter prépost 322.
 Péter salamancai püspök 383.
 Péter sevilai érsek 382.
 Péter silvesi püspök 384.
 Péter sipontoi püspök 369.
 Péter szt. benedictinus apátság
 225.
 Péter, szt. bibornoka l. Tibal-
 deschi Ferencz.
 Péter, szt. káptalan Baselben
 250.
 Péter, szt. kolostor Münchenben
 527.
 Péter, szt. apátság Schwarzwald-
 ban 219.
 Péter, szt. temploma 35. 39. 40.
 47. 51. 60. 61. 390.
 Péter tarenti érsek 370.
 Péter tivolii majd sutrii püspök
 370.
 Péter toledoí érsek 382.
 Péter vicenzai püspök 373.
 Pfalz 151.
 Pfau János kappeli apát 222.
 Pfäfers benedictinus kolostor 206.
 Pforzheim plébánia 272.
 Piazza della Sellaria 400.
 Picque Richard rheimsi érsek
 295.
 Piemont 430.
 Pierleoni Angelus de, fermoi
 püspök 363.
 Pietramala 463. 464.
 Pietro S. in Fine vára 437.
 Pileus de Prata ravennai érsek,
 bibornok 23. 96. 120. 130. 131.
 132. 133. 135. 142. 156. 160.
 164. 169. 170. 201. 207. 218.
 221. 246. 248. 256. 262. 263.

272. 275. 280. 282. 283. 286.
 354. 368. 481. 484. 501. 502.
 525. 526. 527. 528.
 Pileus tusculumi püspök 481.
 Pilgrim salzburgi érsek 187.
 188. 259. 260. 346. 530.
 Pilgrim siberi apát 529.
 Pilsen 159.
 Pinus feretroi püspök 363.
 Pipan Ruprecht 121.
 Pisa 367. 369. 405. 464. 501.
 Pisis Franciscus de, luna-sarzanai
 püspök 365.
 Pistoja 367.
 Pistoria, Johannes de, az apuliai
 Antoninus ház főnöke 66.
 Placentia, Bartholomaeus de 472.
 Placentiis Johannes de, orvietoi
 püspök 531.
 Placentiis János paduai püspök
 532.
 Placentiis János velenczei patri-
 archa 372.
 Pleburga András 169. 263.
 Poggio 463.
 Poggiobonzi 463.
 Poháros Pál 404.
 Poileant Theobald de 314.
 Poilhaut Tibald 314.
 Poitiersi bibornok I. Malesec
 Guido.
 Polcherini 416.
 Polenta, Guy de 434.
 Policastro 367.
 Policastroi gróf 401.
 Polignano 367.
 Poligniacó Jakab 322.
 Pommerania 514.
 Poncello Bertalan szt. Marcellus
 bibornoka 482.
 Poncellus szt. Kelemen bibor-
 noka 411.
 Pont-Saint-Esprit 426. 431.
 Pontet, Ambrosius de, concordiai
 püspök 362.
 Pontigny 313.
 Poroszország 514.
 Porris, Marcus de cremonai
 majd ceretoi püspök 362.
 Porta de, Lajos 458.
 Porto 353.
 Portugallia 165. 219. 374. 375.
 370. 377. 378. 379. 380. 383.
 384. 385
 Pothensteini Potho müsteri püs-
 pök 233. 234. 235. 236.
 Pothensteini Wanko 233.
 Pousilac, Giraud di, aixi érsek
 311.
 Pozzuoli 367.
 Pó folyó 433.
 Praeneste 354.
 Prága 113. 130. 131. 132. 134.
 136. 137. 138. 139. 141. 156.
 159. 178. 234. 283. 327. 518.
 Preraui Miklós 282.
 Priefling 527.
 Prignano Ferencz pisai érsek S.
 Eusebius bibornoka 469.
 Prignano-Buttillo Ferencz 90. 397.
 412. 443. 446. 447. 448. 449.
 450. 471. 472. 477. 480. 485.
 490.
 Prignano - Maricottus Ferencz
 praenestei püspök 354.
 Přibík prágai prépost 282.
 Prokop morva örgróf 279. 280.
 281.
 Provence 89. 307. 311. 314. 414.
 422. 440. 459. 460. 468. 497.
 Prseczlaw boroszlói püspök 254.
 255.
 Pruinis, Guido de senator 11.
 37. 38.
 Pruntrut 246. 247.
 Pulsino 366.
 Puy, Bonifác du vencei püspök
 317.
 Puy, Gerard du, marmoutiersi
 bibornok 21. 24. 25. 27. 29.
 32. 52. 54. 522.
 Pyrois Vilmos dounbirgi plébá-
 nos 340.

Radolina Péter boroszlói prépost 352.
 Radulphus de Rivo 230.
 Rafael nebbiumi püspök 531.
 Ragusa 451. 452.
 Rainaldi Guglielmo 508.
 Rainulf alkanczellár 97.
 Rajna 156.
 Rajnald III. gelderni herczeg 123. 144. 145.
 Rakodow-Certoraii Onssó 281.
 Ramsteini Imer baseli püspök 185. 186. 187. 239. 240. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 249. 250. 254.
 Randek Henrik 168. 261.
 Rapolla 368.
 Rappoltstein család 202.
 Rappoltstein Bruno 202. 203.
 Rappoltstein Hugó strassburgi prépost 174. 201. 202.
 Rappoltswiler 202.
 Rath, Balthasar de la, casertai gróf 443. 445.
 Rath, Ludovico-Antonio de la, casertai gróf 413. 416. 417. 422. 480.
 Ratz Henrik minorita 190.
 Ravenna 305. 368. 434.
 Ravenna, Bartholomaeus de, gorgonai apát 507.
 Ravignano András 400.
 Raymund paduai püspök 532.
 Raynald 372.
 Raynerius ostbroeci szerzetes majd apát 238.
 Reate 368.
 Recanati 368.
 Reggio 368. 433. 437.
 Reginald Simon 320.
 Reichenau 529.
 Reichenbach 527.
 Reichenberg vára 205.
 Rheims 297. 379.
 Rheinfelden 244. 264.
 Rhodus 512. 513.
 Ribemont uradalom 421.

Richard II. angol király 123. 134. 177. 203. 311. 312. 314. 315. 335. 341. 344. 345.
 Richard brindisii érsek 360.
 Richmersdorf Albert halberstadti püspök 206.
 Riesenburgi Miklós magdeburgi és boroszlói kanonok, bonni és cambrayi prépost, konstancki majd olmützi püspök 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 218. 220. 221. 222. 281.
 Rifersvil kolostor 222.
 Rillano Antal 458.
 Rimini 405. 435. 493.
 Ripa vára 455.
 Riptio, Hugó de, beneventi érsek 358.
 Risbaldo de Rivalta lovag 514.
 Rischach Konrád konstancki domcellus 168. 263.
 Rivato Tommaso ventimigliai püspök 372.
 Rivoli 433.
 Rocca-Rainola 416.
 Rodemacherni Rolin 195.
 Roderich a S. Jago rend nagymestere 515.
 Rodericus ciudad-rodrigo püspök 384.
 Rodez 316.
 Rodulphucinus Lukács nocerai püspök 531.
 Rodund vára 205.
 Roger capreai püspök 361.
 Roger család 63.
 Roger Péter, beauforti l. XI. Gergely pápa.
 Rogeriis, Joannes de, bitontoi apát 359.
 Romagna 305. 435.
 Ronco 434.
 Roquefeuille 375.
 Roquerisii Bernát bordeauxi érsek 314.
 Roquerisii Raymond 314.
 Rosarno, Angeluccio di 416.

- Rosenberg Péter bibornok 470.
 Rossano 437.
 Rossdorf 184.
 Rosseno 368.
 Rossi Girolamo 372.
 Rost Hermann speyeri kanonok 149.
 Rot 525.
 Rotenburg 137. 139. 270.
 Roth kolostor 216.
 Rottenburg-Ehingen premontrei kolostor 216.
 Rouce János 325. 326. 327. 409.
 Roye, Guido de, touli püspök 193. 194.
 Roye, Tristan de 451.
 Róbert bari herceg 189. 278.
 Róbert dunkeldi püspök 339.
 Róbert genfi bibornok 16. 21. 22. 24. 25. 27. 28. 29. 31. 52. 53. 60. 61. 64. 66. 67. 77. 85. 86. 88. 92. 97. 98. 124. 135. 294. 300. 320. 408. 520.
 Róbert killalai püspök 340.
 Róbert morayi dékán orkneyi püspök 288. 289.
 Róbert nápolyi lovag 375. 376.
 Róbert skót király 335.
 Róma 74. 78. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 94. 101. 109. 110. 117. 124. 131. 164. 174. 178. 180. 194. 196. 197. 207. 208. 219. 221. 226. 227. 230. 231. 232. 234. 236. 254. 256. 267. 284. 290. 300. 306. 318. 319. 320. 342. 364. 369. 372. 375. 376. 377. 381. 382. 390. 391. 392. 393. 394. 396. 397. 399. 401. 402. 403. 406. 407. 411. 412. 417. 418. 420. 427. 436. 437. 443. 444. 445. 482. 485. 499. 500. 503. 508. 512. 519. 525. 528. 531.
 Ruba 373.
 Rubeis, Leonardus de 509.
 Rudolf badeni örgróf 269.
 Rudolf bajor herceg 528.
 Rudolf hohenbergi gróf 215.
 Rudolf kombergi apát 208.
 Rudolf szt. lamberti apát 530.
 Rudolf IV. osztrák herceg 516.
 Ruesse Raynald S. Arnulf apátja 192.
 Ruffini Gezza Fülöp tivoli püspök 37. 371.
 Rugerus weltenburgi apát 527.
 Ruprecht nassauai gróf 184.
 Ruprecht id. pfalzi gróf 120. 154. 175. 269. 284. 285. 286. 287.
 Ruprecht pfalzi gróf 121. 123. 124. 125. 126. 127. 136. 141. 143. 154. 163. 164. 171. 173. 175. 177. 203. 311. 312. 314. 315. 335. 518.
 Ruprecht a strassburgi szt. Tamás templom javadalmasa 200.
 Ruprecht Vilmos bergi herceg fia 227. 235. 236. 256. 257.
 Rüti kolostor 221.
 Saarbrück család 198.
 Saarbrücken Eberhard 530.
 Saarwerden Frigyes kölni érsek 122. 123. 124. 125. 128. 136. 137. 139. 141. 172. 196. 226. 227. 229. 230. 231. 235. 236. 287.
 Sabina 354.
 Sabran, Ludovico de, arianói gróf 417. 482.
 Sabrano Eleazár teatei püspök 97.
 Sachs Konrád 169. 263.
 Sacramozus mantuai érsek 366.
 Sado, Aldebertus de toulousei prépost 317.
 Sagra de la, Péter 14.
 Saint-Saveur d'Auchin 530.
 Salamanca 382.
 Salara hidja 88. 90. 397.
 Sale, de la, Bernát 14. 88. 393. 436.
 Salem cziszterczita kolostor 216. 222.

Salerno 418. 444. 483.
 Saletti Hugó a szt. Péter kolos-
 tor apátja 220.
 Salsa városa 149.
 Saluces Amadeus valenciennesi
 püspök 317.
 Saluces Frigyes 317.
 Salvarvilla Vilmos a párizsi egye-
 tem kancellárja 329.
 Salzburg 259.
 Samaythia püspökség 352.
 Samogitia 352.
 Samperinus viestii püspök 373.
 Sander Rambow olműtzi püs-
 pöki oficiales 282.
 Sangeorgius Martinus 510.
 Sangro, Gentilis de, bibornok 97.
 417. 419. 424. 474. 475. 477.
 Sanguigni Lőrincz 37.
 San Saturnino Miklós 319. 390.
 San Severinoi Bertalan 442.
 San Severinoi Hugó potenzai
 gróf 457. 458. 460. 488.
 San Severinoi Lajos 458.
 San Severinoi Lajos Ferencz 460.
 San Severinoi Tamás gróf 86.
 87. 91. 460. 488. 495.
 Sanseverinoi Ugo 401.
 San Severinoi Venczel 460.
 San Spirito templom 11. 25. 35.
 San Supera 514.
 Santa Severina tartomány 437.
 Sant'Elia Fiume Rapido vára
 437.
 Sardinia 298.
 Sarno 368.
 Sarsina 368.
 Satria 368.
 Sauerland 265. 266.
 Sault 433.
 Sauvalle Vilmos 320.
 Saviano 414.
 Savins de Fiorano touli püspök
 192. 278. 316.
 Savoya 193.
 Sándor caitnessi püspök orkneyi
 administrator 288.

Scaccanus Ferencz nolai püspök
 531.
 Scafato vára 448. 480. 490.
 Scala család 303. 369. 405.
 Schaler Werner baseli püspök
 185. 186. 187. 239. 241. 242.
 243. 244. 245. 246. 254.
 Schatz 266.
 Schärfenberg János passau püs-
 pök 256. 526. 527.
 Schenk Raban, Wilburgstetteni,
 eichstädti püspök 182. 206.
 Schönberg városa 270.
 Schreckenberger János zenggi
 püspök 346.
 Schulenburg Dietrich branden-
 burgi püspök 287.
 Schulmeister Miklós luzerni jegy-
 ző 222.
 Schum 266.
 Schussenriedt kolostor 216.
 Schwarz Walter konstanci pol-
 gár 215.
 Schwarzburg Gerhard würzburgi
 püspök 145. 162. 207.
 Schwarzwald 215.
 Schweiz 169.
 Schweningen plebánia 216.
 Schwyz 218.
 Sebestyén, szt. egyháza Magde-
 burgban 206.
 Segni 368. 369.
 Segnia 444.
 Seligenthal 528.
 Semovit tescheni herczeg 513.
 Sens 316.
 Sergna 369.
 Serquis, másképp Gregorius de
 Ravello amalfii püspök 358.
 Sessa 95. 445.
 Sessa, Henricus de, comoi püs-
 pök 362.
 Seva Jakab 22. 23. 24. 25. 26.
 40. 46. 47. 48. 49. 58. 320.
 321.
 Sezza 408.
 Seybolsdorff 528.

Siberg 529.
 Siclenis Ferencz 381.
 Sidon Ferencz touli administra-
 tor 193.
 Siena 369. 399. 405. 463. 465.
 Silvanus 281.
 Simonsfeld 476.
 Sion 316.
 Siponto 369.
 Sisikon 219.
 Sixtus segnii püspök 368. 369.
 Skót király 118.
 Skótország 335. 339. 340. 380.
 Sluter János, Hexi, oeseli püs-
 pök 288.
 Soana 369.
 Sobieslaw János herczeg leito-
 mischli püspök 213. 214. 280.
 281. 282.
 Sobrano, Eleazar teatei püspök
 370.
 Soest városa 230.
 Solothurn 219.
 Soragna 433.
 Sorgues 433.
 Sorrento 369. 418. 439. 444.
 Sortenac Péter viviersi bibornok
 14. 21. 24. 25. 27. 30. 31. 32.
 49. 52. 65. 86. 95. 408. 519.
 Sortense, Petrus de sabinai püs-
 pök 354.
 Souchon 23. 58.
 Sozomenus 415. 490. 492.
 Spalt 528.
 Spanyol király 118.
 Spanyolország 68. 100. 310. 314.
 374. 507.
 Spelucca 397.
 Sperlonga 397. 399. 400.
 Speyer városa 126. 146. 154.
 155. 162. 163. 171. 172. 173.
 227. 228. 229.
 Spiegel Henrik paderborni püs-
 pök 226.
 Spinelli Miklós a nápolyi udvar
 római ügyvivője 94. 96. 390.
 398. 460.

Spoleto 369. 492.
 Squillaci 369.
 Stabiae 369.
 Stalia Péter tivoli püspök 371.
 Stäffen 221. 222.
 Steeberg 528.
 Stefano S. di Cessanio vára 441.
 Stefano S. in Molise vára 440.
 Steierország 267.
 Stein kolostor 216.
 Steinbach plebánia 272.
 Steinfurti Balduin 233.
 Steinhertz 188.
 Sternberg Albert leitomischli
 püspök 280.
 Sternberg Simon paderborni püs-
 pök 226. 227.
 Stör Vilmos störenburgi mur-
 bachi apát 247. 248. 249. 250.
 251. 253.
 Straffan lelkészség 340.
 Stralen János a párizsi egyetem
 rektora 322.
 Stras Péter minorita gardari püs-
 pök 288.
 Strassburg 159. 160. 161. 162.
 170. 174. 197. 199. 200. 201.
 202. 203. 239. 248. 286. 529.
 Strazdorf 526.
 Strengnäs 287. 288.
 Strzegonio 350.
 Subiaco 95.
 Suessa 370.
 Sulmo 370.
 Sulzbach 528.
 Sulzberg kolostor 225.
 Sumalaga Péter bayonnei püs-
 pök 313.
 Sursee plebánia 209.
 Sutri 370.
 Svábföld 169. 175. 279.
 Svédország 288.
 Swemwarter Konrád lovag 265.
 Swenczeslaus krakkói örkanonok
 350.
 Sylvester Jakab acerensai püs-
 pök 355.

S. Symphorian kolostor Metzben 192.
 Szemenyei Kun Miklós 404.
 Sezvár, szt. kolostor Auchban 312.
 Sezvár, szt. temploma Kölnben 230.
 Szécsényi Frank 404.
 Székesfehérvár 487.
 Szicília 431. 432. 498. 499. 507. 523.
 Tagliacozzo 371. 408.
 Tainhausen 525.
 Tamás acernoí püspök 354.
 Tamás amanatísi püspök 16.
 Tamás elphini püspök 340.
 Tamás grassei majd orvietoi püspök 531.
 Tamás lucerai püspök 256.
 Tamás satriai püspök 368.
 Tamás szt. szerzete Strassburgban 198.
 Tamás tarenti érsek 370.
 Tamás tricaríumi püspök 371.
 Taneggi Hugó szt. Péter kolostor apátja 220.
 Tanhusen 525.
 Tarbes 312.
 Tarent 360. 370. 416. 443. 451. 456. 457.
 Tarentoi herczegség 89.
 Tarentói Márton, VI. Orbán kamarása 360. 403.
 Tarlazzi család 463.
 Tarloti család 463.
 Tarloti Galeottus 97.
 Taro folyó 433.
 Tartari Péter montecassinoi apát 475. 479. 481.
 Teano 370.
 Teate 370. 453.
 Tegernsee 528.
 Telesia 370.
 Teramo Bérard aquilai püspök 437.
 Terellus Caracciolus cosenzai püspök 362.

Termulana 370.
 Terni 355. 370.
 Teverone 499.
 Theobald forlimpopoli püspök 363.
 Theodenariis Lajos reatei bibornok 368.
 Theoderich dorpati püspök 288.
 Theoderich (Dietrich) regensburgi püspök 527.
 Theodericus boroszlói fölszentelt püspök 120.
 Théroutannei bibornok 300.
 Thiersteini Walraf grófok 253.
 Thileman Fuchs, dettenburgi 191.
 Thirand, Casanova ura 460.
 Thomas de S. Mango capaccioi püspök 360.
 Thomasius Juliannus marsiumi püspök 366.
 Thurgau 217.
 Tibaldeschi Ferencz, a szt. Péter templom bibornoka 12. 21. 22. 25. 27. 28. 33. 36. 42. 43. 47. 49. 50. 51. 52. 53. 64. 90. 91. 95. 96.
 Tipherno 371.
 Tirellus otrantoi püspök 532.
 Tivoli 84. 85. 87. 89. 90. 91. 94. 110. 319. 371. 381. 390. 396. 444. 499.
 Tivolii püspök 49.
 Todi 305. 371.
 Tomacelli Péter 418. 503.
 Tomba 435.
 Tonna 148.
 Tonsul János vikárius 210. 223.
 Toralto Fülöp suessai püspök 370.
 Torre del' Annunziata 469.
 Tortelli Sixtus 293.
 Tortis, Georgius de, ceretoi majd cremonai püspök 362.
 Toscana 76. 451. 462.
 Toscanella 362.
 Toul 189. 190. 193. 195. 279. 316.

Toulouse 298. 300. 317.
 Touppet János notarius 121.
 Touraine 421.
 Tournay 317.
 Tours 421.
 Trani 371. 455. 483. 484.
 Trenville Lajos tournayi püspök 317.
 Treviso 404. 405.
 Trémoille de la Fülöp 494.
 Tricarum 371.
 Trier 151. 163. 195.
 Trinakriai királyság 89. 90.
 Trinci, Paolo de 511.
 Trivento 371.
 Trochtfelleni Tronet 184.
 Troja 371.
 Tromby 507.
 Trub kolostor 221.
 Trudpert szt. benczés apátság 225.
 Trugillus strengnäsi püspök 288.
 Tuderto, Benedictus de, sarsaini püspök 368.
 Turin 371. 433.
 Turtibulum 371.
 Tusculum 354.
 Tythard lelkészség 340.
 Ubaldini 392.
 Udine 356.
 Ugdimus tiphernoi püspök 371.
 Ughelli 355. 358. 359. 367. 371.
 Uguccione Ferencz beneventi majd bordeauxi érsek 314. 358.
 Ularius Bartholomaeus, anconai majd flórenczi püspök 355. 363.
 Ulm város 251.
 Ulrich János (haselburgi) lovag 226. 247. 248. 253. 279.
 Ulrik szt. kolostor 225.
 Ulrik, szt. apátság Augsburgban 525.
 Umana 372.
 Umbria 531.
 Undersdorff 528.
 Urbinoi Ferencz faenzai püspök 381. 382.

Urbino 372.
 Uri 219.
 Ursanne, St. város 247.
 Utrecht városa 146. 231. 237.
 Vagnocius testvérek 412.
 Vagnoni Robaldo S. Giovanni di Pescellina komthurja 513.
 Valano Vilmos betlehemi majd evreuxi püspök 313.
 Valence 214.
 Valentin, St. kápolna 205.
 Valeran, luxemburgi Péter bib. öcsce, a metzi püspökség kormányzója 191.
 Valle János 511.
 Vallemonte vára 444.
 Valois 30. 32. 56. 67. 133. 272. 273. 291. 298. 299. 301. 302. 308. 342. 344. 345. 381. 422.
 Val-Saint-Lambert 531.
 Vantis Miklós massai püspök 366.
 Vanwest János tournayi püspök 317.
 Vatikán 36. 51. 52. 55. 56. 61. 75. 396. 406.
 Vaucouleurs 193.
 Veldentz György 197.
 Velence 120. 268. 364. 372. 452. 455.
 Venafro 372. 437.
 Venafrum 371.
 Venaissin 310.
 Venczel liegnitzi herczeg, lebusi majd boroszlói püspök 255. 470.
 Venczel római király 91. 101. 107. 108. 109. 110. 111. 117. 118. 119. 120. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 167. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178.

179. 180. 181. 182. 183. 184.
 185. 186. 187. 188. 190. 191.
 193. 195. 196. 199. 200. 201.
 202. 203. 204. 206. 207. 212.
 213. 214. 218. 228. 229. 231.
 233. 234. 236. 239. 241. 242.
 243. 248. 249. 251. 252. 253.
 255. 256. 257. 258. 261. 264.
 266. 267. 268. 269. 272. 273.
 274. 275. 276. 281. 282. 285.
 286. 296. 301. 302. 335. 336.
 342. 344. 345. 346. 379. 503.
 Venczel szász herczeg 170.
 Veneraneris Ferencz venosai
 püspök 372.
 Venosa 372.
 Venosai herczeg 458.
 Ventimiglia 372.
 Venus és Róma temploma 3.
 Vercelli 372.
 Verden 207.
 Verdun 189. 190. 193. 194. 195.
 Veres Miklós sensi érsek 316.
 Vergier János apostoli kollektor
 314.
 Verme, Luchino dal 392.
 Vernot 499.
 Vernyo Péter bibornok 15. 21.
 24. 25. 26. 27. 28. 32. 49. 52.
 57. 86. 87. 94. 300.
 Verona 303. 405.
 Verula 373.
 Vetulis, Antal de fermoi püspök
 363.
 Veyrac, Bertrand de 37.
 Vienen, Reinaldus de, utrechtii
 püspök 237.
 Vicenza 362. 373. 405.
 Vico 439.
 Vico Ferencz viterbói prefektus
 79. 81. 83. 390. 391. 436. 492.
 497. 500.
 Vicovaro 52. 91. 94.
 Vienne 512.
 Viennei János gróf, baseli püs-
 pök 184. 185. 238. 239. 240.
 245.
 Viesti 373.
 Villa-Franca 434.
 Vilmos airei püspök 310.
 Vilmos bajor herczeg 273. 274.
 526.
 Vilmos bergi gróf 126. — her-
 czeg 235.
 Vilmos betlehemii majd llandaffi
 püspök 313.
 Vilmos bordeauxii archidiaconus
 majd ugyanott érsek 313.
 Vilmos brindisii érsek 360.
 Vilmos emlyi püspök 340.
 Vilmos győri püspök 346. 404.
 405. 406.
 Vilmos II. jülichii herczeg 123.
 144. 145.
 Vilmos luxemburg-brabanti her-
 czeg 122. 142. 164. 170. 231.
 274. 275. 276.
 Vilmos michels- (mönchs)-bergi
 apát 529.
 Vilmos murbachi apát 226.
 Vilmos neversi dékán, betlehemii
 püspök 313.
 Vilmos oleronii püspök 316.
 Vilmos orkneyi püspök 288.
 Vilmos osztrák herczeg 167. 268.
 Vilmos szt. Özséb bibornoka 97.
 Vilmos peraltai gróf 496.
 Vilmos scalaei püspök 369.
 Vilmos urbinoi majd otrantoii
 püspök 372. 532.
 Vilmos viestii püspök 373.
 Vilna 352.
 Vilshoven 528.
 Vimont Simon 320.
 Vincze szt. kolostor Maineben
 315.
 Vincze szt. kolostor Metzben 530.
 Vischer 242.
 Visconti család 393. 431. 433.
 461.
 Visconti Bernabo 43. 406. 429.
 430. 433. 451. 460. 492. 493.
 Visconti, Gian Galeazzo 303.
 429. 451. 485. 486. 492. 493.

Visconti Károly 429.
 Visconti Lucia 430. 460. 462.
 Visconti Márk 429.
 Visegrád 487.
 Viterbo 88. 373. 492. 497. 498.
 Viterbói püspök I. Miklós.
 Vittore S. del Lazio 437.
 Viviers bibornok I. Sortenec Péter.
 Vlierbec benczés apátság Löwen mellett 232.
 Volcz János reifenthali prépost 208.
 Volen Vilmos 231.
 Volterra 373.
 Voulte Vilmos marseillei majd valencei püspök 37. 39. 40. 41. 43. 44. 45. 46. 49. 52. 315. 316.
 Vouta, Ademarus de, grassei püspök 315.
 Waegnlarer Henrik 527.
 Wagenhausen kolostor 220.
 Waldeby, másképp Waldey Róbert airei püspök 311.
 Waldkirchen kolostor 225.
 Walerand de Hundspach tizedszedő 208.
 Walram St. Pol grófja 278.
 Wandisleben György baseli general-vikárius 199. 239.
 Wartenbergi várúr 140. 141. 142.
 Wasselnheim Vilmos murbachii apát 251.
 Wattwiller Rudolf lützelii majd murbachii apát 245. 249. 250. 251.
 Wädenswyl 206.
 Wechingen Hugó meilbergi komthur 513.
 Weiden 119.
 Weingarten kolostor 216.
 Weizsäcker 131. 132. 137. 138. 141. 175.
 Werdenberg Hartmann gróf churii püspök 205. 206.

Werdenberg-Trochtelfingen-Sigmaringen grófok 279.
 Wernher reichenauii apát 529.
 Wernsink Detre soesti scholasztikus 230.
 Wesel 139.
 Wesel Konrád császári követ 109. 117. 207.
 Westminster 338.
 Wetterau tartományvogt 126.
 Wettingen 530.
 Wetzlár városa 126.
 Wevelinghoven Florenz münsteri majd utrechtii püspök 140. 144. 145. 233. 234. 237.
 Wiblingen kolostor 216.
 Wicliff 337. 338.
 Wiesbadeni Miklós speyeri püspök 228. 229. 529.
 Wilsnack 287.
 Winterthur 220.
 Wissenburg 530.
 Wladislaw, Fehér 349. 350. 352.
 Wolf pap 217.
 Wollhausen apátság 222.
 Wopelitz János havelbergi püspök 287.
 Worms városa 126. 146. 154. 155. 161. 162. 171. 172. 207.
 Wrangel Henrik dorpatii püspök 288.
 Würzburg városa 144. 146. 207.
 Yliescas 374. 380.
 Yseren Walter deventeri S. Lébuini dékán 277.
 Zabricsi Bertalan macera-recanatii püspök 365.
 Zagarolo 52. 53. 60. 92. 93.
 Zamora 383.
 Zaroschitz plebánia 282.
 Zavalía Damianus mondovii püspök 366.
 Zavissa krakkói püspök 350.
 Zágráb 404.
 Zillisheim plebánia 245.
 Zólyom 135. 283. 342.

Zölner Konrád, rotensteini	514.	Zug	220.
Zsigmond magyar király	135.	Zurzach kolostor	222.
166. 167. 178. 188. 346.		Zürich	220.
348.		Zürichberg kolostor	221.
Zudar Imre egri majd imolai		Zweibrückeni grófok	278.
püspök	347.		

Sajtóhibák.

55. old. 5. jegyzet.	Boudaeusnál h. olv. Boulaeusnál.
61. » 3. »	Hefele VII/2 h. olv. Hefele VI ² .
80. » 2. »	feloldozása h. olv. feladása.
88. » 4. »	San, ese h. olv. Sanese.
102. » 1. »	a VII. törlendő.
223. » 2. »	Welch h. olv. Weech.
457. » 5. »	prisa h. olv. prise.
497. » 7. »	Gregovius h. olv. Gregorovius.